148050

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YAŞAR KEMAL'İN ROMANLARINDA ŞAHISLAR KADROSU

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Ülkü ARIKOĞLU

BURSA 2004

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YAŞAR KEMAL'İN ROMANLARINDA ŞAHISLAR KADROSU

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Danışman
Yard. Doç. Dr. Mustafa ÜSTÜNOVA

Ülkü ARIKOĞLU

BURSA 2004

TC.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

.... ait .....,..

..... adlı çalışma, jürimiz tarafından

..... Anabilim / Anasanat Dalı,

..... Bilim Dalında Yüksek Lisans/ Doktora/ Sanatta Yeterlik tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan .....
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

İmza **İmza**

Üye (Danışman)..... Üye... .....
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

İmza **İmza**

Üye..... Üye... .....
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ xxiv
GİRİŞ 1
1. İNCE MEMED I 6
1. 1. Romanın Özeti 7
1. 2. Romanın Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış 11
1. 3. Romanın Şahısları 16
1. 3. 1. İnce Memed 16
1. 3. 2. Deli Durdu 22
1. 3. 3. Koca Ahmet 24
1. 3. 4. Recep Çavuş 25
1. 3. 5. Cabbar 25
1. 3. 6. Kalaycı Osman 26
1. 3. 7. Horali 27
1. 3. 8. Abdi Ağa 27
1. 3. 9. Ali Safa Bey 30
1. 3. 10. Kerimoğlu 30
1. 3. 11. Yüzbaşı Faruk 31
1. 3. 12. Asım Çavuş 31
1. 3. 13. Jandarmalar 32
1. 3. 14. Savcı 32
1. 3. 15. Arzuhalci Deli Fahri 32
1. 3. 16. Siyasetçi Ahmet 33
1. 3. 17. Süleyman 33
1. 3. 18. Döne 34
1. 3. 19. Hatçe 34
1. 3. 20. Hatçe'nin Annesi 34
1. 3. 21. Iraz 35
1. 3. 22. Hürü 35
1. 3. 23. Topal Ali 36
1. 3. 24. Pancar Hösük 38
1. 3. 25. Durmuş Ali 38
1. 3. 26. Kulaksız İsmail 39
1. 3. 27. Sarı Ümmet 39
1. 3. 28. Koca İsmail 39
1. 3. 29. Sarı Bekir 39
1. 3. 30. Koca Osman 40
1. 3. 31. Sefil Ali 40
1. 3. 32. Dursun 41
1. 3. 33. Hasan Onbaşı 41
2. İNCE MEMED II 42
2. 1. Romanın Özeti 43
2. 2. Romanın Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış 45

2. 3. Romanın Şahısları 49
2. 3. 1. İnce Memed 49
2. 3. 2. İdris Bey 54
2. 3. 3. Kara İbrahim 55
2. 3. 4. Zalanınoğlu 55
2. 3. 5. Ali Safa Bey 55
2. 3. 6. Meliha 57
2. 3. 7. Arif Saim Bey 57
2. 3. 8. Murtaza Ağa 58
2. 3. 9. Yağmur Ağa 59
2. 3. 10. Kürt Ali Ağa 59
2. 3. 11. Müslüm Bey 59
2. 3. 12. Kel Hamza 60
2. 3. 13. Zeko Bey 60
2. 3. 14. Pişmanoğlu 61
2. 3. 15. Yüzbaşı Faruk 61
2. 3. 16. Asım Çavuş 61
2. 3. 17. Kaymakam Ramiz Bey 61
2. 3. 18. Savcı 62
2. 3. 19. Vali 63
2. 3. 20. Jandarma 63
2. 3. 21. Remzi Çavuş 63
2. 3. 22. Ahmet Bey 63
2. 3. 23. Fazlı Bey 64
2. 3. 24. Ferhat Hoca 64
2. 3. 25. Arzuhalci Kozanoğlu Fethi Bey 65
2. 3. 26. Topal Ali 65
2. 3. 27. Hürü 65
2. 3. 28. Süleyman 66
2. 3. 29. Koca Osman 66
2. 3. 30. Kamer 67
2. 3. 31. Seyran 68
2. 3. 32. Murtaza 69
2. 3. 33. Muslu 69
2. 3. 34. Sarı Ümmet 70
2. 3. 35. Kel Zeynel 70
2. 3. 36. Selver Gelin 70
2. 3. 37. Sefçe Kahya 71
2. 3. 38. Yobazoğlu Hasan 71
2. 3. 39. Adem 72
2. 3. 40. Seyfali 73
2. 3. 41. Cabbar 73
2. 3. 42. Veli 73
2. 3. 43. Mahmut 73
2. 3. 44. Çerkes Yakup 73

2. 3. 45. Hıdırınoğlu 74
2. 3. 46. Fehmi 74
2. 3. 47. Yel Musa 74
2. 3. 48. Cemal 74
2. 3. 49. Kulaksız İsmail 75
2. 3. 50. Sarı Süleyman 75
2. 3. 51. Ahmet 75
2. 3. 52. Köse Halil 75
2. 3. 53. Dursun Durmuş 76
2. 3. 54. At 76
2. 3. 55. Köylüler 77
3. İNCE MEMED III 78
3. 1. Romanın Özeti 78
3. 2. Romanın Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış 83
3. 3. Romanın Şahısları 89
3. 3. 1. İnce Memed 89
3. 3. 2. Eşkıya Bayramoğlu 91
3. 3. 3. Kürt Rüstem 92
3. 3. 4. Sinemoğlu Çetesi 93
3. 3. 5. Kuzgun Veli 93
3. 3. 6. Sarıçiyan Abdik 94
3. 3. 7. Ferhat Hoca 94
3. 3. 8. Kel Eşkıya 95
3. 3. 9. Kel Eşkıya Çetesindeki Delikanlı 95
3. 3. 10. Ökkeş 96
3. 3. 11. Kerim 96
3. 3. 12. Müslüm 96
3. 3. 13. Vahap Dayı 97
3. 3. 14. Mahmut Ağa 97
3. 3. 15. Murtaza Ağa 98
3. 3. 16. Arif Saim Bey 100
3. 3. 17. Tapucu Zülfü 100
3. 3. 18. Molla Duran Efendi 101
3. 3. 19. Taşkın Halil Bey 103
3. 3. 20. Talip Bey 103
3. 3. 21. Battal Ağa 103
3. 3. 22. Ramazanlı Beyi 104
3. 3. 23. Hüsne Hatun (Murtaza Ağa'nın Karısı) 104
3. 3. 24. Meliha (Ali Safa Bey'in Karısı) 105
3. 3. 25. Hamurcuzade Sabit Bey 105
3. 3. 26. Kekeme Adem Ağa 105
3. 3. 27. Kerimoğlu 106
3. 3. 28. Karabet Keklikyan 106
3. 3. 29. Mustantık Rüştü Bey 106
3. 3. 30. Kozanoğlu Fahri Bey 106

3. 3. 31. Kaplan Ağa 106
3. 3. 32. Murtaza Ağa'nın Dedesi 107
3. 3. 33. Öğretmen Sami Turgut 107
3. 3. 34. Öğretmen Zeki Bey 107
3. 3. 35. Faruk Yüzbaşı 107
3. 3. 36. Yüzbaşının Karısı 109
3. 3. 37. Belediye Başkanı 109
3. 3. 38. Yüzbaşı Şevket 109
3. 3. 39. Kaymakam 110
3. 3. 40. Asım Çavuş 110
3. 3. 41. Kertiş Ali 110
3. 3. 42. Savcı 111
3. 3. 43. Vali 111
3. 3. 44. İl Jandarma Komutanı Albay 111
3. 3. 45. Ağır Ceza Reisi 111
3. 3. 46. Gözlüklü Rahmi 112
3. 3. 47. Arzuhalci Deli Fahri 112
3. 3. 48. Arzuhalci Siyasetçi 113
3. 3. 49. Koca Osman 113
3. 3. 50. Kamer 113
3. 3. 51. Hürü 114
3. 3. 52. Anacık Sultan 114
3. 3. 53. Seyran 115
3. 3. 54. Topal Ali 115
3. 3. 55. Tazı Tahsin 117
3. 3. 56. Musa 118
3. 3. 57. Mülayim Baba 118
3. 3. 58. Emiş Hatun 119
3. 3. 59. Koca Süleyman 119
3. 3. 60. Sarı Ümmet 120
3. 3. 61. Sarı Çavuş 120
3. 3. 62. Cabbar 121
3. 3. 63. Kasım 121
3. 3. 64. Temir 121
3. 3. 65. Yobazoğlu 122
3. 3. 66. Değirmenci Kara Hasan 122
3. 3. 67. Feleksiz Fazlı 122
3. 3. 68. Kara İbrahim 122
3. 3. 69. Aşık Mustafa 123
3. 3. 70. Gülbahar 123
3. 3. 71. Veysi 123
3. 3. 72. Fevzi 124
3. 3. 73. Tellal Kambur Ahmet 124
3. 3. 74. Çolak Sabri 124
3. 3. 75. Kısacık Mahmut 124

3. 3. 76. Pancar Hösük 124
3. 3. 77. Fatmalı 125
3. 3. 78. Muhtar Kenan 125
3. 3. 79. Muhtar Seyfali 125
3. 3. 80. Sefil Ali 125
4. İNCE MEMED IV 126
4. 1. Romanın Özeti 126
4. 2. Romanın Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış 130
4. 3. Romanın Şahısları 135
4. 3. 1. İnce Memed 135
4. 3. 2. Ferhat Hoca 136
4. 3. 3. Bayramoğlu 137
4. 3. 4. Kürt Rüstem 137
4. 3. 5. Kasım 138
4. 3. 6. Temir 138
4. 3. 7. Cabbar 138
4. 3. 8. Güdük Hacı 138
4. 3. 9. Kör İbrahim 138
4. 3. 10. Horoz Ramo 139
4. 3. 11. Çiçekli Nuri 139
4. 3. 12. Müslüm 139
4. 3. 13. Murtaza Ağa 139
4. 3. 14. Hüsne Hatun 140
4. 3. 15. Arif Saim Bey 141
4. 3. 16. Taşkın Halil Bey 142
4. 3. 17. Taşkın Halil Bey'in Karısı 143
4. 3. 18. Sarı Sultanoğlu 143
4. 3. 19. Şakir Bey 143
4. 3. 20. Tapucu Zülfü 145
4. 3. 21. Zülfü'nün Karısı 145
4. 3. 22. Battal Ağa 146
4. 3. 23. Kederoğlu 146
4. 3. 24. Amber Bey 146
4. 3. 25. Çerkesin Oğlu 147
4. 3. 26. Pire Durmuş Ağa 147
4. 3. 27. Talip Bey'in Küçük Oğlu 148
4. 3. 28. Zeynullah Efendi 148
4. 3. 29. Hacı Hanefi 149
4. 3. 30. Molla Tahsin 150
4. 3. 31. Yaşlı Rum Kadın 150
4. 3. 32. Öğretmen Sami Turgut 150
4. 3. 33. Yüzbaşı 150
4. 3. 34. Yüzbaşı Faruk 151
4. 3. 35. Albay Azmi Bey 151
4. 3. 36. Binbaşı Nafiz Bey 151

4. 3. 37. Bekir Çavuş 151
4. 3. 38. Asım Çavuş 152
4. 3. 39. Onbaşı Kertiş Ali 152
4. 3. 40. Albay 152
4. 3. 41. Şehmus 152
4. 3. 42. Anacık Sultan 153
4. 3. 43. Bünyamin 153
4. 3. 44. Akyalı Müftüsü 153
4. 3. 45. Abdülselam Hoca 153
4. 3. 46. Efendi Hazretleri 154
4. 3. 47. Veli Dede 154
4. 3. 48. Dursun Dede 154
4. 3. 49. İmam 155
4. 3. 50. Zeki Nejad 155
4. 3. 51. Topal Ali 156
4. 3. 52. Yel Musa 156
4. 3. 53. Tazı Tahsin 157
4. 3. 54. Hürü Ana 157
4. 3. 55. Seyran 157
4. 3. 56. Kara Zeynep 157
4. 3. 57. Cin Veli 158
4. 3. 58. Yunus 158
4. 3. 59. Avşaroğlu Mehmet Ağa 158
4. 3. 60. Kambur Ahmet 158
4. 3. 61. Kör Haydar Usta 159
4. 3. 62. Seyis Seydi 160
4. 3. 63. Saraç Hacı 160
4. 3. 64. Zöhre Hatun 160
4. 3. 65. Kelce Ömer 161
4. 3. 66. Yaşlı Adam 161
4. 3. 67. Kedi Kadri 161
4. 3. 68. Çerkes Selim 161
4. 3. 69. Saraç Veli 162
4. 3. 70. Cafer 162
4. 3. 71. Paşa Ahmet 162
4. 3. 72. İlyas Çavuş 163
4. 3. 73. Köylüler 163
6. TENEKE 164
5. 1. Romanın Özeti 164
5. 2. Şahıslar Kadrosuna Toplu Bir Bakış 167
5. 3. Şahıs Kadrosu 171
5. 3. 1. Kaymakam 171
5. 3. 2. Resul Efendi 172
5. 3. 3. Resul Efendi'nin Hanımı 173
5. 3. 4. Resul Efendi'nin Kızı 173

5. 3. 5. Doktor 173
5. 3. 6. Ziraat Teknisyeni 174
5. 3. 7. Dahiliye Vekili 174
5. 3. 8. Jandarmalar 174
5. 3. 9. Murtaza Ağa 174
5. 3. 10. Kemal Taşan 174
5. 3. 11. Uzun Rahmet 175
5. 3. 12. Mustafa Patır Patır 175
5. 3. 13. Okçuoğlu Mustafa Bey 175
5. 3. 14. Tevfik Ali Bey 176
5. 3. 15. Mehmet Dalkesen 176
5. 3. 16. Emin Çelikdemir 177
5. 3. 17. Delihorozlu Şeref Bey 177
5. 3. 18. Cin Hoca, Alacalı Veli Ağa, Gümüşlüoğlu 177
5. 3. 19. Osman Ağa 177
5. 3. 20. Rıza Değnek 177
5. 3. 21. Kör Cemal 178
5. 3. 22. Siyasetçi Ahmet 178
5. 3. 23. Zeyno Ana 178
5. 3. 24. Kürt Memed Ali 179
5. 3. 25. Kürt Dursun 179
5. 3. 26. Pehlivan Usta 180
5. 3. 27. Hacı Ali Çavuş 180
5. 3. 28. Seyfi Ali 180
5. 3. 29. Vayvaylı Osman 180
5. 3. 30. Hamza Dayı 181
5. 3. 31. Müftü 181
5. 3. 32. Nermin 181
5. 3. 33. Hüsnü Bey 181
5. 3. 34. Temel Kaptan 181
6. YILANI ÖLDÜRSELER 182
6. 1. Romanın Özeti 183
6. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış 183
6. 3. Şahıs Kadrosu 185
6. 3. 1. Hasan 185
6. 3. 2. Esme 187
6. 3. 3. Büyük Ana 188
6. 3. 4. Mustafa 189
6. 3. 5. Ali 189
6. 3. 6. Halil 189
6. 3. 7. Salih 189
6. 3. 8. Abbas 190
6. 3. 9. Lütfi 190
6. 3. 10. Kerim 190
6. 3. 11. Dursun 190

6. 3. 12. Lokantacı Kürt Sülo 191
6. 3. 13. Murtaza Demirdeli 191
6. 3. 14. Hacı Eşkıya 191
6. 3. 15. Yazar 191
7. HÜYÜKTEKİ NAR AĞACI 192
7. 1. Romanın Özeti 192
7. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış 193
7. 3. Şahıs Kadrosu 194
7. 3. 1. Memet 194
7. 3. 2. Yusuf 194
7. 3. 3. Memet Çocuk 195
7. 3. 4. Aşık Ali 195
7. 3. 5. Hösük 196
7. 3. 6. Sarı 196
7. 3. 7. Veli Ağa 196
7. 3. 8. Topal Dursun 196
7. 3. 9. Cennet Hatun 196
7. 3. 10. Molla Hacı 197
7. 3. 11. Bir Adam 197
7. 3. 12. Veli 197
7. 3. 13. Keklikoğlu 197
7. 3. 14. Abla 198
7. 3. 15. Kavaklı'nın Beyi 198
7. 3. 16. Bostancı Ahmet 198
7. 3. 17. Otçu Hasan 198
8. DAĞIN ÖTE YÜZÜ 1 200
ORTADİREK 200
8. 1. Romanın Özeti 201
8. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış 203
8. 3. Şahıs Kadrosu 207
8. 3. 1. Uzun Ali 207
8. 3. 2. Meryemce 209
8. 3. 3. Elif 212
8. 3. 4. Hasan 212
8. 3. 5. Ummahan 212
8. 3. 6. Koca Halil 212
8. 3. 7. Taşbaşoğlu 215
8. 3. 8. Köstüoğlu 215
8. 3. 9. Tavşan Hüseyincik 216
8. 3. 10. Uyuz Mahmut 216
8. 3. 11. Tebdilhava Memet 216
8. 3. 12. Zalaca Kadın 217
8. 3. 13. Yemen Ağa 217
8. 3. 14. Öksüz Duran 217
8. 3. 15. Kara Veli 217

8. 3. 16. Körlüce Osman 218
8. 3. 17. Kır Hasan 218
8. 3. 18. Vurgun Ahmet 218
8. 3. 19. Öksüz Memet 219
8. 3. 20. Delice Bekir'in Karısı 219
8. 3. 21. Osman 219
8. 3. 22. Mustan Çavuş 219
8. 3. 23. Kır İsmail 220
8. 3. 24. Kır İsmail'in Kızı 220
8. 3. 25. Kır İsmail'in Karısı 220
8. 3. 26. Sultan 220
8. 3. 27. Sarı Mustafa 221
8. 3. 29. Sarı Mustafa'nın Kızı 221
8. 3. 30. Kel Osman'ın Oğlu İbrahim 221
8. 3. 31. Gömleksizoğlu 221
8. 3. 32. Ökkeş Dağkurdu 221
8. 3. 33. Durduman 222
8. 3. 34. Osmanca 222
8. 3. 35. Kötülemez Ali 222
8. 3. 36. Kel Aşık 222
8. 3. 37. Muhtar Sefer Efendi 223
8. 3. 38. Adil Efendi 226
8. 3. 39. Tevfik Bey 226
8. 3. 40. Aslan Ağa 226
8. 3. 41. Miralay'ın Oğlu 226
8. 3. 42. İbrahim 227
8. 3. 43. Cötdelek 227
9. DAĞIN ÖTE YÜZÜ II 228
YER DEMİR GÖK BAKIR 228
9. 1. Romanın Özeti 229
9. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış 231
9. 3. Şahıs Kadrosu 234
9. 3. 1. Meryemce 234
9. 3. 2. Uzun Ali 235
9. 3. 3. Elif 235
9. 3. 4. Hasan 235
9. 3. 5. Ummahan 236
9. 3. 6. Koca Halil 236
9. 3. 7. Taşbaşoğlu 236
9. 3. 8. Ömer 238
9. 3. 9. Memidik 238
9. 3. 10. Hacı 238
9. 3. 11. Fatma 238
9. 3. 12. Küplüzadelerin Büyük Oğlu 238
9. 3. 13. Hüsne ile Recep 239

9. 3. 14. Deli Mustan 239
9. 3. 15. Lapacı Halil 239
9. 3. 16. Gömleksizoğlu 239
9. 3. 17. Vurgun Ahmet 240
9. 3. 18. Köstüoğlu 240
9. 3. 19. Kır İsmail 240
9. 3. 20. Vicivici Mustafa 240
9. 3. 21. Kısacık Musa 241
9. 3. 22. Fatmaca 241
9. 3. 23. Muhtar Sefer 241
9. 3. 24. Adil Efendi 243
9. 3. 25. Yüzbaşı Şükrü 244
9. 3. 26. Cumali Onbaşı 244
10. DAĞIN ÖTE YÜZÜ ÜÇ 245
ÖLMEZ OTU 245
10. 1. Romanın Özeti 246
10. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış 247
10. 3. Şahıs Kadrosu 249
10. 3. 1. Meryemce 249
10. 3. 2. Uzun Ali 250
10. 3. 3. Elif 251
10. 3. 4. Hasan 251
10. 3. 5. Ummahan 251
10. 3. 6. Koca Halil 252
10. 3. 7. Memidik 252
10. 3. 8. Taşbaşoğlu 253
10. 3. 9. Ömer 253
10. 3. 10. Zalaca 254
10. 3. 11. Kel Aşık 254
10. 3. 12. Ökkeş Dağkurdu 254
10. 3. 13. Zeliha 254
10. 3. 14. Tebdilhava 254
10. 3. 15. Anakız Karı 255
10. 3. 16. Durmuş 255
10. 3. 17. Delice Bekir 255
10. 3. 18. Delice Bekir'in Karısı 255
10. 3. 19. Sefer 255
10. 3. 20. Adil Efendi 256
10. 3. 21. Muttalip Bey 256
10. 3. 22. Şevket Bey 256
11. ÜÇ ANADOLU EFSANESİ 257
11. A. KÖROĞLU'NUN MEYDANA ÇIKIŞI 257
11. A. 1. Romanın Özeti 257
11. A. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış 258
11. A. 3. Şahıs Kadrosu 259

11. A. 3. 1. Köroğlu 259
11. A. 3. 2. Bolu Beyi 260
11. A. 3. 3. Koca Yusuf 261
11. A. 3. 4. Reyhan Arap 262
11. A. 3. 5. Telli Nigar 262
11. A. 3. 6. Köse Kenan 262
11. A. 3. 7. Kırat 263
11. B. KARACAOĞLAN 264
11. B. 1. Romanın Özeti 264
11. B. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış 265
11. B. 3. Şahıs Kadrosu 267
11. B. 3. 1. Karacaoğlan 267
11. B. 3. 2. Deli Hüseyin 267
11. B. 3. 3. Elif 268
11. B. 3. 4. Mıstık Ağa 268
11. B. 3. 5. Kısacık Duran 269
11. B. 3. 6. Ali 269
11. B. 3. 7. Bey 269
11. B. 3. 8. Hürüce 269
11. B. 3. 9. Küçükalioğlu 270
11 .B. 3. 10. Halil 270
11. B. 3. 11. Hatun 270
11. C. ALAGEYİK 270
11. C. 1. Romanın Özeti 270
11. C. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış 272
11. C. 3. Şahıs Kadrosu 273
11. C. 3. 1. Halil 273
11. C. 3. 2. Karaca Ali 273
11. C. 3. 3. Mustan Çavuş 274
11. C. 3. 4. Süleyman Koca 274
11. C. 3. 5. Sultan Karı 274
11. C. 3. 6. Zeynep 275
11. C. 3. 7. Gök Hüseyin Ağa 275
12. AĞRIDAĞI EFSANESİ 276
12. 1. Romanın Özeti 276
12. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış 278
12. 3. Şahıs Kadrosu 280
12. 3. 1. Ahmet 280
12. 3. 2. Sofi 281
12. 3. 3. Demirci Hüso 282
12. 3. 4. Kervan Şeyhi 282
12. 3. 5. Mahmut Paşa 283
12. 3. 6. İsmail Ağa 284
12. 3. 7. Hoşap Beyi 284
12. 3. 8. Musa Bey 284

12. 3. 9. Gülbahar 284
12. 3. 10. Gülistan 285
12. 3. 11. Gülriz 285
12. 3. 12. Yusuf 286
12. 3. 13. Memo 286
13. BİNBOĞALAR EFSANESİ 287
13. 1. Romanın Özeti 287
13. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış 289
13. 3. Şahıs Kadrosu 292
13. 3. 1. Demirci Haydar Usta 292
13. 3. 2. Müslüm 293
13. 3. 3. Ceren 293
13. 3. 4. Yeter 294
13. 3. 5. Mustan 294
13. 3. 6. Süleyman Kahya 295
13. 3. 7. Kel Musa 296
13. 3. 8. Kerem 296
13. 3. 9. Halil 297
13. 3. 10. Deli Aptullah 297
13. 3. 11. Fethullah 297
13. 3. 12. Hasan Ağa 298
13. 3. 13. Hurşit Bey 298
13. 3. 14. Oktay Bey 298
13. 3. 15. Köse Ali Ağa 299
13. 3. 16. Muhtar Fehmi 299
13. 3. 17. Rahmi Bey 299
13. 3. 18. Derviş Bey 299
13. 3. 19. Arzuhalci Kör Cemal 300
13. 3. 20. İsmet İnönü 300
13. 3. 21. Kasım Gülek 300
13. 3. 22. Kaymakam 300
13. 3. 23. Nuri Onbaşı 300
13. 3. 24. Binbaşı Ali Paşa 301
13. 3. 25. Jandarmalar 301
13. 3. 26. Çoban Resul 301
13. 3. 27. Şafaklayan Durmuş 302
13. 3. 28. Sadi Usta 302
13. 3. 29. Diğer Köylüler 302
14. ÇAKIRCALI EFE 303
14. 1. Romanın Özeti 303
14. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış 303
14. 3. Şahıs Kadrosu 305
14. 3. 1. Çakırcalı Efe 305
14. 3. 2. Ahmet Efe 310
14. 3. 3. Hasan Çavuş 310

14. 3. 4. Hacı Mustafa 311
14. 3. 5. Hacı Eşkıya 311
14. 3. 6. Deli Yörük 311
14. 3. 7. Çoban Memed 311
14. 3. 8. Posluoğlu 312
14. 3. 9. Çamlıcalı Hüseyin 312
14. 3. 10. Kel Hayim 312
14. 3. 11. İsmail Efe 313
14. 3. 12. Kara Ali Efe 313
14. 3. 13. Koca Memet 313
14. 3. 14. Seyid Ağa 313
14. 3. 15. Yörük Ağası 314
14. 3. 16. Mustafa Ağa 314
14. 3. 17. Vitol Ailesi 314
14. 3. 18. Arabaki Ağa 314
14. 3. 19. Tevfik Bey 314
14. 3. 20. Mutafizade 315
14. 3. 21. Halil Bey 315
14. 3. 22. Mustafa Efendi 315
14. 3. 23. Kamil Paşa 315
14. 3. 24. Sait Paşa 316
14. 3. 25. Kara Sait Paşa 316
14. 3. 26. Binbaşı Rüstem Bey 316
14. 3. 27. Bayındırlı Mehmet Efendi 316
14. 3. 28. Albay Rüştü Kobaş 317
14. 3. 29. Iraz 317
14. 3. 30. Hapishanedeki Bir Köylü 318
15. FİLLER SULTANI 319
15. 1. Romanın Özeti 319
15. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış 321
15. 3. Şahıs Kadrosu 322
15. 3. 1. Filler Sultanı 322
15. 3. 2. Ulukepez 323
15. 3. 3. Sarıca Karıncalar 324
15. 3. 4. Başbuğ Karınca 324
15. 3. 5. Kırmızı Sakallı Topal Karınca 325
15. 3. 6. Tuhaf Karınca 326
15. 3. 7. Yaşlı Karınca 326
15. 3. 8. Eli Nasırlı Kırmızı Sakallar 326
15. 3. 9. Gözlüklü Kırmızı Karıncalar 326
15. 3. 10. Güvercin 327
16. AKÇASAZIN AĞALARI I 328
DEMİRCİLER ÇARŞISI CİNAYETİ 328
16. 1. Romanın Özeti 328
16. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış 329

16. 3. Şahıs Kadrosu 331
16. 3. 1. Derviş Bey 331
16. 3. 2. Mustafa Bey 331
16. 3. 3. Murtaza Bey 332
16. 3. 4. Karakız Hatun 332
16. 3. 5. Derviş Bey'in Karısı 333
16. 3. 6. Seher Hanım 333
16. 3. 7. İbrahim 333
16. 3. 8. Sabahat Hatun 333
16. 3. 9. Mahmut 334
16. 3. 10. Alicik 334
16. 3. 11. Yel Veli 334
16. 3. 12. Zülfikar 335
16. 3. 13. Ali Rıza 335
16. 3. 14. Köse Hidayet 335
16. 3. 15. Rüstemoğlu 335
16. 3. 16. Memet Ali 336
16. 3. 17. Kabakçıoğlu Mahir Bey 336
16. 3. 18. Kurtboğa Hacı Ağa 336
16. 3. 19. Sultan Eşkıya Yüzbaşı (Süleyman Aslansoypençe) 336
16. 3. 20. Ala Temir 337
16. 3. 21. Cafer Özpolat 337
16. 3. 22. Tefeci 337
16. 3. 23. Kaymakam 337
16. 3. 24. Savcı İzzettin Fahrettin 338
16. 3. 25. Saraç 338
16. 3. 26. Muallim Rüstem 338
16. 3. 27. Kürt Cerrah Ağa 338
17. AKÇASAZ'IN AĞALARI II 339
YUSUFÇUK YUSUF 339
17. 1. Romanın Özeti 339
17. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış 342
17. 3. Şahıs Kadrosu 346
17. 3. 1. Derviş Bey 346
17. 3. 2. Mustafa Akyollu 349
17. 3. 3. Tosun Bey ve Amer Bey 349
17. 3. 4. Derviş Bey'in Karısı 349
17. 3. 5. Nurhan 350
17. 3. 6. Ceyhun 350
17. 3. 7. Sabahat Hatun 350
17. 3. 8. Emir Sultan 351
17. 3. 9. Ergin 351
17. 3. 10. Zalo 351
17. 3. 11. Süllü 351
17. 3. 12. Sakallı Ali 351

17. 3. 13. Zekeriya 352
17. 3. 14. Mahir Bey 352
17. 3. 15. Mahir Bey'in Karısı 355
17. 3. 16. Osman Remzi 355
17. 3. 17. Memet Ali 356
17. 3. 18. Süleyman Sami Dağyaran 356
17. 3. 19. Muallim Rüstem Bey 357
17. 3. 20. Hacı Kurtboğa 357
17. 3. 21. Süleyman Aslansoypençe 358
17. 3. 22. Ala Temir 358
17. 3. 23. Cafer Özpolat 358
17. 3. 24. Muzaffer 358
17. 3. 25. Rüstemoğlu 359
17. 3. 26. Yusuf 359
17. 3. 27. Meyro 361
17. 3. 28. Deli Halid 361
17. 3. 29. Tellal 361
17. 3. 30. Yel Veli 362
17. 3. 31. Kel Veli 363
17. 3. 32. Mestan 363
17. 3. 33. Uzun Ali Rıza 364
17. 3. 34. Reşid Ağa 364
17. 3. 35. Gülizar 364
17. 3. 36. Sarı Mıstık 364
17. 3. 37. Arzuhalci Ali 365
17. 3. 38. Molla Haydar 366
17. 3. 39. Aşık Hüseyin 366
17. 3. 40. Emine 366
17. 3. 41. Ahmet 366
17. 3. 42. Deli Hacı 367
17. 3. 43. Memet Usta 367
17. 3. 44. Bolat Mustafa 367
17. 3. 45. Arap Saim 368
17. 3. 46. Çolak Veli 368
17. 3. 47. Deli Hacı'nın Karısı 368
17. 3. 48. Osman Usta 368
17. 3. 49. Kimsesiz Ahmetçe 369
17. 3. 50. Habip Azgıngüç 369
17. 3. 51. Çolak Emin 370
17. 3. 52. Çöpçü Göçmen Murat 370
17. 3. 53. Cüce İmam 370
17. 3. 54. Kumarcı Rıza 370
17. 3. 55. Kara Memet 371
17. 3. 56. Kara Memet 371
17. 3. 57. Kürt İmam 371

17. 3. 58. Savcı 372
17. 3. 59. Yüzbaşı 372
17. 3. 60. Koca Reis 372
17. 3. 61. Kaymakam 372
17. 3. 62. Ortaokul Müdürü 373
17. 3. 63. Gizik Duran 373
18. AL GÖZÜM SEYREYLE SALİH 374
18. 1. Romanın Özeti 374
18. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış 375
18. 3. Şahıs Kadrosu 378
18. 3. 1. Salih 378
18. 3. 2. Büyük Anne 380
18. 3. 3. Hacer 381
18. 3. 4. Hanife 381
18. 3. 5. Salih'in Babası 381
18. 3. 6. Mustafa 381
18. 3. 7. Salih'in Kız Kardeşleri 381
18. 3. 8. İsmail Usta 381
18. 3. 9. Dursun Usta 382
18. 3. 10. Tefeci Hacı Nusret 382
18. 3. 11. Fazıl Bey 383
18. 3. 12. Temel Reis 383
18. 3. 13. Metin 383
18. 3. 14. Mustafa Kaval 383
18. 3. 15. Yusuf 383
18. 3. 16. Halo Süleyman 384
18. 3. 17. Cemil 384
18. 3. 18. Halo Şamdin 384
18. 3. 19. Sakallı Haydar 384
18. 3. 20. Doktor Yasef 385
18. 3. 21. Gözbağcı Ali 385
19. DENİZ KÜSTÜ 386
19. 1. Romanın Özeti 386
19. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış 387
19. 3. Şahıs Kadrosu 390
19. 3. 1. Selim Balıkçı 390
19. 3. 2. Dursun Reis 392
19. 3. 3. Topal Hasan 392
19. 3. 4. Zeynel 393
19. 3. 5. Hüseyin Huri 394
19. 3. 6. İhsan 395
19. 3. 7. Halim Bey Veziroğlu 395
19. 3. 8. Kör Mustafa 395
19. 3. 9. Polisler 396
19. 3. 10. Kör Agop 396

19. 3. 11. Sendikacı 396
19. 3. 12. Dursun Kemal Alceylan 396
19. 3. 13. Zühre Paşalı 397
19. 3. 14. Ahmet 397
19. 3. 15. Adem Usta 397
19. 3. 16. Salih Paşa 397
20. KUŞLAR DA GİTTİ 398
20. 1. Romanın Özeti 398
20. 2. Şahıslar Kadrosu 399
20. 3. Şahıs Kadrosu 400
20. 3. 1. Hayri 400
20. 3. 2. Semih 400
20. 3. 3. Süleyman 401
20. 3. 4. Mahmut 401
20. 3. 5. Ali Şah 401
20. 3. 6. Tuğrul 402
20. 3. 7. Yazar 402
21. KİMSECİK I 403
YAĞMURCUK KUŞU 403
21. 1. Romanın Özeti 403
21. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış 404
21. 3. Şahıs Kadrosu 406
21. 3. 1. İsmail Ağa 406
21. 3. 2. Hüseyin Bey 407
21. 3. 3. Salman 408
21. 3. 4. Mustafa 409
21. 3. 5. Arif Saim Bey 409
21. 3. 6. İsmail Ağa'nın Annesi 410
21. 3. 7. Zero 410
21. 3. 8. Haşmet Bey 410
21. 3. 9. Koca Tanış 411
21. 3. 10. Memik Ağa 411
21. 3. 11. Hasan 411
21. 3. 12. Kuş Memet 411
21. 3. 13. Onnik 412
21. 3. 14. Zalımoğlu Halil 412
21. 3. 15. Sofi 412
21. 3. 16. Dal Emine 412
21. 3. 17. Niyazi 413
22. KİMSECİK 2 414
KALE KAPISI 414
22. 1. Romanın Özeti 414
22. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış 415
22. 3. Şahıs Kadrosu 418
22. 3. 1. Mustafa 418

22. 3. 2. Salman 419
22. 3. 3. Uzun Hazal 420
22. 3. 4. Zero 420
22. 3. 5. Hasan Ağa 420
22. 3. 6. Pero 421
22. 3. 7. Emir Sultan 421
22. 3. 8. Süllü 421
22. 3. 9. Müslüm 421
22. 3. 10. Sefer 421
22. 3. 11. Çoban Cemşid 422
22. 3. 12. Başçoban 422
22. 3. 13. Hüseyin 422
22. 3. 14. Hasan 422
22. 3. 15. Cemal 422
22. 3. 16. Zaloğlu Musa 423
22. 3. 17. İskender Çavuş 423
22. 3. 18. Altıparmak Cafer 423
22. 3. 19. Zübeyir 423
22. 3. 20. Arif Saim Bey 423
22. 3. 21. Gözükaranın Hatunu 424
22. 3. 22. Temir 424
22. 3. 23. Sultanoğlu 424
22. 3. 24. Yüzbaşı 424
22. 3. 25. Yüzbaşı, Savcı, Doktor, Jandarmalar 425
22. 3. 26. Onbaşı 425
22. 3. 27. Hacı Efendi 425
22. 3. 28. Kuş Memet 425
22. 3. 29. Topal Hacı Abbas Usta 426
22. 3. 30. Resul Usta 426
22. 3. 31. Dal Emine 426
22. 3. 32. Mestan Ağa 426
22. 3. 33. İsmail Ağa'nın Amcasının Oğlu 427
22. 3. 34. Tırtıl Hüseyin 427
22. 3. 35. Kısacık Nuri 427
22. 3. 36. İmam 427
22. 3. 37. Memet Efendi 428
22. 3. 38. Ahmet Bey 428
22. 3. 39. Abdal Sofi 428
22. 3. 40. Veli Dede 428
22. 3. 41. Telli Hatun 429
22. 3. 42. Zala Hatun 429
22. 3. 43. Eşe Hatun 429
22. 3. 44. Zeynep Ana 429
22. 3. 45. Erkek Hüsne Hatun 429
22. 3. 46. Yeşil Anşa Hatun 429

23. KİMSECİK III 430
KANIN SESİ 430
23. 1. Romanın Özeti 430
23. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış 431
23. 3. Şahıs Kadrosu 432
23. 3. 1. Mustafa 432
23. 3. 2. Zero 433
23. 3. 3. Hasan Ağa 433
23. 3. 4. Pero 433
23. 3. 5. Hazal 433
23. 3. 6. Emir Ağa 434
23. 3. 7. Selver Ana 434
23. 3. 8. Meryem 434
23. 3. 9. Haydar 434
23. 3. 10. Aho 434
23. 3. 11. Kerem 434
23. 3. 12. Salman 435
23. 3. 13. Sünbül Eşkıya 435
23. 3. 14. Avcı Ali Çavuş 435
23. 3. 15. Deli Poyraz 435
23. 3. 16. Tırtıl Yusuf 436
23. 3. 17. Çobanbaşı Eyüp 436
23. 3. 18. Topal Abbas Usta 436
23. 3. 19. Kuş Memet 436
23. 3. 20. Tırtıl Hüseyin 437
23. 3. 21. Dal Emine 437
23. 3. 22. Tanır Ağa 437
23. 3. 23. Cemşit 437
23. 3. 24. Arif Saim Bey 437
23. 3. 25. Sultanoğlu 438
24. BİR ADA HİKAYESİ I 439
FIRAT SUYU KAN AKIYOR BAKSANA 439
24. 1. Romanın Özeti 439
24. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış 440
24. 3. Şahıs Kadrosu 443
24. 3. 1. Poyraz Musa 443
24. 3. 2. Vasili Atoynatanoğlu 444
24. 3. 3. Kadri Kaptan 445
24. 3. 4. Melek Hanım 445
24. 3. 5. Lena 445
24. 3. 6. Nüfus Müdürü Üzeyir Han 445
24. 3. 7. Tapucu Talip Bey 446
24. 3. 8. Mal Müdürü Abdülvahap Bey 446
24. 3. 9. Kaymakam 446
24. 3. 10. Emir Selahaddiin Sultan 447

24. 3. 11. Emire 447
24. 3. 12. Hançerli Efe 448
24. 3. 13. Doktor Selman Sami 448
24. 3. 14. Tanasi Koçiras 448
24. 3. 15. Yordanis Güzeloğlu 449
24. 3. 16. Kavlakzade Hacı Remzi Efendi 449
24. 3. 17. Perikles Karagüloğlu 449
24. 3. 18. Kürt Haydar 449
24. 3. 19. Cemil 450
24. 3. 20. Ali Paşa Selim Bey 450
24. 3. 21. Uğur İncelik Berberi Nuri 450
24. 3. 22. Yüzbaşı 451
24. 3. 23. Yüzbaşı 451
24. 3. 24. Yüzbaşı 451
24. 3. 25. Üzeyir Han'ın Karısı 451
24. 3. 26. Kadri Kaptan'ın Babası 451
24. 3. 27. Vasili'nin Babası 452
24. 3. 28. Aliki 452
24. 3. 29. Hariklia 452
24. 3. 30. Keti Sotiri 452
24. 3. 31. Elia Sotiri 452
24. 3. 32. Çorbacı Manolis 452
24. 3. 33. Panosaki 453
25. BİR ADA HİKAYESİ II: 454
KARINCANIN SU İÇTİĞİ 454
25. 1. Romanın Özeti 454
25. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış 456
25. 3. Şahıs Kadrosu 460
25. 3. 1. Poyraz Musa 460
25. 3. 2. Nişancı Veli 460
25. 3. 3. Hüsmen 461
25. 3. 4. Sabiha 461
25. 3. 5. Hatçe 461
25. 3. 6. Baytar Cemil 461
25. 3. 7. Vasili 462
25. 3. 8. Lena 462
25. 3. 9. Melek Hatun 462
25. 3. 10. Kadri Kaptan 463
25. 3. 11. Nermin 463
25. 3. 12. Zehra 463
25. 3. 13. Musa Kazım 463
25. 3. 14. Nesibe 463
25. 3. 15. Şehmus Ağa 464
25. 3. 16. Şerife Hatun 464
25. 3. 17. Dengbej Uso 464

25. 3. 18. Hace 464
25. 3. 19. Hasan Kaptan 465
25. 3. 20. Selman Sami 465
25. 3. 21. Doktor Halil Rifat 465
25. 3. 22. Halis Usta 465
25. 3. 23. Kör Salih 465
25. 3. 24. İsmail Usta 466
25. 3. 25. Çolak Memet 466
25. 3. 26. İbrahim Onbaşı 467
25. 3. 27. Cafer 467
25. 3. 28. Ali Çavuş 467
25. 3. 29. Hayri Efendi 468
25. 3. 30. Kavlakzade Hacı Remzi 468
25. 3. 31. Abdülvahap Bey 469
25. 3. 32. Üzeyir Han 469
25. 3. 33. Kaymakam 469
25. 3. 34. Tapucu Talip 469
25. 3. 35. Cerrah Sait 469
25. 3. 36. Mahir Bey 469
25. 3. 37. Yüzbaşı 470
25. 3. 38. Jandarmalar 470
25. 3. 39. Çavuş 470
25. 3. 40. Van'daki Kaymakam 470
25. 3. 41. Van'daki Vali 470
25. 3. 42. Balıkçı Kirkor 470
25. 3. 43. Sofi 471
25. 3. 44. Yani 471
25. 3. 45. Çorbacı Dimitri 471
25. 3. 46. Hristo 471
26. BİR ADA HİKAYESİ III 472
TANYERİ HOROZLARI 472
26. 1. Romanın Özeti 472
26. 2. Romanın Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış 474
26. 3. Şahıs Kadrosu 476
26. 3. 1. Poyraz 476
26. 3. 2. Musa Kasım 477
26. 3. 3. Lena 477
26. 3. 4.Vasili 477
26. 3. 5. Zehra 477
26. 3. 6. Nesibe 478
26. 3. 7. Hasan 478
26. 3. 8. Melek Hatun 478
26. 3. 9. Kadri Kaptan 478
26. 3. 10. Baytar Cemil 478
26. 3. 11. Doktor Salman Sami 478

26. 3. 12. Doktor Halil Rifat **479**
26. 3. 13. Hançerli Efe **479**
26. 3. 14. Hızarcı **479**
26. 3. 15. Haydar **479**
26. 3. 16. Peri **480**
26. 3. 17. Sıtkı **480**
26. 3. 18. Süleyman **480**
26. 3. 19. Emir Selahaddin **480**
26. 3. 20. Sultan **480**
26. 3. 21. Arsen Usta **480**
26. 3. 22. Nişancı Veli **481**
26. 3. 23. Ahmet **481**
26. 3. 24. Şerife **481**
26. 3. 25. Dengbej Uso **481**
26. 3. 26. Hüsmen **481**
26. 3. 27. Emine **481**
26. 3. 28. Esme **482**
26. 3. 29. Uzun Aziz **482**
26. 3. 30. Cemal **482**
26. 3. 31. Hamdi **483**
26. 3. 32. Osman Çavuş **483**
26. 3. 33. Karaca Elif **483**
26. 3. 34. Sami **483**
26. 3. 35. Hayri Efendi **483**
26. 3. 36. Cafer **484**
26. 3. 37. Ali Çavuş **484**
26. 3. 38. Şükrü Efendi **484**
26. 3. 39. Salih **484**
26. 3. 40. Zarife **484**
26. 3. 41. Emine **485**
26. 3. 42. Fatma **485**
26. 3. 43. Osman **485**
26. 3. 44. Nüfus Müdürü Üzeyir Han **485**
26. 3. 45. Mal Müdürü Abdülvahap Bey **485**
26. 3. 46. Kumandan **485**
26. 3. 47. Yüzbaşı **486**
26. 3. 48. Sait Rahmi **486**
26. 3. 49. Yunan Sefiri **486**
26. 3. 50. Enver Paşa **486**
26. 3. 51. İshak Bey **487**
26. 3. 52. Miralay **487**
26. 3. 53. Lefteris **487**
SONUÇ **488**
KAYNAKÇA **495**

Kısaltma	Bibliyografik Bilgi
a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
C.	Cilt
s.	Sayfa
ss.	Sayfadan sayfaya
sy.	Sayı

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın amacı, Türk edebiyatında önemli bir yeri olan Yaşar Kemal'in romanlarındaki kişilerin bir serimini ve mümkün olduğu kadarıyla sınıflandırmasını yapmaya çalışmak olmuştur.

Yaşar Kemal'in romanlarının ve romanlarda yer alan kişilerin sayıca fazla oluşu, çalışmanın da hacimli olmasına neden olmuştur. Bu durum romanlardan yapılan alıntıların kısa tutulmasıyla önlenmeye çalışılmıştır.

Çalışmada romanlar teker teker ele alınarak, önce roman hakkında kısa bilgi verilmiş, romanda yer alan kişilerle ilgili ulaşılan sonuçlar açıklanmıştır. Daha sonra roman özetlenerek, kişiler belirgin özellikleriyle kısaca tanıtılmışlardır. Çalışmanın çok uzun olması istenmediğinden bu tanıtımlar kısa tutulmaya çalışılmıştır. Sonuç bölümünde bütün romanlarda yer alan kişilerle ilgili geniş bir sınıflandırma yapılmıştır.

Yaşar Kemal gibi dünyaca ünlü bir yazar ve eserleri hakkında yayımlanmış pek çok çalışma vardır. Bunlar arasında yazarın eserlerinde ortaya koyduğu kişilerle ilgili kapsamlı bir araştırma olmaması, bu tezin hazırlanma nedenlerindendir.

Bu çalışmayı yöneten ve çalışma boyunca destek ve yardımlarını esirgemeyen hocam Yard. Doç. Mustafa Üstünova'ya teşekkür ederim.

GİRİŞ

Yaşar Kemal, 1923 yılının Ekim'inde Adana Osmaniye ilçesinin Hemite (Gökçeli) köyünde doğmuştur. Ailesi henüz Yaşar Kemal doğmadan önce, Rus ordusunun Van'ı işgali nedeniyle Çukurova'ya gelerek bu köye yerleşmişlerdir. Aile, Yaşar Kemal'in babası, amcası, annesi, amcasının karısı ve akrabaları olan bir kızdan oluşur. Bir bey ailesi olan ailenin mensubu olduğu aşiretin beyi, Yaşar Kemal'in babasının amcası Şeyh Sait İsyanı sırasında Van'dan Adana'ya sürülmüştür. Annesinin kardeşi de Van da ünlü olan bir eşkıyadır. Yirmi beş yaşında vurulmuştur.

Ailenin Van'dan Çukurova'ya göçü sırasında yol kenarında ölmek üzere bir Yezidi çocuğu bulunur. Yaşar Kemal'in babası, bu çocuğu kendi öz oğlundan ayırmaz. Bu olaydan kısa bir süre sonra Yaşar Kemal dünyaya gelir. Bu Yezidi çocuğunun babasını camide namaz kılarken hançerleyerek öldürmesine tanık olduğunda dört buçuk yaşındadır. Bu olaydan çok korkan Yaşar Kemal, on iki yaşına kadar kekeme olur. Ayrıca henüz babası hayattayken kendisi için kurban kesilirken, amcasının elinden kayan bıçak Yaşar Kemal'in sağ gözünü kör eder.

Babası öldürülünce annesi amcası ile evlenir. Ailenin serveti, Yaşar Kemal'in babasını öldüren Yusuf'un öldürülmesi için harcanır. Böylece kısa sürede köyün en yoksul ailesi haline gelirler.

Yaşar Kemal, henüz okuma yazma öğrenmeden bölgedeki saz şairleri gibi şiir söylemeye başlar. Ünü kısa sürede duyulur. Söylediği şiirleri unutmamak için okuma yazma öğrenmeye karar verir ve ilkokula başlar. Başarılı bir öğrenci olur. İlkokuldan sonra yazın bir çırçır fabrikasında çalışarak Adana'da ortaokula başlar. Yazları da çeşitli işlerde çalışır. Hayatını kazanmak için ortaokulun son sınıfından ayrılmak zorunda kalır. 1950'ye kadar inşaat kontrol memurluğu, ırgat katipliği, sünger avcılığı, pamuk tarlalarında amelebaşılık, bostan bekçiliği, çiftliklerde katiplik, öğretmen vekilliği, traktör sürücülüğü, Adana Halkevi'ne bağlı Ramazanoğlu Kütüphanesi'nde hademelik gibi pek çok işe girip çıkar. Adana'da bulunan edebiyatçı aydınlarla tanışarak kendisini yetiştirmeye çalışır. Ramazanoğlu Kütüphanesi'nde çalıştığı üç yıl boyunca sürekli kitap okur. O

yıllarda şiirleri ve folklor araştırmaları çeşitli dergilerde yayımlanmaya başlar. Yaşar Kemal'in ilk kitabı Ağıtlar, 1943'te Adana'da, Kemal Sadık Göğçeli imzasıyla yayımlanır. Aynı yıl Adana Pamukpazarı Karakolu'nda solculuk yaptığı gerekçesiyle on gün kadar yatırılır. 1944'te askere gider. Askerliği sırasında da okumaya ve yazmaya devam eder. Askerlik sonrası İstanbul'a gider ve burada gaz kontrol memurluğu yapar. Bu yorucu bir iş olduğu için yazmaya vakit bulamaz. 1948'te Kadirli'ye dönerek arzuhalciliğe başlar. O dönemde yazdığı Bebek, Dükkancı, Kızamık adlı hikayeleri ile bir romanı göz altına alındığı sırada görevliler tarafından alınır ve bir daha da yazarın eline geçmez. Akçasaz'ın Ağaları romanındaki Arzuhalci Ali, Teneke'deki Arzuhalci Kör Cemal, Binboğalar Efsanesi'ndeki Arzuhalci Kör Cemal, yazarın kendisinden izler taşır.

1950 yılında Komünist Partisi kurmaya teşebbüs suçundan tutuklanır ve Kozan Cezaevi'nde üç dört ay kadar yatar. Kadirli'de arzuhalcilik yaptığı bu yıllarda, ilçe halkı, özellikle de ağalar tarafından kendisine yapılan baskılar nedeniyle 1951'de İstanbul'a gider. Cumhuriyet gazetesinde röportaj yazarı olarak işe başlar. Bebek adlı hikayesi de Cumhuriyet'te çıkar. Röportajları beğenilen Yaşar Kemal, çalıştığı gazetede kısa sürede Anadolu Bürosu şefi olur. 1952'de dokuz hikayesinin bulunduğu Sarı Sıcak, kitap halinde yayımlanır. Aynı yıl Thilda Serrero ile evlenir. Musevi asıllı olan Thilda Serrero, İngilizce ve İspanyolca bilen kültürlü bir hanımdır. İlerleyen yıllarda Yaşar Kemal'in pek çok romanını İngilizce'ye çevirecektir. Yaşar Kemal'in bu evlilikten bir oğlu olur.

1952-54 yıllarında röportajları devam eder. 1955'te Yanan Ormanlarda Elli Gün ve Çukurova Yana Yana adlı röportaj kitapları çıkar. Bir yandan da folklor derlemeleri yayımlanır.

1953'te Cumhuriyet'te tefrika edilen İnce Memed'in ilk cildi ile 1955'te yazdığı Teneke, 1955'te tefrika edilir. İnce Memed, 1956'da bir defalığına verilip sonradan kaldırılan Varlık Roman Armağanını kazanır.

1956'da Kara Çalı adlı senaryosu, Sami Ayanoğlu tarafından sinemaya uyarlanır. 1958'de Alageyik ve Karacaoğlan'ın Kara Sevdası adlı senaryolar, Atıf Yılmaz tarafından filme alınır.

1959'da Cumhuriyet'te tefrika edilen Ortadirek 1960'ta kitaplaşır. Daha önce çıkmış bazı denemelerinin yer aldığı Taş Çatlasa adlı kitap da aynı yıl yayımlanır.

1962'de Türkiye İşçi Partisi (TİP)'ne girerek politikaya atılır. 1965'te İstanbul'dan milletvekili adayı olur ama seçilmez. 1969'da partiden istifa eder.

1963'te uzun zamandır çalıştığı Cumhuriyet'ten politik sebeplerle çıkarılır. Aynı yıl, bir yıl önce Cumhuriyet'te tefrika edilen Yer Demir Gök Bakır basılır.

1967'de Üç Anadolu Efsanesi, 1968'de Ölmez Otu, 1969'da İnce Memed 2 adlı eserleri yayımlanır.

Muradın Türküsü (1965), Ölüm Tarlası (1966), Urfa-İstanbul (1968) adlı senaryoları sinemaya uyarlanır.

1970'de Hürriyet'te tefrika edilen Ağrıdağı Efsanesi yayımlanır. 1971'de daha önce Cumhuriyet'te tefrika edilen Binboğalar Efsanesi ve röportajlarından derlenen Bu Diyar Baştan Başa adlı kitaplar basılır.

12 Mart 1971'deki askeri darbeden sonra eşi ve geliniyle birlikte gözaltına alınan yazar daha sonra serbest bırakılır. 1973'te daha önce Cumhuriyet'te tefrika edilen Çakırcalı kitap halinde basılır. Aynı yıl Demirciler Çarşısı Cinayeti yayımlanır. 1974'te röportaj kitaplarının ikincisi olan Bir Bulut Kaynıyor ile denemelerinden oluşan Baldaki Tuz yayımlanır. 1975'te Yusufçuk Yusuf basılır.

1976'da Yılanı Öldürseler ve daha önce Vatan'da tefrika edilen Al Gözüm Seyreyle Salih adlı kitapları yayımlanır. 1977'de Filler Sultanı ve Topal Karınca adlı romanı önce Cumhuriyet'te tefrika edilir, sonra kitap halinde basılır. 1978'de Sabahattin Eyüboğlu ile birlikte hazırladığı Gökyüzü Mavi Kaldı adlı Türk halk edebiyatı seçmeleri ile Deniz Küstü ve Kuşlar da Gitti romanları yayımlanır. 1979'da Peter Ustinov'un hazırladığı İnce Memed senaryosunun Türkiye'de çekilmesine izin verilmez. Film daha sonra Yugoslavya'da çekilecektir.

1980'de Cumhuriyet'te tefrika edilen Yağmurcuk Kuşu adlı roman ve yazarın yazı ve konuşmalarından oluşan Ağacın Çürüğü adlı kitap yayımlanır.

1982'de 1951 yılında bitirdiği ve kaybettiği Hüyükteki Nar Ağacı adlı roman eksik olan son beş sayfası tamamlanarak basılır.

1984'te İnce Memed III Hürriyet'te tefrika edilerek kitap biçiminde yayımlanır. İngiltere'de Peter Ustinov'un senaristliğini ve yönetmenliğini yaptığı İnce Memed filmi vizyona girer.

1985'te Kale Kapısı romanı ile yayımlanmış bütün röportajlarının toplandığı Bu Diyar Baştan Başa adlı kitap dört cilt halinde yayımlanır.

1987'de İnce Memed IV önce Hürriyet'te tefrika edilerek kitap halinde yayımlanır.

Yaşar Kemal, uzun edebiyat yaşamına pek çok eseri sığdırmıştır. Yurtta ve dünyada ödüller almış, eserlerinin büyük bölümü çeşitli dünya dilerine çevrilmiş, tüm dünyada tanınan bir yazarımızdır. Edebiyat çalışmalarına hala devam etmekte olup, son olarak Bir Ada Hikayesi dörtlemesinin üçüncüsü olan Tanyeri Horozları'nı yayımlamıştır.

Yaşar Kemal'in romanlarındaki kişilerin özelliklerini açıklama amacı taşıyan bu çalışmada incelenen yirmi altı roman Ramazan Çiftlikçi'nin Yaşar Kemal adlı doktora tezinde, işlenen konu, temalar ile yazarın sunduğu dizi bütünlüğüne ve romanların yayın tarihlerine uyarak yaptığı kümelendirmeye göre sıralanmıştır:

A.İNCE MEMED DÖRTLÜSÜ

1.İnce Memed 1

2.İnce Memed 2

3.İnce Memed 3

4.İnce Memed 4

B.ÇUKUROVA GERÇEKLERİ

1.Teneke

2.Yılanı Öldürseler

3.Hüyükteki Nar Ağacı

C.DAĞIN ÖTE YÜZÜ ÜÇLÜSÜ

1.Ortadirek

2.Yer Demir Gök Bakır

3.Ölmez Otu

Ç.ANADOLU EFSANELERİ

1.Üç Anadolu Efsanesi

2.Ağrıdağı Efsanesi

3.Binboğalar Efsanesi

4.Çakırcalı Efe

5.Filler Sultanı ve Kırmızı Sakallı Topal Karınca

D.AKÇASAZ'IN AĞALARI ÜÇLÜSÜ

1.Demirciler Çarşısı Cinayeti

2.Yusufçuk Yusuf

3.Anavarza (henüz yayımlanmamıştır)

E.İSTANBUL DİZİSİ

1.Al Gözüm Seyreyle Salih

2.Deniz Küstü

3.Kuşlar da Gitti

F.KİMSECİK ÜÇLÜSÜ

1.Yağmurcuk Kuşu

2.Kale Kapısı

3.Kanın Sesi

G.BİR ADA HİKAYESİ DÖRTLÜSÜ

1.Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana

2.Karıncanın Su İçtiği

3.Tanyeri Horozları

4.Henüz yayımlanmamıştır.

Romanlar, bu sırayla incelenirken, önce roman hakkında kısa bir bilgi verilmiştir. Romanın kişi kadrosu hakkında ulaşılan genel sonuçlar belirtildikten sonra roman kişilerinin özellikleri verilmiştir. İncelemenin sonunda bütün romanlardaki kişiler çeşitli özelliklere göre sınıflandırılmıştır.

1. İNCE MEMED I [1]

Yaşar Kemal'in romanları içinde çok önemli bir yeri olan İnce Memed dörtlüsü, bir ırmak romandır. İlk cilt 1954-55'te Cumhuriyet gazetesinde tefrika edildikten sonra 1955'te kitap olarak basılmıştır. Dizi, 1947'den 1986'ya kadar 39 yılda tamamlanmıştır. Otuzdan çok ülkede yayımlanmış ve Yaşar Kemal'in dünyaca ünlü bir yazar olmasını sağlamıştır. İnce Memed 1, Peter Ustinov tarafından 1983'te sinemaya aktarılmıştır.

> "Dört ciltlik romanda, Cumhuriyet'in 10. Yıldönümünün (1933) hemen öncesinden başlayıp dört yıl süren olaylar anlatılır. Olaylardan aşağı yukarı yirmi yıl sonra yayımlanan İnce Memed, aynı zamanda tarihsel bir belge niteliği taşımaktadır. İnce Memed'de ele alınan 'toprak' sorunu, Türkiye'nin bugün de sürüp giden başlıca sorunlarından biridir. Romanın baş kişilerinden Abdi Ağa, Ankara'ya çektiği bir telgrafta, İnce Memed'in yaptığı işlerden yakınırken, 'toprak dağıtma' konusuna özellikle değinir."[2]

Yaşar Kemal, İnce Memed dörtlüsünde sözlü halk geleneğinden yararlanıp, onu daha da geliştirmiştir. Hem Türk hem de batı edebiyatında görülen eşkıya hikayelerinin genel özellikleri İnce Memed romanlarında da görülür. Yaşar Kemal, İnce Memed romanını yazma nedenini şu sözlerle anlatır:

> "Dayım en büyük eşkıyalardan biriydi. 1936'lara kadar, 500 dolayında eşkıya vardı o çevrede. Bunlardan biri de, Karamüftüoğlu ailesinden ünlü Remzi Bey'di. Kurtuluş Savaşı'nda Kadirli'yi ilk örgütleyenlerden... İlk İnce Memed romanında çakırdikeni diye bir diken var. Onu bana Remzi Bey anlattı. Remzi Bey'le eşkıyalığın felsefesini yaptık. Amcamın oğlu Rıza da eşkıya oldu, dağda vuruldu. İlk romanımın İnce Memed olmasının nedeni bu. Başka türlü de olamazdı zaten."[3]

Olaylar, Yaşar Kemal'in doğup büyüdüğü, pek çok romanında mekan olarak kullandığı Çukurova'da geçer. Dikenlidüzü'nde bulunan köyler, özellikle Değirmenoluk köyü, Vayvay köyü, Kesme köyü, Aktozlu köyü, Kadirli kasabası ve Toroslar romanda mekan olarak kullanılır.

---

[1] Alıntılar romanın Adam Yayınları'ndan çıkan Kasım 2001 tarihli 11. baskısından yapılmıştır.
[2] Kudret, Cevdet, Türk Edebiyatında Hikaye ve Roman, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1990, ss. 413-414.
[3] Kabacalı, Alpay, A'dan Z'ye Yaşar Kemal: Kitaplık Dergisinin Armağanı, sy. 68,YKY, Ocak 2004, s. 34

1. 1. Romanın Özeti

Yaşar Kemal'in bu romanı ağalık düzeninin hüküm sürdüğü Çukurova'da geçmektedir. Romanın kahramanı İnce Memed aşağı yukarı on bir yaşındadır. Babası ölmüştür. Abdi Ağa'nın çiftini sürmesine, işlerini görmesine rağmen Abdi Ağa onu her gün dövmektedir.

Abdi Ağa'nın dayaklarına dayanamayan İnce Memed, Değirmenoluk köyünden kaçar. Yine Abdi Ağa'nın yanaşması olan Dursun'un köyüne gidecektir. Ancak misafir kaldığı komşu köyden Koca Süleyman, İnce Memed'i bırakmaz. İnce Memed onun keçilerini otlatacaktır.

Kesme köyünden Koca Süleyman, İnce Memed'e çobanı gibi değil oğlu gibi davranır. Onu sever. İnce Memed keçileri otlatırken köyüne yaklaşır ve ekin biçmekte olan Pancar Hösük'le görüşür. Ona, kendisini gördüğünü hiç kimseye söylememesini tembih ederse de, Pancar Hösük, İnce Memed'i gördüğünü annesine söyler. Bu haber hemen köyde yayılır. Abdi Ağa Kesme köyüne giderek İnce Memed'i alıp köye getirir.

İnce Memedlerin bir göz evleri, bir inekle buzağıları vardır. Abdi Ağa, ekinin çoğunu alıp azını onlara bırakmıştır. Kışın Memedlerde olduğu gibi, bütün köy halkı da unu tüketmiş, Abdi Ağa'nın kapısına dayanmıştır. Ağa, Döne'den başka herkese ekin verir, İnce Memed kaçtığı için onları böyle cezalandırmaktadır. Altmış yaşındaki Durmuş Ali, kendi payından biraz un getirir ve Döne'ye verir. Ancak bu on beş gün idare eder. Çaresiz kalan Döne, ineğini Abdi Ağa'ya satar.

İnce Memed'le Kel Ali'nin oğlu Mustafa, kasabaya gezmeye giderler. Giderken, yolda bir zamanların ünlü eşkıyası Koca Ahmet'le karşılaşır ve konuşurlar. Bu kişinin, Koca Ahmet olduğunu kesinlikle bilmezler, ama konuşmalarından anlarlar. Koca Ahmet onlara, Abdi Ağa'nın çok korkak olduğunu, karısını eşkıyaların elinden kendisinin kurtardığını söyler.

İki genç, kasabada bir gece kalarak gezer dolaşırlar. Handa kaldıkları gece Hasan Onbaşı adında birisiyle tanışırlar. Kasaba ve Hasan Onbaşı Memed'e büyük

etki eder. Kasabanın ağasız olduğunu öğrenmişlerdir. Herkes kendi işinde gücündedir, zulüm de yoktur. Bu düşüncelerle köye dönerler.

Memed çocukluğundan beri aşık olduğu Hatçe'yle, kasaba dönüşünde buluşur, kaçmaya karar verirler. Bunu annesine söyler, ancak annesi karşı çıkar. Hatçe, Abdi Ağa'nın köyde oturan yeğenine nişanlıdır. Nişandan sonra Abdi Ağa, Memed'i evine çağırıp kızın ardını bırakmasını söyleyip bir de onu döver.

İnce Memed'le Hatçe, kararlaştırdıkları üzere kaçarlar. Şiddetli yağmurda, ormanın içinde bir kaya kovuğuna sığınırlar. Sabah olunca Memed'le Hatçe'nin kaçtıkları bütün köyde duyulur. Abdi Ağa ve yeğeni, Memed'in annesini öldüresiye döverler. Memed'le Hatçe'nin yakalanmasında, iz sürmekte usta, Topal Ali'nin yardımı istenir. Pancar Hösük, Topal Ali'den, Memed'e acımasını ve onları yakalatmamasını ister. Ali de kabul eder. Abdi Ağa ve yanındaki yedi sekiz kişiyi bir süre oyalar. Ama yine de, istemediği halde Memed'le Hatçe'yi gizlendikleri yerde yakalarlar. Memed ateş ederek Abdi Ağa'yı yaralar, yeğenini öldürür. Hatçe'ye de şimdilik köye dönmesini söyleyerek karanlıklara karışır.

Kesme köyünde daha önce tanıdığı Koca Süleyman'ın evine sığınır. Dağa çıkacağını söylemesi üzerine, Koca Süleyman onu, eşkıya Deli Durdu'nun çetesine götürür, İnce Memed, Deli Durdu ve adamlarıyla ilk soygununu yapar. Yoldan geçmekte olan insanları donlarına varıncaya kadar soyarlar. Memed gördüklerinden tiksinir.

Abdi Ağa'nın yeğeni Veli, köye doktor ve savcı geldikten sonra gömülür. Abdi Ağa, köylülere, Veli'yi Hatçe'nin öldürdüğünü söylemelerini tembih eder. Bunun üzerine Hatçe tutuklanır. Kasabaya hapishaneye götürülür.

Jandarma, Asım Çavuş'un idaresinde Memed'i takibe çıkar. Deli Durdu ve çetesini saklandıkları yerde kıstırırlarsa da, çete kurtulmayı başarır. Memed ve eşkıya Recep Çavuş yaralıdırlar. Memed'le Cabbar yiyecek bulmaya giderler. Gittikleri çadır, obanın ağası Kerimoğlu'nun çadırıdır. Kerimoğlu, Cabbar ve Memed'in karınlarını doyurur, yaralarını sarar, onlara giyecek ve yiyecek verir. Dönüşlerinde, onlardan Kerimoğlu'nun zengin birisi olduğunu öğrenen Deli Durdu, Kerimoğlu'nu soymayı kafasına koyar. Çetesi ile birlikte çadıra gelirler.

Kerimoğlu'nun elinde neyi varsa alırlar. Ayrıca, Deli Durdu, her soygunda yaptığı gibi Kerimoğlu'nun donunu da çıkarmasını ister. Memed ve Cabbar, Kerimoğlu'ndan gördükleri iyilik karşısında, Deli Durdu'nun yaptıklarına dayanamazlar ve ondan ayrılırlar.

Memed, Cabbar ve Recep Çavuş, Abdi Ağa'yı öldürmek üzere köye inerler. Memed, komşuları Durmuş Ali'den, annesinin öldüğünü, Abdi'nin köyden kaçtığını ve Hatçe'nin hapishanede olduğunu öğrenir.

Memed, arkadaşlarıyla Abdi'nin evini basar, ama Abdi evde yoktur. Memed, Topal Ali'yi buldurarak ona iz sürdürmeyi düşünür. Kör Ali, Topal Ali'yi getirmek için Çağşak köyüne gider ve getirir. Topal Ali kendisinin öldürüleceği düşüncesiyle çok korkar. Ancak düşündüğü gibi olmaz. Abdi Ağa'nın izini sürmekle görevlendirilir. Bu işi canla başla yapacaktır. Çünkü evi Abdi Ağa ve adamları tarafından yakılıp yıkılmıştır, Topal Ali yerinden yurdundan olmuştur. Hemen kasabaya iner. Mustafa Efendi adında bir dükkân sahibinden, Abdi Ağa'nın Aktozlu köyüne gittiğini öğrenir. Gerçekten de Abdi Ağa'yı muhtar Hüseyin'in evinde bulur. Ev sahibine Abdi Ağa'nın köylüsü olduğunu ve ona bir haber getirdiğini bildirir. Abdi Ağa'yla böylece görüşür ve orada olduğu haberini Memed ve arkadaşlarına ulaştırır. Yakın bir köyde, Sarı Ümmet'in evinde bekleyen Memed ve arkadaşları, Aktozlu'ya gitmek üzere yola çıkarlar. Topal Ali onlardan ayrılır. Gece muhtar Hüseyin'in evini basarlar. Ev sahibi ve evde bulunanlar dışarıya çıkarılır. Abdi Ağa içeriden kurşun yağdırmaktadır. Dışarı çıkmayınca evi ateşe verirler. Bütün köy, rüzgârın da etkisiyle alevler içindedir. Memed ve arkadaşları yangın devam ederken köyden ayrılırlar. Asım Çavuş, jandarma ve köylüler peşindedirler. Ancak yakalanmazlar, Anavarza kayalıklarına sığınırlar. Recep Çavuş ölür.

Memed ve Cabbar kaçıp saklanarak Değirmenoluk köyünde, Durmuş Ali'nin evine giderler. Durmuş Ali'ye Değirmenoluk ve öteki dört köyden bazı insanları çağırtırlar. Memed toplanan köylülere, Abdi Ağa'nın öldüğünü, artık tarlalarının sahibi olduklarını, istedikleri gibi ekip biçebileceklerini söyler.

Çakırköy'e gelen Topal Ali hiç beklenmedik bir haber getirir: Abdi Ağa sağdır ve kasabaya yerleşecektir. Bu haberin öğrenilmesi üzerine ortalığı bir sessizlik kaplar.

Memed, Çiçeklideresi köyünde gizlenirken, Hatçe'yi görmek için kılık değiştirip kasabaya gider. Hatçe'yle görüşür. Topal Ali de kasabadadır. Topal Ali, Hatçe'nin birkaç gün içinde Kozan'a nakledileceğini Memed'e bildirir. Memed, jandarmaların elinden Hatçe'yi kaçırmayı tasarlar. Kozan yolunda, jandarmaların geçeceği yerde, sazlığın içine pusu kurar. Cabbar kendisiyle gelmemiştir. Topal Ali yardımcı olur. Jandarmalar yaklaştıklarında ikisini yaralar, Topal Ali'nin atını da alarak, Hatçe ve Iraz'ı Çiçeklideresi'ne kaçırır. Iraz, Hatçe'nin hapishanede tanıştığı arkadaşıdır. Jandarma, bütün dağ köylerinde Memed'i arar, halka dayak atar, ama bulamaz. Asım Çavuş emrindeki jandarmalarla Alidağı'nda çatışırlar. Çatışmadan kurtularak dağın doruklarındaki kayalıklarda bir mağaraya yerleşirler.

Memed, cephane almak için gittiği Sarıcadüz'de Kara İbrahim tarafından pusuya düşürülür. Omuzundan yaralanır. Mağaraya bir haftada dönebilir.

Köylüler tarlalardan kaldırdıkları ekinlerden Abdi Ağa'ya hiçbir pay vermezler. Herkes kaldırdığı ürünü evine götürür.

Hatçe doğurmak üzeredir. Memed bazı ihtiyaçları için köye iner. Karda izini kaybetmek için her zaman arkasından çalı çekerken, bu defa unutur. Asım Çavuş, Topal Ali'ye iz sürdürerek mağaranın önüne kadar gelir. Memed omuzundan yaralanır. Kurşunları bitinceye kadar çarpışırlar. Hatçe tam bu anda doğurmuş ve bir oğlu olmuştur. Çaresiz kalan Memed teslim olur.

Asım Çavuş yanına geldiği zaman, Iraz, Asım Çavuş'a -çocuğu göstererek- "İşte bu teslim aldı ince Memed'i" der. Bunun üzerine Asım Çavuş, Memed'e beş tarak fişek verip ayrılır. Jandarmalara da Memed'in bir oyun yaptığını bildirir. Bir anda kasabada, Memed'in öldürüldüğü ve yakında dağdan indirileceği haberi yayılır. Abdi Ağa'nın keyfi yerindedir. Sevinçle köye döneceği sırada Asım Çavuş kasabaya girer ve gerçek öğrenilir: Memed yaralı olarak Asım Çavuş'un elinden kurtulmuştur.

Memed'in takibine yüzbaşı Faruk çıkar. Memed, yanındakilerle birlikte Alayar'da sarılır. Hatçe vurulur ve ölür. Af da çıkmıştır. Cabbar, Memed'e haberi

getirir. Kendisi teslim olacaktır. Memed'i bekleyen Vayvay köylüleri ona yüz dönüm tarla ayırmış, bir de ev yapmışlardır. Memed, Abdi Ağa'yı kasabadaki evinde öldürür. Iraz da küçük Memed'i alarak Antep köylerine gitmek üzere köyden ayrılır. Memed, Alidağı tarafına yönelir. Ondan bir daha hiçbir haber alınamaz.

1. 2. Romanın Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış

İnce Memed, başkaldıran insanın, yazarın söyleşiyle 'mecbur insan'ın romanıdır. Edebiyatımızda yüzyıllardır işlenen eşkıya teması, günümüz romancıları tarafından da sıkça işlenmiştir. Sözlü geleneği çok iyi bilen ve ondan yararlanan Yaşar Kemal'in eşkıya öykülerine özel bir ilgisi vardır.

Yoksul halkı zalim ağalara karşı koruyan eşkıya tipi, dünya edebiyatında da görülür. Soylu eşkıya tipinin İngiliz tarihçi E. J. Hobsbawn'a göre dokuz özelliği vardır. Bu özellikler Berna Moran'ın Türk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış adlı kitabında şu şekilde özetlenmiştir.

1. Soylu eşkıya bir suç işlediği için dağa çıkmaz, bir haksızlığa uğradığı için dağa çıkar ve eşkıya olur.
2. Yapılan haksızlıkları düzeltir.
3. Zenginden alıp fakire verir.
4. Ancak kendini savunmak ya da, haklı olmak koşuluyla öç almak için adam öldürür.
5. Eğer yaşarsa halkının arasına, toplumun saygın bir üyesi olarak geri döner.
6. Halk kendine hayrandır ve onu destekler.
7. Ancak ihanet sonucu ölür, çünkü dürüst hiçbir insan onu ihbar etmez.
8. Hiç değilse teorik olarak görünmezdir ve yenilgiye uğratılamaz.
9. Kralın ya da imparatorun düşmanı değildir, çünkü onlar adaletin kaynağıdır. Soylu eşkıyanın düşmanı, bölgesindeki mütegallibedir.[4]

---

[4] Moran, Berna, Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış, *C.* II, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, s. 80.

Dünyadaki eşkıya tiplerinin bu ortak özelliklerine İnce Memed de uyar. Eşkıya öykülerindeki ortak özelliklerin yanında bir de bu öykülerin ortak yapısı vardır. Berna Moran bu yapıyı dört ana bölüme ayırır.

> 1. Kahramanın çocukluk yıllarını kapsayan ve başkaldırısına neden olan olaydan önceki durumun anlatıldığı ilk ana bölümde acımasız ağaların ya da beylerin yönetimi altında zulüm gören köylünün durumu sergilenir.
> 2. İkinci bölümde kahramanın kendisine ya da anası, babası, karısı gibi sevdiği bir yakınına karşı ağanın (beyin) yaptığı büyük bir kötülük yer alır ve bunun sonucu kahraman dağa çıkar, eşkıya olur.
> 3. Eşkıyalık bölümüne ayrılan üçüncü bölümde kahramanın soylu eşkıya olarak yoksul köylüye yaptığı iyilikler, zalimlere verdiği cezalar ve kendi öcünü alması anlatılır.
> 4. Dördüncü bölümde kahramanın sonunu okuruz. Eşkıya kahraman ya halkına döner ve onlar da kahramana sahip çıkarlar, ya da ortadan kaybolur. [5]

Yaşar Kemal, geleneksel yapıya uymuş, fakat soylu eşkıya tipine yeni kimlikler de katmıştır.

Romanın birinci bölümünde Memed'in doğup büyüdüğü köy olan Dikenlidüzü köyünün ağası Abdi Ağa'nın zulmünden kaçan küçük bir çoban olan İnce Memed tanıtılırken bir yandan da Abdi Ağa tanıtılır. Köylüleri aç bırakacak kadar sömüren Abdi Ağa ile onun sömürdüğü köylüler sömürü düzeninin parçalarıdır.

İkinci bölümde İnce Memed'in eşkıya olmasına neden olan olay anlatılır. İnce Memed'in aşık olduğu Hatçe adlı kız Abdi Ağa'nın yeğeni ile zorla nişanlandırılır. Bunun üzerine Memed ile Hatçe kaçarlarken, arkalarından Abdi Ağa ile yeğeni onu takip ederler. İnce Memed, yakalanınca Abdi Ağa'yı yaralar, yeğenini de öldürür. Böylece uğradığı bir haksızlık nedeniyle dağa çıkmak zorunda kalır. İnce Memed'in geleneksel eşkıyalardan farklı bir yanı da burada ortaya çıkar. İnce Memed, romantik bir aşıktır. Aşkı için ölümü bile göze alır. Aşk, geleneksel eşkıya tiplerinde bulunmayan bir özelliktir.

İnce Memed'in eşkıyalığının anlatıldığı üçüncü bölümde, Abdi Ağa'dan öç almaya çalışan İnce Memed, yoksul halka da yardımcı olur. Deli Durdu adlı kötü bir eşkıyanın yanında eşkıyalığa başlayan İnce Memed, Deli Durdu'nun halka kötü

---

[5] Moran, a.g.e., s. 81-82

davranmasını doğru bulmaz ve bir süre sonra ondan ayrılır. Romanda iki tür eşkıya vardır: soylu ve soysuz eşkıya. İnce Memed ve Deli Durdu'nun yan yana getirilmesiyle bu iki eşkıya tipi de karşılaştırılmış olur.

İnce Memed, başlangıçta kişisel nedenlerle eşkıya olur, ama zamanla kendi öç alma amacını halkın sömürülmesine engel olmak için de kullanır ve toprak mülkiyeti konusunda yeni bir düzen getirmeye çalışır. Bunu bir iki köy için gerçekleştirir. Abdi Ağa'yı öldüren İnce Memed, köyün topraklarını köylülere dağıtır. Artık köylüler, kendi topraklarını ekeceklerdir. İnce Memed'in yerleşik düzeni değiştirmeye çalışması da geleneksel eşkıya tipinin özelliklerine aykırıdır. Çünkü geleneksel eşkıyalar, mevcut düzeni korumak için bu düzeni bozmaya çalışanlarla mücadele ederler.

Son bölümde görevini tamamlayan İnce Memed, ortadan kaybolur. İnce Memed'e dini bir kimlik yükleyen köylüler de İnce Memed'in istediği gibi her yıl çift koşma zamanı onun için çakırdikenleri ateşe verirler. Bu da bir çeşit dini ayin gibidir.

Ramazan Çiftlikçi, Yaşar Kemal adlı doktora tezinde iki çeşit karakter çizme yöntemi olduğunu söyler:

> **a. Blok karakter çizme tarzı**: Yazar, romanın başlarında işlediği karakter ve tipleri bütün yönleri ve özellikleriyle tanıtır.
> **b. Dinamik karakter çizme tarzı**: Roman boyunca gelişen olaylara göre tavır alan tip ve karakter. Bütünüyle romanın sonunda ortaya çıkar.[6]

Yaşar Kemal, İnce Memed I'de ve diğer romanlarının çoğunda dinamik karakter çizme yöntemini kullanır. Kişiler, olaylar karşısındaki tutumlarına göre biçimlenirler.

İnce Memed'in düşünceleri zamanla değişir ve gelişir. İlk olarak köyden çıktığında, kasabada tanıştığı Hasan Onbaşı'yla konuştuktan sonra ağalık düzeninin haksızlığı konusunda düşünmeye başlar. Abdi Ağa'yı öldürmeden önce de bunun doğru olup olmayacağı hakkında düşünür. Abdi Ağa'yı kişisel öç alma

[6] Çiftlikçi, Ramazan, Yaşar Kemal, doktora tezi, Malatya, 1993, s. 173

duygusuyla değil, Abdi Ağa, köylülere kötülük yaptığı için öldürecektir. Bütün bunlar, İnce Memed'in düşüncelerinin zamanla geliştiğini gösterir.

Roman kişileri arasında, romanın başından sonuna kadar bir çatışma vardır. Romanın olay örgüsü bu çatışma üzerine kuruludur. Roman, iyiler ve kötüler arasındaki mücadeleyi anlatır. Abdi Ağa'nın temsil ettiği kötüler, yoksul köylülerin haklarını yiyen, tarlalarını alan, onları aç bırakan, emeklerini sömüren zengin ağalardır. Bürokratlar, yerel yöneticiler, askerler ve bazı köylüler de ağalara yardım eder. İyilerin temsilcisi ise İnce Memed'dir. İnce Memed, ezilen köylülere yardımcı olur. Onların tarlalarını kurtarmalarını sağlar.

Kötüler: Abdi Ağa, Ali Safa Bey, Veli, Deli Durdu, Kalaycı Osman, Yüzbaşı Faruk, Savcı.

İyiler: İnce Memed, Cabbar, Iraz, Durmuş Ali, Hürü, Süleyman, Koca Osman, Hatçe, Sefil Ali, Döne, Pancar Hösük, Topal Ali, Recep Çavuş, Kulaksız İsmail, Koca İsmail, Sarı Ümmet, Kerimoğlu, Sarı Bekir, Koca Ahmet, Dursun, Hasan Onbaşı, Asım Çavuş, Hatçe'nin annesi ve babası.

Bunların dışında arada kalmış kişiler de vardır. Horali, aslında iyidir ama Kalaycı'nın emrinde iken İnce Memed'e kötülük yapar. Deli Fahri ile Siyasetçi, kimseye iyilik ya da kötülük yapmazlar, sadece kazandıkları paraya bakarlar.

Romanda kötüler, iyiler tarafından cezalandırılır. Romanın sonunda Abdi Ağa, İnce Memed tarafından öldürülür. Deli Durdu, köylüler tarafından, Kalaycı ve Veli, İnce Memed tarafından öldürülerek cezalandırılır.

Romanda kişilerin psikolojik çözümlemelerine pek yer verilmediği için önemli sayılabilecek karakterlerin sayısı azdır. İnce Memed, Abdi Ağa, Topal Ali, romandaki en önemli üç kişidir.

Romanda yer alan kadınların sayısı erkeklere oranla çok azdır. Hatçe, Döne, Iraz, Hürü, Hatçe'nin annesi, Süleyman'ın karısı ve Ali Safa'nın karısı, romanda yer alan kadınlardır.

Roman kişileri eğitim düzeyleri bakımından sınıflandırılacak olursa eğitimli kişilerin sayısının çok az olduğu görülür. Ali Safa Bey, hukuk eğitimini yarıda bırakmıştır. Deli Fahri, katiplikten atılmıştır. Sarı Bekir, okur yazardır. Yüzbaşı

Faruk ve Savcı da eğitimli kişiler arasındadır. Geriye kalanlar ise eğitim görmemişlerdir. Romanda aydın düşünce yapısına sahip bir kişinin yer almadığı görülür.

Romandaki kişilerin yaşlarına bakılacak olursa, İnce Memed'in çocukluğunun kısaca anlatılması dışında, romanda çocuk yoktur. İnce Memed, yirmi yaşındadır. Hatçe, Mustafa, Cabbar, Sarı Bekir, Kalaycı, Sefil Ali, Horali, Yüzbaşı Faruk, Dursun romandaki gençlerdir. Abdi Ağa, Topal Ali, Döne, Deli Durdu, Asım Çavuş, Iraz, Ali Safa Bey, Ali Safa Bey'in karısı, Hasan Onbaşı, Deli Fahri, Siyasetçi Ahmet, savcı romandaki orta yaşlılardır. Yaşlılar ise; Süleyman, Süleyman'ın karısı, Pancar Hösük, Durmuş Ali, Koca Ahmet, Hatçe'nin annesi ve babası, Kulaksız İsmail, Sarı Ümmet, Koca İsmail, Koca Osman, Recep Çavuş, Kerimoğlu olarak sıralanabilir. Bu durumda romanda daha çok yaşlı ve orta yaşlılar vardır. Romanın asıl kahramanı ise gençtir.

Kişiler, sosyal durumlarına göre şu şekilde sınıflandırılabilir:

Ağalar, beyler ve eşraf: Abdi Ağa, Ali Safa Bey, Kerimoğlu

Eşkıyalar: İnce Memed, Cabbar, Deli Durdu, Kalaycı Osman, Recep Çavuş, Horali, Koca Ahmet.

Yoksul köylüler: Süleyman, Durmuş Ali, Hürü, Döne, Pancar Hösük, Mustafa, Hatçe'nin anne ve babası, Topal Ali, Iraz, Kulaksız İsmail, Sarı Ümmet, Koca İsmail, Sarı Bekir, Dursun, Hasan Onbaşı, Sefil Ali, Koca Osman.

Askerler, bürokratlar ve yerel yöneticiler: Yüzbaşı Faruk, Asım Çavuş, jandarmalar, doktor, savcı.

Kasabadaki iki arzuhalci, ayrı bir grupta yer alabilirler. Yaşar Kemal'in romanlarında sıkça yer verdiği aşık tipine örnek olarak bu romanda Sefil Ali vardır. Topal Ali ise diğer romanlarda aralarına yenilerinin katılacağı izcilerdendir.

Yaşar Kemal, romanlarında köylüleri, idealize etmez. Köylüler, Yunan tragedyalarındaki gibi koro halinde konuşurlar. İnce Memed, onların işine yarayacak bir davranışta bulunduğunda, ona övgüler düzerler. İşlerine gelmeyen bir davranışında ise İnce Memed'e beddua ederler. Yaşar Kemal, köylüleri, cahillikleri, iki yüzlülükleri ve döneklikleri ile objektif bir şekilde değerlendirir.

1. 3. Romanın Şahısları

1. 3. 1. İnce Memed

İnce Memed, Çukurova'nın Değirmenoluk köyünde doğmuştur. Babası, o küçükken ölmüştür. Hayatta sadece annesi vardır. Geçimlerini ektikleri tarladan aldıkları ürünün üçte biriyle sağlarlar. Ürünün üçte ikisini de Abdi Ağa alır. Abdi Ağa, çok zalim ve aç gözlü bir ağadır. Köylülerin ekip biçtikleri tarlaların ürünlerinin üçte ikisini kendine alır. Köylüler de yarı aç yarı tok kışı çıkarmaya çalışırlar. Kış ortasında bütün köylüler aç kalıp Abdi Ağa'dan yiyecek isterler. Abdi Ağa köylüleri borçlandırarak onlara yiyecek verir.

Roman, İnce Memed'in Abdi Ağa'nın dayağından ve dikenli tarlada çift sürerken bacaklarının kan içinde kalmasından bıkıp köyden kaçmasıyla başlar. İnce Memed henüz çok küçük olmasına rağmen cesaretli ve kararlı bir şekilde köyden kaçar.

İnce Memed, kaçarken karşısına çıkan köydeki ilk eve girer. Evin sahibi Süleyman onu büyük bir konukseverlikle karşılar. İnce Memed'in fiziksel özellikleri ilk olarak Süleyman'ın evinde otururken anlatılır. "Çocuk, ocağın soluna, duvara iyice yapıştı, büzüldü. Çocuğun kocaman bir başı vardı. Düz, güneşten solup, kırmızı olmuş saçları alnına, yüzüne dümdüz, dikine düşüyordu. Yüzü ufacıktı. Kupkuru bir yüzdü. Gözleri kocaman kahverengiydi. Teni güneşten yanmıştı. On birinde gösteriyordu. Dize kadar da şalvarını çalı yemişti. Bacakları bu sebepten çıplaktı. Ayakları da yalındı." (s. 14-15)

Süleyman'ın Memed'e nereye gittiğini sorması üzerine Memed, " İşte onun köyüne gidiyorum. Dursun bana dedi ki... Bizim köyde, dedi, çocukları dövmezler çocukları çifte salmazlar. Bizim köyün tarlalarında, dedi, çakırdikeni bitmez. Ben, oraya gidiyorum işte." (s. 17-18) diyerek çocukların dövülmediği ve çalıştırılmadığı, çakır dikenliğin bulunmadığı bir köyden bahseder. Memed, bu hayali köyün özlemi içindedir. İlerleyen yaşlarında da hep böyle bir köy oluşturmak için uğraşır.

İnce Memed, Abdi Ağa'nın dayağından ve onu çok çalıştırmasından dolayı Süleyman'ın eve dönmesi konusundaki ısrarlarına rağmen eve dönmek istemez. "İki yıldır sürerim çifti. Çakır dikeni beni yer. Dalar... Çakır dikeni adamın bacağını köpek gibi kapar. İşte o tarlada çift sürerim. Abdi Ağa beni her gün döve döve öldürür. Dün sabahleyin gene dövdü beni. Her bir yanım döküldü. Ben de kaçtım oradan. O köye gideceğim. Beni orada bulamaz Abdi Ağa. O köyde bir adamın çiftini sürerim. Çobanı olurum. İsterse oğlu da olurum." (s. 19) sözleri onun çok eziyet çektiğini gösterir.

Zor günlerde Memed'in tek tepkisi gözlerindeki iğne ucu gibi pırıltıdır. "(...) Gözlerinde arada bir, iğne ucu gibi bir pırıltı yanar söner. Keskin, batan bir pırıltıdır bu! Bu pırıltıdan korkulur. Korkunçtur. Parçalamaya, atılmaya hazırlanmış kaplanın gözlerinde de aynı pırıltı yanar söner mutlak. Bu nereden gelir? Belki yaratılıştadır. En doğrusu, çekilen işkencede, dertte, beladadır. Memed'in gözlerine bu pırıltı, son bir yıl içinde gelip yerleşmiştir. Ondan önce Memed'in çocuk gözleri bir hayranlık, bir sevinç içinde parlardı." (s. 56) Bu pırıltı, Memed'in kızdığı ve birini öldüreceği zamanlarda hep onun gözlerinde belirecektir.

Memed'in fiziksel ve kişilik özellikleri büyüdüğü ortam tarafından biçimlendirilir. "Toprağına göre yetişir, büyür, gelişir.

Kıraç toprakta büyüdü.

Bin bir bela... Boy atamadı. Omuzları, bacakları gelişmedi. Kolları, bacakları kuru birer ağaç gibiydi. Kupkuru. Avurdu avurduna geçmişti. Yüzü esmerdi. Gün yanığı esmeri... Ona şöyle alıcı gözle bakınca o meşeler mutlak akla gelirdi. Kısa, küt... Toprağa meşe gibi sağlam yapışmış. Her bir yanı sert, keskin. Yalnız bir yerinde, bir yerciğinde bir tazelik kalmış. Dudakları çocuk dudakları gibi pembe pembe... Çocuk dudakları gibi incecik kıvrılıyorlar. Dudakların kenarında her zaman, bir gülümseme durur gibi... Acılığına, sertliğine yakışır." (s. 61- 62)

İnce Memed ve arkadaşı Mustafa 18 yaşlarına geldiklerinde herkesten gizli olarak hayatlarında ilk kez kasabaya giderler. İnce Memed kasabayı görünce çok şaşırır. Kasaba gözüne çok büyük görünür. Kasabada sohbet ettiği Hasan Onbaşı

ona Maraş'ın özelliklerini anlatır. İstanbul'un daha da büyük olduğunu söyler. Ayrıca orada ağaların olmadığını da söyler. "'Bana bak oğlum Memed,' dedi. 'Burada, senin öyle bildiğin ağalar yok. Bu kasabadaki tarlalar, az çok herkesindir Tarlasızı da var tabi. Bu dükkanların her birinin bir sahibi var. Tabii ağaların tarlaları çok. Fıkaraların az. Çok fıkaranın da hiç yok.'" (s.78). Memed buna çok şaşırır. Gözünde yeni ufuklar açılır. Değirmenoluk köyü gözünde küçülür. Bütün insanların eşit haklara sahip olmasının gerekliliğini ilk kez düşünür. Ramazan Kaplan, İnce Memed'in değişiminin başlangıcı olarak gördüğü bu olayın, Yaşar Kemal'in romanında asıl anlatmak istediklerininin de ip ucu olduğunu belirtir. "Memed'in arkadaşı Mustafa'yla kasabaya gidişi, ona, yaşadığı köyle kasaba arasında karşılaştırma yapma imkanı verir. Bu durum ondaki değişmenin başlangıcı kabul edildiği kadar, Yaşar Kemal'in bu romanıyla neyi gerçekleştirmek istediğinin ipuçlarını da verir."[7]

İnce Memed, nişanlısı Hatçe'nin Abdi Ağa'nın yeğeniyle zorla nişanlandırıldığını öğrenince Hatçe'yi kaçırır. Abdi ve yeğeni onları takip ederler ve bulurlar. Memed orada Abdi ve yeğenini kurşunlar. Abdi yaralanır. Yeğeni ölür. Memed Hatçe'ye köye dönmesini söyleyerek kaçar. Küçükken evden kaçtığı zaman gittiği Kesme köylü Süleyman'a gider. Süleyman onu Deli Durdu çetesine götürür. Süleyman'ın Deli Durdu üzerinde hatırı vardır. Deli Durdu halka eziyet eden kötü bir eşkıyadır. Memed, Deli Durdu'nun halka yaptıklarını yanlış bulur. " 'insanların üstüne çok varmamalı. Öldürmeli, dövmeli ama üstlerine çok varmamalı. Donsuz, çırılçıplak, köyüne, evine girmesi bir adama ölümden zor gelir. İşte bunu yapmamalı. İnsanlarla oynamamalı. Bir yerleri var, bir ince yerleri, işte oraya değmemeli. Ben Abdi Ağa'dan biliyorum. Yoksa... Korkmalı insanların bu tarafından. Aşağı görmemeli insanları...' " (s. 154) sözlerinden İnce Memed'in Deli Durdu'dan çok farklı bir eşkıya olacağı anlaşılır.

[7] Kaplan, Ramazan, Türk Romanında Köy, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997, s.186.

Deli Durdu çetesi bir gün Asım Çavuş tarafından basılır. İnce Memed, Asım Çavuş'u arkasından vurabilecekken vurmaz, uyarır. Bu şekilde uzun sürecek olan gizli bir dostluk başlar.

Asım Çavuş ile Deli Durdu çetesi arasındaki çatışma bittikten sonra İnce Memed ve Cabbar yiyecek istemek için Yörük çadırlarının bulunduğu yere giderler. Yörük beyi Kerimoğlu onların karınlarını doyurur, yanlarında götürmeleri için de yiyecek ve ilaç verir.

Deli Durdu, İnce Memed ve Cabbar'ın Kerimoğlu'nun çadırındaki zenginliği anlatmaları üzerine Kerimoğlu'nu soymaya karar verir. Kerimoğlu, bunu anlamasına rağmen gene de onları iyi karşılar. Cabbar ve İnce Memed bu duruma karşı koyarlar ve Deli Durdu'dan ayrılırlar. Kerimoğlu'nu da korurlar. Recep Çavuş da onlara katılır. Dağlarda üçü beraber dolaşmaya başlarlar. Bir gün Adana'dan dönen iki işçiyi soyma girişiminde bulunurlar ama onlara acıyıp vazgeçerler. İnce Memed, eşkıyalığı süresince hiç kimseyi soymaz, asla hırsızlık yapmaz.

İnce Memed, köyüne giderken ilk kez adam öldürmeye, can almaya hakkı olup olmadığını düşünür. Kasabada Hasan Çavuş ile konuştuktan sonra düşünmeyi öğrenmiştir. Abdi'yi vururken düşünmeden, kendini kurtarmak için ateş etmişti. Bundan sonra ölümü hak eden insanları öldürecektir. Uzun süre Abdi'nin ölümü hak edip etmediğini düşünür. Abdi'nin çocukluğunda kendisine yaptığı işkenceler aklına gelince Abdi'nin ölümü hak ettiğine karar verir.

İnce Memed annesinin öldüğünden habersiz Cabbar ve Recep Çavuş ile köye Abdi'yi öldürmeye gider. Hatçe'nin hapse girdiğinden de habersizdir. Kulaksız İsmail'in değirmenine gidip, neler olup bittiğini sorar. Kulaksız İsmail, Memed'i üzmemek için Hatçe'yi ve annesini anlatmaz. Memed şüphelenip annesinin evine gider. Annesini evde bulamayınca komşuları Durmuş Ali'ye sorar. Durmuş Ali onu gördüğüne çok sevinir. Memed'in bildiğini düşünerek, annesinin öldüğünü Hatçe'nin de hapiste olduğunu söyler. Bunun üzerine Cabbar, Recep Çavuş ve İnce Memed, Abdi'nin evine baskına giderler. Abdi, Memed'in dağa çıktığını öğrenince korkudan evden ayrılmıştır. Evde sadece iki karısıyla çocukları

vardır. Memed önce çocukları öldürmeleri için Recep Çavuş ve Cabbar'a emir verir ama Abdi Ağa'nın karısının yalvarmalarına dayanamaz. Recep Çavuş'un elinden çocukları kurtarır.

İnce Memed, Durmuş Ali'den Topal Ali'yi getirmesini ister. Topal Ali, Abdi'nin yerinin Aktozlu köyünden Muhtar Hüseyin'in evi olduğunu öğrenince bunu Memed'e haber verir. Kendisi de köye gidip Abdi ile görüşür ve onun güvenini kazanır. Abdi, ondan evini köye geri taşımasını ister. Topal Ali artık Abdi'nin adamı olmuş gibi gözükerek İnce Memed'e haberler götürür.

Topal Ali, Abdi Ağa'nın İnce Memed'in kendisini öldüreceğinden korktuğu için Aktozlu köyünde saklandığını öğrenir. Oraya gider ve Abdi Ağa'nın güvenini kazanır. Abdi Ağa, Topal Ali'nin kendi adamı olduğunu sanırken Topal Ali de rahatça haber getirebilecektir. Recep Çavuş, Aktozlu köyüne baskın yapmadan önce Memed için övgü dolu sözler söyler: " 'Şu İnce Memed'i düşünüyorum. Onun yüreğinde iyilik var. Yıllar yılı, beş köyün erkeğinin içinden zalime kafa tutan, bir tek bu çıktı. Bunda iş var. Sağ kalırsam, onu gözüm gibi korurum.' " (s. 262)

İnce Memed, Cabbar ve Recep Çavuş, Aktozlu köyünde Abdi Ağa'nın içinde bulunduğu evi ateşe verirler. O gün rüzgarlı olduğu için bütün köy yanar. Memed bu duruma çok üzülür.

İnce Memed, Aktozlu köyünü yaktıktan sonra Abdi'nin öldüğünü düşündüğü için hayaller kurmaktadır. Değirmenoluk köylülerine tarlalarını dağıtmayı düşünür: " Varacağım Dikenli düzüne. Beş köyün yaşlılarını toplayacağım başıma. Diyeceğim ki, Abdi Ağa yok artık elinizdeki öküzler sizindir. Ortakçılık, mortakçılık yok. Tarlalar da sizindir. Ekin ekebildiğiniz kadar. Ben dağda oldukça, bu böyle sürüp gidecek. Vurulursam başınızın çaresine bakarsınız. Sonra köylüyü başıma toplayıp, çakırdikenliği yaktıracağım. Çakırdikenliği yakmadan kimse çift koşmayacak. " (s. 293)

Abdi Ağa kasabadaki beylerden biri olan Ali Safa Bey'den İnce Memed'i öldürtmesini ister. Ali Safa Bey kendisine bağlı olan Kalaycı çetesine İnce Memed'i öldürmeleri için emir verir. Kalaycı, yanındakilere İnce Memed'i tanıyıp

tanımadıklarını sorar. Deli Durdu çetesinden Horali çıkar tanıdığını söyler. Bunun üzerine İnce Memed'i pusuya düşürme görevi ona verilir.

İnce Memed köye gidip, Abdi Ağa'nın öldüğünü zannettiği için Durmuş Ali'den köyün ileri gelenlerini toplamasını ister. Toprakları köylüye dağıtacaktır. Köylüler önce sevinirler, sonra düşünürler. Abdi Ağa'nın öldüğünden emin olamazlar önce. Sonra Hürü Ana'nın bağırıp çağırmasıyla düğün dernek yapıp kutlarlar:

> "Davul zurna başladı. Türküler başladı.
> 'Bizim İnce Memedimiz.'
> 'Bizim İnce Memedimiz.'
> 'Onun böyle bir adam olacağı çocukluğundan belliydi zaten.'
> 'Belliydi.'
> 'Öküzler de bizim.'
> 'Herkes ektiği tarlayı, istediği gibi ekecek. Üçte ikisini vermek yok gayrı.'
> (...)" (s. 314)

Köylüler çakırdikenliğe ateş verirler. O sırada Topal Ali gelir ve Abdi'nin ölmediğini söyler. Bunun üzerine köylüler büyük bir hayal kırıklığına uğrarlar. Birkaç dakika önce İnce Memed'i öven köylüler, Abdi Ağa'nın ölmediğini duyunca İnce Memed'i yerden yere vururlar. İnce Memed, bu duruma çok üzülür. Eski Yunan tragedyalarındaki gibi koro halinde konuşan köylüler, kısa süre önce İnce Memed'e övgüler düzdüklerini unutup, bu kez İnce Memed'i kötülerler. Yaşar Kemal, romanlarında köylülerin, dönek ve iki yüzlü taraflarını ortaya koyar.

> " 'Adam olmuş da...'
> 'Adam olmuş da dağın İnce Memed'i.'
> 'Sefil İbrahim'in oğlu.'
> 'Adam olmuş da Abdi Ağa'mızın tarlasını dağıtıyor.'
> 'Boyuna bak, boyuna şunun.'
> 'Gören yedi yaşında çocuk sanır.'
> 'Sümsük.' " (s. 319)

İnce Memed, bu olay üzerine Cabbar ile birlikte tekrar dağa çekilir. Bir gün Deli Durdu çetesinden tanıdıkları Horali gelir. Kalaycı çetesindedir artık. Kalaycı'nın kendisiyle tanışmak istediğini söyler. İnce Memed, bunun bir pusu olduğunu anlar ve Kalaycı'yla çarpışmak için yola düşer. Çarpışmada Kalaycı'yı yaralar. Kalaycı, bir süre sonra ölür. Kalaycı'dan kurtulan Vayvay köylüleri, İnce Memed'e sevgi duyarlar.

İnce Memed, Hatçe'yi hapisten kaçırmak için Hatçe'nin Kozan hapishanesine nakledildiği gün, yola pusu kurar. Cabbar, bu işte İnce Memed'in

yanında yer almaz. İnce Memed, Hatçe ve Iraz'ı kaçırır. Dağda bir mağarayı ev haline getirip orada yaşamaya başlarlar. Bütün ihtiyaçlarını Topal Ali mağaraya getirir. Bir gün İnce Memed, ihtiyaçlar için dağdan iner. Kardaki izleri kapatmak için kullandığı çalıyı unutunca, iz bırakır. Asım Çavuş, bu izleri görür ve jandarmalarla, İnce Memed'in bulunduğu mağaraya ateş açar. O sırada Hatçe, bir erkek çocuk doğurur. İnce Memed, kolundan yaralanır. Çocuğunun hayatını düşünen İnce Memed, Asım Çavuş'a mağarada teslim olur. Iraz, Asım Çavuş'a İnce Memed'i asıl teslim alanın oğlu olduğunu söyleyince Asım Çavuş, İnce Memed'i teslim almaktan vazgeçer ve arkasından ateş etmesi için ona kurşun bırakır. Askerlere de İnce Memed'in kendisine pusu kurduğunu söyler.

Yüzbaşı Faruk, İnce Memed'i yakalamayı kafasına koyar. Çıkan çatışmada Hatçe vurularak ölür. Iraz, bebeği alıp Antep'in köylerinden birine götürür. İnce Memed ise kurtulur. Iraz ve İnce Memed'in oğlundan dörtlünün diğer ciltlerinde bir daha söz edilmez.

O sıralarda af çıkar. Bu haberi İnce Memed'e getiren Cabbar, teslim olur. İnce Memed de teslim olmayı düşünmektedir. Vayvay köyünden Koca Osman, onun için büyük bir tarla, bir de at ayırmıştır. İnce Memed, önce köyüne gider ve Hürü, başta olmak üzere bütün köylülerin teslim olmasını istemediklerini görür. Köylüler, ondan Abdi Ağa'yı öldürmesini istemektedir. İnce Memed, Topal Ali'yi de alır ve atını sürerek oradan uzaklaşır. Topla Ali'den Abdi'nin bulunduğu yeri öğrenir. Abdi'yi vurduktan sonra köye dönerek görevini tamamladığını bildirir. Kendisi de Alidağı'na çıkar.

Köylüler, sevinç içinde çift sürme zamanı, İnce Memed'in istediği gibi düğün bayram yaparak çakırdikenliği ateşe verirler. Dini bir ayini andıran bu motif, her cildin sonunda yer alır.

1. 3. 2. Deli Durdu

Deli Durdu romandaki kötü eşkıya tiplerinden biridir. Ne zaman ne yapacağı belli olmayan masum halka eziyet eden bu nedenle halk tarafından sevilmeyen ve halktan yardım görmeyen bir eşkıyadır.

İnce Memed, Hatçe'yle köyden kaçarlarken peşlerinden gelen Abdi Ağa ile yeğenini vurur. Abdi Ağa yaralanmış yeğeni de ölmüştür. İnce Memed çocukluğunda köyden kaçtığı zaman yaptığı gibi yine Kesme köylü Süleyman'ın evine sığınır. Süleyman İnce Memed'i çocukluğundan beri tanıdığı Deli Durdu'nun çetesine sokar. Fakat Deli Durdu'nun güvenilmez biri olduğunu bildiği için İnce Memed'i dikkatli olması konusunda uyarır. Deli Durdu, Aksöğüt köyündendir. Babası savaşa gider ve geri dönmez. Süleyman, ona ve annesine yardım eder. Çocukluğunda da çok yaramaz olan Deli Durdu, para ve güç için eşkıya olur. " Beş yıldır da dağdaydı. Yakmadığı ev, yıkmadığı yuva kalmamıştı. Bu taraf köylüler, elinden zar ağlıyorlardı. Yollardan kimse geçemez olmuştu. Yakaladığını, nesi var, nesi yok, çırılçıplak soyuyor bırakıyordu. Her şeyini, ama her şeyini, donunu bile alıyordu. Dostluk, ahbaplık bilmezdi Deli durdu. Kardeşini, anasını, babasını dinlemezdi. Doğrusu bu ya, Süleyman Memed'i ona götürmeye korkuyordu. Aklına bir eserse, çocuğu vuruverirdi." (S.119)

Süleyman, Deli Durdu'nun çevreye ün salmak için eşkıya olmasını onaylamamaktadır. Ona göre eşkıya olmak için önemli bir neden olması gerekir. Bu neden, kişinin kendisini veya halkı koruma gerekliliğiyle karşı karşıya kalmasıdır. Bir zorunluluk sonucudur.

Deli Durdu'yu diğer eşkıyalardan ayıran özelliği soyduğu insanların donlarını bile almasıdır. Bu, onun yaptığı eyleme damgasını vurma biçimi gibidir. Bu sayede herkese soygunu kendisinin gerçekleştirdiğini göstermek ister.

Deli Durdu çetesi, askerlerin baskınına uğrar. Cabbar ile İnce Memed, yiyecek bulabilmek için çevredeki Yörük çadırlarına giderler. Döndüklerinde zengin bir Yörük beyi olan Kerimoğlu'nun kendilerini misafir ettiğini söylerler. Deli Durdu, Kerimoğlu'nun parasını alır. Kıyafetlerini de alacakken İnce Memed, daha fazla dayanamaz ve Deli Durdu'ya silah çeker. Cabbar ile Recep Çavuş da ona katılır. Böylece üçü birlikte yeni bir çete kurarlar.

Deli Durdu daha sonraki dönemlerde köylerden kadın kaçırıp dağlarda oynatmaya başlar. Bu köylünün asla kaldıramayacağı bir davranış şeklidir. Bir gün Aksöğüt köyündeki, genç yaşlı bütün kadınları meydana toplayarak oynatır.

Köylüler, bu duruma katlanamaz ve Deli Durdu'yu orada parçalayarak linç ederler. Deli Durdu, soylu eşkıya tipinin tersi olan soysuz eşkıya tipidir. Soysuz eşkıyalar, bir haksızlığa uğradığı için değil şan olsun diye veya para için eşkıya olurlar. Ağalar tarafından dağlarda beslenirler. Ağaların bir ihtiyaçları olduğunda, ortaya çıkıp ağaların maşaları olurlar. Ağaların çıkarları gereği yoksul halka eziyet ederler. Bu nedenle halkın nefretini kazanırlar. Halk tarafından korunmazlar. Yaşar Kemal'in bu tür eşkıyalara romanlarında yer vermesinin nedeni iki eşkıya tipi arasında bir karşılaştırma yapıp, soylu eşkıyanın iyi özelliklerinin daha belirgin hale gelmesini sağlamak gibidir.

1. 3. 3. Koca Ahmet

İnce Memed, 18 yaşına geldiğinde arkadaşı Mustafa ile ilk kez kasabaya gider. Yolda eski bir eşkıya olan Koca Ahmet ile karşılaşırlar. Mustafa bu yaşlı adamın Koca Ahmet olduğuna inanmaz. İhtiyar da Koca Ahmet olmadığını, onun öldüğünü söyler. İnce Memed ise onun Koca Ahmet olduğunu anlar. Koca Ahmet, Abdi Ağa'ya da yıllar önce bir iyilik yapmıştır. "Sıyrıngangaçtan giderken, iki eşkıya önüne çıkmışlar, soymuşlar Abdi'yi. Karısını da elinden almışlar. Bunu bana haber verdiler. Abdi de geldi ayaklarıma kapandı. Gittim karısını aldım getirdim. Teslim ettim kendisine. Böyle zulmedeceğini bilseydim fakir fıkaraya!..." (s. 67) sözleriyle Koca Ahmet, Abdi Ağa gibi zalim birine yaptığı iyilikten pişman olduğunu belirtir.

Koca Ahmet, İnce Memed gibi soylu bir eşkıyadır. Soylu eşkıyaların tüm özelliklerini taşır. Dağa çıkmasının nedeni kendisi askerde iken annesine işkence ile tecavüz eden Hüseyin Ağa adlı birini öldürmesidir. On altı yıl süren eşkıyalık hayatında öldürdüğü tek kişi de odur. Koca Ahmet, zenginden alıp fakire verirken yol kesmez. Zengin insanlara, mektup yollayarak para ister ve aldığı parayı da yoksullara dağıtır. Eşkıyalığı süresince bulunduğu bölgede huzurlu bir ortam oluşturur. Çevredeki herkesin sevdiği, saydığı ve korktuğu biri olur. Af çıkınca köyüne dönerek, çiftçiliğe başlar. Bir süre sonra da onun yaşadığı unutulur ve Koca Ahmet efsaneleşir. "Dağda bir eşkıya ünlendi miydi, 'Koca Ahmet gibi,'

diyorlardı. Bir eşkıya kadına bakmadı yol kesmedi miydi, 'Koca Ahmet gibi...' diyorlardı. Adam öldürmüyor, halka zulmetmiyorsa, 'Koca Ahmet...' cümle iyiliklerde, 'Koca Ahmet gibi...' "(s.68)

1. 3. 4. Recep Çavuş

Deli Durdu çetesindeki eşkıyalardan biri olan Recep Çavuş, herkesin sevdiği, saygı duyduğu biridir. Kimse Recep Çavuş hakkında bir şey bilmediği için gizemli biridir. Hakkında pek çok rivayet vardır. Recep Çavuş, geçmişiyle ilgili hiçbir şey anlatmadığı gibi kendisine bu konuda soru sorulmasına da çok kızar. Hakkında bilinen tek şey, Koca Ahmet çetesinde iken af çıkınca diğer eşkıyalar gibi teslim olmayıp dağda kaldığıdır. Recep Çavuş, bir çetede uzun süre kalmaz. İstediği zaman istediği çeteye girer. Tüm çeteler tarafından sevilen, sayılan biri olduğundan kimse ona hesap sormaz. "Bazı insanlar vardır, sırf doğuştan hoşturlar. Recep Çavuş da onlardandır. Bunlar, yalnız insanlar kendilerini sevsinler diye doğmuşlardır. Sevilmelerine karşılık öteki insanlardan fazla bir yanları mı vardır? Hayır! Recep Çavuş konuşkan mıdır? Hayır. Çok neşeli mi? O da yok. Güler mi, oynar mı? Çok fazla iyilik mi yapar başkalarına? O da yok." (s. 179)

Recep Çavuş, bilgili ve deneyimli bir eşkıya olarak İnce Memed'e öğütler verir. İnce Memed'i çok sever. O da İnce Memed gibi soylu eşkıyalardandır.

Recep Çavuş, Deli Durdu çetesinde iken bir gün Deli Durdu Kerimoğlu'nu soymaya çalışır. İnce Memed, buna karşı çıkar, Cabbar da İnce Memed'e destek verir. Recep Çavuş onlarla birlikte çeteden ayrılır. Üçü birlikte yeni bir çete kurarlar. Recep Çavuş, İnce Memed'in Abdi Ağa'dan intikam almasına yardım eder. Üçü birlikte Abdi Ağa'nın saklandığı evde onu sıkıştırırlar. Abdi Ağa, içerideyken evi yakarlar. Askerlerden kaçarlarken Recep Çavuş vurulur ve ölür.

1. 3. 5. Cabbar

Deli Durdu'nun çetesinde Cabbar adlı dürüst, cesur, İnce Memed ile iyi anlaşan bir eşkıya vardır. Deli Durdu'nun masum köylülere işkence etmesine o da kızar. Recep Çavuş da Cabbar'ın iyi ve cesur bir eşkıya olduğunu düşünür: " 'Size

bir sözüm var,' dedi Recep Çavuş, 'Şu Cabbar var ya, onu gözden ırak etmeyin. Sağlam babayiğit çocuk. Bir orduya baş gelir.' " (s. 158)

İnce Memed, Deli Durdu, Kerimoğlu'nu soyarken karşı koyduğunda Cabbar da onunla birlikte çeteden ayrılır. Recep Çavuş'u da aralarına alarak yeni bir çete kurarlar. Cabbar, her zaman İnce Memed'in yanında olur. O da İnce Memed gibi iyi, zenginden aldığını fakire veren, köylüleri, ağalara karşı koruyan bir eşkıyadır.

İnce Memed, Hatçe'yi hapisten kaçırmayı planladığında Cabbar ile yolları ayrılır. Cabbar, bu işin intihar olduğunu düşünür ve İnce Memed'in yanında yer almaz. Af çıktığında haberi İnce Memed'e verir ve kendisi teslim olur.

1. 3. 6. Kalaycı Osman

Çukurova'da ağaların dağlarda besledikleri ve gerektiğinde köylülere karşı kullandıkları eşkıyalar vardır. Ali Safa Bey'in eşkıyası da Kalaycı Osman'dır. Kalaycı Osman, Ali Safa Bey'in bir türlü topraklarına katamadığı Karadut köyündendir. Köyde çok sevilen ve Ali Safa Bey'e karşı çıkan Sarı Bekir'in amcasının oğludur. Kalaycı, Sarı Bekir'i düğün gününde öldürür ve bir çete kurarak Ali Safa Bey'in eşkıyası olur. Ali Safa Bey, çetenin her türlü ihtiyacını karşılar. Kalaycı da Ali Safa'nın istediği insanları öldürür. "Kalaycı Osman kısa boylu, yeşil, yılan yeşili gibi, yahut da çakıra çalan, bir tuhaf soğuk, ölüm gibi donuk gözlü birisiydi. Seyrek sakalları kirpi oku gibi dik dik, sarı yüzüne çakılmıştı. Geniş omuzlarına bakarak, boynu inceydi. Bir de bütün boynu ateşte kızartılmış gibi kıpkırmızıydı. Cepleri mavi işlemeli mavi şalvar giyiyordu. Sağlı sollu bütün bedeni fişeklerle donatılmıştı. Bacaklarında bile fişeklik bağlıydı. Fişeklikler de işlemeydi. Ta uzaktan par par ediyordu. Sağlı sollu bir sürü sapı sedef tabancalar, kamalar, hançerler... Göğsünde de bir dürbünü vardı. Aynalı dürbün. Başındaki mor fesinin altında sarı kaküllleri iki kaşın arasına dökülüyordu." (s. 304) Kalaycı, cesur bir insan değildir. İnsanları hile yaparak, arkalarından vurarak öldürür. Jandarmalara yakalanmamasının nedeni de Ali Safa Bey'in onu korumasıdır.

Kalaycı, İnce Memed'i öldürme görevini alır ve ona pusu kurar. İnce Memed'in Deli Durdu çetesinden tanıdığı Horali, artık Kalaycı çetesindedir. Horali'yi İnce Memed'e göndererek, İnce Memed'i çeteye katılmaya davet eder. İnce Memed gelince çatışma başlar. Kalaycı yaralanır, bir süre sonra da ölür.

Kalaycı, Deli Durdu gibi soylu eşkıyanın zıddı olan soysuz eşkıyalardandır.

1. 3. 7. Horali

İnce Memed'in Deli Durdu çetesinden tanıdığı Horali, eskiden bostan bekçiliği yapan bostanı sel alınca da o yılların modası olan eşkıyalığa başlayan bir köylüdür.

Çok cömert bir insan olan Horali, bostan bekçiliği yaparken yoldan geçenlere kavun karpuz ikram etmeden onları bırakmayan biridir. Deli Durdu'nun köylüler tarafından öldürülmesinden sonra Kalaycı çetesine girer. İnce Memed'in Kalaycı tarafından öldürülmesi gerekince de İnce Memed'e pusu kurma görevi ona verilir. Horali, bu görevi yerine getirir ama çok da üzülür. İnce Memed'i Kalaycı'nın bulunduğu yere davet eder. Çatışma başladığında Horali, Cabbar tarafından öldürülür.

1. 3. 8. Abdi Ağa

Abdi Ağa, İnce Memed'in doğduğu Değirmenoluk köyüyle birlikte beş köyün ağasıdır. Köylülere zulmeden, topraklarını onlardan zorla alıp, tarlalarda köylüleri çalıştıran ve ürünün üçte ikisini kendisine alan, köylüleri aç bırakan kötü bir ağadır. "Uzun, keskin yüzlü, küçücük, yeşil mavi karışığı, bir hoş gözlü, pembe yanaklıydı Abdi Ağa." (s. 29)

İnce Memed çocukluğunda Abdi Ağa'nın dayağından bıktığı için köyden kaçtığında İnce Memed'in annesi oğlunu sormak için Abdi Ağa'ya gider. Abdi Ağa Memed'i düşüneceğine kaybolan öküzlerini düşünür. Abdi Ağa, gidip Memed'i geri getirir. Bu kadar büyük bir suça karşın onu hiç dövmez. Çünkü ona daha büyük bir kötülük yapmayı planlamaktadır. Harman zamanı Memed ve annesi çok çalışarak hasadı yaparlar. Abdi Ağa'yı paylaşımı yapsın diye harmanda beklerler.

Abdi Ağa onları orada bir gece bekletir. Ertesi gün gelir. Çifti sürmesinde İnce Memed'in annesine ağanın adamları yardım etmiştir. Bu bahaneyle Abdi Ağa, İnce Memedlere buğdayın üçte birini vermesi gerekirken dörtte birini verir.

O kış, bütün köylü gibi Memed ve annesi de aç kalırlar. Köylüler, her yılki gibi Abdi Ağa'ya gidip borçlanarak buğday alırlar. Döne de gider ama Abdi Ağa, onu kovar; köylüleri de Döne'ye bir şey vermemeleri için tehdit eder.

İnce Memed, nişanlısı Hatçe'nin Abdi Ağa'nın yeğeniyle zorla nişanlandırıldığını öğrenince Hatçe'yi kaçırır. Abdi'yle yeğeni de onları aramaya çıkmadan önce Memed'in annesini döve döve öldürürler.

Abdi Ağa ile yeğeni Memed'le Hatçe'nin peşine düşerler. Onları bulduklarında İnce Memed, Abdi'yi yaralar, yeğenini ise öldürür. Abdi Ağa iyileştikten sonra, adamlarına yalancı şahitlik yaptırarak yeğeni Veli'yi Hatçe'nin öldürdüğünü söyletir. Bu yüzden Hatçe'yi getirdiklerinde hiç dövmemiştir. "Herkes bilirdi ki, köylülerden biri bir kabahat işlediğinde Abdi Ağa onu dövmezse çok büyük bir kötülük yapacaktır ona. O adam ömrünün sonuna kadar, işlediği suçun cezasını çekecektir. Eğer döverse unutulur giderdi suç. Abdi Ağa'ya karşı suç işlediklerini sanan köylüler gelir onun önüne otururlar, dayak yiyinceye kadar önünden kalkmazlardı." (s. 137)

Abdi Ağa, Hatçe'nin Veli'yi öldürdüğüne dair ifade verecek olan yalancı şahitleri hazırlar. Jandarma, savcı ve doktor, Abdi'nin arkadaşları olduğu için bu konuda ona yardımcı olurlar. "Bir hükümet işi oldu muydu, onlar kendiliklerinden hiçbir şey söyleyemezlerdi. Ne söyleyeceklerse, Abdi Ağa onları karşısına alır ezberletirdi. Ondan sonra geçerler hükümet adamının karşısına bülbül gibi şakırlardı. Ezberledikleri bitip de başka soru karşısında kalırlarsa, 'gerisini bilmiyorum,' derlerdi. Ne sorarlarsa sorsunlar, 'bilmiyorum'du karşılığı." (s. 139)

Topal Ali, İnce Memed ile Hatçe'nin gizlendiği yeri iz sürerek bulduğu için İnce Memed'in Veli'yi öldürmesine sebep olduğunu düşünmekte ve suçluluk duymaktadır. Bu nedenle Hatçe'nin Veli'yi öldürdüğüne dair yalancı şahitlik yapmayı kabul etmez. Abdi Ağa, bu nedenle Topal Ali'yi köyden kovar.

Abdi Ağa, İnce Memed'in kendisini öldüreceğinden korktuğu için Aktozlu köyündeki Hüseyin adlı akrabasının evine saklanır. İnce Memed'in isteği üzerine Abdi Ağa'nın yerini bulan Topal Ali, onun güvenini kazanır ve İnce Memed'e yerini söyler. İnce Memed, çetesiyle birlikte Aktozlu köyüne gelir, Abdi'nin dışarı çıkmasını ister. Abdi Ağa, dışarı çıkmayınca da evi ateşe verir. O sırada bir kadın evden eşyalarını çıkarıyormuş gibi görünerek yorgan içinde Abdi Ağa'yı da kurtarır.

Abdi Ağa, yangından kurtulduktan sonra ölüm korkusu içinde Ali Safa Bey'den yardım istemeye gider. Ali Safa Bey'in Vayvay köyünün topraklarını elde etmesine yardım edecek, buna karşılık Ali Safa Bey, Abdi Ağa'yı koruyacaktır.

İnce Memed'in Kalaycı Osman'ı öldürmesi Abdi Ağa'yı daha da korkutur. Korkudan hiçbir yerde uzun süre oturamaz, yanında silah taşır. Ankara'ya telgraf üstüne telgraf çektirerek, Çukurova'yı eşkıyaların sardığını, ordunun bir an önce harekete geçmesi gerektiğini söyler.

Abdi Ağa, İnce Memed'in sadece kendisi için değil diğer ağalar için de büyük bir sorun olduğunu söyler. İnce Memed, diğer eşkıyalardan farklıdır, köylünün topraklarını ağalardan korumaktadır. Bunu ilk farkeden Abdi Ağa olur. Bu konudaki düşüncelerini Ali Safa Bey'e şu şekilde anlatır: "Bugün banaysa, yarın sana. Beni bu korkutuyor işte. Dağda eşkıya mı var, istediği kadar olsun. Eşkıya da nedir ki... Ama bu! Bu korkutuyor beni. Toprak meselesi... Bir aklına düşerse köylünün, önüne geçilmez. Öldürüleceğimden değil, bundan korkuyorum. Siz bilirsiniz Ali Safa Bey. Bana kalırsa, hemen, gün geçirilmeden ölmeli bu oğlan. Bu oğlan eşeğin aklına karpuz kabuğu düşürdü. Gün geçirip fırsat verme zamana. Aman oğlum. Karpuz meselesini aklından çıkarma. Vayvaylılar bile ona sığınıyorlar." (s. 375)

İnce Memed'in diğer eşkıyalardan farklı olduğunu, sadece kişisel kin nedeniyle eşkıyalık yapmadığını farkeden Abdi Ağa, diğer ağaların da İnce Memed'den korkması gerektiğini söyler. Onun bu sözleri diğer ciltlerde Murtaza Ağa tarafından söylencektir. Ölüm korkusu içinde kıvranan Abdi Ağa, İnce Memed, tarafından romanın sonunda öldürülür.

1. 3. 9. Ali Safa Bey

Ali Safa Bey, yoksul düşmüş bir ağanın oğludur. Ağa, yoksul düşmesine rağmen oğlunu okutmuştur. Adana Sultanisi'nden sonra İstanbul Hukuk Mektebi Alisi'ne başlayan Ali Safa Bey, bu okulu yarıda bırakıp, kasabada avukatlığa başlar; para kazanmanın yolunun toprak sahibi olmaktan geçtiğini anlayınca da çeşitli hilelerle köylülerin topraklarını satın almaya başlar.

Ali Safa Bey, köylülerin topraklarını ellerinden alabilmek için her türlü hileye, yalana, rüşvete başvurur. Hatta dağda eşkıya besleyip, kendisine karşı gelen köylüleri öldürtür. Bu yolla topraklarına her geçen gün toprak ekler. Aklına Vayvay köyünün topraklarını koymuştur ama Vayvay köylüleri onunla mücadele etmektedirler. "Ali Safa Bey uzun boylu, boyuna parlak çizmeler giyen, kalın kara kaşlı, is rengine çalan bir tuhaf esmer yüzlü bir adamdır. Elindeki gümüşlü kırbacıyla her zaman parlak çizmelerini döver." (s. 284)

Abdi Ağa, İnce Memed'in kendisi içindeyken yaktığı evden kurtulunca Ali Safa'dan yardım ister. Ali Safa'nın adamı olan eşkıya Kalaycı, İnce Memed'i öldürecektir. İnce Memed, Kalaycı'yı öldürür. Böylece Vayvay köylüleri rahata kavuşur. İnce Memed I'de Ali Safa'ya pek yer verilmez.

1. 3. 10. Kerimoğlu

Saçıkaralı adlı bir Yörük obasının beyidir. Türkmen geleneklerine bağlı, obasından çok saygı gören, kim olursa olsun konuklara hürmet eden, iyi niyetli biridir. "Kerimoğlu'nun tuhaf, çocuk gibi bir hali vardı. Bir şey, bir soru soracağı zaman yüzü kıpkırmızı kesiliyor utanıyordu. Gülümsüyor, kızarıyor, bozarıyor en sonunda ezilip büzülerek soruyordu." (s. 173)

İnce Memed, Deli Durdu çetesinde iken askerlerle girdikleri çatışmada yaralanır. Cabbar ile çevrede yardım isteyebilecekleri bir yer ararlarken Kerimoğlu'nun obasına gelirler. Kerimoğlu, eşkıya da olsalar onları çadırında ağırlar; onlara yiyecek ve giyecek verir. İnce Memed ile Cabbar, geri dönüp Deli

Durdu'ya Kerimoğlu'nu gördüklerini söylediğinde Kerimoğlu'nun çok zengin olduğunu bilen Deli Durdu, obayı soymaya gider. Kerimoğlu'nun parasını alır. Kıyafetlerini de çıkarmasını ister. İnce Memed ile Cabbar, buna katlanamaz ve Deli Durdu'ya karşı çıkarlar. Kerimoğlu diğer ciltlerde de İnce Memed'e yardımlarda bulunur.

1. 3. 11. Yüzbaşı Faruk

İnce Memed'i yakalamakla görevlendirilen askerdir. İnce Memed'i dağda sıkıştırır. Hatçe, orada vurularak ölür. İnce Memed'i yakalamak Yüzbaşı Faruk için bir saplantı haline gelecek dört cilt boyunca İnce Memed'in peşinde olacaktır.

1. 3. 12. Asım Çavuş

İnce Memed, Deli Durdu çetesinde iken, askerlerle girilen bir çatışmada İnce Memed ile Asım Çavuş tanışırlar. Asım Çavuş, iyi niyetli bir insandır. İnce Memed, Asım Çavuş'u vurabilecekken vurmaz ve onu kendini kollaması için uyarır. Bu şekilde aralarında uzun sürecek bir kaçma kovalama ve gizli bir dostluk başlar. İkisi de birbirini yeri geldiğinde gizlice kollar. "Asım Çavuş, iri yarı, pala bıyıklı, büyük gözlü, babacan tavırlı, kalın dudaklı, yakışıklı bir adamdı." (s. 405)

Asım Çavuş, İnce Memed'i Hatçe ve Iraz ile birlikte gizlendikleri mağarada yakalar. Aralarında çatışma başlar. O sırada Hatçe bir çocuk doğurduğu için İnce Memed, teslim olacağını bildirir. Asım Çavuş, onu teslim almak için mağaraya geldiğinde Iraz, Asım Çavuş'a İnce Memed'i asıl teslim alan kişinin yeni doğan oğlu olduğunu söyler. Asım Çavuş, bebeği görünce böyle bir durumda İnce Memed'i teslim almanın kendisine yakışmayacağını söyler. Diğerlerinin şüphelenmemesi için arkasından ateş etmesini ister. İnce Memed'e beş tarak fişek bırakarak oradan ayrılır. Askerlere de İnce Memed'in kendisine bir oyun oynadığını söyler. Bu şekilde Asım Çavuş, İnce Memed'i kurtarmış olur.

1. 3. 13. Jandarmalar

Jandarmalar, İnce Memed'i yakalamak için emir alırlar ve köylülere işkence ederek onun yerini bulmaya çalışırlar. Köylülerin sevgisini kazanan İnce Memed, dağlarda güvendedir. Ağır işkencelere rağmen kimse İnce Memed'in yerini söylemez. "Köylüler candarmaların elinden zar ağlıyordu. Memedin takibine çıkan candarmalar kesin emir almışlardı. 'İnce Memedi diri, ölü mutlak getireceksiniz. Yoksa!...' Yoksası da vardı. Böyle emir alanlar hangi dağ köyüne girmişlerse, orasını bir anababa gününe döndürüyorlardı. Sopadan geçirmedikleri kimse kalmıyordu. Çoluk çocuk, tüm dağ köylüklerinden ah vah geliyordu.

Böyle böyle, İnce Memed yüzünden dağ köylüklerinin üstünden bir işkence, bir candarma silindiri geçiyor, doruklara doğru yükseliyordu." (s. 377)

Yaşar Kemal'in romanlarında yer alan jandarmaların hepsi, rüşvet veya korkudan zenginlerin bütün isteklerini yerine getiren, köylüleri sudan sebeplerle dayaktan geçiren kişilerdir. Jandarmalar, ağaların beylerin özel korumaları gibidirler.

1. 3. 14. Savcı

Hatçe'nin Veli'yi öldürdüğünün iddia edildiği davanın savcısı, Abdi Ağa'nın tanıdığıdır. Hatçe'nin annesi yazdırdığı dilekçeyi bırakırken kızının suçsuz olduğunu söyler. "Çok ukalalık etme! Bırak arzuhalini de git!" (s. 149) diye kadını tersleyen savcı, Yaşar Kemal'in romanlarında yer alan diğer savcılar gibi, zenginlerin haklarını korur, yoksulları ise ezer.

1. 3. 15. Arzuhalci Deli Fahri

Kasabadaki iki arzuhalciden biridir. "Deli Fahri, yıllar önce zabıt katipliğinden rüşvetten dolayı kovulmuştu. Kovulduğu günden beri de arzuhalcilik ediyordu. Arzuhalcilikten, zabıt katipliğinden kazandığının iki üç misli

kazanıyordu. 'Avukattan daha dirayetlidir.' diye de ünü yayılmıştı. Gece gündüz sarhoştu. Dilekçeleri sarhoş sarhoş yazardı." (s. 147)

Hatçe'nin annesi kızının suçsuz olduğunu ispatlamak için ona bir dilekçe yazdırır. Deli Fahri, kadına dilekçeyi götürmesi gereken yerleri anlatır. Onun bu yardımı diğer ciltte başına iş aşacak ve ağaların düşmanlığını kazanmasına neden olacaktır. Diğer arzuhalci gibi Deli Fahri de insanlara yardım etmeyi umursamaz. Onun için önemli olan tek şey paradır.

1. 3. 16. Siyasetçi Ahmet

Kasabadaki iki arzuhalciden biridir. Abdi Ağa, İnce Memed'in tehlikeli bir eşkıya olduğunu belirttiği dilekçeleri ona yazdırır. Korkak bir adamdır. Her zaman ağaların yanındadır.

1. 3. 17. Süleyman

İnce Memed,çocukluğunda evden kaçar. Kaçarken ilk karşısına çıkan köydeki ilk eve girer. Evin sahibi Süleyman adlı yaşlı bir köylüdür. Hiç tanımadığı halde büyük bir konukseverlikle İnce Memed'i evine alır. Süleyman'ın karısı ona yemek hazırlar. Romanın diğer bölümlerinde de görülecek olan Süleyman'ın yardımseverliği ilk olarak burada ortaya çıkar. İnce Memed, Süleyman'ın çobanı olur bir süre. Daha sonra Abdi Ağa, onun yerini bulur ve köye geri götürür.

Aradan yıllar geçer ve bir gün İnce Memed, Süleyman'ın evine tekrar gelir. Abdi Ağa'yı yaralamış, yeğenini de öldürmüştür. Süleyman, onu evinde bir süre saklar. Deli Durdu adlı eşkıya Süleyman'ın akrabasıdır. Masum köylüye de eziyet eden bu eşkıyayı pek sevmese de İnce Memed'i onun yanına götürmekten başka çaresi yoktur. İnce Memed'e eşkıyalık konusunda öğütler vererek, onu Deli Durdu'ya emanet eder. Son olarak İnce Memed'e suçsuz insanları öldürmemesini, suçu olanlara ise acımamasını söyler. Süleyman, romanın bütün ciltlerinde İnce Memed'e yardımcı olcaktır.

1. 3. 18. Döne

İnce Memed'in annesidir. Kocası öldükten sonra oğlu ile yalnız kalır. Abdi Ağa'nın tarlalarını sürerek, onun kendilerine verdiği küçük bir payla karınlarını doyurmaya çalışırlar.

Döne, oğlunu çok seven onun için her türlü fedakarlığı yapan bir annedir. İnce Memed'in Abdi Ağa'nın yeğeninin nişanlısı olan Hatçe'yi kaçırması üzerine Abdi Ağa tarafından dövülerek öldürülür.

1. 3. 19. Hatçe

Hatçe, genç bir köylü kızıdır. İnce Memed ile çocuklukları birlikte geçmiş, daha sonra da birbirlerine aşık olmuşlardır. Köyde onların birbirlerine aşık olduğunu bilmeyen yoktur. Abdi Ağa, Hatçe'yi yeğenine ister. Kızın ailesi de korkudan kızlarını Veli adlı bu gençle nişanlarlar. İnce Memed ile Hatçe, başka çareleri kalmayınca bir gece köyden kaçarlar. Yolda Abdi ve adamlarına yakalanırlar. İnce Memed, Abdi'yi yaralar; Veli'yi de öldürür. İnce Memed kaçar ama Hatçe yakalanır. Abdi Ağa, Hatçe'en öç almak için yalancı şahitler bularak Veli'yi onun öldürdüğünü söyler. Hatçe hapse atılır. Hatçe, hapiste Iraz ile tanışır. Birlikte çorap örerek İnce Memed için para kazanırlar.

İnce Memed, Hatçe'yi ve Iraz'ı hapisten kaçırır. Dağda bir mağarada kışı geçirirler ve Hatçe, orada Asım Çavuş ile bir çatışmanın ortasında çocuğunu doğurduktan sonra kendisine isabet eden bir kurşunla ölür.

1. 3. 20. Hatçe'nin Annesi

Hatçe'nin annesi, güçlü bir kadındır. Kızının İnce Memed ile olan ilişkisine hep karşı çıkar. "Köyde ne kadar kavga, ne kadar gürültü varsa içindedir. Uzun boylu, güçlüdür. Evin bütün işini o görür. Çifti bile o sürer." (s. 83)

Kızı hapse düştüğünde ise Deli Fahri'ye cinayeti kızının işlemediğine dair arzuhaller yazdırır. Kızını kurtarmak için Abdi Ağa'nın tehditlerine rağmen elinden geleni yapar.

1. 3. 21. Iraz

Hatçe'nin yattığı hapishanedeki mahkumlardan biridir. İkisi çok iyi arkadaş olup, birbirlerine yardım ederler.

Iraz, dokuz aylık oğlu ile yirmi yaşında dul kalır. Kocasının kardeşlerinden biri onunla evlenmek ister ama o bunu kesinlikle kabul etmez. Tek başına kocasından kalan tarlayı sürer, hasadını yapar. Iraz'a kin duyan kocasının kardeşi, hiç hakkı olmadığı halde tarlayı Iraz'dan alır. Iraz, evlere temizliğe giderek, yazın ırgatlık yaparak oğlu Rıza'yı büyütür. Rıza büyüyünce amcasının kendilerine yaptığı haksızlıkla mücadele eder. Mahkemeye başvurarak, hakkı olan tarlayı geri alır. Amcasının oğlu Ali, öç almak için bir gün onu tarlada öldürür. Ali, o gün uzak bir köydeki düğünde olduğunu yalancı şahitlerle ispatlar ve ceza almaz. Herkes gibi Iraz da oğlunu Ali'nin öldürdüğünü bilmektedir. Iraz, Alilerin evini ateşe verir ve hapse atılır. Hapiste Hatçe ile tanışır ve arkadaş olurlar.

İnce Memed, hapisten Hatçe ile birlikte Iraz'ı da kurtarır. Iraz, onlarla birlikte bir mağarada yaşar. Hatçe'nin vurularak öldüğü gün İnce Memed'den çocuğu Antep'e götürüp, bakmak için izin ister. Oğlunun katilini öldürmekten vazgeçmiş, İnce Memed'in oğlunu oğlu olarak kabul etmiştir. İnce Memed, bunu kabul eder ve kitapta bir daha ne Iraz'dan ne de bebekten bahsedilir.

1. 3. 22. Hürü

Durmuş Ali'nin karısıdır. İnce Memed'i çok sever. Çok konuşan, inatçı bir kadındır. Topal Ali'nin İnce Memed'in yerini Abdi Ağa'ya göstermesi nedeniyle, İnce Memed'e sürekli Topal Ali'yi öldürmesini söyler. "Ufak tefek, saçları sütbeyaz olmuş, dişleri tüm düşmüş, ağzı bir torba gibi büzülmüş, koyu esmer, çakır gözlü bir kadındı." (s. 242)

İnce Memed'e onu köyde bir tek kendisinin sevdiğini, kimseye, Durmuş Ali'ye bile güvenmemesini söyler. İnce Memed ve arkadaşları uyurken gözcülük yapacaktır. Kocasına bile güvenmez.

Memed, dağdan indiğinde Durmuş Ali'nin yanında kalır. Jandarmalar, İnce Memed'i bulmak için köylülere dayak attıklarında Hürü'yü de döverler ama o, kesinlikle İnce Memed'in yerini söylemez.

Hürü, İnce Memed, köye geldiğinde ondan başta Topal Ali ve Abdi Ağa olmak üzere pek çok insanı öldürmesini ister. Topal Ali, Abdi Ağa'nın adamı gibi göründüğü için köylüler, gerçekte onun İnce Memed'in adamı olduğunu bilmezler. Bu nedenle Topal Ali'nın hain olduğunu zannederler.

O yıl Değirmenoluk köylüleri, üründen Abdi Ağa'ya pay vermezler. Abdi korkudan köye gelemez. Hürü, köylülerle konuşup, kimsenin ürününü vermemesini söyler. Hürü, insanları örgütleyen, lider özelliklerine sahip, inatçı, dediğim dedik biridir. Hayat doludur, neşelidir. Köylüler, Abdi Ağa'ya ürün vermedikleri için mutluluktan genç kız gibi giyinip süslenir. Açık saçık türküler söyler.

İnce Memed, af çıktığında teslim olmak için köye gelir. Hürü, İnce Memed'in teslim olmasına şiddetle karşı çıkar, ondan Abdi Ağa'yı öldürüp, köylüyü kurtarmasını ister. "Avrat yürekli Memed! Bak şu kadar köylü, bak şu kadar insan senin gözüyün içine bakıyor. Teslim mi olacaksın? Abdi'yi gene başımıza mı getirteceksin? Güzel Döne'min kemikleri sızlar mezarda. Güzel Hatçe'min kemikleri..." (s. 419) diyerek İnce Memed'in teslim olmaktan vazgeçmesini ve Abdi Ağa'yı öldürmesini sağlar.

1. 3. 23. Topal Ali

Abdi Ağa'nin köylerinden birinde yaşayan, çiftçilik ve izcilikle geçinen bir köylüdür. İnce Memed, Hatçe'yi kaçırdığında izcilik konusundaki ününden dolayı Abdi Ağa, Topal Ali'yi onların izlerini sürmekle görevlendirir. Topal Ali, izcilik konusundaki hünerlerinin övülmesinden çok hoşlanır. "Topal'a işi düşenler, bir iki gün önce, Topal'ın kulağının duyacağı yerlerde, 'Topal gibi izci var mı bu dünyada! Böyle izci!... Adana toprağını bir gez bulunmaz. Analar bir tek izci

doğurmuş, o da Topal Ali,' diye konuşurlar, konuşmalarını Ali'nin duyduğunu anlayınca, ona başvururlardı. Bundan sonra Topal Ali'den istedikleri neyse alırlardı. Böyle bir adamın işini Ali, ölür gene yapardı." (s. 104)

Topal Ali, aşıkların izini sürmeye başlamadan önce Pancar Hösük, ona aşıkların izini sürmemesini, bunun büyük bir günah olduğunu söyler. Topal Ali, Ona hak verir ama kendine engel olamaz ve iz sürmeye başlar. "Topal babasının izini bile sürer. Bulunca asacaklarını bilse bile babasını, gene sürer izini. Yeter ki ona sürecek iz olsun. Dayanamaz. Topal, iyi adam, hoş adam, sevdalılara da yüreği parçalanıyor ya, iz sürmemek elinden gelmez. İz sürmeye gelince hiçbir şey geçemez önüne onun. Kendisini öldüreceklerini bilse bile, ötesinde ölümünü görecek bile olsa, bir iz ver önüne, sürer götürür." (s. 107)

Topal Ali, iz sürerek Abdi Ağa ile adamlarını Memed ile Hatçe'nin bulunduğu yere götürür. Çıkan çatışmada Memed, Abdi Ağa'yı yaralar; yeğenini de öldürür. Topal Ali, suçluluk duygusu içinde bir daha iz sürmeyeceğine dair kendine söz verir. Her iz sürüşünün sonunda kötü bir olay olmakta ve Topal Ali, bu işi bir daha yapmayacağına söz vermekte fakat kendine verdiği bu sözü tutamamaktadır.

Abdi Ağa, yeğenini Hatçe'nin öldürdüğünü söyleyecek yalancı şahitler bulur. Topal Ali'den de yalancı şahitlik yapmasını ister ama Topal Ali, zaten olanlardan dolayı kendini suçladığı ve köylülerce de dışlandığı için bunu kabul etmez. Köylülerin her dediğini yapmalarına alışık olan Abdi Ağa, Topal Ali'ye çok kızar ve onu köyden kovar. Topal Ali, köyden taşınır.

İnce Memed, Abdi'yi bulmak için Topal Ali'den yardım ister. Topal Ali, İnce Memed'e karşı büyük bir suçluluk duyduğundan; Abdi Ağa'dan de nefret ettiğinden İnce Memed'e yardım eder. Abdi Ağa'nın yerini bulur. Onun güvenini kazanır ve İnce Memed'e yerini haber verir.

Topal Ali, İnce Memed'e sürekli haber getirir ve ona her konuda yardımcı olur. Topal Ali, kimseyi şüphelendirmeden habercilik yapabilmek için İnce Memed'e düşman gibi görünür. Abdi Ağa'nın adamı gibi göründüğü için Hürü başta olmak üzere bütün köylüler ondan nefret ederler.

İnce Memed, Abdi'yi öldüreceği zaman da Topal Ali, ona Abdi'nin yerini gösterir.

1. 3. 24. Pancar Hösük

İnce Memed'in köyünden bir köylüdür. Memed, evden kaçıp, Süleyman'ın çobanı olduğunda, onu görüp annesine haber veren kişidir. "Pancar çok seyrek gülen bir adam olduğu gibi, ne Döne'nin evine ne de kimsenin evine gitmezdi. Tarladan evine, evinden tarlaya. (...)İşi olmadığı zaman da evinin önüne bir hasır serer, üstüne oturur, hiç kimseyle konuşmadan kendi kendine tahtalar oyar, güzel nakışlı kaşıklar, kirmenler, çam bardaklar, tespihler yapardı." (s. 43)

İnce Memed, eşkıya olduktan sonra da onu destekler ve elinden gelen yardımı yapar.

1. 3. 25. Durmuş Ali

İnce Memed'in köyündeki köylülerden biridir. Abdi Ağa, İnce Memed'in köyden kaçması nedeniyle Memed ve annesine üründen az miktarda pay verir. Durmuş Ali, kış ortasında aç kalan Memed ve annesine yiyecek yardımında bulunur. "Durmuş Ali, tam altmışında. Köyün en iri adamı. Yaşlı bir çınar kadar sağlam. Büyük yüzü, küçücük gözleri var. Ömrü boyunca ayağına ayakkabı giymemiştir. Ayağının altında kara, karış karış yırtılmış kalın bir tabaka ayakkabı yerini tutar. Ayakları kocamandır. Bu ayaklara göre hiçbir ayakkabı bulunmaz. Bütün numaraların, hatta çarık büyüklüğünün bile dışındadır. Ama isteseydi çarık giyebilirdi. Bu, ona sorulduğunda, hiçbir şey söylemez, sadece küfreder." (s. 58) Hürü ile evlidir. Karı koca arasında sürekli küçük atışmalar olur.

1. 3. 26. Kulaksız İsmail

İnce Memed'in köyünün yaşlı değirmencisidir. İnce Memed, köye her geldiğinde önce ona uğrar. İsmail, büyük bir cesaretle, İnce Memed'i samanlıkta askerlerden saklar. Her zaman İnce Memed'e yardımcı olur.

1. 3. 27. Sarı Ümmet

İnce Memed'in köyünden yaşlı bir köylüdür. İnce Memed'i evinde gizler. Abdi Ağa'dan nefret eder.

1. 3. 28. Koca İsmail

Yaşlı bir Türkmen'dir. Eski göçebe Türkmen geleneklerine büyük bir özlem duyduğu için sürekli Türkmenlerin görkemli günleriyle ilgili hikayeler anlatır. "Yemyeşil, çimen yeşili gözleri vardı Koca İsmail'in. Çenesi bütün Türkmen çeneleri gibi ince, sakalı seyrekti. Geniş omuzları daha öyle, gençliğindeki gibi sağlam duruyordu. Gözleri, şahin gözleri gibi keskindi. Daha avcılığı bile bırakmamıştı. Beli iki büklüm, tüfeği omzunda her zaman ava giderdi. Yanık Türkmen türküleri söyler, aşiret kavgalarını anlatırdı. Ve her hikaye sonunda da kavgada aldığı yarayı övünerek gösterirdi." (s. 279)

Yaşar Kemal'in romanlarında sayıları fazla olan destan anlatıcılarından biri olarak görülebilir. Kendisi de bir aşık olan Yaşar Kemal, romanlarında kendisinden izler taşıyan bu tipleri sıkça kullanır.

1. 3. 29. Sarı Bekir

Karadut köyündendir. Ali Safa Bey'in köye sahip olmasını engellemek için savaşır, köylülere önderlik eder. Onun sayesinde köylüler, Ali Safa Bey'in

topraklarına sahip olmasına engel olurlar. Sarı Bekir, köylüler tarafından çok sevilen saygı duyulan biridir. "Köyün tek okuryazar adamıydı da. Kasaba mektebinde okuduğu sıralar, zekasıyla ün salmıştı. Yürekliydi, ataktı, doğruydu. Ağzından yalan namına yalan çıkmamıştı. Uzun boylu, sırım gibiydi. Güleç yüzlü, çocuk gibi saf, temizdi." (s. 301)

Kalaycı Osman'ın amcasının oğlu olan Sarı Bekir evlendiği gün Kalaycı tarafından öldürülür. Nedenini kimse anlayamaz. Kalaycı, dağa çıkıp Ali Safa Bey'in eşkıyası olur.

1. 3. 30. Koca Osman

Ali Safa Bey'in topraklarını elde etmek istediği Vayvay köyünün ileri gelenlerindendir. "Koca Osman, incecik kısa boylu, köse sakallı, çenesinde ancak on beş tane ağarmış sakalı olan, yeşil, çekik gözlü, seksen yaşında bir aksakaldı. On tane yetişkin oğlu vardı." (s. 334)

Vayvay köylüleri,başta Koca Osman olmak üzere, Ali Safa Bey'i en çok uğraştıran köylülerdendir. Köylüler, her türlü işkenceye rağmen topraklarını vermemekte direnirler.

Koca Osman, İnce Memed'in Kalaycı Osman'ı vurmasına çok sevinir. Kalaycı Osman'ı kullanan Ali Safa Bey, Vayvaylılara eziyet etmektedir. İnce Memed, sayesinde Kalaycı Osman'dan kurtulan Vayvaylılar, İnce Memed'e sevgi ve saygı duyarlar. Koca Osman, köyden İnce Memed için para toplayarak, onu aramaya çıkar. İnce Memed'e parayı verir.

Af çıktığında Koca Osman, İnce Memed'e köyden bir tarla ve at ayırır. İnce Memed'in Vayvay köyüne yerleşmesini ister. İnce Memed, ata biner ve Abdi'yi öldürmeye gider.

1. 3. 31. Sefil Ali

İnce Memed ile Cabbar'ın yanında çeteye katılan bir aşıktır. Çatışmaya katılmaz; sadece saz çalıp türkü söyler. Yaşar Kemal'den izler taşıyan aşık tiplerindendir.

1. 3. 32. Dursun

Abdi Ağa'nın yanında yanaşmalık yapan Dursun, Memed'e kendi köyünü anlatır. Memed, bu köye gidebilmek için evden kaçar. Dursun, İnce Memed'in ilk kez insan gibi yaşanan bir köye özlem duymasını sağlar. Bu köy, çocukların dövülmediği, çalıştırılmadığı, tarlalarında çakırdikenliğin bulunmadığı bir köydür.

1. 3. 33. Hasan Onbaşı

İnce Memed, on sekiz yaşına geldiğinde ilk kez kasabaya gider. Orada kaldığı bir handa Hasan Onbaşı ile tanışır. İnce Memed, ona kasabanın ağasını sorduğunda, Hasan Onbaşı, kasabanın ağası olmadığını, burada herkesin kendisinin ağası olduğunu söyler. Memed, bunun üzerine ilk kez ağalık düzenini sorgulamaya başlar.

2. İNCE MEMED II[8]

İnce Memed I'in yayımlanmasından on üç yıl sonra 1968'de İnce Memed II Hürriyet'te tefrika edildikten sonra 1969'da kitap biçiminde basılmıştır.

Yaşar Kemal'in bu kitabı ticari amaçlar için yazdığını söyleyenler olmuştur. Yaşar Kemal, ise bu iddiaları kabul etmez ve başından beri romanın dört-beş ciltlik bir dizi halinde tasarlandığını belirtir.

İnce Memed II'de de İnce Memed, ağalarla mücadeleye devam eder. Bu ciltte, birinci ciltte geri planda kalmış olan Ali Safa ve Arif Saim beylerin köylülere yaptıkları haksızlıklar anlatılır. Abdi Ağa'nın yerine geçen Hamza Ağa da Abdi Ağa'yı aratacak kadar zulüm yapmaktadır halka. İnce Memed, ağaları öldürmenin bir çözüm olmadığını anlamıştır. Birini öldürünce yerine bir başkası gelmektedir. Başka bir çözüm yolu arar ama romanın sonunda Ali Safa'yı ve Hamza Ağa'yı vurarak gene dağa çekilir. İnce Memed'in bireysel çözümlerin bir sonuç getirmeyeceğini anlamasına rağmen ağaları öldürmeye devam etmesinin romanın diğer ciltlerinin birincisi kadar ilgi görmemesine neden olduğunu söyler Berna Moran.

> "Bu durumda Memed'in yaptıkları artık anlamını kaybetmiş cezalandırmalardır. Birinci ciltte Memed'in Abdi Ağa'yı öldürerek hem kendi öcünü alması hem de köylülerini kurtarması anlamlı ve etkiliydi, çünkü insanların kendi yaşamlarında bulamadıkları adalet özlemine cevap veriyordu.Köylülerin kurtuluşu ile sağlanan mutlu bitiş, aynı zamanda iyinin kötüye, bereketin kıtlığa karşı zaferi demekti. İnce Memed II ve İnce Memed III'te bu umut yitirilmiştir. Gerçi ağaların öldürülmesinin soruna bir çözüm getirmeyeceği doğrudur ve bu bakımdan ikinci ve üçüncü ciltler daha gerçekçidir. Ama unutmamalı ki İnce Memed I gücünü gerçekçilikten almaz, tersine, gerçeğin yerini alan eski bir düşü büyülü bir dille ustaca anlattığı için sevilen bir roman olmuştur." [9]

[8] Alıntılar, romanın Adam Yayınları'ndan çıkan Şubat 2000 tarihli altıncı baskısından yapılmıştır.
[9] Moran, Berna, Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış, C. 2, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, s. 92.

Birinci ciltte olduğu gibi bu ciltte de olaylar, Çukurova ve Toroslarda geçer. Dikenlidüzü, Vayvay ve Akmezar köyleri ile Kadirli kasabası olayların geçtiği mekanlardır.

2. 1. Romanın Özeti

Abdi Ağa'yı öldürdükten sonra, Alidağı tarafına doğru giden ve kendisinden bir daha haber alınamayan İnce Memed, Vayvay köyünde gizlenir. Bu köyde bulunduğu sırada Yobazoğlu Hasan'ın evi, Ali Safa Bey'in adamlarınca yakılır. Ali Safa Bey, Yobazoğlu'nun on yedi dönüm tarlasına göz dikmiş, bunun için çok sevdiği arap atını –istemeye istemeye- Hasan'a verip tarlanın tapusunu almıştır. Bundan sonra Hasan, atla dolaşarak önce atını aldığını, yakında da Ali Safa Bey'in karısını alıp gezdireceğini söylemeye başlamıştır. Ali Safa Bey, Yobazoğlu'nun evini yaktırır. Yağız at, yangın sırasında kaçar. Hasan, yangından sonra karakola çağrılır. Evini yaktığı suçlamasıyla, öldürülesiye dövülür. Köyü terk ederek Narlıkışla'ya yerleşmesi söylenir. Çünkü Ali Safa Bey böyle istemektedir. Hasan köyü terk eder. Ali Safa Bey, yanaşması Adem'i Yağız atı vurmakla görevlendirir.

Ali Safa, zaman zaman Vayvay köyüne adamlarını gönderip baskınlar yaptırır. Onun zulmüne karşı, Koca Osman ve Ferhat Hoca, çevre köylere dağılan Vayvaylıları ve Yobazoğlu Hasan'ı köye çağırırlar. Ama sonuç alamazlar. Koca Osman'ın evinde altı ay gizlenen Memed, tekrar geleceğini söyleyerek Vayvay'dan ayrılır, kendi köyüne gider. Hürü Ana'nın evindedir. Ondan, Kel Hamza'nın köye yerleştiğini, Abdi'nin iki karısını nikahladığını ve Durmuş Ali'yi öldürdüğünü öğrenir. Kel Hamza, köylüler, üç yıldır ağaya hiçbir şey vermedikleri için köylülerin nesi var nesi yoksa ellerinden almıştır. İnce Memed'in ayrılışından sonra Vayvay'da bir hareket başlamıştır. Köylüler hem onu göremediklerine, hem de köyden ayrılıp gitmesine üzülürler. Bir gece de köyün atları Yağmur Ağa tarafından çaldırılır, yaşlıca olanları ise öldürülür.

İnce Memed kendi köyünden ayrılırken jandarmalarla çarpışır. Dört jandarmayı vurur. Kesme köyünde Süleyman'ın evine sığınır. Jandarmalar

tarafından takip edilir. Hamza Ağa'nın köye yerleşmesinden sonra da, köylüler, eski durumun –toprakları kendilerinin ekip biçmelerinin- süreceğini düşünürler. Rahatlarını bozduğu, ağalarını öldürdüğü için Memed'e kızarlar. Ancak bu düşünceleri çok kısa sürer. Hamza "ağa"lığını gösterir. Hayvanlarını ve ekinlerini ellerinden alır. Bundan sonra yine onun emrinde, onun tarlalarında çalışacaklardır. Köylüler, Abdi Ağa'yı öldürdüğü için Memed'e kızarlar. Başlarına gelenlerden Memed'i sorumlu tutarlar.

Ali Safa Bey, Vayvaylıları köylerinden çıkarmaya çalışırken, Kozan mebusu Arif Saim Bey de Akmezar köyündeki Çerkesleri topraklarından çıkarmaya çalışır. Orada Türkiye'nin en modern çiftliğini kuracaktır. İdris Bey ve bazı köylüler, buna karşı çıkarlar. Arif Saim Bey, İdris Bey'i işlemediği bir suç yüzünden yargılatır. İdris Bey, cinayetle suçlanır. Ayrıca sahte bir senet düzenleyen Arif Saim Bey, İdris Bey'in kendisine borcu olduğunu iddia ederek topraklarını alır. İdris Bey, öfkesinden mahkeme binasını yıkar ve dağa çıkar.

Yüzbaşı Faruk, Asım Çavuş ve jandarmalar, İnce Memed'i Kulaksız İsmail'in değirmeninde sıkıştırırlar. İnce Memed, Kara İbrahim'i öldürür. Gece değirmen suyunun akıntısına dalarak kurtulmayı başarır. Çarpışma sırasında Kulaksız İsmail de ölür. Memed, Vayvay köyüne gelir. Ali Safa Bey'in adamı Zeynel, Memed'in geldiğini Bey'e söylemeye gider, ama söylemez. Köye dönüşünde pusuya düşürülerek öldürülür. Ali Safa'nın harmanları yakılır. Atları çalınır. Hamza Ağa da can derdine düşer. Kendisinin öldürülmemesi için Hürü Ana'ya yalvarır. Memed'e bir şeyler söylemesini ister. Ama boşunadır. Vayvay köylüleri, İnce Memed'in köylerinde olmasının verdiği cesaretle Ali Safa Bey'e karşı çıkmaktadırlar.

Ankara'ya, kasabada asayişin bozulduğu yolunda telgraflar çekilir. Kasabaya gelen vali, bir daha böyle şeyler istemediğini söyleyerek ayrılır. Ali Safa Bey, Vayvay köyüne gider. Köylüler aldırış etmedikleri gibi, köyü terk edenler de birer birer köye dönerler.

Ali Safa'nın iftirası veya tuzağı sonucu, Ferhat Hoca, Zeynel'in; Yobazoğlu da Ali Safa'nın adamı Adem'in katili olarak yakalanırlar. Adem daha sonra, Ali Safa tarafından öldürtülür.

İnce Memed, Vayvay köylüleri tarafından bir bostanda saklanmaktadır. Yağız at, bostanın çevresinde dolaşmaya başlar. İnce Memed, atı yakalar. Böylece at, sahibini kendisi seçmiş olur. Seyran ile İnce Memed arasında bir ilişki başlar. Köylüler, İnce Memed'in Ali Safa'ya hiçbir şey yapmadan, bostanda oturmasına kızmaya başlarlar. İnce Memed''n aleyhinde sesler yükselir. İnce Memed, bu durumdan üzüntü duyar ama ağaları öldürmenin gereksiz olduğunu çünkü yerlerine yenilerinin geleceğini düşünür. Kendisiyle işbirliği yapmak için bostana gelen İdris Bey'e de bunları söyler.

İdris Bey, öcünü almak için Arif Saim Bey'in konağına gittiğinde arkasından vurularak öldürülür.

Ali Safa, Savrun'un suyunu, Pişmanoğlu'na kestirir. Vayvaylılar ve çevredeki köyler susuz kalırlar, Azaplı köyü ise çamur içinde kalır. Köylüler birleşerek bentleri yıkarlar. Kaymakam ve Yüzbaşı Faruk, Ali Safa'nın isteği üzerine köylüleri toplayıp, hapse atmakla tehdit ederler ve onlardan köyü terketmelerini isterler. Köylüler, çaresiz göç hazırlıklarına başlarlar. İnce Memed'e kırılmışlardır. Bir şeyler yapmayı düşünen Memed, önce Ali Safa Bey'i sonra Kel Hamza'yı öldürür. Kel Hamza'nın bütün malı, köylüler arasında paylaşılır. Memed, Alidağı'na doğru atını sürerek kaybolur.

2. 2. Romanın Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış

İnce Memed I'de yer alan kişilerin sayısı ve bunların arasındaki önemli kişilerin sayısı, İnce Memed 2'dekilere göre daha azdır. Olayların merkezinde gene İnce Memed vardır. İnce Memed, bu kitapta pasif bir roldedir. Bütün roman boyunca çevresinde olan olayları sessizce izler ve romanın sonunda ortaya çıkarak sorunları çözer. İnce Memed'in bilinçlenme süreci ikinci ciltte de devam eder. İnce Memed, birinci ciltte Abdi Ağa'yı öldürmekle sorunların çözüleceğini zannetmektedir. Oysa İkinci ciltte Abdi'nin yerine daha kötü bir ağa olan

Hamza'nın geldiğini görür. Öldürdüğü ağaların yerine yenileri gelecekse mücadelenin anlamsız olduğunu düşünür ve bir bunalıma girer. Roman boyunca da bu konuları düşünür, hiçbir eylemde bulunmaz. Etrafında köylülere işkence edilirken o bir bostanda düşüncelere dalar. Romanın sonunda olayların büyüdüğü bir anda ortaya çıkarak Hamza ile Ali Safa'yı öldürür ve köylüleri kurtarır. Her cildin sonunda yaptığı gibi gene Alidağı yönüne gider. Köylüler de şölenlerle çakırdikenliğe ateş verirler.

Birinci ciltte yer alanların bazıları ikinci ciltte de yer alır. Bunun yanında ilk kez ikinci ciltte ortaya çıkan kişiler de vardır. Bunları şu şekilde sınıflandırabiliriz:

Birinci ve ikinci ciltte yer alan kişiler: İnce Memed, Ali Safa Bey, Koca Osman, Topal Ali, Yüzbaşı Faruk, Asım Çavuş, Hürü, Kulaksız İsmail, Süleyman, Sarı Ümmet, Meliha, Cabbar

İlk kez ikinci ciltte karşımıza çıkanlar: Arif Saim Bey, Hamza Ağa, Ferhat Hoca, İdris Bey, Seyran, Kamer, Yağmur Ağa, Seyfali, Yel Musa, Zeynel, Adem, Yobazoğlu Hasan, Murtaza Ağa, Kaymakam Ramiz Bey, Vali, Savcı, Köse Halil, Sefçe Kahya, Selver Gelin, Kozanoğlu Fethi Bey, Fazlı Bey, Ahmet Bey, Zeko Bey, Remzi Çavuş, Dursun Durmuş, Ahmet, Sarı Süleyman, Cemal, Fehmi, Hıdırınoğlu, Çerkes Yakup, Mahmut, Veli, Muslu, Murtaza, Pişmanoğlu, Müslüm Bey, Kürt Ali Ağa, Yağmur Ağa, Zalanınoğlu, Kara İbrahim.

İki ciltte birbirine denk kişiler yer alır. Abdi'nin yerine Hamza gelir. Durmuş Ali ile Koca Osman, Hürü ile Kamer, Seyran ile Hatçe, Topal Ali ile Yel Musa birbirlerine denk kişilerdir.

Kişiler arasındaki kadın sayısı, birinci ciltte de olduğu gibi erkeklere oranla daha azdır. Seyran, Kamer, Hürü, Meliha, Selver Gelin, ikinci ciltteki kadınlardır. Hürü ve Kamer birbirlerine çok benzerler. İkisi de yaşlıdır. İkisi de kocalarıyla didişirler ama kocalarını çok severler. İkisi de güçlü, tuttuğunu koparan, inatçı ve cesur kadınlardır. İnce Memed'i çok severler ve ona yardımcı olurlar. Yaşlı olmalarına rağmen dinçtirler. Seyran, Hatçe'nin yerine gelir. İnce Memed'in sevgilisidir. Ali Safa'nın karısı olan Meliha, diğer kadınlardan çok farklıdır.

İstanbul'da eğitim görmüş bir kadındır. Küçük bir kasabada, ilkel koşullarda yaşamaktan memnun değildir. Köylüleri sevmez ve kendisini küçük bir kasabada yaşattığı için kocasına kızar.

Pek çok romanında çocuk karakterlere yer veren Yaşar Kemal, İnce Memed II'de çocuk karakterlere yer vermemiştir.

Roman kişilerini yaş gruplarına göre değerlendirecek olursak, asıl kahramanın genç olduğunu ama orta yaşlı ve yaşlı kişilerin sayısının gençlere oranla daha fazla olduğunu görürüz.

Romandaki gençler: İnce Memed, Ferhat Hoca, İdris Bey, Yüzbaşı Faruk, Seyran, Adem, Zeynel, Zalanınoğlu, Aziz, Ahmet Bey, Muslu, Sarı Süleyman, Ahmet, Ahmet Bey, Fehmi, Cabbar, Hıdırınoğlu, Dursun Durmuş, Murtaza.

Romandaki orta yaşlılar: Ali Safa Bey, Arif Saim Bey, Hamza Ağa, Topal Ali, Yağmur Ağa, Yobazoğlu Hasan, Kara İbrahim, Murtaza Ağa, Pişmanoğlu, Savcı, Kaymakam, Vali, Kozanoğlu Fethi Bey, Fazlı Bey, Meliha, Murtaza, Remzi Çavuş, Veli, Mahmut, Dursun Durmuş, Hıdırınoğlu, Müslüm Bey, Cemal, Murtaza, Asım Çavuş, Mahmut.

Romandaki yaşlılar: Koca Osman, Kamer, Hürü, Kulaksız İsmail, Süleyman, Sarı Ümmet, Seyfali, Sefçe Kahya, Selver Gelin, Köse Halil, Çerkes Yakup, Zeko Bey, Kürt Ali Ağa, Yel Musa.

Romanda iyilerle kötüler arasındaki çatışma devam eder. İyiler, köylülerdir; kötüler ise onları ezmeye ve topraklarını almaya çalışan ağalar ile onlara yardım eden jandarmalar, savcı, hakim, vali, kaymakam, doktor gibi devlet memurları ve askerlerdir.

İyiler: İnce Memed, İdris Bey, Zalanınoğlu, Müslüm Bey, Asım Çavuş, Ferhat Hoca, Arzuhalci Kozanoğlu Fethi Bey, Topal Ali, Hürü, Koca Osman, Hürü, Seyran, Kamer, Muslu, Sarı Ümmet, Selver Gelin, Sefçe Kahya, Yobazoğlu, Seyfali, Cabbar, Fehmi, Yel Musa, Kulaksız İsmail, Sarı Süleyman, Ahmet, Köse Halil, Mahmut.

Kötüler: Kara İbrahim, Zalanınoğlu, Ali Safa Bey, Arif Saim Bey, Murtaza Ağa, Yağmur Ağa, Kürt Ali Ağa, Kel Hamza, Zeko Bey, Pişmanoğlu, Yüzbaşı

Faruk, Kaymakam Ramiz, Savcı, Vali, Jandarmalar, Remzi Çavuş, Ahmet Bey, Fazlı Bey, Murtaza, Adem, Veli, Çerkes Yakup, Hıdırınoğlu, Dursun Durmuş, Kel Zeynel, Mahmut, Meliha, Cemal.

Sosyal durumlarına göre kişileri şu şekilde gruplandırabiliriz:

Ağalar,beyler ve eşraf: Ali Safa Bey, Arif Saim Bey, Yağmur Ağa, Murtaza Ağa, Müslüm Bey, İdris Bey, Hamza Ağa, Zeko Bey, Kürt Ali Ağa, Pişmanoğlu.

Eşkıyalar: İnce Memed, İdris Bey, Kara İbrahim, Zalanınoğlu

Askerler, Bürokratlar ve yerel yöneticiler: Yüzbaşı Faruk, Asım Çavuş, Savcı, Kaymakam Ramiz, Hakim, Doktor, Vali, Jandarmalar.

Yoksul köylüler: Koca Osman, Kamer, Hürü, Seyran, Kulaksız İsmail, Sarı Ümmet, Seyfali, Sefçe Kahya, Süleyman, Topal Ali, Yobazoğlu, Yel Musa, Adem, Zeynel, Köse Halil, Selver Gelin, Aziz, Muslu, Sarı Süleyman, Ahmet, Fehmi, Cabbar, Çerkes Yakup.

Yanaşmalar: Murtaza, Dursun Durmuş, Mahmut,Veli, Hıdırınoğlu, Adem.

Din Adamları: Ferhat Hoca.

Ferhat Hoca, aydın bir din adamıdır. Koca Osman'la birlikte köylüleri ağaların yaptığı haksızlıklara karşı çıkmaya çağırır. Ali Safa Bey'in iftirasıyla cinayet suçundan hapse atılır. Ali Safa Bey, onun köylüleri kışkırttığını düşünmektedir. Romanda onun dışında aydın düşünce yapısına sahip biri yoktur. Eğitim görmelerine rağmen askerler ve bürokratlar aydın kişiler değildir. Köylüler ise zor koşullarda yaşayan cahil insanlardır.

Eğitim seviyeleri bakımından ele alınırsa, romandaki kişiler arasında eğitimli kişilerin sayısının az olduğu görülür. Ali Safa, Arif Saim, Meliha, Ferhat Hoca, Yüzbaşı, Savcı, Kaymakam, Vali, Hakim, Doktor, Kozanoğlu Fethi Bey, Fazlı Bey, Asım Çavuş, Remzi Çavuş, Ahmet Bey romandaki okumuş insanlardır.

Roman kişilerini mesleklerine göre değerlendirirsek çeşitlilikle karşılaşmayız. Köylülerin tamamı çiftçidir. Ağalar, beyler, aileden zengindir ya da savaş vurguncusudur. zenginliklerini köylüleri sömürerek artırırlar. Bunların dışında kalanları şöyle gruplandırabiliriz:

Bürokratlar: Vali, Kaymakam Ramiz, Savcı.

Askerler: Yüzbaşı Faruk, Asım Çavuş, Remzi Çavuş.

Muhtar: Seyfali.

Ziraat Mühendisi: Ahmet Bey.

Arzuhalci: Kozanoğlu Fethi Bey.

Şoför: Cemal.

Romanda belirtildiği kadarı ile kişilerin etnik kökenleri ise şöyledir:

Çerkesler: İdris Bey, Çerkes Yakup.

Kürtler: Arif Saim Bey, Zeko Bey, Kürt Ali Ağa.

Türkmenler: Müslüm Bey.

Lazlar: Cemal.

Bunların dışındaki kişilerin etnik kökenleri ise belirtilmemiştir.

2. 3. Romanın Şahısları

2. 3. 1. İnce Memed

İnce Memed II, birinci kitapta ortadan kaybolan İnce Memed'in tekrar ortaya çıkması ve Vayvay köyünde saklanmaya başlamasıyla açılır. Koca Osman, İnce Memed'i kendi evinde saklar. Vayvaylılar, İnce Memed'in köylerinde olmasından dolayı çok mutlu olurlar. İnce Memed'in kendilerini ağalara karşı koruyacağını beklemektedirler. Koca Osman, İnce Memed'in diğer eşkıyalar gibi kendi çıkarları için eşkıyalık yapmadığını, yoksul köylünün haklarını korumak için çalıştığını, bunun da zenginler arasında korku yarattığını söyler. İnce Memed'in köylüleri etkileyip, bir isyan başlatmasından korkan zenginler ve onlara yardımcı olan hükümet güçleri, İnce Memed'e diğer eşkıyalardan farklı bir tepki verirler. Koca Osman, ağaların İnce Memed'den korkma nedenlerini şu sözlerle ifade eder: "Bir topak, bir avuç insan... Amma adamda yürek var, akıl var, insanlık var. Onda bu insanlık var da, işte bu sebepten ağaların da hükümetin de ondan ödü kopuyor." (s. 30)

Koca Osman, evinde İnce Memed'e gizli bir yer yapar. Karısı Kamer ile İnce Memed'i sürekli beslerler. Evlerinde böyle birinin kalmasından dolayı onur

duyarlar. Koca Osman etraftakilere İnce Memed'i şu sözlerle anlatır: "Bir gözleri var iri, kocaman. Yüzüne bakınca iri, ışıl ışıl, yalp yalp eden gözden başka bir şey göremezsin. Öyle sert ki gözleri, uzun bir süre gözlerine bakamazsın, yüreğin hop eder." (s.125)

Köylüler İnce Memed ile ilgili pek çok hikaye uydururlar. İnce Memed, artık onların gözünde efsanevi bir varlıktır. Onun kerametleriyle ilgili her gün yeni bir efsane çıkarılır.

İnce Memed, köyünü özler ve Koca Osman'ın evinden gizlice ayrılır. Değirmenoluk'ta jandarmalar ve Kara İbrahim çetesi onu yakalamak için beklemektedir. Jandarmaların başında Asım Çavuş ile Yüzbaşı Faruk vardır. Sarı Ümmet'ten bu haberleri alan İnce Memed, Hürü'nün evine gider. Hürü'den kendisinin Abdi Ağa'yı vurup dağa çıkmasından sonra köyde olanları öğrenir. Köylüler, iki yıl rahat etmişler. Kendi tarlalarının ürününü kimseye vermemişler ve her yıl çift sürme zamanı çakırdikenliğe ateş verip eğlence düzenlemişlerdir. Üçüncü yıl ise Abdi'nin köyden kovduğu kardeşi askerlerle köye gelmiş ve Durmuş Ali'yi atıyla çiğneyerek öldürmüştür. Üç çocuğu da adamları öldürür. O günden sonra Hamza, Abdi'yi de aratan zalim ve aç gözlü bir ağa olur. Köylülere hiçbir şey vermez.

İnce Memed, bunları öğrenince Durmuş Ali'nin ve Hatçe'nin ölümünden; köylülerin başına Hamza'nın gelmesinden dolayı kendisini suçlar. Ölmesinin daha hayırlı olduğunu düşünür. Her şey kasabaya gidip, Hasan Onbaşı'yla konuştuktan sonra olmuş, o günden sonra Abdi'nin yaptığı haksızlıkları anlamış ve ona karşı çıkmıştır. Bu nedenle "Keşki ayaklarım kırılsaydı da kasabaya gitmeseydim. Gözlerim kör olsaydı da Hasan Onbaşı'yı görmeseydim. Kulaklarım sağır olsaydı da onun sözlerini duymasaydım. Köyün perişanlığına bak!" (s.181) diye düşünür.

Jandarmalardan kaçan İnce Memed çocukluğunda evden kaçtığı zaman gittiği Süleyman'ın evine yıllar sonra tekrar gider ve Süleyman'a kafasını kurcalayan düşüncelerden bahseder. " 'Abdi'yi öldürdük, zalim, imansız bir adamdı. Anam gitti, Hatçe gitti. Ben de dağlara düştüm. Ölümün ardınca yürüyorum. Ne oldu? Kel Hamza geldi. Hiç aklıma gelmezdi Kel Hamza'nın gelip

de köye çökeceği... Toprağı geri alacağı, köylüyü beterin beteri hallere sokacağı. Hiç aklıma gelmezdi... Şimdi Kel Hamza'yı öldüreyim, diyorum; yerine bin beter bir Kel Hamza daha gelecek. Ne diyorsun, Süleyman Emmi, bana bir akıl ver." (s.196) diyen İnce Memed, birinci kitapta, Ağayı öldürmenin köylüler için sürekli bir kurtuluş getireceğini düşünmüştü. Oysa Abdi'nin yerine Hamza geldiği için ağa öldürmenin anlamsız olduğunu yani bireysel değil de toplumsal bir çözüm yolu bulunması gerektiğini düşünmeye başlar.

Süleyman'a çocukluğunda köyden kaçtığında gitmek istediği 'o köy'e gitmek istediğini söyler. 'o köy' Dursun'un bahsettiği ağaların bulunmadığı, herkesin kendi ağası olduğu, mutluluk dolu bir yerdir. İnce Memed, Süleyman'a ağaların yerine yeni ağalar gelecekse neden uğraştıklarını sorduğunda Süleyman "Uğraşmak haktır." (s.220) diye cevap verir. İnce Memed, sonunda hiçbir şey çıkmayacağını bile bile uğraşmanın neye yaradığını düşünmeye devam eder.

Vayvay köylüleri İnce Memed hakkında kahramanlık efsaneleri uydururlar. Bu efsaneler kulaktan kulağa dolaşarak Çukurova'daki bütün köylere dağılır. Topal Ali İnce Memed'in izini süren Yel Musa'yı bu fikirden vazgeçirmek için İnce Memed'e kötülük yapanların başına gelen büyük felaketleri anlatır. Yel Musa, İnce Memed'in izini Süleyman'ın evinin önünde bulduğunda ise Topal Ali, ona silah çekerek, yüzbaşıya haber vermesini engeller. Yel Musa da Topal Ali, ile birlikte Süleyman'ın evine gider ve İnce Memed ile tanışır.

Kasabalılar ve kaymakam, İnce Memed'in masum insanlara eziyet eden, paralarını çalan, çocukları öldüren, kadınlara tecavüz eden korkunç görünümlü bir eşkıya olduğuna dair hikayeler uydurup, çevre köylere yaymaya başlarlar. Amaçları halkın gözünde İnce Memed'in değerini düşürüp, halktan yardım görmesini engellemektir.

İnce Memed, Kulaksız İsmail'in değirmeninde iken Yüzbaşı Faruk'un adamları tarafından sıkıştırılır. Kara İbrahim'i öldürür. Bu sırada gene ağalara karşı verdiği savaşın boş olduğunu düşünür. "Birden aklına, 'Abdi gitti, Hamza geldi, Abdi gitti, Hamza geldi,' sözü düştü. İçinden habire bunu söylemeye başladı. Bunu

gerçekten öğrenmek istiyordu. Neydi bu, ne demekti? Hep böyle mi gidecekti? Her şey boş muydu? Hiçbir çıkar yolu yok muydu?" (261-262)

İnce Memed, Kulaksız İsmail'in askerleri oyalaması sayesinde değirmenden kurtulur.

Ali Safa Bey, İnce Memedin halk tarafından bu kadar çok sevilmesinin nedenini bir türlü anlayamaz. "İnce Memed hakkında çok deli şeyler düşünüyor, korkuyor, ürperiyordu. Acaba bu oğlan bir halk kahramanı mıydı? Bir halk kahramanı olabilmek için zavallı, yaşlı bir küçük köy ağasını öldürmekten başka ne yapmıştı? Bu çocuğu bu hale getirmelerinin asıl sebebi neydi acaba?" (s.301)

İnce Memed, değirmende hafif bir yara almıştır. Vayvay köyüne gider. Köylüler, onu sevinçle karşılarlar. Seyfali'nin bostanına, bostan bekçisi Köse Halil'in yanına götürürler. Yarasını iyileştirip, onu orada saklarlar. Köylüler, İnce Memed'in köylerinde olmasından cesaret alırlar ve Ali Safa'ya karşı çıkarlar. Köyü terketmiş olan köylüler de geri gelirler. Muslu, Sarı Süleyman ve Ahmet'ten oluşan köyün gençleri, bu cesaretle Ali Safa'ya köyden haber götüren Zeynel'i öldürür, Ali Safa'nın harmanlarını yakıp, evini kurşunlarlar. İnce Memed ise her şeyin boş olduğunu düşünmekte ve bir bunalım geçirmektedir. Köylülerin kendisinden çok şey beklemesi nedeniyle zaman zaman ümitsizliğe kapılır.

İnce Memed, bir yandan ağalarla savaşmanın anlamsız olduğunu düşünüp ümitsizliğe kapılırken bir yandan da Süleyman'ın kendisine söylediği şu sözleri düşünüp kendine gelir: " 'Koca Süleyman bana, Abdi gider de yerine Hamza gelirse, dedi... İşte öyle dedi. Dünyada boş olan, işe yaramaz olan hiçbir şey yok, dedi. Uğraşmak haktır. Savaşmak haktır. Dövüşmek, boş olmaz, haktır, dedi.' " (s.367)

İnce Memed, bu çelişkili fikirlere kafa yorarken etrafında olup bitenlerden haberdar olur ama olaylara karışmaz. Sadece olaylara uzaktan bakıp, düşünmekle vakit geçirir. Yağız atı da yakalayıp, kendine alıştırır. Seyran ile aralarında bir aşk başlar.

İnce Memed'i bulabilmek için jandarmalar, bütün köylülere özellikle de Vayvaylılara ağır işkenceler yaparlar. Köylülerin suları Ali Safa'nın isteğiyle

Pişmanoğlu adlı çeltikçi tarafından kesilir. Köylüler, susuz kalınca kasabaya yürürler. Yüzbaşı Faruk, bir isyan başlattıkları gerekçesiyle köylüleri tutuklar. Savcı ve Yargıç onlardan Vayvay'ı terketme sözü aldıktan sonra köylüleri bırakırlar. Köylüler, İnce Memed'e bu günlerde hiçbir şey yapmadığı için kızarlar. Koca Osman ile karısı, Seyfali ve Seyran dışında köyde kimse kalmaz. Koca Osman, hastalanıp yataklara düşer. İnce Memed, oradan ayrılırken, köylülerin özellikle de Koca Osman'ın kendisine küstüklerini anlar. Topal Ali'yi de yanına alarak kasabaya gider. Önce Ali Safa'yı sonra da Değirmenoluk'ta Hamza'yı öldürür. Alidağı tarafına doğru atını sürer. Köylüler gene çakırdikenliği yakıp düğün bayram ederler. İnce Memed, sözlü gelenekteki destan kahramanlarının özelliklerini taşır:

> "Böylece aynı evrende destan kahramanlarıyla modern roman kişileri yanyana gelirler, efsane kahramanları kendi değerleri üzerine kapalı bir mitik evrenden çıkagelir, ötekilerse bunalımdaki bir dünyayı, sorunsalları, çıkmazları gösterirler."[10]

İnce Memed ile yağız atı arasındaki ilişki Köroğlu ile Kırat arasındaki ilişkiye benzer. Kahramanlarını oluştururken halk masallarından yararlanan Yaşar Kemal, sahibini koruyan, ondan hiç ayrılmayan olağanüstü özelliklere sahip Kırat'ı yağız atı betimlemek için kullanır. İnce Memed II'de İnce Memed'in dikkatini çekmek için sürekli ona yaklaşır. İnce Memed'in atı olmaya kendisi karar verir. İnce Memed III'te Hürü Ana'nın kapısına gelerek İnce Memed'le ilgili haberler getirir.

---

[10] Deleage, Jean-Pierre, "Yaşar Kemal'in Sözleri:Bir Yapıtın İzini Sürerken", Yaşar Kemal'i Okumak, Adam Yayınları, İstanbul, 1999, s.60.

2. 3. 2. İdris Bey

İdris Bey'in bir Çeçen beyi olan babası Osmanlı devrinde aşireti ile Anavarza'ya gelerek Akmezar köyünü kurmuştur. Çeçenlerin Çukurova'nın iklim koşullarına alışmaları zor olur ama çalışarak, güzel atlar ve meyveler yetiştirmeyi başarırlar. Gelenek ve göreneklerinden de asla taviz vermezler. "İdris Bey otuzunda gösteriyordu. İnce, uzundu. Sarı gözleri, kartal gagası burnu, uzun yüzüyle bu dünyada yaşamayan, nasılsa bir kere uğramış, yırtıcı, yabanıl bir yaratığa benziyordu. Büyülü, kutsal bir yaratığa... Uzun bıyıkları düşmüştü. Parmakları çok uzundu, güzeldi.(...)" (s.148)

Arif Saim Bey, İdris Bey'in verimli topraklarına göz dikmiştir. Ne pahasına olursa olsun bu toprakları alacaktır. İdris Bey de toprakları vermemekte kararlıdır. Arif Saim Bey, Akmezar'ın topraklarının büyük bölümünü zorla veya parayla elde eder. İdris Bey'in toprakları bu toprakların ortasında kalır. Arif Saim Bey, bu toprakları sürmek için kendi topraklarından geçen köylüleri vurdurur ve katilleri de politik güçleri ile hapisten kurtarır. İdris Bey'in bir düşmanını öldürtüp, İdris Bey'in bahçesine gömdürür. İdris Bey, hapse götürülürken jandarmalardan kurtulur. Arif Saim Bey, İdris Bey'in kendisine borcu olduğunu gösteren sahte bir senet düzenletir ve bu borca karşılık İdris Bey'in topraklarını elde eder. İdris Bey, üç arkadaşıyla dağdadır ve sürekli Arif Saim'e tehdit haberleri gönderir.

İdris Bey'i çağıran Ali Safa, ona İnce Memed'i öldürmesi koşuluyla topraklarını geri almasına yardım edeceğini söyler. İdris Bey, bunu kabul eder. İnce Memed'le tanışınca onu çok sever ve ikisi kan kardeşi olurlar.

Romanın sonunda İnce Memed'i bostanda ziyaret eder. İnce Memed, ona öldürdüğü ağaların yerine yenilerinin geleceğini, o halde ağa öldürmenin anlamsız olduğu söyler. İdris Bey, ona şöyle cevap verir: " 'Onu bilmem,' dedi. 'Ben önce Hamza'yı ortadan kaldırırım, gelecek Hamza'yı da geldiği zaman düşünürüm.'" (s.412)

İdris Bey, Memed'in kafasını kurcalayan düşünceleri anlayamaz. Onun kafası son derece rahattır. İnce Memed'den tekrar gelmek üzere ayrıldıktan sonra

Arif Saim Bey'i öldürmek için konağına gider ve Arif Saim'in adamları tarafından arkasından vurularak öldürülür.

2. 3. 3. Kara İbrahim

Yüzbaşı Faruk ve Asım Çavuş ile İnce Memed'in peşine düşen Kara İbrahim, Kulaksız İsmail'in değirmeninde sardıkları İnce Memed tarafından vurularak öldürülür. Kara İbrahim bir zamanlar Toroslardaki en ünlü ve zalim eşkıyalardan biri iken aftan yararlanıp eşkıyalığı bırakmıştır. Geçimini ağalara düşman eşkıyaları avlamakla sağlamaktadır.

2. 3. 4. Zalanınoğlu

İnce Memed olduğu zannedilerek jandarmalar ve Kara İbrahim tarafından öldürülen eşkıyadır. "Zalanınoğlu on yedi yaşında, uzun boylu, yakışıklı, kartal burunlu bir gençti. Babasının elinden tarlasını döverek almış bir kasabalıyı vurmuştu." (s.225)
Cesedi, karakolun önünde uzun süre bekletildikten sonra annesine teslim edilir. "Annesi onu çok sever, çocukken dizinin dibinden ayırmaz: 'Zala'nın biricik oğlu, biricik oğlu,' diye severdi. Köylüler de ona bu yüzden Zalanınoğlu dediler." (s.225)

2. 3. 5. Ali Safa Bey

İnce Memed 1'de kendisine az yer verilen bir kişidir. İnce Memed 2'de ise en önemli kişiler arasındadır. Toprak düşkünü beylerden biridir. Ondaki toprak tutkusu hastalık boyutundadır. Bir avuç toprak elde edebilmek için her türlü kötülüğü yapabilir. Yaşar Kemal'in romanlarında Ali Safa Bey gibi toprağa aşık ağa tiplerine sıkça rastlanır. "Anavarza toprağı toprak değil altın. Bunun böyle olduğunu bir Ali Safa Bey bilir, toprağın tadını bir Ali Safa Bey yüreğinin ta derininde duyar. Herkesin başında iyi kötü bir sevdası vardır, herkesin bir tutkusu vardır. Ali Safa Bey'inki kara sevda, onulmaz, beterin beteri. Ali Safa Bey'in

tutkusu Anavarzanın doğurgan kara toprağıdır. Ali Safa her gün doğuşunda ayaklarını kara toprağa sağlamca basıp, dünya uyanırken Anavarza ovasını taddan titreyerek gözler."(s. 13-14)

Köylüler, eskisi gibi topraklarını kolayca satmazlar. Onlar da toprağın değerini anlamışlardır. Bu nedenle Ali Safa Bey'in işi zorlaşır. Ali Safa Bey, köylülerin topraklarını alabilmek için kullandığı yöntemleri sertleştirir. "Ama toprak savaşı da gittikçe güçleşiyordu. Bu toprağa, Çukurova'ya, Anavarza'ya, sıcağa sineğe, saz evlere, yerleşmeye düşman, toprağa zorla çakılmış iskan Türkmenleri gittikçe topraktan başka çareleri olmadığını anlıyorlardı. Elli dönümlük bir toprak parçasını beş kilo tuza, bir keçiye, on liraya, bir taya, bir ineğe aldığı günler çok uzaklarda kalmıştı. Bundan on beş yirmi yıl önceleri üç bin liraya bir köy, yeriyle yurduyla satın alınır, köylüler de başka bir yere iskan edilebilirlerdi. Şimdiyse durum epeyce değişmişti. Şu saz evlerde oturanlar toprak için kan bile dökebilirlerdi. Ali Safa bir şeye çok yanıp yakılıyordu, işini daha gizli görebilirdi. Tutkusunu hiç belli etmeyebilirdi. Hırsıyla, toprağa verdiği değerle, köylülerin gözlerini açan kendisiydi. Gözleri açılmış köylülerle savaşmak çok daha zordu, ama tatlıydı. İnsanlığa yakışır bir davranıştı. Ve toprağı, bu kadar değerli bir şeyi elde etmek o kadar kolay olmamalıydı." (s. 14)

Ali Safa Bey'e Urfa'dan bir arkadaşının gönderdiği soylu Arap atı, kısa sürede ünlü olur. Uzak bölgelerden atı görmeye gelenler olur. Ali Safa Bey, atının insan gibi duygulu, sahibine bağlı olduğunu söyler. Atını çok sevmekte ve onunla gurur duymaktadır.

Vayvay köyüne açılan bir tarla alabilmek için Yobazoğlu'na atını vermek zorunda kalınca çok üzülür. Yobazoğlu'nun arkasından hakaretler yağdırdığını öğrenince de Yobazoğlu'nun evini yaktırır. Yobazoğlu'nun da atın da kurtulduğunu öğrenince, atı öldürmesi için Adem'i görevlendirir. Yobazoğlu'nu da karakola çektirip, dövdürdükten sonra, evini Narlıkışla köyüne taşımasını ister. Yobazoğlu, köyünü bırakıp, oraya taşınır.

Ali Safa Bey, asker ve bürokratları da köylülerin topraklarını ele geçirmek için kullanır. Kaymakam Ramiz Bey, onun için Vayvay köyüne giderek köyün

topraklarının Ali Safa'ya ait olduğunu, hemen köyü terketmelerini söyler. Vayvaylıların tarlalarını bile yaktırır.

Ali Safa Bey, tıpkı Abdi Ağa gibi İnce Memed'in kendisini öldüreceğinden çok korktuğu için silahlı muhafızları olmadan dışarı çıkmaz. Evinin pencere ve kapılarına kum torbaları koydurur. Geceleri korkudan uyuyamaz. Ankara'ya çektirdiği telgraflarda, köylülerin desteklediği İnce Memed'in ülke için büyük bir tehlike olduğunu belirtir.

İdris Bey'i çağırarak, ona İnce Memed'i öldürmesi karşılığında topraklarını geri almasına yardım etme sözü verir. İdris Bey, kabul eder ama İnce Memed'i öldürmekten sonradan vazgeçer.

Ali Safa, Bey, Zeynel ve Adem'in öldürüldüklerini düşünür. Savcıyla bu iki kişinin katili olarak Ferhat Hoca ile Yobazoğlu'na karar verirler. İkisi de hapse atılır. Bu arada Adem, Ali Safa'nın çiftliğine gelir. Ali Safa, Adem'i adamlarına öldürtür, ölüsünü de bataklığa attırır.

Ali Safa Bey, Pişmanoğlu adlı çeltikçiye Vayvaylıların suyunu kestirir. Vayvaylılar susuz kalıp kasabaya yürüyünce de Yüzbaşı'dan hepsini tutuklamasını ister. Kitabın sonunda İnce Memed tarafından evinde vurularak öldürülür.

2. 3. 6. Meliha

Ali Safa'nın karısıdır. Kocasını çok sever ve ona hayranlık duyar. Kocası da onu çok sever. Okumuş bir kadındır. O da köylülerden nefret eder ve kocasının yaptıklarını onaylar.

2. 3. 7. Arif Saim Bey

Arif Saim Bey, Bingöllüdür. Fakir bir adamın oğludur. Harbiyeyi bitirmiş ve Adana Jandarma Kumandanı olmuştur. Mustafa Kemal Paşa'nın en güvendiği adamlardan biridir. Fransızların Adana'yı işgali sırasında Fransızlarla Kuvayi Milliyeciler arasında ikili oynamıştır. Savaştan sonra İstiklal Madalyası almış ve Adana'dan mebus seçilmiştir. Ondan sonra da Adana'nın en verimli topraklarını elde etmek için çalışmıştır. Gözüne kestirdiği toprakları, çok az parayla ve sertlikle

elde etmiştir. Son olarak da İdris Bey, adlı Çerkes beyinin topraklarına göz diker. İdris Bey'i ikna etmek için önce ona çok değerli atlar hediye eder. Bu atlar Arif Saim Bey'in yakın arkadaşı olan Yağmur Ağa adlı at hırsızı tarafından çalınmıştır. Arif Saim Bey, Yağmur Ağa'nın başı olduğu büyük at hırsızlığı çetesine yardımcı olur, bunun karşılığını da alır.

Arif Saim Bey, "(...)iri, kalın, kara kaşlıydı. Karalar içindeydi. Kara bir lenger şapka giymişti. İri, kalın kara kaşlı adamın göbeğinin üstündeki bir deste altın kösteği ışıltı içindeydi. Dimdik, gerilmiş, arkaya doğru kaykılmış duruyor, yöreye yan gözle çok alçaltıcı bakışlar fırlatıyordu. Dağların, taşların, cümle mahlukatın yaratıcısı sanki oydu. (...)" (s.149)

Arif Saim Bey, İdris Bey'in topraklarını satmaması üzerine dayakla veya parayla Akmezar'daki toprakların büyük bölümünü elde eder. İdris Bey ve arkadaşlarının toprakları Arif Saim'in topraklarının ortasında kalır. Bu toprakları sürmeye gelenler, Arif Saim'in emriyle vurulur. Vuranlar, Arif Saim Bey, tarafından hapisten kurtarılır. Arif Saim Bey, İdris Bey'in bir düşmanını öldürtüp, bahçesine gömdürür. İdris Bey, hapse götürülürken jandarmaların elinden kaçar, mahkeme binasını yakar. Arif Saim Bey, İdris Bey'in kendisine borcu olduğunu gösteren sahte bir senet düzenletir ve bu borca karşılık İdris Bey'in topraklarını elde eder. İdris Bey, üç arkadaşıyla beraber dağdadır.

Arif Saim Bey, bütün bunları, milletvekilliğinden kaynaklanan gücüne ve Mustafa Kemal Paşa ile olan yakın dostluğuna güvenerek yapar. Bir yandan da Mustafa Kemal Paşa'nın yaptıklarını duymasından çok korkar. Mustafa Kemal Paşa'nın köylüye verdiği değere çok kızar. Kendisi köylülerden nefret etmektedir. Romanın sonunda kendisini öldürmeye gelen İdris Bey'i öldürtür.

2. 3. 8. Murtaza Ağa

Birinci kitapta yer almayan ikinci kitabın sonlarında ortaya çıkan kasaba ağalarından biridir. İnce Memed'le hiç ilgisi olmamasına rağmen o da ölüm korkusuna kapılır. İnce Memed'in tek başına önemli olmadığını ama başlattığı hareketin köylüler arasında dalga dalga yayılabileceğini ve köylülerin ağaların

mallarını yağmalayabileceklerini söyler. "Sinek pis değil ama mide bulandırır. Bu İnce Memed bir şey değil ama, eşeğin aklına karpuz kabuğu düşürüyor. Köylüyü kışkırtıp bizim üstümüze salıyor. Köylüyü ayaklandırıyor. Ağalarımız, beylerimiz, koruyucumuz hükümetimiz üstüne"(s.314) diyen Murtaza Ağa, İnce Memed'in köylüler arasında isyan başlatabileceğini düşünmektedir. Bu sözler, birinci kitapta Abdi Ağa, tarafından söylenmiştir. İnce Memed'in ağalar için bir tehlike oluşturduğunu farkeden ikinci ağa olur ama çevresindekileri buna inandıramaz.

2. 3. 9. Yağmur Ağa

Ali Safa'nın isteğiyle Vayvay köyündeki bütün atları çalar. Bin beş yüz kişilik bir at hırsızı çetesinin başıdır. Arif Saim Bey ile Kurtuluş Savaşı yıllarından tanışırlar. O da Arif Saim Bey gibi Fransızlarla Kuvayı Milliyeciler arasında ikili oynamıştır. Arif Saim Bey ile kirli işlerde ortaklık ederler.

2. 3. 10. Kürt Ali Ağa

Ceyhanbekirli'de çiftlik sahibi olan yaşlı bir Türkmen beyidir. Ali Safa Bey, köylülerin tarlalarını yakıp evini kurşunlamaları üzerine başına neden bunların geldiğini anlayamaz. Önüne gelen ağaya başına gelenlerin sebebini sorar. Kürt Ali Ağa, ona şöyle cevap verir: "Sen köylüleri çok sıkıştırmışsın. Bir odaya bir kedi yavrusu koy, hem de durmadan üstüne git, sonunda kedi yavrusu senin gözünü oyar. Kedi yavrusu kedi yavrusu iken... İnsanoğlu kedi yavrusu değildir. Ne kadar korkaksa, o kadar yiğittir. Başka sebep arama, bu budur." (s.323) Bu sözlerinden Kürt Ali Ağa'nın zeki biri olduğu anlaşılır.

2. 3. 11. Müslüm Bey

İnce Memed'in Abdi Ağa'yı öldürdükten sonra obasında misafir olarak kaldığı Türkmen beyidir. Müslüm Bey, İnce Memed'i çok iyi ağırlar. İnce Memed, ise o sıralarda ölüm korkusu içinde olduğu için kimseye güvenemez. Müslüm Bey'in kendisini öldüreceğini düşündüğü için uyuyamaz. Gece yarısı oradan kaçar.

2. 3. 12. Kel Hamza

Abdi'nin ölümünden sonra Dikenlidüzü'ndeki köyler iki yıl rahat ederler. Üçüncü yıl çift sürme zamanı, şenlikler sırasında Abdi'nin köyden kovduğu, dağlarda yaşayan kardeşi Hamza gelir. Atıyla Durmuş Ali'yi öldürür. Adamları da beş çocuğu öldürürler. Hamza'nın ağalık dönemi, Abdi'ninkinden de kötüdür. Köylüler, daha çok açlık ve sefalet çekerler. Köylülerin üç yıl boyunca ürün vermemeleri nedeniyle evlerinde neleri var neleri yoksa hepsini alır. "Öyle Abdi Ağa gibi kısacık, çelimsiz değil, uzun boylu, kalın enseli, güçlü kuvvetli birisiydi." (s.144)

Hamza, Abdi'nin iki karısına da nikah kıyar ve eve yerleşir. Onun da Abdi Ağa gibi jandarmalarla arası iyidir.

İnce Memed'in tekrar ortaya çıkmasıyla bütün ağalar gibi Hamza'yı ölüm korkusu sarar. Korkudan sürekli Ankara'ya telgraf çeker. Vali ve kaymakam, kasabanın adını kötüye çıkardığı için Hamza'ya kızarlar ve telgraf çekmesini yasaklarlar. Kaymakam, Hamza'yı köyüne gönderir. Onu kasabayı korkuya sürüklemekle suçlar. Romanın sonunda İnce Memed tarafından öldürülür.

2. 3. 13. Zeko Bey

Arif Saim Bey'in Türkçe bilmeyen, Harput çarşısında tellallık yapan babasıdır. Oğlunun zengin ve mevki sahibi olmasından sonra hemen işini bırakıp oğlunun yanına yerleşir.

Zeko Bey, her gün sabah ve akşam saatlerinde abartılı giysilerle konağın kapısına oturur ve yorgun argın tarladan gelen ırgatlara elini öptürürdü. En büyük zevki buydu. Bu şekilde yoksulluk günlerinin acısını çıkarmakta ve kendisini önemli hissetmektedir.

2. 3. 14. Pişmanoğlu

Ali Safa'nın isteği üzerine Vayvay köyüne giden suyu kesen bir çeltik ağasıdır. Suyu başka köylere doğru akıtarak, köylerin su altında kalmasına neden olur. "Pişmanoğlu kocaman göbekli, hep gülen bir adamdı." (s.415)

2. 3. 15. Yüzbaşı Faruk

İnce Memed'i yakalamakla görevli olan Yüzbaşı Faruk, yöredeki ağalarla iyi ilişkieri olan, onların çıkarlarını koruyan, bunun için köylüleri sürekli dayaktan geçiren bir askerdir. Birinci kitapta, mağaradaki çatışmada Hatçe'nin ölümüne neden olur. Bu cilt boyunca İnce Memed'in peşindedir. Yanında da Asım Çavuş vardır.

2. 3. 16. Asım Çavuş

Birinci kitapta da yer alan Asım Çavuş, İnce Memed'i yakalamak için uğraşırken içten içe onun yakalanmamasını diler. İnce Memed'e hem sevgi hem de hayranlık duyar. İnce Memed, Kulaksız İsmail'in değirmeninde sarıldığında kurşun seslerinin kesilmesi üzerine İnce Memed'in öldüğünü zannettiği için Yüzbaşı Faruk'un yanında ağlar.

2. 3. 17. Kaymakam Ramiz Bey

Kasabanın kaymakamı olan Ramiz Bey, Mustafa Kemal Paşa'dan hoşlanmayan, Osmanlı Devleti günlerine özlem duyan biridir. "Kaymakam şişman, katmer katmer gerdanlı, şiş, patlak gözlü, soğuk, morarmış kalın dudaklı, büyük kulaklı, kalın kaşlıydı. Kaşları alnında büyük bir kıvrıntı yapardı. Kısa boylu, soğuk mu soğuk bir adamdı. Tam bir Osmanlıydı. Başından fesi daha dün atmış, şapkayı eğreti giymiş gibi ter-ü taze bir Osmanlıydı.

Mustafa Kemal'e içten içe deli gibi kızıyor, kızgınlığını da açığa vuramadığı için kudurmuşluğu arttıkça artıyor, Mustafa Kemal'e asker oldular, yunanı denize döktüler, Padişahı kovdular diye köylülere de çok kızıyor, bütün hıncını onlardan alıyor, bazen gözünün kestiği, Mustafa Kemal'e düşmanlığını bir iyice anladığı bir yobaz geçirirse eline içini ona bir döküyor, bir döküyor, saatlerce konuşuyor, Osmanlıyı, Abdülhamit Hanı, Vahüdettin Hanı anlatıyor, bu mavi gözlü şeytandan bir gün kurtulacakları üstüne imanını tazeliyordu."(s.205)

Kaymakam, Arif Saim'in adamıdır. Onun bütün pis işlerini halleder. Ali Safa ve Yağmur Ağa'ya da yardım eder. Arif Saim gibi düzenbaz insanların Mustafa Kemal Paşa'yı yok edeceğini ve padişahlığın geri geleceğini düşünür. Bu konuda İngiltere'nin yardımcı olacağına inanır.

Köylülerden nefret ettiği ve onlara karşı gizli bir korku duyduğu için kasabaya geldiğinden beri hiçbir köye gitmemiştir. Mustaf Kemal Paşa'ya köylülere değer verip, onları koruduğu için de çok kızar. Bulunduğu kasabadan en kısa sürede ayrılmak ister. Kasabada canı çok sıkıldığı için sürekli içip, kumar oynar ve kadınlarla alem yapar.

Ali Safa Bey, kaymakamı Vayvay köyüne götürerek, yalancı şahitlerle köyün kendisine ait olduğunu gösterir. Ramiz Bey, köylülere bağırır, çağırır ve onları Ali Safa Bey'in tarlalarını gasbetmekle suçlar. Köye Arif Saim'in arabasıyla gelmişlerdir. Ramiz Bey, Arif Saim'in şoförünü ajan zanneder ve Arif Saim'e köylülere kötü davrandığını söyleyeceğini düşünür. Bu nedenle Cemal adlı, Laz ağzıyla konuşan şoföre bey gibi davranır.

Kaymakam, Ali Safa'nın köylülerin evlerini kurşunlattığını, harmanlarını yaktırdığını, kızlarını kaçırdığını, sularını kestirdiğini bilir ama hiçbir şey yapmaz. Bu konularda şikayetçi olan köylülere de kızar.

2. 3. 18. Savcı

Kasabanın savcısı, ağaların adamıdır. Ali Safa Bey ile otururlar; ortadan kaybolan Adem'in katili olarak Yobazoğlu'na, Zeynel'in katili olarak da Ferhat Hoca'ya karar verirler. Savcı Ferhat Hoca için şunları söyler: "Bu hoca esrarengiz

bir adam. Bir de bunun casusluğunu ortaya atabiliriz, tutar. Onun casusluğuna Vayvay köyü bile inanır. Haydi kolları sıvayın. Sağlam deliller bulun casusluğa ait. Ferhat Hoca'yı idam ettirebilirim. Ferhat Hoca'yı çok iyi seçtik. Unutmayın ki o bir hocadır ve Ankara'da herkes hocalardan ürker." (s.361) Savcı da ağaların adamıdır ve rüşvet alarak onların çıkarlarını korur.

2. 3. 19. Vali

Hamza ve Ali Safa'nın İnce Memed'den korktukları için onun ülke için çok büyük bir tehlike olduğunu anlatan telgrafları Ankara'da öfkeyle karşılanınca, Vali, kasabaya gelip, ağalara kasabanın adını kötüye çıkardıklarını, bir daha Ankara'ya telgraf çekmemelerini söyler. Ağalar, bir daha telgraf çekmeyeceklerine söz verirler.

2. 3. 20. Jandarma

Jandarmalar her zamanki gibi, suçsuz köylüleri, ağaların ve amirlerinin isteğiyle öldüresiye döverler. Yobazoğlu, bu köylülerden biridir.

2. 3. 21. Remzi Çavuş

Ali Safa'nın adamıdır. Evi yakılan Yobazoğlu'nu karakola alarak, kendi evini yaktığını söyler. Önce kendi döver, sonra da jandarmalara dövdürür. Yobazoğlu, eğer köyünü bırakıp, başka köye taşınmazsa, karakoldan ölüsünün çıkacağını söyler.

Çavuş, Ali Safa'nın emriyle, Vayvay'ı kurşunladığı bir gece Koca Osman tarafından dizinden vurulur.

2. 3. 22. Ahmet Bey

Arif Saim Bey'in Çukurova'daki en verimli toprakları bulması için yanında dolaştırdığı ziraat mühendisidir. Öğrenimini Budapeşte Yüksek Ziraat Okulu'nda yapmıştır ve memleketin birkaç uzmanından biridir.

2. 3. 23. Fazlı Bey

Mahkeme Başkatibi olan Fazlı Bey, kasabada noterlik görevini de yürütmektedir. "Ufak tefek, hileci, korkak, sarhoş bir kişiydi. Osmanlı kalıntısı olduğu için yeni hükümetten, onun adamlarından ödü patlıyordu." (s.176) Arif Saim Bey, İdris Bey'in kendisine borcu olduğunu gösteren sahte senedi Fazlı Bey'e toprak karşılığında düzenletir.

2. 3. 24. Ferhat Hoca

Vayvay köyünün imamıdır. "Uzun boylu, güneş yanığı, sağlıklı, uzun yüzlü, çok uzun kirpikli, otuzunda gösteren birisiydi. Yıllar önce gelmiş Vayvay'a yerleşmişti. Yerleşmiş, buradan evlenmişti. İki kızı, iki oğlu olmuştu, karısı Eşe'den. Nereli olduğunu, nereden geldiğini kimse bilmiyor, hakkında türlü söylentiler dolaşıyordu." (s. 82)

Ferhat Hoca, Koca Osman ile birlikte Ali Safa'nın korkusundan Vayvay'ı bırakıp başka köye yerleşen köylüleri tekrar köylerine getirmek ve Ali Safa'ya karşı direnmelerini sağlamak için büyük çaba harcar. "Kıvırcık abanoz sakalı, iri yalım karası gibi gözleri, kıvırcık saçları, kartal burnuyla güvenilir bir adama benziyordu. Koca Osman'ın dediğine göre Bir Ramazan günü yorgun, sırtında torbası, torbasının içinde kitapları, çamaşırları, Anavarza yönünden gelip köye girmiş, hemen o akşam boş bir evi cami yapmış, köylüyü teravih namazına sokmuş, imam durmuştu. O gün bugündür köyün hocasıydı. Dinden hemen hiç konuşmaz, namazını kıldırır işine gücüne bakardı. Vayvay'dan bir kızla evlenmişti. Evlendiği kızın biraz da tarlası vardı. İmamlık ücreti almaz, tarlayı eker biçerdi." (s.99)

Vayvay köylüleri köylerinin kurşunlanıp, atlarının çalınmasından sonra köyü terk etmeye devam ederler. Ferhat Hoca, onların önüne geçerek şunları söyler: "Zulme karşı koymamak kafirliktir. (...) Çocuğunun rızkını, baba yurdunu korumamak, bırakıp gurbet ellere düşmek kafirliktir. Zulme karşı koymamak zalime ortak olmaktır. Korkmak, korkudan dolayı yılmak kafirliktir." (s.170).

Ferhat Hoca'nın köylüyü kışkırttığını düşünen Ali Safa, ondan kurtulmak için Zeynel'in katili olarak Ferhat Hoca'yı yakalattırır. Savcı, Ferhat Hoca'nın esrarengiz kişiliğinden dolayı, casus olarak da tanıtılabileceğini söyler.

2. 3. 25. Arzuhalci Kozanoğlu Fethi Bey

Koca Osman ve arkadaşlarının arzuhal yazdırdıkları arzuhalcidir. Sadece bu ciltte yer alan Kozanoğlu Fethi Bey hakkında pek bilgi verilmez. Yaşar Kemal'in romanlarında sıkça karşılaşılan arzuhalci tiplerinden biridir.

2. 3. 26. Topal Ali

Birinci kitapta da yer alan kişilerden biridir. Abdi'nin yerine bu kez Hamza'nın adamı gibi görünerek İnce Memed'e yardım eder. Köylüler, özellikle de Hürü, onun Hamza'nın adamı olduğunu zannettikleri için ondan nefret ederler.

İnce Memed, Değirmenoluk'ta jandarmalar tarafından sıkıştırıldığında, Topal Ali, onları oyalayarak Memed'in kaçmasını sağlar.

Yüzbaşı, eskiden tanıdığı, çok iyi bir izci olan Yel Musa'yı İnce Memed'in izini sürmesi için getirir. Yel Musa, İnce Memed'in izini Süleyman'ın kapısının önüne kadar getirir. Topal Ali, silahını çeker ve Yel Musa'yı ölümle tehdit eder. Böylece ikisi birlikte Süleyman'ın evine girip İnce Memed'i uyarırlar.

Topal Ali, romanın sonunda İnce Memed'e gene yardım eder. Ali Safa ve Hamza'yı öldürürken İnce Memed'in yanındadır. İnce Memed'in öldürdüğü bütün ağalar, Topal Ali'yi dostları zannederler. Oysa Topal Ali, İnce Memed'in adamıdır ve ağaların saklandıkları yerleri gösteren odur.

2. 3. 27. Hürü

İnce Memed 1'de yer alan Hürü, ikinci kitapta da vardır. İnce Memed, Koca Osman'ın evinde kalırken köyünü özler ve Hürü'nün evine gelir. Abdi Ağa'yı öldürüp dağa çıkmasından sonra geçen süre içinde olanları Hürü anlatır. Abdi'nin yerine, ondan da kötü olan Hamza Ağa gelmiş ve Durmuş Ali'yi de öldürmüştür.

Hürü, çok neşelidir. Değirmenoluk'ta İnce Memed'in üstüne ateş açtıklarında ölmekten korkmadan ateş arasında İnce Memed'e yardım etmeye çalışır. İnce Memed'in jandarmaları vurduğunu görünce bir çocuk gibi sevinir, el çırpar. Bir yandan İnce Memed'e jandarmaları vurması için gösterir, bir yandan da jandarmaların yaralarını iyileştirmek için merhem yapmayı düşünür. Sürekli konuşur. Hamza ve Topal Ali'ye küfreder; İnce Memed'e de ne yapması gerektiğini söyler.

2. 3. 28. Süleyman

Birinci kitapta yer alan kişilerden biridir. İnce Memed, gene başı sıkıştığında ona gider ve konukseverlikle karşılanır. İnce Memed, ağa öldürmenin kalıcı bir çözüm getirmediği, ölen ağanın yerine yenisinin geldiğini, bu nedenle ümitsizliğe kapıldığını söyleyerek, Süleyman'dan akıl ister. Süleyman, bu dünyanın böyle olduğunu söyler ve İnce Memed'e bir çözüm yolu öneremez. İnce Memed'in ağaların yerine yenileri gelecekse biz niye bu kadar uğraşıyoruz diye sorması üzerine "Uğraşmak haktır." (s.220) diye cevap verir. Bir sonuç getirmese de insanların haklarını korumak, zenginlere, zalimlere ezilmemek için uğraşmalarının gerektiğini, bunun insanlık onuruyla ilgili olduğunu açıklamaya çalışır.

2. 3. 29. Koca Osman

Koca Osman ilk olarak İnce Memed 1'de karşımıza çıkar. Ali Safa'nın topraklarının tamamını almaya çalıştığı Vayvay köyündendir "Çenesinde bir tutam uzun, ak sakalı titriyodu. Derin çizgilerle kırışmış yüzü yalımların ışığında bakırlaşmış, acı içinde seyiriyordu. Kalın ak kaşlarının altında gözükmez olan çekik yeşil gözleri bir açılıp ışıklanıyor, sonra büzülüyor, kendi kırışığı içinde yitip gidiyordu. Koca Osmanın her bir davranışında bir çocuksuluk vardı. Geniş geniş her şeye şaşarak gülüşünde, kaşlarını kaldırıp hayran bakışında, insanlara hayvanlara, börtü böceğe, kurda kuşa candan sarılışında, her tutumunda bir çocuksuluk vardı. Köylüler ona delikanlılığında, orta yaşlarında, bu huylarından

dolayı Çocuk Osman derlerdi. Kim bilir nasıl ettiler de Çocuğu Kocaya çevirdiler? (...)" (s. 24-25)

Koca Osman, köyün topraklarının Ali Safa Bey'e verilmemesi için çok yaşlı olmasına rağmen cesurca mücadele eder. İnce Memed'i Vayvay köyüne yaptığı yardımlardan dolayı çok sever. İnce Memed, kitabın sonuna kadar Koca Osman'ın evinde saklanır.

Koca Osman, Ali Safa Bey Vayvay köyünü yaktığı zaman ses çıkarmayan köylüleri, onlarla alay ederek eleştirir. Köylülerin Ali Safa'ya karşı direnmelerini sağlamak için Ferhat Hoca ile birlikte çalışır. Köylülerle konuşur. Onları cesaretlendirmeye çalışır. Çalışmalarının faydasız kaldığını görünce de köylülere bağırıp çağırır. İnce Memed'in evinde kalmasından dolayı çok gururludur. İnce Memed, köyünü özleyip Değirmenoluk'a gidince üzüntüsünden yatağa düşer. İnce Memed'in köylerini Ali Safa'ya karşı savunacağını düşünür.

İnce Memed, geri geldiğinde çok sevinen Koca Osman, onu Seyfali'nin bostanında saklar. İnce Memed'den güç alarak Ali Safa'ya karşı direnir. Köylüleri de cesaretlendirip Ali Safa'nın evinin kurşunlanmasını sağlar. Ali Safa, köylülerin evlerini kurşunlatır, hayvanlarını çaldırır, kızlarını kaçırtır ve tecavüz ettirir. Son olarak da sularını kestirir. Köylüler kasabaya yürüyünce de tutuklanırlar. Köylerini terketme sözü verdikten sonra serbest bırakılan köylülerden sadece Koca Osman, karısı Kamer, Seyfali ve Seyran köyü terketmez. Bütün bunlar olurken İnce Memed'in olaylara hiç karışmayıp bostanda oturmasına çok üzülen Koca Osman, İnce Memed'e küser ve üzüntüden yataklara düşer. İnce Memed, köyden ayrılırken, Koca Osman ona buruk bir veda eder.

2. 3. 30. Kamer

Koca Osman'ın karısıdır. İnce Memed I'de kendisinden hiç bahsedilmez. Hürü ile benzerlikler taşır. O da İnce Memed'i çok sever. Misafirperverdir. Kocasıyla sürekli atışırlar ama bu kavgaya dönüşmez. "Bunların böyle hep sevgiyle, birbirlerine kırılmadan dalaşmaları Memed'i mutlandırıyordu. Bu iki yaşlı insanın kurdukları dünya sonsuz bir sevgi, bir hoşgörü dünyasıydı. Dışardaki

gürültü gittikçe büyüyordu. Memed şu iki çocuklaşmış insanı düşünüyordu. "Bütün insanlar böyle olsalar," diye geçirdi içinden. 'Bütün insanlar böyle... Kim bilir ne güzel olurdu şu dünya, şu insanoğlu!'" (s. 35)

Kamer, roman boyunca İnce Memed'in yaralarını iyileştirir, ona yemek yapar. Romanın sonunda köylülerin başlarına gelen felaketler karşısında İnce Memed'in bostanda oturup rahatına bakmasına çok üzülür ve 'Memed'in yüreğine kurşun gibi saplanan' şu sözleri söyler: "Bre oğlum Memed, burada yattın kaldın, hiç canın sıkılmıyor mu? Suyun, hem de soğuk suyun var değil mi? Biz köyde yandık. Bir damla su için canımızı veriyoruz." (s.409)

2. 3. 31. Seyran

Seyran, Vayvay köyünde köylülerin İnce Memed için hazırladıkları evde yaşayan yirmi beş otuz yaşlarında gösteren biridir. Güzelliği, iyi huyu ve başından geçen bir felaket yüzünden herkes tarafından sevilen, sayılan biridir. "Yeşil başörtü bağlardı. Uzun boyluydu. Buğday benizli, kara saçlıydı. İki kalın örgü saçları ta kalçasının üstüne kadar inerdi. Azıcık uzun yüzlü, gamzeli, büyük gözlerinde keder... Dudaklarının ucunda tatlı bir kıvrıntı, uzun, kara, kıvırcık kirpikleri... Kulağının az altındaki küçücük, serpme üç beni... Yüzüne tuhaf, büyüleyen bir hava veriyordu. Seyran kutsal, başka dünyalardan gelmiş, dokunulmaz, yalnız, dünyada hiç eşi olmamış bir yaratığa benziyordu." (s. 112)

Seyran, Pazarcık'ın Harmanca köyünden Halil Molla'nın kızıdır. Halil Molla, soylu, geleneklere değer veren, çevresinde saygı gören biridir. Seyran, beş altı yaşlarında Harmanca'ya gelen Aziz adlı çocukla birlikte büyür. Aziz'in nereden geldiği, kim olduğu bilinmez. Seyranların komşusu Köse Veli, Aziz'i büyütür. Seyran, Aziz'den iki yaş büyüktür. Aziz'i kardeşi gibi koruyan Seyran ile Aziz büyüdüklerinde aşkları herkes tarafından duyulur. Molla Halil, dedikodular nedeniyle Aziz'i Vayvay köyünün muhtarı Seyfali'nin yanına gönderir. Seyran, dayanamaz ve Aziz'in yanına gelir. Evlenirler.

Seyran'ın güzelliği, Ali Safa Bey'in kardeşinin üç oğlu tarafından duyulur. Bu çocuklar, içki, kumar gibi kötü alışkanlıkları olan Türkmen geleneklerine sırt

çevirmiş insanlardır. Bir gün karakolun çavuşu Zülfo Çavuş'u da alarak Seyran'ı kaçırırlar. Aziz, silahlanıp karısını kaçıranları bulur ve öldürür. Jandarma ile girdiği çatışmada kendisi de ölür. Bu olayı duyan Seyran'ın babası da acısından ölür. Kardeşleri ve annesi Seyran'ı köye götürmek için gelirler ama o kimseyle konuşmaz. İnce Memed için ayrılan evde tek başına yaşar. Irgatlık yaparak, kimseye muhtaç olmadan geçinir. Seyran'ın kardeşleri ve annesi de Vayvay köyüne yerleşirler.

Seyran, İnce Memed, bostanda kalırken yarasını iyileştirmek için Kamer Ana'ya yardım eder. İnce Memed'e görür görmez aşık olur. Artık yüzü gülmeye başlar. Yıllardır konuşmadığı annesi ve kardeşleriyle konuşmaya başlar. İnce Memed'i görebilmek için sık sık bostana gider. İnce Memed'le aralarında bir aşk başlar.

2. 3. 32. Murtaza

Ali Safa'nın yanaşmalarındandır. Ali Safa, onu da Adem'le birlikte atı ve Yobazoğlu'nu öldürmek için görevlendirir ama ikisini de öldürmeyi başaramaz.

2. 3. 33. Muslu

Vayvay köyündendir. Yirmi sekiz yaşlarındadır. "Hali vakti yerinde bir ana babanın tek çocuğuydu. Arap atına biner köy köy Anavarza ovasını dolaşırdı. Evlenmemişti, köyün bu yaşa gelmiş tek bekar erkeğiydi. Sert huylu, kırıcı bir adamdı. Gözüpek bir adam olarak Anavarza ovasında nam salmıştı." (s.286)

Muslu, Ali Safa Bey'in köylülere yaptığı kötülüklere karşılık vermeyen onunla baş edilemeyeceğini düşünen köylülerdendir. İnce Memed'in köye gelmesinden sonra kendisine güveni gelir ve arkadaşlarıyla önce Ali Safa'ya köyden haber taşıyan Zeynel'i öldürür. Sonra da Ali Safa'nın tarlalarını yakıp, çiftliğini kurşunlarlar.

2. 3. 34. Sarı Ümmet

Sarı Ümmet, İnce Memed 1'de de yer alan, Değirmenoluk köyünde oturan ve İnce Memed'i her geldiğinde evinde saklayan bir köylüdür.

2. 3. 35. Kel Zeynel

Vayvay köyündendir. Ali Safa Bey'in adamıdır. Köyde olan her şeyi ona yetiştirir. Köylüler, bunun farkında olduklarından köyde olanları ondan gizlerler.

İnce Memed'in Vayvay'a ikinci gelişinde köydeki herkes gibi Zeynel de Memed'i görür. Hemen Koşup Ali Safa'ya gider ama İnce Memed'in köyde olduğunu söyleyemez. Köydeki herkes gibi onun da İnce Memed'e sevgisi vardır.

Zeynel, Ali Safa'dan dönerken Vayvay köyünden üç genç tarafından öldürülür. Ölüsü bataklığa atılır. Daha sonra Ali Safa, onu öldürdüğü için Ferhat Hoca'yı tutuklatır.

2. 3. 36. Selver Gelin

Vayvay köyündendir. "Selver Gelin de Koca Osman'ın yaşındaydı. Kocası, çocukları hep askere gitmişler, bir daha dönmemişlerdi. Kimsiz kimsesizdi, köyün ucundaki bu huğda tek başına yaşıyordu. Uzakta, öteki köyde yalnız bir tek torunu vardı." (s. 32)

Selver Gelin, bütün kış yemeden içmeden eline geçen her türlü yiyeceği Endel köyündeki torununa götürürdü. İnce Memed, köye geldikten sonra Selver Gelin, sakladığı bal ve çerezleri İnce Memed'e vermesi için Koca Osman'a götürür. "Çok düşündüm taşındım, bu yıl bunları torunuma götüremedim. Elim varmadı, gönlüm gail olmadı. Bu yıl bunu ona ver." (s.327) diyerek bütün yıl biriktirdiği yiyecekleri, Koca Osman'a veren Selver Gelin, iyi niyetli bir insandır.

2. 3. 37. Sefçe Kahya

Vayvay köyünün yaşlılarından biri olan Sefçe Kahya, Ali Safa'nın babasını tanıdığı için İnce Memed'in Ali Safa'yı öldüreceğini haber verir. Yüzbaşı ve askerleri, bütün Vayvay köyünü dayaktan geçirdiklerinde sadece Sefçe Kahya'ya dokunmazlar. "Sefçe Kahya, Koca Osman'dan iki yaş büyüktü. Beli iyice bükülmüş, iki büklüm olmuştu. Koca Osman'la Sefçe Kahya köyde tuhaf huyları, ayrı görenekleri, gelenekleri olan, köylünün bilmediği, görmediği, anlamadığı törenler düzenleyen, bu törenlere tıpa tıpına uyan iki kişiydiler. İkisi de aynı biçim giyiniyor, ikisi de kubur takıyor, ikisi de bellerinden eski dolma tabancalarını eksik etmiyorlardı. İkisi de, kendilerini bildi bileli usturayla başlarını kazıtıyorlar, tam tepelerinde iki parmak kalınlığında çok uzun saçlar bırakıyorlardı. Sefçe Kahya'nın tepesindeki bu saç öylesine uzundu ki, bıraktığı zaman kadın saçları gibi ta beline iniyordu." (s.39)

2. 3. 38. Yobazoğlu Hasan

Vayvay köyündendir. Ali Safa Bey, Vayvay köyünün tamamını ele geçirebilmek için köye açılan küçük bir tarlaya ihtiyaç duyar. Yobazoğlu Hasan'ın böyle bir tarlası vardır. Yobazoğlu, tarlayı hiçbir ücret almadan Ali Safa'ya vermek ister. Ali Safa'nın para alması için ısrarı üzerine Yobazoğlu, Ali Safa'nın çok sevdiği atını ister. Bu duruma çok kızmasına rağmen, atı Yobazoğlu'na veren Ali Safa, Yobazoğlu'nun köyde arkasından küçültücü konuşmalar yapması üzerine Yobazoğlu'nu karakola çektirip dövdürür. Yobazoğlu, konuşmaya devam edince de evini yaktırır. Evini de Narlıkışla köyüne taşıttırır.

Ali Safa, Adem ile Zeynel'in katilleri olarak Yobazoğlu ile Ferhat Hoca'yı uygun görür. İkisi de hapse atılır.

2. 3. 39. Adem

Ali Safa Bey'in yanaşmalarından biri olan Adem, "Küçücük yamuk yumuk bir inandı." (s.50). Yobazoğlu'nu ve atı öldürüp, evi de yakmakla görevlendirilmiştir ama sadece evi yakabilir.

Adem, Ali Safa'nınn yanına girmeden önce avladığı hayvanları, ağalara, beylere satarak geçinir. Ali Safa da onun avladığı çeşitli kuşları çok beğenir. Bir gün bu güzel renkli kuşlardan birinin canlı olmasını ister. Adem, hemen bir kuş yakalayıp Ali Safa'ya getirir. O günden sonra Adem, Ali Safa'nın çiftliğinde yaşamaya ve onun pis işlerini yapmaya başlar. Köylüler, Adem'den çok çekerler. "Adem çok kısa boyluydu. Yuvarlak, hiç gülmeyen bir yüzü vardı. Boynu kısa, gözleri üç köşeydi. İncecik dudakları sıkı sıkıya kapalıydı. Kolları, bacakları, elleri, parmakları, gövdesi, her şeyi kısa küttü. Elinde çok güzel bir Alaman filintası vardı... Yanık bir sarıya çalan saçları diken dikendi, kirpi oku gibi.

Adem bir köşeye, bir evsine oturur, hiç kıpırdamadan, yemek yemeden orada günlerce kalabilirdi." (s.88)

Adem, Ali Safa'nın çiftliğine yerleştikten birkaç ay sonra yanında bir kadınla gelir. Kadın, Adem'in karısıdır. "Kadın tıpı tıpına Adem'e benziyordu. Öyle kısa, her şeyi öyle güdük. Konuşmayan, iri, akı çok, çakır gözleriyle bakıp duran, düş içindeymiş gibi dolanıp duran bir kadındı. Adem onu çok seviyordu." (s.89)

Ali Safa Bey, Adem'i kaçan atını öldürmekle görevlendirir. Adem, atın peşinde çok dolaşır ama bir türlü onu vuramaz. Atı vurma işini bir gurur meselesi haline getirir. Onu vurmadan çiftliğe gidemez. At, her seferinde onun kurşunlarından kurtulunca, dengesini kaybeder ve atın büyülü bir varlık olduğunu düşünmeye başlar. Bu arada Ali Safa, Adem ortadan kaybolunca onun öldüğünü zanneder. Yobazoğlu'ndan öç almanın en güzel şekli olarak da Adem'i öldürme suçunu onun üzerine atmayı düşünür. Yobazoğlu, bu suçtan hapse atılır. Bir süre sonra ortaya çıkan ve bütün bunlardan habersiz olan Adem, Ali Safa'nın çiftliğine gider. Ali Safa, adamlarından Dursun'a Adem'i öldürtür. Cesedi de bataklığa atılır.

2. 3. 40. Seyfali

Vayvay'ın muhtarıdır. "Hep ağlamaklı, incecik yüzlü, incecik(tir)." (54) Köylülerin Ali Safa'ya direnmeleri ve köylerini bırakmamaları için o da Koca Osman'a yardımcı olur. İnce Memed'i kendi bostanında saklar. Romanın sonunda köyünü bırakıp gitmeyen Koca Osman'la birlikte hastalanıp yataklara düşer

2. 3. 41. Cabbar

Bu ciltte Cabbar'ın sadece adından bahsedilir. "Cabbar eşkıyalık günlerini unutmuş, köye yerleşmiş, büyük bir tarla da mısır ekmiş. Evlenmiş, iki de çocuğu olmuş." (s.101)

2. 3. 42. Veli

Ali Safa Bey'in adamlarındandır. "Karayağız, uzun boylu, geniş şalvarı yalpalanan bir delikanlı(dır)." (s. 106)

2. 3. 43. Mahmut

Arif Saim Bey'in çok istediği Akmezar köyünün yakınında bir tarlası vardır. Savaş yıllarında bir Ermeni Arkadaşı, çiftliğini Mahmut'a bırakmıştır. O da Arif Saim Bey'in isteği üzerine çok az miktarda paraya çiftliği ona satar. Mahmut'un sayesinde Akmezar köyünden bir toprak elde eden Arif Saim, köyün topraklarının büyük bölümüne sahip olur.

2. 3. 44. Çerkes Yakup

Akmezar köyünde toprağı olan bir Çerkes'tir. "Yakup çok yaşlı, hala attan inmez, tiridi çıkmış, parlak çizmeli, kızıl sakallı bir Çerkes'ti. İdris Bey'in babasının değil de kendi babasının bey olduğunu, İdris Bey'in babasının da kendilerinin kölesi olduğunu her gittiği yerde söylerdi." (s.159) Arif Saim Bey'e yedi at karşılığında toprağını satar. Böylece onun Akmezar köyüne sahip olmasına katkıda bulunur.

2. 3. 45. Hıdırınoğlu

"Hıdırnoğlu bölgenin en azılı itlerinden biriydi." (s.177) Arif Saim Bey, İdris Bey'in bir düşmanını ona öldürtür ve İdris Bey'in bahçesine gömdürür.

2. 3. 46. Fehmi

Akmezar köyünden genç bir Çerkes'tir. Toprakları Arif Saim Bey'in topraklarının arasında kalınca tarlasını sürmek için Arif Saim'in topraklarından geçer ve öldürülür. Katili de iki ay hapis yattıktan sonra Arif Saim tarafından kurtarılır ve çiftlikte bekçilerin başı olur.

2. 3. 47. Yel Musa

Elbistanlı bir izcidir. Yel Musa'yı çok önceden tanıyan Faruk Yüzbaşı, onu İnce Memed'in izini sürmekle görevlendirir. "Yaşlıca, ince uzun, derisi kemiğine yapışmış, kapkara tenli birisiydi.(...) Yel Musa Çukurova'da, Maraş, Antep yörelerinde çok ünlü bir izciydi. Ünü varıp Halep'e kadar dayanmıştı." (s.197)

Pek konuşmayan, işine önem veren biri olan Yel Musa, İnce Memed'in izini sürer ve Süleyman'ın kapısına kadar getirir. Topal Ali, kendisine silah çekince Süleyman'ın evine girerek Topal Ali ile birlikte İnce Memed'i uyarır. "Şalvarı tırlıktı. Kirden rengini yitirmiş, boz bir renk olmuştu. Kırmızı Maraş ayakkabısının yüzü solmuş, çapar bir yüz gibi delik deşikti. Uzun, kırçıl seyrek sakalları dalgalıydı. Yüzü, derindeki gözleri, uzun kıvrık burnuyla, çekik kaşları, sivri çenesiyle tuhaf bir kuşa benziyordu Yel Musa. Düşünen, yaşlı, hüzünlü bir kuşa..." (s.201)

2. 3. 48. Cemal

Arif Saim'in şoförüdür. Laz ağzıyla konuşan, saf bir köylüdür. Ali Safa ile kaymakam Ramiz Bey'i Vayvay köyüne götürdüğünde Ramiz Bey, tarafından gizli servis ajanı olduğu zannedilir. Aralarında geçen konuşmalar kara yerginin örneğidir.

2. 3. 49. Kulaksız İsmail

Birinci kitaptaki kişilerdendir. İnce Memed, askerlerden kaçarken onun değirmeninde saklanmak için geldiğinde onu sertçe karşılar ve ona sopayla saldırır. İnce Memed'in Abdi'yi öldürmesiyle köylülerin başına daha kötü bir ağa olan Hamza gelmiştir ve köylüler iki yıldır aç ve çıplak yaşarlar. Kulaksız İsmail, açlığın etkisiyle İnce Memed'e kötü sözler söylemiştir. İnce Memed'in azığındakileri yedikten sonra kendine gelir ve İnce Memed'e eskisi gibi davranır ama gene de İnce Memed'in Abdi'yi öldürmekle iyi yapmadığını söyler. Bütün Değirmenoluk köylüleri de böyle düşünmektedir. Burada köylülerin koşullar değiştiğinde çok çabuk fikir değiştirdikleri ve çıkarlarına uygun geldiği zaman insanlara iyi davrandıkları anlatılır. Yaşar Kemal, Türk köylüsünü idealize etmemiş, oldukları gibi göstermiştir.

İnce Memed, jandarmalar tarafından Kulaksız İsmail'in değirmeninde sarıldığında, Kulaksız İsmail, onun yaşaması gerektiğini söyleyerek Kel Eşkıya'nın kendisine bıraktığı tüfeği alarak jandarmalara ateş açar. İnce Memed'in kaçmasını sağlayarak kendisini feda eder. Vurularak öldürülür.

2. 3. 50. Sarı Süleyman

Yirmi yaşlarındadır. Muslu'nun arkadaşıdır. Muslu ve Ahmet ile birlikte Zeynel'i öldürüp, Ali Safa'nın çiftliğini yakar.

2. 3. 51. Ahmet

Yirmi bir yaşlarındadır. Sarı Süleyman ve Muslu ile Zeynel'i öldürüp Ali Safa'nın çiftliğini yakar. Vayvay köyünün gençlerindendir. Gençler, İnce Memed'in köylerinde olmasının verdiği güvenle kendilerine yapılan haksızlıklara karşı dururlar.

2. 3. 52. Köse Halil

Vayvay köyünün muhtarı Seyfali'nin bostanının altı yıldır bekçiliğini yapar.

Daha önceki bostan bekçileri üç yıl çalıştıktan sonra sıtmadan ölmüşlerdir. Köse Halil, ise hiç hastalanmamıştır. Bunun nedeni Köse Halil'in geceleri kendi yaptığı bir cibinlik içinde uyumasıdır. "(...)çok uzun boylu, azıcık öne doğru bükülmüş, boynunu da omuzlarının arasına çekmiş patlak gözlü, kaşsız kirpiksiz, yaşını hiç belli etmeyen, bumburuşuk yüzlü bir köse(dir)." (s.329)

Köse Halil, Seyfali'nin isteği üzerine İnce Memed'i bostanda hazırladığı bir cibinlik içinde yatırır. İnce Memed, köylünün başına gelenlere üzüldüğü için kendinde değildir.

Yaşar Kemal'in romanlarında yer alan bostan bekçileri kendisinden izler taşır. Yazar da gençliğinde bostan bekçiliği yapmıştır. Bostan bekçilerinin tamamı çevreden geçenlere yardımda bulunan iyi insanlardır.

2. 3. 53. Dursun Durmuş

Ali Safa'nın adamıdır. Ali Safa'nın emriyle Adem'i öldürüp, cesedini bataklığa atar.

2. 3. 54. At

Ali Safa Bey'e Urfa'dan bir arkadaşı tarafından, yanında soyluk kağıdı ve soyunun efsanelerini anlatan bir menakıpname ile gönderilir. Atın güzelliği, ve hızı dillere destan olur. Ali Safa, atını görmeye uzaklardan gelen insanların olması nedeniyle, atıyla gururlanmaktadır. " (...)Beye göre bu at insandan bile akıllıydı, bir konuşmuyordu. Bir de dili olsaydı... Her şeyi, her devinimi anlıyor, dostça, düşmanca, sevgiyle, iyilikle, kötülükle karşılık veriyordu" (s.44)

Ali Safa Bey, Vayvay'a açılan bir tarla almak için Yobazoğlu'na atı vermek zorunda kalır. Yobazoğlu, kıraç bir tarlaya bu kadar değerli bir atı verdiği için Ali Safa Bey'in arkasından aşağılayıcı sözler eder. Ali Safa, bunları duyunca Yobazoğlu'nun evini yaktırır. Yangın sırasında kurtarılan at, kırlara kaçar.

Ali Safa Bey, Adem'i atı vurmakla görevlendirir. Atı vurmadan çiftliğe dönmek istemeyen, bunu bir gurur meselesi yapan Adem, atın peşinde çok dolaşır

ama onu bir türlü vuramaz. Atın büyülü bir varlık olduğunu düşünmeye başlar. Atın peşinde dengesini de kaybeder.

At, İnce Memed tarafından yakalanır. Roman boyunca kaçan ve ölümden kurtulan at ile Vayvay köylüleri arasında da bir ilişki vardır. İnce Memed'in roman boyunca kafası karışıktır. Kafasını toplayıp köylülere yardım etme kararı aldıktan sonra atı yakalar. Bir türlü öldürülemeyen at ile İnce Memed arasında da bir benzerlik vardır.

Yağız at, sahibini kendisinin seçmesi, sahibini koruması, asla yakalanmayıp, öldürülememesi ile Köroğlu'nun Kırat'ına benzer. Destanlardaki olağanüstü atların özelliklerini taşır. Yağız at, insanlar gibi akıllıdır. Söylenenleri anlar gibi bir hali vardır. Bu nedenle bir roman kişisi olarak ele alınabilir.

2. 3. 55. Köylüler

Yaşar Kemal, köylüleri İnce Memed karakteri gibi idealize etmez. İyi ve kötü yönleriyle oldukları gibi verir onları. Kendi çıkarlarına uygun olarak sık sık değişen fikirleri, ikiyüzlülükleri ile köylüler, pek çok köy romanında olduğu gibi okuyucuda acıma duygusu uyandırmazlar. Tam tersine zaman zaman kızdırırlar. İnce Memed, Abdi Ağa'yı öldürdüğünde sevinirler. Hatta İnce Memed, teslim olmaya giderken yolundan çevirip ona Abdi'yi öldürten kendileridir. Birkaç yıl İnce Memed'in istediği gibi çift sürme zamanı şölenlerle çakırdikenliğe ateş verirler. Birkaç yıl sonra Hamza, Abdi'nin yerine geldiğinde, köylüler, Abdi'den daha kötü bir ağayla karşılaşırlar ve iki yıl boyunca aç kalırlar. Bunun üzerine başlarına gelen bu olayların suçlusu olarak İnce Memed'i görürler. Abdi'yi özlerler. İnce Memed'i aşağılayıcı hikayeler anlatırlar.

Yunan taragedyalarındaki gibi hep bir ağızdan konuşurlar ve sözleri, dizeler şeklinde alt alta yazılır.

3. İNCE MEMED III[11]

1983'te yazılır. 1984'te Hürriyet'te tefrika edildikten bir yıl sonra kitap biçiminde basılır. Romanda "mecbur insan" ın yani İnce Memed'in ağalarla mücadelesi ve yoksul köylülere yardımları devam eder. Ağaların yöneticilerle işbirliği içinde köylüleri ezmesi, İnce Memed'in köylülere yardım etmek için ağalarla mücadelesi diğer ciltlerde olduğu gibi bu ciltte de temeldir. Bu cildin diğer ciltlerden farkı mizah unsurudur. Özellikle Topal Ali ile Murtaza Ağa'nın ilişkilerinde mizah unsuru görülür. Üçüncü cildin sonunda Mahmut Ağa'yı öldüren İnce Memed, gene dağa çıkar.

Diğer ciltlerde olduğu gibi bu citte de mekan Çukurova ve Toroslardır. Birinci ciltte yer alan kasaba, Dikenlidüzü, Vayvay ve Akmezar köylerinin arasına Çiçeklideresi, Sakızlı, Çamlıyol, Yalnızyurt köyleri de katılır.

3. 1. Romanın Özeti

İnce Memed II'de Ali Safa Bey'i öldüren İnce Memed'in askerlerden kaçışıyla roman başlar. Karısı ve kasabanın ileri gelenleri, herkesin gelip görmesi için Ali Safa Bey'in ölüsünü uzun süre gömdürmezler. Şişen ölünün kokusu tüm kasabaya yayılır.

Kasabanın ağalarından biri olan Karadağlızade Murtaza Ağa İnce Memed'in diğer ağalar gibi kendisini de öldüreceğini düşünür. Ölüm korkusuyla Ankara'ya İnce Memed'in tüm Çukurova'yı ele geçirip, halka işkenceler yaptığına dair pek çok dilekçe gönderir. Topal Ali'nin kendisini İnce Memed'den koruyacağına inandığı için onu hediyelere boğar ve yanından hiç ayırmaz. İnce Memed'in ağaları öldürmesinin tüm Çukurova'ya yayılacak bir köylü hareketi olacağını düşündüğünden hükümetin bir an önce önlem almasını istemektedir.

---

[11] Alıntılar, romanın Adam Yayınları'ndan çıkan Ağustos 2000 tarihli altıncı baskısından yapılmıştır.

Ali Safa'nın ölümü üzerine kasabanın ileri gelenlerinden Taşkın Halil Bey'in evinde toplanan Arif Saim Bey, Tapucu Zülfü ve diğer ağaların yanında bulunan Murtaza Ağa, Arif Saim Bey'e İnce Memed hakkındaki endişelerini söyleyemez. Orada bulunan insanların konuya olan duyarsızlıkları zevk ve eğlenceye düşkünlükleri karşısında, içinden küfürler ederek odadan ayrılır.

İnce Memed'i arayan Yüzbaşı Faruk, Kertiş Ali, Asım Çavuş ve jandarmalar, dağda koyun otlatan Sarıkeçili obasının on dört yaşındaki çobanı Müslüm ile karşılaşırlar. İnce Memed'i görmediğini söyleyen Müslüm'ü döve döve konuşturmaya çalışırlar fakat başaramayınca, çocuğun hayattaki en sevdiği varlık olan köpeği Sarı'yı öldürmekle tehdit ederek konuştururlar. İnce Memed'in Bakırgediği denilen yerde Kel Eşkıya ile buluşmaya gittiğini öğrendikten sonra köpeği de öldürürler. Yüzbaşı Faruk ve askerleri, Kel Eşkıya'nın çetesine kurdukları pusu ile çetenin tamamını öldürürler. Öldürdükleri dokuz kişi içinde İnce Memed'in olup olmadığını anlamak için Çiçeklideresi köylülerine ölüleri gösterirler. Köylülerden bazıları bunlar içinde İnce Memed'in olmadığını söylerler. Uzun tartışmalardan sonra ölülerden birinin İnce Memed olduğuna karar verilir. Çiçeklideresi kadınları, İnce Memed sandıkları ölü üzerine ağıtlar yakarlar. Yüzbaşı Faruk, kadınların bir eşkıyanın ölümüne üzülmelerine çok kızar. Kadınları dağıtmaya çalışır ama başaramaz. Kadınlar, köyün erkekleri tarafından dağıtılır. Yüzbaşı, Tazı Tahsin adlı haberciyi, kasabaya, ağalara, İnce Memed'in vurulduğu haberini ulaştırması için görevlendirir. Tazı Tahsin, haberi bir günde kaymakama ulaştırır. Dört günlük yolu, bir günde almıştır. Kaymakamın yanına geldiğinde yorgunluktan ölmek üzeredir. Haber tüm kasabaya yayılır. Herkes, özellikle de Murtaza Ağa, büyük bir sevinç içindedir. İnce Memed'in öldüğünü öğrendikten sonra Topal Ali'nin yüzüne bile bakmaz. Oysa daha o gün Ali'ye yüz lira vermiştir. Topal Ali, İnce Memed'in öldürüldüğünü duyunca, üzüntüsünden ağlamaya başlar. O sırada karşılaştığı Tazı Tahsin'den öldürülenlerin eşkallerini alır. İnce Memed'in bu tariflere uymamasından, onun hala sağ olduğunu anlar.

Murtaza Ağa, Tazı Tahsin'e muştuluk olarak yüzlerce lira verir. Tazı Tahsin, buna inanamaz. Paraları geri istemelerinden korkarak arkasına baka baka, koşarak köyüne döner.

Murtaza Ağa, hükümet yetkililerine tebrik telgrafları gönderir. İnce Memed'in öldüğünü zannettiği için çok mutludur. Artık Topal Ali'ye ihtiyacı kalmadığı için, hakaretler yağdırarak ona aldığı bütün kıyafetleri çıkarttırır. Paraları ve tabancayı da geri alır. Topal Ali, yarı çıplak ve parasız bir şekilde Murtaza Ağa'nın konağını terkeder.

Topal Ali yarı çıplak bir şekilde İnce Memed'in öldürülüp öldürülmediğini anlamak için jandarmaların geçebileceği yolda uzun süre bekler fakat gelen giden olmayınca yakınlardaki değirmene gider ve Değirmenci Kara Hasan Ağa ile tanışır. Değirmenci, ona yardımcı olur. Topal Ali orada kalmaya başlar. Bu arada kasabada İnce Memed'in öldürülmesi nedeniyle şenlikler yapılmaktadır. Resmi törende, kaymakam, belediye başkanı ve öğretmen Sami Turgut, coşkulu konuşmalar yaparlar. Vayvay köyünde ise insanlar, özellikle de Seyran yas tutarlar. Koca Osman ise bu habere inanmadığı için çok neşelidir. Köylülere, İnce Memed'in ölüsünü görmeden öldüğüne inandıkları için çok kızar. Bunun üzerine Seyran, kasabaya ölülere bakmaya gider. İçlerinde İnce Memed'in olmadığını görünce de sevincinden ağlar.

Ölüler, birer birer yakınları tarafından alınmaya başlanırlar. İnce Memed olarak bilinen ölüyü de almaya altı kişi gelir. Bunlar, ölünün İnce Memed olmadığını, kardeşleri Kara Osman olduğunu söylerler. Hatta nüfus cüzdanındaki fotağrafı bile gösterirler. Yüzbaşı, onlara inanmak istemez ve durumu kasabanın ileri gelenlerine anlatınca, Molla Duran Efendi, onların babasını tanıdığını söyler. Babaları, Kaplan Ağa adlı zengin bir adamdır. Aile, at hırsızlığıyla uğraşmaktadır. Molla Duran da gençliğinde onların yanında at hırsızlığı yapmıştır. Olayı kimseye duyurmadan ölüyü, sabaha karşı kardeşlerine teslim ederler. Olay, kısa sürede tüm kasabada duyulur. Murtaza Ağa, korkudan, Ali'yi kovduğuna pişman olarak, her yerde onu aramaya başlar.

Topal Ali'yi Kara Hasan'ın değirmeninde bulan Murtaza Ağa, ondan özür dileyerek, eve geri götürmek ister fakat onu ikna edemez. Halk arasındaki söylentiler, İnce Memed'i ermiş mertebesine çıkarmıştır.

Kimse tarafından alınmadığı için kireç kuyusuna atılan Kel Eşkıya'nın ölüsü, Aşık Mustafa, Veysi Çocuk, Gülbahar Kız, Fevzi, Cemal ve İsmet adlı çocuklar tarafından gizlice gömülür. Topal Ali, artık Molla Duran'ın adamı olmuştur.

Akçasaz'ın Türkmen beylerinden Talip Bey, köylüler tarafından öldürülür. Kasabanın ileri gelenleri, bunu fırsat bilip Talip Bey'i de İnce Memed'in öldürdüğünü söylerler.

Heyet, Ankara'ya hareket etmeden önce Talip Bey'in oğulları gelerek babalarını İnce Memed'in değil Aslan köylülerle Aydınlı Yörüklerinin öldürdüğünü söylerler. Savcı, hemen kasaba erkanını toplayarak, gerekli önlemi alır. Molla Duran Efendi, gençleri babalarını öldürmüş olabileceklerini ve bunun tüm kasabaya yayılabileceğini söyleyerek tehdit eder. Gençler, ısrarlarından vazgeçip, babalarını İnce Memed'in öldürdüğünü söylerler.

Hürü Ana, İnce Memed'in öldürüldüğünü duyunca inanmaz ve onu aramaya çıkar. Sarıkeçili adlı Yörük obasının başı, Battal Ağa'dan İnce Memed'in yaralı olarak saklandığı yeri öğrenir. İnce Memed'i iyileştirmesi için Kırkgöz Ocağı olarak bilinen ve insanları iyileştirdiğine inanılan yerden Anacık Sultan adlı kadına gider. İnce Memed bu kadının ilaçları ile iyileşir.

Köyüne dönen Tazı Tahsin, İnce Memed'in ölmediğini öğrenince onun yerini bulup ağalara haber vermek ve daha fazla para almak için yola düşer.

Murtaza Ağa, Arif Saim Bey'den ilgi göremeyince onun baş düşmanı olan Ramazanlı Bey'ine gider. Ramazanlı Bey'i ona bir avukat tavsiye eder. Avukat, Murtaza Ağa'nın muhtarları adına yazdığı mektup ve telgraflar için yüklü bir miktar para da alır.

Murtaza Ağa, İnce Memed'e karşı kullanmak için eski Eşkıya Bayramoğlu ile görüşmeye gider. Geliş nedenini, ona söylemez. Uzun uzun konuştuktan sonra Bayramoğlu'nun İnce Memed'in takibine çıkmayacağını anlar ama gene de böyle

adamların sağının solunun belli olmayacağını düşünerek, Bayramoğlu'nu ilerleyen zamanlarda kullanmayı düşünür.

Arif Saim Bey, Murtaza Ağa'nın Ankara'ya gönderdiği telgraflar nedeniyle, hesap sormak için kasabaya gelir. Yüzbaşı, kendisinin de adı geçen telgraflardan dolayı telgraflardan birinde adı yazılı olan Muhtar Kenan'ı Kertiş Ali Onbaşı'ya sorgulatır. Muhtar Kenan, ölmeden önce Murtaza Ağa ile Tapucu Zülfü'nün adını verir. Yüzbaşı Faruk, Muhtar Kenan'ın ölümünü İnce Memed'in üstüne atmak için yalancı şahitlerin ifadeleri ile bir zabıt tutturur. Daha sonra da ağızlarını aramak için Zülfü ile Murtaza Ağa'yı çağırır. Arzuhalleri yazan Deli Fahri ile Siyasetçi'yi de getirtmiş, Kertiş Ali'ye işkence yaptırmaktadır. Arzuhalci Deli Fahri, Murtaza'nın adını vemiş; Siyasetçi ise dayanmaktadır. Murtaza Ağa, Siyasetçi'yi bırakmaları için Yüzbaşı'ya telgrafları yazdıranı bulma sözü verir. Yüzbaşı, herşeyi anlamıştır ama ağaların gücü karşısında yapacak bir şeyi yoktur.

İnce Memed, iyileşmiş ve eşkıyalığı bırakma kararı aldığı için silahlarını Yörüklere bırakarak Hürü Ana'nın evine doğru yola çıkmıştır. Hürü Ana, onun bu kararına şiddetle karşı çıkar fakat onun kararını değiştiremez. İnce Memed, Seyran'ı da alıp, birlikte hayatlarının sonuna kadar yaşayacakları bir yer bulmak için yola düşerler. Yolda Tazı Tahsin ile karşılaşır. Tahsin'in yerini kasabaya haber vereceğini anladığı için yolunu değiştirerek, önce Anacık Sultan'a uğrar. Ona kendisini iyileştirdiği için teşekkür eder. Daha sonra Battal Ağa'ya gider ve eşkıyalığa devam etme kararı alır. Kasım ve Temir adlı Yörüklerle bir çete kurar. Sinemoğlu çetesi ile de birleşirler. Sinemoğlu çetesi, kasabayı kurşunlarken İnce Memed, Vayvay köyüne, Seyran ile evlenmek için gider. Düğünleri devam ederken oradan kaçmak zorunda kalır çünkü Vayvay köyünden, Yüzbaşı'nın muhbiri olan Feleksiz Fazlı, haberi kasabaya yetiştirir. İnce Memed, Topal Ali'yle beraber Molla Duran'a gider. Molla Duran'dan Yörüklerin kışlakları için para almamasını ister. Molla Duran da bunu kabul eder.

İnce Memed, hapishaneden Ferhat Hoca ile Yobazoğlu'nu kurtarır. Yüzbaşı, Taşkın Halil Bey'i, kasaba yargıcına gönderir ve Ferhat Hoca'nın beraat ettirilmesini ister. Amaçları, İnce Memed'in Ferhat Hoca'yı kaçırdığını kimsenin

duymamasını sağlamaktır. Hakim, dürüst biri olduğu için bu teklifi kabul etmez ama Ferhat Hoca'nın suçsuz olduğunu anladığı için de çok üzülür ve istediklerini yapar.

Kasaba ileri gelenleri, İnce Memed'in eski arkadaşı, eşkıyalığı bırakmış olan Cabbar'a İnce Memed'i öldürtmeyi düşünürler. Cabbar, Zülfü Ağa'nın yanında çalışmaktadır. Yüzbaşı, hem İnce Memed'i kendisi öldürmek istediği, hem de bu şekilde öldürülmesi insanlığa sığmadığı için başlangıçta reddeder ama sonra kabul etmek zorunda kalır.

Tapucu Zülfü, Cabbar'a hem para teklif ederek, hem de onu tehdit ederek İnce Memed'i öldürmesini ister. Cabbar'a düşünmesi için on beş gün süre verir.

İnce Memed, Kasım, Temir ve Ferhat Hoca'dan oluşan dört kişilik çetesiyle dağlarda dolaşırken kendisine, Topal Ali tarafından Çoban Müslüm'le bir haber gönderilir. Kuzgun Veli, İnce Memed'i öldürecektir. Bu sırada Çamlıyol köyünden Hıdır gelir ve onlara, Kuzgun Veli'nin köylerinde olduğunu söyler. İnce Memed ve adamları, köye gittiklerinde köylülerin Kuzgun Veli'yi bağladıklarını görür. Köylüler, Veli'yi ona verirler. İnce Memed, onu bırakır. Aralarında çıkan çatışmada Veli, ölür; adamları da İnce Memed'e katılırlar. Köy, askerler tarafından sarılmıştır. Köyü saranlar, Yüzbaşı Şevket ile Mahmut Ağa'dır. İki ateş arasında kalan askerler ve Mahmut Ağa'nın köylüleri, çekilirler. İnce Memed ve arkadaşları, Çiçeklideresi köyünden Sarı Çavuş'un evinde konuk olurlar. Bunu gören Tazı Tahsin, hemen Mahmut Ağa'ya haber verir. Mahmut Ağa, adamlarıyla İnce Memed ve arkadaşlarını yakalar, konağına hapseder. Köyün kadınları, Emiş Hatun'un liderliğinde konağı basıp, onları kurtarırlar. Mahmut Ağa, köylülerin köyü, on gün sonra boşaltmalarını ister. İnce Memed, kasabaya giden Mahmut Ağa'yı, Murtaza Ağa'nın evinde öldürür.

3. 2. Romanın Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış

İnce Memed 3'te Yaşar Kemal, anlatımda mizah unsurunu da kullanır. Topal Ali ile Murtaza Ağa arasında roman boyunca devam eden mizah unsurunun nedeni, Murtaza Ağa'nın işi düştüğü zaman Topal Ali'nin peşinden koşması, ona ihtiyacı

kalmadığı zaman da Topal Ali'yi aşağılamasıdır. Bu roman boyunca devam eder. Hürü'nün Topal Ali'yi ağaların adamı sanması nedeniyle sürekli Topal Ali'ye sataşması da gülmeceyi oluşturur. Kasabalıların İnce Memed'in yakalandığı haberi üzerine düzenledikleri bayram havasındaki törenler ve Sami Turgut'un yaptığı konuşmalar, kara mizahtır. Yazar, bu bölümlerde hem yergiyi hem de mizahı ustalıkla birleştirir.

İnce Memed 3'te ilk iki cilde göre daha çok kişi vardır. Kişilerin fiziksel, ruhsal özellikleri, kişiliklerindeki değişmeler ayrıntılı olarak verilir. Kişilerin geçmişleri geriye dönüşlerle anlatılır.

Yaşar Kemal, kişilerin olgunlaşmalarını, düşünsel olarak gelişmelerini de gösterir. Kişiler, düz değil dinamiktir. İnce Memed ve Ferhat Hoca bu kişilerin başında gelir.

Köylüler, diğer ciltlerde olduğu gibi ikiyüzlü ve çıkarcıdır. Çıkarlarına uygun düşen kişilerin tarafında olurlar. İnce Memed, onların çıkarlarına uyan bir eylemde bulunduğunda, onu efsaneleştirir, hakkında hikayeler çıkarır, şiirler söyler, övgüler düzerler. İnce Memed, onların çıkarlarına uymayan bir iş yaptığında ise İnce Memed'i aşağılar, ona düşman olurlar.

Bu ciltte de diğer ciltlerde olduğu gibi ağalarla yoksul köylüler arasındaki mücadele devam eder. Ağalara, bürokratlar, askerler ve kötü eşkıyalar yardım ederken; köylülere de İnce Memed yardım eder. Bu ciltte asıl çatışma İnce Memed ile Mahmut Ağa arasındadır. Birinci ciltte Abdi'nin, İkinci ciltte Ali Safa'nın yerini bu ciltte Mahmut Ağa alır. Çatışma romanın sonunda İnce Memed'in Mahmut Ağa'yı öldürmesiyle sonuçlanır. Roman kişilerini iyiler ve kötüler olarak ikiye ayırırsak şu tablo ortaya çıkar:

İyiler:İnce Memed, Sarı Çavuş, Bayramoğlu, Kürt Rüstem, Sinemoğlu, Ferhat Hoca, Kel Eşkıya, Kel Eşkıya Çetesindeki Delikanlı, Ökkeş, Kerim, Müslüm, Battal Ağa, Hüsne, Kerimoğlu, Karabet Keklikyan, Yüzbaşı'nın Karısı, Ağır Ceza Başkanı, Asım Çavuş, Kamer, Koca Osman, Hürü, Anacık Sultan, Seyran, Topal Ali, Musa, Mülayim Baba, Emiş Hatun, Koca Süleyman, Sarı Ümmet, Sarı Çavuş, Cabbar, Temir, Yobazoğlu, Değirmenci Kara Hasan, Aşık

Mustafa, Gülbahar, Veysi, Fevzi, Çolak Sabri, Kısacık Mahmut, Pancar Hösük, Fatmalı, Seyfali, Sefil Ali.

Kötüler: Kuzgun Veli, Sarıçiyan Abdik, Vahap Dayı, Mahmut Ağa, Murtaza Ağa, Arif Saim Bey, Tapucu Zülfü, Molla Duran, Taşkın Halil Bey, Talip Bey, Ramazanlı Beyi, Meliha, Sabit Bey, Kekeme Adem Ağa, Mustantık Rüştü Bey, Kozanoğlu Fahri Bey, Kaplan Ağa, Murtaza Ağa'nın Dedesi, Sami Turgut, Zeki Bey, Belediye Başkanı, Yüzbaşı Faruk, Yüzbaşı Şevket, Kaymakam, Kertiş Ali, Savcı, Vali, İl Jandarma Komutanı, Arzuhalci Deli Fahri, Siyasetçi, Tazı Tahsin, Feleksiz Fazlı, Kara İbrahim.

Molla Duran ise bu kişilerden ayrılır. O hem paraya ve toprağa düşkün bir ağadır hem de kendisi de dahil olmak üzere ağalardan nefret eder. Kendisinin de diğer ağalar gibi çıkarcı ve ikiyüzlü olmaya başladığını düşünür. İnce Memed'i çok sever ve gizliden gizliye ona yardım eder.

İlk kez üçüncü ciltte karşımıza çıkan kişiler şunlardır: Mahmut Ağa, Molla Duran, Taşkın Halil Bey, Talip Bey, Tapucu Zülfü, Battal Ağa, Anacık Sultan, Hüsne Hatun, Emiş Hatun, Müslüm, Sinemoğlu, Kürt Rüstem, Bayramoğlu, Ramazanlı Beyi, Mülayim Baba, Jandarma Komutanı, Yargıç, Yüzbaşı Şevket, Kertiş Ali, Tazı Tahsin, Aşık Mustafa, Gülbahar, Veysi, Fevzi, Kuzgun Veli, Kara İbrahim, Sarıçiyan Abdik, Kasım, Temir, Değirmenci Kara Hasan, Feleksiz Fazlı, Sarı Çavuş, Kel Eşkıya, Kel Eşkıya Çetesindeki Delikanlı, Ökkeş, Kerim, Vahap Dayı, Muhtar Kenan, Kısacık Mahmut, Fatmalı, Tellal Kambur Ahmet, Çolak Sabri, Sabit Bey, Kekeme Adem Ağa, Karabet Keklikyan, Mustantık Rüştü Bey, Kozanoğlu Fahri Bey, Kaplan Ağa, Murtaza Ağa'nın Dedesi, Yüzbaşı'nın Karısı, Belediye Başkanı, Vali, Zeki Bey, Musa, Gözlüklü Rahmi.

Anacık Sultan hem dini bir kişiliktir hem de ağalara karşı çıkan mücadeleci bir kişidir. Güçlü köylü kadın tipi olarak Hürü ve Kamer ile benzerlik taşır ama ikisinden ayrılan yönleri de vardır. Dindarlık ve olgunluk farklı taraflarıdır. Hürü ve Kamer ise daha çocuksu, neşeli, sinirlenince küfreden tiplerdir.

Topal Ali ve Yel Musa arasına Tazı Tahsin de izci olarak katılır. Tazı Tahsin, ağalardan para alabilmek için İnce Memed'i izler ve ağalara yerini söyler.

Kertiş Ali, işkence konusunda uzmanlaşmış bir onbaşıdır. Askerler, ağaların ve beylerin işlerini yapıp, köylülere işkence ederler.

İlk iki ciltte yer almayan çocuk karakterler karşımıza çıkar. Gülbahar, Aşık Mustafa, Veysi ve Fevzi kasabadaki ırgatların çocuklarıdır. İnce Memed'e yardım eden bir çetenin başı olan Kel Eşkıya öldürüldükten sonra kimsesi olmadığı için bir kireç kuyusuna atılır. Çocuklar, Kel Eşkıya'yı orada bırakmazlar ve herkesten gizlice cesedi oradan çıkarıp gömerler.

Çoban Müslüm de çocuktur. İnce Memed'i arayan Yüzbaşı, onu dövüp çok sevdiği köpeğini de öldürünce Müslüm de İnce Memed çetesine katılır ve eşkıya olur. Fatmalı, Müslüm'ün kız kardeşidir. Hürü'ye bildiği halde İnce Memed'in yerini söylemez.

Romandaki gençler: İnce Memed, Seyran, Sinemoğlu, Cabbar, Kertiş Ali, Tazı Tahsin, Kasım, Temir, Kertiş Ali, Kel Eşkıya Çetesindeki Delikanlı, Meliha, Kerim, Çolak Sabri, Faruk Yüzbaşı, Yüzbaşı'nın Karısı, Kısacık Mahmut, Hamurcuzade Sabit Bey, Sefil Ali, Sarıçiyan Abdik, Feleksiz Fazlı, Gözlüklü Rahmi, Ferhat Hoca, Kara İbrahim.

Romandaki yaşlılar: Talip Bey, Battal Ağa, Hürü, Kamer, Süleyman, Sarı Ümmet, Kürt Rüstem, Bayramoğlu, Mülayim Baba, Koca Osman, Kekeme Adem Ağa, Emiş Hatun, Tellal Kambur Ahmet, Değirmenci Kara Hasan, Kaplan Ağa, Pancar Hösük, Kerimoğlu, Vahap Dayı, Sarı Çavuş, Muhtar Seyfali, Murtaza Ağa'nın Dedesi.

Romandaki orta yaşlılar: Murtaza Ağa, Mahmut Ağa, Tapucu Zülfü, Molla Duran, Taşkın Halil Bey, Arif Saim Bey, Anacık Sultan, Hüsne, Arzuhalci Deli Fahri, Siyasetçi, Vali, Kaymakam, Ağır Ceza Reisi, Yüzbaşı Şevket, İl Jandarma Komutanı Albay, Asım Çavuş, Topal Ali, Kuzgun Veli, Yobazoğlu, Savcı, Karabet Keklikyan, Belediye Başkanı, Öğretmen Sami Turgut, Ökkeş, Sarıçiyan Abdik, Kel Eşkıya, Ramazanlı Beyi, Mustantık Rüştü Bey, Kozanoğlu Fahri Bey, Musa, Muhtar Kenan, Öğretmen Zeki Bey.

Görüldüğü üzere bu ciltte de orta yaşlı kişilerin sayısı fazladır.

Üçüncü ciltte diğer ciltlerde olduğu gibi kadınların sayısı erkeklere oranla çok azdır. Anacık Sultan, Hürü, Kamer, Seyran, Hüsne, Emiş Hatun, Meliha ve Yüzbaşı Faruk'un hanımı romanın kadın kişileridir.

İnce Memed'in yağız atı, roman boyunca Yüzbaşı'dan kaçar. İkinci ciltte atı öldürmek isteyen Adem'in yerini bu ciltte Yüzbaşı Faruk alır. At ile İnce Memed arasında büyük benzerlik vardır. İkisi de ölmez ve yenilmez. Bu bakımdan İnce Memed, Köroğlu'na, yağız at ise Kırat'a benzer. At, kendine özgü yönleriyle bir insan gibi roman kişileri arasındadır.

Kişiler, sosyal durumlarına göre şu şekilde sınıflandırılabilir.

Yoksul köylüler: Topal Ali, Anacık Sultan, Hürü, Kamer, Seyran, Emiş Hatun, Süleyman, Koca Osman, Mülayim Baba, Cabbar, Tazı Tahsin, Kara İbrahim, Aşık Mustafa, Gülbahar, Veysi, Yobazoğlu, Değirmenci Kara Hasan, Feleksiz Fazlı, Sarı Çavuş, Tellal Kambur Ahmet, Kısacık Mahmut, Pancar Hösük, Fatmalı, Musa, Muhtar Seyfali, Çolak Sabri, Muhtar Kenan.

Eşraf ve ağalar: Mahmut Bey, Murtaza Ağa, Tapucu Zülfü, Molla Duran, Taşkın Halil Bey, Arif Saim Bey, Talip Bey, Battal Ağa, Ramazanlı Beyi, Hüsne, Meliha, Kerimoğlu, Mustantık Rüştü Bey, Kozanoğlu Fahri Bey, Kekeme Adem Ağa, Kaplan Ağa, Murtaza Ağa'nın Dedesi.

Eşkıyalar: İnce Memed, Sinemoğlu, Kuzgun Veli, Kürt Rüstem, Bayramoğlu, Sarıçiyan Abdik, Ferhat Hoca, Kel Eşkıya, Ökkeş, Kerim, Kasım, Temir, Kel Eşkıya Çetesindeki Delikanlı, Vahap Dayı, Müslüm.

Bürokratlar ve yöneticiler: Yüzbaşı Faruk, Yüzbaşı Şevket, Ağır Ceza Başkanı, Savcı, İl Jandarma Komutanı Albay, Vali, Kaymakam, Asım Çavuş, Kertiş Ali, Belediye Başkanı.

Dini kişilikler: Ferhat Hoca, Anacık Sultan, Mülayim Baba.

İzciler: Topal Ali, Tazı Tahsin.

Aşıklar: Aşık Mustafa, Sefil Ali.

Ayrıca yoksul bir köylü iken bir eşkıya arkadaşının bıraktığı parayla zengin olan Sarı Ümmet de vardır.

Roman kişileri mesleklerine göre değerlendirilirse çeşitlilik ortaya çıkmaz.

Arzuhalciler: Deli Fahri, Siyasetçi.

Mebus: Arif Saim Bey.

Avukat: Sabit Bey.

Tapu Memuru: Tapucu Zülfü.

Öğretmenler: Sami Turgut, Zeki Bey.

Askerler: Yüzbaşı Faruk, Yüzbaşı Şevket, İl Jandarma Komutanı Albay, Asım Çavuş, Kertiş Ali Çavuş.

Bürokratlar:Hakim, Savcı, Vali, Belediye Başkanı.

Muhtarlar: Muhtar Kenan, Musa, Seyfali.

Fotoğrafçı: Gözlüklü Rahmi.

Tellal: Kambur Ahmet.

Değirmenci: Kara Hasan ve çırağı Çolak Sabri

Üçüncü ciltte de eğitimli kişilerin sayısı azdır. Mahmut Ağa, Sabit Bey, Öğretmen Sami Turgut, Zeki Bey, Tapucu Zülfü, Taşkın Halil Bey, Faruk Yüzbaşı, Yüzbaşı Şevket, Jandarma Komutanı, Savcı, Vali, Hakim, Kaymakam, Arif Saim Bey, Meliha, Yüzbaşı'nın Karısı, Deli Fahri, Siyasetçi romandaki eğitim görmüş kişilerdir. Bunlar arasındaki ağalar, köylüleri ezen, onların haklarını yiyen kişilerdir. Bürokrat ve yöneticiler ise köylüleri koruyacakları yerde rüşvet alarak ağaların yanında olan kişilerdir. Eğitimli kişiler arasında iyi bir karaktere rastlanmaz. Ağır Ceza Reisi ise görevini hakkıyla yapmaya çalışan dürüst biri olmasına rağmen ağaların karşısına düzmece delillerle suçlu olarak çıkardığı Ferhat Hoca ile Yobazoğlu'nu cezalandıracakken, ağaların isteği üzerine suçsuz olduklarını bildiği bu insanları beraat ettirir. Ağır Ceza Reisi, dürüstlüğünün bedelini yıllarca oradan oraya sürgün edilerek ödemiştir.

Romanda aydın düşünce yapısına sahip kişiler de azdır. Ferhat Hoca ve Anacık Sultan aydın kişilerdir. Ferhat Hoca ile Anacık Sultan aynı zamanda dini nitelikli kişilerdir. Ferhat Hoca, işlemediği bir suçtan hapse atılınca eski işi olan eşkıyalığa döner. Anacık Sultan da İnce Memed'e yardım eder. Yine dini

özellikleri ağır basan Molla Duran, kendisi de ağa olduğu halde ağalardan nefret etmektedir.

Yazarın romanda belirttiği kadarıyla etnik kökenlerine göre kişiler şu şekilde sınıflandırılabilir:

Türkmenler: Murtaza Ağa, Ramazanlı Beyi, Hüsne, Kekeme Adem Ağa, Kerimoğlu, Battal Ağa, Murtaza Ağa'nın Dedesi, Seyran, Temir.

Kürtler: Kürt Rüstem, Arif Saim Bey.

Ermeniler: Karabet Keklikyan.

3. 3. Romanın Şahısları

3. 3. 1. İnce Memed

İnce Memed 3, İnce Memed'in İnce Memed 2'de Ali Safa Bey'i vurması nedeniyle askerlerden kaçışı ile başlar. İnce Memed, vurulacağını anlayan Ali Safa Bey'in suratında beliren korku ve yalvarma dolu bakışları hatırlayarak, bazı insanların belki de büyük insan çoğunluğunun canlarını vermemek için ne kadar alçalabileceğini düşünür. Bunu ilk kez düşünür. Kendi kendine yaşamın anlamını sorgulamaya girişir.

İnce Memed, Ali Safa Bey'i öldürdükten sonra yaralı olarak ortadan yok olur. Yüzbaşı Faruk, askerleri ile onu aramaya başlar. Aldıkları bir haber üzerine İnce Memed'in Kel Eşkıya çetesi ile birlikte olduğunu öğrenir. Kel Eşkıya çetesine pusu kurarak çetedeki dokuz kişiyi de öldürürler. Çiçeklideresi köyünden getirilen kadınlar, İnce Memed'i teşhis ederler. Kasabada İnce Memed'in öldürülmesi törenlerle kutlanır. Daha sonra, İnce Memed olarak bilinen ölüyü kardeşleri almaya gelince, İnce Memed'in hala sağ olduğu anlaşılır. Yüzbaşı, utandığı için bir süre insan içine çıkamaz. Murtaza Ağa ve diğer ağaların ölüm korkuları da gittikçe artmaktadır. Murtaza Ağa, İnce Memed'in öldürüldüğünü duyunca ihtiyacı kalmadığı için kovduğu Topal Ali'yi tekrar çağırır ama Topal Ali, Molla Duran'ın adamı olur. Halk arasında, İnce Memed ermiş mertebesine çıkarılmış ve efsaneleşmiştir.

İnce Memed, hala ağaları öldürmenin kalıcı bir çözüm olmadığını düşünmektedir. "Ali Safa'nın yerine bir başkası gelmeyecek miydi, Kel Hamza'nın da yerine? Öyleyse bu savaşım ne içindi?" (s.16)

Hürü Ana, İnce Memed'in öldürüldüğünü duyunca inanmaz ve onu aramaya başlar. Sarıkeçili obası tarafından saklanan İnce Memed'i yaralı olarak bulur ve onu iyileştirmesi için Kırkgöz Ocağı'ndan Anacık Sultan adlı kadına gider. Anacık Sultan'ın yaptığı ilaçlar, İnce Memed'i iyileştirir.

Murtaza Ağa, İnce Memed'e karşı kullanmak için eski bir eşkıya olan Bayramoğlu'na hediyeler götürür. Onunla uzun uzun İnce Memed hakkında konuşurlar. Bayramoğlu, İnce Memed'in halk tarafından bu kadar sevilip korunmasının nedenini anlayamaz. " 'İnce Memed'i görmedim ya, duydum. Ben ona şaşıyorum Murtaza Ağa. Dediklerine göre küçük de bir çocukmuş. Ben kendimi bildim bileli bu adam kadar milletin tapındığı bir insan görmedim. Bu millet ne Köroğlu'nu, ne Çakırcalı'yı, ne Gizik Duran'ı, ne Kırkgöz'ün şehit ermişlerini, hiç hiçbir kimseyi bu kadar sevip böylesine ermiş mertebesine yükseltmedi. Şaşıyorum, ne var bu çocukta, ne yaptı da millet onu bu kadar sevdi, anlamadım. Yaşlı, bir ayağı çukurda Abdi Ağa'yı öldürdü, o da iş mi?'" (313-314-315).

Murtaza Ağa, kasabada Çiçeklideresi köyünün ağası olan Mahmut Ağa ile karşılaşır. İnce Memed konusundaki endişelerini ona da anlatır. Bu endişeler, birinci kitapta Abdi Ağa, ikinci ciltte Ali Safa Bey tarafından söylenmiştir. Sırasıyla her ciltte bir ağa, İnce Memed'in diğer eşkıyalardan farklı olduğunu, onun köylüleri ağalara karşı kışkırtan bir hareket başlatabileceğini söylerler ama kimse onları ciddiye almaz. Murtaza Ağa, Mahmut Ağa'ya bu konuda şunları söyler: "Herkes korkmalı ondan sağdıcım, yılanın başı küçükken ezilmeli. Yoksa iş büyüyecek. Bu adam yarın öbür gün başına ipten kazıktan kurtulmuş ne kadar adam varsa toplayacak... Bütün dağlar, bütün ova yoksulluktan, açlıktan kırılıyor, aç köpekler de fırınları yıkarlar, sen bunu bilmiyor musun?" (s318)

Mahmut Ağa, Murtaza Ağa'yı korkaklıkla suçlar ve "Bak Murtaza, sana bir şey söyleyim mi, şu İnce Memed var ya, şimdi ata biner, yanıma da kimseyi

almadan dağa çıkar, onu yarın kulağından tutar alır sana getiririm." (s.319) diyerek İnce Memed'in önemli biri olmadığını söyler.

İnce Memed, iyileştikten sonra eşkıyalığı bırakmaya karar vererek, silahlarını almadan Hürü ananın yanına gider. "Gidip uzak bir köyde bir tarla alacağım, azıcık param var, bir ev yapacağım, adımı da Kara İbrahim, Sefil İbrahim koyacağım, iyi mi, çocuklarım olacak. Anladım ki eşkıyalık bana göre değil, ben de babam gibi, eline vur, ekmeğini elinden al, yumuşak bir kişiyim. Adam öldürmek benim işim değil. Çok düşündüm, Allah'ın yaptığı yapıyı yalnız Allah yıkmalı." (s.390) diyen İnce Memed, Hürü Ana'nın kendisini kararından vazgeçirmesine izin vermez.

Seyran'la herkesten uzak bir yerde yaşamak isteyen İnce Memed, önce Anacık Sultan'a gider. Onunla vedalaştıktan sonra Battal Bey'e gider. Yolda Çamlıyol köyünden Hasan adlı bir gencin cenazesini kaldıran köylüler, ona Hasan'ı İnce Memed'in öldürdüğünü söylerler. Buna çok kızan İnce Memed, kendi adını kullanarak adam öldüren Sarıçiyan Abdik'in çetesini pusuya düşürüp, onları çırılçıplak soyup, bağlayarak köylülere teslim eder.

İnce Memed, Battal Ağa'nın obasından Kasım ve Temir ile bir çete kurar. İnce Memed, eşkıyalığı bırakma kararına uyamaz ve zor durumda olan köylülere yardım etmek için Mahmut Ağa'yı öldürerek gene dağa çıkar. İnce Memed, eşkıya olmayı kendisi seçmemiş, kendisine yapılan haksızlıklar nedeniyle eşkıya olmuştur. Kişisel nedenlerle başladığı eşkıyalığı sürekli bırakmak istese de köylülerin ağalar karşısında ezilmelerine dayanamadığı için her defasında istemese de eşkıyalığa yeniden başlamak zorunda kalır. Bu nedenle Yaşar Kemal, İnce Memed'in "mecbur insan" olduğunu söyler.

3. 3. 2. Eşkıya Bayramoğlu

On altı yaşında dağa çıkmış, on dört yıl dağlarda kalıp, halkın sevgisini kazanmış, her zaman haklının yanında olmuş bir eşkıya olan Bayramoğlu, Kurtuluş Savaşı başlayınca adamlarıyla Torosları korumuştur. Savaş bitince teslim olup, evlenmiştir. Köye yerleşen Bayramoğlu, her yıl karısı ve çocuklarıyla pamuk

toplayarak geçimini sağlar. Büyük maddi sıkıntı içindedir. Eski görkemli günlerinden eser kalmamıştır. Çoktan unutulup gitmiştir. Murtaza Ağa, çok zeki biri olduğunu bildiği Bayramoğlu'nu İnce Memed'e karşı kullanmayı düşünür ve onun hakkında Kürt Rüstem'den gizli gizli bilgi alır. Çok yoksul olduğunu öğrendiği Bayramoğlu'nun bu zor durumundan faydalanmayı düşünür. Bu ciltte değil de dördüncü ciltte Bayramoğlu ile İnce Memed karşı karşıya getirilir.

Bayramoğlu, İnce Memed gibi dürüst, cesur, onurlu, haklının yanında olan soylu eşkıyalardandır.

Murtaza Ağa, hediyelerle Bayramoğlu'na gider ve onun tekrar eşkıyalığa başlama konusundaki düşüncelerini alır. Bayramoğlu şu sözlerle eşkıyalığa geri dönmeyeceğini anlatır: "Bir eşkıya ya sonuna kadar eşkıya kalır, ya da benim gibi ölür. Savaş bittikten sonra ben kendi kendime dedim ki... Birlikte savaştığım kişilere karşı eşkıya olup dövüşemem. Ben Mustafa Kemal Paşa'nın emrinde düşmana karşı dövüştüm, o başa geçince ben ona karşı gelemezdim. Gittim Doğan Bey'e, ben köyüme çekiliyorum... O bana, iyi yaparsın, dedi, o beni, o benim ne dediğimi anladı. Ama bu Arif Saim'le Kılıç Ali yakamı bırakmadılar. Aman sana çiftlik, aman sana mülk...

Bu da bir çeşit eşkıyalık olurdu, başka biçimde bir eşkıyalık... Niçin veriyorlardı bana o malı mülkü, ben ne yapmıştım ki... Birkaç kurşun yakmıştım Fransız'a karşı öyle mi, bizim candarmalara karşı yakacağımız o birkaç kurşunu düşmana karşı yakmıştım. Benim işim eşkıyalıktı, ha şuna sıkmışım kurşunu, ha buna..." (s.310-311)

3. 3. 3. Kürt Rüstem

Kürt Rüstem, Bayramoğlu çetesinde bulunmuş, Kurtuluş Savaşı'nda Fransızlara karşı savaşmış bir eşkıyadır. Bayramoğlu, af çıkınca çetesindekilere kendisi gibi teslim olmalarını söyleyince Kürt Rüstem de eşkıyalığı bırakır. Kasabada meyankökü şerbeti satarak geçimini sağlar. Yoksulluk içindedir. Her Cumhuriyet Bayramı'nda eski çete giysilerini giyerek törenlere katılır. İnsanların

kendisine saygı duyacakları yerde alay etmelerine kızar ve kavga çıkararak evine döner.

Murtaza Ağa, Bayramoğlu hakkında bilgi almak için Kürt Rüstem'e gider. Kürt Rüstem, Bayramoğlu hakkında bildiklerini ona anlatır. Kürt Rüstem Eşkıya Bayramoğlu'nun arkadaşıdır ve onu çok sever. Murtaza Ağa, bu nedenle Kürt Rüstem'e gider ve Bayramoğlu hakkında ondan bilgi alır. Amacı Bayramoğlu'nun dostluğunu kazanıp İnce Memed'e karşı onu kullanmaktır.

Kürt Rüstem, Taşkın Halil Bey ve Murtaza Ağa gibi savaş sırasında evlerinde saklananlar ile Zülfü gibi Fransızlarla işbirliği yapan kişilere madalya verildiği halde savaşta büyük gayret göstermesine rağmen kendisine madalya verilmemesinden dolayı çok kızgın ve üzgündür.

3. 3. 4. Sinemoğlu Çetesi

İnce Memed'in kendi çetesini birleştirdiği çetedir. "Sinemoğlu'nun dedesi savaşa gitmiş dönmemişti. Söylediklerine göre dedesinin babası, onun da babası savaşa gitmişler gelmemişlerdi. Dedesi, babası, üç amcası, yedi dayısı da savaşta Arabistan çölünde, Yunan Savaşında kalmıştı. Çetedeki öteki delikanlıların babaları, dedeleri de savaşlardan dönmemişlerdi. Bunların altısı da, askerlik zamanları gelince kafa kafaya vermişler, düşünmüşler taşınmışlar dağa çıkmışlardı." (s.468)

3. 3. 5. Kuzgun Veli

Molla Duran'ın eski arkadaşıdır, Otuz beş yıldır eşkıyadır. Artık yaşlandığı ve de çok para kazandığı için eşkıyalığı bırakıp, Çukurova'ya yerleşmek ister. İnce Memed'i öldürmek için ağalarla anlaşır. Ağalar, buna karşılık Arif Saim Bey'den kendisine bir şey yapılmayacağına dair imzalı bir söz kağıdı alacaklardır. "Kuzgun Veli çok uzamış gitmişti. Bir zenci kadar yanık yüzlüydü. Yaşını hiç göstermiyordu. Molla Duran onu tanıdığı günden beri o hep otuzundaydı. Onuncu yıl affında İnce Memed'le birlikte affı kabul etmeyerek dağdan inmeyen eşkıyalardan birisi de oydu. Niçin düze inmiyorsun diyen dostlarına, daha yükümü

tutmadım, birkaç kuruşla düze ineyim de Çukurova'da onun bunun oyuncağı mı olayım, demişti. O zamandan bu yana da soymuş, öldürmüş, yol kesmiş, evler basmıştı. Dört karı, bir çiftlik almış, çiftliği atlar, soylu boğalar, koyun sürüleriyle doldurmuştu. Hepsi de kendisine benzeyen çok çocuğu olmuştu. Urfa'dan, Maraş'tan, Halep'ten, Malatya'dan, Kayseri'den bu yana birçok zenginin ocağına incir dikmişti." (s.515)

Kuzgun Veli ile Molla Duran'ın arkadaşlıkları eskiye dayanır. Arada sırada buluşup eski günleri anıp ağlarlar. Kuzgun Veli, kasabalıların İnce Memed'den bu kadar çok korkmalarının nedenini anlayamaz. Molla Duran, İnce Memed'e karşı çok dikkatli olmasını söyler. O, deneyimine güvendiği için İnce Memed'i çocuk olarak görmekte ve İnce Memed'i kolayca öldüreceğini sanmaktadır.

Kuzgun Veli, Çamlıyol köylüleri tarafından yakalanır. İnce Memed, eli kolu bağlı bir adamı öldürmek istemediği için onu bıraktırır. Kuzgun Veli, köyden giderken İnce Memed çetesine ateş açar. Çatışmada Kuzgun Veli, Ferhat Hoca tarafından öldürülür.

3. 3. 6. Sarıçiyan Abdik

Köylerde yoksul halka eziyet eden, kızları kaçırıp tecavüz eden bir çetenin başıdır. Kendisinin İnce Memed, olduğunu söyleyerek, köylülerin İnce Memed'e cephe almasına neden olmuştur. İnce Memed, eşkıyalığı bırakma kararını, bu nedenle bozar. Kasım ve Temir ile yeni bir çete kurarak Sarıçiyan Abdik'i yakalar.

3. 3. 7. Ferhat Hoca

Ferhat Hoca, Vayvay köyünün hocasıdır. Hakkında kimsenin bilgisi yoktur. Köylüler üzerindeki etkisi büyüktür. İnce Memed 2'de ağalar tarafından sahte delillerle adam öldürmek suçundan hapse atılmıştır. İnce Memed, onu ve aynı nedenden hapse atılan Yobazoğlu Hasan'ı kurtarır. Ferhat Hoca'nın çok iyi bildiği kuytu bir köye giderler. İnce Memed, bu köyde Hoca'nın eski bir eşkıya olduğunu ve köylülere çok faydasının dokunduğunu öğrenir. Kıtlık yıllarında üç arkadaşıyla bu köye sığınmış, Kayseri ve Sivas illerindeki zenginlerin evlerini basıp, topladıklarını köy halkına dağıtmıştır. O sıralarda çevrede dolaşan aç asker kaçağı

sürülerinden de köylüleri korumuştur. Bu nedenle köylüler Ferhat Hoca'yı bir ermiş, bir kahraman gibi görmektedirler. Ferhat Hoca İnce Memed'e neden tekrar eşkıyalığa döndüğünü şu sözlerle anlatır: " 'İnsanın yolunu Allah çizer. Allah benim yolumu çok eskiden çizmişti de ben anlamamıştım. Ben, sen eşkıyalığı bırakıp gitsen de bu dağlarda kalacağım. Bunun bir mümkünü çaresi olmadığını anladım. Benim sonum kurşun. Bunu düşümde de gördüm. Hapisten kurtulacağımı, dağlara geleceğimi de düşümde görmüştüm. İnsan hem kendi yolunu kendi çizer, hem de Allah çizer. Ben dağda kalmamak için herşeyi yaptım, ama baktım ki alnıma yazılmış, kaderin önünden kaçamıyorum. Dağda bir tek eşkıya kalmasa da ben dağda kalacağım. Böylesi benim için daha iyi. O sığındığım köyde Allah seni boş yere karşıma çıkarmadı.'" (s.520-521)

Ferhat Hoca, her konuda bilgisi olan, halk hikayeleri anlatmayı seven biridir. İnce Memed, Hoca'dan dinlediği hikayelerden çok etkilenir ve ona hayranlık duyar.

3. 3. 8. Kel Eşkıya

İnce Memed'in içinde bulunduğu çetenin başıdır. Yüzbaşı Faruk ve askerleri tarafından öldürülür. Köylüler onun için şunları söylerler: "Köylere gelir, çok güzel türküler söyler, Köroğlu hikayeleri anlatır, vezir kizir oyunu oynar, bütün köylüleri gülmekten kırar geçirirdi. Bir elinde sazı, bir elinde tüfeği... Biz ona eşkıya gözüyle bakmazdık ki..." (s.111)

3. 3. 9. Kel Eşkıya Çetesindeki Delikanlı

Kel Eşkıya çetesindekiler gibi o da öldürülür. Annesini döven ve her fırsatta kendisini aşağılayan, tarlalarına hayvanlarını sokan bir adamı vurarak dağa çıkmıştır. Ölüsü annesi ve babası tarafından alınır.

3. 3. 10. Ökkeş

Kel Eşkıya'nın çetesindeki eşkıyalardan biridir. Diğerleri gibi o da öldürülür. On beş yaşından bu yana yol kesen Ökkeş, otuz yıllık eşkıyadır. Bir ağayı öldüren başka bir ağanın suçunu üstüne aldığı için hapse düşmüş, öldürülen ağanın adamları tarafından öldürüleceğini bildiği için hapisten kaçıp dağa çıkmıştır. Yol keserek topladıklarının bir bölümünü köylülerine verir.

3. 3. 11. Kerim

Kel Eşkıya çetesindeki öldürülen eşkıyalardandır. Kerim, Anavarza'da verimli bir çiftliğin sahibi iken karısına tecavüz eden komşu çiftliğin oğlunu üç gün üç gece işkenceler yaparak öldürür. Bu olay üzerine eşkıya olur.

3. 3. 12. Müslüm

On dört yaşında, Sarıkeçili obasından bir çobandır. Yaşar Kemal'in romanlarındaki diğer çocuklar gibi Müslüm de doğayı tanımaya çalışan, gördüğü her şeyi hayranlıkla inceleyen, kendi kendine oyunlar oynayan bir çocuktur. "...Bir küçücük kuşa, bir karıncaya, bir arıya, böceğe, kartala dalar, onların yaşamına katışır, kendini unutur giderdi. Gökyüzü de onun için bir tuhaf, kocaman mavi bir çiçek, koskocaman kanatlarını açmış bir kuştu." (s.75) Dağda koyunlarını otlatırken İnce Memed'i arayan Yüzbaşı Faruk, Kertiş Ali, Asım Çavuş ve askerlerle karşılaşır. Ona İnce Memed'i görüp görmediğini sorarlar. Görmediğini söyleyince inanmayıp, onu falakaya yatırıp konuşturmaya çalışırlar. Müslüm, ayaklarından kanlar geldiği halde hiçbir şey söylemez.

Müslüm'ün hayatta en çok sevdiği varlık, Sarı adlı çoban köpeğidir. Sarı, çok iyi bir çoban köpeğidir. Çobana gerek kalmadan sürüyü idare edebilir. Sahibine de çok düşkündür.

Yüzbaşı Faruk, Müslüm'ün köpeği çok sevdiğini anlayınca, Müslüm'ü köpeği öldürmekle tehdit ederek konuşturur. İnce Memed'in Bakırgediği denilen yerde, Kel eşkıya ile buluşacağını öğrenir. Müslüm'ü konuşturduğu halde köpeği öldürür. Müslüm, romanın sonunda İnce Memed çetesine katılır.

3. 3. 13. Vahap Dayı

Tazı Tahsin, yağmurlu bir havada donmak üzere iken bir evin kapısında kalır. Bu ev Vahap Dayı'nın torunu ile yaşadığı evdir. Vahap Dayı, Tazı Tahsin'e iyi bakar, onu evde misafir eder. "Dağdaki bütün eşkıyalar, kaçakçılar ondan sorulurdu. Onun bilmediği, tanımadığı, yönetmediği eşkıya yoktu bu dağlarda. İstediğini öldürtür, istediğini sürdürür, istediğini kurtarırdı." (s.416)

Tazı Tahsin, Vahap Dayı'nın kuşunu çalarak evden kaçar. Kuşu, İnce Memed'in atından kendisini koruması için kaçırmıştır.

3. 3. 14. Mahmut Ağa

Mahmut Ağa, Torosların en soylu ve en zengin ailelerinden birindendir. Adana ve İstanbul'da eğitim almış olan Mahmut Ağa, babası ölünce köyüne dönmüş, bir hafta sonra da silahlı on beş atlı adamıyla kasabaya inip babasının mezarına küfrettiği söylenen bir adamı atına çiğneterek öldürmüştür. O günden sonra atına adam çiğneten Mahmut Ağa olarak anılmaya başlanmıştır. Babasından çok mal mülk, para kalan Mahmut Ağa, uyguladığı ekonomik düzen ile bu servete servet eklemiştir. Dedesinin ve babasının da kullandığı bu ekonomik düzeni, Mahmut Ağa, geliştirmiştir. Mahmut Ağa, köylüye bir hayvan veriyordu. Hayvana köylü bakıyor, hayvanın yavrularını köylü ve Mahmut Ağa, yarı yarıya paylaşıyor, hayvanın kendisi ise Mahmut Ağa'ya ait olduğu için ölürse köylü tarafından ödeniyordu. Köylüler, hayvanlarını Mahmut Ağa'dan başkasına satamıyorlardı. Mahmut Ağa, hayvanı belirlediği fiyata alıyordu. Bu sistemle Mahmut Ağa, geniş hayvan sürülerine sahip olur. Çevrede halkın, hükümetin bile korktuğu bir kişidir. Birinci Dünya Savaşı başlayınca da silahlı adamlarına soygun yaptırarak ganimet elde eder. " Bu ovada en soylu atlara binen, en çekinilen, en cömert kişi oydu. Astığı astık, kestiği de kestikti. Atına adam çiğnetmeyi huy edinmişti. Bundan dolayı da kimse ona hesap soramazdı. İsterse öldürdüğü kişinin karısına, çocuklarına, akrabalarına bir kan pahası öderdi." (s. 323)

Mahmut Ağa, Kurtuluş Savaşı yıllarında aç kalarak keçi ve koyunları yiyen köylüleri köyden kovar; onların başka bir köy yaratmalarını da engeller.

Mahmut Ağa, Murtaza Ağa'nın İnce Memed'den korkmasına çok kızar. "Bak Murtaza, sana bir şey söyleyeyim mi, şu İnce Memed var ya, şimdi ata biner, yanıma da kimseyi almadan dağa çıkar, onu yarın kulağından tutar alır sana getiririm." (s.319) diyen Murtaza Ağa, İnce Memed'in bir çocuk olduğunu ve çok büyütüldüğünü söyler.

Mahmut Ağa, İnce Memed çetesinin kendi köyünde Sarı Çavuş'un evinde saklandığını Tazı Tahsin'den öğrenir. Hepsini yakalar. O gece muhtarın evinde tutulan İnce Memed çetesi üyeleri Emiş Hatun önderliğindeki köylü kadınlar tarafından kurtarılır. Mahmut Ağa, köylülere hiç kızmaz. Onlardan on gün içinde hiçbir şey almadan köyü terketmelerini ister.

Köylülere eziyet ettiği için romanın sonunda İnce Memed tarafından öldürülür.

3. 3. 15. Murtaza Ağa

Çukurova'daki zengin toprak ağalarından biridir. Kekeme Adem Ağa adlı o bölgenin saygın Türkmen beylerinden oğludur. Adem Ağa, obasına ait eski kışlakları çiftlik olarak kapatmış, tapusunu da üzerine yaptırmıştır. Babasından kalan geniş toprakların sahibi olan Adem Ağa, diğer ağalar gibi hazinenin ya da Ermenilerin mallarına konmadığını söyleyerek övünür. Çevrede oturduğu konağın Ermeni dostu Karabet Keklikyan'dan zorla alındığı dedikodusu dolaşmaktadır ama o bunun iftira olduğunu söyler. Karabet Keklikyan'ın arkadaşı olduğunu ve Keklikyan'nın kaçarken konağı kendisine sattığını ileri sürer.

Murtaza Ağa'nın fiziksel özellikleri şu şekilde tasvir edilir: "... Siyah fötr şapkası elindeydi. Bugün lacivert bir takım elbise giymiş, ak bir gömleğin üstüne de kırmızı çizgili mor bir kravat takmıştı. Rugan pabuçları pırıl pırıldı. Yakasında da kırmızı bir mendil sokuluydu. Büyük gözleri her zamanki gibi bir korkudan bir telaştan fıldır fıldır dönüyordu. Yüzü uzun, yüz çizgileri derindi. Alnı, gözlerinin

kenarları kırışmıştı. Güldüğü zaman çıkık elmacık kemikleri, derin çizgileriyle cana yakın, sıcak, dost bir insan oluyordu." (s.66)

Murtaza Ağa, Ali Safa'nın İnce Memed tarafından öldürülmesinden sonra ölüm korkusuna düşer. İnce Memed'i insanlara eziyet eden, çok güçlü bir canavar olarak görmektedir. Bulunduğu her yerde, İnce Memed'in ağaları öldürüp, ağa kadınlarının karnını deşip, bebekleri dışarı çıkarıp, hedef tahtası yaptığını; fakir kadınların da ırzlarına geçip, kellelerini kesip, kazıklara çaktığını anlatır. İnce Memed'e karşı yürütülecek mücadeleyi, İstiklal Savaşı'na benzetir. Murtaza Ağa, İnce Memed'den kendisini bir tek Topal Ali'nin kurtarabileceğini düşündüğü için Ali'yi kendi adamı yapar. Onu el üstünde tutar. Topal Ali'yi bir kahraman olarak görür. O yanında yokken büyük bir korku içine düşer. Ölüm korkusundan ne yapacağını şaşırır. Sürekli insanlarla konuşup, onlara korkularını anlatır. Birinci kitapta Abdi Ağa'nın ikinci kitapta Ali Safa Bey'in düştüğü korkulara bu ciltte Murtaza Ağa düşmüştür. Sürekli olarak İnce Memed'in ağalık düzeni için bir tehlike olduğunu söyleyerek hem ağaları hem de hükümet güçlerini İnce Memed'e kaşı önlemler almaya çağırır ama kimse onu ciddiye almaz.

Murtaza Ağa, İnce Memed'in ağaları öldürerek başlattığı hareketin köylüler arasında yayılacağını ve tüm ülkeyi kaplayacağını düşünür: "(...) O yalınayak köylüler hepimizin kanına susamıştır. Bu İnce Memed eğer o dağlarda bir yıl daha kalırsa olmaz, olamaz. Alıştırır köylüleri. Bize düşman olmaya da alışırlarsa köylüler, işte sen o zaman seyreyle gümbürtüyü. Yıkmadık ev, söndürmedik ocak koymazlar Çukurova'da. O köylüler, o dünyanın en ikiyüzlü insanları ellerine bir fırsat geçmesin, derimizi havada yüzerler. Ankara'yı böyle telaşa vermek iyidir ve de gerçektir. Yılanın başı küçükken ezilmeli dedik. Söyleye söyleye dilimizde tüy bitti. İnce Memed köylüye önder oldu, yetişin imdada dedik, kimsecikler inanmadı. Amanın vatan gidiyor, dedik, kulak asan bile olmadı. Bir oğlancık dediler geçtiler. Alın size oğlancığı, alın işte Ali Safa Bey'i de öldürdü. Daha da kimleri öldürecek..." (s.32)

Murtaza Ağa, sonunun Abdi Ağa ve Ali Safa Bey gibi olmasını önlemek için İnce Memed'i öldürmek gerektiğini düşünür. Bu konuda Topal Ali'nin de

kendisine yardım edeceğini düşünür. Murtaza Ağa, Topal Ali'den hem korkar hem de canını ona emanet eder. Topal Ali'nin İnce Memed'i çok sevdiğini ve ona habercilik yaptığını bilmektedir.

Murtaza Ağa, İnce Memed'in öldürüldüğünü duyduktan sonra artık Topal Ali'ye ihtiyacı kalmadığını düşündüğü için ona aldığı bütün kıyafetleri, verdiği tabancayı ve paraları geri alıp; hakaretler ederek, onu konaktan kovar. İnce Memed olarak bilinen ölünün Kaplan Ağa adlı zengin bir at hırsızının oğlu, Kara Osman olduğunu öğrenen Murtaza Ağa, büyük bir korku ve pişmanlıkla Topal Ali'yi aramaya başlar. Topal Ali'yi Kara Hasan'ın değirmeninde bulur ve onu geri getirmeye çalışır fakat başarılı olamaz. Topal Ali, Molla Duran'ın adamı olmuştur. Romanın sonuna kadar ölüm korkusuyla yaşar. Sonunda İnce Memed, onun gözünün önünde Mahmut Ağa'yı öldürür.

3. 3. 16. Arif Saim Bey

Milletvekilliği yapan zengin bir beydir. Arif Saim Bey, bu ciltte ikinci plandadır. Son ciltte Arif Saim Bey birinci dereceden şahıslar arasına girer.

3. 3. 17. Tapucu Zülfü

Arif Saim Bey'in yakın arkadaşıdır. Tapucu Zülfü, ilk olarak Ali Safa Bey'in ölümü üzerine Arif Saim Bey'in Taşkın Halil Bey'i ziyarete gittiği sırada karşımıza çıkar. Yaşar Kemal, Tapucu Zülfü hakkında o bölümde uzun bilgiler verir.

Zülfü, kasabanın tapucusudur ama çok etkili biridir. Arif Saim Bey'le dostlukları Kurtuluş Savaşı yıllarına dayanır. Zülfü, önce İttihatçılarla çalışmış, sonra Çukurova'nın işgalinde Faransızlarla işbirliği yapmıştır. O sıralarda Adana'nın bir ilçesinde Jandarma Kumandanı olan Arif Saim Bey ile dost olurlar. Fransızların Çukurova'dan çekileceğini anlayan Zülfü, bunu Arif Saim Bey'e bildirmiştir. İkisi birlikte Kuvayi Milliye saflarına katılmışlardır. Arif Saim Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın en güvendiği adamı olmuştur. Zülfü ise sadece kasaba tapuculuğu görevine devam etmeyi istemiştir. Bu sayede yakın çevresine hazine

arazilerini pay edebilmiştir. Kendisi de bu topraklardan en büyük payı almıştır. Arif Saim Bey ile Kurtuluş Savaşı sırasında düşmanla işbirliği yapanları kahraman gibi gösterip, savaş kaçkınlarını ise kahraman ilan etmişlerdir. Zülfü'nün de Arif Saim Bey'in de birer madalyaları vardır.

Tapucu Zülfü, roman boyunca çeşitli hilelerle halkı ezen, haksız kazanç elde eden biri olarak karşımıza çıkar. İnce Memed'in yakalanması için birlik olan ağaların arasındadır. Aynı zamanda savaş vurguncusudur.

3. 3. 18. Molla Duran Efendi

Kasabanın ileri gelenlerindendir. Dindar görünen kişiliğinin yanında, eskiden Kaplan Ağa'nın yanında at hırsızlığı yapmış biridir. Talip Ağa'nın köylüler tarafından öldürülmesi üzerine, suçu İnce Memed'e atanlardan biridir. Talip Ağa'nın oğulları babalarını İnce Memed'in değil de köylülerin öldürdüğünü söyleyince ve bu düşüncelerinde ısrar edince, Molla Duran Efendi onları tehdit ederek kararlarından vazgeçirir.

Molla Duran, Murtaza Ağa'nın bütün tekliflerini geri çeviren Topal Ali'yi ikna ederek kendi adamı yapar. Bu duruma çok kızan Murtaza Ağa hemen onun evine gider. Molla Duran Efendi ikna yeteneği ile Murtaza Ağa'yı Topal Ali'ye kendisinin daha çok ihtiyacı olduğuna ikna eder.

Molla Duran Efendi, Topal Ali sayesinde İnce Memed ile tanışır. İnce Memed, ondan Battal Ağa'nın obasının yerleştiği kışlaklar için Yörüklerden para almamasını ister. Molla Duran, bunu kabul eder.

Molla Duran'ın doğup büyüdüğü köy, diğer köy ve kasabalara çok uzak, dağlık bir yerdedir. Köylüler de tarlaları olmadığı için fakirdir. Köye tek ulaşım aracı, katır olduğu için bu gözden uzak köy, Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı yıllarında asker kaçakları ve kaçakçılarla dolar. Bu insanların çoğu okuryazar olduğu için, köylüleri etkilerler. Molla Duran'ın babası savaşta ölmüştür. Annesi, köye gelen yabancılardan İmam Hüseyin'i eve almış ve ondan üç kız çocuğu sahibi olmuştur. Molla Duran, İmam Hüseyin'den okuryazarlık ve dualar öğrenir. İmam Hüseyin bir süre sonra köyü bırakıp kaçar. Peşinden Molla

Duran da gider. İmam Hüseyin başka bir köydeki karısı ve çocuklarının yanına gider. Molla Duran, onunla üç yıl orada kalır. İmam Hüseyin'in dükkanında çalışır. Üç yıl sonra parasını alarak oradan ayrılır. Köyüne dönünce, elindeki parayla bir eşek ile camekan alarak boncuk satmaya başlar. Daha sonra işleri ilerletip kaçakçılığa adım atar. Küçük bir kaçakçılık şebekesinin başı olur. Bu işlerden çok para kazanınca da kasabaya gelerek toprak almaya başlar. Tapucu Zülfü'yle anlaşarak, hazineden ve köylülerden binlerce dönümlük tarlalar alır. Tarlalardaki ağaçların hepsini kesip satar ve çok zengin olur. Kasabaya da kendisinin Mısır'da eğitim görmüş bir din alimi olduğu söylentisini yayar. Molla Duran, yıllar sonra İmam Hüseyin'i öldürür. Bu durumdan da kimsenin haberi olmaz.

Molla Duran, diğer ağalardan farklıdır. Bu fark, onun İnce Memed'e söylediği şu sözlerden anlaşılır: "...Hiçbir boka yaramadım şu dünyada para biriktirmekten başka, her şey, bütün öfkem içimde kaldı. Şu kasaba ağalarına baktıkça kusacağım geliyor, şu insan müsveddelerine, merhametsiz, yalancı, korkak canavarlara... Gittikçe ben de onlara benziyor, onlar gibi hileci, belki onlardan da bin beter yalancı, iki yüzlü, kendime, evime, çocuklarıma, dostlarıma, sana, Ali'ye bile iki yüzlü oluyorum, onlar gibi..." (s.483)

Mola Duran, ağalardan, hatta kendisinden bile nefret etmektedir. Bu nedenle İnce Memed'e her konuda yardımcı olur. Bunca yıl kendisi de diğer ağalar gibi düzenbazlık ve haksızlıkla para ve toprak sahibi olmuştur. Artık gittikçe iki yüzlü, çıkarcı ağalardan biri olduğunun farkına varmıştır. Bir yandan İnce Memed'i yakalatmak isteyen ağaların arasındadır, bir yandan da İnce Memed'e kendisine kurulan pusularla ilgili haberler göndererek, destek olur. Bu şekilde suçluluk duygusunu hafifletmek ister gibidir.

Eşkıya Kuzgun Veli, Molla Duran'ın eski arkadaşıdır. Kuzgun Veli, artık affedilip Çukurova'ya inmek ister. Bunun da tek yolu, İnce Memed'i öldürmektir. Molla Duran'a gelerek, Yüzbaşı'yla bu konuda anlaşmak için ondan yardım ister. Molla Duran, kasaba ileri gelenleri ile Kuzgun Veli'yi buluşturur. Onlar, Veli'nin isteğini kabul ederler. Tapucu Zülfü, Arif Saim Bey'den yazılı bir belge alacaktır.

Molla Duran, Topal Ali ve Battal Ağa ile konuşarak haberin İnce Memed'e ulaştırılmasını ister.

3. 3. 19. Taşkın Halil Bey

Kasaba eşrafındandır. İnce Memed'in yakalanmasını ister. Bu konuda ağaların yaptığı planların içindedir. O da diğer ağalar gibi köylüleri sömürerek topraklarını genişleten ağalardandır.

3. 3. 20. Talip Bey

Talip Bey, zengin ve acımasız bir Türkmen beyidir. Çukurova'daki evlerin kamışları Akçasaz'dan elde edilir. Talip Bey, hem Akçasaz'a hem de Anavarza Ovası'nın büyük bölümüne el koymuştur. Akçasaz'ın sazlarını satarak büyük paralar kazanır. Topraklarına girenlere de işkenceler yapar. Astığı astık, kestiği kestik olan Talip Bey, Tapucu Zülfü'nün yardımıyla her yıl ovanın bir kısmını Yörüklere satar ertesi yıl da geri alır. Bu sayede Homanlı adlı Yörük obasının tüm parasını elde etmiş, obayı dağılma noktasına getirmiştir. Hilelerle, kaba kuvvetle çok toprak ve mal mülk sahibi olmuştur.

Bir gün kasabaya Talip Bey'in öldürüldüğü haberi gelir. İnsanlar yüzlerce silahlı adam tarafından korunan bu kadar güçlü birinin öldürülmesine şaşırırlar. Talip Bey'i öldürenin İnce Memed olduğunu söyleyen kasaba eşrafı, hükümetin gözünde İnce Memed'i çok tehlikeli bir eşkıya olarak göstermeye çalışır. Talip Bey'in oğulları babalarını köylülerin öldürdüğünü söyledilerse de eşraf, tehditle oğulları susturmayı başarır.

3. 3. 21. Battal Ağa

Sarıkeçili adlı Yörük obasının yaşlı beyidir. İnce Memed yaralı iken onu saklayarak tedavi etmeye çalışır. "(...) çok yakışıklı, güzel ta içten, sıcacık gülen bir adamdı. Çimeni yeşil gözleri büyüktü, dünyaya sevgiyle bakıyor, onun gözlerinden yayılan sevgi, sıcaklık, gözellik dünyayı bir anda sarıveriyor, onun yanına gelen insan sevgiyle, sıcaklıkla yunup arınıyor, içinde kinden, hasetten,

kıskançlıktan, cümle kötülüklerden hiçbir şey kalmıyordu. Böyle insanlar var bu dünyada, diye düşündü Hürü Ana, onun gamzeli yanaklarına, yüzündeki derin çizgilere, kırmızı tel tel uzun sakalına, çıkık elmacık kemiklerine, uzun yüzüne bakarken. Böyle bir yüzü gören, adam öldüremez, hiçbir yaratığa kötülük yapamaz, yoksulun acısına dayanamazdı." (s. 254)

Battal Ağa, İnce Memed'e çok iyi bakar ve onun iyileşmesini sağlar. İnce Memed'in eşkıyalığı bırakma kararını onaylamaz. İnce Memed'in öldürdüğü ağaların yerine yenilerinin gelmesi nedeniyle çabalarının boşa gittiğini söylemesi üzerine şunları söyler: "İnce Memed öldürülecek onun yerine Ali Memed gelecek, o da öldürülecek onun yerine Hasan Memed gelecek... O da öldürülünce Veli Memed gelecek... O da, o da, o da... Sen ne sanıyorsun oğlum Memed, İnce Memedler bitecek mi sanıyorsun? Her insanın içinde bir mecbur kurdu, bir İnce Memedlik, bir Köroğluluk kurdu var." (s.380)

3. 3. 22. Ramazanlı Beyi

Adana'nın yüzyıllardır sahibi iken Cumhuriyet döneminde güçleri zayıflayan Ramazanlılar, beylerinin değil de Aif Saim Bey'in Adana milletvekili olmasına çok kızarlar. Murtaza Ağa, Ramazanlı Beyi ile Arif Saim Bey arasındaki düşmanlıktan yararlanmak için Ramazanlı Bey'e giderek Arif Saim Bey'in Mustafa Kemal Paşa'ya karşı suikast hazırladığını söyler ama ondan pek ilgi göremez.

3. 3. 23. Hüsne Hatun (Murtaza Ağa'nın Karısı)

Murtaza Ağa, eşleri içinde en çok Hüsne Hatun'u sever ve sözlerine değer verir. "Hüsne Hatun Murtaza Ağa'nın ilk karısıydı ve otuz altı yaşındaydı. İskenderun yörelerinden bir Türkmen beyinin tek kızıydı. Onu almak için Murtaza Ağa her şeyi yapmış, elinde avucunda ne varsa onun uğruna harcamıştı. Onu, ondan sonra evlendiği öteki genç karılarından daha çok severdi her zaman. Hüsne Hatun ona üçü erkek beş çocuk doğurmuştu. Öteki genç kadınlarınsa altışar çocukları vardı, daha da doğuruyorlardı." (s. 61-62)

Hüsne Hatun, Murtaza Ağa'nın yoksul köylülere eziyet etmesinden hoşlanmaz ama hem kocasını sevdiği hem de geleneklere göre kocasından ayrılamayacağı için elinden bir şey gelmez. Hüsne Hatun kocası ile Topal Ali arasında arabuluculuk yapar. İyi niyetli, görgülü, güçlü bir kadındır. Kocasına her konuda akıl verir.

3. 3. 24. Meliha (Ali Safa Bey'in Karısı)

Ali Safa Bey'e çok düşkün olan karısı, Ali Safa Bey'in ölüsünü "koksun, şişsin ama, onun kanlı ölüsünü cümle alan görsün, böyle kutsal bir ölünün cenaze törenine bütün insanlar katılsınlar," (s.23) diye gömdürmez. Ali Safa Bey öldüğü için bu ciltte Meliha'ya daha fazla yer verilmez.

3. 3. 25. Hamurcuzade Sabit Bey

Ramazanlı Beyi'nin avukatıdır. Murtaza Ağa, Arif Saim Bey'e İnce Memed konusunda bir şey yapmadığı için kızar ve Ramazanlı Beyi'ne Arif Saim'in Atatürk'e suikast hazırladığını söyler. Ramazanlı Beyi, Arif Saim'den nefret ettiği için avukatı ile Murtaza Ağa'nın birlikte çalışıp Arif Saim Bey'in hain olduğunu açıklayan telgraflar çekmelerini ister. Telgraflar, köy muhtarlarının ağzından yazılacaktır. "Genç bir adamdı. Hırslı gözleri yuvalarından fırlamış dönüyordu. Murtaza avukatı görünce ürperdi. Kısa boylu, çekik gözlü, çıkık elmacık kemikleri yüzünden dışarıya kaçmış tuhaf bir kişiydi. Gözleri de tam burnunun üstünde birleşmişti. Yerinde duramaz bir hali vardı ve çabuk çabuk konuşuyordu." (s.299)

3. 3. 26. Kekeme Adem Ağa

Murtaza Ağa'nın babasıdır. Eski bir Türkmen beyidir. Obasının kışlaklarının tapusunu çiftlik olarak üzerine yaptırmıştır. Bu sayede geniş toprakların sahibi olmuştur. Obanın geri kalanı ise topraksız olarak ortada kalmışlardır.

3. 3. 27. Kerimoğlu

Battal Ağa ile Kerimoğlu hakkında konuşan İnce Memed, bütün Türkmen obalarının olduğu gibi Kerimoğlu'nun obasının da kötü durumda olduğunu, bir yeni yetme ağanın obanın topraklarına el koyduğunu öğrenir. Kerimoğlu her zaman İnce Memed'e yardım etmiştir. İnce Memed de Kerimoğlu'na toprak konusunda yardımcı olur.

3. 3. 28. Karabet Keklikyan

Murtaza Ağa'nın oturduğu konağın asıl sahibidir. Savaş sırasında kaçarken konağı dostu Murtaza Ağa'ya bırakır. Kasabalılar konağın Karabet'ten zorla alındığını söylerler ama Murtaza Ağa buna çok kızar.

3. 3. 29. Mustantık Rüştü Bey

Kasaba eşrafındandır. Kaçan Ermenilerin konaklarına konmuştur. Yoksul köylülerin haklarını yiyerek zenginliğine zenginlik katan ağalardandır.

3. 3. 30. Kozanoğlu Fahri Bey

Kasaba eşrafındandır. Savaş nedeniyle kaçan Ermenilerin mallarına el koymuştur.

3. 3. 31. Kaplan Ağa

Zengin bir at hırsızlığı çetesinin başıdır. Yedi oğlundan biri olan Kara Osman, İnce Memed zannedilerek Yüzbaşı Faruk'un emriyle öldürülür. Kardeşleri Kara Osman'ın ölüsünü uzun çabalar sonra alırlar. Molla Duran Efendi de Kaplan Ağa'nın çetesinde at hırsızlığı yapmıştır.

3. 3. 32. Murtaza Ağa'nın Dedesi

Büyük bir Türkmen beyidir. İskan sırasında Osmanlı ordularına karşı yenilen Kozanoğlu dedesinin yanına sığınır. Dedesi de Kozanoğlu'nu Osmanlı'ya teslim eder. Bunun üzerine aşireti tarafından dışlanır ve yalnız kalır. Kozanoğlu'nu teslim ettiği için de çok mal mülk sahibi olur. Bu paraları iyi değerlendirip zengin olur.

3. 3. 33. Öğretmen Sami Turgut

Kasabanın öğretmenidir. Her türlü törende coşkulu konuşmalar yaparak halkı etkiler. Kasaba eşrafı ve ağalarla ilişkileri iyidir. O da para için ağalar gibi yoksul halkı ezer. Yaşar Kemal'in kötü aydın tiplerindendir.

3. 3. 34. Öğretmen Zeki Bey

Kasaba eşrafıyla işbirliği yapıp, onlara yaranmaya çalışır. Bir yandan da İstanbul'daki gazetelere muhabirlik yapar. Kasabada eşkıyaların güçlendiğini anlatan haberleri gazetelerde yayımlanmaz. Arif Saim Bey, kendisinin milletvekili olduğu bölgede huzursuzluk olduğunun duyulmasını istemediği için haberleri yayımlatmamıştır. Zeki Bey'i tehdit eden Arif Saim, onun bir daha gazetecilik yapmamasını ister. Zeki Bey, çok korkak bir insandır. Arif Saim'in eteklerini öperek oradan uzaklaşır. O da kötü, korkak, bencil aydın tiplerindendir.

3. 3. 35. Faruk Yüzbaşı

İnce Memed'i yakalamakla görevlendirilmiştir. Köylülere eziyet ederek bilgi edinmeye çalışır. Bu nedenle köylüler tarafından sevilmez. Topal Ali, Murtaza Ağa'ya Faruk Yüzbaşı'nın İnce Memed'i yakalayamayacağını, çünkü onun köylülere çok zulmettiğini söyler. Köylüler, bu nedenle Faruk Yüzbaşı'ya değil İnce Memed'e yardım edeceklerdir.

Yüzbaşı Faruk, İnce Memed'i ararken Müslüm adlı bir çoban çocuğu konuşturmak için işkence yaptırır. Ayrıca çocuğun çok sevdiği köpeğini de öldürür. İkinci ciltte Adem'in öldürmek için çok uğraştığı yağız atı bu ciltte Yüzbaşı öldürmek için çok uğraşır ama o da başaramaz.

Yüzbaşı ve askerleri, içlerinde İnce Memed'in de olduğunu öğrendikleri, Kel Eşkıya çetesini pusuya düşürüp, çetedeki dokuz kişiyi de öldürürler. İnce Memed'i tanıyan köylülere, ölüyü gösterip, onun İnce Memed olduğundan emin olurlar. Kasabaya haberci gönderirler. Haber, kısa sürede tüm yurda yayılır. Kasabada, İnce Memed'in ölümü, Kaymakam, Belediye başkanı Yüzbaşı ve halkın katılımıyla törenlerle kutlanır. Törenler sırasında Yüzbaşı büyük övgüler alır. Daha sonra ölüler yakınları tarafından alınmaya başlanır. İnce Memed olarak bilinen ölüyü de almaya altı kardeş gelir ve ölünün kardeşleri Kara Osman olduğunu söylerler. Yüzbaşı, onlara inanmak istemez. İnce Memed olarak bildikleri ölünün gerçekten de Kara Osman'ın ölüsü olduğu anlaşılınca Yüzbaşı, ölüyü kardeşlerine teslim eder. O günde sonra da üzüntüsünden yataklara düşer. Depresyona girer. Karısı, kasabalıları kaba, yalancı bulduğu için sık sık albay olan babasının evine gider. Ayrıca kocasının İnce Memed'in karısını öldürmesi nedeniyle onu küsümseмeye başlar. Yüzbaşı Faruk, karısıyla aralarını açan İnce Memed'e daha fazla kin gütmeye başlar.

Yüzbaşı utancından kimsenin yüzüne bakamaz. Kendisine geçmiş olsun demek için gelen Murtaza Ağa, Zülfü Bey, Molla Duran Efendi, Taşkın Halil Bey ve diğer ileri gelenleri kabul etmez. Çok sinirlenen Murtaza Ağa, Yüzbaşı'yı yalancılıkla suçlamaktadır.

Yüzbaşı'yı görmeye gelen İl Jandarma komutanı Albay, Yüzbaşı'yı teselli eder. Ona istediği kadar asker göndereceğini söyler. Bunun üzerine Yüzbaşı kendine gelir.

Kasabaya gelen Arif Saim Bey, Ankara'ya kendisi aleyhine çekilen telgrafları çekenin bulunmasını ister. Yüzbaşı, Telgraflardan birinde imzası bulunan Muhtar Kenan'ı konuşturması için Kertiş Ali Onbaşı'ya teslim eder. Kertiş Ali, onu konuşturmak için işkenceyle öldürür. Diğer muhtarlara da işkence

yaparlar. Muhtar Kenan'ı da İnce Memed'in öldürdüğüne dair bir rapor yazarlar. Sonunda telgrafları çekenin Murtaza Ağa olduğunu anlarlar fakat güçlü bir kişi olduğu için bunu kimseye duyurmazlar.

İnce Memed'in hapisten Ferhat Hoca ile Yobazoğlu'nu kaçırması üzerine Kasaba ileri gelenlerinden Tapucu Zülfü yanında ırgatlık yapan, İnce Memed'in eski bir arkadaşı olan eşkıya Cabbar'a İnce Memed'i öldürtmeyi teklif eder. Bu teklif, diğerlerince de kabul görür. Yüzbaşı, bunu gururuna yediremez ama kabul etmek zorunda kalır: "Ben bunu kabul edemem. Ben bu sahtekarlığı... Bu adam ortadan kalksın da onu kim öldürürse öldürsün. Ama onu ben öldürmek isterdim, o adam benimle çok oynadı, onurumla benim. Onu yakalamak, konuşmak sonra da öldürmek isterdim. Ardında gençliğimi tükettim. Ne yapalım, şimdi de onu tertiple, kancıklayarak öldürteceğiz. Ne yapalım... Ben düşmanıma böyle bir oyun oynamak istemezdim. Düşmanıma, hem de can-ı biamanıma..." (s. 496)

3. 3. 36. Yüzbaşının Karısı

Yüzbaşı'nın karısı, kasabayı ve kasabalıları beğenmez. Bu nedenle sık sık çocuklarını alıp Ankara'da albay olan babasının evine gider. Kocasını da İnce Memed'in karısını öldürdüğü için küçümsemektedir.

3. 3. 37. Belediye Başkanı

Kasaba eşrafıyla birlik olup halkı ezen biridir. "Altın dişli, yakışıklı, eski bir kunduracı(dır)." (s.495)

3. 3. 38. Yüzbaşı Şevket

İnce Memed'in takibine çıkanlardan biridir. Mahmut Ağa ile birlikte İnce Memed'i yakalamak için uğraşır ama başaramaz.

3. 3. 39. Kaymakam

Kasabanın kaymakamıdır. Zengin ağalara yardımcı olur. Köylülerin haklarının yenilmesine göz yumar. Bol bol rüşvet alır. "Kaymakam, biraz şişmanca, inek gözlü, gerdanlı, dazlak kafalı, gözleri yuvalarında fıldır fıldır dönen, feleğin çemberinden geçmiş birisiydi. Cumhuriyetten önce de kaymakamdı. Tam otuz üç ilçede kaymakamlık yapmıştı şimdiye kadar." (s.117)

3. 3. 40. Asım Çavuş

Yüzbaşı Faruk ile İnce Memed'in takibindedir. İnce Memed'e içten içe sevgi besler. Serinin dört cildinde de yer alan Asım Çavuş, görevi gereği İnce Memed'in takibine çıkar ama onun yakalanmasını istemez.

3. 3. 41. Kertiş Ali

Yüzbaşı Faruk'la beraber İnce Memed'i arayan onbaşıdır. Kertiş Ali, kıraç ve yoksul bir köyden olduğu için askerliği uzatarak uzatmalı onbaşı olur. Birçok kasaba karakolunda çalıştıktan sonra kendi kasabasına atanır. Rüşvet alması ve köylülere dayak atmadaki başarısıyla ünlenmiştir. Onun asıl amacı İnce Memed'i yakalayarak ünlü olmaktır. Birkaç yıl sonra uzatmalı onbaşılıktan istifa edecek kadar rüşvetten para elde etmiştir. Anavarza'dan bir çiftlik sahibi olmayı düşünmektedir. Bunun için de Arif Saim ile Tapucu Zülfü'ye yanaşmaya çalışır.

Yüzbaşı, Müslüm'ü İnce Memed konusunda konuşturmak için Kertiş Ali'den onu dövmesini ister. Kertiş Ali, dayak ve işkence uzmanıdır. Müslüm'ün bir çocuk olmasına aldırmadan bütün gücüyle ayaklarını sopalar.

Kertiş Ali, roman boyunca suçsuz köylüleri, İnce Memed'in yerini bulmak için sorgular, Yüzbaşı'nın isteği üzerine hepsine ağır işkenceler yapar. İşkence sırasında bu insanlardan bazıları ölür.

3. 3. 42. Savcı

Her konuda kasaba ileri gelenlerinin yanında olan, köylüyü ezen, rüşvet alan biridir. "Savcı ak bıyıklı, çökük avurtlu, dalgalı ak saçlı, zayıf, gırtlak kemiği dışarıya fırlamış, orta boylu birisiydi. İnsan ona baktığında ilk olarak gırtlak kemiğini, sonra da uzun boynuyla kırışık içinde kalmış alnını görürdü. Her zaman sinirli, telaşlı bir hali vardı ve çabuk çabuk konuştuğundan söylediklerinin bir kısmı hiç anlaşılmaz, bir kısmı da zor anlaşılırdı." (s. 218)

3. 3. 43. Vali

Arif Saim Bey'in emrinde her türlü kanunsuzluğu yapar. Rüşvetle ağaların çıkarlarını koruyan devlet memurlarındandır.

3. 3. 44. İl Jandarma Komutanı Albay

İl Jandarma Komutanı olan Albay, Yüzbaşı'nın İnce Memed'i öldürememekten duyduğu üzüntü nedeniyle onu teselli eder. Yüzbaşı'ya ek kuvvet gönderir. O da eşrafla iyi ilişkiler içindedir.

3. 3. 45. Ağır Ceza Reisi

Kasabanın yargıcı, Anadolu'nun pek çok yerinde çalışmış, adalet anlayışı güçlü olduğu için de ağalardan yana olmamış ve sık sık sürgün edilmiştir. İnce Memed'in Ferhat Hoca'yı hapisten kaçırması üzerine, bu durumun duyulmasını istemeyen ağalar ve Yüzbaşı, yargıca giderek ondan Ferhat Hoca'yı suçsuz olduğu için beraat ettirmesini isterler. 'Zor,' dedi kıpkırmızı kesilmiş Yargıç. 'Şimdi ben önüme getirilmiş delillere bakarak Ferhat Hoca'yı cezalandırsaydım, ne olacaktı? Şimdi de aynı adamlar karşıma gelmişler, suçu yok, diyorlar. Ben ne yapayım ben? Ben kanun adamıyım. Biz mesleğimizde babamızdan, dedemizden böyle gördük. Kahroluyorum Halil Bey... Beni anlıyor musunuz? İnsanın içindeki adalet duygusunu köreltirsek, insanın insana saygısı kalmaz. İnsanın insana itimadı, hürmeti kalmayınca da bir yerde insanlık çok şey kaybeder, hayat çirkinleşir.' " (s. 493-494)

Kasaba yargıcı, üç kuşaktır yargıçlık yapan bir aileden gelmektedir. Yaşar Kemal'in romanlarında pek rastlanmayan dürüst, kanunlara saygılı bir hakimdir. "Çok ince, saygılı bir adamdı Başkan. Dazlak kafalı, zeki görünüşlü, parlak gözlü, çok görmüş geçirmiş olduğu her halinden belli olan bir kişiydi. Kartal burnu, güçlü, geniş çenesi ona sert bir insan görünümü veriyordu. Babası da dedesi de yargıçtı. Yargıç olmakla, bir yargıç soyundan gelmekle övünürdü. Babasının yargıç cüppeli karakalem resmi evinin duvarında asılı tek resimdi." (s.492)

3. 3. 46. Gözlüklü Rahmi

Kasabanın tek fotoğrafçısı olan Gözlüklü Rahmi, Kel Eşkıya çetesinin ölülerinin fotoğraflarını çeker.

3. 3. 47. Arzuhalci Deli Fahri

Arzuhal yazarak geçimini sağlar. Ali Safa Bey'in öldürülmesinden sonra ağalar paniğe kapılıp Ankara'ya pek çok telgraf çekerler. Arzuhalleri de kasabanın diğer arzuhalcisi Siyasetçi'ye yazdırırlar. Deli Fahri, bu karışık ortamda bol para kazanan Siyasetçi'yi kıskanır. Ağaların kendisine gelmemelerini hapse giren İnce Memed'in nişanlısı Hatçe ile Vayvay köyünün imamı Ferhat Hoca'yı kurtarmak için arzuhal yazmasına bağlar. "Gelmezler, gelmezler bana. Onlar bana düşman oldular. Çünküleyim ki ben İnce Memed'in Hatçe'sini bir arzuhalle mahpustan kurtardım. Çünküleyim ki gül yüzlü, Allah adamı, mahpusanedeki adı güzel, kendi güzel Ferhat Hoca'nın arzuhalini yazıyorum. Çünküleyim ki, benim mermer taşa geçen arzuhallerim onu kurtaracak. Yalan, Ferhat Hoca'nın adam öldürdüğü... İftira ediyorlar Allah'ın ermişine... Yalan, İnce Memed'in adam öldürdüğü..." (s.26) diyen Deli Fahri'nin bu sözlerini duyan Murtaza Ağa, onun üzerine yürür. Çok korkan Deli Fahri, sözlerini geri alıp, Murtaza Ağa'ya yaltaklanmaya başlar. Az önce söylediklerinin tersine İnce Memed 'in aleyhinde sözler söylemeye başlar. Murtaza Ağa onun bu sözleri üzerine ona da arzuhal yazdırır. Deli Fahri, köylülerin ağzından yazdığı arzuhalleri köylülere parmak bastırarak, Ankara'ya gönderir. Bunların parasını da Murtaza Ağa'dan alır.

Arzuhalci Deli Fahri'nin alkolle problemi vardır. Yükselip daha iyi yerlere gelebilecekken arzuhalci olarak kalmasının nedeninin sarhoşluk ve yoksulluk olduğunu düşünür. Arzuhalci Deli Fahri de, Arzuhalci Siyasetçi gibi ikiyüzlüdür. İnsanların kendisine arzuhal yazdırması için onların hoşlarına gidecek sözler söyler.

3. 3. 48. Arzuhalci Siyasetçi

İnce Memed'in köyünün bağlı olduğu kasabadaki iki arzuhalciden biridir. İki yüzlüdür. Zengin ağaların tarafını tutar. Onların hoşlarına gidecek sözler söylediği için ağalar tarafından tutulur. Bütün ağalar, arzuhallerini ona yazdırırlar. Kasabanın diğer arzuhalcisi Deli Fahri ile aralarında büyük bir rekabet vardır. Ali Safa'nın İnce Memed tarafından öldürülmesinden sonra paniğe kapılan ağalar, özellikle de Murtaza Ağa, Siyasetçi'ye İnce Memed'in herkesi öldürdüğüne ve tüm Çukurova'ya hakim olmak üzere olduğuna dair arzuhaller yazdırırlar. Bu karışık ortamdan yararlanmasını bilen Siyasetçi, bolca para kazanır. İkiyüzlü, çıkarcı bir insandır.

3. 3. 49. Koca Osman

İnce Memed'in ölüm haberini, kendisinden saklayan köylülere rağmen öğrenen Koca Osman, ölüyü görmeden, İnce Memed'in öldüğüne inanan Vayvay köylülerine özellikle de İnce Memed'in sevgilisi Seyran'a çok kızar. Daha önce de defalarca, İnce Memed'in öldüğü haberleri çıkmış; hepsinin de asılsız olduğu anlaşılmıştır. Koca Osman, bu haberi de gülerek karşılamıştır. Koca Osman, gizlice köye gelen İnce Memed ile Seyran'ın düğünlerini yapar.

3. 3. 50. Kamer

Koca Osman'ın karısı olan Kamer, Hürü Ana gibi güçlü, yaşlı köylü kadın tiplerindendir. İnce Memed'i çok sever ve ona yardımcı olur. Kocasıyla sık sık didişir. Lafını sakınmayan biridir.

3. 3. 51. Hürü

İnce Memed'in öldüğü haberi Değirmenoluk köylüleri tarafından çok yaşlı olduğu için Hürü Ana'dan saklanır. Hürü Ana, onlarda bir gariplik olduğunu anlar ve durumu öğrenince Kısacık Mahmut ile birlikte İnce Memed'i aramaya çıkar. Annesi o bir yaşındayken öldüğü için Kısacık Mahmut'a Hürü Ana bakıp büyütmüş, evlendirmiştir. Hürü Ana, yollarına çıkan Yörük kadınlarına İnçe Memed'in atını sorar. Kadınların hepsi de tek kelime etmeden kaçarlar. Sonunda Sarıkeçili obasından Fatmalı adlı küçük bir kıza sorar. Kız, Yüzbaşı tarafından İnce Memed'in yerini öğrenmek için dövdürülen çoban Müslüm'ün kardeşidir. Hürü Ana, kızın ağzından İnce Memed'in ölmediği haberini alır. Hemen Sarıkeçili obasına gider ve obanın başı Battal Ağa ile konuşur. Battal Ağa, onu Eşkıya Temir ile İnce Memed'in saklandığı dağdaki mağaraya gönderir. İnce Memed'in yaralı olduğunu gören Hürü Ana, ona çorbalar yapar ve onu iyileştirmesi için Kırkgöz Ocağı'ndaki Anacık Sultan'a gider. Anacık Sultan'ın her türlü hastalığı iyileştirdiğine inanılmaktadır. Anacık Sultan'dan İnce Memed'e kurşun geçmemesi için büyü yapmasını ister. Anacık Sultan, kendisinde bir keramet bulunmadığını, bütün kerametin doğada olduğunu söyler.

3. 3. 52. Anacık Sultan

Çukurova'da kutsallığına inanılan bir ocağın saygı duyulan bekçisi olan Anacık Sultan, çevredeki çiçekleri, otları toplayıp kaynatarak ilaçlar yapar. Bu ilaçları ihtiyacı olanlara para almadan verir. Kıkgöz Ocağı kutsal kabul edilen bir yer olduğu için oraya kolay kolay herkes giremez. " (...) Kırkgöz Ocağı kan ocağıdır. Kurşun yemişi ölüyse de bu ocağa ulaştırınca dirilir. Hele yaralıysa, bu kapıdan yaralının ölü çıktığı, sakat kaldığı ne görülmüş, ne de duyulmuştur. (...)

Kırkgöz pirlerinin kırk tane gönül gözleri olurmuş, biriyle mağribı, birisiyle maşrıkı görürlermiş. Birisiyle cenneti, ötekiyle cehennemi, birisi iyi insanda, birisi zalimdeymiş. Biri geçmişte, biri gelecekteymiş. Birisi karıncada, birisi kuştaymış. Yağmurda, bulutta, suda, ateşte, yıdızlardaymış... Birisi insan yüreklerindeymiş.

Bu kapıdan içeriye, bu kapı olduğundan beri kötülük, harm, zulüm girememiş. İşte şimdi de insan azıp, dünya kirlenince bu kapıdan artık kolay kolay girilemiyormuş." (s.266-267)

Anacık Sultan eğitim görmemesine rağmen herşeyin farkında olan aydın biridir. Dindar biridir ama dindarlığı bağnazlık anlamında değildir. Onun amacı yıllardır çıkar gözetmeden hasta ve yaralı insanları tedavi eden Kıkgöz Ocağının devamını sağlamaktır. Bu uğurda çalışırken asla evlenmeyen Anacık Sultan, bulamaç içerek yaşamını sürdürür.

Anacık Sultan, kendisinden İnce Memed'e kurşun geçmemesi için büyü yapmasını isteyen Hürü Ana'ya kerametin kendisinde değil tabiatta olduğunu söyler: " 'Hürü Hatun, Hürü Hatun' diye Anacık Sultan elini onun omuzuna koydu, 'benim de bu ocağın da hiçbir kerameti yok, keramet toprakta, ağaçta, suda, insanlarda, böceklerde, kuşlarda." (s.280)

3. 3. 53. Seyran

İnce Memed'in öldürüldüğünü öğrenen Seyran, üzüntüsünden ağlarken, Koca Osman, yanına gelir ve ona bunun da daha önceki ölüm haberleri gibi asılsız olduğunu, İnce Memed'in ölüsünü görmeden, onun öldüğüne inanmamaları gerektiğini söyler. Seyran. bunun üzerine koşa koşa ölüyü görmeye gider ve onun İnce Memed olmadığını görünce sevinç içinde köyüne döner. Köye gizlice gelen İnce Memed ile evlenirler.

3. 3. 54. Topal Ali

Topal Ali İnce Memed 3'te, Murtaza Ağa'nın yanında görünür. İnce Memed tarafından öldürüleceğini düşünen Murtaza Ağa, Topal Ali'nin kendisini koruyacağını düşündüğü için onu yanından ayırmaz, ona çok saygılı davranır. Topal Ali ise "Karadağlıoğlu Murtaza Ağa'nın yanında İnce Memed'e çok yardım edebileceğini" (s.43) düşünür.

Topal Ali çok iyi bir iz sürücüsüdür. "İzler sahiplerine benzer. Bir at izine baksam, üç aşağı beş yukarı o atın nasıl bir at olduğunu anlarım. Yelesini,

kuyruğunu, boyunu bosunu sana gerçeğine yakın söyleyebilirim. Hele insan izlerini... İzlerden insanların yüreğini okurum. Hangi yöne gitmişler, ne düşünerek, nasıl düşünerek gitmişler bilirim. Sevinçli mi, öfkeli mi, küskün mü, kederli mi, içi karanlık mı bilirim. Aydınlık mı, dost mu, düşman mı bilirim." (s. 45-46) diyen Topal Ali, izciliği Kel Hacı adlı izciden öğrenmiştir.

Topal Ali, Murtaza Ağa'nın kendisine gösterdiği yakınlıktan dolayı hiç istemediği halde onu sevmeye başlar. Murtaza Ağa karısına Topal Ali'nin İnce Memed'in adamı olduğunu fakat yavaş yavaş kendi taraflarına geçtiğini söyler: " (...) yavaş yavaş bizim tarafımıza geçiyor. Bir hain, bir kafir, ama bir insan yanı var bu adamın. Ekmek yediği sofraya bıçak sokuculardan değil. İçtiği bir kahvenin hatırını kırk yıl sayıcılardan..." (s.101)

Topal Ali, Murtaza Ağa'nın ne çok kötü bir insan olduğunu bilmesine rağmen, kendini onu sevmekten alamaz. "Ali içten içe, gerçekten Murtaza Ağa'yı sevmeye başlamıştı. O, göründüğü kadar saf, temiz, doğrucu bir adam değil, hinoğlu hin, kurnaz, dalkavuk, kan içici, çıkarcı, yalancı, berbat bir kişiydi, bunu Ali birkaç günde iyice öğrenmişti ya, onu gene de sevmeye başlamıştı. Bu mendebur, bu aşağılık adamı sevmek istemiyordu, içinden, derinden gelen bir duyguyla da onu sevmekten kendini alıkoyamıyor, bu yüzden kendinden, kendi insanlığından utanıyordu." (s.121-122)

Topal Ali, İnce Memed'in öldüğünü duyan Murtaza Ağa tarafından kendisine verilen bütün hediyeler alınarak kovulur. Topal Ali, İnce Memed'in ölüm haberini getiren Tazı Tahsin'den öldürülen dokuz kişinin de eşkalini alır ve içlerinde İnce Memed'e benzeyen birinin olmadığını anlayınca biraz rahatlar. İnce Memed'in ölüsünü görmek için yola çıkar fakat jandarmaları uzun süre beklemesine rağmen, göremez. Bunun üzerine yakınlardaki bir değirmene girer. Değirmenci Kara Hasan Ağa ile tanışır ve orada kalmaya başlar. Değirmenci'nin çırağı Çolak Sabri, kasabada konuşulan her şeyi, ustasıyla Topal Ali'ye getirir. Topal Ali, ondan İnce Memed'in ölüsü olarak bilinen ölünün Seyran tarafından görülüp İnce Memed olmadığının anlaşıldığını ve ölünün Kara Osman olduğunu öğrenir. Değirmenci ona yeni kıyafetler almıştır. Topal Ali, Murtaza Ağa'nın

kendisine yaptıklarından dolayı duyduğu üzüntüden kurtulur. Murtaza Ağa, İnce Memed'in hala yaşadığını öğrenince Topal Ali'yi tekrar çiftliğe getirebilmek için her yolu dener ama Topal Ali, geri dönmez. Molla Duran'ın adamı olur. Romanın sonuna kadar İnce Memed'in yardımcısı olur. Mahmut Ağa'nın kaldığı yeri İnce Memed'e Topal Ali gösterir.

3. 3. 55. Tazı Tahsin

Yüzbaşı Faruk, Kel Eşkıya'nın çetesini pusuya düşürüp çetedeki herkesi öldürdüğünde aralarında İnce Memed'in de olduğunu düşündüğü için kasabaya bir haberci göndermek ister. Çevrede hızı ile ün yapmış olan Tazı Tahsin'i haberci olarak gönderirler. Tazı Tahsin, dört günlük yolu, hiç durmadan bir günde alarak kaymakama ulaştığında yorgunluktan düşer, bayılır. Tazı Tahsin, kendine geldikten sonra kaymakamdan ödülünü ister. Kaymakam oralı olmaz. Oysa Tazı Tahsin, kendisine bir çiftlikte iş bulacaklarını veya uzatmalı çavuş olacağını düşünerek bu kadar hızlı koşmuştur. Kaymakamlığın kenarında otururken Topal Ali ile tanışır. Topal Ali, Murtaza Ağa'yı gösterip ödülünü ondan almasını söyler. Tazı Tahsin, Yanında kaymakam ve birkaç kişi daha varken Murtaza Ağa'dan muştuluk ister. Orada bulunanların hepsi birbirlerine nispet yapmak için ona büyük miktarda para verirler. Tazı Tahsin, büyük bir şaşkınlık içinde paraların geri alınmasından korkarak köyünün yolunu tutar.

Tazı Tahsin, bir yandan paralarının eşkıyalar tarafından çalınmasından bir yandan Çiçeklideresi köyünün ağası tarafından elinden alınmasından korkarak köyüne doğru giderken yolda köyün çobanı Veli ile karşılaşır. Ona olan biteni anlatır. Veli, hemen köye doğru koşarak duyduklarını köylülere anlatır. Tazı Tahsin, çok korkaktır.

Tazı Tahsin, evine gider ve başından geçenleri annesine anlatarak ondan paraları saklamasını ister. Muhtardan İnce Memed'in ölmediğini öğrenince çok sevinir. Sevinmesinin nedeni, İnce Memed'in izini sürerek, onu bulmak ve yerini Murtaza Ağa'ya haber vermektir. Böylece Ağalar ona daha da fazla para vereceklerdir. Tazı Tahsin, İnce Memed'i günlerce aradıktan sonra onunla bir

ormanda karşılaşır. Kısa bir sohbetten sonra İnce Memed'in silahsız olduğunu öğrenir. Ağalara haber verip, para almak için koşarak kasabaya doğru giderken yolda İnce Memed'in atını görür. Atı yakalamak ister fakat at onu öldürmeye çalışır. Tazı Tahsin bir ağaca çıkarak atın gitmesini bekler. At, uzun süre ağacın altında kaldıktan sonra yıldırım düşmesi nedeniyle oradan uzaklaşır. Tazı Tahsin de donmak üzere iken yakınlarda bulunan bir çadıra sürünerek gider ve çadırdakilerin yardımıyla kendine gelir. Çadırda kaçakçı Vahap ile torunu vardır. Tazı Tahsin, İnce Memed'i gördüğünü onlara söyler fakat onları inandıramaz. Kendine gelince haberi hemen Murtaza Ağa'ya ulaştırmak için yola çıkar. Kendisini attan koruması için de Vahap'ın kuşunu çalar. Kasabaya gidince yemek yemek için girdiği kebapçıya kasabaya geliş nedenini anlatınca kebapçı onu döve döve dışarı atar. Tazı Tahsin, kebapçının sinirlenmesine bir anlam veremez. Murtaza Ağa'ya gider ve İnce Memed'i gördüğünü söyler. Murtaza, onu Yüzbaşı'ya götürür. Yüzbaşı, onun söylediklerine inanmayınca onu Kertiş Ali'ye teslim eder ve işkence yaptırır. Kertiş Ali, kendi düşüncelerini işkenceyle Tazı Tahsin'e söyletir. Tazı Tahsin, İnce Memed'in kasabaya saldırmak üzere olduğunu söyleyerek, ölmekten kurtulur.

Tazı Tahsin, romanın sonunda Çiçeklideresi köyünde, Sarı Çavuş'un evinde saklanan İnce Memed çetesini Mahmut Ağa'ya haber verir. Roman boyunca İnce Memed'in peşini bırakmayan Tazı Tahsin, dördüncü ciltte de her yerde İnce Memed'in peşindedir.

3. 3. 56. Musa

Mahmut Ağa'nın yetiştirmeleri için hayvan verdiği Sakızlı köyünün muhtarıdır. Savaş sırasında aç kalan köylüler hayvanları kesip yerler. Mahmut Ağa, Sakızlı köyünü sürer. Musa ve köylüler, çok çalışıp, Çukurova'da verimli bir yere yeni bir köy kurarlar. Mahmut Ağa, onların yeni bir köy kurduklarını görünce bu köyü yedikleri hayvanlarına karşılık olarak kendilerinden alacağını söyler. Köylüler, köylerini bırakıp gitmeyince de Mahmut Ağa, adamlarına köyü yaktırır.

3. 3. 57. Mülayim Baba

Mülayim Baba, Kırkgöz Ocağı'nın yıllar boyu bekçiliğini yapan, seksen dokuz yaşında Anacık Sultan'dan izin isteyip ocaktan ayrılan biridir. Çocukları ve torunları hala ocaktadırlar. "Mülayim Baba tam seksen dokuz yaşındayken Anacık Sultan'a gelmiş, ya Kırkgözün Ana'sı, demiş, bana destur, benim artık gitmek zamanım geldi, ben gidiyorum. O da var git Mülayim Baba, diye onu uğurlamış. Mülayim Baba da asasına dayana dayana dağların yücesine doğru yürümüş. Onu geçen yıl, ak sakalı dizlerinde, bir dağın yücesinde asasına dayanmış, bir geyik sürüsüne çobanlık ederken görmüşler. O tam, bu ocağa yetmiş beş yıl hizmet etmiş bir kişidir, başka türlüsü de nasıl olurdu zaten. O da Yunus gibi bu ocağa eğri odun bile sokmayan bir kişiydi. Ona da neden odunlarının hepsi ok gibi doğru, diye soruyorlardı, o da, bu ocağa odunun eğrisi bile giremez karşılığını veriyordu gülerek.

Mülayim Baba'dan altı çocuk, sayısız torun ve kendi eliyle diktiği bu ceviz ağaçları kalmıştı." (s.278-279)

3. 3. 58. Emiş Hatun

Kel Eşkıya'nın vurulduğu yerin yakınlarındaki köydendir. Yüzbaşı'ya Kel Eşkıya'nın iyi bir insan olduğunu anlatır. O da Hürü gibi güçlü, yaşlı köylü kadın tipidir.

Romanın sonunda köyün kadınlarının başında İnce Memed'i yakalayan Mahmut Ağa'nın evinden gece yarısı İnce Memed ve arkadaşlarını kurtarır.

3. 3. 59. Koca Süleyman

İnce Memed 1'den itibaren varlığını sürdüren Kesme Köylü Süleyman, İnce Memed'in çok güvendiği, her başı sıkıştığında yanına gittiği ve yardımını gördüğü biridir. İnce Memed 3'te Ali Safa Bey'i öldüren İnce Memed, askerlerden kaçarken yine Koca Süleyman'ı düşünür: "Şimdi Ferhat Hoca olsaydı, ya da Koca

Süleyman, ona yol gösterirler, Yörüklere güvenilip güvenilmeyeceğini ona söylerlerdi." (s. 19)

3. 3. 60. Sarı Ümmet

İnce Memed'in sık sık evine gidip yardımını gördüğü bir köylüdür. Eskiden orta halli biri iken, sonradan çok zengin olmuş; toprak damlı evinin yerine de büyük bir konak yaptırmıştı. Bu zenginliğinin nedeni; eşkıya Keklikoğlu'dur. Keklikoğlu, yıllarca eşkıyalık yapmış, kasalar dolusu altın sahibi olmuş sonra da yakalanmaktan korktuğu için Halep'e Kürt Resul Paşa'nın yanına gitmiş, gitmeden önce de altınlarını Sarı Ümmet'e bırakmış ve altınlarla bir konak yaptırmasını istemiştir. Keklikoğlu, öldükten sonra, bu konağın yanında yapılmasını istediği mezara gömülecektir.

Sarı Ümmet, konuksever biridir. Kapısına gelen askerlere de eşkıyalara da yardım eder. "(...) Bu dağ başında, bu dört yol ağzında eşkıyaların da, candarmaların da ona gereksinmeleri vardı. O da, her insanın, her başı derde gelmişin yardımına koşuyordu. Eşkıyaları izlemeye çıkmış candarmaya ne kadar yürekten yardım ediyorsa, izlenen eşkıyalara da o kadar, belki ondan da çok canı gönülden yardım ediyordu. Bir eşkıyanın yakalanması onun için ne kadar bir sevinçse, o kadar da bir üzüntüydü. Ümmet bir tuhaf adamdı işte." (s.459)

Sarı Ümmet, Kasım ve Temir'le evine gelen İnce Memed'e her zamanki gibi büyük bir konukseverlikle yaklaşır. Onları besler, barındırır. Mehmet'in kasabaya ateş etmek için adama ihtiyacı vardır. Kendisi de bu arada Vayvay köyüne gidip Seyran'ı görecektir. Daha sonra da bu karışıklıktan yararlanıp, hapisteki Ferhat Hoca ile Yobazoğlu'nu kurtaracaktır. Ümmet, ona Sinemoğlu çetesini bulup getirir.

3. 3. 61. Sarı Çavuş

Yüzbaşı Kel Eşkıya çetesini ölü ele geçirdiğinde köylülere içlerinde İnce Memed olup olmadığını sorar. Sarı Eşkıya adlı İstiklal Savaşı gazisi ihtiyar İnce Memed'i çok sevdiğini söyleyerek Yüzbaşı Faruk'a hakaret eder. Yüzbaşı Faruk adamın yaşlı olmasından dolayı ona bir şey yapmaz.

Sarı Çavuş, Çiçeklideresi köyündendir. Sefil Ali, İnce Memed çetesini saklanmaları için dayısı olan Sarı Çavuş'un evine getirir. Sarı Çavuş, cesaretle onları saklar. Güçlü, doğru bildiğinden şaşmayan, inatçı, yaşlı bir köylüdür. Hürü Ana ve Koca Osman ile benzer özellikleri vardır.

3. 3. 62. Cabbar

Cabbar, Deli Durdu çetesinde iken İnce Memed'le tanışır. Recep Çavuş ile çeteden ayrılıp, İnce Memed'e katılırlar. Af çıktığında ise Cabbar, teslim olur ve karısıyla çocuklarına bakabilmek için ırgatlık yapmaya başlar. Tapucu Zülfü, İnce Memed'i öldürmesi için Cabbar'ı kullanmak ister. "Cabbarı gördüğünde, Murtaza Ağa'nın gözü onu hiç tutmadı. Ayağında çiftçi edikleri, bacağında solmuş, yırtık bir kara şalvar, başında siperliği kırılmış bir kasket süklüm püklüm, soluk yüzlü bir adam, utangaçlığından da kimsenin yüzüne bakamıyor." (499-500)

Cabbar, kendisine tehditle getirilen İnce Memed'i öldürme teklifini düşünmek için süre ister. Romanın sonuna kadar da Cabbar bir daha gündeme gelmez.

3. 3. 63. Kasım

Mahmut Ağa'nın öldürttüğü Sakızlı köylülerinden bir gençtir. Mahmut Ağa, adamlarıyla köye geldiğinde Kasım, bir kurşunla Mahmut Ağa'nın küçük kardeşi Salih'i öldürür ve kaçar. Mahmut Ağa, bütün aramalarına rağmen Kasım'ı bulamaz. Kasım, dağa çıkıp Battal Ağa'nın obasına sığınmıştır. Kasım ve Temir, İnce Memed ile birlikte yeni bir çete kurarlar.

3. 3. 64. Temir

Battal Ağa'nın amcasının oğludur. İnce Memed, vurulduğunda Battal Ağa'nın obasına sığınır. Yörükler, onu kimsenin bilmediği bir yere saklarlar. Temir, onun yerini bilen tek kişidir. Hürü'yü İnce Memed'in yanına o götürür. "...dişlerine kadar silahlanmış, başında mor püsküllü bir kırmızı fes, ilk bakışta sarı, posbıyıkları göze çarpan kısa boylu birisi(dir)." (s.257)

Temir, arkadaşı Kasım ile birlikte bir çete kurar, çete reisi olarak da İnce Memed'i seçerler.

3. 3. 65. Yobazoğlu

İkinci kitapta, Ali Safa tarafından suçsuz yere hapse attırılan Yobazoğlu, Ferhat Hoca ile birlikte hapistedir. İnce Memed, ikisini de kurtarır.

3. 3. 66. Değirmenci Kara Hasan

Topal Ali, Murtaza Ağa'nın evinden kovulduktan sonra tesadüfen Değirmenci ile tanışır. Değirmenci, Topal Ali'ye çok iyi davranır. Ona giysiler alır, karnını doyurur. "Apak uzun sakallı, çok uzun boylu, büyük ela gözlü, uzun yüzlü birisiydi. Uzun yüzündeki elmacık kemikleri çıkıktı." (s.146)

3. 3. 67. Feleksiz Fazlı

Vayvay köyünden, Yüzbaşı Faruk'a muhbirlik yapan bir köylüdür. İnce Memed, köye geldiğinde atına atlayıp Yüzbaşı'ya haber verir. Köylüler, onun muhbir olduğunu bilirler. Bu nedenle ona karşı dikkatli olurlar. Feleksiz Fazlı, İnce Memed'in Vayvay'a geldiği gün Yüzbaşı'ya haber vermiş, Yüzbaşı da askerleriyle köye baskın yapmıştır. Köyde İnce Memed'i bulamayan Yüzbaşı, Kertiş Ali'ye bütün köylüleri dövdürmüştür. Köylüler, bunun üzerine Feleksiz Fazlı ile konuşmazlar. Annesi ve kardeşleri de kendisiyle konuşmayınca Feleksiz Fazlı, Yüzbaşı'ya giderek köyden ayrılmayı ister ama Yüzbaşı, onun köyde kalıp kendisine haber getirmesini emredince köye dönmek zorunda kalır.

3. 3. 68. Kara İbrahim

İnce Memed'i arayan Faruk Yüzbaşı'ya İnce Memed'in yerini gösteren bir köylüdür. Kara İbrahim, Yüzbaşı'ya yerlerini gösterdiği dokuz eşkıyadan birinin kendi dayısının oğlu olduğunu farkedince çok üzülür.

3. 3. 69. Aşık Mustafa

Bir kireç kuyusuna atılan Kel Eşkıya'nın ölüsünü gizlice gömen çocuklar, pamuk tarlalarında çalışan insanların çocuklarıdır. Hepsi yoksul aile çocuklarıdır.

Bu çocuklardan biri olan Aşık Mustafa, arkadaşlarıyla birlikte sahipsiz kalan Kel Eşkıya'nın ölüsünü gömer.

Çocukluğunda kendisi de bir aşık olan Yaşar Kemal, Mustafa ile kendisini anlatır. "Aşık Mustafa pamukta, geceleyin iş bitip de ırgatlar dinlenmeye çekilince sazını eline alır, onlara türküler söylerdi. Söyledikleri türkülerin bir kısmı bellenmiş eski türkülerdi, bir kısmını da düpedüz kendisi uydururdu. Bir Allah vergisi. Büyüyünce bir hak aşığı olacaktı, tıpkı Dadaloğlu gibi. Daha şimdiden saçı sakalı ağarmış aşıklarla karşılaşıyor, bir o, bir yaşlı aşık söylüyor, hiç bile mat olmuyordu. Bir coşmaya ardından da bir titremeye başlayınca sözler ağzından şu pınarlardan akan çağıl çağıl sular gibi boşanıyordu. Eşkıyalara da çok meraklıydı. Onlar üstüne çok türkü çıkarmıştı. İnce Memed üstüne de türküleri vardı. Şu ölen dokuz eşkıya üstüne de çok ağıt yakmıştı ya, daha kimseye söylemiyordu. Hele dursundu hele, bu yıl pamukta kalabalık çok olacaktı. Dağlardan, her şeyden çok türküyü seven insanlar ineceklerdi. İşte Aşık Mustafa da ilk olarak onlara söyleyecekti dokuz eşkıyanın ağıtlarını." (s. 201)

3. 3. 70. Gülbahar

Gülbahar, kasabadaki ırgatlardan birinin kızıdır. Veysi ve Aşık Mustafa ile birlikte Kel Eşkıya'nın ölüsünü kireç ocağından çıkarıp gömerler. "O, hiçbir zaman erkek çocuklardan ayrılmıyor, kızlarınsa aralarına hiçbir zaman girmiyordu." (s.201)

3. 3. 71. Veysi

Kasabadaki ırgatlardan birinin çocuğu olan Veysi, diğer çocuklarla birlikte Kel Eşkıya'yı gömer. "Veysi, bir insan uyuyor mu uyumuyor mu soluk alışlarından bilirdi. Geceleri biraz hırsızlık ettiği, yiyecek bir şeyler aşırdığı için soluk alıp verişlerin ustası olmuştu. Öylesine bir soluk dinleme ustasıydı ki Veysi,

soluk alıp verişlerin ustası olmuştu. Öylesine bir soluk dinleme ustasıydı ki Veysi, bir insanın düş gördüğünü soluk alışlarından bilebilirdi..." (s. 206) Sekiz yaşında olan Veysi, okula gitmemeye karar verir.

3. 3. 72. Fevzi

Kel Eşkıya'nın ölüsünü gömen çocuklardan biridir. Ailesi ırgatlık yaparak geçimini sağlayan yoksul bir ailedir.

3. 3. 73. Tellal Kambur Ahmet

Kasabanın tellalıdır. Ağaların halka duyurmak istediklerini coşkulu ve etkileyici bir şekilde halka duyurur.

3. 3. 74. Çolak Sabri

Topal Ali'nin Murtaza Ağa tarafından kovulmasından sonra kaldığı değirmendeki çıraktır. Topal Ali'nin kasabada olanlardan haberdar olmasını sağlar. İnce Memed'in ölmediği, onun yerine Kel Eşkıya'nın öldürüldüğü haberiyle Topal Ali'yi sevindirir.

3. 3. 75. Kısacık Mahmut

Kısacık Mahmut'un annesi o bir yaşındayken ölmüştü. O günden sonra ona Hürü bakıp büyütmüş ve evlendirmiştir. Hürü, İnce Memed'in öldüğü haberi köye geldiğinde İnce Memed'i bulabilmek için yollara düşer. Mahmut, Hürü'yü çok sevdiği için onunla birlikte gider.

3. 3. 76. Pancar Hösük

İnce Memed'in köyündendir. İnce Memed'e gerektiği zamanlarda yardımcı olan, yaşlı, yoksul bir köylüdür.

3. 3. 77. Fatmalı

Müslüm'ün küçük kız kardeşidir. Hürü, İnce Memed'i ararken yolda ona rastlar. Ondan İnce Memed ile ilgili bilgi almak için Fatmalı'ya yiyecek verir. Fatmalı, nar ve incirin bir kısmını yer bir kısmını da hasta Müslüm'e ve anne babasına götürmek ister. Fatmalı, İnce Memed'in yerini bilmesine rağmen Hürü'ye bir şey söylemez.

3. 3. 78. Muhtar Kenan

Murtaza Ağa'nın Arif Saim Bey'in vatan haini olduğunu anlatan telgrafları adını kullanarak yazdırdığı muhtarlardan biridir. Muhtar Kenan, Yüzbaşı Faruk tarafından Kertiş Ali'ye öldürtülür. Bu cinayeti de İnce Memed'in işlediği rapor edilir.

3. 3. 79. Muhtar Seyfali

Vayvay köyünün muhtarı olan Seyfali, Koca Osman'ın dostudur. İnce Memed'i gerektiği zaman köyde saklayanlardan biridir.

3. 3. 80. Sefil Ali

İnce Memed'in eski arkadaşıdır. Sefil Ali, hem aşık hem de eşkıyalık yapmıştır. İnce Memed ile yolları ayrılınca eşkıyalığı bırakmıştır. İnce Memed'in Kuzgun Veli tarafından öldürüleceğini duyunca ona yardım etmek için tüfeğini alıp yola düşmüştür. Sefil Ali, Mahmut Ağa'nın köyü olan Çiçeklideresi'nde yaşamaktadır. Yüzbaşı Faruk, Yüzbaşı Şevket ve Mahmut Ağa, peşlerine düştüğünde çeteyi alıp köye götürür. Köyde Sarı Çavuş'un evinde kalırlar. Tazı Tahsin'in muhbirliği sonucunda Mahmut Ağa tarafından yakalanıp, hapsedilirler. Gece yarısı köyün kadınları tarafından kurtarılırlar.

4. İNCE MEMED IV[12]

1987'de yayımlanan İnce Memed IV, diğer ciltlerdeki gibi İnce Memed'in ağalarla mücadelesini anlatır. Romanın sonunda Arif Saim Bey'i öldüren İnce Memed, gene dağa çıkar ve ortadan kaybolur.

Romandaki olaylar 1930'lu yıllarda geçmektedir. İnce Memed III'ün 589. sayfasında "onuncu yıl affında..." diye başlayan cümleden romanın zamanı ortaya çıkar.

Fethi Naci, Yaşar Kemal'in İnce Memed'in dört cildinde de diğer romanlarından farklı olarak aynı üslubu kullandığını belirtir.

> "Otuz iki yıl gibi büyük bir zaman dilimi içinde yayımlanan dört cilt İnce Memed'de Yaşar Kemal hep aynı üslubu, hep aynı roman tekniğini kullanır. Bu yıllarda yazdığı öbür romanlarda anlatı biçimi değişir, İnce Memed'lerde hep aynı kalır: Hep o çocuksu, hep o masalsı anlatım; anlatıcı ile anlatılanlar hep aynı dünyanın insanlarıdır sanki; sanki özdeşleşmişlerdir, dilleri aynıdır, dünyaya bakışları aynıdır, inançları aynıdır, aynı mucizelere inanırlar..."[13]

Fethi Naci, yaşar Kemal'in bu anlatım tarzını benimsemesinin nedenini şu şekilde açıklar:

> "Yaşar Kemal, İnce Memed'lerin klasik romanın alışılmış kalıpları içinde yazılamayacağını çok iyi biliyor; darda kaldıkça durmadan mit yaratan, yarattıkları mitlere sığınan, bunu bir savunma aracı, bir yaşama bağlanma aracı olarak kullanan insanların yaşamlarını günlük yaşamın mantıki düzenine bağlı kalarak anlatamayacağı için, gerekince, düşle gerçeği iç içe veriyor. Ustaca."[14]

4. 1. Romanın Özeti

İnce Memed III'te, Çiçeklidüzü köyünün ağası Mahmut Ağa'yı öldüren İnce Memed, gene ortadan kaybolur. Askerlerden kaçan İnce Memed, Çukurova'da yılanların bol bulunduğu bir bölgede çoban Müslüm'le buluşur ve ondan haberleri alır. Kasaba, çalkalanmaktadır. Mahmut Ağa'nın öldürülmesi sırasında onun

---

[12] Alıntılar, romanın Adam Yayınları'ndan çıkan Nisan 2002 tarihli 8. baskısından yapılmıştır.
[13] Naci, Fethi, Yaşar Kemal'in Romancılığı, Adam Yayınları, İstanbul, 1998, s. 79.
[14] Naci, a.g.e., s.81.

yanında bulunan Murtaza Ağa korkudan kasılıp kalmıştır. Onu, karısı Hüsne, üzerine su dökerek kendine getirir. İnce Memed, Mahmut Ağa'yı öldürdükten sonra Murtaza Ağa'ya Topal Ali'ye dua etmesini, Topal Ali istediği için onu öldürmediğini söyler. Murtaza Ağa, bu olayı kasabada, önüne gelene anlatmaya başlar. Nedenini tam olarak anlayamasa da hayatta kalmasını, Topal Ali'ye borçludur. Murtaza Ağa, bu olaydan sonra İnce Memed'e hayranlık duymaya başlar. Onun dışındaki bütün ağalar, beyler can telaşı içindedirler.

Yüzbaşı ve köylüler, Akçasaz'da İnce Memed'i ararlarken Müslüm ile İnce Memed, yol üzerindeki bir köye girerler. Müslüm'e bir yılan çarptığı için ayağı yaralanmıştır. Köyde bir eve girerler. Evde, Kara Zeynep adlı yaşlı bir kadın vardır. Köyün erkekleri İnce Memed'i yakalamaya gittikleri için köyde sadece kadınlar ve çocuklar kalmıştır. Zeynep Kadın, İnce Memed'i de köydeki erkekler gibi, İnce Memed'i aramaya çıkanlardan biri zannettiği için çok kızar. Konuğunun İnce Memed olduğunu öğrenince sevinir ve onları iyi bir şekilde ağırlar. Kara Zeynep'in oğlu Yunus, eve döndüğünde, İnce Memed'in evlerinde olduğunu öğrenince bütün köye haber verir ve şenlikler düzenlenir. Avşaroğlu Memed Ağa da şenliklere katılır.

Murtaza Ağa ile Taşkın Halil Bey, halk arasında İnce Memed kadar efsaneleşen atını öldürtmeyi planlarlar. Atı diri olarak yakalayıp getirene de bin beş yüz liralık bir ödül vereceklerdir. Atı, kasaba meydanında kurşuna dizeceklerdir.

Murtaza Ağa, İnce Memed'in kendisini öldürmemesinin nedenini anlayınca, Topal Ali'yle tekrar yakınlaşmaya çalışır. Çünkü; Murtaza Ağa'yı Topal Ali öldürecektir. Topal Ali'yle ya arasını düzeltecek ya da onu öldürecektir.

İnce Memed ile Müslüm, Ferhat Hoca'nın yakın arkadaşı olan Abdülselam Hoca'nın yaşadığı kasabaya giderler ve orada saklanmaya başlarlar. Abdülselam Hoca, çevreye İnce Memed'i yeğeni olarak tanıtır.

İnce Memed'in atını bulduğunu iddia ederek uyuz bir at getiren Kör Haydar Efendi, Murtaza Ağa'yı inandıramadığı için atın başına konan ödülü alamaz.

Ferhat Hoca, Kasım, Temir ve Şahan'ın da yer aldığı çetesiyle Sarı Sultanoğlu adlı çok zengin bir beyin evini soyar. Beyin adamları onların peşine düşer.

İnce Memed, Abdülselam Hoca'nın kasabasında bir Rum kadınının evini satın alır. O evde eşkıyalığı bıraktıktan sonra, Seyran ve Hürü Ana ile beraber yaşamayı düşünmektedir. Kasaba ileri gelenlerini de yavaş yavaş tanımaya başlamıştır. Kasabada, Zeynullah Efendi'nin dükkanı, Muallim Zeki Nejad, Şakir Bey, Müftü, İmam, Yüzbaşı ve Kaymakam'ın buluşup memleket meselelerinden söz ettikleri bir yerdir.

Kürt Rüstem, Murtaza Ağa'nın koruyucusu olur. Topal Ali, onu vazgeçirmek için çok uğraşır ama başaramaz. Bunun üzerine onunla da düşman olur.

Hüsne Hatun'un Topal Ali'yi ikna çabaları sonunda sonuç verir. Hüsne Hatun, Mahmut Ağa'nın öldürüldüğü gece, onu gördüğünü fakat kimseye söylemediğini anlatınca, Topal Ali, ona olan saygısı nedeniyle, Murtaza Ağa'nın yanında bulunmayı kabul eder ama onu öldürmeme sözü vermez.

İnce Memed'in atını kurşuna dizme komisyonu, uzun incelemelerden sonra Kedi Kadri'nin uyuz atını, İnce Memed'in atı diye kasaba meydanında kurşuna dizerler.

Topal Ali, Murtaza Ağa'nın İnce Memed'in kendisini öldüreceğinden korkmasına dayanamadığı için ona İnce Memed'in eşkıyalığı bıraktığını söyler. Murtaza Ağa, bunu duyunca artık Topal Ali'ye ihtiyacı kalmadığını anlar ve onu yine evden kovar.

İnce Memed'in yaşadığı kasabadaki Şakir Bey adlı çeltik tarlaları sahibi zengin bey, tarlalarda çalıştırdığı ırgatların parasını vermez. Ayrıca köylerin çok yakınına çeltik ekerek, insanların sivrisineklerden bulaşan sıtmadan ölmelerine neden olmaktadır. Öğretmen Zeki Nejad, köylüleri örgütleyerek, Şakir Bey'e karşı çıkmalarını sağlar. Kendisi de telgraflarla Ankara'daki yetkilileri haberdar eder fakat Şakir Bey, yüksek mevkilerdeki tanıdıkları ve devlet memurlarına verdiği rüşvet sayesinde bu konudan hiç zarar görmez. Adamlarına da Zeki Nejad'ı

öldürtür. İnce Memed, bu olay karşısında tekrar dağa çıkmamak için kendisiyle uzun bir mücadaleye girişir fakat sonunda dayanamayarak Şakir Bey'i öldürüp tekrar dağa çıkar. Ferhat Hoca'nın çetesine katılır. Anacık Sultan, İnce Memed'e Selahattin Eyyubi'nin tılsımlı gömleğini verir. Bu gömleği giyen kişiye kurşun değmeyeceğine inanılmaktadır.

Kasabadaki ağalar, beyler İnce Memed'i Arif Saim Bey'e öldürtmek için İnce Memed'in eski arkadaşı Cabbar'ı zorla İnce Memed'in yerine geçirirler. Cabbar'ın görevi; İnce Memed'in kılığına girip Arif Saim Bey'in evini soymaktır. Cabbar, bu görevi kabul eder. Bu arada kasabada çok sevilip sayılan Amber Bey'e kasabadan kaçan Ermenilerin bıraktıkları altınlar İnce Memed çetesi tarafından soyulur. Bu da Arif Saim Bey'in dikkatini İnce Memed üzerine çekmek isteyen beylerin işine yarar. Arif Saim Bey, çiftliğinin soyulmasına çok kızar. Bu işi kimin yaptırdığını anlamasına rağmen İnce Memed'i artık yok etmeye karar verir. Bu işi yapabilecek tek kişi olarak da Bayramoğlu'nu görmektedir. Bayramoğlu'nu pahalı hediyelerle ve tehditle kandıramayınca İnce Memed'i öldürmesini kendisinden Mustafa Kemal Paşa'nın istediğini söyler. Bayramoğlu gözyaşları içinde bu görevi kabul eder. Arif Saim Bey, Kör İbrahim, Horoz Ramo ve Çiçekli Nuri adlı eşkıyalar ile Yüzbaşı Faruk, Teğmen İzzet Nuri ve Yüzbaşı Gavur Ali'yi İnce Memed'in takibine gönderir. İnce Memed, Yel Musa'nın iz sürmesiyle bir mağarada sıkıştırılır. Yanında Ferhat Hoca ve diğer çete üyeleri vardır. Bayramoğlu, İnce Memed'in öldürüleceğini anlayınca, onu teslim alma bahanesiyle yukarı çıkar. Yanında Topal Ali, Horoz Ramo ve Çiçekli Nuri vardır. Bayramoğlu, onların hepsini göndererek askerlere karşı tek başına karşı koyar. Sonunda Yüzbaşı Gavur Ali tarafından öldürülür.

İnce Memed'in halk tarafından bu kadar çok sevilip, yakalanmamasının nedeni olarak Anacık Sultan'ı gören Arif Saim Bey, Anacık Sultan'ı Yüzbaşı'ya getirtir. Anacık Sultan'a hakaretler yağdırarak onu Kertiş Ali'ye teslim eder. Kertiş Ali, Anacık Sultan'ı döve döve öldürür. Kırkgöz Ocağı'nın geyik çobanı Mülayim'in ortanca oğlu Bünyamin de Yüzbaşı Faruk ve Kertiş Ali'yi öldürür. Arif Saim, Anacık Sultan'ı İnce Memed'in öldürdüğü yalanını her yere duyurur.

Bu şekilde halkın İnce Memed'e olan sevgisini yok etmeyi düşünür. Ama halk gerçeği bildiği için bu yalanlara inanmaz. Arif Saim Bey, İnce Memed'i yakalaması için Albay Azmi Bey'i çağırır. Azmi Bey, köylüleri konuşturmak için çok dayak atar. Dayak attırdığı köylülerden biri olan İlyas Çavuş tarafından öldürülür. İnce Memed, Toros köylüleri tarafından korunduğu için yakalanmaz. Arif Saim Bey, dağlardaki bütün köyleri boşalttırır. İnce Memed, köylüleri yerinden yurdundan eden Arif Saim Bey'i yatağında öldürür. Sonra da ortadan kaybolur ve ondan bir daha haber alınmaz.

4. 2. Romanın Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış

Diğer ciltlerde olduğu gibi bu ciltte de yoksul köylülerle onlara yardım eden eşkıyanın eşraf, ağa, bürokrat ve yerel yönetici ittifakına karşı mücadelesi anlatılır.

İnce Memed, bu ciltte de eşkıyalığı bırakıp, yerleşik hayata geçmeye çalışır ama köylülerin kendisine ihtiyaçları olduğunu görünce dayanamayıp tekrar eşkıyalığa döner. Bu ciltte Şakir Bey ve Arif Saim Bey'i öldüren İnce Memed, romanın sonunda gene ortadan kaybolur.

İlk kez bu ciltte görülen kişiler şöyle sıralanabilir: Şakir Bey, Zeki Nejad, Yüzbaşı Gavur Ali, Karafırtına Azmi Bey, Binbaşı Nafiz Bey, Bekir Çavuş, Zeki Nejad'ın arkadaşı olan Albay, Şehmus, Paşa Ahmet, İmam, Müftü, Dursun Dede, Veli Dede, Cafer, Efendi Hazretleri, Abdülselam Hoca, Horoz Ramo, Kör İbrahim, Güdük Hacı, Amber Ağa, Zülfü'nün ve Taşkın Halil Bey'in eşleri, Kederoğlu, Pire Durmuş Ağa, Sarı Sultanoğlu, Hacı Hanefi, Zeynullah Efendi, Rum Kadın, Kör Haydar Usta, Saraç Veli, Çerkes Selim, Kedi Kadri, Delioğlan, Kelce Ömer, Seyis Seydi, Avşaroğlu Mehmet Ağa, Yunus, Cin Veli, Bünyamin, Zöhre Hatun, Zeynep Hatun, Memet Çocuk, İlyas Çavuş.

Romanın bütün ciltlerindeki kadın kahramanların sayısı erkeklere oranla çok daha azdır.

Romandaki kadınlar: Hürü Ana, Seyran, Anacık Sultan, Zöhre, Zeynep, Hüsne, Zülfü'nün karısı, Taşkın Halil Bey'in karısı, Yaşlı Rum Kadın.

Romandaki erkekler: İnce Memed, Ferhat Hoca, Bayramoğlu, Kürt Rüstem, Kasım, Temir, Güdük Hacı, Kör İbrahim, Horoz Ramo, Çiçekli Nuri, Müslüm, Murtaza Ağa, Arif Saim Bey, Taşkın Halil Bey, Sarı Sultanoğlu, Şakir Bey, Tapucu Zülfü, Tapucu Zülfü'nün karısı, Battal Ağa, Kederoğlu, Amber Bey, Çerkesi'n oğlu, Pire Durmuş Ağa, Talip Bey'in küçük oğlu, Zeynullah Efendi, Hacı Hanefi, Molla Tahsin, Öğretmen Sami Turgut, Yüzbaşı Faruk, Yüzbaşı Gavur Ali, Albay Azmi Bey, Binbaşı Nafiz Bey, Bekir Çavuş, Asım Çavuş, Kertiş Ali, Albay, Şehmus, Bünyamin, Akyalı Müftüsü, Abdülselam Hoca, Veli Dede, Dursun Dede, İmam, Zeki Nejad, Topal Ali, Yel Musa, Tazı Tahsin, Cin Veli, Yunus, Avşaroğlu Mehmet Ağa, Tellal Kambur Ahmet, Kör Haydar Usta, Seyis Seydi, Saraç Hacı, Yaşlı Adam, Kedi Kadri, Çerkes Selim, Saraç Veli, Cafer, Paşa Ahmet, İlyas Çavuş.

Romanlarında çocuklara büyük oranda yer veren Yaşar Kemal, İnce Memed, serisinde çocuklara pek yer vermez. Bu ciltte Müslüm ve Memet Çocuk dışında çocuk yoktur.

Romandaki yaşlılar: Kara Zeynep, Avşaroğlu Mehmet Ağa, Kürt Rüstem, Zeynullah Efendi, Kör Haydar Usta, Dursun Dede, Rum Kadın, Zöhre, Kedi Kadri, Pire Durmuş Ağa, Hacı Hanefi, Paşa Ahmet, İlyas Çavuş, Battal Ağa, Efendi Hazretleri, Veli Dede, Hürü, Tellal Kambur Ahmet, Seyis Seydi, Yaşlı Adam, Saraç Veli.

Romandaki gençler: İnce Memed, Seyran, Bünyamin, Cin Veli, Talip Bey'in Küçük Oğlu,Yunus, Kertiş Ali, Şehmus, Zülfü'nün Karısı, Kasım, Temir, Cafer, Ferhat Hoca, Çerkes'in Oğlu, Yüzbaşı, Yüzbaşı Faruk, Yüzbaşı Gavur Ali, Binbaşı Nafiz Bey, Bekir Çavuş, Tazı Tahsin, Kelce Ömer, Delioğlan, Çerkes Selim.

Romandaki orta yaşlılar: Topal Ali, Yel Musa, Anacık Sultan, Amber Bey, Murtaza Ağa, Arif Saim Bey, Taşkın Halil Bey, Şakir Bey, Tapucu Zülfü, Hüsne, Güdük Hacı, Kör İbrahim, Horoz Ramo, Çiçekli Nuri, Zeki Nejad, Sami Turgut, Akyalı Müftüsü, Abdülselam Hoca, İmam, Kaymakam, Karafırtına Azmi Bey,

Asım Çavuş, Albay (Zeki Nejad'ın arkadaşı), Taşkın Halil Bey'in Karısı, Sarı Sultanoğlu, Kederoğlu, Molla Tahsin, Albay, Saraç Hacı.

Görüldüğü üzere İnce Memed dizisinin diğer ciltlerinde olduğu gibi bu ciltte de orta yaşlı kişilerin sayısı gençlere ve yaşlılara oranla çok daha fazladır.

Yaşar Kemal, serinin diğer ciltlerinde aydınlara pek yer vermezken bu ciltte aydın kişileri daha fazla kullanmıştır. Zeki Nejad, Sami Turgut, Akyalı Müftüsü, Ferhat Hoca, İmam, Abdülselam Hoca, Efendi Hazretleri, Kaymakam, Yüzbaşı Gavur Ali, Yüzbaşı Faruk, Karafırtına Azmi Bey, Binbaşı Nafiz Bey, Albay, Tapucu Zülfü, Arif Saim Bey, Taşkın Halil Bey'in Karısı, Taşkın Halil Bey, Molla Tahsin, eğitim görmüş kişilerdir. Bunlar arasında Sami Turgut ve bürokratlar ve ağalar çıkar için ağaların yanında yer alan, eğitimli olmalarına rağmen aydın sayılamayacak tiplerdir. Zeki Nejad, Akyalı Müftüsü, İmam, Anacık Sultan, Abdülselam Hoca, Veli Dede, Dursun Dede halkın çıkarlarını korumaya çalışan gerçekten aydın kişilerdir.

Kadınlar arasında sadece Taşkın Halil Bey'in karısı, eğitim almıştır. Anacık Sultan, Veli Dede, Dursun Dede, eğitim görmemişlerdir fakat kendilerini geliştirmiş, insanlara yardım eden, onlara öğütleriyle doğru yolu gösteren kişilerdir.

Dizinin dördüncü cildi, köylüye yardım eden aydın ve din adamlarının yer almasıyla diğer ciltlerden ayrılır.

Roman kişileri sosyal durumlarına göre şu şekilde sınıflandırılabilir:

Yoksul köylüler: Topal Ali, Yel Musa, Müslüm, İlyas Çavuş, Memet Çocuk, Hürü Ana, Anacık Sultan, Zöhre Hatun, Seyran, Bünyamin, Zeynep, Cin Veli, Yunus, Avşaroğlu Mehmet Ağa, Seyis Seydi, Saraç Hacı, Dursun Dede, Kelce Ömer, Delioğlan, Yaşlı Adam, Kedi Kadri, Çerkes Selim, Saraç Veli, Cafer, Amber Ağa (Babasından kalan beyliği kabul etmeyip, yoksulluğu tercih eder.), Kambur Ahmet, Kör Haydar Usta.

Eşraf ve ağalar: Murtaza Ağa, Arif Saim Bey, Talip Bey'in Küçük Oğlu, Taşkın Halil Bey, Sarı Sultanoğlu, Şakir Bey, Pire Durmuş Ağa, Kederoğlu, Battal

Ağa, Tapucu Zülfü, Hüsne, Zülfü'nün Karısı, Taşkın Halil Bey'in Karısı, Çerkesin Oğlu, Zeynullah Efendi, Hacı Hanefi, Öğretmen Sami Turgut, Paşa Ahmet.

Eşkıyalar: İnce Memed, Ferhat Hoca, Bayramoğlu, Kürt Rüstem, Güdük Hacı, Kör İbrahim, Horoz Ramo, Çiçekli Nuri, Kasım, Temir, Müslüm.

Aydınlar ve din adamları: Zeki Nejad, Sami Turgut, Akyalı Müftüsü, Abdülselam Hoca, Efendi Hazretleri, Veli Dede, Anacık Sultan, Ferhat Hoca, Dursun Dede, İmam.

Bürokrat ve yerel yöneticiler: Kaymakam, Yüzbaşı Faruk, Yüzbaşı Gavur Ali, Karafırtına Azmi Bey, Binbaşı Nafiz Bey, Bekir Çavuş, Asım Çavuş, Onbaşı Kertiş Ali, Albay, Şehmus, Yüzbaşı.

İzciler: Topal Ali, Yel Musa, Tazı Tahsin.

Destan anlatıcısı: Kör Haydar Usta.

Roman kişilerinin mesleklerine bakıldığında bir çeşitlilikle karşılaşılmaz. Mesleklerine göre kişileri şu şekilde sınıflandırabiliriz:

Mebus: Arif Saim Bey.

Tapu Memuru: Tapucu Zülfü.

Muhtar: Paşa Ahmet.

Dükkan sahipleri: Zeynullah Efendi, Hacı Hanefi.

Hattat: Molla Tahsin.

Öğretmenler: Öğretmen Sami Turgut, Zeki Nejad.

Askerler: Yüzbaşı Faruk, Yüzbaşı Gavur Ali, Albay, Albay Karafırtına Azmi Bey, Binbaşı Nafiz Bey, Bekir Çavuş, Asım Çavuş, Kertiş Ali.

Müftü: Akyalı Müftüsü.

İmam: Abdülselam Hoca, İmam.

Türbedar: Efendi Hazretleri.

Seyis: Seyis Seydi.

Saraç: Saraç Hacı, Saraç Veli.

Tellal: Tellal Kambur Ahmet.

Kaymakam: Kasaba Kaymakamı.

Bu gruplardaki kişiler, iyiler ve kötüler olarak ikiye ayrılırlar. İyiler, ezilen köylüler ve onlara yardımcı olan eşkıya ve aydınlardır; kötüler ise köylüleri ezen ağalar ile onlara yardımcı olan bürokratlar, aydınlar ve yerel yöneticilerdir.

İyiler: İnce Memed, Ferhat Hoca, Bayramoğlu, Kürt Rüstem, Kasım, Temir, Güdük Hacı, Müslüm, Hüsne Hatun, Battal Ağa, Amber Bey, Pire Durmuş Ağa, Yaşlı Rum Kadın, Asım Çavuş, Albay, Anacık Sultan, Bünyamin, Akyalı Müftüsü, Abdülselam Hoca, Efendi Hazretleri, Veli Dede, Dursun Dede, İmam, Zeki Nejad, Topal Ali, Hürü Ana, Seyran, Kara Zeynep, Yunus, Avşaroğlu Mehmet Ağa, Saraç Hacı, Zöhre Hatun, Saraç Veli, Cafer, Paşa Ahmet, İlyas Çavuş.

Kötüler: Kör İbrahim, Horoz Ramo, Çiçekli Nuri, Murtaza Ağa, Arif Saim Bey, Taşkın Halil Bey, Sarı Sultanoğlu, Şakir Bey, Tapucu Zülfü, Kederoğlu, Çerkesin Oğlu, Talip Bey'in Küçük Oğlu, Zeynullah Efendi, Hacı Hanefi, Molla Tahsin, Öğretmen Sami Turgut, Yüzbaşı, Yüzbaşı Faruk, Yüzbaşı Gavur Ali, Albay Azmi Bey, Binbaşı Nafiz Bey, Bekir Çavuş, Kertiş Ali, Şehmus, Tazı Tahsin, Cin Veli, Seyis Seydi, Kelce Ömer, Delioğlan, Yaşlı Adam, Kedi Kadri, Çerkes Selim, Kaymakam.

Arada Olanlar: Taşkın Halil Bey'in Karısı, Tapucu Zülfü'nün Karısı, Yel Musa, Tellal Kambur Ahmet, Kör Haydar Usta.

Yazarın romanda belirttiği kadarıyla etnik kökenlerine göre kişiler şu şekilde sınıflandırılabilir:

Türkmenler: Temir, Hüsne Hatun, Murtaza Ağa, Taşkın Halil Bey, Battal Ağa, Amber Bey, Pire Durmuş Ağa, Tellal Kambur Ahmet, Paşa Ahmet.

Kürtler: Kürt Rüstem, Arif Saim Bey, Sarı Sultanoğlu.

Çerkesler: Çerkesin Oğlu, Çerkes Selim.

Rum: Yaşlı Rum Kadın.

Yaşar Kemal, ağalar, bürokratlar ve yerel yöneticilerin, çıkarcılıklarını anlatırken mizah unsurundan faydalanır. Bu kişilerin hiç iyi yönleri yoktur. Hepsi tamamen kötüdür. Köylüleri anlatırken onların hem iyi hem de kötü yönlerini verir. Mizah unsurunu köylüler için kullanmaz. Köylüleri idealize de etmez.

4. 3. Romanın Şahısları

4. 3. 1. İnce Memed

İnce Memed, Mahmut Ağa'yı öldürdükten sonra Akçasaz'a kaçar. Yüzbaşı, jandarmalar ve köylülerden oluşan büyük bir grup da onu aramaktadır. Müslüm'le beraber bir köye sığınan İnce Memed, orada Kara Zeynep adlı yaşlı bir kadının evinde kalır. Bütün köyde onun için şenlikler düzenlenir. Kara Zeynep, İnçe Memed'i hiç eşkıyaya benzetemez. "Nerenden belli senin İnce Memed olduğun hey bre konuk, şöyle bir bakarsan sen bir kımık çocuksun. Böyle de İnce Memed olur muymuş? Arkadaşının da ağzı süt kokuyor. İnce memed'in de böyle arkadaşı olur muymuş? Bir de sen durmadan avrat gibi gözyaşı döküyorsun hey konuk. İnce Memed böyle avratlar gibi de ağlar mıymış? Kusuruma kalma konuk, sen İnce Memed olmaya İnce Memed'sin ya, sen ne biçim İnce Memed'sin Allahaşkına söyle bana, Kara Zeynep kurban olsun sana." (s.62) diyen Kara Zeynep, halk arasında İnce Memed'in olağanüstü bir varlık gibi gösterildiği hikayeler nedeniyle karşısında gördüğü ufak tefek, bir çocuğa benzeyen kişinin İnce Memed olduğuna inanamaz.

İnce Memed, Kesikkeli köyündeki insanların kendisine gösterdiği ilgiden dolayı şaşkındır. "Acaba o İnce Memed dedikleri ben değil miyim, öyle peygamber emsali, öyle ermiş, öyle yiğit, Köroğlu, Genç Osman, Hızır Aleyhisselam, Hazreti Ali gibi bir İnce Memed daha var da, beni onunla mı karıştırıyorlar? Ben ben buradayım, şu Akdeniz'in kıyısında, bir karınca bir kelebek, bir serçe kadar küçücük, yalnızım, kimsesizim. Ama İnce Memed adı dillere destan." (s.94) diye düşünen İnce Memed, halk arasında yüceltilmesine rağmen kendisini küçük ve önemsiz görmektedir.

İnce Memed, daha önce de defalarca karar verdiği gibi yine eşkıyalığı bırakmaya karar verir. Hürü Ana ve Seyran'la beraber mutlu bir yuva hayali kurar. Eşkıyalığın kendisine uygun olmadığını düşünmekte, kendisini güçsüz hissetmektedir.

İnce Memed, Abdülselam Hoca'nın kasabasında tanıdığı okumuş insanların tamamında bir eksiklik, insanı rahatsız eden bir taraf olduğunu görür. 'Onların içlerini kemiren bir kurt vardı ya bu kurt, bu eksiklik, yarımlık' (s. 233) nereden kaynaklanıyordu diye düşünür.

İnce Memed, bu ciltte de eşkıyalığı bırakmaya karar verir ama koşullar buna izin vermez. Köylüleri korumak için gene ağa öldürür. Önce Şakir Bey'i arkasından da Arif Saim Bey'i öldürerek ortadan kaybolur.

4. 3. 2. Ferhat Hoca

Ferhat Hoca, İnce Memed'in kendisini hapisten kurtarmasından sonra Kasım, Temir, Şahan ve Güdük Hacı'nın içinde bulunduğu çetesiyle zenginden alıp fakire vermeye başlar. Son olarak da Sarı Sultanoğlu adlı ünlü ve zengin bir beyin kale gibi korunan konağını soyarlar. Ferhat Hoca, bu konağı soymalarının nedenini şöyle açıklar: "(...) Sarı Sultanoğlu bu parayı kolay kolay yedirmez. Biz bundan sonra kendimizi yarı yarıya ölü saymalıyız, belki yarıdan da çok ölüyüz. Öyleyse neden bu adamın evini bastık, ölmek için mi, diyeceksiniz? İş hiç de öyle değil. Bu adamın evini basmasaydık, uzun bir süre bu dağlar bizi barındırmazdı. Şimdi büyük, can alıcı bir düşman sahibi olduk ya, bütün dağları da dost edindik." (s. 131)

Ferhat Hoca, Sarı Sultanoğlu'dan aldığı altınları, Menekşeli adlı Alevi köyündeki kimsesiz, evlenme çağındaki kızlara dağıtır.

Ferhat Hoca'nın lideri olduğu İnce Memed çetesi, Menekşeli köyünün yakınlarında pusuda bekleyen Sultanoğlu'nun adamları tarafından sarılırlar. Ferhat Hoca "Ben Sultanoğlu'na kızmıyorum. Sultanoğlu Sultanoğlu'dur. Ne ise odur. Zalimdir, delidir, kan içicidir. Ben onun, bu bedavaya üren köpeklerine, canlarını sarı altınları uğruna kurban adayanlara kızıyorum. Dünyamızı berbat edenler Sarı Sultanoğullarından daha çok bunlar." (s. 144) diyerek onları "zulmün kırbaçları" olarak niteler.

4. 3. 3. Bayramoğlu

Arif Saim Bey, Bayramoğlu'na İnce Memed'i öldürmesi için teklif götürür. Bayramoğlu, bunu kabul etmez ama Arif Saim Bey, İnce Memed'i öldürmesini ondan Mustafa Kemal Atatürk'ün istediğini söyleyince Bayramoğlu, İnce Memed'i öldürmeyi kabul eder. Bayramoğlu, İnce Memed'e sevgi duymaktadır. İstemeye istemeye üzerine aldığı görevi yapmaya çalışır. İnce Memed'in takibine çıkar. Bu nedenle köylülerin sevgisini kaybeder. Yüzbaşı Gavur Ali ve Bayramoğlu, İnce Memed çetesini Yalnızağaç köyünde kıstırır. Çete elemenleri ve İnce Memed, kılık değiştirip köylülerin arasına karışırlar. Köy meydanına toplanan köylüler arasında İnce Memed çetesinin de olduğunun anlamasına rağmen Bayramoğlu, silahsız oldukları için onlara dokunmaz.

Yüzbaşı Ali ve Bayramoğlu, Alidağı eteklerinde İnce Memed'i kıstırır. İnce Memed'in daha fazla dayanamayacağını anlayan Bayramoğlu, onu teslim alma bahanesiyle İnce Memed'in yanına gider ve onlara katılır. Kendisi Yüzbaşı'yı oyalayarak, İnce Memed çetesini oradan gönderir. İnce Memed'in kurtulmasını sağlar ama Yüzbaşı ve adamları tarafından öldürülür.

4. 3. 4. Kürt Rüstem

Bayramoğlu çetesinde bulunmuş eski bir eşkıyadır. Murtaza Ağa, Topal Ali'yi öldürtmek için onu kullanmak ister. İyi niyetli, insan sevgisi ile dolu olan Kürt Rüstem; "Ben adam öldürmem. İnsan öldürmek çok kötüdür. İnsan hiç Allah'ın yaptığı en güzel binayı yıkar mı?"(s. 75) diyerek, ağanın uzun süren ısrarlarına rağmen, saygı duyduğu bir insan olan Topal Ali'yi öldürmeyi reddeder ama Murtaza Ağa'nın adamı olmayı ve onu Topal Ali'ye karşı korumayı kabul eder. Topal Ali bunu öğrenince Kürt Rüstem'i kararından döndürmeye çalışır: "Aralarında uzun bir söz cebelleşmesi geçti. Topal Ali, neler önermedi ona. Murtaza Ağa, bir vermişse, o, on verdi. Kürt Rüstem, 'söz vermişim.' dedi de başka bir şey, demedi" (s. 187) Bu olay da Kürt Rüstem'in sözünün eri, dürüst ve inatçı biri olduğunu gösterir.

4. 3. 5. Kasım

İnce Memed çetesindeki eşkıyalardan biridir. Ailesi üçüncü ciltte İnce Memed tarafından öldürülen Mahmut Ağa tarafından öldürülmüştür. İnce Memed'e sonuna kadar bağlılık gösterir.

4. 3. 6. Temir

Battal Ağa'nın yeğenidir. İnce Memed çetesindeki eşkıyalardandır. Cesur, güçlü, haksızlıklara karşı çıkan bir Türkmen'dir. İnce Memed'e bağlıdır.

4. 3. 7. Cabbar

Onuncu yıl affından yararlanıp, eşkıyalığı bırakan Cabbar, o günden sonra ırgatlıkla geçimini sağlamaya başlar. Bu ciltte ağalar tarafından kendisine Arif Saim'in konağını soyma görevi verilir. Cabbar istemese de bu görevi yerine getirmek zorunda kalır.

4. 3. 8. Güdük Hacı

Ferhat Hoca'nın çetesindekilerden biridir. "Güdük Hacı çetenin yiyecekçisiydi, bir tek tabancadan başka silah taşımazdı. Geniş omuzlu, kısa boylu, çok güçlü, dayanıklı bir kişiydi." (s. 131)

4. 3. 9. Kör İbrahim

Eski bir eşkıyadır. "Yıllarca dağlarda gezmiş, Toroslarda, Çukurova'da namı yürümüş, sonunda bir gün gelmiş karakola teslim olmuş, Anavarza ovasından toprak almış, dört karıyla evlenip çoluk çocuğa karışmıştı." (ss. 425-426) Kör İbrahim, Arif Saim Bey tarafından çağrılarak İnce Memed'in takibiyle görevlendirilir.

4. 3. 10. Horoz Ramo

Bayramoğlu çetesindendi. Soyduğu ağaları, beyleri, zenginleri çırılçıplak ettikten sonra yere yatırıp, üstlerine çıkıp, kanat çırpa çırpa horoz gibi öttüğü için adı Horoz Ramo'dur. O da İnce Memed'in takibinde görevlendirilir.

4. 3. 11. Çiçekli Nuri

İnce Memed'in takibinde görev alan eşkıyalardandır. "O da eski bir eşkıyaydı ve zalimliğiyle ünlüydü. Torosu titretmişti. Ondan söz ederken köylüler, Allah sevdiği kulunu onun eline düşürmesin derlerdi."(s. 426)

4. 3. 12. Müslüm

Çobanlık yapan on dört on beş yaşlarında bir köylü çocuğudur. İnce Memed'in habercisidir. İnce Memed, Mahmut Ağa'yı öldürdükten sonra Müslüm'le beraber kaçmıştır. Müslüm, İnce Memed gibi bir eşkıya olmak ister. İnce Memed'i onun için canını tehlikeye atacak kadar çok sever. İnce Memed de "Bu pembe yanaklı, cin gibi akıllı, yürekli çocuğa bakmaya doyamıyordu." (s. 98)

4. 3. 13. Murtaza Ağa

Ölümden çok korkar. İnce Memed'in onun evinde Mahmut Ağa'yı öldürmesi üzerine korkudan şok geçirir. "Karısı gelmiş onu yatağın içinden çıkarmaya çalışmış, yorganı üstünden çekmiş, bir türlü de oradan alamamıştı. Kadın utanıyordu, ya şimdi Savcı, Yüzbaşı, Doktor gelir de Ağa'yı böyle yatağının içinde çont olmuş görürlerse ne derlerdi." (s. 36)

Murtaza Ağa, ikiyüzlü biridir. İnce Memed'e düşmanken, İnce Memed'in kendisini öldürmemesi üzerine her yerde İnce Memed'i öven konuşmalar yapar. İnce Memed'in onu öldürmemesinin nedeni, Topal Ali'ye havale etmesidir. Murtaza Ağa, önce Topal Ali'nin kendisini koruduğunu düşünür. Sonra Topal Ali'nin Murtaza Ağa'yı kendisinin öldürmek istediğini anlayınca, onunla barışmak

için çareler düşünür. "İki üç kere de Topal Ali ile karşılaşmış, önüne dikilmiş, onurunu ayaklar altına alarak ona yılışmış, yaltaklanmış, yolunu kesmiş, ötekiyse taş gibi, başını önüne eğmiş, onun yüzüne bile bakmadan, yanından kaymış gitmişti." (s. 44)

Murtaza Ağa, Topal Ali'nin kendisini öldüreceğini anlayınca, önce davranıp, Topal Ali'yi Kürt Rüstem'e öldürtmeyi düşünür. Bu düşünceyi kafasından kovmaya çalışır.

Murtaza Ağa, gerçekleri kabullenince, İnce Memed'i övdüğü için pişman olur. "Bir de o İnce Memed'i, o kan içiciyi utanmadan, Allah'tan korkmadan, kuldan sıkılmadan göklere çıkarmış, bütün millete de ilanat vermişti." (s. 70)

Murtaza Ağa, İnce Memed'e karşı kendisini savunması amacıyla Topal Ali'yi tekrar konağa alabilmek için her yola başvurur. Uğraşları sonuç vermeyince, karısını ona gönderir. Topal Ali, Hüsne Hatun'un hatırı için konağa dönmeyi kabul eder. Murtaza Ağa, sanki hiçbir şey olmamış gibi Topal Ali'ye yine kardeşi gibi davranmaya başlar. Topal Ali, Murtaza Ağa'ya gene güvenir ve Murtaza Ağa'nın can korkusuyla içip sarhoş olduğu bir gün acıma duygusuyla İnce Memed'in artık eşkıyalık yapmadığını söyler. Murtaza Ağa, bunu öğrenir öğrenmez Topal Ali'ye ihtiyacı kalmadığı için onu odasından atmak ister fakat karısı buna engel olur.

4. 3. 14. Hüsne Hatun

Murtaza Ağa'nın karısıdır. Kocasına aşıktır. Kocası da ona değer verir. Hüsne Hatun zeki bir kadındır. Kocasına da akıl verir. Murtaza Ağa'nın Topal Ali tarafından öldürüleceğini anlayınca çok üzülür. Hüsne Hatun, Topal Ali'yi tekrar Murtaza Ağa'nın adamı olması için ikna eder. Topal Ali'ye, Mahmut Ağa'nın öldürüldüğü gece kendisini İnce Memed'e yardım ederken gördüğünü ama kimseye söylemediğini anlatır. Topal Ali, Hüsne Hatun'a neden kendisine yardım ettiğini sorunca, Hüsne Hatun şöyle cevap verir: "Bilmem, bilemem ama söylemedim. Seni başkaları da görmüş çarşının içinde, yolda bize o adamlarla gelirken, o günlerde ay ışığı vardı, seni tanımışlar, geldiler bize, ağalara beylere söylediler. Ben de, ben

onları gördüm, dedim, gördüğüme de ant içtim, Ali onların arasında yoktu, dedim."(s. 190)

Hüsne Hatun Topal Ali'den sadece Murtaza Ağa'nın yanında olmasını bu şekilde Murtaza Ağa'nın biraz rahatlamasını sağlamasını istemektedir: "Ölümden çok korkuyor, her gün bin kere ölüyor, ölüm korkusundan sabahlara kadar gözlerine uyku girmiyor. Ha öldürmeye geldiler, ha gelecekler, çılgına dönüyor. Sen elinin altında olunca korkmuyor. Ben düşündüm ki, Murtaza Ağa'yı, sen nasıl olsa öldüreceksin, hiç olmazsa fıkara bir kere ölsün." (s. 190)

Hüsne Hatun kasabada kadınlar arasında yapılan günlere katılır. Bu günlerde kadınların en çok konuştukları konu İnce Memed ve onun atıdır. Kadınların tamamı, özellikle de genç olanlar İnce Memed'e hayrandır. Onunla ilgili açık saçık hikayeler anlatılır. "Bu anlatıcıların başında Hüsne Hatun geliyordu, en açık saçık, en anlatılmaz konuyu öylesine bir ağırbaşlılıkla anlatıyordu ki, bütün kadınları, hiç görmedikleri İnce Memed'e karasevda bağlatıyordu."(s. 199-200)

4. 3. 15. Arif Saim Bey

Arif Saim Bey, İnce Memed konusuyla ilgilenmeyince, ağalar, eski eşkıya Cabbar'a zorla Arif Saim'in çiftliğini soydururlar ve bu işi İnce Memed'in yaptığını iddia ederler. Amaçları, Arif Saim'in İnce Memed'i yakalatmasını sağlamaktır. Arif Saim Bey, çiftliğini ağaların soydurduğunun farkındadır ama artık İnce Memed'in yakalanmasını o da istemektedir. Bu iş için Bayramoğlu'nu görevlendirir. Bayramoğlu'na İnce Memed'i yakalamasını Mustafa Kemal'in istediğini söylemiştir. Bayramoğlu, bu işi başaramayınca Arif Saim Bey, İnce Memed'in yakalanması için Anacık Sultan'a ihtiyacı olduğunu düşünür ve onu yanına getirtir Anacık Sultan'a hakaretlerde bulunur. Anacık Sultan hiç konuşmayınca, onu konuşturması için Kertiş Ali'ye teslim eder. Kertiş Ali, Anacık Sultan'ı işkenceyle öldürür.

Romanın sonunda Arif Saim Bey, İnce Memed tarafından öldürülür.

4. 3. 16. Taşkın Halil Bey

"Fakir bir Türkmen ağasının oğlu" iken "Zülfü sayesinde, Arif Saim Bey desteğinde yedi sülalesine yetecek kadar tarlası olmuştu." (s. 76) Para ve tarla düşkünü biridir. Zengin insanlara yaltakçılık yaparak, çıkar sağlamaya çalışır. Murtaza Ağa'yı da Çukurova'nın en zengin adamlarından biri olduğu için sever. Taşkın Halil Bey, gösteriş meraklısıdır. "Bu kasabadaki, belki de Adana bölgesindeki tek maroken koltuğun" sahibidir. "Taşkın Halil Bey bu koltuğu Mersin'de, mobilyalarını birlikte ta Almanya'dan getiren pamuk eksperi bir Almandan, nesi var nesi yok vererek almıştı" (s. 76)

Taşkın Halil Bey, Çukurova'da kendisine büyük saygı gösterilen, kerametleri olduğuna inanılan Kırkgöz Ocağı'nın piri Anacık Sultan'ın İnce Memed'i koruduğuna ve ona kurşun geçmemesi için büyü yaptığına dair söylentilere çok kızar. Bu kerametlere hiç şüphe duymadan inanan ve her gittiği yerde, bunlardan bahseden Murtaza Ağa'ya "Sus, sus, sen aklını kaçırmışsın Murtaza Ağa, sus. Mühürmüş, kılıçmış, gömlekmiş, sus Allah aşkına, bunlar hurafe, safsata..." (s. 81) diyerek Anacık Sultan'a olan kızgınlığını da belli eder. Taşkın Halil Bey, halkın İnce Memed'i sevmesi nedeniyle, onu yakalayamadıklarını anladığı için halkı, İnce Memed'e düşman etmek gerektiğini düşünür: "Şu İnce Memed'e onunla başa çıkmak için, halkı düşman etmeliyiz. Halk, bugünkü gibi onu tuttukça, onu evliya mertebesine yükselttikçe biz onun kılına bile dokunamayız.(...)" (s. 83)

Taşkı Halil Bey, İnce Memed'in atının yakalanıp köy meydanında kurşuna dizilmesini ister. Çünkü bu at, halk arasında Köroğlu'nun atına benzetilmekte ve kimse tarafından yakalanamamaktadır: "Yani demem bunlar halkın yarattığı timsal... İsyan timsalleri. Bize güçleri yetmeyince atı iti, börtü böceği, kurdu çakalı ölümsüzleştiriyorlar." (s. 86) Atın başına da para ödülü koyarlar.

4. 3. 17. Taşkın Halil Bey'in Karısı

Kasabadaki eşraf ve memur eşleri sık sık toplanıp olan bitenin dedikodusunu yaparlar. Olaylar çok yakınlarında olmasına rağmen olaylara duyarsız kalırlar. Taşkın Halil Bey'in karısı, "(...) Çok şişmandı. Bu kadınlar arasında Adana Kız Lisesi'ne kadar gitmiş, tek kadın oydu. Hiç durmadan konuşuyor, insanları bıktırıyordu." (s. 200)

4. 3. 18. Sarı Sultanoğlu

Ferhat Hoca'nın konağını soyduğu zengin beydir. "Sarı Sultanoğlu da, ben Dulkadiroğlu'yum, diyordu. Oysa, onun soyunu bilenler, onun Kürt olduğunu söylüyorlardı, Sarısultanoğulları Kürt'tü, Dulkadirliler de Türkmendiler ama, Allah için bu Sarısultanlıların da Dulkadirlilerden kalır bir yanları yoktu. Bunlar burada, bir yanları uçsuz bucaksız Uzunyayla'da, bir yanları gür ormanlıklı Binboğa dağlarındaydı. Soylu atlar yetiştiriyorlar, koyun, tosun, sığır sürüleri besliyorlardı. Atlarının, kınalı koyunlarının namı Çöl Arabistan'ı aşmış, Firengistan'a ulaşmıştı." (s. 128)

Sarı Sultanoğlu, zengin ve zalim beylerden biridir. Silahlı adamlarıyla korunur. Halk tarafından pek sevilmez. Sarı Sultanoğlu çok uzun boylu, ince yapılı, burulmuş bıyıklı, büyük kara gözlü, kartal burunlu, uzun yüzlü bir kişiydi. Yüzünden düşünce, keder akıyordu sanki. Ceplerinin ağzı, dikiş yerleri, paçaları sırma işleme mavi çizgili, açık mavi bir şalvar geçirmişti bacaklarına. Üstüne kırk düğmeli Halep işi, yakası belki bir el genişliğinde sırma bir yelek takmış, kırk altın düğmenin hepsini de iliklemişti. Saatinin altın kösteğini, belki on beş zincir bir arada, göbeğinin üstünden bir cepten bir cebe sarkıtmıştı."(s. 127)

4. 3. 19. Şakir Bey

Abdülselam Hoca'nın kasabasından zengin bir beydir. Kıyafetlerini, özel olarak diktirir. Çok şık ve pahalı giysiler giyer. Gösterişe düşkündür. "Borsalino, kırmızı tüylü ışıltılı kara şapkasını başından eksik etmiyordu. Nereye gitse, ne

yapsa, kiminle konuşsa şahin gibi dik bakıyordu. Bu bakışa özellikle dikkat ediyordu. Bir kere olsun bir yere, unutup da şahin bakışlarıyla bakmayınca, kendisini çok suçluyor, karşısındaki bir başkasıymış gibi ağzına geleni söylüyordu." (s. 163)

Şakir Bey, "adının bu kasabada dinsize çıkacağından"(s. 166) korkardı. "(...) kendisini dindar bellesinler, diye her cuma camiye gidiyor, en önde namaza duruyordu, hiç mi hiç inanmadığı halde." (s. 167) Kasabanın müftüsü ile din konularında ciddi tartışmalar yapar.

"Bölgenin en büyük çeltikçisi de Şakir Bey'di. Şakir Bey, her yıl ne kadar çeltik ekiyor, her yıl ovanın kaç bin dönümlük yerini bataklığa çeviriyor, kendi de bilmiyordu. Ve ovada sıtmalanmayan hemen hemen hiçbir kimse kalmıyordu her yaz."(s. 246) Şakir Bey, kendisini Kaymakam'a şikayete giden köylüler nedeniyle Zeki Nejad'ı suçlar.

Şakir Bey Maraşlıdır. Soyunun Dulkadiroğullarına dayandığını iddia eder. Bu iddiasını da altın yaldız çerçeveli bir soyağacı ile bir padişah fermanına dayandırır. 'Şakir Bey Kurtuluş Savaşı biter bitmez kasabaya gelmiş, büyük bir portakal bahçesinin ortasındaki, iki katlı, on iki odalı, ak badanalı konağa kimseye sormadan yerleşmiş, arkadan da hane halkını kasabaya getirmiştir.'(s. 249) Konak, kasabayı terk etmiş bir Ermeni'ye aittir. Şakir Bey, Kaymakam'a ve Mal Müdürü'ne büyük miktarda rüşvet vererek konağın tapusunu kimse duymadan üzerine alır. Tapu Memuru, Tahrirat Katibi, Jandarma Kumandanı da Şakir Bey'den hediyelerini aldıktan sonra, Şakir Bey'e kasabanın en iyi çiftliklerine ve evlerine sahip olması için gereken yardımlarda bulunurlar. Şakir Bey'e uygun bir ev veya tarla çıktığında Mal Müdürü'yle Tapucu, hemen ona haber veriyorlar, tarlayı da açık artırmaya çıkarıyorlardı. Açık artırma ilanını da kimsenin göremeyeceği bir yere asıyorlardı. Aslında herkesin haberi olsa bile kimsenin gücü Şakir Bey'in karşısına çıkmaya yetmezdi.

Şakir Bey, yeteri kadar tarla ve ev sahibi olduktan sonra sıra para kazanmaya gelir. O günlerde oralarda en çok para getiren işlerden biri kaçakçılık, diğeri çeltik tarımıydı. Kaçakçılık, Zeynullah Efendi'nin elindeydi. Bu nedenle

Şakir Bey, çeltik tarımıyla uğraşmaya karar verir. O yıl diğer çeltik ekicileriyle birlikte bütün ovayı bataklığa çevirerek çeltik ekerler. Şakir Bey, çok da para kazanır. Çeltik tarlalarının ortasında kalan köylüler de sıtmadan kırılırlar. Öğretmen Zeki Nejad, Ankara'ya telgraflar çekerek, köylülerin durumunu anlatır. Valiye, çocuk mezarlarını ve hasta insanları gösterir. Canla başla çalışarak yetkililerin duruma eğilmelerini sağlamaya çalışır fakat çalışmaları bir sonuç vermez. Bu sırada İlçe Çeltik Komisyonu, Şakir Bey'in bütün tarlalarının sularını kestirir. Şakir Bey, askerlere rüşvet vererek, suları tekrar açtırır. Zeki Nejad'ın arkadaşı olan Albay, ne kadar uğraşsa da askerleri görevlerinden alıp yenilerini göreve getirse de Şakir Bey'le başa çıkamaz ve kasabayı terk eder. Bu arada Zeki Nejad da öldürülür.

4. 3. 20. Tapucu Zülfü

Ermenilerden kalan ev, arsa ve çiftlikleri, ağalara, beylere usulsüz şekilde, rüşvet alarak satan Tapucu Zülfü, kasabadaki zengin ağalardan biridir. Tapu memurluğuna da hala devam etmektedir. Bu ciltte kasaba eşrafıyla beraber kendileri için bir tehdit olarak gördükleri İnce Memed'in yakalanması için uğraşır.

4. 3. 21. Zülfü'nün Karısı

Tapucu Zülfü'nün karısı, "Genç, uzun boylu, esmer, Arap kısrağı gibi, kalın dudaklı, göreni şehvetten çıldırtacak kadar alımlı, iri gözlü, uzun, kuğu boyunlu bir kadındı. Kasabaya gelin geleli beş yıl olmuş, bu beş yılda kendisini, ne kılığını, ne de konuşma biçimini hiç değiştirmemişti. Kasabada her gören delikanlı ona aşık olmuş, üstüne türküler çıkarılmıştı. Köylü biçimi fistan giyiyor, başına, öne gelen yanına altınlar döşenmiş sırmalı fesler geçiriyor, üstüne renk renk ipekliler bağlıyor, ayaklarına da altın çekirdekli inci halhallar takıyordu. Gerdanlığına, kemerine paha biçilemiyordu. Günlerde, geliyor, bir köşeye çekiliyor, ağzını açmıyor, sadece, o da çok açık saçık şeyler anlatıldığında, onda bir değişiklik oluyor, yüzü yalım yalım, kıpkırmızı kesiliyor, o büyük kara gözleri ıslanıyor, parlıyordu." (s. 200)

Kasabada kadınlar arasında yapılan günlerde, Zülfü'nün karısı ile İnce Memed arasında bir aşk ilişkisi olduğu konuşulurdu. Taşkın Halil Bey'in karısı ona İnce Memed'in nasıl olduğunu sorunca, gerçeklerle hiç ilgisi olmayan bu durum karşısında "o kocaman gözleri ardına kadar açılmış, yüzü kıpkırmızı olmuş, başını önüne eğmiş, uzun bir süre de kaldıramamıştı." (s. 200)

4. 3. 22. Battal Ağa

Yörük beyi Battal Ağa, İnce Memed'e çeşitli yardımlarda bulunur. İnce Memed'i dağlarda saklar. İnce Memed de ona kışlaklarını ağalardan kurtarması için yardımlarda bulunur.

4. 3. 23. Kederoğlu

Çeltikçilikten ve hayvan yetiştiriciliğinden çok para kazanan bir ağadır. İnce Memed çetesi tarafından soyulması nedeniyle Arif Saim Bey' e İnce Memed'in yakalanması için yardımda bulunmak ister. "Arkasında dokuz köylük bir aşireti vardır." (s. 424) Molla Tahsin'den aldığı sahte bir ferman ve soyağacına dayanarak soyunun Dulkadiroğullarına dayandığını söyleyerek övünür.

4. 3. 24. Amber Bey

"Amber Bey, bu kasabanın en çok sevdiği hilafsız saydığı bir kişiydi. Kozanoğlu başkaldırmasına katılmış, Kozanoğlu Ahmet Paşa teslim olduğu halde teslim olup boyun eğmemiş Sumbaslı aşiretinin beyinin büyük torunuydu. Dedesi ölünceye kadar dağda kalmış, türbesi Türkmenlerin büyük bir ziyaret yeri olmuştu. (...) Babası öldüğünde Amber Bey genç, yakışıklı, çimeni yeşil gözlü bir delikanlıydı."(s. 358)

Babası ölmeden önce beylik mührünü Amber Bey'e verir fakat Amber Bey, fakir fukaraya zulmedemeyeceğini söyleyerek mührü istemez. Babası bunun üzerine mührü küçük oğluna bırakır. Amber Bey, hayatını değirmencilik yaparak sürdürür. Değirmeninini sel götürünce kasabaya yerleşir. Babasından kalan

toprakları gaspeden küçük kardeşi ona küçük bir tarla verir. Amber Bey kardeşine hiç kızmaz. Tam tersi beylikten kendisini kurtardığı için ona minnet duyar.

Savaş yıllarında kasabayı terkeden Ermeniler, bütün altınlarını çok güvendikleri Amber Bey'e bırakırlar. Döndükleri zaman altınlarını eksiksiz olarak alacaklarını bilmektedirler. Bu olay kısa sürede kasabada duyuldu. Bir gün İnce Memed çetesiyle gelip altınları dağlardaki fakirlere vermek üzere Amber Bey'den aldı. Amber Bey. Altınların ihtiyaç sahiplerine verileceğini bildiği için memnuniyetle altınları verdi.

4. 3. 25. Çerkesin Oğlu

Zeynullah Efendi'nin dükkanında kasaba ileri gelenlerinin konuşmaları sırasında adı geçer. Suriye'de bulunan bir kaçakçıdır: "Çerkesin oğlu dedikleri kaçakçı Gavurdağlarının eteklerinde pusuya düşürülmüş, bir bölük candarmayla savaşa savaşa Suriye'ye gerisin geri, hiçbir telefat vermeden çekilmişti. Çerkesin oğlu her zaman sınırı altmış atlıyla geçerdi, bu altmış atlının her birisi de keskin nişancıydı."(s. 164)

4. 3. 26. Pire Durmuş Ağa

Bir Türkmen aşiretinin beyi olan Pire Durmuş Ağa'nın soyunun Harzem Sultanlarına çıktığı, dahası da Celalettin Harzemşah'ın bunun büyük dedesi olduğu söylenirdi.

Pire Durmuş Ağa da ödülü alabilmek için soylu bir arap atını getirir. Ağaların atların ağzında mühür aramalarını çok anlamsız bulur. "(...) siz deli misiniz, koskocaman, deve dişi gibi adamlar oturmuşsunuz şuraya, sabahtan akşamlara kadar kurada, ölümcül atların ağzında mühür arıyorsunuz arkadaşlar, (...) Yahu İnce Memed'in atının alnında, bu at İnce Memed'in atıdır, diye yazılı değildir ya, bulursunuz, işte böyle görkemli bir at, bu İnce Memed'in atıdır, dersiniz olur biter..." diyerek kıvrak zekalı biri olduğunu gösterir.

"Pire Durmuş Ağa, soylu Türkmenin iskandan sonra yoksul düşmüş beyi, kimse ona beyliği yakıştırmıyor da, herkes ona ağa diyor."(s. 206) Atı, ağalara, iki

yüz elli liraya sattıktan sonra atın kurşuna dizileceğini öğrenir ve "onların bu insaniyetsizliklerine, kana susamışlıklarına çok" kızar. Atına binerek "Sizi kanlı katiller, kana susamışlar, sizin hepinizi bu soylu atımın, yiğidimin tırnağına kurban ederim. Paranız da size kefenlik olur, kefenlik olur inşallah"(s. 206) diyerek oradan hızla uzaklaşır.

4. 3. 27. Talip Bey'in Küçük Oğlu

İnce Memed'i arayan kalabalık köylü grubu içindedir. İnce Memed'i yakalayacaklarını söylemek için kasabaya gelir. Çok çekingendir. Sürekli terler. Yüzbaşı'ya yaranmak istemektedir. "(...) Görkemli atını, hem de doludizgin çarşının ortasından sürerek, kasabalılara gösterdiği için delikanlı çok mutluydu."(s. 48)

4. 3. 28. Zeynullah Efendi

Abdülselam Hoca'nın yaşadığı kasabadaki giysi dükkanının sahibidir. " (...) gaga burunlu, uzun sivri yüzlü, küçük kara gözlü, uzun boyunlu, tilki gibi, her bir yanından hile akan, bu tavrını da hiçbir zaman saklamayan, durumuyla, kendisiyle övünen, kendi kendisiyle barışık birisiydi." (s. 108)

İnce Memed'e kıyafet almak için gidilen Zeynullah Efendi'nin dükkanında, Abdülselam Bey, İnce Memed'in yeğeni olduğunu söyler. Çünkü; "Zeynullah Efendi bu kasabanın en eski dükkancısı, en köklü kişisiydi. Dükkanı da kasabanın odak noktasıydı. Kasabada ne oluyor, ne bitiyorsa burada biliniyor, bilinmeyen ne varsa da bu dükkandan bütün kasabaya, bütün ovaya yayılıyordu." (s. 107)

Zeynullah Efendi'nin dükkanı, yurt dışından gelen kaçak malların dağıtım yeridir. "Arap, Fransız, İngiliz, İtalyan, Türk çok adamı vardı. Zeynullah Efendi'nin bu durumunu da, bu bölgede olsun, Ankara'da, İstanbul'da olsun bilmeyen yoktu. Zeynullah Efendi kazandığı paralarla ucuza çok portakal bahçesi, çok toprak kapatmıştı. Şu dağın dibinden Akdeniz'e kadar uzanan bütün ova onundu. Türlü silah, esrar, eroin, atlar, koyun sürüleri, satılacak, alınacak ne varsa... Her gece konağına değerli mal yüklü on beş atlı geliyor, yirmi beş atlı

gidiyordu.(s. 162) Zeynullah Efendi'nin dükkanı kasaba ileri gelenlerinin toplanıp sohbet ettikleri bir yerdir.

Zeynullah Efendi, doğup büyüdüğü kasabanın özlemi içindedir. Babası, o kasabanın hapishanesinin kumandanlığını yapmıştır. Zeynullah Efendi de okumak için Şam'a gitmiş, sonra kasabaya geri dönmüştür. Uzun yıllardır bu kasabadadır. İnce Memed'e memleket özlemi çektiğinden bahsederken, kasabasının yurtdışında kaldığını söyler: "Malım mülküm, hiçbir şeyim olmayaydı da ben kasabamda yaşayaydım.(...) Zeynullah Efendi'nin kasabasından söz ederken dudakları titriyor, gözleri yaşarıyor, göğsü iniyor kalkıyordu." (s. 163)

Zeynullah Efendi, Şakir Bey'le gizli bir ortaklık kurar. Şakir Bey, yetkililere verilecek rüşvet için gerekli malzemeyi Zeynullah Efendi'den alır, parasını da fazlasıyla geri öder. Zeynullah Efendi'nin ağzı da çok sıkıdır. Kimseye verilen armağanların kendisinden geldiğini söylemez.

4. 3. 29. Hacı Hanefi

Murtaza Ağa'nın kasabasındaki dükkan sahiplerinden biridir. 'Cin gibi adam dediklerindendi Hacı Hanefi. Çember sakallıydı, ağzından dualar eksik olmayan birisiydi. Gece gündüz, uykuda bile ağzı kıpır kıpır ediyor, önüne kim gelirse okuyup üflüyordu. Her yıl, Hacca gidiyordu. Söylediklerine göre, bu yöntemle de kaçakçılık yapıyordu. Hem dindarlığından, hem de mağazasında her şeyin bulunmasından ötürü dükkanı arı kovanı gibi işliyordu. Öylesine ki, harıl harıl çalışan üç yardımcısıyla bile gelen müşterilerle başedemiyordu.(...) Kasabada Darendeli Hacı Hanefi'yi kimse sevmezdi. Hele Murtaza hiç sevmezdi.' (s. 298)

Murtaza Ağa, İnce Memed'in artık dağlarda olmadığını öğrendiği günün sabahı kendini sokağa atar. Kasabada, dükkanı en erken açan kişi Hacı Hanefi olduğu için onunla İnce Memed'in ne kadar önemsiz olduğu üzerine konuşur. Hacı Hanefi, Murtaza Ağa'ya 'Zatı devletleriniz bana biraz, atın başına koyduğunuz kadar para veriniz, bendeniz de gideyim dağlara, o eşkıyaların hepsini satın alıp da indireyim düze de mübarek huzurunuza getireyim de elinizi bus ettireyim, hem de

ayaklarınızı.'(s. 299) diyerek, İnce Memed'in büyük bir tehlike olmadığını anlatmaya çalışır.

4. 3. 30. Molla Tahsin

Maraş'ta ünlü bir hocadır. Şam Medresesi'nde eğitim görmüş olan Molla Tahsin, bir hattattır. Hat sanatı eski önemini yitirdiği için memeleketi Maraş'a yerleşir. Geçinmek için on beş altına sahte Dulkadiroğlu soyağacı yazar. Kendilerini Dulkadiroğlu soyundan göstermek isteyenler sayesinde zengin olur.

4. 3. 31. Yaşlı Rum Kadın

İnce Memed'in Abdülselam Hoca'nın kasabasında eşkıyalığı bırakarak, Seyran ve Hürü Ana ile yaşamak için satın aldığı evin sahibidir. "(...) ak başörtülü, yaşlı, mavi gözlü bir kadın"dır. "Belirli bir Rum şivesiyle" (s. 151) konuşur. Kocasıyla birlikte Girit'ten gelen kadının iki kızı, babaları öldükten sonra İstanbul'a giderler. Kadına kocasından çok para kalır. Kocasından kalan evi satan kadın kızlarının yanına gider.

4. 3. 32. Öğretmen Sami Turgut

Öğretmenliğin yanında kasaba ağaları gibi haksız yollarla mal mülk sahibi olmuştur. O da eşrafla birlikte İnce Memed'in yakalanması için çevrilen dolapların hepsine katılır. Yaşar Kemal'in romanlarında sıkça karşılaşılan eğitimli fakat aydın düşünce yapısına sahip olmayan tiplerdendir.

4. 3. 33. Yüzbaşı

Abdülselam Hoca'nın kasabasındandır. İnce Memed'den nefret eder. Sık sık Zeynullah Efendi'nin dükkanına gider ve oradaki konuşmalar sırasında köylülerden nefret ettiği anlaşılır: "Bizim namussuz alçak köylü her bir haltı karıştırır. Köylü olmasa ardında, birkaç eşkıya, İnce Memed gibi birkaç çalı kakıcı nedir ki... Ulan bir elime geçse İnce Memed, ulan şu dağlara, İnce Memed takibine

gönderseler beni, o bacaksız İnce Memed'i bacaklarından tutar, şöyle cart, diye ikiye ayırırdım. O alçak köylülere de gösterirdim. Onları bir işkenceden geçirirdim, on bin, yüz bin İnce Memed olsunlar bakalım, bir milyon İnce Memed olsunlar, onlara kan işetirdim."(s. 170)

4. 3. 34. Yüzbaşı Faruk

Romanın başından beri İnce Memed'in peşinde olan Yüzbaşı Faruk, bu ciltte de İnce Memed'i yakalamak için uğraşır. Anacık Sultan'ın Kertiş Ali tarafından işkenceyle öldürülmesi üzerine, Anacık Sultan'ın koruyucusu olan Bünyamin tarafından öldürülmüştür.

4. 3. 35. Albay Azmi Bey

İnce Memed'in yakalanması için Arif Saim Bey'in çağırdığı albaydır. Karafırtına ve Kemikkıran, ona takılan lakaplardır. Köylülerden nefret ettiği için eşkıyaları bulmak amacıyla bütün köylüleri dayaktan geçirir. Dayaktan geçirdiği köylülerden biri olan İlyas Çavuş tarafından öldürülür.

4. 3. 36. Binbaşı Nafiz Bey

Albay Azmi Bey'in öldürülmesinden sonra kasabaya İnce Memed'i yakalamak için gelen binbaşıdır. Toros köylerini boşaltıp, İnce Memed'in yalnız kalmasını planlayan Binbaşı Nafiz Bey, İnce Memed tarafından ayağından vurulur.

4. 3. 37. Bekir Çavuş

İnce Memed'in atını arayan birliklerden birinin çavuşudur. Girdiği bir köydeki bütün erkekleri dayaktan geçirir. İnce Memed'in atını kendisine teslim etmezlerse dayağa günlerce devam edeceğini söyler. Bu sırada İnce Memed'in atı, köy yakınlarında görünür. Atı yakalayamayan çavuş, utancından köyü terkeder.

"Antep'in çöle yakın bir köylüğünden(di)." Köylülerin İnce Memed'in atına taptıklarını düşündüğü için onlara daha çok kızıyordu. "(...)onun kaçakçı babası da candarmalardan çok dayak yemişti, keşki dayak yemekle kalsaydı, onun babasını

candarmalar sınırda bağırta yalvarta öldürmüşlerdi."(s. 179) Bekir Çavuş, bu nedenle köylülere karşı çok anlayışlı olduğunu söyler. Oysa girdiği köylerde dayaktan geçirmediği insan kalmaz.

4. 3. 38. Asım Çavuş

Asım Çavuş, diğer İnce Memed kitaplarında olduğu gibi bu kitapta da İnce Memed ile dosttur. Bu durumdan kimsenin haberi yoktur. Eşkıyalar ile jandarmalar arasındaki çatışmalarda İnce Memed, Asım Çavuş'u korur.

4. 3. 39. Onbaşı Kertiş Ali

Uzatmalı onbaşıdır. Yüzbaşının emrinde çalışır. İşkence ederek, köylülerden İnce Memed'in yerini öğrenmek ister ama başaramaz. Taşkın Halil Bey, Kertiş Ali'nin çok zalim bir işkenceci olduğunu düşünür: "Sen Kertiş Ali'yi benden iyi bilirsin, taşı, demiri, çeliği, dilsiz toprağı işkenceye çekse konuşturur. O Kertiş Ali uzatmalı onbaşı. Uzatmalı onbaşı ne demektir bilir misin?(...)

Dünyada bunlardan zalimi olamaz. Balta sapını kesmez derler ya yalandır. Bütün ağaçları kesen baltanın sapı da ağaçtandır." (s. 84)

4. 3. 40. Albay

'Kurtuluş Savaşı'nda çarpışanlardandı, Zeki Nejad'la Dumlupınar'dan sonra İzmir kapılarında tanışmışlardı.'(s. 256) Zeki Nejad'ın Şakir Bey'e karşı verdiği mücadelede Zeki Nejad'a yardımcı olur. Fakat Şakir Bey'den rüşvet alan jandarmalarla başa çıkamaz. Zeki Nejad'ın öldürülmesi üzerine katillerin bulunması için çok çalışır fakat Şakir Bey'in güçlü biri olması nedeniyle katillerin bulunamayacağını anlar ve kasabadan ayrılır.

4. 3. 41. Şehmus

Urfalı bir jandarmadır. Bir akşam "(...) yemin etmiş, ben bu atı yakalamadan, sılam bana nasip olmasın, demişti. Aradan üç gün geçmeden, Urfa'dan gelen on dört yaşındaki bir çocuk Şehmus'un kafasına, hem de yedi

kurşun sıkarak öldürmüştü. Meğer Şehmus'un babası çocuğun babasını öldürmüş, hapse girmiş."(s. 181) Köylüler, İnce Memed'in atının kutsal olduğunu ve onu yakalamaya çalışanların başına çeşitli belalar geldiğini düşünürler.

4. 3. 42. Anacık Sultan

Üçüncü ciltte de yer alan Anacık Sultan, bu ciltte Arif Saim Bey tarafından kasabaya getirilir. Yüzbaşı Faruk ve Kertiş Ali tarafından kasabaya getirilirken yolda İnce Memed tarafından kurtarılır. Anacık Sultan, bunun çözüm olmadığını, kasabaya gitmesi gerektiğini söyler ve Kırkgöz Ocağından Bünyamin'in yardımıyla kasabaya getirilir. Arif Saim Bey, Anacık Sultan'a hakaretlerde bulunur. Anacık Sultan cevap vermeyince de onu konuşturması için Kertiş Ali'ye teslim eder. Kertiş Ali, Anacık Sultan'ı işkence ile öldürür.

4. 3. 43. Bünyamin

Kırkgöz Ocağının bekçisi Mülayim Baba'nın çocuklarından biri olan Bünyamin, Anacık Sultan'ın koruyucusudur. Anacık Sultan'ın Kertiş Ali tarafından öldürülmesi üzerine Kertiş Ali'yi ve Yüzbaşı Faruk'u öldürür. Anacık Sultan'ın cesedini Kırkgöz Ocağı'na götürür. Orada onu Hürü'nün de içinde bulunduğu kadınlar ağıtlar yakarak gömerler.

4. 3. 44. Akyalı Müftüsü

Zeynullah Efendi'nin dükkanına gelen, Abdülselam Efendi'nin kasabasından biridir. "Çok uzun boylu, iri kahverengi gözlü, kara tahta sakallı, kemer burunlu, biraz öne eğik duran, güleç yüzlü bir kişiydi." (s. 163) Müftü'nün kasaba ileri gelenlerinden Şakir Bey ile din konularında çok sert tartışmaları olur. İnce Memed'e de sempatisi olduğu anlaşılır.

4. 3. 45. Abdülselam Hoca

Ferhat Hoca'nın arkadaşıdır. Ferhat Hoca, çoban Müslüm ile ona bir mektup gönderir. Müslüm, Abdülselam Hoca'nın yazdığı muskaların çok etkili olduğuna

inanır. Müslüm, Abdülselam Hoca'yı İnce Memed'e şöyle anlatır: "Uzun boylu, güleç yüzlü, incecik, yakışıklı bir adam. Senin gibi sırtında öyle haldır huldur cüppesi de yok. Tıpkı tıpkı Ferhat Hoca'ya benziyor." (s.100)

Zeynullah Efendi, Abdülselam Hoca için "Senin dayın hoca ama, cin gibi, anasının gözü bir hoca. O çok siyaset bilir. Eğer o hoca değil de başka bir şey olsaydı, bu Türkiye'yi toptan zapteder, emrine alırdı. Padişah olurdu şu Çukurova'ya." (s.108) der. Abdülselam Hoca, her konuda İnce Memed'e yardımcı olur. Çok zeki biri olduğu için çevresindekilere İnce Memed'i yeğeni olarak tanıtır.

4. 3. 46. Efendi Hazretleri

Mevlana Türbesi'nin türbedarlığını yapmış olan Efendi Hazretleri, Abdülselam Hoca'nın kasabasında yaşar. İnce Memed, Seyran ve Hürü Ana ile eve taşındıktan sonra, onların ziyaretlerine gider. Hürü Ana, Efendi Hazretlerinin yaptığı tasvirlerden çok hoşlanır. Efendi Hazretleri, dindar ve aydın bir kişidir.

4. 3. 47. Veli Dede

Bir Alevi dedesi olan Veli dede, İnce Memed'i destekleyen din adamlarındandır.

4. 3. 48. Dursun Dede

Ferhat Hoca'nın sığındığı Alevi köyünün dedesidir. Konukseverdir. Sevgiye önem veren, saz çalıp, türkü söyleyen, güzel sesli biridir. "Dursun Dede sazını göğsüne çekmiş, gözlerini kapamış söylüyor uğunuyordu. Yüzünde tatlılık, sevgi, yumuşaklık. Cennetin ortasında oturur gibi, bir tadın, bir inancın rahatlığında.(...) İnsan güzel olacak diyordu Dursun Dede. İnsan her gün biraz daha sevgi dolu, biraz daha mutlu, biraz daha zulme karşı, kötülüklere karşı bilenerek doğacak, çünkü onu sevgi yarattı." (ss. 138-139)

4. 3. 49. İmam

Kasabanın imamıdır. "Ufak tefek, cüppesinin altında yitmiş gitmiş" görünen imam "Bütün eşkıyalık hikayelerini bilir, nerede ne gibi bir eşkıya olayı olmuşsa İmam Efendi bir destancı kıvraklığıyla, dinleyenlerin ağızlarının suyunu akıtarak anlatırdı.(...) Şu insanların kendisini böyle ilgiyle, ağzının içine girercesine dinlemeleri onu mest ediyordu."(ss. 164-165)

4. 3. 50. Zeki Nejad

Kasabanın öğretmenidir. Şakir Bey ile birbirlerini hiç sevmezler. "Bir ayağı topallıyor, yürürken topallığını belli etmemeye çalışıyor, bunda da epeyce başarı sağlıyordu." (s. 164)

Kurtuluş Savaşı'nda çarpışmış, bir de madalya kazanmıştır. Mustafa Kemal Paşa'ya, büyük bir sevgisi vardır.

Kasabanın ileri gelenleri, "Muallim Zeki Nejad'ın çok gizli, çifte aylı bir servisten olduğunu sanıyorlardı. Yoksa böyle bilgili, kültürlü, cin gibi, İstiklal Madalyalı bir zatın bu küçük kasabada, üstelik de kasabanın köyünde ne işi vardı. Üstelik de ne toprak ne bahçe vardı. Üstelik de hükümete, İsmet Paşa'ya bile demediğini bırakmıyordu. Bir tek Mustafa Kemal Paşa'ya bir şey söylemiyordu. Demek ki Zeki Nejad doğrudan doğruya Mustafa Kemal Paşa'ya bağlıydı."(s.171)

Zeki Nejad, halkın İnce Memed'i yüceltmesini şöyle yorumlar: "Evet beyler, İnce Memed'i halk yüceltti, onu evliya, peygamber seviyesine getirdi. Demek ki buna ihtiyacı var. Demek ki biz halkın ihtiyacını karşılayamadık. Ona zulmettik."(s. 171)

İnce Memed, "en çok da öğretmen Zeki Nejad'la dostluk kurmuştu. Saf, temiz, sözünün eri, yalansız dolansız, çocuk huylu, biraz da alıngan, biraz da delifişek, kendini birtakım düşüncelere adamış bir kişiydi. İnce Memed'i de

sonuna kadar tutuyordu."(s. 174) "(...) çok coşkulu bir adamdı, nutuk çeker gibi elini kolunu sallayarak, kendinden geçerek konuşuyordu." (s. 229)

Zeki Nejad, köylerin ortasına çeltik ekerek, köylülerin sıtmadan ölmesine neden olan Şakir Bey'e karşı, büyük bir savaşa girişir. Köylüleri örgütleyerek, kaymakama şikayette bulunmalarını sağlar. Ankara'ya telgraflar çeker. Valiye sıtmadan ölmüş çocuk mezarlarını gösterir. Uzun süre bu çalışmalardan bir sonuç alamaz. Sonra İlçe Çeltik Komisyonu, Şakir Bey'in tarlalarının suyunu kesme kararını alınca Zeki Nejad, öldürülür. Onu öldürenin Şakir Bey olduğu herkes tarafından bilinmesine rağmen yetkililer, bu konuda hiçbir şey yapmaz.

4. 3. 51. Topal Ali

İnce Memed, Mahmut Ağa'yı kasabada Murtaza Ağa'nın konağında vurduktan sonra, Murtaza Ağa'ya kendisini Topal Ali'ye havale ettiğini söylemiştir. Murtaza Ağa, o sırada bunun anlamını çözemez. Daha sonra kendisini Topal Ali'nin öldüreceğini anlayınca Kürt Rüstem'e Topal Ali'yi öldürtmeye çalışır ama Kürt Rüstem bunu kabul etmez. Sadece Murtaza Ağa'yı korumayı kabul eder. Topal Ali, Rüstem'i bu işten vazgeçirmeye çalışır ama başaramaz. Murtaza Ağa'nın eşi Hüsne Hatun'un ricasını kıramayan Topal Ali, tekrar Murtaza Ağa'yı korumayı kabul eder. Murtaza Ağa'nın ölüm korkusu içinde olmasına dayanamaz ve ona İnce Memed'in eşkıyalığı bıraktığını söyler. Bunun üzerine Murtaza Ağa, Topal Ali'ye ihtiyacı kalmadığnı düşünerek onu gene konaktan kovar.

Topal Ali, diğer ciltlerde olduğu gibi bu ciltte de İnce Memed'in en önemli yardımcısıdır.

4. 3. 52. Yel Musa

İnce Memed Yalnızağaç köyünde Bayramoğlu ve Yüzbaşı Gavur Ali tarafından kıstırılır. İnce Memed ve arkadaşları kıyafetlerini değiştirip köylülerin arasına karışırlar. Yel Musa İnce Memed'i tanır. Topal Ali, Yel Musa'yı ölümle tehdit eder ve İnce Memed'in yakalanmasını önler.

4. 3. 53. Tazı Tahsin

Roman boyunca İnce Memed'i takip eden, İnce Memed'e tanıdık gelen biri vardır. İnce Memed, sürekli peşinde olan bu adamın kim olduğunu çıkaramaz. Büyük ihtimalle bu kişi diğer ciltlerde de İnce Memed'in peşinde olan Tazı Tahsin'dir.

4. 3. 54. Hürü Ana

İnce Memed, Abdülselam Hoca'nın kasabasında satın aldığı eve Hürü Ana ile Seyran'ı getirir. Hürü Ana, orada Efendi Hazretleri ile arkadaş olur. Hürü Ana, güçlü, yaşlı kadın tiplerinden biri olarark İnce Memed'in sürekli yanındadır. İnce Memed onu ölen annesinin yerine koyar.

4. 3. 55. Seyran

İnce Memed'in karısı olan Seyran, İnce Memed'in satın aldığı evde Hürü Ana ve İnce Memed ile birlikte yaşar. İnce Memed'in tekrar eşkıyalığa dönmesini engelleyemez.

4. 3. 56. Kara Zeynep

İnce Memed, Akçasaz'da askerlerden ve köylülerden kaçarken Müslüm'le beraber bir köye gelir. Köydeki evlerden birine konuk olur. Evin sahibi, Kara Zeynep adlı yaşlı bir kadındır. "(...) Uzun boylu, güleç, uzun yüzlü, sivri çeneli, söbe kara gözlü, ak başörtülü bir kadındı. Başörtüsünün kenarlarına pul işlemiş, ayaklarına gülüşeftali kırmızı, topuksuz Maraş ayakkabısı giymişti. İnceden, alımlı bir kadındı." (s.58)

Kara Zeynep, İnce Memed'i köyün erkekleri gibi İnce Memed'i aramaya çıkan biri zannettiği için ona kızar fakat konuk olduğu için de fazla üstüne gitmez.

Zeynep Hatun da Hürü Ana gibi çok çabuk kızan, çevresindekilere öfkesini belli eden, bağırıp çağıran biridir. Öfkesi geçtikten sonra ise insanları kırdığı için

üzülür. İnce Memed'i tanımadan önce ona bağırıp çağırması üzerine İnce Memed ağlayınca, çok üzülür.

Zeynep Hatun'un bütün köylü kadınları gibi batıl inaçları vardır. İnce Memed'i ermiş seviyesine yükselttiği için, ona kötülük yapanların Allah tarafından cezalandırılacağını düşünür.

4. 3. 57. Cin Veli

İnce Memed'in köyündendir. Anavarza köyünde yanaşmalık yapar. Jandarmalar, İnce Memed'i ararken, onlara İnce Memed'i gördüğünü söyleyerek yerini gösterir.

4. 3. 58. Yunus

Zeynep Kadın'ın oğludur. İnce Memed'i asker ve ağa zoruyla aramaya çıkan köylüler arasındadır fakat bütün köylüler gibi İnce Memed'e büyük hayranlık duyar. Eve döndüğünde, İnce Memed'in evlerinde konuk olduğunu öğrenir ve hemen konuğu için kurbanlar keser.

4. 3. 59. Avşaroğlu Mehmet Ağa

Zeynep Kadın'ın köyündendir. İnce Memed'i görmeye gelir, onunla sohbet ettikten sonra onu evinde ağırlamak ister fakat, Zeynep Kadın, bunu kabul etmez. Köydeki herkes gibi o da konuksever biridir. "(...) Uzun boylu, sarkık bıyıklı, kırmızı güleç yüzlü, güleç yüzlülüğü ağırbaşlılığını bozmayan bir kişiydi." (s. 69)

4. 3. 60. Kambur Ahmet

Kasabanın tellalıdır. "Kambur Ahmed'in boyu kısacıktı. Alt yanı incecik, üst yanı geniş, boynu hiç gözükmüyor, başı da yarıya kadar omuzlarının içine gömülüyordu. Sallanarak, yuvarlanır gibi bir hoş yürüyordu." (s. 91)

Murtaza Ağa, onun sesini "görkemli Türk sesi" olarak tanımlar. "Hiçbir millette böyle bir gür ses" (s. 91) olmadığını düşünür.

4. 3. 61. Kör Haydar Usta

İnce Memed'in atı diye dağda bulduğu uyuz bir atı, Murtaza Ağa'ya götürerek, bin beş yüz liralık ödülü almak ister. Atın İnce Memed'in atı olmadığı anlaşılınca kalabalığa dönerek; "(...) şimdi ben İnce Memed'in soylu atını alıp götürüyorum, iyi ki bana inanmadınız da bu atı kurşuna dizmediniz. Ben bu at yüzünden cehennemde yanacaktım." (s.123) diyerek sevinç içinde oradan ayrılır.

Kör Haydar Usta, "Ceyhan ırmağının dağlardan kurtulduğu köylerden birinden olurdu.(...) Değirmen taşı ustasıydı. Bunlar babadan dededen, büyük kayalıklardan, mavi, ak çinke taşlarından değirmen taşları keserlerdi. Kör Haydar Usta da on yedi yaşına kadar babasıyla birlikte taş kesti. Bir gün bir kayayı yontarken kopan bir taş parçası gözüne geldi ve sol gözünü çıkardı. Bereket karşıdaki göçmen köyünde idris Hoca derler bir göz cerrahı vardı da onun öteki gözünü kurtardı. (s.117) Bu olay üzerine, Kör Haydar Usta, bir daha kaya kesmez. Onun yeni merakı, yılan derileridir. İdris Hoca, onun gözünü yılan derileriyle iyileştirdiği için, Kör Haydar Usta da yılan derisi toplamaya başlar. Bir gün yılan derisi toplamak için bir kalede dolaşırken antika bir altın küpe bulur. "Olan olmuş, al Allah delini, zapteyle kulunu, Kör Haydar Usta bundan sonra defineciliğe başlamış, ünü bütün Çukurova'yı tutmuştu. Çukurova'yı delik deşik kazmış, ayağının basmadığı yer, kazmasının değmediği ören bırakmamıştı."(s. 118)

Kör Haydar Usta, defineciliktен kazandığı paraları, kadınlarla meyhanelerde yemiş, elinde "saray yavrusu bir konak ile beş yüz dönümlük bir topraktan başka bir şey"(s. 118) kalmamıştı. Antika parçalardan satmayıp sakladığı, kimselere göstermediği, paha biçilmez bir antika kuşu vardır. "Elleri, ayakları bedenine bakarak çok kocamandı. Uzun, pos bıyıklarını kınalıyor, büyük, kehribar bir ağızlıkla avurtlarını şişirerek sigarasını içiyordu."(s. 118)

Kör Haydar Usta, eski halk hikayecileri gibi, topluluk önünde halk hikayeleri anlatmayı da çok sever. İnce Memed'in atı olduğunu iddia ettiği atı Yüzbaşı'ya gösterdiği zaman, onları ikna etmek için halk önünde İskender'in ve atının hikayesini anlatır. İskender'in çift kafalı atını "geçen yıl Akçasaz'ın

kıyısında" gördüğünü fakat yakalayamadığını söyler. Buradan da onun olayları abartarak anlattığı ve hayal dünyasında yaşadığı anlaşılır. Murtaza Ağa, onun hikayesi karşısında kendini tutamayarak: "(...) Tevatür ki ne tevatür. Vay senin, bütün kuyruklu yalanlarınla, boynuzlu kısraklarınla ocağın batsın Kör Haydar." (s. 122) der.

4. 3. 62. Seyis Seydi

Kör Haydar Usta'nın İnce Memed'in atı diye getirdiği atın, kendilerinin "yaşlandığından dolayı kuradaya çıkarıp dağa, yılkıya" bıraktıkları at olduğunu söyler. Kör Haydar Usta da "onun kurumuş, bir beygir yüzüne benzemiş yüzüne" bakarak "Yalancı"(s.123) diye bağırır. Seyis Seydi, İnce Memed'in atı diye getirilen atları denetleyen komisyondadır. "Seyis Seydi büyük bir ciddiyetle, işini seven bir insanın ağırbaşlılığı, vakarıyla öteki atların da ağzını teker teker açtırıp, damaklarında peygamber mührü var mı yok mu, diye"(s. 194) bakar.

4. 3. 63. Saraç Hacı

Menekşeli köyündeki Alevi dedesi Dursun Dede, Ferhat Hoca'ya Sarı Sultanoğlu'nun Dulkadiroğlu olmadığını kalan son Dulkadiroğlu'nun Saraç Hacı olduğunu söyler: "Dulkadiroğlu Sultanlarından kimse kalmadı. Bir tek kişi var, o da Andırın'daki Saraç Hacı, Saraç Hacı çok güzel türkü söyler, soylu atlara sırma işleme, savatlı eyer, dizgin yapar. Bir at, soylu, onun istediği gibi bir at değilse Dulkadiroğlu Hacı Sultan ona dünyayı verseler o ata eyer, dizgin, belleme yapmaz. Onun her işlediği eyer bir renk denizi, bir çiçeklik, bir cennet bahçesidir." (s. 135)

4. 3. 64. Zöhre Hatun

Bekir Çavuş'un bütün erkeklerini dayaktan geçirdiği köyden, yaşlı bir kadındır. "(...) çok yaşlı kadın, bükülmüş beli, incecik bedeni, kırışık içinde kalmış yüzü, ak başörtüsüyle"(s. 182) gelir ve Bekir Çavuş'un karşısına geçerek, korkusuzca ona hakaret eder. Köydeki diğer yaşlı kadınlar, çekip götürmeseler, çavuşun tehditlerine rağmen, hakaretlerine devam edecektir.

4. 3. 65. Kelce Ömer

İnce Memed'in atını yakalamaya çalışırken "kayanın üstünden uçuruma düşmüş, aşağıya ininceye kadar parçalanmıştı(r)."(s. 181) İnce Memed'in atını yakalamaya çalışanların başlarına çeşitli kötülükler geleceğine inanan köylüler, Kelce Ömer'in de aynı nedenle öldüğüne inanırlar.

4. 3. 66. Yaşlı Adam

İnce Memed'in atını bulana para verileceği duyurulmuş ve getirilen atları incelemek için de bir komisyon oluşturulmuştur. "çok yaşlı, avurdu avurduna geçmiş, uzun, tel tel sakallı, beli biraz öne doğru bükülmüş yırtık şalvarlı, yırtık, yün şapkası ta kaşlarının üstüne kadar düşmüş bir kişi"(s. 193) yaşlı ve uyuz bir atı getirerek, komisyondakileri atın İnce Memed'in atı olduğuna ikna etmeye çalışır. Başaramayınca da kızarak, atı orada bırakır ve çekip gider.

4. 3. 67. Kedi Kadri

İnce Memed'in atı olduğunu iddia ederek, at getirenlerden biridir. "(...) ovadaki köylerden birisindendi. Çok yaşlı olduğu söyleniyordu ya, tam bir köse olduğundan yaşını hiç belli etmiyordu. Boyu da çok kısaydı. Bacakları da çarpıktı. Burnu bir yana kaymış, gözleri çukura kaçmıştı. Saçları da diken dikendi." (s. 194)

4. 3. 68. Çerkes Selim

İnce Memed'in atının başına ödül konduğunu öğrendikten sonra Uzunyayla Çerkeslerinin atlarını çalıp çalıp Çukurova'ya getirir ve atlara karşılık ödül ister. Yaşar Kemal'in romanlarında sıkça karşılaşılan at hırsızlarındandır.

4. 3. 69. Saraç Veli

Abdülselam Hoca'nın kasabasında yaşayan 'çember sakallı, beş vakit namazında, etliye sütlüye karışmayan, ama iş çeltik sorununa gelince zıvanadan çıkan, iyi bir kişiydi.'(s. 246)

4. 3. 70. Cafer

Kertiş Ali'nin İnce Memed'in yerini bulmak için dayaktan geçirdiği köylülerden biridir. "Cafer, çok zayıf, üfürsen yıkılacak, boynu armut çöpü gibi, cansız, on yedi, on sekiz yaşlarında gösteren, yüzü mum gibi sarı bir gençti. Üstelik de candarmalar onu, iri bir ağacın yaprakları arasına tünemiş, korkudan titrerken bulmuşlar, almış getirmişlerdi."(s. 276) Cafer, Kertiş Ali'ye adının Mehmet olduğunu söyler ve yediği bütün dayaklara rağmen sözünü geri almaz. Bu yüzden dayaktan ölür.

4. 3. 71. Paşa Ahmet

Bayramoğlu'nun eski bir arkadaşıdır. "Aşağıdaki ovada geniş bir çiftliği vardı. Dulkadirli soyundan olduğunu, bu dünyada yalnız kendisinin Dulkadirliden geldiğini, ötekilerin hepsinin yalancı olduklarını kitaplara soy kütüklerine, fermanlara dayanarak önüne gelene anlatmaya çalışıyordu. O gün bu gündür de bunu kimseye anlatamamış, bu dağlarda, ovada Dulkadirli soyundan gelen soy kütüklü, altın varak fermanlı kişiler çoğaldıkça çoğalmıştı. Buna dayanamayan Paşa Ahmet de mitili barhaneyi toplamış, soyunun köyüne dönmüş, köyün de muhtarlığını almıştı."(s. 431-432) Paşa Ahmet, evine gelen Bayramoğlu'na İnce Memed'i öldürmeye çıktığı için çok kızar. Onu eve bile davet etmez. Kendisinin de altınları İnce Memed tarafından fakirlere verilmek için soyulmuştur. Bu durumu büyük bir memnuniyetle karşıladığı her halinden bellidir.

4. 3. 72. İlyas Çavuş

İnce Memed'in Azmi Bey'den kaçarken sığındığı bir köyde karşılaştığı köylülarden biridir. İlyas Çavuş, Azmi Bey'den bütün köylüler gibi karısı ve çocuklarının yanında çok ağır bir dayak yer. Bu durumu gururuna yediremeyen İlyas Çavuş, İnce Memed çetesini evinde ağırladıktan sonra Azmi Bey'i bulur ve öldürür. Kendisi de bu sırada jandarmalar tarafından öldürülür. "İlyas Çavuş, gençliğinde bu dağlarda geyik avcılığıyla epeyce ünlenmişti. Gözünün gördüğü her geyiği nerede olursa olsun indirmiş, sonra asker olmuş, dokuz yıl kurşun sallamıştı. Orduda da keskin nişancılığıyla ünlenmişti. Hali vakti de yerindeydi. Koyun, at, namlı boğalar yetiştiriyordu."(s. 545)

4. 3. 73. Köylüler

Köylülerin davranışlarında her zaman büyük bir çelişki vardır. İnce Memed'i seven, onu ermiş seviyesine çıkaran da Yüzbaşı'yla birlik olup, onu yakalamaya çalışan da onlardır. İnce Memed de bu çelişkiye şaşırır.

Köylüler, kendilerine yapılan haksızlıklara ses çıkarmayan, kendilerine eziyet edenleri, her şeye rağmen sevip sayan insanlardır. İnce Memed, kendisini de köylülere benzetir. "(...) Ben yalnız böyle değilim ki, bütün köylüler, dağlılar, Çukurovalılar böyle, biz hepimiz yumuşak, boyun eğen, yüzünün üstüne bas, ez, kul köle eyle, on yıl askerlik yaptır, öldür, zulüm et, derisini yüz, ırzına geç, ses çıkarmayan bir tuhaf insanlar, yaratıklarız." (s.95)

Murtaza Ağa ile Taşkın Halil Bey, İnce Memed'in atı için koyacakları ödül miktarını bin beş yüz lira olarak belirlerler. Murtaza Ağa, köylülerin para için her şeyi yapacaklarını düşünür: "(...) köylüler de bu keramet sahibi, evliya katına ermiş, bu sırrı hikmetli atı o kadar ucuza yakalamazlar, canlarını, mallarını, soy soplarını kadim bir tehlikeye atmazlar. (...) Bin beş yüz liraya o köylüler değil atı yakalamak, bin beş yüz liraya onlar Allahlarını da satarlar."(s.88)

6. TENEKE[15]

1954'te yazılıp aynı yıl Cumhuriyet'te tefrika edildikten sonra 1955'te yayımlanmıştır.

Teneke'de kendi çıkarları için köylülerin hayatlarını tehlikeye atan çeltikçiler ve onlarla mücadele eden köylüler anlatılır. Ağalar, ektikleri çeltik nedeniyle köylülerin sıtmalanmasına neden olurlar. Bürokratlar ve askerler de ağaların yanında yer alırlar. Kasabaya atanan genç kaymakam, başlangıçta deneyimsizliği nedeniyle bilmeden ağalara yardımcı olur. Daha sonra Resul Efendi'nin kendisini aydınlatmasıyla ağalara karşı çıkar. Bunun üzerine ağalar onu Kars'ın Kağızman ilçesine sürdürürler. Arkasından da teneke çaldırırlar. Roman karamsar bir sonla bitiyor gibi görünmesine rağmen kaymakamı uğurlamaya gelen Memo, kaymakama yeniden umut ışığı verir.

Pek çok kişinin aksine Fethi Naci, Teneke'nin umutlu bir sonla bittiğini söyler.

> "Yaşar Kemal'in Teneke'sindeki insanların şöyle bir doğruluşları var...Köyden, köylüden söz eden hikayelerde görmeye alışık olduğumuz ezilen, sefalet çeken, işleri oluruna bırakmış, bir yandan bazı toplum kuvvetlerinin, öbür yandan tabiat kuvvetlerinin elinde esir insanlar yerine bu kuvvetler karşısında dinelen, seslerini yükselten insanlar, aynı gaye için hep beraber yürüyen insanlar. Teneke'nin en önemli özelliği, bu bence. Memleketimizin insanlarına yeni bir görüşle bakması. Teneke, doğru anlaşılmış bir gerçekçiliğin ürünü."[16]

5. 1. Romanın Özeti

Üç aydır kaymakamın bulunmadığı kasabada, tahrirat katibi Resul Efendi, kaymakamlığa vekillik etmektedir. Nisan, çeltik etmek için başvuruların yapıldığı aydır. Çok karlı bir iş olan çeltikçilikle uğraşan ağalar ve beyler, çeltik ekim ruhsatını alabilmek için rüşvet, tehdit ve adam öldürme gibi her türlü yola başvururlar. İstediklerini yapmayan kaymakamları da kasabadan sürdürürler. Bütün

---

[15] Alıntılar, romanın Milliyet Yayınları'ndan çıkan Nisan 1978 tarihli baskısından yapılmıştır.
[16] Naci, Fethi, Yaşar Kemal'in Romancılığı, Adam Yayınları, İstanbul, 1998, s. 13.

bunları bilen Resul Efendi, bir buçuk yıl kalan emekliliğini tehlikeye atmamak ve çeltikçilerle uğraşmamak için çeltik komisyonunun kararını imzalamaz. Bu nedenle başta Murtaza Ağa olmak üzere çeltikçilerden tehdit alır. Ağalar, onu başka bir kasabaya sürdürebilmek için gerekli yerlere Resul Efendi'nin rüşvet aldığını, karısını kızını sattığını, kaymakamlıkta içip içip bağırdığını anlatan, yalanlarla dolu telgraflar çekerler. Resul Efendi, kasabaya atanan yeni mezun bir kaymakam sayesinde bunlardan kurtulur.

Kasaba eşrafı, genç kaymakamı etkileyebilmek için, o gelmeden önce çok güzel bir ev hazırlarlar. Kaymakam hakkında her türlü bilgiyi de önceden edinirler. Bütün eşraf, kaymakamı tren istasyonunda davul zurna ile karşılar. Kaymakam Fikret, kendisine gösterilen ilgiden memnun olur. Gelmeden önce Anadolu köylerinin sefalet içinde olduğunu, köylülerin sıtmadan öldüğünü, eşrafın ise kanunları hiçe sayan, köylüyü sömüren insanlar olduğunu duymuştur. Oysa onu karşılamaya gelen eşraf, okumuş, halkın iyiliği için çalışan kimseler olarak görünür. Kaymakam, kendisine gösterilen ilgiden çok duygulanır, bu insanlar için çalışıp, kasabanın gelişmesine katkıda bulunmaya kendi kendine söz verir. Kaymakamın genç ve deneyimsiz olması nedeniyle, çeltik kanunları hakkında bilgisi ve deneyimi olmadığını bilen çeltik ağaları, komisyondaki doktor ile ziraat teknisyenini satın alarak kaşla göz arasında çeltik ekme izinlerinin bir kısmını alırlar.

Çeltik ağalarından Okçuoğlu, altı bin dönümlük çeltik alanının ortasında kalarak topraklarını bölen ve yalnız kesik sulama yöntemiyle izin almasına neden olan Sazlıdere köyüne de çeltik ekmek ister. Bunun için genç ve deneyimsiz kaymakamdan kolaylıkla izin alabileceğini düşünmektedir. Köyün sahibi olan Osman Ağa'dan izin almış ama köylüleri, özellikle de eski bir eşkıya olan Kürt Memed Ali'yi ikna edememiştir.

Kasabada kaymakamın ağalarla arasının çok iyi olduğu ve ağalardan rüşvet alarak çeltik ruhsatlarını verdiğine dair dedikodular başlar. Resul Efendi, bunları duyunca oğlu gibi sevdiği kaymakama çok acır. Karısıyla ve kendisiyle uzun süre

cebelleştikten sonra kaymakama gerçekleri söyler. Kaymakam çok şaşırır ve ilk iş olarak kaldığı evden eşyalarını kaymakamlığa getirterek, orada kalmaya başlar.

Okçuoğlu, köylüleri umursamadan Sazlıdere köyünün içine suları bırakır. Köy, su içinde kalır. Köylüler, Zeyno Ana önderliğinde kaymakama şikayete giderler. Kaymakam, çeltik komisyonunu toplayarak köye götürür ve olayı yerinde tespit eder.

Kaymakam, çeltik sahalarının kanunlara uygun olmadığını görünce, çeltik ruhsatlarını vermez. Çeltik ağaları, önce kasaba müftüsünü ricacı olarak, sonra da Rıza Değnek adlı kasabalıyı rüşvet vermesi için kaymakama gönderirler. Kaymakam, onları sertçe odasından kovar. Kaymakam, odasının kurşunlanmasını, cipinin bozulmasını umursamadan çeltikçilere karşı halkın yanında mücadele etmeye devam eder. Hakkında ağalar tarafından köylülerin ağzından kendisiyle ilgili iftira dolu telgraflar yazdırılarak Ankara'ya çekilir. Kaymakam, bunlara da alışır. Çeltikçiler, sonunda kanunları hiçe sayarak, izin almadan tarlaları ekerler.

Kaymakam, sıtmalı çocukların fotoğraflarını Sağlık Bakanlığı'na gönderir. Arzuhalci Kör Cemal'le çeltikçilere karşı kampanya başlatırlar. Çeltikçiler, Kör Cemal'i kurşunlatırlar. Mustafa Pehlivan'ın da portakal bahçesindeki ağaçlarını keserler. Kaymakam, çeltikçilere karşı tek başına kalır. Ruhsatsız ekilen çeltik sahalarının ve Okçuoğlu'nun su bentlerinin üzerine jandarma koyan kaymakam, ertesi gün rüşvet alan jandarmaların suyu açtıklarını görünce jandarmaları değiştirir ama yeni gelen jandarmalar da suyu bir gün sonra açarlar. Kaymakam, elinde silahla gece gündüz demeden bentleri denetlemeye başlar. Murtaza Ağa'dan da ölüm tehdidi alır. Okçuoğlu, jandarmalara verdiği rüşvet ile suyu açtırarak, Sazlıdere köyündeki evlerin yıkılmasına neden olur. Resul Efendi, kasabada olan biten her şeyi kaymakama haber vermekte, bu durumun anlaşılmaması için de her yerde kaymakama karşıymış gibi davranmaktadır.

Jandarmaların rüşvet alarak suyu kesmemeleri nedeniyle suların içinde yaşayan Sazlıdere köylüleri, Zeyno Kadın'ın önderliğinde Okçuoğlu'nun bentlerini kendileri beklemeye başlar. Buna çok kızan Okçuoğlu, köylülere büyük paralar vererek evlerini satın alır. Kürt Memed Ali dışındaki bütün köylüler, paralarını alıp

evlerini terkeder. Okçuoğlu, çeltik sahasında hiç köylü kalmadığı gerkçesiyle çeltik komisyonundan suyu açmasını ister. Kaymakam, köye gittiğinde Kürt Memed Ali'yi görür. Köyde hala insanların yaşadığı gerkçesiyle de suyu açmaz. Okçuoğlu, hem zararlarının karşılanması için mahkemeye başvurur, hem de adamlarını köye yollayıp, Memed Ali'yi öldürme emri verir. Memed Ali, bunu beklediği için hazırlıklıdır. Adamlar, onun kurşunları nedeniyle köyü terkeder.

Bütün çeltikçiler toplanarak Ankara'daki yüksek mevkili tanıdıklarına kaymakamı şikayete giderler. Kaymakam, Kars'ın Kağızman kazasına tayin ettirilir. Kaymakam, Murtaza Ağa'nın hazırladığı, çocukların teneke çaldığı bir törenle yolcu edilir. Ağalar, toplanıp arkasından alay ederler. Kaymakamı sadece Kürt Memed Ali uğurlamaya gelmiştir. Kaymakam, mücadelesinde haklı olmanın huzuruyla yola çıkar.

5. 2. Şahıslar Kadrosuna Toplu Bir Bakış

Teneke, kanunlara uymadan çeltik ekerek halk sağlığını hiçe sayan ve yoksul köylülerin haklarını gaspeden çeltik ağaları ile onlara karşı çıkan köylüler arasındaki çatışma üzerine kurulu bir romandır. Çeltikçilere çıkarları gereği yardım eden kasabalılar, bürokratlar ve yöneticiler vardır. Bunların karşısında köylülere yardım edenler de vardır.

Romanın en önemli kişisi genç, deneyimsiz ve idealist kaymakam Fikret Irmaklı'dır. Fikret Irmaklı, yeni mezun olmuş, İstanbul'dan gelmiş bir gençtir. Başlangıçta çeltik ağalarının gerçek yüzünü göremediği için çeltik ağalarına bilmeden yardımcı olur. Resul Efendi'nin kasabadaki olayları anlatmasıyla gerçekleri gören Fikret Irmaklı, ne pahasına olursa olsun kanunlara uygun olarak köylülere yardımcı olur. Sonunda da Kars'ın Kağızman ilçesine sürgün edilir. İnce Memed serisindeki bürokratlardan hiçbiri köylülerin tarafında değildir. Bu yönüyle Fikret Irmaklı, Yaşar Kemal'in romanlarında az bulunan idealist bürokratlardandır. Aynı zamanda da aydın bir kişidir. Dilinde sürekli Dokuzuncu Senfoni vardır. Fikret Irmaklı karakteriyle Yaşar Kemal, halk aydın kaynaşmasını göstermiştir. Halkın eğitilmesine katkıda bulunan Fikret Irmaklı, romanın sonunda verdiği

mücadelenin bir kişiye de olsa fayda sağlamasından memnundur. Kasaba doktoru da eğitimli, düşünen, sorgulayan aydın biridir ama çeltikçilerden korktuğu için Çeltik Komisyonu'nda sessiz kalarak çeltikçiler lehine kararlar alınmasına katkıda bulunmuş olur.

Roman kişileri sosyal durumları bakımından sınıflandırılırsa şu tablo ortaya çıkar:

Yoksul köylüler ve kasabalılar: Memed Ali, Zeyno Karı, Resul Efendi'nin Karısı, Resul Efendi'nin Kızı, Kör Cemal, Pehlivan Usta, Hacı Ali Çavuş, Kürt Dursun, Seyfi Ali, Siyasetçi Ahmet, Vayvaylı Osman, Hamza Dayı.

Çeltik ağaları ve eşraf: Murtaza Ağa, Kemal Taşan, Uzun Rahmet, Mustafa Patır Patır, Okçuoğlu Mustafa Bey, Tevfik Ali Bey, Mehmet Dalkesen, Emin Çelikdemir, Delihorozlu Şeref Bey, Cin Hoca, Alacalı Veli Ağa, Gümüşlüoğlu, Osman Ağa, Rıza Değnek.

Bürokratlar, askerler ve yerel yöneticiler: Kaymakam Fikret Irmaklı, Tahrirat Katibi Resul Efendi, Kasaba Doktoru, Dahiliye Vekili, Ziraat Teknisyeni, Jandarmalar.

Din adamı: Kasaba müftüsü.

Bunların dışında Fikret Irmaklı'nın İstanbul'daki kız arkadaşı Nermin ve onun babası Hüsnü Bey, Fikret Irmaklı'nın düşüncelerinden tanıdığımız kişilerdir. İkisinin de memur olduğu düşünülebilir. Temel Kaptan da İstanbul'da kaptanlık yapan Fikret Irmaklı'nın düşündüğü iyi kişilerdendir.

Roman kişileri mesleklerine göre şu şekilde sınıflandırılabilir: Kaymakam Fikret Irmaklı, Tahrirat Katibi Resul Efendi, Doktor, Zirarat Mühendisi, Dahiliye Vekili, Ziraatçi Kemal Taşan (Artık mesleğini yapmamaktadır), eski hukukçu Tevfik Ali Bey, Arzuhalciler Kör Cemal ve Siyasetçi Ahmet, Muhtar Seyfi Ali, Şoför Hamza Dayı, Müftü, Defterdar Hüsnü Bey, Temel Kaptan.

Yaşar Kemal, kendisinin de bir dönem yaptığı mesleklerden biri olan arzuhalciliğe romanlarında sıkça yer verir. Kasabadaki arzuhalcilerden Kör Cemal, çeltikçilere karşı Fikret Irmaklı ile birlikte savaşan, sonunda da hastahanelik olan iyi kişilerdendir. Siyasetçi Ahmet ise çıkarı için çeltikçilerler birlik olup,

kaymakam aleyhinde çirkin iftiralarla dolu arzuhalleri yazan ve Ankara'ya gönderen kişidir.

Kasaba müftüsünün çeltikçilerden yana olması ile din adamı da kötüler arasında yerini alır. İnce Memed serisinde Ferhat Hoca, Abdülselam Hoca, Anacık Sultan ve Alevi dedeleriyle din unsurunu haksızlığın karşısında gösteren Yaşar Kemal, Teneke'de bu yola başvurmaz.

Jandarmalar ve Ziraat Teknisyeni gibi bürokratlar rüşvet alarak çeltikçilere yardım ederler. Yaşar Kemal'in romanlarındaki bürokrat ve yöneticilerin çok büyük bir çoğunluğu bu tipte kişilerdir.

Roman kişileri iyiler ve kötüler olarak kolaylıkla birbirlerinden ayrılırlar.

İyiler: Fikret Irmaklı, Resul Efendi, Vayvaylı Osman, Kürt Dursun, Zeyno Karı, Memed Ali, Pehlivan Usta, Kör Cemal, Resul Efendi'nin Karısı, Resul Efendi'nin Kızı, Nermin, Hüsnü Bey, Temel Kaptan, Kasaba Doktoru.

Kötüler: Murtaza Ağa, Kemal Taşan, Uzun Rahmet, Mustafa Patır Patır, Okçuoğlu Mustafa Bey, Tevfik Ali Bey, Mehmet Dalkesen, Emin Çelikdemir, Delihorozlu Şeref Bey, Cin Hoca, Alacalı Veli Ağa, Gümüşlüoğlu, Rıza Değnek, Ziraat Teknisyeni, Hacı Ali Çavuş, Müftü, Siyasetçi Ahmet, Jandarmalar, Seyfi Ali, Osman Ağa, Dahiliye Vekili.

Aradakiler: Doktor, Hamza Dayı.

Aslında iyi olan fakat çeltikçilerden korktukları için bu yönlerini gösteremeyen kasaba doktoru ve şoför Hamza Dayı da iyi kişiler arasında gösterilebilir. Kasaba Doktoru, korktuğu için Çeltik Komisyonu'nda sesini çıkarmaz. Hamza Dayı, sürgüne gönderilen Kaymakam'ı korkudan arabasına almak istemez ama Resul Efendi'nin kefil olmasıyla Fikret Irmaklı'yı arabasına alır.

Romandaki bazı kişiler İnce Memed, serisinde de karşımıza çıkan kişilerdir. Vayvaylı Osman, iki romanda da yer alır. Murtaza Ağa ve Siyasetçi Ahmet, İnce Memed serisinde yer alan Murtaza Ağa ve Arzuhalci Siyasetçi ile aynı kişiler olabilirler.

Romandaki kadınların sayısı çok azdır. Zeyno, Resul Efendi'nin karısı ve kızı ile Fikret Irmaklı'nın kız arkadaşı Nermin, romandaki, sayıları erkeklere oranla çok az olan kadınlardır. Zeyno Karı, İnce Memed dizisindeki Hürü ile büyük benzerlik gösteren yaşlı, güçlü, haksızlığa karşı savaşan kadın tipidir. Yaşar Kemal'in romanlarında bu tip kadınlara sıkça rastlanır.

Romanda çocuklar yer almaz. Kişiler yaşlarına göre şu şekilde sınıflandırılır:

Gençler: Fikret Irmaklı, Kasaba Doktoru, Resul Efendi'nin Kızı, Kemal Taşan, Nermin, Rıza Değnek.

Orta yaşlılar: Murtaza Ağa, Uzun Rahmet, Mustafa Patır Patır, Tevfik Ali Bey, Mehmet Dalkesen, Emin Çelikdemir, Delihorozlu Şeref Bey, Ziraat Teknisyeni, Dahiliye Vekili, Kör Cemal, Pehlivan Usta, Seyfi Ali, Siyasetçi Ahmet.

Yaşlılar: Resul Efendi, Resul Efendi'nin Karısı, Okçuoğlu Mustafa Bey, Cin Hoca, Alacalı Veli Ağa, Gümüşlüoğlu, Hüsnü Bey, Temel Kaptan, Osman Ağa, Memed Ali, Hacı Ali Çavuş, Zeyno Karı, Kürt Dursun, Müftü, Vayvaylı Osman, Hamza Dayı.

Romanda yaşlıların sayısı gençlere ve orta yaşlılara oranla daha fazladır.

Romandaki eğitimli kişiler şöyle sıralanabilir: Fikret Irmaklı, Resul Bey, Kasaba Doktoru, Hüsnü Bey, Nermin, Ziraat Teknisyeni, Dahiliye Vekili, Kör Cemal, Siyasetçi Ahmet, Kemal Taşan Tevfik Ali Bey, Rıza Değnek, Kasaba Müftüsü. Resul Bey'in kızı da romanda belirtilmemekle birlikte eğitimli kişiler arasında yer alabilir. Bu kişiler arasında aydın olarak nitelenebilecek kişiler Fikret Irmaklı, Kasaba Doktoru, Hüsnü Bey ve Nermin'dir.

Milliyetlerine göre kişiler iki gruba ayrılır: Kürt Dursun, Kürt Memed Ali, Seyfi Ali ile birlikte Sazlıdere köyünde Zeyno Ana dışındaki tüm köylüler Kürt'tür. Zeyno Ana'nın savaş sırasında Türk Kürt ayrımı yapmadan herkese yardım eli uzattığı belirtilir. Zeyno'nun köyde çok sevildiği belirtilerek de köyde böyle bir ayrımın yapılmadığı anlatılır. Çeltik ağalarından Okçuoğlu Mustafa Bey'in derebey kalıntısı olduğu söylenerek Kürt düşmanı olduğu da belirtilir.

Böylece çeltikçiler içinde en kötü kişilerden biri olan Okçuoğlu aynı zamanda ırkçı olmasıyla da Zeyno ve Sazlıdere köylülerinin karşıtıdır.

5. 3. Şahıs Kadrosu

5. 3. 1. Kaymakam

Okulu yeni bitirmiş, ilk görev yerine atanmış, genç ve idealist bir kaymakamdır. "Saçları düz, uzun saçları daima alnına, gözlerine düşen bir genç(ti). Uzun yüzlü, solgun tenli, kara kaşlıydı. Gözleri kahverengi, elaydı. Dudakları incecik, bir çizgiydi."(s. 19)

Kaymakam, kasabaya ilk geldiğinde içinde korku vardır. Anadolu kasabalarının geri kalmış, kışın kar, yazın toz toprak içinde olduğunu, eşrafın da eli silahlı haydut gibi insanlar olduğunu duymuştur. Kendisini karşılamaya gelen eşrafı görünce fikri değişir. "Şu Anadolu insanı, misafirperver, asil, kahraman, yoksul, yiğit... Şu Anadolu'nun kutsal insanları. Bunlara hizmet etmek büyük şeref... Ahırlarda hayvanlarıyla onlar gibi yatmak, onlar gibi yemek... Onlar gibi sineklere yenmek... Onlar gibi... Onlara hizmet etmek ne şeref..."(s. 21) diye düşünür. Kaymakam, kendisine gösterilen ilgiden sarhoş olmuş, vatan ve millet sevgisiyle coşarak, bu insanlara faydalı olabilmek için sabırsızlanmıştır.

Kaymakam, genç ve tecrübesiz olduğu için çeltik komisyonunda Okçuoğlu'na ruhsat verir. Çeltik kanunundan haberi yoktur. Resul Efendi'nin kendisine kanunu vermesi üzerine gerçekleri öğrenir ve Kimseye çeltik ruhsatı vermez. Bunun özerine çeltikçiler önce aracı gönderirler. Sonra rüşvet vermek isterler. Kaymakam gelenleri sertçe kovar. Tehditler almasına, odasının kurşunlanmasına, hatta Ankara'ya kendisi hakkında köylülerin ağzından iftira dolu telgraflar çekilmesine rağmen, köylülerin yanında çeltikçilere karşı savaşmaktan vazgeçmez. Çeltikçilerin su bentlerine jandarmalar koyar. Jandarmalar, rüşvet alıp suları açtığında yenilerini ister. Hatta kendisi elinde silahıyla bentleri denetler.

Kaymakam, yalnız kaldığı zaman insanların ne kadar alçalabileceğini düşünür. Yine de mutsuz olmaz. "Değer. Bir eşkıya, bir Zeyno Kadın, gözleri

kocaman çocuklar için de olsa değer... Mücadeleye değer. Bir hayat pahasına olsa da değer..."(s. 72) diye düşünerek mücadeleye devam eder.

Çeltikçiler, yıllardır, bütün kaymakamların her isteklerini yerine getirmelerine alıştıkları için yeni kaymakamın köylülerle birlik olmasına çok şaşırırlar. "Bir de yıllardır olmayan bir şey olmuştu: Fıkara köylüler her istedikleri zaman kaymakamı görebiliyorlar, dertlerini uzun uzun anlatabiliyorlardı. Eskiden tam bunun aksiydi. Eşraf, kaymakamlık dairesine ikinci bir kulüpmüş gibi oturup akşamlara dek sohbet ediyordu. Bir eşrafın parmağı olmadan hiç fıkara köylünün işi çıkmıyordu buradan. Bu yüzden de köylerde eşrafın nüfuzu arttıkça artıyordu. Şimdiyse haysiyetleri köylüler yanında beş paralık olmuştu. Bu yüzden deli oluyorlardı."(s. 91)

Ağaların çalışmalarıyla Kaymakam'ın tayini Kars'ın Kağızman ilçesine çıkar. Murtaza Ağa, kaymakamı, çocuklara teneke çaldırarak yolcu eder. Bu şekilde onunla alay etmiş olur. Kaymakam, son anda yoluna koşarak çıkan Memed Ali tarafından yolcu edilir. Kaymakam, haklı mücadelesinin karşılığını almış olmanın mutluluğuyla gülümseyerek yoluna devam eder. "Sonra bir ıslık tutturdu. Bu, çoktandır unuttuğu, Dokuzuncu Senfoni'nin her zaman çaldığı bir parçasıydı."(s. 104)

5. 3. 2. Resul Efendi

Kasabanın tahrirat katibidir. Sürülen kaymakamın yerine üç ay vekillik yapmış; bu sürede çeltik komisyonunun ruhsat kararını korkaklığı nedeniyle imzalamamıştır. Otuz yıllık devlet memurudur. Kasabalılar onun için "Yaşlı sümsük bir adam. Gölgesinden ürküyor. Bu adamla hiçbir iş görülemez."(s.7) diye düşünürler. Resul Efendi, komisyonun kararını imzalarsa, çeltikçilerin bir kısmını memnun edeceğini, memnun olmayanların ise düşmanlığını kazanıp, hayatının kararacağını bilir. Emekliliğine bir buçuk yıl kalmıştır. Kasabaya on yılda yaptırabildiği küçük evinde karısı ve kızıyla huzurlu bir hayat sürmeyi ister. Bu nedenle imzayı sürekli erteler. Yeni kaymakamın atanmasıyla, bu kabustan kurtulur. "Daireden çıkınca Resul Efendi hiçbir yere uğramadan doğru eve giderdi.

Bu otuz yıldır böyleydi. Omuzları düşük, yüzü soluk... Kederinden göz kapaklarını kaldırıp da şöyle bir yanına yönüne bakamıyordu. Donmuş gibi, put gibi."(s. 10-11)

Resul Efendi, Kaymakam'ın rüşvet aldığına dair söylentilere çok üzülür. Karısının bütün karşı koymalarına rağmen emekliliğinin tehlikeye girmesini bile göze alarak Kaymakam'a gerçekleri açıklar. Kaymakam'ın kibarlığı, dürüstlüğü ve iyi niyeti nedeniyle onu oğlu gibi sevmiştir.

Kaymakam'ın çeltikçilere karşı yürüttüğü mücadele sırasında Resul Efendi, Kasabada olan biten her şeyi Fikret Irmaklı'ya aktarmaktadır. Bu durumun anlaşılmaması için de evde, sokakta, kahvede Kaymakam hakkında atıp tutmaktadır.

Kaymakamın başka bir yere tayininin çıkması üzerine Resul Efendi, kaymakam vekili olur. Bu duruma çok üzülen Resul Efendi, bir yandan da çeltik sezonunun geçmesi nedeniyle çeltikçilerin zarar etmesine sevinir.

5. 3. 3. Resul Efendi'nin Hanımı

Resul Efendi'nin hanımı, kocasını seven, sayan, onun bir dediğini iki etmeyen, her konuda onu destekleyen bir Anadolu kadınıdır. O da kocası gibi sessiz, sakin biridir. Kocasının çeltik sorunu nedeniyle ağalarla karşı karşıya gelmesini istemez. Kocasıyla ve kızıyla sorunsuz, basit bir hayatı olmasını ister.

5. 3. 4. Resul Efendi'nin Kızı

Resul Efendi'nin kızı, on dokuz yaşında, modern bir kızdır. Romanda, uzun boylu olması ve son modaya göre giyinmesi dışında onun hakkında pek bilgi verilmez.

5. 3. 5. Doktor

Ağalardan korktuğu için çeltik komisyonunda hiç konuşmayarak, kanunsuz çeltik ruhsatı verilmesine alet olur.

5. 3. 6. Ziraat Teknisyeni

Çeltik komisyonundadır. Ağalardan rüşvet alarak kanunsuz çeltik ruhsatı verilmesi için çalışır.

5. 3. 7. Dahiliye Vekili

O da çeltik ağalarına yardımcı olur. Yaşar Kemal'in romanlarında sıkça görülen ağalarla birlik olup, rüşvet karşılığı onların çıkarlarını koruyan devlet memurlarındandır.

5. 3. 8. Jandarmalar

Rüşvet alarak çeltik tarlalarına su verilmesini engellemek için aldıkları kesin emre uymazlar.

5. 3. 9. Murtaza Ağa

Kasabadaki zengin çeltikçilerden biridir. Para için her şeyi yapar. Resul Efendi'nin çeltik ekimi ruhsatı veren raporu imzalaması için, onu ölümle tehdit eder. Çeltikçiler içindeki en belalı ağadır. Resul Efendi, "Murtaza Ağa'yı iyi bilirdi. Bir sürü adam öldürtmüş, nasıl yatmış bu kadar cinayetin üstüne, bilirdi. Candarma zabiti Şükrü Bey'i tuzağa nasıl düşürtüp öldürtmüştü, bilirdi."(s. 15)

Murtaza Ağa, kaymakamın çeltik ruhsatı vermemesi üzerine "Bir gece kaymakamın pencerelerini taşlattı. Odasına kurşun sıktırdı. Ölümüne sıktırdı ama kurşunlar değmedi."(s. 65)

Murtaza, Kaymakamı kasabadan sürdürmek için Ankara'daki yetkililerle görüşür ve Kaymakam'ın Kars'ın Kağızman ilçesine tayin edildiği haberi geldiğinde de Kaymakam'ı çocukların çaldığı yüz elli tenekeyle uğurlar.

5. 3. 10. Kemal Taşan

Kaymakam için hazırlanan evin döşeme işini üzerine alan kişidir. "Kemal Taşan ziraat okulu mezunu, birkaç yıl memuriyet yapmış sonra istifa etmiş. İki

yıldır da çeltikten çok kazanan, kasabada en şık giyinen, konuşmasını bilen, sözlerinin arasına ağır lugatler karıştıran bir gençtir. Bu işi bilir."(s. 17)

Kaymakam Fikret Irmaklı'yı karşılamaya gelenler arasında bulunan Kemal Taşan, Fikret Irmaklı özerinde olumlu bir etki bırakır. Kaymakam, onu okul arkadaşlarından birine benzetir. "Ziraatçi... Yüzü itimat telkin eden bir yüz, Kemal Taşan'ın. Kumral saçları gür, dalgalı... Genç yüzündeki hatlar gergin, cild cilalanmış gibi... Siyasal Bilgiler Okulu'nda Sarıyerli Nüzhet... Nüzhet en candan arkadaş... Kemal Taşan ne kadar Nüzhet'e benziyor. Gülüşü tıpkı... Nüzhet'in dudaklarında daima bir tango bulunurdu. Kemal Taşan'da o eksik"(s. 20)

5. 3. 11. Uzun Rahmet

Kasabadaki zengin çeltikçilerdendir. Kasabanın en güzel evi onundur. Bu evi, kaymakam için hazırlar. Bu şekilde onu etkileyip çeltik ruhsatı almayı düşünür. Kanunsuz çeltik ekerek köylülerin sıtmalanmasına neden olur.

5. 3. 12. Mustafa Patır Patır

Kasabadaki zengin çeltik ağalarından biridir. O da diğer çeltikçiler gibi yoksul köylülerin hakkını yiyerek, onların sıtmalanmasına neden olarak zenginliğine zenginlik katar.

5. 3. 13. Okçuoğlu Mustafa Bey

Kasabadaki zengin çeltik ağalarındandır. Kaymakam'ı etkilemek için onu Adana'nın en ünlü barlarına götürür. "Uzun boylu, geniş omuzlu, çizmeli, bıyıklıydı. Ellisinde gösteriyordu."(s. 31)

Okçuoğlu, Kaymakam, Doktor ve Kemal Taşan'ın kulüpte oturduğu masaya gider. "Okçuoğlu bir okkalı, 'Merhaba,'dedi, oturdu. Uzun zaman sustu. Bu susmak derebeylikten kalma bir görenekti. Ağır taş kımıldamaz. Onun için bütün derebeylik kalıntıları, Okçuoğlu gibi, nerede olurlarsa olsunlar, fazla hiçbir laf etmezler. Kasılarak, kemali ciddiyetle, konuşulanları dinlerler, ağır ağır başlarını sallarlar. Okçuoğlu oturdu oturalı başını sallıyor."(s. 31)

Sazlıdere köyü, Okçuoğlu'nun çeltik sahasının ortasında kaldığı için Okçuoğlu bin beş yüz dönümlük bir tarlayı ekememekte ve kesik sulama usulüyle ruhsat alabilmektedir. Kaymakam'ın genç olduğunu gören Okçuoğlu, bu topraklara da çeltik ekme izni alabileceğini düşünür. Köylüleri ikna etmek için Sazlıdere'ye gider. Köyün sahibi olan Osman Ağa'yı ikna ettiği halde Kürt Mehmet Ali'yi ikna edemez. Kanunlara göre çeltik ekilecek alanın köyün üç bin metre uzağında olması gerekmektedir. Kürt Mehmet Ali, bunları çok iyi bildiği için Okçuoğlu'na sertçe karşı çıkar. Okçuoğlu, köylülere hakaretler ederek köyden ayrılır. Zaten kendisi köylüleri hiç sevmez. Onların geri kalmış, cahil, tembel, iyilik bilmez insanlar olduklarını sadece kaba kuvvetten anladıklarını söyler. Özellikle de Kürtlere karşı bir düşmanlığı vardır.

Köylüler, "Okçuoğlu'nu bilirlerdi. Neler yapabileceğine, kasabayı, memurları iki parmağı üstünde oynattığına çok şahit olmuşlardı."(s. 36)

Okçuoğlu, Fikret Irmaklı'nın suları kesmesi nedeniyle zarar etme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Suyun başında bekleyen jandarmalara rüşvet vererek suyu açtırır. Kaymakam aleyhine Ankara'ya telgraflar çektirir. Köylülere büyük miktarda para vererek evlerini satın alır. Çeltik sahasında hiç ev kalmadığı gerekçesiyle suyu açtırmak ister ama köyden Memed Ali hala köyde olduğu için bunu başaramaz. Bunun üzerine Memed Ali'yi öldürmeleri için silahlı adamlar gönderir. Memed Ali, hazırlıklı olduğu için adamlar, onu vuramaz. Okçuoğlu, zararlarının karşılanması için Kaymakam'ı mahkemeye verir.

5. 3. 14. Tevfik Ali Bey

"Eski hukukçulardan, şimdiki çeltikçi ağalardandı."(s. 25) Bu ağaların tamamı köylülerin haklarını yiyen kötü insanlardır.

5. 3. 15. Mehmet Dalkesen

Kasaba eşrafındandır. Çıkarcı, köylüyü ezen çeltik ağalarından biridir.

5. 3. 16. Emin Çelikdemir

Zengin, çıkarcı, köylülerin sıtma olmalarına aldırmadan köylerin yakınına çeltik eken çeltik ağalarından biridir.

5. 3. 17. Delihorozlu Şeref Bey

O da diğer çeltikçiler gibi kanunları hiçe sayıp, para kazanmak uğruna köylülerin sıtma olmalarına neden olan çıkarcı, bencil, insan sağlığını düşünmeyen zengin bir çeltikçidir.

5. 3. 18. Cin Hoca, Alacalı Veli Ağa, Gümüşlüoğlu

Cin Hoca, Alacalı Veli Ağa, Gümüşlüoğlu gibi insanlar fırsat bulduklarında dağda eşkıya besleyip, kendi çıkarları için bu eşkıyaları kullanırlar. Anadolu'da hala bu8 insanlar gibi eşkıya sahipleri vardır.

5. 3. 19. Osman Ağa

Sazlıdere köyünün sahibidir. "Osman Ağa halim selim bir adam. Korkak da. Höt desen ödü kopar. Altmış evlik köy onun yarıcısı."(s. 34) Osman Ağa, köyünü Okçuoğlu'na çeltik ekmesi için vermeyi kabul eder. "Osman Ağa kısa boylu, kırmızı, benekli yüzlü, sütbeyaz saçlı, çelimsiz bir adamdı. Ayağında Maraş derisinden, yağlı bir ayakkabı, bacaklarında siyah pamukludan bol, günde solmuş bir şalvar, sırtında yine pamukludan çizgili bir ceket vardı. Şapkası yağ bağlamıştı. Kapkara, tabaka tabaka..."(s. 36)

5. 3. 20. Rıza Değnek

Zengin bir ağanın oğlu olan Rıza Değnek, babası öldükten sonra kendisine kalan büyük servetin tamamını bitirir. Parası biter ama onun giyiminde ve yaşayışında bir değişiklik olmaz. İnsan ilişkileri konusunda iyi olan Rıza Değnek, kasabaya gelen memurlarla kısa sürede arkadaş olup, ağaların vermek istedikleri

rüşveti onlara iletir. Memurlara her istediğini yaptırır. Rıza Değnek, bu özellikleri nedeniyle çeltikçiler tarafından Fikret Irmaklı'ya rüşvet vermek için gönderilir. Kaymakam, Resul Bey sayesinde, Rıza Değnek hakkında önceden bilgi sahibi olduğu için de sert bir şekilde kaymakamlıktan kovulur.

5. 3. 21. Kör Cemal

Çeltikçilere karşıdır. Murtaza Ağa, onun komünist olduğunu söyler. "Kör Cemal, arzuhalciydi. İddia ediyordu ki, 'Benim kardeşimi çeltik öldürdü. Çeltik olmasaydı, sinek olmazdı. Sinek olmayınca da sıtma olmazdı. Kardeşim de sıtmadan ölmezdi. "Yıllar yılı dilinde bu!"(s. 69)

Kör Cemal, Kaymakam'la birlikte Ankara'ya çeltikçilere karşı telgraflar çeker. Bunun üzerine kurşunlanır ve hastahaneye kaldırılır. Vuranlar da bulunamaz.

Yaşar Kemal'in diğer romanlarında da sıkça karşılaşılan arzuhalci tiplerinden olan Kör Cemal, gençliğinde arzuhalcilik yapan yazarın kendisidir.

5. 3. 22. Siyasetçi Ahmet

Kasabanın arzuhalcisidir. Kaymakam'ı kasabadan sürdürmek isteyen ağalar, köylülerin, muhtarların, belediye başkanının, siyasi parti başkanlarının ağzından Siyasetçi Ahmet'e Kaymakam'ı karalayan telgraflar yazdırırlar. Bu telgraflar, Ankara'ya çekilir. Siyasetçi Ahmet "Yıllardan beri kaymakama yüklenecek suçları öylesine ezberlemişti ki, telleri gözü kapalı yazıyordu. Teller öyle berbattı ki, her okuyan kaymakamdan iğrenir, kusacağı gelirdi."(s. 66)

5. 3. 23. Zeyno Ana

Sazlıdere köyündeki yaşlı kadınlardan biridir. Altmış yaşın üstünde olan Zeyno Ana'nın kocası savaşta öldüğü için duldur. Kendisi de Milli Mücadele'de çetelerde savaşmıştır. Zeyno'nun köyünün yarısı Kürt olduğu için onun adını kısaltıp Kürt adı gibi Zeyno demişlerdir. Zeyno, Kürt Türk ayırmadan herkese yardım eder. Üç tane öksüz büyütüp evlendirmiştir. Şakacı, konuşkan, cesur bir kadındır. Köylüler tarafından saygı görmektedir. Okçuoğlu'nun köyü su altında

bırakması üzerine köyün erkeklerinden somut bir tepki göremeyince, köyün erkeklerinin iğdiş edilmiş gibi davrandıklarını söyler. Köylüleri, harekete geçirip, çamurlu halleriyle Kaymakam'a şikayete götürür. Kaymakam'ın önünde korkmadan, köyün erkekleri yerine Zeyno Ana şikayette bulunur. Kaymakam'ı, bu duruma bir çözüm bulmazsa Ankara'ya şikayet etmekle tehdit eder.

Kaymakam'ın Okçuoğlu'nun sularını kestirmesi ve bentlerin başına jandarma koyması da işe yaramayıp, Okçuoğlu, Sazlıdere köyünü sular altında bırakınca Zeyno Kadın "O Okçuoğlu'ysa, ben de Zeyno Karı'yım. Benim de inadım inat. El mi yaman, bey mi yaman, görür Okçuoğlu."(s. 77) diyerek köyün erkeklerinin tepkisizliğine ve üzüntüden ağıt yakmalarına kızar. "İn aşağı Memed Ali. Kes ağıdını. Ne bu! Sabahtan akşama kadar ağıt! Köyü almış götürüyor ağıt. Avrattan ciğersizler sizi"(s. 79) sözleriyle köyün erkeklerini azarlar ve köylüleri toplayıp jandarmaların yerine kendilerinin suyu beklemeleri için bentlerin başına götürür.

5. 3. 24. Kürt Memed Ali

Torosların en ünlü eşkıyalarından biri iken onuncu yıl affından faydalanıp dağdan inmiş, çiftçiliğe başlamıştır. İyi niyetli, dürüst, haksızlıklara karşı çıkan biridir. Okçuoğlu'nun Sazlıdere'ye çeltik ekmek istemesine karşı çıkar. Bozuk Türkçesiyle Okçuoğlu'na sertçe kanunları hatırlatır.

Okçuoğlu, Sazlıdere köylülerine büyük para vererek evlerini satın alır. Amacı köyü boşaltıp çeltik ekmektir. Kürt Memed Ali, köyde para almayan, yani evini satmayan tek kişidir. Kendisini öldürmeye gelen Okçuoğlu'nun adamlarına karşı silahla karşı koyarak, kendini kurtarır. Kaymakam'ın tayini çıktığında, onu geçirmeye gelen tek kişi Memed Ali'dir.

5. 3. 25. Kürt Dursun

Sazlıdere köyündendir. Köyün sular altında kalması üzerine Zeyno Ana'nın liderliğinde kasabaya giderler ve köylüleri temsilen Kürt Memed Ali ile beraber Kaymakam'a dertlerini anlatırlar.

5. 3. 26. Pehlivan Usta

Danacı Halil'in oğludur. Çeltik işine o da karşıdır. Kaymakam'la birlikte çeltikçilere karşı yürütülen kampanyada çalışınca portakal bahçesindeki bütün ağaçlar, bir gece içinde kesilir. Bunun üzerine mücadeleyi bırakır.

5. 3. 27. Hacı Ali Çavuş

Resul Efendi'nin eski arkadaşıdır. Hacı Ali Çavuş, bütün kasabalılar gibi dedikoducudur. Büyük bir zevkle Kaymakam'ın rüşvet aldığını söyler. Resul Bey'in de Kaymakam'a söylediği gibi "Halk böyle iftiralara inanmak için can atar."(s. 48)

5. 3. 28. Seyfi Ali

Sazlıdere köyünün muhtarıdır. Okçuoğlu'nun adamı olduğu için köyün sular altında kalmasına tepkisiz kalır.

5. 3. 29. Vayvaylı Osman

Vayvay köyünde, çiftçilik yapan Osman, yaşlı, güler yüzlü biridir. Karısıyla mutlu bir hayatları vardır. Köylüler, onun tarlasının diğer köylülerin tarlalarına göre daha verimli olmasına şaşırırlar. Bunun nedeni Vayvaylı Osman'ın titiz çalışmasıdır. Vayvaylı Osman, köyünde diğer köylüler gibi giyinirken kasabaya indiğinde memurlar gibi giyinir. Onun bu kıyafetine kasabalılar gülerler.

Osman, Kaymakam'la kısa sürede çok iyi dost olur. Ağaların Kaymakam'la aralarında arbuluculuk yapma tekliflerini kabul etmez. Ağalar, ondan Kaymakam'a rüşvet götürmesini isterler. Bu duruma çok bozulan Osman, birkaç gün Kaymakam'a uğramaz. Sonra, Kaymakam'a giderek bunları anlatır ve onun mücadelesine destek verir. Vayvaylı Osman, İnce Memed serisinde, İnce Memed'in en önemli yardımcısı olan bir köylüdür. Ağalara karşı her zaman savaşmıştır.

5. 3. 30. Hamza Dayı

Kasabadaki yaşlı bir şofördür. Kaymakam'ın tayini çıkınca istasyona gitmek için bir arabaya ihtiyacı olur. Hamza Dayı, ağalardan korktuğu için Kaymakam'ı götürmek istemez. Resul Efendi, Hamza Dayı'ya kefil olacağını, ağalara Hamza Dayı'yı kendisinin gönderdiğini söyleyeceğini anlatınca Hamza Dayı, Kaymakam'ı götürmeyi kabul eder.

5. 3. 31. Müftü

Kasabanın müftüsüdür. Çeltikçilerin tarafındadır. Kaymakam'a, çeltikçiler tarafından ricacı olarak gönderilir. Kaymakam tarafından sertçe kovulur. "Yaşlı, kambur, küçücük"(s. 62) biridir.

5. 3. 32. Nermin

Kaymakam'ın İstanbul'dan arkadaşıdır. Fikret Irmaklı, köy hayatından bunaldığından İstanbul'daki tanıdıklarını düşünüp mutlu olur. Nermin ile Fikret Irmaklı arasında bir gönül ilişkisi vardır.

5. 3. 33. Hüsnü Bey

Nermin'in babasıdır. Defterdardır. Kaymakam, kasaba eşrafının kendisine gösterdiği ilgiyi düşünürken aklına Hüsnü Bey'in söylediği şu sözler gelir: " 'Oğlum Fikret Bey,' diyordu. Ne diyordu Hüsnü Bey? Uzun kırçıl bıyıklarını burarak ne diyordu? 'Oğlum,' diyordu. 'Sen sen ol, görünüşe aldanma. İnsanlar iki yüzlüdür.' " (s. 28)

5. 3. 34. Temel Kaptan

Kaymakam'ın memleketi olan İstanbul'u düşünürken Aklına gelen bir gemi kaptanıdır. "Hey kardeşim Temel Kaptan, canımın içi Temel Kaptan! Elleri kocaman, tuzlu, kırışık içinde..." (s. 27)

6. YILANI ÖLDÜRSELER[17]

Yaşar Kemal, Yılanı Öldürseler romanını 1950'de Kozan Hapishanesi'nde tutuklu bulunduğu günlerde tanıştığı bir çocuğun hayat hikayesinden esinlenerek 1976'da yazmıştır. Roman 1976'da Cumhuriyet'te tefrika edildikten sonra kitap halinde basılmıştır.

Yılanı Öldürseler, 1982'de Türkan Şoray tarafından sinemaya uyarlanmış; 1983'te Marianik Revillon tarafından oyunlaştırılıp Paris'te sahnelenmiştir.

Yaşar Kemal, hapishanede tanıştığı çocuğun hikayesini Baldaki Tuz adlı kitabındaki "Anadolu Çocuğu" başlıklı yazısında anlatır:

> "Kozan hapishanesindeydim. Bir gün on iki yaşında kadar gösteren bir çocuk getirdiler. Bu çocuk kaza yapmış, anasını av tüfeğiyle vurmuş. Hapishanede onunla birlik üç ay kaldım, arkadaşlık ettim, gizini çözdüm. Çocuğun üç ay ağzını bıçaklar açmadı. Üç ay uyku yüzü görmediğini biliyorum. Sinirleri öylesine bozulmuştu. Beni yalnız bulunca hikayesini en ince ayrıntılarına kadar anlatıyor da anlatıyordu.
>
> Hikayeyi olduğu gibi anlatmam gerek. Çocuk kaza yapmamış, anasını düpedüz öldürmüştü."[18]

Yılanı Öldürseler romanının kahramanı Hasan, Yaşar Kemal ile büyük benzerlikler taşır. Hasan'ın babası gibi Yaşar Kemal'in de babası onun gözleri önünde öldürülmüştür. Hasan'ın amcası annesi ile evlenmek ister. Yaşar Kemal'in amcası ise onun annesi ile evlenir. İkisi de doğaya düşkündür. Hasan'ı babasının akrabaları, annesini öldürmesi için kışkırtırlar. Yaşar Kemal'in ise annesi onu babasının katilini öldürmesi için kışkırtır. Bu benzerliklerin yanında pek çok da farklılık vardır. Yaşar Kemal'in çocuk kahramanlarının büyük bölümü onun çocukluğu ile benzer özellikler taşırlar.

> "Yılanı Öldürseler'de Yaşar Kemal klasiğe kayıyor ustaca. Babası öldürülen çocuğun anasını öldürmeye itilişini anlatırken, öç alma tutkusunun insanı insanlıktan çıkarışını, çocuk sevgisinin ölümü hiçe saydırışını, güzelliğe duyulan hayranlığın kıskançlığa dönüşerek o güzelliği yok etmeye yönelişini, kısaca 'insan gerçeği'nin o karmaşık, o çelişkili trajik diyalektiğini vermeyi amaçlıyor."[19]

---

[17] Alıntılar, romanın Adam Yayınları'ndan çıkan Haziran 2002 tarihli 10. baskısından yapılmıştır.
[18] Kemal, Yaşar, "Anadolu Çocuğu", Baldaki Tuz, Cem Yayınevi, İstanbul, 1974, s.364.
[19] Özkırımlı, Atilla, Romanların Dünyasında, Ümit Yayıncılık, Ankara, s.91.

6. 1. Romanın Özeti

Esme ile Abbas, birbirlerine aşıktır. Abbas, Esme için birkaç kişiyi yaralamış ve hapse düşmüştür. O hapisteyken Halil, Esme'yi kaçırır ve onunla evlenir. Esme'nin Halil'den bir oğlu olur ve Abbas'ı unutur. Abbas, hapisten kaçarak Esme'yi bulur. Esme hala Halil'e aşık olduğu için onunla gizli gizli buluşur. Abbas bir gün Halil'i öldürür ve Esme'yi kaçırır. Abbas, dağda jandarmalar tarafından öldürülünce Esme eve döner.

Halil'in annesi ve kardeşleri Esme'nin ölmesini isterler ama Esme'nin zengin ve güçlü kardeşlerinden korktukları için bunu yedi yaşındaki Esme'nin oğlu Hasan'ın yapması için uğraşırlar. Hasan'ın babaannesi, Hasan ile sürekli annesinin babasını öldürdüğüne dair konuşur. Halil'in amcaları da Hasan'a tüfekler vererek onu bu öldürme işine hazırlarlar. Hasan bir yandan annesinin sevgisi, bir yandan da söylentilerden bunalır. Kafası karışır. Köylüler de Halil'in hortlağının köye gelip intikamının alınmasını istediğine dair söylentiler çıkarırlar. Büyükannesi Hasan'a annesinin her gün başka bir erkekle yattığını söyler. Hasan, artık dayanamaz ve annesini öldürür. Hapiste, yazar ile tanışır. Başına gelenleri yazara anlatır. Dostlukları, hapisten çıktıktan sonra da devam eder ve bir süre sonra koparlar. Hasan, uzun süre sonra yazarı bulur. Hapisten çıktıktan sonra da kendine iyi bir hayat kurmuştur. Evlenmiş, çocuk sahibi olmuştur. Konağı, arazisi, beş traktörü, üç biçerdöveri vardır.

6. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış

Şahıslar kadrosu çok sınırlı olan romanda olaylar Hasan ve Esme çevresinde döner. Romanda kan gütme geleneği anlatılır. Hasan'ın yaşadığı köy, yerleşik düzene yeni geçmiştir. Bu nedenle aşiret kuralları, töreler hala uygulanmaktadır. Hasan'ın annesini öldürene kadar geçen süreç ayrıntılı psikolojik çözümlemelerle verilir. Hasan ile yazar hapiste tanışmışlardır. Yazarı hapiste diğer mahkumlardan Hasan korur. Özünde iyi bir insan olan Hasan kader kurbanıdır. Küçük yaşlardan itibaren annesinin babasını öldürttüğü ve pek çok erkekle ilişkisi olduğunu duyan ve annesini öldürmesi için amcaları ile büyük anasının telkinlerine maruz kalan

Hasan'ın psikolojisi bozulur. Romanın sonunda bütün telkinler sonuç verir ve Hasan annesini öldürür. Hapisten çıktıktan sonra yazar ile Hasan tekrar görüşürler ve Hasan'ın evlendiği, çocuk sahibi olduğu ve zengin bir çiftlik sahibi olduğu görülür.

> "Yaşar Kemal bu yapıtı vicdan azabı konusunda, daha doğrusu vicdan azabı çekmemek üzerine yapmıştır. Kitabın sonunda Hasan zengindir. Birçok traktöre sahiptir, dingin ve keyifli bir yaşam sürmektedir. Annesini vurmuş olmak onun yaşamasını engellemez; çünkü unutmuştur, çünkü unutuşun içine yuvarlanmıştır. Suçunu unutmuştur."[20]

Roman kişileri Hasan'ın akrabaları ve diğerleri olarak ikiye ayrılabilir.

Hasan'ın akrabaları: Hasan, Esme, Mustafa, Halil, Ali, Büyük Ana.

Diğerleri: Abbas, Lütfi, Kerim, Salih, Dursun, Lokantacı Kürt Sülo, Murtaza Demirdeli, Hacı Eşkıya, diğer köylüler.

Romandaki kadınlar: Kadınların sayısı diğer romanlarda olduğu gibi çok azdır. Esme ve Büyük Ana romandaki kadınlardır. Büyük Ana, Hasan'a sürekli annesini öldürmesi için telkinlerde bulunur. Esme'yi öldürmesi için katiller de tutar ama Esme çok güzel olduğu için kimse onu öldürmeye kıyamaz. Büyük Ana kan davasını körükleyen örnekleri toplumda görülen yaşlı bir kadındır.

Romandaki erkekler: Hasan, Salih, Mustafa, Halil, Abbas, Ali, Lütfi, Kerim, Dursun, Lokantacı Kürt Sülo, Murtaza Demirdeli, Hacı Eşkıya.

Romanda lokantacı olan Kürt Sülo, mahkum olan Lütfi ve kiralık katil olan Hacı Eşkıya dışındaki tüm kişiler köylüdür.

Eğitim durumlarına göre kişiler incelenirse, Esme'nin ilkokul mezunu olduğu belirtilmiştir. Diğer roman kahramanlarının eğitim durumları belirtilmemiştir. Büyük ihtimalle başka eğitim görmüş kişi yoktur.

Yaşlarına göre kişiler:

Çocuklar: Hasan'ın hem çocukluk yılları hem de gençlik yılları anlatılır. Hasan'ın çocukluk arkadaşı Salih'tir.

---

[20]Tuncer, Yaşar, "Bir Homeros ve Cervantes Mirasçısı", Yaşar Kemal'i Okumak, Adam Yayınları, İstanbul, 1999, s.119.

Gençler: Esme, Mustafa, Halil, Abbas, Ali, Lütfi, Kerim.

Yaşlılar: Büyük Ana, Dursun.

Orta yaşlılar: Lokantacı Kürt Sülo, Murtaza Demirdeli, Hacı Eşkıya.

Romanda gençlerin sayısı daha fazladır.

Romandaki kişileri iyiler ve kötüler olarak ikiye ayırabiliriz. Kötüler, kan davasını destekleyen kişilerdir.

İyiler: Hasan, Esme, Abbas, Salih, Dursun, Lokantacı Kürt Sülo, Murtaza Demirdeli.

Kötüler: Mustafa, Büyük Ana, Ali, Halil, Lütfi, Kerim, Hacı Eşkıya ve diğer köylüler.

Roman kişileri, yazarın belirttiği kadarıyla etnik kökenlerine göre sınıflandırılırsa sadece Lokantacı Kürt Sülo'nun etnik kökeni isminden anlaşılır. Onun dışındaki kişilerin etnik kökenleri belirtilmez.

6. 3. Şahıs Kadrosu

6. 3. 1. Hasan

Hasan'ın hikayesi, hapishanede tanışıp arkadaş oldukları yazarın ağzından anlatılır. Hasan, hapishaneye getirildiğinde kimseyle konuşmaz. Hapishanedeki Lütfi adlı herkese sataşan bir mahkum, ona hakaret edince Lütfi'yi bıçağıyla kovalar. Bu olaydan sonra herkes ondan korkar. Lütfi, bir gün yazara da sataşır. Hasan, onu korur. O günden sonra yazarla dost olurlar. "Hasan yüzünden, Hasan'ın arkadaşlığı yüzünden bana da dokunanlar, laf atanlar kalmamıştı. Birisi bana şöyle, en yeğnisinden bir laf atacak olsun, Hasan'ın öldürücü bakışlarını üzerinde buluyor, ne yapacağını şaşırıyor, hemen yanımızdan ayrılıyordu.

Hasan istese, bu kanlı katillerin içinde bile, bu zayıf bedeniyle, bu incecik, kopacakmış gibi duran boynuyla mahpushanenin dayısı olabilirdi." (s. 19) diyen yazar ile Hasan'ın dostlukları hapisten sonra da devam eder.

Hasan'ın babası, Abbas adlı hapisten kaçan bir mahkum tarafından öldürüldüğünde Hasan altı yedi yaşlarındadır. Abbas ile Hasan'ın annesi Esme, Abbas hapse girmeden önce sevgilidirler. Abbas hapisteyken Hasan'ın babası

Halil, Esme'yi kaçırıp onunla evlenir. Abbas, hapisten kaçıp Esme'yi bulur. İkisi arasında gizli bir ilişki başlar. Bir gün Abbas, Halil'i öldürür, Esme'yi de kaçırır. Abbas, dağda jandarmalar tarafından öldürülünce de Esme, çocuğuna geri döner.

O günden sonra, Halil'in babaannesi, amcaları ve tüm köylü Esme'ye düşman olur. Hasan'ın amcaları, Esme'nin zengin ve güçlü kardeşlerinden korktukları için Esme'yi kendileri öldüremezler. Bu nedenle Hasan'ın beynini yıkayıp, ona annesini öldürtmek için yoğun bir çalışma içine girerler.

Hasan'ın amcası Mustafa, Hasan'a henüz yedi yaşındayken bir tüfek hediye eder. Bu tüfekle babasının öcünü almasını ister. "Bu tüfekle o gün bugündür vurmadığı canlı kalmamıştı. Önüne gelene ateş ediyordu Hasan, kuşa, keçilere, kartallara, kekliklere, çakallara, serçelere, insanlara... Yaaa, insanlara bile ateş ediyordu Hasan... Üç amcası vardı... Üçü de ona ses çıkarmıyorlardı. Bütün köy akrabaydı... Küçücük bir köydü. Göçebelikten daha yeni çıkmışlardı. Buraya yerleşeli daha çok olmuyordu" (s. 9)

Bütün köyde annesinin babasını öldürdüğüne dair dedikodular dolaşır. Hasan bütün bunları duymaktadır. Gittikçe kafası karışır. Dengesi bozulan Hasan, çevresindeki kuşlara, arılara zarar vermeye başlar. "Bu köyden de çok çok kaçmak istiyordu. Haftaya bir iki güne bir karşıya geçiyor, öteki köylere kadar yürüyor, sonra nedense, belki de korkudan, gerisin geri dönüyordu. Bir keresinde ta Kozan üstüne Farsağa kadar, bir çobana arkadaş olup gitmiş, sonra da geriye dönmüştü." (s. 11)

Hasan köyde kimseyle konuşmaz. "Hiçbir çocuk arkadaşı da yoktu. Ya o çocuklardan kaçıyor, ya çocuklar ondan kaçıyorlardı. Salih vardı, vardı ama, Salih de hiç konuşmayan birisiydi. Daha iyi ya, varsın konuşmasın. Hasan ona konuşuyor konuşuyor başını şişiriyordu çocuğun." (s. 11)

Hasan'ın büyükannesi Hasan'a sürekli telkinlerde bulunur. Ona annesinin babasını öldürttüğünü söyler durur. Bu sözler Hasan'ın kafasında yer eder. "Yalnız Hasan'ın başı beladaydı, nereye gitse, ne yapsa, nereye baksa hep büyükanası karşısındaydı. Hep bir ağıtla, bir sevgiyle, bir bedduayla karşılıyordu onu. Sonra köylüler, çocuklar, yaşlılar, gençler, her yerde, kulağının duyabileceği her durumda

ondan, babasından, babasının kanlısı anasından, yanıp yakılan büyükanadan konuşuyorlardı." (37)

Köyde, Halil'in hortlağının dolaştığına dair söylentiler başlar. Halil, öcü alınmazsa işkence çekmeye devam edecektir. Bu ve buna benzer pek çok söylenti dolaşır köyde. Hasan sürekli babasının hortlak olduğu, öcünün alınması gerektiği ile ilgili garip hikayeler duyar. Bir süre sonra bu hikayeleri dinlemeden yapamaz hale gelir. Sürekli insanların anne ve babası ile ilgili anlattığı yerlere gider. Bir düş dünyası içinde yaşamaya başlar.

Hasan, büyük annesinin evini yakar. Kırlangıç yuvalarını bozup, kırlangıçları öldürür. Hasan artık tamamen bir delilik içindedir. Hasan'ın küçük amcası Ali, Hasan'a Halil'in silahını verir. Bu silahla annesini öldürmesini ister ondan. Hasan, bir yandan annesiyle birlikte kaçmayı, bir yandan da annesini öldürmeyi düşünür.

Büyük annesi Hasan'a annesinin her gün başka bir erkekle yattığını söyler. "Hasan'ın yüzü ölü yüzü gibi olmuştu. Büyük ana sevindi, turnayı gözünden vurmuştu. Çocuklar analarını babalarından bile kıskanırlardı." (s. 87)

Hasan sonunda çevresinin baskısına dayanamaz ve annesini öldürür.

Yazar, Hasan'dan çok sonraları gene haber alır. Hasan bir çiftlik, üç biçerdöver, beş traktör sahibi olmuştur. Evlenen Hasan'ın altı da çocuğu vardır.

6. 3. 2. Esme

Romanın asıl kahramanı olan Hasan'ın annesi Esme ile Abbas'ın arasında bir aşk vardır. Esme'yi Abbas'a vermezler. Abbas, Esme yüzünden üç kişiyi yaralar ve hapse girer. Halil adlı zengin bir köylü Esme'ye aşık olur. Esme istemeyince de onu kaçırır ve tecavüz eder. Daha sonra da Esme'ye nikah kıyar. Esme, birkaç kez evden kaçmaya çalışır ama başaramaz. Kimseyle konuşmaz. Halil ile Esme'nin çocukları Hasan doğunca Esme, kendine gelir. Konuşup gülmeye başlar. Abbas, hapisten kaçar ve Esme'yi görmeye gelir. Esme, ona bir daha gelmemesi için yalvarır. Abbas, gelmeye devam edince Esme de dayanamaz ve gizli gizli onunla buluşmaya başlar.

Bir gün Abbas, Halil'i öldürüp Esme'yi kaçırır. Jandarmalar, Abbas'ı öldürünce Esme de eve döner. Abbas'ın ölüsünü köpekler parçalasın diye köyün dışına atarlar. Esme dayanamayıp yanına yanaşmalardan birini alıp Abbas'ın ölüsünü köpeklerden kurtarır, bir mezara gömer. Köylüler bunu öğrenince Halil'in kardeşlerinden biri olan Mustafa Esme'yi döver ve mezarın yerini söylemezse onu öldüreceğini söyler. Esme mezarın yerini söylemez. Halil'in ailesi özellikle de annesi Halil'in Esme yüzünden öldürülmesi nedeniyle ondan nefret eder ve onu öldürtmenin yollarını aramaya başlar.

Esme, çok güzel bir kadın olduğu için pek çok talibi vardı. Bunlardan biri de ölen kocasının kardeşi Ali'dir. Esme, eğer biriyle evlenecek olursa, çocuğunu almadan gidecektir. Çünkü amcaları Hasan'ı vermezler. Esme, Hasan'ı çok sevdiği için kendisini öldüreceklerini bildiği halde oğlunu bırakıp gitmez. "Esme kocası öldürülür öldürülmez hemen işe koyuldu, işini bir güzel ele aldı. Esme okuryazardı, üstelik de köylerinde ilkokulu bitirmişti. Becerikliliğini hemen gösterdi. Kimseye, amcalara, akrabalara bir gereksinme duymadığını, duymayacağını da hemen gösterdi." (s. 20)

Esme, kocasının annesinin ve kardeşlerinin Hasan'ı etkileyerek kendisini ona öldürteceklerini anlar ama çocuğunu bırakıp baba evine dönmez. Sonunda oğlu Hasan tarafından öldürülür.

6. 3. 3. Büyük Ana

Halil'in annesidir. Oğlunun ölümünden sonra tüm gücüyle Esme'yi öldürtmek için uğraşır. "Büyük anası yaşlıydı ama güzeldi. İnce uzundu. İnce bir çenesi, çok büyük çekik kara gözleri vardı. Oğlu, Hasan'ın babası, öldürüldükten sonra yüzü gülmemişti. Gece gündüz köyün içinde bir yas gibi dolanarak ağıt söylüyordu. Oysa ne güleç bir insandı büyük ana." (s. 21)

Büyük Ana, Esme'yi öldürtmek için paralar döküp, kiralık katiller tutar ama Esme'nin güzelliğini gören katiller, ona kıyamazlar. Büyük Ana, Hasan'a şunları söyler: "İnsan olan insan ona kıyamıyor. Onu görenin eli tetiğe varmıyor. Onu öldürtmek için servet döktüm Hasan'ım, kimse öldüremiyor. Anamı görünce büyüleniyorlar onlar Hasan'ım..." (s. 78)

Büyük Ana, Hasan'ı çok küçük yaşlarından itibaren annesine karşı kışkırtır. Yıllarca onun Esme'yle ilgili söylediği sözler, Hasan'ın kafasında yer eder. Son olarak Hasan'a annesinin her gece başka bir erkekle yattığını söyler. Bu sözler, Hasan'ı çok etkiler çünkü çocuklar annelerini babalarından bile kıskanırlar. Büyük Ana da bunu çok iyi bilir. Sonunda Hasan annesini öldürür.

6. 3. 4. Mustafa

Hasan'ın ortanca amcasıdır. Hasan'a bir tüfek hediye ederek, onu annesini öldürmeye ikna etmeye çalışır. Mustafa, Esme'yi köyden gitmesi için uyarır ama Esme, çocuğunu almadan bir yere gitmez.

6. 3. 5. Ali

Hasan'ın küçük amcasıdır. Esme'ye aşıktır. Onun aşkından dağlara düşer. "Ali uzun boyluydu, gençti ama boyun derileri kırışmıştı. Gaga burunlu, sert, kızgın yüzlüydü. Arada sırada yüzündeki kızgınlık gidiyor, onun yerine ağlamsı bir hal geliyordu." (s. 75)

Ali, Halil'in öldüğü gün Esme'yi öldürmek için evine girer ama Esme'nin güzelliğine kıyamaz. Hasan'a bunu anlatır ve ona Halil'in silahını vererek babasının öcünü almasını söyler. Hasan, daha sonra annesini bu silahla öldürür.

6. 3. 6. Halil

Zengin bir ailenin oğludur. Esme'nin Abbas'a aşık olduğunu bilir ama Abbas'ın hapse düşmesinden faydalanıp, arkadaşlarıyla Esme'yi kaçırır. Esme'ye zorla tecavüz edip, onunla evlenir. Esme'den bir de çocuğu olur. Abbas, hapisten kaçtıktan sonra Halil'i öldürür.

6. 3. 7. Salih

Hasan'ın köydeki tek arkadaşıdır. Köyün çocukları ondan kaçtığı için bir tek onunla arkadaşlık eder. O da çocuklardan kaçmaktadır. Salih, pek konuşkan değildir. Hasan, sürekli konuşarak Salih'le vakit geçirir.

6. 3. 8. Abbas

Abbas, Esme'nin sevgilisidir. Esme yüzünden adam yaraladığı için hapse düşer. Hapisten Esme için kaçar. Esme'yi kaçıran ve onunla zorla evlenen Halil'i öldürdükten sonra Esme ile kaçmaya çalışırken arkasından gelen jandarmalar tarafından öldürülür.

6. 3. 9. Lütfi

Hasan, hapishaneye girdiğinde Lütfi, onu rahatsız eder. Ona küfür ettiği bir gün Hasan onu elindeki bıçakla kovalar. Lütfi, bunun üzerine ona yalvarır. Bir daha da korkusundan Hasan'a yaklaşamaz. "Lütfi bütün insanlık duygularının, insanda ne ki iyiyse dışında kalmış, inanılmaz hayasızlıkta birisiydi. Bir onursuzluk, inançsızlık, yırtıklık, hiçbir kutsallık tanımama deliliğindeydi. Önüne gelene dalkavukluk eder, dalkavukluk ettiği kişi dişini geçireceği biriyse tam arkasından başlardı o adamla kavgaya." (s. 16-17)

6. 3. 10. Kerim

Köylülerden biridir. Seferberlik kaçkınıdır. Halil'in hortlağını gördüğünü, onunla konuştuğunu iddia eder. Halil'in öcü alınmadığı için zebanilerin kendisini kertenkele, sümüklüböcek gibi hayvanların kılığına soktuklarını söyler. Bunları bütün köye anlatır. Esme'ye gidip, kocasını azaptan kurtarması için intihar etmesini ister. Hasan'dan annesini öldürmesini ister. Kendisini doğrudan ilgilendirmeyen bu işe karışıp, Hasan'ın aklını karıştırır.

6. 3. 11. Dursun

Hasan'ın köyünden çok yaşlı bir köylü olan Dursun Esme'nin güzelliğine hayrandır. Köylülerin ve akrabalarının Hasan'a annesini öldürtmeye çalıştıklarını anlamıştır. Hasan'a öğütler vererek annesini öldürmemesini ister ondan. "Dursun belki yüz yaşında vardı. Yürüyemiyordu bile. Kaşları gözlerinin üstüne düşmüştü. Boynu kırış kırıştı. Buğday kılçığı, saman parçaları olurdu her zaman boynunun

kırışıklarında. Çakır gözlerini, iki eliyle kaşlarını kaldırıp açar, uzun uzun uzaklara bakardı." (s. 51)

6. 3. 12. Lokantacı Kürt Sülo

Hasan'ın evden uzaklaştığında yemek yediği lokantanın sahibidir. O da Esme'nin güzelliğine hayrandır. Hasan'a öğütler vererek ondan annesini öldürmemesini ister.

6. 3. 13. Murtaza Demirdeli

Hasan'ın evden uzaklaştığı zaman yolda uğradığı bir evin sahibidir. Murtaza Demirdeli, tanımadığı bu çocuğu yedirir, içirir ve onu konuk eder. Çok güler yüzlü ve misafirperverdir. Hasan'a büyük bir adam gibi davranır.

6. 3. 14. Hacı Eşkıya

Hacı Eşkıya'nın on sekiz yaşın altında yedi oğlu vardır. Oğullarını kiralık katil olarak kullanarak çok para kazanmıştır. Çok küçük yaşlarından itibaren ellerine silah vererek onları katil olarak yetiştiren Hacı Eşkıya, on sekizlerinden önce onlara ceza verilmeyeceğini bilir.

Hasan'ın büyük annesi Esme'yi öldürtmek için Hacı Eşkıya'nın çocuklarından birini tutar. Çocuk Esme'nin güzelliğinden etkilenir ve parayı büyük anneye geri verip Esme'yi öldüremeyeceğini söyler.

6. 3. 15. Yazar

Yaşar Kemal, romanda hikayesini anlattığı Hasan ile hapiste tanışmıştır. Hasan o sıralarda on iki yaşlarındadır. Hapiste sadece Yaşar Kemal ile konuşur. Ona başından geçenleri anlatır. Yazar ile Hasan'ın dostlukları hapisten sonra da devam eder ve bir süre sonra birbirlerini kaybederler. Uzun bir süre sonra Hasan yazarı bulur.

7. HÜYÜKTEKİ NAR AĞACI[21]

Yazar, bu romanı 1951'de bitirir ama 1966'ya kadar Kadirli'de annesinin sandığında unutur. Romanı tekrar bulduğunda son beş sayfasının eksik olduğunu görür. Bu son beş sayfayı tekrar yazar. Roman, 1982'de Cumhuriyet'te tefrika edildikten sonra kitap biçiminde yayımlanır.

> "...Hüyükteki Nar Ağacında da, şifalı nar ağacını bulmak için beş arkadaşın karşı karşıya kaldığı zorluklar, kahramanın düşlediği amaca ulaşabilmek için geçirdiği korkunç sınamaların anlatıldığı masal motifini yeniden gündeme getirir.
>
> Böylece yazar, roman kişilerini tanımlamak amacıyla , halk masallarından yararlanır ve bunun için iki sürece başvurur: Ya bir halk masalını alarak metnin içine yerleştirir, ya da bazı motifleri seçerek, onları yorumlayarak roman kişilerine ya da onların eylemlerine uyarlar. Bununla birlikte Yaşar Kemal'in amacı, masal anlatma geleneğine 'öykünerek' bir roman evreni oluşturmak değil, kendi inanışlarının ve kendi kültürünün sunduğu örnekler aracılığıyla toplumun ve bireylerin sorunlarını dile getirmektir."[22]

7. 1. Romanın Özeti

Memet, Memet Çocuk, Hösük, Aşık Ali ve Yusuf adlarında beş arkadaş köylerinden kalkıp Çukurova'ya çalışmaya giderler. Çukurova'ya varınca traktörün gelmesiyle binlerce ırgatın işsiz kaldığını, kendilerine hiç iş kalmadığını görürler. İnsanlar da değişmiş, kimsenin kimseye saygısı kalmamıştır. Yolda Yusuf'un sıtması azar. Konakladıkları köydeki bir kadın hüyükteki kutsal bir nar ağacının sıtmaya iyi geldiğini söyleyince o ağacı aramaya giderler. Ağacı ararken bir ağanın hakaretlerine maruz kalırlar. Memet Çocuk, bu ağayı öldürmeyi kafasına koyar. Uzun aramalardan sonra kurumuş bir nar ağacı bulurlar. Ağaca dileklerini söyleyip, dua ederler. Köylerine dönmek için sabah uyandıklarında Memet Çocuk'un Hösük'ün hançerini çalarak ortadan kaybolduğunu görürler. Onun kendilerine hakaret eden beyi öldürmeye gittiğini anlarlar.

---

[21] Alıntılar, romanın Adam Yayınları'ndan çıkan Ocak 2003 tarihli 6. baskısından yapılmıştır.

[22] Yılancıoğlu, Seza, "Halk Masallarından Alınan Bazı Ögeler Üzerine", Yaşar Kemal'i Okumak, Adam Yayınları, İstanbul, 1999, s.128.

7. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış

Romanın kişi kadrosu sınırlıdır. Traktör ile başlayan tarımda makineleşme, işsizliğe neden olur. Roman bu sorunla başa çıkmaya çalışan beş köylünün öyküsüdür. Beş arkadaş, köylerinden Çukurova'ya çalışmak için giderler. Çukurova'da iş olmadığını görürler. Bunun yanında insanlık da ölmüştür. İnsanların, eski konukseverlikleri, birbirlerine insanca davranışları kalmamıştır. Para, bu tür değerlerin önüne geçmiştir. Beş arkadaş, sıtmalanan arkadaşlarını iyileştirecek bir nar ağacını ararlar. Bu ağacı bulurlar ve orada dua ederler. Nar ağacı, insanların kaybettiği geleneksel, yardımseverlik, insana önem verme gibi değerlerin sembolüdür.

Memet, Yusuf, Memet Çocuk, Hösük ve Aşık Ali, romandaki beş arkadaştır. Roman onların macerası üzerine kuruludur. Yusuf, sıtmalanır. Arkadaşları da ona yardımcı olur.

Roman kişilerini sosyal durumlarına göre şu şekilde sınıflandırabiliriz:

Yoksul köylüler: Memet, Yusuf, Memet Çocuk, Aşık Ali, Hösük, Sarı, Veli Ağa, Topal Dursun, Bir Adam, Veli, Cennet Hatun, Molla Hacı.

Ağalar, beyler: Keklikoğlu, Abla, Kavaklı'nın Beyi.

Bostan bekçisi: Ahmet.

Yöresel hekim: Otçu Hasan.

Aşık: Aşık Ali

Roman kişilerini iyiler ve kötüler olarak ikiye ayırırsak, ağa ve beylerin hepsinin kötü olduğunu, diğer kişilerin tamamının iyi olduğunu görürüz. Keklikoğlu, Memet Çocuk'un parasını vermez. Abla, beş arkadaşa dilenci muamelesi yapar. Kavaklı'nın Beyi ise Dadaloğlu'nu bir çingene çalgıcı olarak görür. Bütün bu beyler, ağalar, paranın insani değerleri unutturduğu kişilerdir. Kavaklı'nın Beyi Aşık Ali'yi aşağılar. Memet Çocuk, Hösük'ün bıçağını çalarak onu öldürmeye gider. Eski devirlerde aşıklar, halk tarafından saygı duyulan insanlardır. Hala geleneklerin yaşatıldığı yerlerden gelen bu beş arkadaş, Aşık Ali'nin aşağılanmasına dayanamaz.

Bostancı Ahmet, Yaşar Kemal'dir. Hayatının bir bölümünde bostan bekçiliği yapan Yaşar Kemal, Bostancı Ahmet gibi bostanın yakınından geçen yolculara ikramda bulunduğunu belirtir.

Otçu Hasan, halk arasında çeşitli bitkilerden ilaç yapan insanlardandır. Bu kişi de gelenekleri temsil eder.

Romanda kadınların sayısı çok azdır. Abla ve Cennet Hatun romandaki kadınlardır.

Romanda eğitimli bir insan yoktur. Roman kişilerinin etnik kökenleri de belirtilmemiştir.

Yaşlarına göre kişiler:

Gençler: Memet, Yusuf, Memet Çocuk, Hösük, Aşık Ali, Sarı, Bir Adam.

Yaşlılar: Otçu Hasan, Molla Hacı, Veli Ağa.

Orta yaşlılar: Keklikoğlu, Abla, Topal Dursun, Veli, Cennet Hatun, Kavaklı'nın Beyi, Bostancı Ahmet.

Romanda orta yaşlıların sayısı daha fazladır ama ön planda olan kişilerin hepsi gençtir.

7. 3. Şahıs Kadrosu

7. 3. 1. Memet

Karısını ve dört çocuğunu köyünde bırakarak arkadaşlarıyla Çukurova'ya çalışmaya giderler. Memet, Çukurova'da para kazanıp, karısına gönderecektir. Çukurova'da yıllar önce bir çiftlikte çalışmış, çiftliğin hanımı bunu çok sevmiştir. Hatta Memet'in karısına iki elbise vermiştir. Hasan, hanımın Memet'i görünce çok sevineceğini ve hepsine yaza kadar iş vereceğini düşünür. Çiftliğe varınca hanım onun yüzüne bile bakmaz. Memet, buna çok üzülür.

7. 3. 2. Yusuf

Yusuf, Çukurova'da çalışırken sıtma olmuştur. "Karnı gebe karıların karnı gibiydi. Boynu çöp gibi ince, kalın dudakları yarık yuruk, yüzünde kan eseri yoktu.

Üstü başı permeperişandı. Yalınayaklarının altı kalın bir nasır bağlamıştı, otomobil lastiği gibi." (s.10)

Yusuf, arkadaşlarını Çukurova'ya gitmemeleri için uyarır. "Bakın halime... Aç ölün gene gitmeyin. Acınızdan ölün gene gitmeyin. Acınızdan ölün gene... İş var, para var, ne ararsan var ya, ölüm de var. Sürünmek de var. Sıtma da var. Verem var." (s. 9) diyerek arkadaşlarını vazgeçirmeye çalışır. Arkadaşları yola çıkınca kendisi de dayanamayıp, ekmek parası için arkalarından gider. Çukurova'da hastalanan Yusuf, arkadaşları tarafından taşınır. Köylerden birinden sıtmaya iyi gelen bir nar ağacı olduğunu duyarlar ve onu arayıp bulurlar. Ağaç kurumuştur ama onlar, ağaca dua ederek ondan Yusuf'u sıtmadan kurtarmasını isterler.

7. 3. 3. Memet Çocuk

Keklikoğlu adlı ağanın çobanıdır. Ağa, onun hakkı olan parayı vermediği için o da Çukurova'ya diğerleriyle birlikte gider. "Memet Çocuk incecik dal gibiydi amma, elleri ayakları inanılmayacak kadar kocamandı." (s.11)

Memet Çocuk'un en büyük isteği, biraz para kazanıp, kazandığı parayla çangal boynuzlu bir öküz almaktır. Kavaklı köyünün beyinin Aşık Ali ile alay etmesi onun çok onuruna dokunur. Arkadaşları köye geri dönerken bir gece Hösük'ün hançerini alarak kaçar. Beyi öldürmeye gidecektir.

7. 3. 4. Aşık Ali

Çukurova'ya çalışmaya gelen beş arkadaştan biridir. Aileden aşıktır. Soyunun Dadaloğlu'na dayandığı söylenir. Yolculuk sırasında bazı köylerde saz çalarak ekmek toplar. Bu şekilde karınlarını doyururlar. "Eskiden olsa Aşık Ali'yi köylüler, iki elleri kanda da olsa, el üstünde tutarlardı. Şimdi yüzüne bile bakmıyorlardı." (s. 37)

7. 3. 5. Hösük

Çukurova'ya çalışmaya giden beş arkadaştan biridir. Çok sinirli ama iyi niyetlidir. Yusuf, hastalanınca onu sırtında taşır.

7. 3. 6. Sarı

Memet'in eskiden çalıştığı çiftlikte çalışan on yedi yaşında bir delikanlıdır. Memet ve arkadaşları Çukurova'ya traktörün gelmesiyle ırgatların işsiz kaldığını ondan öğrenirler. Ağa, bütün işçileri kovmuş, Sarı'yı da şoför olarak yanına almıştır.

7. 3. 7. Veli Ağa

Veli Ağa, Memet'in eskiden çalıştığı çiftliğin ırgatlarındandır. Tarımda makineleşme başlayınca çiftliğe traktör alan ağa, bütün ırgatları kovar. Veli Ağa, o çiftlikte doğup büyümüştür. Ağanın bebekliğini bilmektedir. Ağadan bu yaşında kendisini sokağa atmamasını ister; bunun büyük bir günah olduğunu söyler ama ağayı ikna edemez. İki gün çiftliğin önündeki taşa oturup bekler. Sonra başını alıp gider. Bir daha kendisinden haber alınamaz.

7. 3. 8. Topal Dursun

Topal Dursun da Memet'in eskiden çalıştığı çiftlikten arkadaşıdır. Ağa, bütün ırgatları işten çıkarınca Topal Dursun, ağanın motorunun başını söker ve Ceyhan'a atar. Daha sonra da tutuklanıp hapse atılır. Bunu ağadan öç almak için yapmıştır.

7. 3. 9. Cennet Hatun

Yol üstündeki bir köyde yaşayan biridir. Onlara yiyecek verir ve sıtmaya iyi gelen hüyükteki nar ağacından bahseder. Ağacın yerini tarif eder.

7. 3. 10. Molla Hacı

Ağacın yerini öğrendikleri yaşlı adamdır. "O her gün nereden bulursa bulur, kulağının ardına bir çiçek sokar. (...) Portakal bahçesini dersen de on yedi portakal fidanıdır. Onun portakal bahçesini her yıl kışın sel basar, o da her bahar on yedi portakal fidanını bahçesine yeniden diker." (s. 84)

7. 3. 11. Bir Adam

Memet ve arkadaşları Çukurova'da karısı ve on iki yaşlarında iki kız çocuğu ile harman savuran bir adama rastlarlar ve adama yardım ederler. Adam, kendi durumunu anlatırken Çukurova'daki ırgatların da durumunu anlatmış olur. "Ağa haber salmış, yeter gayrı sırtımdan geçindikleri, demiş. Otuz yıldır babalarının malı gibi sürüyorlar toprağımı, demiş, çıksınlar gayrı toprağımdan, yeter gayrı ellerinden çektiğim, demiş... Bize iş kalmadı. Boğazına bir taş bağla, at kendini suya. Başka iş kalmadı." (s. 22)

7. 3. 12. Veli

Harmanında bir gün ekin biçip para kazandıkları bir yarıcıdır. O da Çukurova'nın değişmesinden şikayet eder: "Toprak senin olursa iyi, elin olursa böyle kul eder işte. Şu benim emeğim kan emek. Onun haberi bile yok. Bak, görüyorsun halimi dirliğimi. Alsın da toprağı elimden kurtulayım. Alacak zaten. Traktörler geldi geleli yarıcılar yok oldular gittiler. Bir ben kaldım. Ölelim de kurtulalım. Ne olursa olsun, böyle yaşamaktansa..." (s. 35)

7. 3. 13. Keklikoğlu

Memet Çocuk'un çobanı olduğu ağadır. Keklikoğlu, Memet Çocuk'un hakkını vermediği için Memet Çocuk da arkadaşlarıyla birlikte Çukurovaya iş aramaya gider.

7. 3. 14. Abla

Memet'in yıllar önce yanında çalıştığı çiftliğin hanımıdır. Memet, onun yanına gidince iyi karşılanacağını ve kendilerine iş verileceğini zanneder. Oysa Abla, onları dilenci zanneder ve ellerine bir ekmek verip gönderir. Orada çalışan Sarı, Memet'e Abla ile ilgili şunları söyler: "Her sabah kalkar kalkmaz eline alır bir kova su, bir kalıp sabun, geçer motorların başına, tekerleri yur, motoru yur siler. Bir toz çamur olmasın, deli olur. Her Allah'ın günü yur. Motora sevda bağlamış diyorlar. Işkı düşmüş." (s.17)

7. 3. 15. Kavaklı'nın Beyi

Kavaklı köyünde onlara ırgatlık teklif eden sonra da küfür edip onları köyden kovan beydir. Önce Aşık Ali ile alay eder. Sonra hırsız olabileceklerini söyleyip onları köyden kovdurur. Traktörün gelmesiyle artık bu işçilerin ağız kokusunu çekmek zorunda olmadıklarına sevinir. En çok da Aşık Ali aşağılanmıştır. Memet Çocuk, beye kin besler ve onu öldürmeye karar verir. Nar ağacını bulduklarının sabahı, Hösük'ün hançerini çalarak ortadan kaybolur. Beyi öldürmeye gider.

7. 3. 16. Bostancı Ahmet

Beş arkadaşın nar ağacını ararken dinlenmek için durdukları bostanın bekçisidir. Bostancı yalnızlıktan sıkıldığı için konuklarının gelmesine çok sevinir. Onları çok iyi ağırlar.

7. 3. 17. Otçu Hasan

Her yıl bostandaki çiçeğinin açtığını anlayarak bostana gelen bir ilaç yapıcısıdır. "Uzun yüzündeki seyrek sakalı ta göbeğine inmiş, apak, lekesiz, ışıldıyordu. Boynu, yüzü kırışık içindeydi, örümcek ağı gibi. Derine kaçmış çimen yeşili gözleri birer ışık damlasıydı. Durmadan gülüyordu, ağız dolusu. Onu gören, bu dünyaya gam kasvet, hüzün keder, acı dert hiç uğramamış derdi. (s.77) Otçu

Hasan, Lokman Hekim'in soyundan gelmekle övünür. Onun soyu kimseye kötülük yapmamıştır, hırsızlık etmemiştir. Yüzyıllardır Toroslardan ot toplayıp ilaç yaparak insanları iyileştirirler. Her gördüğü insana bunları anlatır.

Otçu Hasan onlara aradıkları türde bir ağacın olmadığını anlatmaya çalışır ama beş arkadaş, böyle bir ağacın olduğuna o kadar inanmışlardır ki ağacı aramaya devam ederler. Otçu Hasan, Yaşar Kemal'in romanlarında sıkça karşılaşılan doğadan topladığı bitkilerden ilaç yapıp insanlara yardımcı olan tiplerdendir. Bu tipler Lokman Hekim'den izler taşırlar.

8. DAĞIN ÖTE YÜZÜ 1[23]

ORTADİREK

1959'da Cumhuriyet'te tefrika edildikten sonra 1960 yılında yayımlanan Ortadirek, bir ermişin doğuşunu anlatan Dağın Öte Yüzü üçlüsünün ilk kitabıdır. Bir ailenin pamuk toplamak için Çukurova'ya zamanında ulaşma mücadelesini anlatır. Ali, Elif, Meryemce ve çocuklardan oluşan aile tabiata karşı mücadele vererek romanın sonunda Çukurova'ya ulaşır.

> "Ortadirek tüm Yalak köyünün Çukurova'ya inişini anlattığı için olay örgüsünün yapısı yolculuk üzerine oturtulmuştur."[24]

Yazar, Ortadirek'i kendi hayatındaki olaylardan yararlanarak yazdığını söyler.

> "Ortadirek'i yazdığım yıllarda böyle bir olaya tanık oldum. 1946'da Çukurova'da anasını sırtında taşıyan bir adam görmüştüm. Bir yükünü, bir anasını sırtlıyordu. Ama ilginç olan şu ki, babamın ailesinde de yaşanmış bir olaydı bu, 1915'te aile Van'dan göçerken. Ruslar Van'ı işgal edince bizim köyün ortasına bir top güllesi düşüyor. Ve Doğu Anadolu, özellikle de Van Gölü kıyılarında oturan halk korkmaya başlıyor. Güney Anadolu'ya doğru iniyorlar, babamın ailesi de içlerinde, Bitlis'ten aşağıya yürüyerek. Büyükannem hasta. Babam çok güçlü kuvvetli bir insandı, bir doksan boyunda, dalyan gibi bir bey. Anasını yol boyunca sırtında taşıyor. Van'dan Adana'ya bir buçuk yılda gelebiliyorlar ancak."[25]

Fethi Naci, romanın ilkel tarımsal üretim düzeyindeki Türk köylüsünü somutlaştırdığını yazar.[26]

Yaşar Kemal, Dağın Öte Yüzü üçlüsünde olay örgüsünden çok karakterlerin psikolojik özelliklerine yer verir. "İnce Memed'de kişiler kendi başlarına amaç olmaktan çok araçtırlar ve işlevleri, kalıpları belli bir olay örgüsünü yürütmektedir. Ortadirek'te ise tersine, olay örgüsü araçlaşır. Başka bir söyleyişle olay birimleri yani bu insanların yol boyunca karşılaştıkları türlü güçlüklere gösterdikleri tepki, aralarında patlayan çatışmalar, çağrışımların yol açtığı geriye dönüşler

---

[23] Alıntılar, romanın Adam Yayınları'dan çıkan Eylül 2002 tarihli 6. baskısından yapılmıştır.
[24] Moran, Berna, Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, s. 95.
[25] Gürsel, Nedim, Yaşar Kemal: Bir Geçiş Dönemi Romancısı, Everest Yayınları, İstanbul, 2000, s. 94.

kişiliklerinin belirmesine hizmet eder ve okurun ilgisini bu insanlara, onların kişiliklerine ve aralarında, inişli çıkışlı bir çizgi izleyen ilişkilere çeker." [27]

8. 1. Romanın Özeti

Uzunyayla köylüleri yazın, pamuklar açıldığında Çukurova'ya inerek pamuk toplarlar. Gelirlerinin büyük bölümünü buradan kazanırlar. Koca Halil, köyün en yaşlısıdır. Her yıl Çukurova'da pamuk toplama zamanının geldiğini köylüye o haber verir. Pamukların açıldığını döngele adlı bitkinin kuruyup rüzgarda uçmasından anlar. Çukurova'ya bütün köylü, hastalar, yaşlılar, bebekler bile iner. Koca Halil, artık iyice yaşlandığından ve Çukurova'ya inemeyeceğinden korktuğu için bu sene pamuk zamanının geldiğini geç haber verir.

Köylüler, Muhtar Sefer Efendi'nin rüşvet alarak kendilerini pamuğu az olan verimsiz tarlalara götürdüğünü ve çok az parayla köye geri dönmelerine neden olduğunu düşündükleri için bu sene Muhtar'la konuşmaya karar verirler. Bir toplantı yaparak Uzun Ali ile Öksüz Duran'a Muhtar'la konuşma görevini verirler.

Köylüler, hazırlıklarını tamamlayarak yola koyulurlar. Uzun Ali'nin annesi Meryemce at üzerinde yolculuk etmektedir. Koca Halil ise yürümekte çok zorlanarak yola devam etmektedir. Ali, Koca Halil'in haline çok üzülür ama hem atın çok yaşlı olması hem de annesinin Koca Halil'den nefret etmesi nedeniyle ata Koca Halil'i bindirmez. Bir süre sonra daha fazla dayanamaz ve annesinin tepkisine aldırmadan Halil'i de ata bindirir. Meryemce bütün yol boyunca söylenerek, yanındaki Koca Halil'e küfreder. Koca Halil bir ara Meryemce'nin sözlerine dayanamayarak attan inmek ister ama Uzun Ali, buna izin vermez.

Yolculuk sırasında önceden kararlaştırıldığı gibi Uzun Ali, Taşbaşoğlu ve Öksüz Duran Muhtar'a bu sene Deli Bekir'in bulduğu tarlada değil de kendi buldukları tarlalarda çalışmak istediklerini söylerler. Muhtar'ın buna çok kızması ve bu durumu vatan hainliği olarak değerlendirmesi nedeniyle korkan köylüler, Uzun Ali'yi desteklemezler. Muhtar, bu konuda ısrarlı davranan Uzun Ali ile

[26] Naci, Fethi, Yaşar Kemal'in Romancılığı, Adam Yayınları, İstanbul, 1998, s.18.
[27] Moran, Berna, Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış, C. 2, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, s.96.

Öksüz Duran'ı düşman olarak görür. Köyün angarya işlerini onlara yaptırır. Taşbaşoğlu'nun köyde arkasının olması nedeniyle Muhtar ona dokunamaz.

Uzun Ali'nin atı yaşlılıktan ve ağır yükten dolayı hastalanıp yere düşer. Ali, at ölene kadar yanında kalır. Ayrıca Meryemce'nin atın derisinin yüzülüp yanlarında taşınması konusundaki ısrarı da eklenince Uzun Ali'nin ailesi köylülerden birkaç gün geride kalır.

Meryemce, atın Koca Halil yüzünden öldüğünü düşünmekte, buna izin verdiği için de oğluyla konuşmamaktadır. Meryemce, çok yaşlı olduğu için bir süre sonra yürüyemez. Uzun Ali, Annesini sırtında ileriye taşır, dönüp yükleri annesinin yanına getirdikten sonra annesini tekrar ileri götürür. Yavaş ilerleseler de yola bu şekilde devam etmek zorunda kalırlar. Ali, annesine atın köydeyken de hasta olduğunu, Koca Halil yüzünden ölmediğini anlatmaya çalıştıysa da annesini konuşturmayı başaramaz.

Meryemce, oğlunun kendisini dağ başında ölüme terkedeceğini düşündüğü için tek başına köye dönmeye karar verir. Uzun Ali, annesini bıraktığı yerde bulamayınca aramaya çıkar. Köy yolunda annesini bulur, geri getirir. Bu arada iki gün kayıpları olur. Ali, yorgunluktan, uykusuzluktan ve ayaklarının yara olmasından dolayı artık annesine karşı sinirlerine hakim olamaz ve ağzına geleni söyler. Meryemce, oğluna çok kızar ve ona hakkını helal etmez.

Uzun Ali, bulduğu bir döngele otunun kökünün kurumaması nedeniyle pamuk toplama mevsiminin daha gelmediğini söyleyerek üç gün konaklar. Zaten ayaklarının yara olmasından dolayı yürüyecek hali de yoktur. Bu şekilde hem kendini hem de ailesini rahatlatır.

Uzun Ali ve ailesi yola devam ederken köylüler, Çukurova'ya yakın bir yerde uzun süre konaklar. Taşbaşoğlu, Muhtar'a bunun hesabını sorduğunda Muhtar, Koca Halil'in bu sene pamuğun olduğunu geç haber verdiğini, Çukurova'daki bütün pamuk tarlalarının tutulduğunu, Delice Bekir'in tarla bulmakta zorlandığını, bu nedenle orada beklemek zorunda kaldıklarını söyler. Muhtar, Koca Halil'i bilerek pamuk vaktini geç bildirdiği için hapse attıracağını söyleyince Koca Halil, bir gece köylülerden ayrılır. Taşbaşoğlu, muhtarın yalan

söylediğini bilir. Muhtar'ın karısıyla Taşbaşoğlu'nun karısı akraba olduğu için Taşbaşoğlu, Muhtar'ın köylüyü kendi çıkarları gereği beklettiğini öğrenir. Muhtar, bu sene köylülerin Delice Bekir'in bulduğu tarlada çalışmayacağını anlayınca, köylüyü Çukurova'ya bütün tarlalar başka ırgatlar tarafından tutulduktan sonra götürecek böylece köylüler Delice Bekir'in bulduğu tarlada çalışmak zorunda kalacaklardır.

Muhtar, köylülerin Taşbaşoğlu'dan yana olduklarını anlayınca bir gece teker teker evleri dolaşır, her köylüye uygun sözler söyleyerek, onları etkiler ve kendi tarafına çeker. Taşbaşoğlu da çoğunluğa uymak zorunda kalır.

Uzun Ali ve ailesi yorucu bir yolculuk sonunda Çukurova'ya geldiklerinde ilk olarak Koca Halil ile karşılaşırlar. Koca Halil, uzun süredir beklediği Ali'ye başka bir çiftlikte çalışmayı teklif eder ama Ali'yi ikna edemez. Koca Halil, köye dönmeye korktuğu için gene ortadan kaybolur. Köylülerin şaşkın bakışları altında çiftliğe ulaştıklarında, pamuğun çok az olduğunu görerek hayal kırıklığına uğrarlar ama yine de Çukurova'ya ulaştıkları için çok mutludurlar.

8. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış

Ortadirek, Yalak köylülerinin yoksullukla ve doğayla mücadelelerini anlatır. Roman, yolculuk teması üzerine kuruludur. Romanda, atları öldüğü için köylülerden geride kalan ve pamuk toplama mevsimi geçmeden Çukurova'ya ulaşmak zorunda olan Uzun Ali'nin beş kişilik ailesi, Yalak köylülerinden ön planda olanlarıdır. Uzunca Ali, Meryemce ve Koca Halil, Ortadirek'teki asıl kişilerdir. Ali'nin hanımı Elif ile çocukları Ummahan ve Hasan da diğer köylüler gibi ikinci planda kalırlar. Yazar, Yalak köylülerinin tamamını tanıtır.

Köylüler bir yandan Muhtar Sefer'le bir yandan da zorlu doğa koşulları ile baş etmek zorunda kalırlar. Bu nedenle doğa, bu dizide köylülerin hayatını zorlaştıran bir kişi olarak düşünülebilir. Romanda Meryemce-Uzun Ali, Meryemce- Koca Halil, köylüler-Muhtar Sefer, köylüler-doğa, köylüler-Adil Bey çatışmaları vardır.

Kötüler: Muhtar Sefer, Adil Efendi, Delice Bekir, Miralay'ın oğlu ve Kır İsmail'in kızına tecavüz eden İbrahim olmak üzere sadece beş kişidir. Diğer romanlardaki kötü, köylüyü ezen kişilerin sayısından çok daha azdır.

İyiler: Koca Halil, Uzun Ali, Meryemce, Cötdelek, Köstüoğlu, Taşbaşoğlu, Tavşan Hüseyincik, Uyuz Mahmut, Tebdilhava Memet, Zalaca, Yemen Ağa, Öksüz Duran, Kara Veli, Elif, Hasan, Ummahan, Körlüce Osman, Kır Hasan, Vurgun Ahmet, Öksüz Memet, Delice Bekir'in Karısı, Osman, Mustan Çavuş, Aslan Ağa, İbrahim, Kır İsmail, Kır İsmail'in Kızı, Sultan, Sarı Mustafa, Sarı Mustafa'nın Kızı, Gömleksizoğlu, Ökkeş Dağkurdu, Durduman, Osmanca, Kötülemez Ali, Kel Aşık.

Romandaki tüm köylüler, Muhtar Sefer'e çıkarları gereği veya korkudan boyun eğen kişilerdir. Yaşar Kemal, diğer romanlarında olduğu gibi bu romanında da köylüyü idealize etmez; onları iyi ve kötü yönleriyle gerçekçi bir bakış açısıyla verir. Köylüler, ikiyüzlü, dedikoducu, dönek, çıkarcı tiplerdir. Köylüler içinde sadece Taşbaşoğlu, Uzun Hasan ve Öksüz Duran, Muhtar Sefer'e karşı gelirler. Köylüler de başlangıçta onları destekler ama Muhtar Sefer, kısa sürede köylüleri kendi tarafına çekmeyi başarır. Romanın sonunda köylüler, Muhtar Sefer'in istediği tarlada çalışmak zorunda kalırlar.

Romandaki kadınlar: Meryemce, Elif, Zalaca, Delice Bekir'in Karısı, Kır İsmail'in Kızı, Sultan.

Romandaki kadınların sayıları erkeklere oranla çok azdır. Meryemce, İnce Memed dizisindeki Hürü, Kamer, Anacık Sultan; Teneke'deki Zeyno gibi yaşlı, güçlü, inatçı kadın tipidir. Meryemce, roman boyunca hem oğlu ve Koca Halil ile hem de yaşlılık ve doğa ile mücadele eder. Onun yolda bulup, tülbentine bağladığı uğur böceği, Yalak köylülerinin sembolüdür. Uğur böceğini yolculuğun sonunda hatırlayan Meryemce onun öldüğünü görür. Yalak köylüleri de uzun yolculuğun sonunda pamuğu az bir tarlada çalıştıkları için kış gelince zor günler geçireceklerdir. Delice Bekir'in karısı, köyün tüm erkeleriyle ilişki yaşayıp kocasını aldatan, şehvet düşkünü bir kadındır. Elif ise onun tam tersi, fedakar, çalışkan, saygılı, iyi niyetli ve kocasına aşık bir Anadolu kadınıdır.

Erkekler: Koca Halil, Uzun Ali, Adil Efendi, Muhtar Sefer Efendi, Tevfik Bey, Cötdelek, Köstüoğlu, Taşbaşoğlu, Tavşan Hüseyincik, Uyuz Mahmut, Tebdilhava Mehmet, Zalaca, Yemen Ağa, Öksüz Duran, Kara Veli, Hasan, Körlüce Osman, Kır Hasan, Vurgun Ahmet, Öksüz Mehmet, Osman, Mustan Çavuş, Aslan Ağa, İbrahim, Kır İsmail, Miralay'ın oğlu, Sarı Mustafa, İbrahim, Gömleksizoğlu, Ökkeş Dağkurdu, Durduman, Osmanca, Kötülemez Ali, Kel Aşık.

Yaşar Kemal, bu romanında çocuklara da yer verir. Ummahan ve Hasan'ın dünyaları ayrıntılı olarak anlatılır. Onlar da yaşları küçük olmasına rağmen zorlu bir yolculuğa dayanıp, ailelerine yardımcı olurlar. Hasan'ın düşlerle dolu dünyası dizinin diğer ciltlerinde daha ayrıntılı olarak betimlenmiştir. Romanda Sarı Mustafa'ın pasaklı kızından da kısaca bahsedilir. Sarı Mustafa, uzun yıllar sonra çocuk sahibi olduğu için kızını çok sever.

Romandaki gençler: Uzun Ali, Tavşan Hüseyincik, Uyuz Mahmut, Tebdilhava Memet, Öksüz Duran, Elif, Vurgun Ahmet, Delice Bekir'in Karısı, Kır İsmail'in Kızı, Sultan, Sarı Mustafa, İbrahim, Kara Veli.

Romandaki yaşlılar: Meryemce, Koca Halil, Zalaca, Adil Efendi, Yemen Ağa, Gömleksizoğlu, Kel Aşık.

Orta yaşlılar: Muhtar Sefer, Tevfik Bey, Köstüoğlu, Taşbaşoğlu, Körlüce Osman, Aslan Ağa, Kır İsmail, Miralay'ın Oğlu, Durduman, Osmanca, Kötülemez Ali.

Romanda orta yaşlıların sayısı daha fazladır.

Ortadirek'te bir de ölmüş olan ve adlarından söz edilen kişiler vardır. Cötdelek, Kır Hasan, Öksüz Memet, Osman, Mustan Çavuş, İbrahim bu kişilerdir.

Çiftlik sahibi olan Miralay'ın oğlu, milletvekili olan Tevfik Bey, bakkal olan Adil Efendi, at hırsızı çetesinin başı olan Aslan Ağa dışındaki tüm kişiler ırgattır. Yalak köyü muhtarı Sefer de ırgatlık yapar. Bu nedenle romanda eğitim görmüş olabilecek kişiler Miralay'ın oğlu ve Tevfik Bey'dir. Bunların dışında romanda eğitim görmüş veya aydın sayılabilecek kimse yoktur. Roman kişileri sosyal durumlarına göre şu şekilde sınıflandırılabilir:

Yoksul köylüler: Koca Halil, Uzun Ali, Meryemce, Köstüoğlu, Taşbaşoğlu, Tavşan Hüseyincik, Uyuz Mahmut, Tebdilhava Mehmet, Zalaca, Yemen Ağa, Öksüz Duran, Kara Veli, Elif, Hasan, Ummahan, Körlüce Osman, Kır Hasan, Vurgun Ahmet, Öksüz Memet, Delice Bekir'in Karısı, Osman, Mustan Çavuş, Aslan Ağa, Kır İsmail, Kır İsmail'in Kızı, İbrahim, Gömleksizoğlu, Ökkeş Dağkurdu, Durduman, Osmanca, Kötülemez Ali, Kel Aşık.

Ağalar: Miralay'ın Oğlu, İbrahim.

Bakkal: Adil Efendi.

Milletvekili: Tevfik Bey.

Muhtar: Sefer Efendi.

Eşkıya: Cötdelek.

Aşık: Kel Aşık.

At hırsızları: Aslan Ağa, Koca Halil, İbrahim.

Romanda artık hayatta olmayan kötü bir eşkıya olan Cötdelek ile eski bir eşkıya olan, Yalak köyündeki ırgatlardan Gömleksizoğlu'ndan söz edilir.

Köyün delisi Vurgun Ahmet ise peri padişahının kızı ile evli olduğu söylenen biridir. Yolculuğa katılmayıp, köyde kalır.

Dizideki din unsurunu taşıyan kişi Ökkeş Dağkurdu adlı Yalak köylüsüdür. Ökkeş Dağkurdu, hacca gitmek için para biriktiren, köylüleri zulme karşı çıkmaya çağıran biridir ama Muhtar Sefer'e yeterince karşı çıkmaz. Ramazan Kaplan, Ökkeş Dağkurdu'nu zulme kaşı çıkması bakımından Ferhat Hoca'ya benzetir.

Romandaki kişilerin etnik kökenleri belirtilmez.

Berna Moran, Dağın Öte Yüzü üçlüsünde kişilerin yaratılmasında anlatım tekniği olarak bir sarkaç hareketinin varlığından söz eder. "Ortadirek'te bu sarkaç hareketi beş kişilik ailenin yolculuğu süresince hem fiziksel düzeyde görülür hem de ruhsal düzeyde. Bir kere Ali'nin, karısı, anası ve çocuklarıyla Çukurova'ya doğru yürüyüşü hep ileriye doğru değil, bir ileri bir geridir (...)" [28] Uzun Ali ile Meryemce'nin birbirlerine karşı olan duygularında da bu sarkaç hareketi vardır.

[28] Moran, a.g.e., s.96.

İkisi de birbirini çok sever ama zorlu yol koşulları nedeniyle zaman zaman bu sevginin yerini nefret ve öfke alır. "Ali umutla umutsuzluk, sevinçle keder, sevgiyle nefret, imanla imansızlık arasında gidip gelir durmadan. Fizik ve ruhsal düzeylerdeki sarkaç hareketine koşut olarak, zamanda geriye dönüş ve ileriye gidişlerden de söz edebiliriz. Roman kişilerinin eski günleri ansımalarıyla geçmişe dönüşler ve ileriye dönük hayaller kurmalarıyla geleceğe sıçramalar olur." [29]

Berna Moran, sarkaç hareketinin üçlünün bütününde de olduğunu belirtir.

> "...Ortadirek'te somutlaşan sarkaç hareketi, aynı zamanda üçlünün, tümünün oluşturduğu büyük hareketin de ritmidir. Birinci romanda köyce Çukurova'ya gidilir; ikinci romanda Çukurova'dan Yalak köyüne dönülmüştür; üçüncü romanda yine Çukurova'ya inilir ve roman, bir kez daha köye dönüşle biter." [30]

8. 3. Şahıs Kadrosu

8. 3. 1. Uzun Ali

Hırsız İbrahim'in oğludur. Babası hayatta değildir. İyi niyetlidir. Koca Halil, yaşlı olduğundan Çukurova'ya inebilmek için bir ata ihtiyacı vardır. Köydeki birkaç attan biri de Ali'nin atıdır. Ali geçen yıl Koca Halil'i annesi Meryemce ile ata bindirerek götürmüştür Çukurova'ya. Bu yıl Koca Halil, üstü kapalı olarak gene ata binerek gitmek istediğini söyler. Meryemce ise Koca Halil'den nefret ettiği için ata onunla birlikte binmek istemez. Ali, annesinin bütün karşı koymalarına rağmen, haline çok acıdığı Koca Halil'i bu sene de annesiyle birlikte ata bindirir. "Ali, upuzundu, incecikti. Buğday benizli, kapkara kalın kaşlıydı. Yüzü de uzundu. Yüzüne bakınca ilk kaşlarını görürdün. Çenesi kadınların çenesi gibi sivriydi. Şalvarı da eski, yamalıydı. Mintanı eskilikten rengini yitirmişti."(s. 36)

Ali, köyde yapılan gizli toplantıda, köyün erkeklerini temsilen Muhtar'a bu sene Delice Bekir'in gösterdiği pamuk tarlasında değil de Koca Halil'in gösterdiği tarlada çalışmak istediklerini söyleme görevini üzerine alır. Köydeki en cesur erkek odur. Ali, kendisini cesaretlendirip yanında olacaklarını söyleyen, sürekli

---

[29] Moran, a.g.e., s. 98.
[30] Moran, a.g.e., s.102.

Muhtar'dan şikayet eden köylülerden hiçbirini yanında göremez. Köylüler, ikiyüzlü, korkak ve çıkarcı oldukları için Ali'yi Muhtar karşısında yalnız bırakırlar. Muhtar'ın Ali'yi köyden kovmasına rağmen Ali, geri adım atmaz, sözlerinin arkasında durur. Muhtar, Ali'nin bu davranışı nedeniyle yolculuk sırasında ayak işlerini ona yaptırmaya başlar. Ali de çaresiz buna katlanır.

Ali'nin yaşlı atı fazla dayanamayarak yere yıkılır. Köy, yola devam eder. Ali, atın yanında kalır. At ölünce annesinin ısrarı ile atın derisini yüzüp yanına alır. At derisi çok ağırdır ama Ali, annesinin sözünü dinlemek zorunda kalır. At, nedeniyle köyden birkaç gün geride kalırlar. Ali, yolun geri kalan kısmında hem annesini hem de yükleri taşımak zorunda kalır. Önce annesini ileri götürüp bırakır sonra geri dönüp yükleri alır. Gece gündüz bu şekilde ilerlerler. Ali, bir yandan da atın ölmesinden dolayı kendisini ve Koca Halil'i suçlayan ve hiç konuşmayan annesine dil döker ve onun gönlünü almaya çalışır.

Ali, köylüye yetişemeyeceğinden korkar. " Bazı yüzler vardır, içini saklar saklar da, sonra birden boşanıverir. Yüz bütün bentlerini yıkar. Bütün ışıkları sönmüştür artık. Ali'nin yüzünün bentleri yıkılmıştı. Yüzünde yorgunluk, keder, acı elle tutulurcasına donmuş gibiydi." (s. 141)

Ali, Zor duruma düştüğünde aklına namaz kılmak gelir. Sabah erkenden kalkıp namaz kılmaya başlamayı, bundan sonra da namazı hiç bırakmamayı düşünür. Ertesi sabah namazını kılar. Ali, namaz kılarken aklına gelen üç olayı kovmaya çalışır. Bunlardan birincisi çocukken kaza sonucu boynundan yaraladığı Öksüz Memet'tir. İkincisi, çocukken taşlayıp öldürdükleri kaplumbağanın kanlı sırtıdır. Üçüncüsü ise Delice Bekir'in karısı ile olan yasak ilişkisidir. Bunların günah olduğunu düşünür. O da annesi gibi Allah'la konuşur. Onunla pazarlık yapar. " Şu Çukur'a erken bir günde inersem, ahdim olsun aslan Allah'ım, sana bir kurban keserim. Bir koca horoz. Hemi de kırmızı. Tez günde ulaştır beni Çukur'a. Sen beni tez günde ulaştırırsan Çukur'a, ben de bu yıl Delice Bekir itinin karısına dokunmam. Mademki bu işe rızan yok, Allah'ım, alametler öyle gösterdi. Ben de parmağından bile tutmam o avradın. Ha dedim ki inat için köylüye bunca

zulüm edenin avradını... Madem istemezsin, ben de..." (s. 145) diyerek Allah'la konuşan Ali, çok çaresizdir.

Ali, oğlunun kendisine karşı ilgisiz olduğunu düşündüğü için köye doğru yola çıkan Meryemce'yi aramaya çıktığında artık annesine karşı daha fazla sabırlı olamaz. Yoruldukça geciktikçe annesinden nefret etmeye başlar. Annesinin duyabileceği şekilde kötü sözler söyler.

Elif, kocasının bu halini ilk kez görmektedir. "Ali'den korkmaya başlamıştı. Dudaklarının kıyısında delilerinkine benzeyen, gülmek isterken gülemeyen, bir şeyler donup kalmış. Orada ak bir çizgiyi hayal meyal görüyordu." (s. 163)

Ali, sinirlerine hakim olamayıp, Allah'a da küfreder. "Açmaz olsun. Açmaz olsun da evceğizi başına yıkılsın o Allah'ın. Yıkılsın! Yıkılsın! Yıkılsın! Gözü olsa beni görür, kulağı olsa sesimi duyar." (s. 164)

Ali, sözlerine annesinin üzüldüğünü görünce, annesinden özür diler.

8. 3. 2. Meryemce

Uzun Ali'nin annesidir. "İriyarı, beli bükülmüş, sivri çeneli, uzun yüzlü, elmacık kemikleri çıkık, gençliğinde iri gözlü olduğunu gösteren güzel, kara gözlü bir kadındı Meryemce. Tüm dişleri dökülmüş, avurduna geçmişti. Yüzü, gözlerinin kenarları, alnı, dudakları kırış kırıştı. Yeldirmesinin altındaki azıcık kalmış ak, kınalı saçının bir kısmı alnına dökülmüştü."(s.16-17)

Meryemce, Koca Halil'den nefret ettiği için oğlunun ata ikisini birden bindirmesine çok kızar. Küfür edip bol bol söylenir. Meryemce, Koca Halil'i sözleriyle bezdirirp attan inmesini sağlamak için atla konuşuyormuş gibi yaparak, Halil'e küfür eder. Halil'in eski bir hırsız olduğunu, pamuk hırsızlığı yaptığı bir tarlanın sahibi tarafından dövülüp bütün çalışanlar tarafından yüzüne tükürüldüğünü, Gelininin başka erkeklerle oğlunu aldattığını gördüğü halde bir sepet üzümle sustuğunu Halil'in duyabileceği şekilde söyler. Ara sıra da Koca Halil'in suratına bakıp üzüldüğünü görünce mutluluk duyar. Sonunda Halil, bağıra çağıra attan inmek istediğini Ali'ye söyleyince de "Ben bir şey yapmadım ki.

Canım sıkıldı da, ha dedim, şu Küheylan'la azıcık bir konuşayım, dedim. O da üstüne alındı zaar." (s. 60) der.

At, hastalanıp yere yıkıldığında, yağan yağmura ve insanların ısrarlarına rağmen atın yanında kalıp, donma tehlikesi atlatır. Kimsenin onu taşımasına izin vermez. Oğlunun gelip, kendisini bu halde görerek, Koca Halil'i ata bindirdiği için vicdan azabı çekmesini ister. Koca Halil, onun bu inatçılığı karşısında " Ben ne yapayım, sen Gök Hacı'nın kızısın. Siz bir inatçı soysunuz." (s. 69) der.

Meryemce, atın ölmesinden sonra da atın derisinin yüzülmesini ve yanlarında taşınmasını ister. Uzun Ali, atın derisinin yük olmasını istemez ama annesinin atın derisi olmadan yola devam etmeyeceğini bildiği için çaresiz atın derisini de alıp taşır.

Meryemce, yaşlılık nedeniyle fazla yürüyemediği için Uzun Ali, hem onu hem de yükleri taşımak zorunda kalır. Önce annesini alır ileri bırakır, sonra geri dönüp eşyaları da getirir. Meryemce, yürüyemeyip oğluna muhtaç olduğu için üzülür. Atın ölümünden oğlunu ve Koca Halil'i sorumlu tutar. Bu nedenle oğluyla hiç konuşmaz. Oğlu, Meryemce'nin gönlünü almak için ne kadar dil döktüyse de onu konuşturmayı başaramaz.

Meryemce, oğluyla konuşmadığı halde, yoldan geçen ve Uzun Ali'nin yemeğe çağırdığı Körlüce Osman'a oğlunun Koca Halil ile birlik olup atını öldürdüğünü söyler.

Meryemce, yolculuk boyunca oğluyla konuşmaz. Oğluna söylemek istediklerini sanki dağa, ağaca, taşa söylermiş gibi söyler. Sürekli kendi kendine konuşur. Batıl inançları vardır. Perilere, cinlere, dilek ağaçlarının kutsallığına, hayaletlere inanır. Hayvanlarla, bitkilerle konuşur. Allah'la yakın bir arkadaşıymış gibi konuşur.

Ali, Elif ve çocuklarla birlikte yükleri ileri taşırlarken Meryemce'yi geri dönmek üzere bırakırlar. Meryemce onların kendisini bırakıp kaçtıklarını düşünür. Bunun üzerine önce Çukurova'ya gidip gençliğinde evinde yarım gün dikiş diktiği bir ağa eşini bulup, onların yanlarında kalmayı düşünür. Kadının adını bile bilmez. Bu olayın üzerinden çok da uzun yıllar geçmiştir. İnsanların haline acıyarak

ömrünün geri kalan kısmında kendisine bakacaklarını düşünür. O zaman oğlu gelip kendisini geri götürmek istediğinde onun yüzüne bile bakmayacağı hayalini kurar. Sonra köye dönmeye karar verir ve geri döner. Köyde sadece köyün delisi Vurgun Ahmet vardır. Meryemce, Vurgun Ahmet'in bir peri ile evli olduğunu, çocuklarıyla beraber köyde yaşadıklarını ve kendisini de seve seve yanlarına kabul edeceklerini düşünür.

Meryemce, yolda bulduğu bir uğur böceğinin yorgun olduğunu düşünerek onu başörtüsünün ucuna düğümler. Bu şekilde böcek dinlenecek, Meryemce de güzel bir çiçek bulunca onu bırakacaktır.

Ali, annesinin asıl derdinin atın ölümü değil de yaşlılığa alışamaması olduğunu anlar. Meryemce yaşlandığını kabullenmek istemez. Sürekli saçlarını kınalar. Güzel giyinir ve takılar takar.

Ali, annesini köy yolundan geri getirmek için iki gün daha kaybeder. Annesine hem kızar hem de aklına annesinin kendisine yaptığı iyilikler gelince yaptığından pişmanlık duyar. "Meryemce, inatçıydı, dediğim dedik, çaldığım düdüktü ama, iyi, yiğit, konurdu, Candandı. Tüm kusurlarını insan o anda bağışlayabilirdi. Meryemce gibi oğluna, gelinine, torunlarına, öteki insanlara düşkün, toksözlü bir insan az bulunurdu." (s. 168)

Meryemce, oğlunun sinirlerine hakim olamayıp kendisine kötü sözler söylemesi üzerine yıkılır. " 'Şu bana gösterdiğini inşallah sen de çocuklarından görürsün, Uzunca Ali,' dedi boşandı. Ağladığını göstermemek için de, çabuk çabuk, topallayarak çalıların içine daldı, kayboldu." (s. 165)

Meryemce'nin kocası İbrahim Yemen'den Koca Halil ile kaçıp köye döndüğü zaman Yemen'den kaçışları ile ilgili olayları ikisi de birbirinden çok farklı anlatırlar. İbrahim, sessiz biri olduğu için topluluk içinde fazla konuşmaz. Bu nedenle köylüler, sadece Koca Halil'in anlattıklarını bilirler. İbrahim ise olayları sadece karısına anlatır. Meryemce biraz kararsız kaldıktan sonra kocasının doğru söylediğine inanır. Koca Halil ile İbrahim, Aslan Ağa'nin çetesinde at hırsızlığı yaparak geçinirler. Bir ara da pamuk hırsızlığı yaparlar. Bu sırada başlarından geçenler ikisi tarafından çok farklı anlatılır. Meryemce Koca Halil'in

hırsızlık yapıp suçu kocasının üzerine attığını düşünür. O gün bu gündür de Koca Halil'den nefret eder.

8. 3. 3. Elif

Uzun Ali'nin karısıdır. Kocasını sever. Meryemce'ye karşı da çok saygılıdır. Yolculuk sırasında kocası kadar o da yük taşır.

Elif, kocasının pamuğa yetişmek için kendini parçalamasından dolayı ona çok acır. Meryemce'nin atın ölümünden sonraki sinirli tavırlarını da anlayışla karşılar. Yaşlı olduğu için Meryemce'ye saygısı vardır. Ali'nin annesine kızmasına da karşı çıkıp anne ile oğul arasında gerilen havayı yumuşatmaya çalışır. Ne kadar geç kalsalar da umutsuzluğa kapılmaz. Kocasını teselli etmeye çalışır.

Ali, karısını çok sever ve onu üzecek hiçbir şey yapmamaya çalışır. Karısı için şöyle düşünür: " 'Fıkara' diye düşündü. 'İki yılda, ne cilvesi kaldı, ne kişnemesi. Kocayıverdi.'" (s. 155)

8. 3. 4. Hasan

Uzun Ali'nin oğludur. Altı yedi yaşlarındadır. O da bütün aile gibi pamuk toplayıcısıdır. Daha çok küçük olmasına rağmen Çukurova'ya giderken gece gündüz, soğuk sıcak demeden yürür. Ailesini çok sever ve onlara destek olmaya çalışır.

8. 3. 5. Ummahan

Uzun Ali'nin kızıdır. Hasan'dan daha küçüktür. O da pamuk toplamaya Çukurova'ya gider. Yolculuk çok zor şartlarda yapılır. Yağmurda, rüzgarda, sıcakta uzun süre yürümek zorunda kalırlar. Ummahan küçük yaşına rağmen bunlara katlanır.

8. 3. 6. Koca Halil

Koca Halil, seksen yaşındadır. "Zayıflamış, bitmiş, yerinden kıpırdanamayacak bir haldeydi. Sararmış, kırış kırış olmuş, uzamış yüzünde,

alnında çöreklenmiş bir acı okunuyordu. Uzun, ak, kirlenmiş sakalı göğsüne düşmüş ta aşağılara kadar uzamıştı. Püskül püskül, kırçıl kaşları küçücük yeşil, kenarları kızarmış gözlerinin üstüne dökülüyordu. Sakaldan bıyıktan da ağzı zor gözüküyordu. Başı da dümdüzdü. Bir tek kıl bile yoktu. Kemikleri sayılan, kapkara, yarık yarık, tırnakları uzun sarı ayakları kocaman, yalındı. El dokuması pamuk tırlık şalvarı yamadan gözükmüyordu. Mintanı da öyle."(s. 9)

Koca Halil, doğayı seven ve doğadaki değişiklikleri çok iyi gözlemleyip anlamlar çıkaran biridir. "Koca Halil dünyada en çok yumurtadan yeni çıkmış sarı sarı, yumuşacık, güneşe toprağa alışma gayretinde olan civcivleri seyretmeyi severdi."(s. 9)

Geçimlerinin çoğunu pamuk toplayarak sağlayan köylülere pamuk toplama vaktinin geldiğini Koca Halil haber verir. Bunu döngele adlı bir bitkiye bakarak yapar. Koca Halil, çok küfürbazdır. Ayrıca hayatı boyunca geçimini hırsızlıktan sağlamıştır. Koca Halil, pek çok konuda yalan söyler. Köylülere pamuk zamanının on beş gün önce geldiğini, kendisinin bunu Muhtar'a söylediğini, Muhtar'ın kendisine inanmadığını anlatır. Oysa kendisinde Çukurova'ya inecek gücü bulamadığından zamanında söylememiştir. Köyde tek başına kalmak istememektedir. Herkes, Koca Halil'in yalan söylediğini bildiği için onun sözlerine gülüp geçer.

Koca Halil, Çukurova'ya Ali'nin atıyla gitmek istediğini sık sık Ali'nin evine giderek anlatmaya çalışır. Meryemce, her gördüğü yerde onu aşağılayan, iğneleyici sözler söyler. Uzun Ali, Koca Halil'in yaşlılıktan yürüyemediğini görünce, annesinin yanına onu da ata bindirir. Meryemce, yol boyunca söylenip, Koca Halil'e küfreder. Koca Halil'i bezdirip attan indirmek için atla konuşuyormuş gibi yaparak Koca Halil'in duyabileceği şekilde, onu üzecek şeyler söyler. Koca Halil'in hırsız olduğunu, pamuklarını çaldığı bir tarla sahibi tarafından dövüldüğünü, işçilerin suratına tükürdüğünü, gelininin oğlunu aldattığını bildiği halde ses çıkarmadığını söyler. Koca Halil, bunlara dayanamaz ve attan inmek ister ama Uzun Ali'nin ısrarı üzerine inmez.

At, yere yıkıldığı zaman Koca Halil, hem suçluluk duygusuyla hem de Meryemce'ye acıdığı için samimi bir şekilde Meryemce'yi teselli etmeye çalışır. Meryemce, yağan yağmura rağmen atın yanından ayrılmaz. Koca Halil, onu ormana köylülerin yanına götürmek için çok dil döker ama Meryemce'nin inadı ile baş edemez. At ölünce Uzun Ali, köyden ayrılır. Koca Halil yola köylülerle devam eder.

Koca Halil, asker kaçağıdır. Yemen'den yedi sene sonra Uzun Ali'nin babası İbrahim ile döner. Koca Halil ile İbrahim'in anlattığı Yemen anıları arasında dağlar kadar fark vardır. İbrahim sessiz bir insan olduğu için köylüler, Koca Halil'in anlattıklarını bilir. İbrahim ise olanları sadece Meryemce'ye anlatır. Meryemce önce kimin yalancı olduğunu anlayamaz. Sonra kocasının doğru söylediğine karar verir. Koca Halil ile İbrahim, uzun süre Aslan Ağa'nın çetesiyle at hırsızlığı yaparlar. Birkaç kez de yakalanıp cezalandırılırlar. Daha sonra pamuk hırsızlığına başlarlar. Pamuk hırsızlığı yaparken de yakalanırlar. Koca Halil ile İbrahim'in pamuk hırsızlığı maceraları hakkında anlattıkları da çok farklıdır. Meryemce kocasının suçsuz olduğunu, Koca Halil'in hırsızlık yapıp kocasının üstüne attığını düşündüğü için yıllardır Koca Halil ile konuşmaz.

Muhtar, köylüyü uzun süre Çukurova'ya yakın bir yerde bekletir. Kendisinden hesap soran Taşbaşoğlu'na Koca Halil'in bu sene pamuk mevsimini geç haber verdiği için Delice Bekir'in pamuk tarlası bulmakta zorlandığını söyler. Koca Halil'i bu suçtan dolayı hapse attırmaktan bahsedince Koca Halil, korkudan köyden kaçar. Koca Halil gitmeden önce Taşbaşoğlu'yla konuşur. Taşbaşoğlu, Muhtar'ın pamuk mevsiminin zamanını çok iyi bildiğini, Delice Bekir'le anlaşıp köylüyü kendi seçtikleri tarlaya mahkum etmek istedikleri için, Koca Halil'in söylediği zamanı beklediğini, suçu da kendisinin üzerine attığını söyler. Koca Halil, kendi sözünün değeri olmadığını anlayınca çok sinirlenir. O her zaman kendisi olmazsa köyde kimsenin pamuk toplama mevsiminin geldiğini anlayamayacağını düşünmüş, bu şekilde kendisini önemli hissetmiştir. "Yani ne demek istiyorsun? Koca Halil bunadı da sözü beş para etmez oldu mu diyorsun? Kim olmuş da o benim döngelemi beklemezmiş! Ben onu, onun babasını adam mı

sayarım sandın? Ne bilirmiş, o pamuk açımını? Ne bilirsiniz hepiniz? Nankörler! Bunca yıl şaşırmadan sizi Çukur'a kim indirdi?" (s. 247) diyerek öfkesini belli eder.

8. 3. 7. Taşbaşoğlu

Köyde Muhtar'a karşı gelebilen Ali'den sonraki en cesur kişidir. Köylülerin Ali'nin yanında yer almadıklarını görünce Ali'nin koluna girerek onu durdurur. Muhtar'a karşı sert sözler de söyler. "Muhtar, Taşbaşoğlu'nun sözlerini duydu ama aldırmadı. Taşbaşoğlu'yla çekişmekten çekinirdi. Köyde en arkalılardan biriydi."(s. 55)

Taşbaşoğlu, Çukurova'ya yakın bir yerde kendilerini uzun süre bekleten Muhtar'a hesap sorunca Muhtar, Taşbaşoğlu'na şunları söyler: "Arkadaş, sen Taşbaşoğlu Memet Efendi'sin. Bu köyde akraban, arkan benden çok. Benim sülalemin çoğu da senin tarafında" (s. 242)

Taşbaşoğlu'nun karısı ile Muhtar'ın karısının akraba olmasından dolayı, Taşbaşoğlu, Muhtar'ın kendilerini bekletmesinin gerçek sebebinin köylüleri Çukurova' ya bütün tarlalar tutulduktan sonra götürüp, Delice Bekir'in bulduğu tarlaya mecbur etmek olduğunu öğrenir. Koca Halil'e bu konuda şunları söyler: "Bu yıl değilse, gelecek yıl, ben onu yıkarım Halil Emmi? Ama köylü korkuyor. Bir kere gözünü korkutmuş ki köyün. Arkasına gelince hep benimle birlik. Yüzüne gelince hep ondan oluyorlar. Ağızlarını açamıyorlar. Duydun mu dediklerimi Halil Emmi? Arkasını dayamış partiye. Sizi asarım, astırırım, seferberlik ilan ederim deyince inanıyorlar. O devirlerin geçtiğini öğretemedim, anlatamadım gitti, Halil Emmi! Bak sen bile korkuyorsun. Tir tir titriyorsun." (s. 246)

8. 3. 8. Köstüoğlu

Köstüoğlu, iki yüzlü ve korkak biridir. Köylünün adına bu sene Delice Bekir'in seçtiği tarlada değil de Koca Halil'in seçtiği tarlada çalışmak istediklerini, Muhtar'a söyleyen Uzun Ali'nin yanında yer alacağına diğer köylüler gibi yemin ettiği halde, Muhtar'ın yanında böyle bir şeyden haberi yokmuş gibi

davranır. Muhtar'ın kendisine bu konuda ne düşündüğünü sorması üzerine "Haşa huzurda, ağamızın huzurundan, Muhtar ağamız neredeyse ben de oradayım. Ben ne diyeceğim! İşte." diye cevap vererek, ne kadar çıkarcı olduğunu göstermiş olur. "İriyarı, boynu upuzun, kalın yapılı bir adamdı. Ömründe ayağına ayakkabı giymemişti. Askerlikte giydirmek istemişler, ayağına olacak bir ayakkabı bulamamışlar önceleri, sonra ayağının kalıbını almış ona bir ayakkabı yapmışlar, ayaklarına giydirmişlar, Köstüoğlu ayaklarında ayakkabıyla bir adım yürüyememiş, bacaklarını gerip, 'Can kurtaran Yok mu?' diye bağırmıştı. Kösteklenmş gibi olduğu yerde dikilmiş kalmıştı. Çalışmış, çalışmışlar, onu, ayağında ayakkabıyla bir türlü yürütememişlerdi. Askerliği yalınayak bitirmişti." (s. 51)

8. 3. 9. Tavşan Hüseyincik

Çukurova'ya pamuk toplamaya giden köylülerden biri olan Tavşan Hüseyincik, genç ama çok güçsüzdür. Koca Halil, onun Çukurova'ya kadar dayanamayacağını düşünür.

8. 3. 10. Uyuz Mahmut

Pamuk toplayıcılarından biridir. Uyuz Mahmut, altı yıldır uyuzdur. Karısı ve çocuklarına da uyuz bulaştırmıştır. Parasızlıktan tedavi olamaz. Bu hastalıktan tek kurtuluş yolu ona göre askere gitmek ve orada tedavi olmaktır. Babası yaşını küçük yazdırdığı için askere de gidemez. Muhtar, onu Taşbaşoğlu'nun tarafından kendi tarafına çekmek için askere göndereceğini söyler. Uyuz Mahmut, bunun üzerine Muhtar'ın tarafına geçer.

8. 3. 11. Tebdilhava Memet

Tebdilhava, hasta olduğu için askere gidince iki ay hastanede yatırılır, iyileşmeyince de memleketine gönderilir. Yıllardır bu böyle sürer gider. Tebdilhava Memet'in kalan beş aylık askerlik süresi de bu yüzden bitmez. Muhtar,

onu bu sorununa çare bulacağını söyleyerek kandırır ve Taşbaşoğlu'nun yanından kendi yanına çeker.

8. 3. 12. Zalaca Kadın

Köydeki yaşlı kadınlardan biridir. Diğer köylülere göre zengin sayılabilir. Yaşlı ve biraz akli dengesi bozuk bir kadın olan Zalaca rüyalarını yorumlatmaya düşkündür. Onun bu zaafından yararlanan Muhtar, Zalaca'nın rüyalarını yorumlayıp, ondan bunun karşılığında para veya yiyecek alır. Zalaca, yıllardır yemeyip içmeyip para biriktirir. Çok cimridir. Parasını gömdüğü söylenmektedir.

8. 3. 13. Yemen Ağa

Ali'nin atı yere yıkıldığında atın iyileşip iyileşmeyeceği Yemen Ağa'ya sorulur. Yemen Ağa, atı uzun uzun muayene ettikten sonra atın ölmek üzere olduğunu söyler. Muhtar, Yemen Ağa'nın bu işin uzmanı olduğunu şu sözlerle söyler: " Bakın, Yemen Ağa ne dedi? Yaşamaz, dedi. Yemen Ağa dedikten sonra yaşamaz. Ve de öyle hasta değil, ayakta ata ölecek desin, yaşamaz." (s. 80)

8. 3. 14. Öksüz Duran

Muhtar'a, Uzun Ali ile birlikte köyün sözcüleri olarak, bu sene Deli Bekir'in bulduğu tarlada değil de kendi bulacakları tarlalarda çalışmak istediklerini söyler. Bunun özerine Uzun Ali gibi o da Muhtar'ın düşmanlığını kazanır. Muhtar, ikisini de köyün gereksiz işleriyle görevlendirir.

8. 3. 15. Kara Veli

Uzun Ali'nin dayısının oğludur. At, yere yıkıldığında Uzun Ali ile birlikte atın yanında kalarak onlara yardımcı olmak ister ama karısı hasta olduğu için Uzun Ali, bunu kabul etmez. Kara Veli, iyi niyetli ve yardımsever biridir. Muhtar'a karşı her zaman Taşbaşoğlu ile Uzun Ali'nin tarafını tutar.

8. 3. 16. Körlüce Osman

Yolculuk sırasında, Uzun Ali ailesi bir ağacın altında mola verip, yemek yerken oradan geçen bir yolcudur. Uzun Ali, misafirperver biri olduğu için Körlü Osman'a yemek verir. Körlü Osman, köylülerine küstüğü için yalnız yolculuk ettiğini söyler.

Uzun Ali, Körlüce Osman'dan yükünün yarısını almasını istemeyi düşünür. Sonra Körlüce Osman'ın yepyeni ceketini, sedefli sigara tabakasını görünce onun bir ağa olabileceğini düşünür ve ondan yükünün bir kısmını taşımasını istemekten vazgeçer.

Körlüce Osman'ın "Kara gözleri keder içindeydi. Kalın, kırmızı dudaklarında bir yumuşaklık vardı. Esmer yüzü sağlam, cana yakındı." (s. 119) Uzun Ali, onun bu halini görünce umutlanır, ama yine de söylemek istediğini söyleyemez.

8. 3. 17. Kır Hasan

Meryemce, yol boyu uzun yaşantısı boyunca tanıdığı insanları ve başından geçen olayları düşünür. Bunlardan biri de Kır Hasan'dır. Köyün Çukurova'ya doğru yol aldığı yıllardan birinde Kır Hasan, bir yarpuz tarlasında konaklamak ister. Hasan o gece ölünce köylüler, bir daha o yarpuz tarlasında konaklamazlar.

8. 3. 18. Vurgun Ahmet

Köyün delisidir. Çukurova'ya gidilirken köyde tek bırakılan canlı odur. Vurgun Ahmet hakkında anlatılanlar bir masal gibidir. Köylüler, Vurgun Ahmet'in peri padişahının kızına aşık olup, onunla evlendikten sonra delirdiğini düşünürler. Peri padişahının babası kızının bir insanla evlenmesine kızmış ve Ahmet'i öldürmeye çalışmıştır. Kız babasına engel olmuş ama Ahmet o sırada aklını kaybetmiştir. Köylüler, Çukurova'ya indikten sonra Vurgun Ahmet'in tüm peri ailesini alıp köye geldiğine inanılır. Meryemce, bu hikayeye kesinlikle inanır. Bu nedenle Vurgun Ahmet'i çok sever. "Vurgun Ahmet, yüzü apak, donmuş gibi ak. Uzun boylu, dal gibi. Bu köye onun gibi yakışıklı, tatlı dilli bir erkek ne gelmiş, ne

de gelir. Vurgun hiç kimsenin yüreğini bir güne bir gün ne incitmiş, ne de incitir." (s. 136)

Vurgun Ahmet, Türk masallarından birinden çıkmış bir kahraman gibidir. Ayrıca köydeki herkesin kusurlarını, iki yüzlü ve çıkarcı yanlarını korkusuzca onların yüzüne karşı söylemesi de onun Meryemce ile benzer tarafıdır.

8. 3. 19. Öksüz Memet

Uzun Ali'nin çocukluk arkadaşıdır. Bir gün Ali ve arkadaşları saklambaç oynarken Ali, samanlığın içine saklanmış, arkadaşları orada birinin olduğunu anlayınca samanların üstüne atlamışlar. Ali, korkmuş ve açık olan bıçak Öksüz Memet'in çenesinden boynuna kadar derin bir yarık açmış. Kimse bunu Ali'nin yaptığını anlayamamış. Öksüz Memet'in yarası iyileşmiş ama iz ölene kadar kalmış. Öksüz Memet'in kimsesi olmadığı için köylü ona yardım etmiş. Bir gün bir ahırda ölü bulunmuş. Uzun Ali, hayatı boyunca bu olayı unutamamış ve kendisini hep suçlu hissetmiş.

8. 3. 20. Delice Bekir'in Karısı

Delice Bekir'in karısı, kocasını sürekli köydeki genç erkeklerle aldatır. Köyün erkekleri arasında onun adı Döndülü Gelin'dir. Üzerine türküler çıkarılmıştır. Döndülü Gelin, Ali haricindeki evli erkeklerle beraber olmaz. Delice Bekir karısının yaptıklarını bilir ama sesini çıkarmaz.

8. 3. 21. Osman

Osman, Ali'nin halasının oğludur. Karlı bir kış günü fırtınada kalıp ölmüştür. Osman ölünce onun için bir ağıt yakılmış. Uzun Ali, yolda bu ağıdı söyler.

8. 3. 22. Mustan Çavuş

Artık yaşamayan bir köylüdür. Meryemce sık sık onu düşünür. Çok iyi niyetli, duygusal biridir. Kendisine söylenen ufacık bir sözde hüngür hüngür ağlamaya başlar.

8. 3. 23. Kır İsmail

Kır İsmail'in kızı, kaçırılıp dağlarda beş ay elden ele dolaştırıldığında, Muhtar kızı dağdan bulup getirmiştir. O gün bu gündür de suçlular cezalandırılmamıştır. Muhtar, yıllardır bu nedenle kendi tarafında olup da bu yıl Taşbaşoğlu'nun tarafına geçen Kır İsmail'i suçluların cezalandırılmasını sağlayacağını söyleyerek kendi tarafına tekrar geçirir.

8. 3. 24. Kır İsmail'in Kızı

Kızı Kel Osman'ın oğlu İbrahim kaçırıp dağda tecavüz eder. Daha sonra da başkalarına verir. Kız bu şekilde dağda beş ay elden ele dolaşır. En son jandarmaların elinde kalır. Kızı bu halde karnında çocuğuyla Muhtar bulup köye getirir. Suçluların cezalandırılacağı sözünü verir ama sözünü tutmaz. Kızın bebeği de ölü doğar.

8. 3. 25. Kır İsmail'in Karısı

Kızının kaçırılmasından dolayı üzgün, öcünün alınmamasından dolayı da kocasına öfkelidir. Muhtar, evlerine gelip de kızlarının öcünü alacağını söyleyince kocasının Taşbaşoğlu'nun yanında olmasına kızar ve onu terketmekle tehdit eder. Böylece onlar da Muhtar'ın tarafına geçerler.

8. 3. 26. Sultan

Muhtar'ın küçük karısıdır. Muhtar'ın üç karısından biridir. Muhtar'dan hiç güleryüz ya da tatlı bir söz duymamıştır. Bu nedenle Muhtar'ın köylüleri etkilemek için evde karısına iyi davranarak yaptığı provayı içten zanneder. Çok sevinir ve içinde kocasına olan sevgisi daha da artar.

8. 3. 27. Sarı Mustafa

Sarı Mustafa, uzun yıllar boyu bir çocuğunun olmasını istemiş ama çok sonraları isteğine kavuşabilmiştir. Önce çocuğun kız olmasına üzülmüş, ama sonra çok sevinmiştir. Sarı Mustafa'nın hayatta en sevdiği varlık kızıdır.

8. 3. 29. Sarı Mustafa'nın Kızı

Çok pis ve bakımsız bir çocuktur. "Kızın saçı başı, kirli bez fistanı gök boncuklarla, düğmeler, sırçalarla bezenmişti. Bir omzu nazarlıklardan görünmüyordu. Bir baş sarımsak, boncuktan bir akrep, muska gibi dürülmüş bir kara bezin içinde tavuk pisliği, bir çift kara yılanın çene kemiği... Şahmeran boynuzu dedikleri ince bir kemik, sonra düğmeler, birkaş renkli deniz kabuğu" (s. 261). Sarı Mustafa, uzun yıllardan sonra bir çocuk sahibi olduğu için kızın her yeri nazarlıkla doludur.

8. 3. 30. Kel Osman'ın Oğlu İbrahim

Kır İsmail'in kızını kaçırıp tecavüz etmiş, sonra da başkalarına pazarlamıştır. Bu suçun cezasını da çekmemiştir.

8. 3. 31. Gömleksizoğlu

Eski bir eşkıyadır. İnsanlara yardım etmek için sırtlarındaki gömleği bile vermesinden dolayı bu adı aldıklarını söyleyerek övünür. Oysa o da diğer köylüler gibi çıkarcı ve korkaktır.

8. 3. 32. Ökkeş Dağkurdu

Köyün en dindar adamıdır. Beş vakit namazını hiç geçirmeyen Ökkeş Dağkurdu'nun en büyük isteği hacca gitmektir. Bunun için yıllardır yemeyip içmeyip para biriktirir. Bu nedenle çocuklarına ve karısına giyecek bile almaz. Evde dokudukları giysiler olmasa çıplak kalacaklardır. Buna rağmen hac parasını

bir türlü denkleştiremez. Muhtar, onu Muhtar'a karşı gelmenin büyük günah olduğunu söyleyerek kendi tarafına çeker.

8. 3. 33. Durduman

Üç yıldır Adil Efendi'ye borcunu ödeyemez. "İhtiyar babasını bindirmek için bir eşek alacak parası bile yoktur." (s. 288) Muhtar, onun kasabada dine ve vatana aykırı davranışlarda bulunan biri olarak tanındığını, kendi tarafında yer almazsa kendisini hapse attıracağını söyler. O da bunlara inanır.

8. 3. 34. Osmanca

Muhtar'ın akrabasıdır. Politikayla ilgisi vardır. Muhtar'ın Delice Bekir'le olan ortaklığından hoşnut değildir. Muhtar'dan bu ortaklığa son vereceği sözünü aldıktan sonra bu sene onun bulduğu tarlada çalışmayı kabul eder.

8. 3. 35. Kötülemez Ali

Ali, Muhtar'dan çok korkar. Muhtar, köylüye örnek olsun diye gücü ona yettiği için bir tokat atar. Bu şekilde Kötülemez Ali'yi de kendine bağlar.

8. 3. 36. Kel Aşık

Köyün hem imamı, hem aşığı olan Kel Aşık, Yaşar Kemal'in romanlarında sıkça karşılaşılan aşık tiplerindendir. Bu karakterlerin hepsi iyi niyetli insanlardır. Kendisi de bir aşık olan Yaşar Kemal'den de izler taşırlar. "Kel Aşık'ın bozuk bozuk, kırışık içinde kalmış, seyrek kösemsi bir ak sakala bürünmüş yüzü, tanyerinin ışığınca aydınlandı. Yaşlıydı. Yaşını ne kendisi, ne de köyde kimse bilirdi. Herkes onu bildi bileli böyleydi. Çenesindeki iki üç ak kıl salınır dururdu her zaman. (...)

Kel Aşık öyle her zaman coşup söyleyen cinsinden değildi. Bu ocağa Kel Aşıklar ocağı derlerdi. Dedesi, dedesinin dedesi, amcası, kardeşleri, kimleri varsa hepsi aşıktı. Hepsine de Kel Aşık derlerdi. Soylarını sürünce ta Karacaoğlan'a,

Aşık Yunus'a dek çıkardı. Bu yanlarda, yıllar yılı, çocukluklarında, delikanlılık, kocalık çağlarında, kızlık, gelinlik, karılık çağlarında Kel Aşık soyunun türküsünden yüreğinde bir angı saklamayan hemen hemen kimse yoktu." (s. 292)

8. 3. 37. Muhtar Sefer Efendi

Köyün muhtarıdır. Köylüler, onun rüşvet alarak köylüleri, pamuğu az olan tarlalara götürdüğünü düşünmektedirler. Muhtar'ın ağalarla arası iyidir. Komisyon alarak diğer köylülerin girmek istemediği verimsiz tarlalara Yalak köylülerini sokar. Bu nedenle köylüler, yeterince para kazanamayıp, Adil Efendi'ye borçlarını bile ödeyemezler.

Köylüler, Çukurova'ya doğru yola çıkarlar. "Göçün ucuna yakın yerinde, kara, üç yaşında, kulakları dimdik, canlı bir eşeğe binmiş, uzun kalın bacaklarını sarkıtmış, kasketinin siperliğini sağ kulağının üstüne yıkmış muhtar afili afili gidiyordu. İki karısının ikisi de arkasından saygılıca, onun geniş omuzlarına gözlerini dikmişler, birbirlerine bakmadan, diş gıcırdatarak yürüyorlardı."(s. 50)

Uzun Ali, köylülerin sözcüsü olarak, yolculuk sırasında Muhtar'a bu sene Delice Bekir'in bulduğu pamuk tarlasında çalışmak istemediklerini; Koca Halil ile Osmanca'nın bulacağı pamuk tarlalarında çalışacaklarını söyler. Muhtar, her fırsatta nutuk çekmeye meraklı olduğu için bir politikacı edasıyla köylülerle konuşur. Onların bu yaptıklarının partilerine ve vatana ihanetle eşdeğer olduğunu söyler. Bu şekilde köylüleri korkutmaya çalışır. Konuşmasının arasına Karatopraklı Hoca'dan öğrendiği dini içerikli sözleri de sıkıştırır. Köylülerin bu isyanlarının cezasının mutlaka cehennemde yanmak olduğunu söyleyerek, aynı zamanda dindar olan köylünün dini duygularını da istismar eder. Muhtar'ın eşekten indikten sonra aldığı asker duruşu da Yüzbaşı Kurt Ali'den öğrendiği hareketlerdir. Muhtar, daha sonra bekçiyi çağırarak ona şu emri verir: "Bekçi gel! Sana emir veriyorum. Köy kurulu emir veriyor. Çukura inince, bu, İbrahim'in oğlu, Meryemce'den doğma 1338 doğumlu Ali Uzunca köyde kalmayacak. Madem köyümüzü hor görüyor. Köyümüzü hor görenler, köyümüzden ayrılsınlar!" (s. 54)

Muhtar, Ali'ye düşman olur. Köyün işlerini onun ve Öksüz Duran'ın üzerine yıkar. Taşbaşoğlu'nun köyde arkası olduğu için ona dokunamaz. Muhtar, kanunlardan haberi olmayan köylüleri korkutarak istediklerini yaptırmıştır yıllarca. Kendisinin kanunun temsilcisi olduğunu söyleyip, karşı gelenlerin idama mahkum olabileceklerini, muhtara karşı gelmenin vatana ihanetle bir olduğunu söyleyerek köylüleri sindirir. Koca Halil'i pamuk mevsimini geç haber vermek suçuyla hapse attıracağını söyler. Koca Halil, hapse girmekten korktuğu için köyden kaçar.

Muhtar, Delice Bekir'le anlaşarak pamuk mevsimi başladıktan ve bütün tarlalar tutulduktan çok sonra köylüleri Çukurova'ya getirecek, köylüler de bu yüzden istemeseler de Delice Bekir'in bulduğu tarlada çalışmak zorunda kalacaklardır. Muhtar'la Delice Bekir ise tarla sahibinden komisyon alacaklardır. Kendi çıkarları için köylünün az para kazanmasına neden olacaklardır.

Köylüler, Taşbaşoğlu ile birlik olup, Muhtar'ın istediği tarlada çalışmamaya karar verirler. Bunu öğrenince kafasından şunlar geçer: "Eline bir tek çöpü alır da kırmayı denersen, kolayca kırarsın. Amma hepsini birden kıramazsın. İki yüz çöpü biraraya getirince hiç mi hiç kıramazsın.

Teker teker ele alacaksın bunları. Yola getireceksin. Öyle değil mi?

Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır. Bu da makbul bir sözdür. Yumuşacık, ipek gibi olmalı. Sertlik sonra. Onun da sırası gelir. Tüm bu günlerin öcünü fitil fitil burunlarından getirmek gerek. Şimdi candan olmalı. Öylesine candan ki, görenlerin konuşanların gözlerinden yaş gelmeli." (s. 258)

Muhtar, düşündüklerini o gece uygular. Evlere teker teker gider. Köylülerin bazılarını tatlı sözlerle, bazılarını işlerini halletme vaatleriyle, bazılarını sertlikle kandırarak onları kendi tarafına çekmeyi başarır.

Güler yüzlü olmaya daha evindeyken çalışır. Karısı Sultan onu ilk kez bu kadar sevecen görmüştür. " Böyle güzel huyların, böyle tatlı dillerin, böyle sıcacık yüreğin vardı da, her zaman dışarıya, öz avradına, çocuğuyun anasına, ne demeye dışarı vurmazsın ya, tırnağına kurban olduğum?" (s.259) diye düşünen karısı, kocasının köylülere şirin görünme provası yaptığını anlamaz.

Yolda giderken Sarı Mustafa'nın pislikten yüzü görünmeyen kızına iğrenerek bakar. O anda aklına Sarı Mustafa'yı etkilemenin yolu gelir. Kızı omzuna alır. Babasına götürür. Yere bırakırken iğrenerek kızı öper ve kızını çok seven Sarı Mustafa'ya kızıyla ilgili övgü dolu sözler söyler. Sarı Mustafa için bu kadarı yeterli olur.

Kır İsmail'in kızı kaçırılıp, dağda beş ay elden ele dolaştığında, onu Muhtar bulup köye geri getirmiştir. Suçlular ise cezalandırılmamıştır. Muhtar, Kır İsmail'e hem yaptığı iyiliği hatırlatır hem de suçluların cezalandırılmasını sağlama sözü verir. Kır İsmail bu şekilde Muhtar'ın tarafına geçer.

Uyuz Mahmut altı yıldır uyuzdur. Parasızlıktan tedavi olamaz. Yaşı küçük yazdırıldığı için askere de gidemez. Oysa bundan para vermeden kurtulmanın yolu askere gitmektir. Muhtar, Uyuz Mahmut'a onu askere gönderme sözü verir.

Zalaca Kadın, rüya yorumlarına meraklıdır. Muhtar, bir rüya yorumları kitabı almış, yıllardır yiyecek ve para karşılığında onun rüyalarını yorumlar. Muhtar, Zalaca'yı bu kitabı satıp bir daha da onun rüyalarını yorumlamayacağını söyleyerek tehdit eder. Zalaca bu şekilde taraf değiştirir.

Köstüoğlu'na biraz sert davranması, onun Muhtar'ın tarafına geçmesi için yeterli olur.

Tebdilhava, hasta olduğu için yıllardır askerliği bitmemiştir. Muhtar, onun askerlik sorununu çözeceğini söyler.

Gömleksizoğlu, eski bir eşkıyadır. Kendisine yalvaranları boş çevirmez. Muhtar, Gömleksizoğlu'na yalvararak onu kendi tarafına geçirir.

Ökkeş Dağkurdu, dindar biridir. Yıllardır hacca gitmek için para biriktirir. Muhtar, Muhtar'a karşı çıkanın cennete gidemeyeceğini söyleyerek onu etkiler.

Durduman'ı tehdit eder. Osmanca'ya gelecek yıl onların dediklerine uyacağına söz verir. Kötülemez Ali'yi döver. Kel Aşık'a da övgü dolu sözler söyler. Bu şekilde bütün köylüyü kendi tarafına çekmeyi başarır.

8. 3. 38. Adil Efendi

Adil Efendi, Yalak köyü ve yakınlarındaki köylerin bakkalıdır. Köylüler, yıl boyu Adil Efendi'den alışveriş yaparlar. Adil Efendi, köylülerin borçlarını sarı defterine yazar. Malları gerçek fiyatlarının beş on katına satar. Çukurova'dan dönünce köylüler, borçlarını eksiksiz öderler. Köylüler, Adil Efendi'den çok korkarlar. Çok pamuk toplayamadıkları ve Adil Efendi'ye borçlarını ödeyemedikleri yıllarda Adil Efendi, köye gelip, onların neyi var neyi yoksa alıp götürür. O yıl köylüler aç kalırlar. Bu yıl da o yıllardan biri olacak ve ikinci kitapta köylülerin bütün kışı Adil Efendi'den korkarak geçirdikleri görülecektir.

8. 3. 39. Tevfik Bey

Parti başkanıdır. Köylüler, Muhtar tarafından haksızlığa uğradıklarını, Muhtar'ın ağalardan rüşvet alarak köylüleri pamuğu az olan tarlaya götürdüğünü gerekirse Tevfik Bey'e söyleme kararı alırlar.

8. 3. 40. Aslan Ağa

Koca Halil ile İbrahim'in bir süre içinde yer aldıkları at hırsızlığı çetesinin başıdır. " Şu Osmanlı toprağında kimin nerede bir güzel atı varsa, Aslan Ağa onu çetesine çaldırıyor, Arabistan'a, Gavur İzmir'ine, Kürdistan'a satıyormuş." (s. 219)

8. 3. 41. Miralay'ın Oğlu

Muhtar'ın Delice Bekir'le anlaşıp köylüleri çalıştıracakları tarlaların sahibidir. Tarlaları kıraç olduğu için diğer ırgatlar onun tarlasında çalışmak istemez. Delice Bekir ile Muhtar ondan rüşvet alarak köylüleri bu kıraç çiftlikte çalıştırırlar. Miralay'ın oğlunun siyasi güçleri de vardır.

8. 3. 42. İbrahim

Meryemce'nin kocası, Uzun Ali'nin babasıdır. İbrahim, güler yüzlü, kimseyi incitmeyen, utangaç, sürekli gülümseyen, utangaçlığından insan içine çıkamayan, sessiz biridir.

Koca Halil ile İbrahim, gençliklerinde Yemen'e savaşa giderler. Aradan yedi yıl geçtikten sonra asker kaçağı olarak köye dönerler. Köyde erkek kalmadığı için köyün kadınları onları saklar. Koca Halil ile İbrahim'in Yemen'den kaçışları hakkında anlattıkları birbirinden çok farklıdır. Halil, sessiz biri olduğu için sadece karısına anlatmaktadır olayları. İbrahim ile Koca Halil, Aslan Ağa çetesinde at hırsızlığı yapmaya başlarlar. Bir gün yakalanıp içlerinden biri hapse girer. Koca Halil hapse girenin İbrahim olduğunu, İbrahim ise tam tersini söyler. Hapse girmeyen dışarıda çalışıp, hapistekine bakmıştır. Köye döndüklerinde Koca Halil, başlarından geçenleri tüm köylüye anlatırken hırsızlık yapanın İbrahim olduğunu söyler. İbrahim ise karısına bunun tam tersini söylemiştir. Meryemce bunun hesabını kocasına sorar. İbrahim hiç ağzını açmaz. Meryemce o gün bu gündür kocasının doğru, Koca Halil'in ise yalan söylediğine inanır. Koca Halil, hırsızlık yapıp kocasının üzerine atmıştır. Meryemce bu nedenle Koca Halil'den nefret eder.

8. 3. 43. Cötdelek

Köylüler, Çukurova'ya pamuk toplamaya gittiklerinde, köylerde hiç insan kalmaz. " Bu ıssız, kimsesiz, bu bomboş köylere kimse girip de bir çöpünü bile yerden kaldırmaz. Buralarda hırsızlık olmaz mı, olur. Ama köy boşken, köyde kimsecikler yokken olmaz. Dışarıdan biri gelip de köye giremez. Gün gelir köylü Çukurova'dan döner, o zaman dövüşler, kız kaçırmalarla birlikte hırsızlıklar da başlar."(s. 21) Cötdelek, eskiden o bölgede yaşamış, eşkıyalık yapmış, halka zulüm etmiş biridir. Cötdelek, kötü eşkıyalardan biri olmasına rağmen o bile boş köye girmeme kuralına uyar.

9. DAĞIN ÖTE YÜZÜ II[31]

YER DEMİR GÖK BAKIR

1962'de Cumhuriyet'te tefrika edildikten sonra 1968 yılında kitap olarak çıkmıştır. Birinci kitapta Uzunca Ali ailesi ve Yalak köylülerinin Çukurova'ya ulaşma maceraları anlatılmış ve yaz mevsiminde bereketsiz tarlalarda çalışan köylüler, pek fazla kazanç elde edememişlerdir. Bu kitapta ise köylülerin kış mevsiminde açlık tehlikesi ile karşı karşıya kalmaları anlatılır. Köylüler, borçlu oldukları bakkal Adil Efendi'nin köye gelip bütün varlıklarına el koymasından korkarlar. Romanın tamamında bir korku havası vardır. Bu kötü ortamda köylüler, sığınacak bir ermiş motifi yaratırlar. Taşbaşoğlu, köylülerin yarattığı bir ermiştir. Bu nedenle ona yer demir gök bakır olur. Sonunun kötü olacağını anlasa da köylülerin düşüncelerini değiştirmeyi başaramaz.

> "Yer Demir Gök Bakır Yaşar Kemal'in romancılığında bir aşamadır çünkü ilk kez bu yapıtında öyküyü, daha doğrusu yarıya yakın bir kısmını modernist roman anlayışıyla kurgular. Ana tema olan korku teması etrafında, tekrarlanan simgeler/imgeler ve çeşitli ögelerle nakış işler gibi bir örüntü oluşturarak düzenler yapıyı."[32]

Berna Moran, Yaşar Kemal'in Yer Demir Gök Bakır'da gerçekçi romanın ilkelerinden biri olan inandırıcılık ilkesini sık sık çiğnediğini, romanın bir şiir gibi düzenlendiğini söyler.[33]

Roman, karşıtlıklar üzerine kurulmuştur.

> "Kıtlık-bolluk karşıtlığı, birbirini çağrıştıran başka karşıtlıklarla desteklenir; kısırlık-doğurganlık, kış-yaz ve özellikle karanlık-ışık karşıtlıklarıyla."[34]

Berna Moran, romanda mitos düzeyinde ve toplumsal düzeyde iki ayrı çatışma olduğunu belirtir.

> "Romanı mitos düzeyinde okuduğumuzda Adil Efendi'nin karşıtı olan ve bereketi simgeleyen Taşbaş, Toplumsal düzeyde Sefer'in karşıtıdır. Başta da söylediğimiz gibi romandaki temel çatışma köylünün sırtından para kazanan Kurnaz Sefer ile onun oyununu gören ve bozmaya çalışan Taşbaş arasındadır. Ne ki Taşbaş'ın ermiş kılınmasıyla bu çatışma nitelik değiştirerek dönüşüme uğrar. Şimdi Taşbaş

---

[31] Alıntılar, romanın Adam Yayınları'ndan çıkan Eylül 2002 tarihli 9. baskısından yapılmıştır.
[32] Moran, Berna, Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış, C. 2, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, ss. 102-103.
[33] Moran, a.g.e., ss. 107-108.
[34] Moran, a.g.e., s.109.

dinsel otorite, Sefer ise dünyasal otoritedir. Taşbaş'ın gücü kendisine inanan ve uğrunda ölmeye de öldürmeye de hazır köylülerden gelir. Sefer'inki ise kasabadaki hükümet kuvvetlerinden. Jandarma, dayak, hapis bu gücün somut görünümleridir."[35]

9. 1. Romanın Özeti

Yalak köylüleri, bu yaz Çukurova'da yeterince pamuk toplayamadığı için Bakkal Adil Efendi'ye borçlarını ödeyemezler. Kış gelince Adil Efendi'nin köye gelip köylülerin bütün eşyalarını alıp götüreceği haberi gelince, köylüler, endişeli bir bekleyiş içine girerler.

Koca Halil'in öldüğünü zanneden köylüler, onun için mevlit okuturlar. Meryemce, bundan dolayı köylülere kızar ve artık köyde hiç kimseyle konuşmaz olur.

Koca Halil, Çukurova'dan herkesten önce döner. Oğlu kapıyı açtığında evde babasını bulur. Koca Halil, köylülerin bu yıl pamuk zamanını geç haber verdiği için öldüreceklerini zanneder. Bu yüzden evdeki ambarda saklanmaktadır. Köylülerin kendisine kızmadıklarını anlayınca önemsenmediğini zanneder. Bunu gururuna yediremez ve karlı bir gece köyden kaçar.

Muhtar, köylüler bu yıl Adil Efendi'ye borçlarını veremedikleri için utanıyor ve kasabaya bu yüzden gidemiyordu. Adil Efendi, yirmi beş yıl önce borçlarını ödeyemeyen köylülerin nesi var nesi yoksa alıp gitmiştir. Muhtar, bu yıl da aynı olayın tekrarlanmaması için köylülere eşyalarını saklamalarını söyler. Köylüler, kuyular kazarak bütün değerli eşyalarını saklarlar. Hayvanlarını da götürüp bir mağaraya yerleştirirler. Köylülerin bütün değerli mallarını sakladıkları, kısa süre içinde diğer köylerde ve kasabada duyulur. Köylüler, Adil Efendi'yi uzun süre beklerler. Adil Efendi gelmeyince Muhtar, köylülere eşyaları sakladıkları yerlerden çıkarmalarını söyler. Kendisi de Adil Efendi'ye bir haberci göndererek ya gelip bütün mallarını almasını, ya da kendilerini bu yıl affetmesini isteyecektir. Köylüler, eşyalarının bir kısmını çıkarır, asıl değerli olanlarını da yerinde bırakırlar. Adil Efendi, gene gelmeyince köylüler sinirlenmeye başlar. Muhtar, Adil Efendi'ye Taşbaş'ın köylülerin eşyalarını sakladıklarını haber verdiğini

[35] Moran, a.g.e., s. 110.

söyler. Bu şekilde Taşbaş'ı köylülerin gözünden düşürmeyi planlar ama başaramaz. Çünkü köylülerin Taşbaş'a büyük saygıları vardır. Adil Efendi'den komisyon alan, Adil Efendi'ye köylülerin eşyaları sakladıklarını da çıkardıklarını da haber veren Sefer Efendi'dir.

Karlı bir gece Recep ve Hüsne adlı aşıklar köyden kaçarlar. Vurgun Ahmet, öbür gün bütün köyü dolaşıp, aşıkların öldüğünü söyler. Girdiği her evin sahibine küfür eder. Taşbaşoğlu'nun evine gelince toprağı üç kez öper ve Taşbaşoğlu'na köylüler hakkında söylediği sözlerin doğru olduğunu söyler. Bu olay kısa sürede yayılır. Taşbaşoğlu'dan korkan ve ona saygı duyan köylüler, Vurgun Ahmet'in de ona ermiş gibi davranması üzerine Taşbaşoğlu'nun ermiş olduğunu düşünmeye başlarlar. Zalaca, sürekli onunla ilgili rüyalar görmeye başlar.

Muhtar, köylünün yavaş yavaş Taşbaşoğlu'nu ermiş mertebesine çıkardığını anlayınca Adil Efendi'ye haber gönderir. Ya gelip köylünün mallarını haczetmesini ya da köylünün borcunu affettiğini söylemesini ister. Adil Efendi, söyleyemeyeceği bir sebep yüzünden köye gelemeyeceğini, köylünün borcunu affetmenin de işine gelmeyeceğini, söyler. Muhtar'dan köylüyü idare etmesini ister. Yalak köylülerinin bu kış istedikleri gibi alışveriş yapmaları borçlarını bir daha ki yaza ödemeleri haberini gönderir. Adil Efendi, köylülerin gerginliklerinin haberini almış, kendisini öldüreceklerini düşünmüştür. Bu nedenle köylülere karşı yumuşak davranmaktadır.

Memidik adlı köylü Taşbaşoğlu'nu dağda arkasındaki yedi top ışıkla gördüğünü söyleyince Taşbaşoğlu'nun ermişliği tescillenmiş olur. Muhtar, Memidik'i işkenceyle sözünden döndürüp, düş gördüğünü köylülere söyletmeye çalışsa da başarılı olamaz.

Köylüler, artık Taşbaşoğlu'na hastalarını da getirmeye başlarlar. Taşbaş'ın dokunmasıyla hastanın iyi olacağını umarlar.

Muhtar, kasabaya gidip, Adil Efendi'den köylülerin borçlarını bağışlamamasını ister. Köylüler, Adil Efendi'nin gönderdiği habere dayanarak kasabaya mal almaya gittiklerinde bu olayı öğrenirler. Meryemce'nin liderliğindeki köylü kadınlar, Muhtar'ın evini taşa tutarlar.

Muhtar, Şükrü Yüzbaşı'ya köyünde ermişlik, peygamberlik iddiasında olan birinin bulunduğunu haber verince Taşbaşoğlu, askerler tarafından köyden alınır. Bu sırada Muhtar, Taşbaşoğlu'nu kendisinin ihbar ettiği anlaşılmasın diye askerlere onu götürmemelerini, onun suçsuz olduğunu, köylülerin önünde söyler.

Yüzbaşı, Taşbaşoğlu'nu dinleyince onun suçsuz olduğunu anlar ve onu bırakır. Taşbaşoğlu, köye dönünce köylülerin ilgisinden dolayı ermiş olduğuna kendisi de inanmaya başlar. Her gün başka köylerden pek çok hastaya bakar. Muhtar, Yüzbaşı'ya Taşbaşoğlu'nu tekrar şikayet eder. Yüzbaşı, iki jandarmayı köylü kılığında Taşbaş'a gönderir. Taşbaş, onlara da dua okur. Bunun üzerine Taşbaşoğlu, tekrar tutuklanır. Karlı bir gece jandarmaların elinden kaçar. Bir daha ondan haber alınamaz.

Bahar gelince Hüsne ile Recep'in donmuş ölüleri bulunur. Koca Halil'in köylerden birindeki arkadaşlarından birinin evinde kaldığı öğrenilir. Yalak köylüleri, Adil Efendi'yi beklemeye başlar.

9. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış

Kişi sayısı Yaşar Kemal'in diğer romanlarına oranla çok azdır. Ortadirek'te ön planda olan Uzun Ali, Meryemce ve Koca Ali'nin yerini bu ciltte Sefer Efendi ve Taşbaşoğlu alır. Yer Demir Gök Bakır, bu ikisi arasındaki çatışma üzerine kuruludur. Muhtar Sefer, birinci ciltte verimsiz bir pamuk tarlası sahibinden komisyon alarak köylülerin az pamuk toplamasına ve az para kazanmasına sebep olmuştur. Köylüler, bu nedenle bütün kışı açlık ve korku içinde geçirirler. Korkunun nedeni Adil Efendi'dir. Adil Efendi'ye olan borçlarını ödeyemediklerinden onun gelip bütün varlıklarını almasından korkarlar. Muhtar Sefer, Adil Efendi'den de rüşvet alarak köylülerin ondan alışveriş yapmasına neden olmuştur. Adil Efendi, malları değerinin çok fazlasına köylülere satar. Açlık ve korku içindeki köylüler, bir ermiş yaratırlar. Bu kişi Taşbaşoğlu'dur. Taşbaşoğlu, uzun süre köylülerin kendisini ermiş olarak gördüğünü anlayamaz. Ermişlik nedeniyle Yüzbaşı Şükrü'den uyarı alır. Roman boyunca Sefer'in entrikalarıyla uğraşır. Bir süre sonra ermişliğine kendisi de inanmak zorunda kalır.

Muhtar Sefer'in şikayeti üzerine ermişlik iddiası suçuyla tutuklanır. Jandarmalar arasında giderken köylülerden Sefer'i öldürmemelerini ama onunla asla konuşmamalarını ister. Bu şekilde bu ciltte mücadelenin galibi Taşbaşoğlu olur. Taşbaşoğlu, fırtınada jandarmaların elinden kaçar ve ortadan kaybolur.

Kişileri Taşbaşoğlu'nu destekleyenler ve Sefer'in tarafında olanlar olarak ikiye ayırırsak şu tablo ortaya çıkar. Adil Efendi, Ömer ve Kısacık Musa, Yüzbaşı Şükrü ve Cumali Onbaşı dışındaki herkes Taşbaşoğlu'nun tarafındadır. Cumali Onbaşı rüşvet aldığı için Sefer'e yardım eder. Yüzbaşı Şükrü, Sefer'in tarafında olduğu için değil, ermişliği gericilik ve ülke için bir tehdit olduğunu düşündüğü için Taşbaşoğlu'nu tutuklar. Ömer ve Kısacık Musa ise Sefer tarafından büyütüldükleri için Sefer'in tarafındadırlar. Adil Efendi, köylülerin kendisini öldüreceklerinden korktuğu için köylülere ılımlı davranır. Borçlarını erteler ve onların alışveriş etmelerine izin verir. Sefer, köylülere karşı Adil Bey'i bir korkutma aracı olarak kullanmayı bu nedenle başaramaz.

İyiler: Meryemce, Koca Halil, Hacı, Fatma, Küplüzadelerin Büyük Oğlu, Hüsne, Recep, Hasan, Ummahan, Deli Mustan, Lapacı Halil, Taşbaşoğlu, Gömleksizoğlu, Vurgun Ahmet, Köstüoğlu, Kır İsmail, Vicivici Mustafa, Memidik, Fatmaca, Kır İsmail'in Kızı, Uzun Ali.

Kötüler: Muhtar Sefer, Ömer, Adil Efendi, Kısacık Musa, Cumali Onbaşı.

Arada olanlar: Yüzbaşı Şükrü.

Muhtar Sefer, köylülerin neden bir ermiş yarattıklarını adeta bir sosyolog gibi açıklar. Köylülerin zor durumda kaldıklarında, savaş ve kıtlık yıllarında sığınılabilecek ermişler yarattıklarını söyler. Sefer, bu konuda yazarın düşüncelerini açıklayan bir sözcü gibidir.

Romandaki tüm köylüler, Taşbaşoğlu'nun ermiş olduğuna inanırlar. Bir ermiş yarattıklarının farkında bile değillerdir. Diğer romanlarda olduğu gibi koro halinde konuşurlar. Taşbaşoğlu hakkında efsaneler çıkarır, bu efsanelere kendileri de inanırlar. Köylüler, gene oldukları gibi gösterilmişler, idealize edilmemişlerdir. Birinci ciltte korkudan veya çıkarlarına uyduğu için Muhtar Sefer'in tarafını tutan köylüler, bu ciltte yarattıkları bir ermişin kendilerini kurtaracağına inanırlar.

Romandaki kadın sayısı diğer romanlarda olduğu gibi erkeklere oranla çok azdır. Meryemce, Elif, Fatma, Ummahan, Hüsne, Kır İsmail'in Kızı, Fatmaca romandaki kadınlardır.

Romandaki erkekler: Koca Halil, Adil Efendi, Hacı, Sefer Efendi, Recep, Hasan, Deli Mustan, Lapacı Halil, Taşbaşoğlu, Gömleksizoğlu, Vurgun Ahmet, Köstüoğlu, Kır İsmail, Vicivici Mustafa, Ömer, Memidik, Kısacık Musa, Yüzbaşı Şükrü, Cumali Onbaşı, Uzun Ali.

Ummahan ve Hasan romandaki çocuklardır. Yaşar Kemal, romanlarında çocuklara çok yer verir ve onların iç dünyalarının zenginliğini ortaya çıkarır. Hasan, düşler gören, doğayı seven bir çocuktur. O da köydeki herkes gibi Taşbaşoğlu'nun ermişliğine yürekten inanır.

> "Yaşar Kemal, roman kahramanlarının ve doğanın betimlemesini kendi bilinciyle, kendi gözüyle yapmıyor, bu işi yetişkin kahramanlarının gözüyle de yapmıyor, betimleme işini çocuklara bırakmış, onlar yapıyor. Anlatımdaki üstgerçekçi, masalsı hava buradan kaynaklanıyor. Bilinçdışı evren çocuklar, korkuları ve saplantıları olan çocuklar sayesinde somutlaşıp dile geliyor."[36]

Romandaki gençler: Hüsne, Recep, Kır İsmail'in Kızı, Ömer, Memidik, Kısacık Musa, Vurgun Ahmet, Uzun Ali,

Romandaki Yaşlılar: Meryemce, Koca Halil, Adil Efendi, Hacı, Sefer, Gömleksizoğlu, Kır İsmail.

Orta Yaşlılar: Fatma, Küplüzadelerin Büyük Oğlu, Deli Mustan, Lapacı Halil, Taşbaşoğlu, Köstüoğlu, Vicivici Mustafa, Fatmaca.

Köydeki aşıklar Hüsne ve Recep köyden kurtulmak için karlı bir kış gecesi kaçarlar. Onların kurtuluşu ile köylülerin kıtlıktan kurtuluşu arasında ilişki vardır. Aşıkların bahar gelince eriyen karların altında cesetleri çıkar. Bu da köyden kurtuluşun mümkün olmadığını gösterir.

Kişiler sosyal durumlarına göre sınıflandırılırsa şu tablo ortaya çıkar:

Yoksul köylüler: Meryemce, Koca Halil, Hacı, Fatma, Hüsne, Recep, Hasan, Ummahan, Deli Mustan, Lapacı Halil, Taşbaşoğlu, Gömleksizoğlu, Vurgun

---

[36] İnce, Özdemir, "Yaşar Kemal'in Bir Şair Olarak Portresi", Adam Sanat:Yaşar Kemal Özel Sayısı, sy. 197, Adam Yayınları, İstanbul, 2002, s. 50.

Ahmet, Köstüoğlu, Kır İsmail, Vicivici Mustafa, Ömer, Memidik, Kısacık Musa, Fatmaca, Kır İsmail'in Kızı, Uzun Ali.

Askerler: Yüzbaşı Şükrü, Cumali Onbaşı.

Muhtar: Sefer.

Bakkal: Adil Efendi.

Yüzbaşı Şükrü, Cumali Onbaşı, romanda bürokrasiyi temsil eder. Bürokratlar her zamanki gibi ezici güçten yanadırlar. Adil Efendi, kasabanın bakkalıdır ve köylüyü ezen eşrafı temsil eder. Sefer, muhtardır. Çıkarcı, hilebaz bir yerel yöneticidir. Yoksul köylünün sırtından para kazanmaya çalışır. Sefer Efendi de çok zengin değildir. O da köylülerle birlikte ırgatlık yapar. Bunun dışındaki bütün kişiler yaz gelince pamuk tarlalarında ırgatlık yapan yoksul köylülerdir. Gömleksizoğlu, eski bir eşkıyadır. Soyunun eşkıyalığı ile övünür. Yaşar Kemal'in Romanlarındaki iyi veya kötü eşkıyaları temsil etmez. O da yoksul bir köylüdür. Köylülerin genel özelliklerinin hepsine uyar. Köylüler gibi değişken ve çıkarcı olabilir. Memidik, ise ırgatlığın yanında avcılık yaparak geçimini sağlar.

Romanda eğitim görmüş tek kişi Yüzbaşı Şükrü'dür. Taşbaşoğlu, ise köyün tek okur yazarıdır. Romanda aydın düşünce yapısına sahip biri yoktur.

Köyün delisi olan Vurgun Ahmet de önemli bir kişidir. Köylülerin suratlarına karşı ikiyüzlülüklerini açıkça söyler. Dürüstlüğün de temsilcisidir. Köylülerin Taşbaşoğlu'nu ermiş yapmalarında onun da payı vardır. Vurgun Ahmet'in peri padişahının kızıyla evli olduğuna inanan köylüler, onun Taşbaşoğlu'nun önünde eğilmesindan dolayı Taşbaş'ın ermiş olduğuna dair inançları kuvvetlenir.

Romandaki kişilerin etnik kökenleri belirtilmemiştir.

9. 3. Şahıs Kadrosu

9. 3. 1. Meryemce

Uzun Ali ile yazdan beri konuşmayan Meryemce, Koca Halil'in öldüğünü zannedip, mevlit okutan köylülerle de hiç konuşmamaya başlar.

Meryemce, Adil Efendi'nin borçlarına karşılık olarak kendi değerli takı ve giysilerini almaması için onları evde gizli bir yere saklar. Bütün değerli eşyası, birkaç boncuk, bir elbise, bir iki başörtüsü ve kefen parasından ibarettir. Meryemce, muhtarın artık eşyaları çıkarmalarını söylemesi üzerine bütün takılarını takar, bütün kıyafetlerini de üst üste giyer. Köyde en güvendiği kişi Taşbaşoğlu olduğu için gidip ona işaretler yoluyla Adil Efendi'nin üzerindekileri alıp alamayacağını sorar. Taşbaşoğlu'nun cevabı üzerine de rahatlar. Meryemce köydeki karıncayla bile konuşmamaya yemin ettiği için sadece işaretler yoluyla derdini anlatabilmektedir.

Muhtar'ın Adil Efendi'yle konuşup köylülerin borçlarının bağışlanmamasını istediğini öğrenen köylüler, Meryemce'nin önderliğinde Muhtar'ın evini taşlarlar. Meryemce'nin köyün kadınları üzerinde büyük etkisi vardır.

9. 3. 2. Uzun Ali

Ortadirek'te önde gelen kişilerden olan Uzun Ali, bu ciltte önemli kişilerden biri değildir. Diğer köylüler gibi Adil Efendi'nin köye gelip bütün varlıklarını almasından korkmaktadır.

9. 3. 3. Elif

Kocası Uzun Ali gibi birinci ciltte önemli bir yeri olan Elif, bu ciltte pek yer tutmaz.

9. 3. 4. Hasan

Hasan, yazın Çukurova'dan dokuz kutu kibrit almıştır. Bu kibritlerden sadece kardeşi Ummahan'ın haberi vardır. Hasan, Adil Efendi'nin köye gelip eşyalarına el koyacağını duyunca kibritlerini saklar. Kibritlerine büyük değer verir. Kardeşiyle sürekli kavga ederler ama birbirlerini çok severler. Romanda Hasan'ın düşlerle dolu zengin dünyasının önemli bir yeri vardır. Yaşar Kemal'in

romanlarındaki diğer çocuklar gibi Hasan da bir düş dünyasında yaşar. Bunun nedeni gündelik sorunlardan kaçma isteği olabilir.

9. 3. 5. Ummahan

Uzun Ali'nin kızıdır. Hasan ile sürekli kavga ederler ama birbirlerini çok severler. Hasan kibritlerini saklarken Ummahan ona yardım ettiği için bir kutu kibriti ona hediye eder.

9. 3. 6. Koca Halil

Koca Halil, Çukurova'dan köylülerden daha önce döner. Köylülerin bu yıl onlara pamuk zamanını geç haber verdiği için kızdıklarını bu nedenle kendisini öldüreceklerini düşünür. Bu nedenle ambarın içine bir yatak yapıp sürekli orada yaşar. Oğlu ve gelini onun bu korkusunu sona erdirmek için köylüleri toplayıp eve getirirler. Köylülerin kendisine kızgın olmadıklarını anlayan Koca Halil, kendisinin önemsenmediğini düşünüp, bir gece köyden kaçar. Köylüler, onu uzun süre ararlar ama bulamazlar. Bahar gelince Koca Halil'in köylerden birindeki arkadaşının evinde yaşamaya başladığı haberi gelir. Koca Halil, köye dönmeyi düşünmemektedir.

9. 3. 7. Taşbaşoğlu

Köylüler, Adil Efendi'den eşyaları saklarken Taşbaşoğlu, hiçbir eşyasını saklamaz, kılık kıyafetini de değiştirmez.

Muhtar, Taşbaşoğlu'nun Adil Efendi'ye giderek köylülerin eşyaları sakladığını haber verdiğini söyler. Bu şekilde Taşbaşoğlu'nu köyün gözünden düşürecektir. Muhtar, başarılı olamaz. Çünkü köylüler, Taşbaşoğlu'na çok güvenirler.

Taşbaşoğlu, köylülere Muhtar'a karşı çıkmadıkları için çok kızar. Köylülerle pek konuşmaz. Konuştuğu zaman da ağzından hep köylüye karşı küfür çıkar. Taşbaşoğlu, yaz gelince bir gece evine ateş verip köyden ayrılmayı düşünür.

Vurgun Ahmet, aşıkların evden kaçtığı gecenin sonrasında bütün evleri dolaşıp, herkese küfrettikten sonra Taşbaşoğlu'na gider. Evin direğini üç kez öper ve Taşbaşoğlu'na şunları söyler: " Bu köye bahar inmeyecek. Ekinler bitmeyecek. Avratlar kısır kalacak. Bu köyü seller, zelzeleler alıp götürecek. Lanetler, yılanlar yağacak. Bu köy şimdiye kadar ölüp yitmediyse, eey Taşbaşoğlu, senin yüzünden, senin yüzün suyun hürmetine!" (s. 167)

Vurgun'un Taşbaşoğlu'nun evine gelince üç kez yeri öpmesi ve söylediği sözler, kısa sürede duyulur. Taşbaşoğlu, ile ilgili hikayeler duyulmaya başlar. Taşbaşoğlu'nun atalarının ermiş olduğuna dair hikayeler anlatılır. Taşbaşoğlu, bu hikayelerin doğru olmadığını söyleyince köylüler, onun alçak gönüllülük yaptığını düşünürler.

Muhtar Sefer, artık işin sonunun nereye varacağını anlar. Bu hikayeler, Taşbaş'ı ermiş yapmanın ön aşamalarıdır. " Bütün ermişler ortalığa kıtlık yılları, salgın yılları çıkarılmışlardır." (s. 186)

Muhtar, Taşbaş'a gelerek köylünün kendisini ermiş yaptığını anlatır. Taşbaş çok şaşırır. Köylünün başına iş açmasından korkar. Muhtar'ın, köylünün kendisini bir kadına tecavüz ederken görürse ermişlikten kurtulabileceğini ve Delice Bekir'in karısının bu konuda onlara yardımcı olabileceğini söylemesi üzerine çok kızar ve onuru için hapse girmeyi göze aldığını söyleyerek Muhtar'ı evden kovar.

Taşbaş, köylülere ermiş olmadığını söylese de onları, hatta kendi karısını bile inandıramaz. Hakkındaki masallar gitttikçe artar. Evine hergün ondan şifa bekleyen hastalar getirilir. Taşbaş, ermişliğe daha fazla direnemez ve hastalara dua okumak zorunda kalır. Hasta sahiplerinin getirdiği hediyeleri ise kabul etmez. Kendisine sadece bir çimdik tuz getirmelerini söyler.

Taşbaşoğlu, Muhtar'ın ihbarıyla askerler tarafından götürülür. Taşbaşoğlu, Yüzbaşı'ya olanları anlatınca Yüzbaşı onu serbest bırakır. Taşbaşoğlu köye dönünce ermişliğine kendi de inanmaya başlar. Hastalara bakmaya devam eder. Muhtar Sefer'in şikayeti üzerine tutuklanıp götürülürken köylülere kendisini ihbar eden Muhtar'ı öldürmemelerini, ama onunla asla konuşmayıp, onu bir daha Muhtar

yapmamalarını söyler. Jandarmalarla kardan korunmak için girdikleri mağaradan kaçar. Bir daha da kendisinden haber alınmaz.

9. 3. 8. Ömer

Ömer, Muhtar'ın büyüttüğü bir çocuktur. Muhtar'a büyük sevgi ve saygısından dolayı o ne derse onu yapar. Muhtar, Ömer'den Taşbaş'ı öldürmesini isteyince Ömer, hemen kabul eder. Taşbaş'ın evine Muhtar'la beraber giderler. Evde Taşbaş'ı bulamayınca Ömer de onun ermiş olduğuna inanır.

9. 3. 9. Memidik

Memidik'in babası o altı aylıkken öldüğü için Memidik annesiyle yaşar. Kışın avcılık yazın ırgatlık yaparak geçinir.

Memidik bir gece avlanırken arkasında yedi top ışık olan Taşbaşoğlu'nu gördüğünü tüm köye yayar. Muhtar, onu eve kapatıp, düş gördüğünü tüm köye söylemesi için baskı yapar. Memidik, Ömer'in ağır işkencelerine dayanır fakat sözünden dönmez.

9. 3. 10. Hacı

Koca Halil'in oğludur. Babasının tüm huysuzluklarına katlanır. Sakin, iyi huylu biridir. Altmış yaşlarındadır.

9. 3. 11. Fatma

Koca Halil'in gelinidir. O da Koca Halil'in tüm kötü sözlerine katlanır. Ona karşı saygıda bir kusur etmez. Köyde onun kocasını aldattığına ilişkin dedikodular vardır.

9. 3. 12. Küplüzadelerin Büyük Oğlu

Yalak köyüne, bir kış günü geldiğinde köyde kimseyi göremez. Köylüler, Adil Efendi'nin borçlarını istemek için gönderdiği bir aracı olduğunu

düşündüklerinden ona kapıyı açmazlar. O da köylülerin bu yıl Adil Efendi'ye olan borçlarını ödemek için Çukurova'da kaldıklarını düşünür. "Bu Adil korkunç, dedi içinden. Şu köy borcunu ödemek için Çukurova'ya inmişti bu kış ortası. Borcu ödeyecek parayı kazanıncaya kadar dönmeyeceklerdi. Kışın ne iş olur Çukurova'da? Ne kazanç olur? Adil'e söylemeli de bu zulmü yapmasın artık şu köylülere. Daha insanca, daha yumuşak davransın. Bir liralık bir bezi beş liraya satıyor. Bu kadarlıkla kalsın." (s. 69)

9. 3. 13. Hüsne ile Recep

Yalak köyündendirler. Yaza düğünleri yapılacaktır. Evlenmeden önce gizli gizli buluşup birlikte olurlar. Hüsne, Recep'e sürekli köyden gitmelerini söyler. Köyün uğursuz olduğunu düşünmektedir. Karlı bir gece köyden kaçarlar. O gece Vurgun Ahmet, bütün köyü dolaşıp aşıkların kar altında kalıp öldüklerini söyler. Bahar gelince aşıkların donmuş cesetleri bulunur.

9. 3. 14. Deli Mustan

Adil Efendi'nin yirmi beş yıl önce borcunu ödeyemeyen köylülerin her şeyine el koyması üzerine o yıl köyde çok çocuk ölümü olur. Deli Mustan'ın üç çocuğu ölür. Mustan, Adil Efendi'yi öldürmeye gider ama köylüler onu kararından vazgeçirir. Deli Mustan'ın daha sonra üç çocuğu olur.

9. 3. 15. Lapacı Halil

Köyün en tembel ve yavaş adamıdır. Herkesin bir günde yaptığı bir işi o on beş günde yapar. Vurgun Ahmet, kardeş çocukları olan Köstüoğlu ile Lapacı'nın dedeleri gibi uyuşuk olduklarını söyler.

9. 3. 16. Gömleksizoğlu

Eski bir eşkıya olan Gömleksizoğlu, Adil Efendi'nin öldürülmesinin gerekli olduğunu ama yaşlı bir insana el kaldıramayacağını söyler. Gömleksizoğlu,

soyunun cesareti ve yardımseverliği ile övünür. Oysa o da diğer köylüler gibi Muhtar'dan çekinir.

9. 3. 17. Vurgun Ahmet

Recep ve Hüsne adlı aşıkların fırtınalı bir gece köyden kaçmaları üzerine köyün delisi Vurgun Ahmet, köydeki bütün evleri dolaşıp, aşıkların kar altında kalıp öldüklerini söyler. Girdiği evlerin sahiplerine de ağzına ne gelirse söyler. Köylülerin gerçek yüzlerini, korkaklıklarını, ikiyüzlülüklerini açığa çıkarır Son olarak Taşbaş'ın evine giden Vurgun Ahmet, evin kapısını üç kez öper. Taşbaş' a ermiş gibi davranır.

9. 3. 18. Köstüoğlu

Vurgun Ahmet, Köstüoğlu'nu şöyle tanıtır: "Köstüoğlu'yu da derseniz, bir sümüklü, bir uyuşuk adamdır. Bu dünyada yaşaması fazladır. Hem de eşek kafadır. Üstüne giydiği bir gömleği, ayağına diktiği bir çarığı kırk yıl giyer de gene eskitmez. Herkesin iti beş on yıl yaşar, Köstüoğlu'nun iti kırk yıl yaşar." (s. 164)

9. 3. 19. Kır İsmail

Kır İsmail'in kızı kaçırılıp tecavüze uğradıktan sonra onu Muhtar bulup getirmiştir. Daha sonra Muhtar ile kızın arasında bir ilişki başlar. Kır İsmail, kızının evde kalmayacağından memnundur.

9. 3. 20. Vicivici Mustafa

Vurgun Ahmet, Vicivici'ye rahatını düşünen, Muhtar'a kul köle olan, kötü bir adam olduğunu söyler. Vicivici, sinirli bir adam olduğu için onun arkasından koşar ve Vurgun'a bir tokat atar.

9. 3. 21. Kısacık Musa

Kısacık Musa, öksüz büyümüştür. Askerliğe kadar köylüler bakmış, askerlikten sonra Muhtar onu himayesine almıştır. Köylülere onun için bir ev yaptırmış ve onu evlendirmiştir. Bu nedenle Kısacık Musa, köyde olan biten her şeyi Muhtar'a yetiştirir. "Kısacık Musa sekiz yaşında bir çocuk gibi küçücüktü. Zayıftı, derisi kemiğine yapışmış, avurdu avurduna geçmişti. Yüzü her zaman sarıydı. Her zaman da telaşlı bir hali vardı. Sanki az sonra birisi gelecek, ona kötülüklerin en büyüğünü yapacak. Ateş üstündeydi." (s. 206)

9. 3. 22. Fatmaca

Yedi yıldır hasta olan kızını iyileştirmesi için Taşbaşoğlu'na getirir. Taşbaşoğlu, kızına bakmayı kabul etmeyince karda kışta kapısında bekler. Uzun yalvarmalardan sonra Taşbaşoğlu'nu kızına bakması için razı eder.

9. 3. 23. Muhtar Sefer

Köylüler, Adil Efendi'ye borçlarını ödeyemedikleri için Muhtar büyük bir utanç duymaktadır. "Muhtar Sefer o gün bugündür yerin dibine geçiyordu. Ne demekti bu! Şu yüz altmış dağ köylüğünün kılıç gibi keskin muhtarının köylüsü borcunu vermesin de bin yıldır kurulmuş bir göreneği bozsun! Ne demekti bu! Muhtar Sefer kahrolmasın da kimler kahrolsun?" (s. 77)

Muhtar, Adil Efendi, gelip köylünün her şeyini alırsa aç kalan köylünün kendisini sağ bırakmayacağını düşünür. Köylülere Meryemce'nin kendisine gelip bir akıl verdiği yalanını söyler. Meryemce'nin ettiği yeminden dolayı konuşmayacağından emindir. Köylülere değerli tüm eşyalarını saklamalarını söyler. Böylece Adil Efendi gelince hiçbir şey bulamayacaktır. Köylüler, bütün mallarını, hayvanlarını saklarlar. Kıyafetlerini bile değiştirip eski püskü giysiler giyerler. Muhtar, kıyafetlerini değiştirmez. Yalak köylülerinim tüm eşyalarını

sakladıkları haberi diğer köylerde ve kasabada duyulur. Muhtar, bu haberi Taşbaşoğlu'nun yaydığını söyleyerek, köylünün Taşbaşoğlu'na olan güvenini sarsmaya çalışır. Köylüler, uzun süre Adil Efendi'nin gelmesini beklerler ama o bir türlü gelmez. Muhtar da köylüler de artık beklemeye dayanamazlar. Muhtar, köylülerden eşyaları sakladıkları yerlerden çıkarmalarını ister.

Muhtar, Adil Efendi'ye kızdıkça kendi kendine konuşur. Bu konuşmalardan Muhtar'ın köylülerin Adil Efendi'den alışveriş yapmalarına karşılık olarak komisyon aldığı anlaşılır. Köylülerin eşyaları saklayıp daha sonra çıkardıkları haberini de o Adil Efendi'ye ulaştırmıştır. Muhtar, kendi kendine gelecek sene Kırlangıçoğlu'dan alışveriş yapmaya karar verir. Kırlagıçoğlu, yüzde üç komisyon teklif etmiştir. Adil Efendi ise yüzde bir komisyon vermektedir. Muhtar, köylülerin borçlarını bağışlamayı düşünür. Senet de olmadığı için Adil Efendi, hiçbir şey alamayacaktır. Sonra, Kırlangıçoğlu'nun bu olayı duyup köylülere mal satmayacağı aklına gelir. Bu zor durumda köylülerin Taşbaşoğlu'un tarafına geçeceklerini anlayan Muhtar çaresiz kalır.

Muhtar, sık sık Kır İsmail 'in kızını evine çağırtıp, başına gelenleri anlattırır ve onunla yakınlaşır. İki karısının üzerine onu da almayı düşünür.

Aşıkların köyden kaçtığı gece bütün köyü dolaşan Vurgun Ahmet, Muhtar'a gelir ve ona " Bu Taşbaş seni öldürecek" (s. 166) der.

Muhtar, köylülerin dikkatini dağıtıp, Taşbaş'ı unutmalarını sağlamak için önce Kır İsmail'in kızıyla evlenip, köylüye büyük bir yemek verir. Yemek sırasında köylüler, sürekli Taşbaşoğlu'ndan bahsederler. Muhtar'ın planı bu şekilde tersine dönmüş olur. Muhtar, Delice Bekir'den Taşbaş'ı vurmasını ister ama Delice Bekir Taşbaş'ın ermiş olması nedeniyle bunu kabul etmez. Muhtar, Delice'ye köyü kurşunlattırır ama köylünün umurunda bile olmaz. Muhtar, sonunda Taşbaş'a gidip ona olanı biteni anlatır. Taşbaş'ın köylünün kendisini ermiş sandığından haberi yoktur. Muhtar, Taşbaş'a köylünün kendisini ermiş olarak görmemesi için Delice Bekir'in karısının ırzına geçmesi gerektiğini söyler. Taşbaş, çok sinirlenir ve Muhtar'ı evden kovar.

Muhtar, oğlu gibi sevdiği Ömer'e Taşbaş'ı öldürme görevi verir. Ömer ve Muhtar, kılık değiştirip Taşbaş'ın evine giderler ama onu evde bulamazlar. Öbür gün Taşbaş'ın karısı olayı anlatınca köylüler, kırklara karışmış ermişlerin Taşbaş'ı ziyarete geldiğini zannederler. Muhtar'ın hazırladığı bu olay da tersine döner.

Memidik, dağda avlanırken Taşbaşoğlu'nu yedi top ışık içinde gördüğünü söyleyince Taşbaşoğlu'nun ermişliği resmileşir. Muhtar, Memidik'i evinde Ömer'e dövdürür. Memidik, bütün işkencelere rağmen köylülere düş gördüğünü söylemez. Kasabadan Adil Efendi'nin köylünün borcunu bağışladığı haberi gelince Muhtar, Memidik'i bırakır. Köylüye bu haberi büyük bir yemekli şölenle verir. Bu şekilde köylünün Taşbaşoğlu'nu unutacağını düşünür ama yine beklediğinin tersi olur. Köylüler, Taşbaşoğlu'nun manevi gücünün Adil Efendi'yi etkilediğini düşünmektedirler. Muhtar, dayanamaz ve kasabaya Adil Efendi'ye gider. Adil Efendi'den köylünün borçlarını affetmemesini ister. Bu olay, kasabada duyulunca kadınlar, Meryemce'nin liderliğinde Muhtar'ın evini taşlarlar.

Muhtar, Şükrü Yüzbaşı'ya Taşbaşoğlu'nun ermişlik iddiasında olduğunu ihbar eder. Taşbaşoğlu, hemen tutuklanır. Bu sırada Muhtar, köylülerin kendisinden şüphelenmelerini önlemek için Onbaşı'ya rüşvet vererek, bir oyun hazırlar. Muhtar, askerlere Taşbaş'ı götürmemelerini, onun suçsuz olduğunu söyler. Onbaşı da ona bir dipçik darbesi indirir. Taşbaş, serbest bırakılıp hasta bakmaya devam edince Muhtar, onu Yüzbaşı'ya tekrar şikayet eder. Yüzbaşı, iki adamını kılık değiştirmiş halde Taşbaş'a gönderince onun hala hastalara baktığını anlar. Taşbaş, tutuklanıp götürülürken köylülere kendisini ihbar eden Muhtar'ı öldürmemelerini ama onunla asla konuşmayıp, onu bir daha Muhtar yapmamalarını söyler. Muhtar, artık bu köyde barınamayacağını anladığından yıkılır.

9. 3. 24. Adil Efendi

Köyün bakkalı Adil Efendi, çok acımasızdır. Köylülerin bu yıl Çukurova'da az pamuk toplayarak, kendisine olan borçlarını ödeyememeleri nedeniyle, köye gelerek, onların tüm eşyalarına el koymakla tehdit eder onları.

Adil Efendi, yirmi beş yıl önce de kendisine borçlarını ödeyemeyen köylülerin mallarını haczetmiştir. O kış köylüler, ot yiyerek sağ kalmışlardır.

Adil Efendi, köylülerin zor durumda kaldıklarında karşısındakini parçalayabildiklerini bildiğinden, Yalak köylülerinin boçlarını affettiğini bildirir. Köylülerin mal almaya gelirken kalabalık gruplar halinde gelmemelerini ve kadınlarını getirmemelerini ister. Köylülerin kendisini öldüreceklerinden korkmaktadır.

9. 3. 25. Yüzbaşı Şükrü

Muhtar'ın Taşbaşoğlu'nun ermişlik iddiasında bulunduğunu ihbar etmesi üzerine Yüzbaşı çok sinirlenir. " Şimdi, şimdi jandarma gönderip getireceğim onu. Şimdi, şimdi... Köylümüzün geriliği bu Taşbaş gibi sömürücülerin, yalancıların yüzünden.Geberteceğim onu. Bu devrim Türkiyesi'nde mehdi ha? Osmanlı ermişi ha?" (s. 297) der ve Taşbaşoğlu'nu tutuklattırır.

9. 3. 26. Cumali Onbaşı

Taşbaşoğlu'nu tutuklamak için köye gittiğinde Muhtar'ın köylülerden korktuğu için Taşbaşoğlu'nun götürülmesine karşı çıktığını hemen anlar. Muhtar'dan oyununa ortak olmak ve köylülere Taşbaş'ı onun ihbar ettiğini söylememek için yirmi beş lira rüşvet alır.

10. DAĞIN ÖTE YÜZÜ ÜÇ[37]

ÖLMEZ OTU

1968'de Yeni Gazete'de tefrika edilen Ölmez Otu, aynı yıl kitap halinde basılır.

Düşsel bir anlatımı vardır. Kişiler, sanki bir düş dünyasında iken okuyucular da bu düşlere tanık olurlar. Bazı bölümlerin düş mü gerçek mi oldukları anlaşılmaz. Yaşar Kemal, Dağın Öte Yüzü Üçlüsü ile ilgili olarak şunları söyler:

> "Ortadirek insanlığın direncidir. İnsan gücüdür. Yılmayan insan. O korkunç salgınlardan, kırımlardan, yokluklardan, kıtlıklardan açlıklardan buraya kadar insanlığı getiren, insan direncidir; benim hayran kaldığım, destanını yazmak istediğim odur. Onun alegorisidir Ortadirek. O büyük dirence bir damla düştüğü zaman, insanoğlu sıkışınca, yani insana Yer Demir Gök Bakır olunca, gökten yağmayınca, yerden bitmeyince, İnsanoğlu ne yapıyor? İnsanoğlu bir düşe sığınıyor. Yani o Yer Demir Gök Bakır bir toplumun gerçekler karşısında sıkıştığı zaman kendisine, sığınılacak bir mit dünyası, bir düş dünyası yaratmasının romanıdır. Ölmezotu'na gelince... Bir tek kişinin, sıkıştığı zaman, ona dünya Yer Demir Gök Bakır olduğu zaman, bir tek kişinin, yani Memidik'in, Ölmezotu'nda, bir düş dünyası yaratıp ona sığındığının romanıdır o.(...)"[38]

Ölmez Otu'nda Sefer'i öldürmeye çalışan Memidik ön plandadır. Roman boyunca Sefer'i öldürmeye çalışan Memidik önce yanlışlıkla başkasını öldürür. Memidik'in cesedi saklamak için verdiği uğraş ve korkudan gördüğü sanrılar romanın büyük bir bölümünü oluşturur. Uzunca ailesi ile Taşbaşoğlu'nun öyküleri de Memidik'in öyküsü ile birlikte verilir. Köylüler tarafından açlık ve korku nedeniyle zorla ermiş ilan edilen Taşbaşoğlu jandarmaların elinden kurtulup tekrar ortaya çıkınca pamuğu bol tarlaya düşen, açlık ve Adil Efendi korkusundan kurtulan köylüler, hem zavallı sıradan bir insanı ermiş yaptıklarından utandıklarından hem de yarattıkları ermişi yok etmek istemediklerinden Taşbaşoğlu'nu aşağılar, döver ve dışlarlar. Taşbaşoğlu, bu nedenle intihar eder. Köylüler, cenazesinde Taşbaşoğlu'nun yine kırklara karışacağını söyleyerek bir yarattıkları mitosu devam ettirirler.

---

[37] Alıntılar, romanın Adam Yayınları'ndan çıkan Haziran 2000 tarihli 5. baskısından yapılmıştır.

[38] Kabacalı, Alpay, A'dan Z'ye Yaşar Kemal: Kitaplık Dergisinin Armağanı, sy. 68, YKY, Ocak 2004. ss. 36-37.

Memidik için Sefer'i öldürmek kendisini aşağılayan adamı öldürürek erkekliğine kavuşmak demektir. Romanın sonunda Sefer'i öldüren Memidik, erkekliğine kavuşur.

Bu yıl köyde kalan Meryemce ise Ömer tarafından öldürülür ve köylüler tarafından ölüsü bulunur. Bu üç hikaye de üçlünün sonunda tamamlanmış olur.

10. 1. Romanın Özeti

Memidik, Muhtar Sefer'in kendisini dövdüğü gün onu öldürmeye karar vermiş, köyde defalarca bu kararını uygulamaya çalışmış ama başarılı olamamıştır. Çukurova'da Muhtar'ı öldürdüğünü zannederek yanlışlıkla Şevket Bey diye birini öldüren Memidik, ölüyü bir kuyunun içine atar. Yakalanıp asılmaktan çok korkmaktadır. Şevket Bey'i birileri aramaya başladığında bu korkusu daha da artar.

Uzun Ali, bu yıl Çukurova'ya annesini köyde bırakarak gelmiştir. Köylüler, onun Meryemce'yi öldürdüğünü düşünürler. Uzun Ali ise herkesten daha çok pamuk toplayarak eve erken dönüp annesinin köyde başına bir şey gelmesini önlemeye çalışmaktadır.

Koca Halil, geçen kış köyden kaçtıktan sonra İncecik köyündeki Cabbar adlı bir arkadaşında kalmış, köylülerden büyük ilgi görmüştür. Köylüler, Koca Halil'i at üstünde Çukurova'ya indirmişlerdir. Koca Halil, köylülerini çok özlediği için onları Çukurova'da bulup aralarına karışır.

Köylüler, Ali'ye kendilerinden daha çok pamuk topladığı için düşman olurlar. Annesini öldürdüğünü bahane ederek, Sefer'in kışkırtmasıyla Ali'ye saldırırlar. Sonra da pişman olup ondan özür dilerler.

Sefer, Ali'nin hapse girmesi için Ömer'e köydeki Meryemce'yi öldürme görevi verir. Köylüler, Ali'nin annesini öldürdüğünü düşüneceklerdir.

Taşbaşoğlu, köye döner ama köylüler, onu kafalarında o kadar büyütmüşlerdir ki, artık onun Taşbaşoğlu olduğuna inanmak istemezler. Sefer, onu aşağılayan sözler eder. Köylüler, onun Taşbaşoğlu'nun suretine bürünmüş biri olduğunu düşünür. Köylüler, Taşbaşoğlu'yla alay etmeye başlarlar. Sefer'in adamlarından biri onu köylülerin ortasında döver. Sefer bu şekilde Taşbaşoğlu'nun

ermiş olmadığını köylülere göstermek ister. Taşbaşoğlu, köylülerin kendisini aşağılamalarına daha fazla dayanamaz ve intihar eder. Sefer de Memidik tarafından öldürülür. Romanın sonunda Ömer'in Meryemce'yi öldürdüğü anlaşılır.

10. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış

Ölmez Otu'nda Memidik, Taşbaşoğlu, Meryemce, Koca Halil, Uzun Ali, Sefer ön plandadır. Yalak köylüleri yaz gelince bereketli tarlalara kavuşurlar. Taşbaşoğlu efsanesi de köylülerin bolluğa kavuşmasıyla yıkılır. Köylüler, ikinci ciltte ermiş yaptıkları Taşbaşoğlu'nun bu ciltte yüzüne bile bakmazlar. Belki de sıradan bir insanı ermiş yaptıkları için kendilerinden utanmaktadırlar. Roman boyunca köylülerin aşağılamasına maruz kalan Taşbaşoğlu intihar ederek kurtulur.

Bu cildin en önemli kişilerinden olan Memidik, Sefer'in kendisini Ömer'e dövdürmesini bir gurur meselesi yapmış ve kendisine olan güvenini yani "adamlığını" tekrar kazanabilmek için Sefer'i öldürmeye karar vermiştir. Önce Sefer diye Şevket Bey'i öldürür ve cesedi saklamak için uzun süre uğraşır. Bulunmaması için sürekli cesedin yerini değiştirir. Büyük aşkı Zeliha'ya aşkını ilan eder. Çünkü Sefer'i öldürerek kendisine güvenini kazanmıştır. Sefer'i öldüremediğini anlayınca gene kendisine güvenini kaybeder. Romanın sonunda Sefer'i öldürür ve Zeliha'ya kavuşur. Zeliha onu hapiste ziyaret eder. Memidik'in Zeliha'ya kavuşmasının tek yolu Sefer'i öldürmesidir. Memidik, Taşbaşoğlu'na olan inancını hiç yitirmez. Sefer'i öldürmesinin sebeplerinden biri de Taşbaşoğlu'na olan inancıdır.

Sefer, bu ciltte kendisiyle konuşmayan köylüler yüzünden yalnızlık çeker. Karıları ve çocukları bile yedikleri dayaklara rağmen onunla konuşmaz. Sefer, köylülerin ermiş yaratma ve yok etmelerinin nedenlerinin ikinci ciltte olduğu gibi psikolojik açıdan açıklar. Yazar, bu konudaki düşüncelerini Sefer'e açıklatmıştır. Sefer, sonunda Memidik tarafından öldürülerek cezalandırılır.

Meryemce köyde yalnız kalır. Kötü davrandığı tüm insanları sevgiyle hatırlar. Onların değerini anlar. Köye gelen Ömer'in kendisini öldürmeye geldiğini anlamaz. Ona büyük bir sevgi gösterir. Ömer, günlerce köyde kalır ama bir türlü

gördüğü sevgiden dolayı Meryemce'yi öldüremez. Memidik gibi Ömer'in aşkı Bedriye'ye kavuşmasının yolu Meryemce'yi öldürmekten geçmektedir. Romanın sonunda Ömer'in Meryemce'yi öldürdüğü anlaşılır.

İkisi de ağa olan Şevket Bey ile Muttalip Bey dışında romandaki tüm kişiler ırgattır. Irgatlığın dışında Sefer, muhtarlık; Memidik, avcılık; Kel Aşık, imamlık ve aşıklık yapar. Taşbaşoğlu ise halkın ermiş olarak gördüğü, dini nitelikli biridir. Soysal durumlarına göre kişileri şu şekilde sınıflandırabiliriz:

Yoksul köylüler: Memidik, Uzun Ali, Koca Halil, Meryemce, Zalaca, Zeliha, Tebdilhava, Anakız, Durmuş, Delice Bekir'in Karısı, Ömer, Taşbaşoğlu, Hasan, Ummahan, Elif, Kel Aşık.

Ağalar: Şevket Bey, Muttalip Bey.

Muhtar: Sefer.

Bakkal: Adil Efendi.

İmam ve aşık: Kel Aşık.

Muttalip Bey, Yaşar Kemal'in romanlarında nadir bulunan iyi bir ağadır. Irgatların parasını tam ve zamanında verir. Onlara iyi davranır.

İyiler: Muttalip Bey, Memidik, Uzun Ali, Koca Halil, Meryemce, Zalaca, Zeliha, Tebdilhava, Anakız, Durmuş, Delice Bekir'in Karısı, Taşbaşoğlu, Hasan, Ummahan, Elif, Kel Aşık, Şevket Bey.

Kötüler: Sefer, Ömer, Adil Efendi.

Romandaki kadın sayısı erkeklere oranla azdır. Meryemce, Zalaca, Zeliha, Anakız, Delice Bekir'in Karısı, Ummahan, Elif romandaki kadınlardır.

Erkekler: Memidik, Uzun Ali, Koca Halil, Sefer, Tebdilhava, Durmuş, Ömer, Şevket Bey, Taşbaşoğlu, Hasan, Kel Aşık, Muttalip Bey, Adil Efendi.

Hasan ve Ummahan, romandaki çocuklardır. Hasan'ın düş dünyası, doğayla ilişkisi, olaylara bakış açısı ayrıntılı olarak verilir.

Romandaki gençler: Memidik, Uzun Ali, Zeliha, Tebdilhava, Anakız, Durmuş, Delice Bekir'in Karısı, Elif.

Orta yaşlılar: Şevket Bey, Taşbaşoğlu, Kel Aşık, Muttalip Bey.

Yaşlılar: Meryemce, Koca Halil, Sefer, Zalaca, Adil Efendi.

Romandaki gençlerin sayısı daha fazladır.

Köyün delisi olan Vurgun Ahmet, köylülerin yüzüne karşı korkusuzca ikiyüzlülüklerini, çıkarcılıklarını söyler. Bu yönüyle dürüstlük ve cesaretin temsilcisidir. Köylüler, onun peri padişahının kızıyla evli olduğuna inandıkları için ona olağanüstülük özellikleri yüklemişlerdir. Bu nedenle kimse ona kötü davranmaz.

Romanda köyün tek okuma yazma bilen kişisi olan Taşbaşoğlu dışında eğitimli kişi yoktur. Romanda aydın düşünce yapısına sahip biri de yoktur. Roman kişilerinin etnik kökenleri de belirtilmemiştir.

Yaşar Kemal'in kişileri olağandışıdır. "Dağın Öte Yüzü üçlüsü Yaşar Kemal romanının başlıca özelliklerinin belirgin bir hal aldığı ilk yapıtıdır. Karakter çizişi, olayları kullanışı, gerçekçilik anlayışı daha sonraki romanlarında fazla değişmez. O da, Orhan Kemal, Fakir Baykurt, Talip Apaydın gibi, karakterlerin iç dünyasına eğilerek uzun ruh çözümlemelerine girişmekten kaçınır. Bununla birlikte yarattığı karakterler beklenmedik davranışlarıyla, garip huyları ya da meraklarıyla başkalarına benzemeyen, sıradan olmayan çarpıcı ve ilginç kişilikler segilerler." [39]

10. 3. Şahıs Kadrosu

10. 3. 1. Meryemce

Bu yıl Uzun Ali, annesini köyde bırakarak Çukurova'ya gitmeye karar verir. Meryemce'nin uyuduğunu zanneden Ali ve karısı çocukları da alarak yola çıkarlar. Meryemce, uyumamakta, gururuna yediremediği için uyuyor numarası yapmaktadır. Ali ve ailesi uzaklaştıktan sonra Çukurova'ya doğru yola çıkan Meryemce yürüyemediği için geri dönmek zorunda kalır. Köyde kendisine bırakılan yiyeceklerle yaşar. Meryemce, köyde çok yalnızlık çektiği için kendisini öldürmeye gelen Ömer'e çok iyi davranır. Onun kendisini görmeye geldiğini

[39]Moran, Berna, Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış, C. 2, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, s.114.

düşünür. Ömer de bu nedenle Meryemce'yi bir türlü öldüremez. Romanın sonunda Ömer'in Meryemce'yi öldürdüğü anlaşılır.

10. 3. 2. Uzun Ali

Uzun Ali, bu yıl Çukurova'ya giderken annesini köyde bırakmaya karar verir. Çünkü annesi yürüyemeyecek ve Ali, annesini sırtında taşımak zorunda kalacaktır. Bu yıl kendisinde o gücü göremez. Üstelik Çukurova'ya geç kalmak da istemez. Meryemce gece uyurken hazırlanıp çıkarlar.

Çukurova'ya köylülerin yanına geldiklerinde Meryemce'yi göremeyen köylüler, Uzun Ali'nin annesini öldürdüğünü düşünürler. Zalaca, Uzun Ali'nin annesini öldürdüğü ile ilgili düşler görür. Bu düşleri dinleyen köylüler, Ali'nin annesini öldürdüğünden emin olurlar.

Koca Halil, önce Ali'nin Meryemce'yi öldürdüğüne gerçekten inanır. Ali'yle konuşup Meryemce'nin köyde kaldığını öğrendiğinde Meryemce'nin köyde bir başına kalıp ölmesinden korkar. Meryemce için gözyaşı döker. Meryemce ile Koca Halil, bütün didişmelerine rağmen birbirlerini sevmektedirler. Koca Halil, Eğer Meryemce ölü bulunursa Sefer'in annesini öldürmek suçundan Ali'yi hapse attıracağını söyler. Ali'ye düşen görev, herkesten çok pamuk toplayıp annesinin yanına dönmektir. "Uzun Ali hışım gibi. Bütün bedeni gerilmiş... Elinde olsa bütün pamuk tarlasını içine çekecek. Öylesine çalışıyor ki, elleri gözükmüyor. Çuvalı bir anda kozayla doluyor, alaçıkların önündeki haymanın altına, hasırın içine boşalıyordu." (s. 94)

Köylüler, Ali'ye annesini öldürdüğünü düşündükleri için düşman olurlar. Uzun Ali'nin çocukları bile babalarının ninelerini öldürdüğünü düşündüklerinden Ali'ye düşmanca bakarlar. Ali, sadece Elif ve Koca Halil'den destek görür. Koca Halil, Ali'ye köylüler uyurken de pamuk toplamayı önerir. Bu şekilde yeterince para kazanıp, annesinin yanına gidebilecektir. Uzun Ali, bunu başlangıçta kabul etmez. Sonra bir gece köylüler uyurken pamuk toplarlar. Gece köylülerin yarısının da diğerlerinden habersiz pamuk topladığını görürler. Bunlar arasında Sefer de vardır. Sefer, adamlarına köylüleri Ali'ye karşı kışkırtmaları için emir verir.

Adamlar, Ali'nin geceleri pamuk topladığını köylülere yayarlar. Köylüler, Ali'yi suçüstü yakalamayı planlarlar ama Koca Halil, Ali'yi uyardığı için bunu başaramazlar. Bu nedenle Ali'ye olan düşmanlıkları daha da artar. Köylüler, aslında Ali'nin kendilerinden daha hızlı pamuk toplamasını kıskanmışlardır. Ali'nin annesini öldürdüğünü bahane ederek ona saldırmayı düşünürler. Çukurova'ya yağan yağmur nedeniyle daha da sinirlenen köylüler, Ali'ye saldırırlar. Ali, yaralanır. Köylüler, sonra yaptıklarına pişman olarak Ali'den özür dilerler.

10. 3. 3. Elif

Uzun Ali'nin karısı olan Elif, ilk ciltte önemli bir yer tutmasına rağmen diğer iki ciltte pek yer almaz. Kocası ve çocuklarıyla birlikte Çukurova'ya iner ve pamuk toplamaya devam eder.

10. 3. 4. Hasan

Hasan yaşının küçük olmasına rağmen büyük bir insan olgunluğundadır. İyi niyetli ve yüreği sevgi doludur. Haksızlığa dayanamaz. Büyüyünce babasına, Taşbaşoğlu'na karşı yapılan haksızlıkların öcünü alacağını söyler. Hayal gücü zengindir. Kibritler onun en değer verdiği şeydir. Sevdiği insanlara çok değer verdiği kibritlerden verir. Köylülerin alay ettiği Taşbaşoğlu'na, Muhtar'ı öldüren Memidik'e ve kardeşi Ummahan'a kibritlerinden verir.

10. 3. 5. Ummahan

Uzun Ali'nin kızı Ummahan, kardeşi Hasan ile birlikte pamuk toplayarak ailesine yardımcı olur. Hasan'ın bir düş dünyasında yaşamasına rağmen Ummahan daha gerçekçidir. Bunda onun kız çocuğu olmasının payı vardır. Yaşar Kemal, Hasan ve Ummahan'ın iç dünyalarını ayrıntılı olarak verir.

10. 3. 6. Koca Halil

Koca Halil, kışı İncecikli köyündeki at hırsızlığından arkadaşı Cabbar'ın evinde geçirmiştir. İncecikli köylülerine Yalak köylülerinin kendisini öldüreceğini söyler. Köylüler, ona çok iyi bakarlar. Çukurova'ya giderlerken Koca Halil'i bir ata bindirirler. Çukurova'da kendisinin öldüğünü zanneden Yalak köylülerini bulur. Onları çok özlediği için onlarla beraber pamuk toplar.

Koca Halil, Uzun Ali'nin Meryemce'yi öldürdüğünü zannettiği için çok üzülür ve ağlar. Koca Halil, Meryemce'den nefret edermiş gibi görünse de aslında onu çok sevmektedir. Meryemce'nin ölmediğini öğrenince de Uzun Ali'den ağladığını kimseye söylememesi için yemin alır.

Koca Halil, köylülerin Ali'ye onlardan daha çok pamuk topladığı için düşman olduklarını anlar. Ali'yi hem köylülere hem de Sefer'e karşı uyarır. Ali'ye her zaman destek olur.

Koca Halil, Ali'nin Meryemce'ye daha çabuk ulaşması için pamuk tarlasından hırsızlık yapar. Ama yakalanır. Bekçi, köyde onu sürüyerek dolaştırır ve bütün köylüler onun suratına tükürür. Altı yıldır hırsızlık yapmayan Koca Halil, bunu da Meryemce için yapmıştır.

10. 3. 7. Memidik

Memidik, Muhtar Sefer'in kendisini dövdürttüğü günden beri onu öldürmeyi düşünmektedir. Memidik, o günden sonra insan içine çıkamaz. Dağlarda avlanarak karnını doyurur. Onurunu kurtarmak için Muhtar'ı öldürmesi gerekmektedir. Kışın Muhtar'ı öldürmek ister ama başaramaz. Memidik, yazın Çukurova'da Muhtar zannettiği birini öldürür. Muhtar'ı öldürmenin verdiği rahatlıkla Delice Bekir'in karısıyla yatar. Köyde bu kadınla yatmayan tek kişi Memidik'tir. Sonra yıllardır aşık olduğu ama aşkını söyleyemediği Zeliha'ya aşkını ilan eder. Pamuk toplarken karşısında Sefer'i görünce başka birini öldürdüğünü anlar ve kendine olan güvenini gene kaybeder. Memidik, korkudan ölüyü bir kuyunun içine atar. Beyaz giyimli üç adam Şevket adlı birini aramaktadır.

Memidik, öldürdüğü kişinin Şevket Bey olduğunu anlar. Ölünün bulunup, kendisinin asılacağını düşünmektedir. Büyük bir korku içinde yaşamaktadır. Memidik, ölüyü önce kuyuya atar sonra kuyudan çıkarıp gömer. Jandarmalar, Şevket Bey'i her yerde ararlar ama bulamazlar. Memidik, hayal dünyasında yaşamaktadır. Taşbaşoğlu'nu gördüğünü zanneder. Taşbaşoğlu, kendisine Sefer'i öldürmesini söyler. Memidik, Taşbaşoğlu'nu gördüğünü köylülere söyler. Köylüler, Taşbaşoğlu ile Memidik'in bağlantı kurduğunu düşünmektedirler. Memidik, defalarca denedikten sonra Muhtar'ı öldürmeyi başarır.

10. 3. 8. Taşbaşoğlu

Taşbaşoğlu, jandarmaların elinden kurtulduktan sonra donma tehlikesi atlatmış, bir mağarada Yerlicik köylülerinden biri olan Ese tarafından bulunmuştur. Onun Taşbaşoğlu olduğunu anlayan Ese, köylülerine Taşbaşoğlu'nu götürür. Bu köylüler de Taşbaşoğlu'na hastalarını getirirler. Taşbaşoğlu, bu durumdan bıkıp, bir gece yatağını ateşe verip köyden kaçar. Köyde o gittikten sonra onun kırklara karıştığına dair hikayeler anlatılır. Taşbaşoğlu, bir ağanın ahırında at bakıcılığı yapar. Çok az para almaktadır ve evini özlemiştir. Çukurova'ya köylülerinin yanına gider. Köylüler, hatta karısı ve çocukları bile onu tanıyamaz. Köylüler, kafalarında şekillendirdikleri ermiş Taşbaşoğlu'nun bu çökmüş, zayıflamış adam olduğuna inanmak istemedikleri için Taşbaşoğlu'nun kendisine benzeyen birini gönderdiği ile ilgili hikayeler anlatırlar. Muhtar Sefer, köylünün Taşbaş'a olan güvenini sarsmak için onu Vicivicik'e köylülerin içinde dövdürür. Köylüler, onun ermişliğiyle alay ederler. Taşbaşoğlu bu aşağılanmaya daha fazla dayanamaz ve intihar eder.

10. 3. 9. Ömer

Muhtar Sefer'in adamıdır. Muhtar, adam dövdürtmek istediğinde ona başvurur. Muhtar, ona Meryemce'yi köyde öldürme görevini verir. Karşılığında ona para ve hayvan verecektir. Ömer, Meryemce'yi öldürmesine karşılık yıllardır aşık olduğu ama parasızlıktan evlenemediği Bedriye ile evlenebilecektir. Ömer,

köye gidince Meryemce'nin sevgisi ve misafirperverliği nedeniyle çok duygulanır ve onu öldüremez. Romanın sonunda Uzunca Ali, annesinin ölüsünü bulur. Ömer, Meryemce'yi öldürmüştür.

10. 3. 10. Zalaca

Zalaca, düşlerinde hep bir yılanla yattığını görür. Bu rüyayı görmesinin nedeni onun erkeklerden korkmasıdır.

Zalaca, Uzun Ali'nin Meryemce'yi Çukurova'ya getirmediğini görünce, köylülere rüyasında Uzun Ali'nin annesini öldürdüğünü gördüğünü söyler. Onun gördüğü rüyalar, köylüyü etkilemektedir.

10. 3. 11. Kel Aşık

Kel Aşık, Yalak köyünün hem aşığı, hem de imamıdır. Taşbaşoğlu'nun cenaze namazını da o kıldırır. O da diğer köylüler gibi ırgattır.

10. 3. 12. Ökkeş Dağkurdu

Dindar bir kişi olan Ökkeş Dağkurdu, hacca gidebilmek için geceleri gizli gizli pamuk toplamayı sürdürür. Bu, bir hırsızlıktır ama o bunu din uğruna yaptığını düşünür. Burada Yaşar Kemal, toplumdaki bu tip insanları alaycı bir şekilde eleştirir.

10. 3. 13. Zeliha

Memidik'in aşık olup da bir türlü aşkını itiraf edemediği yirmi yaşlarında güzel bir kızdır. Dul Eşe Kadın'ın kızıdır. O da Memidik'i sevmektedir.

10. 3. 14. Tebdilhava

Tebdilhava, haftada iki defa hastalanır. Sancılarını yalnızca Meryemce'nin yaptığı ilaçlar dindirebilir. Çukurova'da Meryemce olmadığı için Tebdilhava sancılardan dolayı köylüyü Çukurova'ya geldiği için suçlar.

10. 3. 15. Anakız Karı

Yalak köylülerindendir. Kocası yıllar önce orman suçu işlediği için yakalanır. Hapse girmekten korktuğu için kaçar. Bir daha da geri dönmez. Kocasının kaçtığı gecenin sabahı Anakız Karı'nın saçları bembeyaz olur. Bir süre kimsenin yüzüne bakamaz. Sonra kocasını unutur. Evlenme teklifleri alır ama kimseyi istemez.

10. 3. 16. Durmuş

Memidik'in en yakın arkadaşıdır. "Durmuş, uzun yüzlü, güneşten yanmış derisi ışıltılı, düşünceli gözleri olan, iki kaşının arasında derin bir yara izi olan, yumuşak yüzlü uyaroğlu cinsinden bir delikanlıydı." (s. 103)

10. 3. 17. Delice Bekir

Delice Bekir, karısının köyün bütün erkekleriyle ilişki kurduğunu bilir ama bu konuda hiçbir şey yapmaz. Toplumda örneği zor görülebilecek bir tip olan Delice Bekir'in namus kavramına pek önem vermediği anlaşılmaktadır.

10. 3. 18. Delice Bekir'in Karısı

Köydeki bütün bekar erkeklerle birlikte olan Delice Bekir'in karısı, bir tek Memidik'le birlikte olmamıştır. Çukurova'da sürekli Memidik'le birlikte olur.

10. 3. 19. Sefer

Taşbaşoğlu, gittiğinden beri köylüler, karısı ve çocukları bile Sefer'le konuşmazlar. Sefer karısı ve çocuklarını falakaya yatırır ama gene de onları konuşturmayı başaramaz. İnsanlar, Sefer'le konuşurlarsa Taşbaşoğlu'nun kendilerini çarpacağını düşünmektedirler. Sefer, köylülerin Ali'ye çok pamuk toplamasından dolayı düşman olduklarını görünce onları Uzun Ali'ye karşı kışkırtır. Köylüler kendisiyle konuşmadıkları için bunu adamlarına yaptırır.

Muhtar, Ömer'e Meryemce'yi köyde öldürme görevi verir. Köylüler, dönünce bunu Ali'nin yaptığını zannedecek, Ali de hapse girecektir.

Muhtar, köylülerden gizlenerek geceleri pamuk toplamaktadır. Aslında köylülerin yarısı diğer yarısından habersiz geceleri pamuk toplamaktadır. Bir gece Ali'nin pamuk topladığını gören Sefer, köylüleri Ali'ye karşı kışkırtır. Ali'nin her gece köylünün hakkını yediğini söyler. Köylüler de kıskançlıktan dolayı Ali'ye saldırırlar.

Taşbaşoğlu, köye perişan bir halde geri dönünce köylülerin ondan soğumalarını sağlamak isteyen Muhtar, Vicivici'ye para verip, köylülerin içinde Taşbaşoğlu'nu dövdürür. Köylülerin bundan sonra kendileriyle konuşacaklarını umar ama yanılır. Köylüler, Muhtar'la gene konuşmazlar. Muhtar, sonunda Memidik tarafından öldürülür.

10. 3. 20. Adil Efendi

Yalak köylüleri bu sene pamuğu bol olan bir tarlada çalıştıkları için Adil Efendi'ye olan borçlarını rahatlıkla ödeyebileceklerdir. Bu nedenle Adil Efendi'ye karşı olan korkularından kurtulmuşlardır.

10. 3. 21. Muttalip Bey

Yalak köylülerinin bu yıl pamuğunu topladıkları tarlanın sahibi olan Muttalip Bey, Yaşar Kemal'in ağa tiplerinden çok faklıdır. Köylülere çok iyi davranır ve onlara haklarını fazlasıyla verir. Yaşar Kemal, ağaların arasında da olumlu tiplerin bulunabileceğini bu şekilde göstermiştir.

10. 3. 22. Şevket Bey

Memidik'in Muhtar zannederek öldürdüğü kişidir. Zengin bir çiftlik sahibidir. Kimseye bir kötülüğü dokunmayan bir uyurgezerdir. Üç kişiyi öldürdükten sonra uyurgezer olduğu söylenmektedir. Nerede gezdiği belli değildir. Bu nedenle kaybolmasından çok sonra kaybolduğu anlaşılır.

11. ÜÇ ANADOLU EFSANESİ[40]

Kitap, üç ayrı eserden oluşmaktadır. Bunlardan birincisi olan Köroğlu'nun Meydana Çıkışı, 1966'da Akşam'da, ikincisi Karacaoğlan ve üçüncüsü Alageyik, 1956'da Cumhuriyet'te tefrika edilmiştir. Bu üç eser topluca 1967'de kitap biçiminde basılmıştır.

11. A. KÖROĞLU'NUN MEYDANA ÇIKIŞI

Yaşar Kemal'in gençliğinde bir destan anlatıcısı ve folklor derlemecisi olması nedeniyle eski halk hikayelerinden Köroğlu'nun kollarından biri olan Köroğlu'nun Meydana Çıkışı'nı alarak yeni bir eser yaratmıştır. Bu eserde Yaşar Kemal'in destan anlatıcısı kimliği ortaya çıkar.

11. A. 1. Romanın Özeti

Osmanlı padişahları kadar itibarlı olan Bolu Beyi'nin Osmanlı ile arası iyi değildir. Bu durumu düzeltmek için çareler ararken, atlarının ününü duyan Osmanlılar ondan at isterler. O da çok güvendiği at yetiştiricisi Koca Yusuf'tan en iyi üç atı seçmesini ister. Koca Yusuf, bir deniz atından olan üç kısrağı seçer. Kısraklar, henüz çok küçük oldukları için zayıf görünümlüdürler. Bolu Beyi Koca Yusuf'un kendisiyle alay ettiğini düşünür. Koca Yusuf'un gözlerine mil çektiren Bolu Beyi, bütün mallarına el koyarak Yusuf'u çiftlikten atar. Yusuf, Bolu Beyi'nden öç almak ister ama oğlu Ruşen çok korkaktır. Her gün eve gelirken aldığı iki ekmekten birini sokaktaki çocuklarına kaptırmaktadır. Yusuf, bir gün sokakta gördüğü zayıf bir köpeğin etini başka köpeklere vermemek için yaptığı mücadeleyi görür ve bu olaydan aldığı dersle çocuklara ekmeğini kaptırmamayı öğrenir.

Koca Yusuf, oğlunu Kır tayı almaya gönderir. Bolu Beyi zayıf olan atı beğenmediği için Ruşen Ali'ye verir. Koca Yusuf, atı çok iyi besler ve onu iyi bir

---

[40] Alıntılar, romanın Cem Yayınevi'nden çıkan 1974 tarihli 5. baskısından yapılmıştır.

duruma getirir. Bolu Beyi, tavladaki atların çok iyi birer at olduklarını görünce Yusuf'a haksızlık ettiğini anlar. Onu geri çağırır. Yusuf, kabul etmeyince de adamlarına Yusuf ve oğlunu öldürmeleri, Kırat'ı da geri getirmeleri emrini verir. Bey'in onları öldürmekle görevlendirdiği Reyhan Arap, onlara yetişir ama Koca Yusuf, onu taşla yaralar. Kırat sayesinde Bey'in adamlarından kurtulan Yusuf ve oğlu uyurken Yusuf bir rüya görür. Rüyasındaki yaşlı adam ona az ilerideki üç köpüğü yakalayıp içerse gözlerinin açılacağını söyler. Yusuf, oğlunu köpükleri almaya gönderir. Ruşen Ali, köpükleri yolda içer, büyük bir güce ve ölümsüzlüğe kavuşur. Babası, ona Çamlıbel'e yerleşip, haraç almasını ve Kırat'ı yanından ayırmamasını söyler. Oğluna öğütler verdikten sonra da ölür.

Köroğlu, Bolu Beyi'nin kız kardeşi Telli Nigar ile beşik kertmesidir. Bolu Beyi, Telli Nigar'ı, Osmanlı vezirinin oğlu isteyince hemen verir. Köroğlu bunu duyunca çoban kılığına girip düğüne gider. Düğünde saz çalar, sonra da kızı kaçırır. Birlikte Çamlıbel'e giderler. Çamlıbel'de Köse Kenan eşkıyalık yapmaktadır. Köse Kenan Köroğlu'nun gücünü ve iyiliğini görünce onun emrine girer. Telli Nigar ile evlenen Köroğlu, Çamlıbel'den geçen zengin kervanlar soyup, zenginden aldığını fakire vererek büyük bir ün kazanır.

11. A. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış

Romanın çok sınırlı bir kişi kadrosu vardır. Yedi kişiden oluşan romanda ezici güç olan Bolu Beyi ile ezilen halkın temsilcisi olan Köroğlu arasında bir çatışma vardır. Bolu Beyi, zalimdir. Halka kötü davranır. Köroğlu'nun babasının gözlerine yanlışlıkla mil çektirir. Sonradan pişman olur ama iş işten geçmiştir. Köroğlu babasının öcünü almak ister. Bolu Beyi'nin kardeşi Telli Nigar'a aşık olur. Bolu Beyi, Köroğlu ile Telli Nigar'ı onlar küçükken beşik kertmesi yapmıştır ama sonra sözünü tutmaz. Telli Nigar'ı Osmanlı sülalesinden biri ile nişanlar. Köroğlu, Telli Nigar'ı kaçırıp Çamlıbel'e yerleşir ve orada evlenirler. Bundan sonra iyi bir eşkıya olan Köroğlu, zenginden alıp fakire vererek yaşar.

Köroğlu, İnce Memed gibi zenginden alıp fakire veren iyi eşkıyaların yaratılmasında esas alınan halk hikayesi kahramanıdır. Bu kahraman, bir yakınına

yapılan kötü davranıştan sonra eşkıya olur. Kişisel öç alma duygusu, ezilen halka yardımcı olmaya dönüşür. Köroğlu, ölümsüzlük suyunu içtiği için ölümsüzdür.

Köroğlu'nun karşısındaki Bolu Beyi ise halkı küçümseyen, zalim yönetici tipidir. Bu kişiler aşka da değer vermezler.

Bolu Beyi'ne Reyhan Arap yardımcı olur. Köse Kenan adlı iyi eşkıya ise Köroğlu'na yardım eder. Koca Yusuf, bilgili, olgun, asıl kahramana akıl veren kişilerdendir.

Telli Nigar romandaki tek kadındır. Aşkı uğruna rahat yaşamı, parayı, beyliği bırakıp Köroğlu ile Çamlıbel'de yaşar. Bu yönüyle Ağrıdağı Efsanesi'ndeki Gülbahar'a benzer.

Kırat, efsanevi bir attır. Bir deniz aygırından olmuştur. Çok güçlüdür, ölümsüzdür. Köroğlu'nun en büyük yardımcısıdır. İnce Memed'deki Yağız At da aynı özellikleri taşımaktadır.

Romandaki gençlerin sayısı yaşlılara oranla daha fazladır. Köroğlu, Telli Nigar, Köse Kenan, Bolu Beyi, Reyhan Arap genç kişilerdir. Koca Yusuf ise yaşlıdır.

11. A. 3. Şahıs Kadrosu

11. A. 3. 1. Köroğlu

Ruşen Ali, babası gözüne mil çekilip Bolu Beyi'nin sarayından kovulduğu için utanan bir gençtir. Her gün iki ekmek alır ve ekmeklerinden birini elinden haraç olarak çocuklar alırdı. Ruşen Ali, bu duruma çok üzülüyor ama korkaklığını yenemiyordu. Bir gün elindeki yemeği diğer köpeklerden korumak için bütün köpeklerle dövüşen zayıf bir köpek görür. Köpek, bütün gücüyle uğraşır ve yemeğini diğer köpeklerle paylaşmaz. Bu olay Ruşen Ali'nin hayatında bir dönüm noktasıdır. O günden sonra ekmeklerini asla diğer çocuklara yedirmez. Bu olay Bolu Beyi'nden öç almak isteyen babasını da çok sevindirir.

Ruşen Ali, her şeyi babasından öğrenir. Bolu Beyi'nin adamlarından kaçarken, babası yolda bir rüya görür. Rüyasındaki yaşlı adam ona deredeki üç köpüğü içerse gözlerinin açılacağını söyler. Ruşen Ali, köpükleri yakalar ama

yolda dayanamayıp içer. Böylece hem aşka, hem güce hem de ölümsüzlüğe kavuşur. Babası ona Çamlıbel'e yerleşip, haraç almasını, Kırat'ı asla bırakmamasını söyler. Babası oğluna öğütler verdikten sonra da ölür.

Köroğlu, Bolu Beyi'nin kız kardeşi ile beşik kertmesidir. Kızın bir Osmanlı vezirinin oğlu ile evlendirileceğini öğrenince çoban kılığına girerek düğünde saz çalar. Herkes onun saz çalışına hayran olur. O da Telli Nigar'ı kaçırır. Çamlıbel'e giderler. Orada Köse Kenan eşkıyalık yapmaktadır. Köroğlu, Köse Kenan'ın bütün adamlarını yener. Ona babasının Çamlıbel'de kalmasını vasiyet ettiğini söyler. Köse Kenan Koca Yusuf'u tanıdığı ve ona güvendiği için Köroğlu'nun da gücünü ve iyiliğini görünce Çamlıbel'i Köroğlu'na bırakır. Kendisi de onun emrine girer.

Köroğlu, adam öldürmeden harami olacaktır. Bunun için Çamlıbel'den geçen zayıflara dokunmaz. Sadece zenginleri soyar. Köse Kenan onun için şunları söyler: "Oğul sen harami olmayacaksın. Oğul sen Çamlıbel'in padişahı olacaksın. Ben seni günlerdir seyreyledim. Zayıflara, yaşlılara, korkaklara, yoksullara, kadınlara dokunmadın, Senden çok güçlü adamı görünce alıcı şahin gibi üstüne atıldın." (s. 112)

Köroğlu, Telli Nigar ile evlenir. Çamlıbel'de zenginden aldıklarını fakire vererek bir efsane olur.

11. A. 3. 2. Bolu Beyi

Bolu Beyi, Çok güçlü, sevilen, sayılan, genç ve yakışıklı bir beydir. En büyük sorunu eskiden beri Osmanlı padişahlarıyla geçinememeleridir. Dünyanın en güzel atlarını yetiştiren Bolu Beyi, Osmanlı padişahları ile arasını düzeltmek için bir fırsat aramaktadır.

Bolu Beyi Koca Yusuf'u çitliğine at yetiştiricisi olarak alır. Atların durumu çok iyiye gider. Bir gün Osmanlıdan adamlar gelerek onların ünlü atlarından isterler. Bolu Beyi, bu durumu Osmanlı ile arasını düzeltmek için bir fırsat olarak değerlendirir. Koca Yusuf, çiftliğin en iyi üç atı olacağına inandığı üç yavru tayı seçer. Atlar henüz küçük ve çelimsizdir. Bey, Yusuf'un kendisiyle alay ettiğini düşünür ve gözlerine mil çektirip, onu çiftlikten atar. Atlar büyüyünce yaptığı

hatayı anlayıp, seyisi geri çağırır. Seyis ona kafa tutunca tehlikeyi anlayıp onları öldürtmek ister. Başarılı olamaz.

Bolu Beyi, kız kardeşi Telli Nigar ile Köroğlu'nu beşik kertmesi yapmıştır. Osmanlı vezirinin oğlu kızı isteyince biraz daha para kazanıp, arkasını sağlam yere dayamak için verdiği sözü umursamadan kardeşini verir.

Bolu Beyi, Yaşar Kemal'in diğer romanlarındaki beyler ve ağalar gibi zalim, bencil, çıkarcı bir insandır.

11. A. 3. 3. Koca Yusuf

Köroğlu'nun babasıdır. O güzel atlar yetiştiren bir soydan gelir. Yaşadığı yerde herkes at yetiştirir. Bir yıl kıtlık olunca insanlar oradan göç ederler. Yusuf'un babası ölünce o da Bolu Beyi'nin çiftliğine girer. Kısa sürede yetiştirdiği atların ünü duyulur. Bey ona çok güvenmektedir. Yusuf, bir gün denizden çıkan bir atın atlarından birini döllediğini görür. Bu olay üç kez tekrarlanır. O, gördüklerini kimseye anlatmaz. Üç tayı olur.

Bir gün bey, Osmanlıdan gelen seyis için Yusuf'tan en iyi üç atı seçmesini ister. Yusuf, henüz yavru olan üç atı seçer. Bey, Yusuf'un kendisiyle alay ettiğini düşündüğü için onun gözlerine mil çektirip onu çiftlikten atar.

Yusuf, Bey'den öç alacağı günleri bekler. Oğluna Bey'den Kırat'ı getirmesini ister. Bey, zaten beğenmediği atı hemen Ruşen Ali'ye verir. Koca Yusuf, atı hiç güneş girmeyen bir tavlada çok iyi besler. Kırk gün sonra da test için çamurlu bir tarlada atı oğluna koşturur. At, çamurlu tarlada rüzgar gibi koşunca da artık bu atla Bolu Beyi'nden öcünü alabileceğini anlar.

Bey, çiftliğinde büyüyen diğer iki atın çok iyi durumda olduğunu görünce, Koca Yusuf'a haksızlık ettiğini anlar. Ona elçi gönderip, geri çağırtır. Koca Yusuf bunu kabul etmez. Bey'e de meydan okur. Bey, Koca Yusuf'un başına bela olacağını anlayınca adamlarını peşlerine takar. Baba ile oğulu öldürüp, Kırat'ı da getirmelerini ister. Kırat sayesinde kurtulan Yusuf, oğlu ile yolda giderken bir rüya görür. Rüyasında deredeki üç köpüğü yakalarsa gözünün açılacağını görür. Oğlu,

köpükleri yolda içince hiç üzülmez tam tersi oğlunun güçlenmesine sevinir. Oğluna gerekli öğütleri verdikten sonra da ölür.

11. A. 3. 4. Reyhan Arap

Reyhan Arap, Bolu Beyi'nin en güvendiği, en güçlü adamıdır. "Bir dudağı yerde, bir dudağı gökte derler ya, işte öyle iri bir adamdı bu Arap. Bolu Beyi'nin de birinci cengaveriydi. Boyu ulu bir çınara benzerdi. Elleri yaba gibi, gözleri fincandı. Hani üç adam bağdaş kursa da omuzlarının başına otursa, amma da yerimiz bolmuş derler ya, öyleydi bu Reyhan Arap." (s. 47-48)

Bolu Beyi, Yusuf ile oğlunu öldürme görevini Reyhan Arap'a verir. Reyhan Arap, Yusuf'u çok sever ama Bey'in emrini yerine getirmezse onurunu kaybedecektir. Koca Yusuf'u yakalayan Arap, onun yalvarmalarına kulak asmaz. Bunu üzerine Yusuf, elindeki taşla onu yaralar. Oğlu, Arap'ı öldürecekken Arap yalvarmaya başlar. Koca Yusuf, Arap'ı bırakır.

11. A. 3. 5. Telli Nigar

Bolu Beyi'nin kız kardeşidir. Çocukluğundan beri Köroğlu'na aşıktır. Çok güzeldir. Köroğlu ile kaçıp, sarayı ve parayı bırakıp, Çamlıbel'de yaşar.

11. A. 3. 6. Köse Kenan

Çamlıbel'i ele geçirmiş, yaşlı bir eşkıya olan Köse Kenan, sinirlenince kendini kontrol edemeyen biridir. Kendini bildi bileli Çamlıbel'de eşkıyalık yapan Köse Kenan, çok kurnaz biridir. Köroğlu'nu görünce onun büyük bir eşkıya olacağını anlar ve Çamlıbel'i ona vererek kendisi de onun emrine girer. "Kısa boylu, kütemez enli bir köse idi. Çenesinin çukurunda yalnız bir tek tüy vardı. Kalın, sağlam, urgan gibi bir tüy. Hoş zamanında bu tüy çenesinin çukurunda kıvrılır yatar, hırslanınca da kalkar dikilir, yere saplanırdı. Kılıç gibi bir tüy olurdu. Köse o vakit bir adım atamazdı. Dünya yüzüne köse gibi bir öfkeli adam daha dünya yüzüne gelmişti. Eğer o tüy yere saplanmasaydı, öfkesini yenemeyen

Köse çok hanlar hanumanlar dağıtır, çok ocaklar söndürürdü." (s. 96-97) Köse Kenan, bu görüntüsüne rağmen çok iyi niyetlidir. Çamlıbel'de yol keserek elde ettiği ganimeti yoksullara dağıtır. O da Köroğlu ve İnce Memed gibi zenginden alıp fakire veren soylu eşkıyalardandır.

11. A. 3. 7. Kırat

Bir deniz aygırından olmuştur. Koca Yusuf, onu hiç güneş görmeyen bir tavlada çok iyi besleyerek yetiştirmiştir. Çok hızlıdır. Hiçbir at onu geçemez. "Kırat'ın kanatları vardır. Sırtında bir çift kanat... Kanat vaktinde kıvrılır tüylerin altında yatar, yola çıktı mı açılır, çadır gibi etrafı tutardı. Bu kanadı insanoğlu görürse sihir bozulur. Kırat koşmaz olurdu. İşte ol sebeptendir ki Kırat kimseyi yanına yaklaştırmazdı. Tüylerini kimse görmesin diye, kanadını kimse sezmesin diye." (s. 89)

Kırat, insanların yanında kimliği belli olmasın diye gerektiğinde zayıf, güçsüz bir at kılığına girer. Köroğlu, gücünü Kırat'tan alır.

11. B. KARACAOĞLAN

Halk şairlerimizden biri olan Yaşar Kemal'in Karacaoğlan'a büyük ilgisi vardır. Yaşar Kemal, bu eserinde Karacaoğlan'ın Elif'le yaşadığı aşkı anlatır. Bu eser sinemaya da aktarılmıştır.

11. B. 1. Romanın Özeti

Karacaoğlan, dünyayı tanıyıp, yeni yüzler görmek için sazını alıp obasından ayrılır. Yolda devesindeki yükü devrildiği için ilerleyemeyen bir adama yardımcı olur. Bu adam Deli Hüseyin'dir. Karacaoğlan'ı kendi obasına götürür. Yardımseverliği ve saz çalışı nedeniyle Karacaoğlan'ı çok seven Deli Hüseyin, onunla kan kardeşi olur.

Oba yoluna devam ederken Bey'in devesi inat eder ve yerinden kalkmaz. Deveyi orada bırakıp yollarına devam ederler. Bey'in kızı deveyi çok sevdiği için bu duruma üzülür. Karacaoğlan, devenin yanında saz çalarak onu ayağa kaldırır. Bu olay onun obada sevilmesini sağlar. Sazıyla da insanları mest eder. Bunların başında da Bey'in kızı gelir. İki aşık gizlice buluşurlar. Bir gece de kaçarlar. Fazla uzağa gitmeyip, yağmurdan dolayı bir mağaraya sığındıkları için Deli Hüseyin onları bulur ve Elif'i evine gönderir. Kız, eve gidince yağmurda mahsur kaldığını söyleyecektir. Yalnız onları sarılmış gören bir çoban çocuk, kızın annesine gördüklerini anlattığı için kızın annesi olanlardan haberdardır ama Bey'e söylemez. Kız evde aşkından deli olmaktadır. Karacaoğlan da yemeden içmeden kesilmiştir. Hüseyin arkadaşının bu haline çok üzülür. Köydeki arkadaşlarından yardım ister. Mıstık Ağa, Hüseyin'in Bey'in kızını isteme teklifini geri çevirir. Kısacık Duran, Hüseyin'in Bey'in kızını birlikte kaçırma isteğini sertçe geri çevirir ve gidip Bey'e bunu anlatır. Elif, babasının durumu öğrenmesi üzerine evden kaçar. Karcaoğlan ile Elif, obada evden eve dolaştırılarak saklanır. Mıstık Ağa, Hüseyin Ağa'nın eline bir mektup verip onları Küçükalioğlu'na gönderir. Küçükalioğlu da bir obanın beyidir. Onları şölenle karşılar. Aşıkları evlendirir. Onlara ve Hüseyin'e birer çadır verir. Bey ile Karacaoğlan dost olurlar. Bey'in Halil adlı kadın düşkünü bir yeğeni vardır. Elif'e musallat olup ona rahat vermez.

Elif, bir rezillik çıkmasın diye kimseye söyleyemez. Halil, Elif ile bir gece aynı yatakta ona dokunmadan yatarsa, onu rahat bırakacağını söyler. Elif, bunu kabul eder. Karacaoğlan, onları aynı yatakta görünce obayı terkeder. Hüseyin yıllarca onu arar ve onu ararken bir yağmurda sele kapılıp ölür. Elif'e ve Hüseyin'in çocuklarına Bey bakar. Elif, ölene kadar Karacaoğlan'ı bekler. Her yerden onun haberleri gelir. Elif, ölmeden önce bir çerçi ile ona haber gönderip, son bir kez görmek istediğini söyler. Karacaoğlan, o öldükten sonra gelebilir. Mezarının başındaki dut ağacına sazını takarak ortadan kaybolur.

11. B. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış

Burada Karacaoğlan ile oba beyi arasında bir çatışma vardır. Karacaoğlan, dünyayı tanımak için yollara düşmüş bir gezgin saz şairidir. Yolda bir oba beyinin kızına aşık olur. Kız ile kaçarlar. Evlenirler. Karacaoğlan, Köroğlu ve İnce Memed gibi halkın çıkarlarını koruyan bir eşkıya değildir. Sadece aşkı uğruna oba beyine karşı gelen bir saz şairidir. Onun sanatçı ve aşık kişiliği ön plandadır.

Elif, aşkı uğruna babasına karşı gelen bir beyle evlenmek yerine yoksul bir aşıkla evlenip mutlu olmayı tercih eden bir bey kızıdır. Bu yönüyle Ağrıdağı Efsanesi'ndeki Gülbahar'a, Köroğlu'daki Telli Nigar'a benzer. O da aşkına kavuşamaz. Çünkü Karacaoğlan, onu Küçükalioğlu'nun yeğeni ile aynı yatakta görünce ortadan kaybolur. Elif, kendisini rahat bırakması için birbirlerine dokunmadan sadece aynı yatakta yatmayı kabul etmiştir. Onları aynı yatakta gören Karacaoğlan olanları yanlış anlayıp ortadan yok olur. Bu yönüyle Ağrıdağı Efsanesi'ndeki Ahmet'e benzer. Karacaoğlan Ahmet gibi intihar etmez. Elif, hayatı boyunca Karcaoğlan'ı bekler. Ona her yolcu ile haber gönderir ama ölmeden önce bir daha onu göremez. Ölümünden sonra Karacaoğlan, mezarını ziyaret eder.

Oba beyi, törelerin aşktan daha önemli olduğunu düşünen, bu nedenle kızının bir beyle evlenmesi gerektiğine inanan zalim bir beydir. Kısacık Duran da ona yardımcı olan obalılardandır.

Mıstık Ağa, Yaşar Kemal'in romanlarında çok görülen, işiyle ilgilenen, az konuşan, cesur, haksızlığa karşı çıkan, akıllı, asıl kahramana öğütler veren

demircilerdendir. Çevreleri tarafından da saygı gören bu kişiler yardımseverdirler. Elif'i istemek için oba beyi gibi bir zalimin ayağına gitmeyi onursuzluk olarak görür ama Karacaoğlan ve Elif'i evlendirmesi için bir bey olan Küçükalioğlu'na mektup yazar.

Hürüce, Elif ile Karacaoğlan'ı evinde saklar. Dağın Öte Yüzü'ndaki Meryemce, İnce Memed'deki Hürü gibi cesur, güçlü, haksızlığa karşı çıkan, asıl kahramana yardım eden yaşlı kadın tipidir.

Küçükalioğlu, iyi bir beydir. Ali, Deli Hüseyin'e dostluğun ölmediğini gösteren iyi bir dosttur. Halil bir ırz düşmanıdır. Deli Hüseyin ise Karacaoğlan'ı çok seven, onun Elif ile evlenebilmesi için her türlü tehlikeyi göze alıp yardım eden, Karacaoğlan ortadan kaybolunca da karısını ve çocuklarını beye emanet edip onu aramaya giden ve yolda ölen ilginç bir kişiliktir.

Roman kişilerini iyi ve kötü kişiler olarak iki gruba ayırabiliriz.

İyiler: Karacaoğlan, Deli Hüseyin, Mıstık Ağa, Ali, Hürüce, Küçükalioğlu, Hatun.

Kötüler: Oba Beyi, Kısacık Duran ve Halil.

Roman kişileri yaşlarına göre şu şekilde sınıflandırılabilir:

Romandaki gençler: Karacaoğlan, Deli Hüseyin, Elif, Kısacık Duran, Ali, Halil.

Yaşlılar: Mıstık Ağa, Oba Beyi, Hürüce,

Orta yaşlılar: Küçükalioğlu, Hatun.

Romandaki gençlerin sayısı daha fazladır.

Diğer romanlarda olduğu gibi bu romanda da kadınların sayısı erkeklere oranla daha azdır.

Kadınlar: Hürüce, Hatun, Elif.

Erkekler: Karacaoğlan, Deli Hüseyin, Mıstık Ağa, Kısacık Duran, Ali, Oba Beyi, Küçükalioğlu, Halil.

Roman kişilerini sosyal durumlarına göre şu şekilde sınıflandırabiliriz:

Beyler: Küçükalioğlu, Oba Beyi, Halil, Beyin hanımı, Elif.

Obalılar: Deli Hüseyin, Kısacık Duran, Ali, Hürüce.

Saz şairi: Karcaoğlan.

Demirci: Mıstık Ağa.

11. B. 3. Şahıs Kadrosu

11. B. 3. 1. Karacaoğlan

Karacaoğlan, çaldığı saz ve söylediği türkülerle obasında çok sevilen biridir. Bir gün yeni yerler görüp, yeni insanlar tanımak için obasından ayrılır. Devesinden düşen yükü doğrultamayan bir adama rastlar. Adamın yükü yerleştirmesine yardım eder. Adam da onu obasına davet eder. Adamın adı Deli Hüseyin'dir. Deli Hüseyin, Karacaoğlan'ı çok sever. İkisi kan kardeşi olurlar. Karacaoğlan, sazıyla kendini obalılara sevdirir. Oba Beyi'nin kızı ile birbirlerine aşık olurlar. Karacaoğlan yemeden içmeden kesilir. Arkadaşı Hüseyin ise onu kardeşi gibi sevdiği için ona yardımcı olmaya çalışır. Bey'in olanlardan haberi olunca Elif ile Küçükalioğlu'nun obasına kaçarlar. Obada Karacaoğlan, kendini herkese sevdirir. Karısını bir gece Bey'in yeğeni ile aynı yatakta görünce oradan ayrılıp, diyar diyar dolaşıp, saz çalar. Elif, defalarca ona haber gönderip, işin aslını anlatsa da Karcaoğlan, Elif'e bir türlü geri dönemez. Ancak ölümünden sonra Elif'in mezarına gidebilir.

11. B. 3. 2. Deli Hüseyin

Karacaoğlan ile kan kardeşi olduktan sonra onu evinde misafir eder. Onun Bey kızına aşık olup üzülmesine dayanamaz ve ona yardımcı olmaya çalışır. Önce Mıstık Ağa'ya gidip, ondan Bey'in kızını istemesini ister. Mıstık Ağa, Bey'in ayağına ne sebeple olursa olsun gitmeyeceğini söyleyince, ondan kızı kaçırdıktan sonra onları saklaması için arkadaşına bir mektup yazmasını ister. O da bunu kabul eder.

Hüseyin, arkadaşı olduğunu sandığı Kısacık Duran'dan kızı birlikte kaçırmalarını ister. Kısacık Duran, Karacaoğlan'ı Bey'in kızına layık bulmadığını söyleyince onu bu söylediklerini Bey'e söylemesi halinde öldürmekle tehdit eder.

Hüseyin, kızı kaçırma teklifini Ali'ye yapıp, olumlu cevap alınca arkadaşlığın ölmediğini anlayıp sevincinden ağlar.

Bey'in bu olanlardan haberi olunca köyden kaçmak zorunda kalır. Küçükalioğlu'nun obasında yaşarlarken Karacaoğlan'ın oradan ayrılması üzerine Bey'den karısı ve çocuklarına bakma sözü alarak Karacaoğlan'ı arar. Onu bulamadan sel sularına kapılarak ölür.

11. B. 3. 3. Elif

Bey kızıdır ama Karacaoğlan'a aşık olur. Babasının haberi olunca Karacaoğlan ile Küçükalioğlu'nun obasına kaçarlar. Orada evlenirler. Küçükalioğlu'nun yeğeni Halil, kendisine aşık olup rahat yüzü göstermez olunca kimselere bunu anlatamaz. Çünkü Hem Bey'i hem de Karacaoğlan'ı üzmek istemez. Halil, bir gece Elif'e dokunmadan onunla aynı yatakta yatarsa onu rahat bırakacağını söyler. Elif, ondan kurtulmak için teklifi kabul eder. Gece Karacaoğlan, ikisini aynı yatakta görünce oradan ayrılır. Elif, hayatının sonuna kadar onu bekler. Her gelenle Karacaoğlan'a işin aslını anlatan haberler gönderir. Ağzından onun adını düşürmez. Mutlaka onun bir gün geleceğini düşünmektedir. Ama Karacaoğlan'ı bir daha hiç göremez.

11. B. 3. 4. Mıstık Ağa

Mıstık Ağa, hem demircilik hem de marangozlukta ustadır. Seksen yaşında, sessiz, işine değer veren, sert biridir. Bey bile onun yanında büzülerek durur. Çevresindekiler gereksiz konuşup onun tarafından kovulmak istemezler. Yaşar Kemal'in dürüst, işine önem veren, gereksiz laf etmeyen, güçlü demirci tiplerindendir.

Deli Hüseyin, Mıstık Ağa'ya gelerek, ondan Elif'i Karacaoğlan'a istemesi için Bey'e gitmesini ister. Mıstık Ağa, " Bir kız için o zalimin evine gitmem. Beni kırar. Kırmayacağını bile bilsem gitmem. Bir can için de olsa, o kanlı zalimin evine gitmem."(s. 164-165) diyerek bu teklifi reddeder. Daha sonra Hüseyin gene gelerek ondan en yakın arkadaşına, bir mektup yazmasını ister. Onlar, Elif'i

kaçırıp, Mıstık Ağa'nın arkadaşına gidecekler, arkadaşı da canını bile verse onları teslim etmeyecektir Bey'e. Aşıklar, beyden kaçtıklarında arkadaşı olan Küçükalioğlu'na mektup yazarak, onlara yardımcı olmasını ister.

11. B. 3. 5. Kısacık Duran

Deli Hüseyin, Kısacık Duran'a gidip, Karacaoğlan için Elif'i kaçırmayı teklif eder. Kısacık Duran " Kocaman Bey'imin kızını ne idiğü belirsiz, çingene mi aptal mı belli değil bir aşığa, bir sazcıya layık bulmam." (s. 166) der. Hüseyin, bu güleç yüzlü adamı dost zannedip, ondan yardım istediği için kendine kızar. Kısacık Duran, Hüseyin gittikten sonra Hüseyin'in onu öldüreceğini bilmesine rağmen obanın onurunu korumak için Bey'e bildiklerini anlatır.

11. B. 3. 6. Ali

Hüseyin, Bey'in kızını kaçırmak için ondan yardım ister. Ali, "Her işin başım üstüne. Canımı bile esirgemem senden. Her işin... Ölüm varsa da ucunda... Sen neredeysen, ben de orada." (s. 168) diyerek arkadaşlığını ispatlamış olur.

11. B. 3. 7. Bey

Köroğlu'nun aşık olduğu kızın babasıdır. Obanın beyidir. Karacaoğlan ile kızı kaçınca obadaki bütün evleri aratarak, aşıklarla birlikte, bulundukları evdeki herkesin de öldürülmesi emrini verir. Töreler gereği, kızının bir aşıkla değil bir bey kızıyla evlenmesini ister.

11. B. 3. 8. Hürüce

Seksen yaşındadır. Elif ile Karacaoğlan, kaçtıklarında onun evine sığınırlar. O da "Başım üstünde yeriniz var. Bey değil, Hazreti Ali de gelse sizi bu evden alamaz. Benim ölümün üstünden geçmedikten sonra alamaz." (s. 172) diyerek aşıkları saklar.

11. B. 3. 9. Küçükalioğlu

Mıstık Ağa'nın kendisine gönderdiği Elif ile Karacaoğlan'ı şölenle karşılar. Onları evlendirir. Hüseyin'e ve Karacaoğlan'a birer çadır verir. Yeğeni Halil'in Elif'i rahatsız ettiğini ve karısının da onu öldürdüğünü öğrenince "Gidin de leşini köpeklere atın onun... Böyle bir adamın ölüsünü toprak toprak bile kabul etmez." diyerek karısını onaylar. Karacaoğlan'ı aramaya giden Hüseyin'in karısı ile çocuklarına ve Elif'e ölene kadar bakar.

11 .B. 3. 10. Halil

Bey'in yeğeni olan Halil, öksüz kaldığı için Beyb tarafından değer görmüştür. Bu nedenle şımaran Halil, çevredeki kızlara rahat vermez. Küçükalioğlu onun yüzünden rezil olmuştur. Halil, Elif'e de aşık olmuş ve onu rahatsız etmeye başlamıştır. Elif'e bir gece ona dokunmadan aynı yatakta yatmaları karşılığında onu rahat bırakacağını söyler. Elif, kabul eder. Karcaoğlan onları görünce ortadan kaybolur. Karacaalioğlu'nun hanımı da onu çamaşır tokacını başına vurarak öldürür.

11. B. 3. 11. Hatun

Küçükalioğlu'nun hanımıdır. Halil'in Elif'e yaptıklarını öğrenince çamaşır tokacıyla başına vurarak onu öldürür. Yaptığından da gurur duyar.

11. C. ALAGEYİK

Alageyik bir halk efsanesidir. Halil ile Zeynep'in aşkının anlatıldığı Alageyik, 1959'da Atıf Yılmaz tarafından filme alınmıştır.

11. C. 1. Romanın Özeti

Sarıcalı köyünden Halil'in ailesi ile Gökdere köyünden Karaca Ali'nin ailesi arasında eskiden gelen bir kan davası vardır. En son Halil'in babası

öldürülmüştür. Halil, Zeynep ile nişanlıdır. Geyik avına düşkündür. Karaca Ali de Zeynep'e aşıktır ama aşkı karşılıksızdır. Ne pahasına olursa olsun Zeynep'le evlenmek isteyen Karaca Ali, Halil, dağda geyik avındayken adamlarıyla dağa çıkar ve onu öldürmeye çalışır. Başarılı olamayınca geri dönüp kızı ailesinden ister. Karaca Ali, çok zengin ve güçlü biridir. Kimse onunla düşman olmak istemez. Gökdere köylüleri de aradaki düşmanlığı eritmek için kızın rızası olmadığı halde Zeynep'i Karaca Ali'ye verirler. O da düğün hazırlıklarına başlar. Bu olaylar olurken Halil, dağda geyik avındadır. Avdan dönen Halil'e kimse utancından olayları anlatamaz. Sadece Sultan Karı, cesurca olanları anlatır ve hem Halil'i hem de köylüleri, yüzüğü götürüp Karaca Halil'e geri vermeleri için kışkırtır. Halil, yüzüğü geri götürür. Bu olaydan sonra Karaca Ali, Gökdere köylülerini bezdirmek için sürülerini kaçırır. Köyün muhtarı da gizliden gizliye onunla birlik olmuştur. Halil'in düğününü geciktirmeye çalışmaktadır. İki köy arasında gene adam öldürmeler, sürüleri kaçırmalar başladı. Bir ay süren çatışmalardan sonra köyden aleyhine laflar geldiğini duyan Karaca Ali, korkusundan barışa karar verir. Barış yapılır. Karaca Ali, Halil'i öldürmek için geyik avına gidip yalnız kalmasını beklemektedir. Muhtar Gök Hüseyin ve oğlu bir gün onu kışkırtarak geyik avına gitmesini sağlarlar. Halil, Zeynep'in yalvarmalarına bakmadan geyik avına gider. Arkasından Zeynep de onu takip eder. Zeynep, Halil'i pusuya düşüren Karaca Halil'in adamlarının sıktığı kurşunun önüne geçer ve vurulur ama yarası ağır değildir. Birlikte adamlardan kurtulurlar. Halil, dönüşte bir geyiğin yavrusunu vurur. Zeynep, bunun uğursuzluk getireceğini söyler. Zeynep, uzaktan getirilen ünlü bir cerrah sayesinde iyileşir. Halil, bu süre boyunca kendini ava gitmemek için zor tutar. Karaca Ali, Halil'in köyünün yakınlarında onun aklını çelmek için sürekli geyik taklidi yaptırır. Halil, düğünden önce geyik avına gitmeyeceğine söz verdiği için kendine hakim olur. Düğün günü geyik sesleri duyan Ali, dağa çıkar. Karaca Ali'nin adamlarının pususuna yakalanır. Karaca Ali ile adamlarından birini öldürür. Dönerken gördüğü geyiği vurur, onu kesmeye çalışırken uçurumdan düşer, ağır yaralanır. Uçurumum başına gelen Zeynep de kendini aşağı atar. Aşıklar, beraber ölürler.

11. C. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış

Şahıs kadrosu çok sınırlı olan romanda yine iyilerle kötüler arasında bir çatışma vardır. Aralarında uzun yıllardır kan davası olan iki aileden Karaca Ali, kötü; Halil ise iyidir. İkisinin arasındaki sorun kan davasından çok aynı kıza aşık olmalarıdır. Zeynep, Halil'i sevmektedir ve iki genç nişanlıdır. Karaca Ali bunu bildiği halde Zeynep'i ister. Zeynep'in ailesi hem iki köy arasındaki düşmanlık ortadan kalksın diye hem de Karaca Ali zengin olduğu için Zeynep'i ona verirler. Halil, geyik avı tutkunudur. Bütün olaylar o avdayken olmuştur. Avdan döndükten sonra Karaca Ali'ye yüzüğü geri götürür. Karaca Ali, onu öldürmek için onun ava gitmesini bekler. Ava gittiğinde Karaca Ali ile Halil arasında başlayan çatışmada Halil, Karaca Ali'yi öldürür. Kendisi de uçurumdan düşer ve ölür. Zeynep de arkasından atlar.

Halil, cesur ve iyi bir insandır. Zeynep'e aşıktır ve aşkı için her şeyi yapar. Haksızlıkla mücadele eder. Halil'in en önemli özelliği av tutkusudur. Kendisini geyik avından alamamasıdır. Bu tutku onun ölümüne sebep olur. Halil, asla yavrusu olan geyikleri vurmaz. Bir keresinde kaza sonucu bir geyik yavrusu öldürür. Zeynep bunun uğursuzluk getireceğini söyler. Gerçekten de romanın sonunda Halil, yavrusunu öldürdüğü geyiğin annesini de vurur. Onun derisini yüzerken geyiğin tekmesi ile uçuruma yuvarlanır. Geyik Halil'den öcünü alır. Burada Halil, yaptığı haksızlığın cezasını çekmiş olur.

Roman kişileri iyiler ve kötüler olarak şu şekilde sınıflandırılabilir:

İyiler: Halil, Zeynep, Süleyman Koca, Sultan Karı, Mustan Çavuş, Halil'in köylüleri.

Kötüler: Karaca Ali, Gök Hüseyin Ağa, Karaca Ali'nin adamları.

Romandaki gençler: Halil, Karaca Ali, Zeynep.

Romandaki Yaşlılar: Süleyman Koca, Sultan Karı, Gök Hüseyin Ağa, Mutsan Çavuş.

Romanda ön planda gelen kişilerin hepsi gençtir.

Romandaki kadınlar:Sultan Karı, Zeynep.

Erkekler:Halil, Karaca Ali, Mustan Çavuş, Süleyman Koca, Gök Hüseyin Ağa.

Gök Hüseyin Ağa, Halil'in köyünün muhtarıdır. Karaca Ali ile işbirliği yapar. Bu nedenle kötü yönetici tipleri arasında yer alır.

Roman kişileri sosyal durumlarına göre şu şekilde sınıflandırılabilir:

Zengin köylü: Karaca Ali.

Yoksul köylüler: Halil, Mutsan Çavuş, Süleyman Koca, Sultan Karı, Zeynep.

Muhtar:Gök Hüseyin Ağa.

11. C. 3. Şahıs Kadrosu

11. C. 3. 1. Halil

Halil, Gökdere köyünden bir geyik avcısıdır. Zeynep ile nişanlıdır. "Geyik avı onda bir tutkuydu. Tutkuların belasıydı. Deselerdi ki, geyik avından mı vazgeçersin, sevgilinden mi vazgeçersin? Halil buna bir karşılık veremez, düşünür kalırdı." (s. 212) Halil, yavrusu olan geyikleri ve yavrularını kesinlikle öldürmez.

Halil, bir geyik avındayken nişanlısı Zeynep, Karaca Ali ile nişanlanır. Köye dönünce bu olayı öğrenen Halil, Sultan Karı'nın kendisine verdiği cesaret ile yüzüğü Karaca Ali'ye geri götürür.

Halil, geyik avından bir türlü vazgeçemez. Düğün günü gene geyik avına gider. Yavrusunu öldürdüğü geyiği keserken geyiğin darbesiyle kendini uçurumun dibinde bulur ve ölür.

11. C. 3. 2. Karaca Ali

Sarıçalı köyünün en zenginidir. Kalabalık bir ailesi vardır. Bu aile birbirine çok bağlı olduğu için Karaca Ali, köyün en güçlü insanıdır. Halil'in ailesi ile Karaca Ali'nin ailesi arasında kan davası vardır. En son Halil'in babası öldürülmüştür.

Karaca Ali, Halil'in nişanlısı Zeynep'e aşık olur. Ondan karşılık görmez. Önce adamlarını toplayıp, Halil'i öldürmeye çıkar. Başarılı olamayınca kızı ailesinden ister. Gökdere köylüleri, Karaca Ali'den korktukları ve barış istedikleri için kızı hemen verirler. Karaca Ali de düğün hazırlıklarına başlar. Kızın onu istememesini umursamaz. Halil, geri döndüğünde yüzüğü Ali'ye geri verir. Karaca Ali, onu öldürmek için adamlarına geyik taklidi yaptırarak, Halil'in ava çıkmasını sağlamaya çalışır. Halil'e kurduğu pusuda Halil tarafından öldürülür.

11. C. 3. 3. Mustan Çavuş

Karaca Ali'nin adamlarındandır. Nereden geldiği ve kim olduğu bilinmez. Başından çok olay geçmiş biri olduğu bellidir. Karaca Ali'nin yanına sığınmıştır.

11. C. 3. 4. Süleyman Koca

Sarıcalı köyünün en yaşlısı ve en saygı duyulanıdır. Karaca Ali, Zeynep'i istemesi için onu gönderir. Süleyman Koca, kızın isteği olmadan kardeşlerinin onu Karaca Ali'ye vermelerine üzülür ve şunları söyler: "Gönlü yoksa, bacını yavuklusundan ayırıp da verme! İki elim yakanda olur sonra. Bir de deme ki bu ne çeşit bir dünürcü. Ben dünürcüyüm amma, bende yürek var." (s. 238)

Süleyman Koca, Halil, yüzüğü geri getirdiği zaman onu öldürmekten bahseden Karaca Ali'ye kan dökmemesini, bu işten vazgeçmesini büyük bir cesaretle söyler. Ali, onu dinlemez.

11. C. 3. 5. Sultan Karı

Yaşlı ve güçlü köylü kadını tiplerindendir. Köylüler onun erkek gibi bir kadın olduğunu söylerler. Kocası bir geyik avına gimiş ve geri dönmemiştir. Köylüler, kocasının Sarıcalılar tarafından öldürüldüğünü düşünürler. Sultan Karı, Zeynep'in istemediği halde Karaca Halil'e verilmesi üzerine köy kurulundakilere saldırır ve kendisi ölmeden kimsenin Zeynep'i alamayacağını söyler.

Halil, geyik avından döndüğünde köylülerin ona olanları anlatacak yüzleri yoktur. Sultan Karı, ona olanları anlatır ve hem onu hem de köylüleri yüzüğü Karaca'ya götürmeleri için cesaretlendirir. Ateşli konuşmalarıyla herkesi etkiler. Halil, onun verdiği cesaret ve akıl ile yüzüğü Karaca Ali'ye götürür.

Sultan Karı, Halil'in sonunun geyik avından olacağını anladığı için Halil'i sürekli denetler ama onun bir geyik avında ölmesine engel olamaz.

11. C. 3. 6. Zeynep

Halil'in nişanlısıdır ve ona aşıktır. Karaca Ali'nin adamlarının Halil'e kurdukları pusuda kurşunların önüne geçerek Halil'i korumaya çalışırken kendisi yaralanır. İyileşince Halil ile evlendikleri gün Halil, gene kendini tutamayıp geyik avına çıkar. Zeynep, Halil'in bir uçurumun dibinde ölmek üzere olduğunu görünce kendisi de uçurumdan atlar ve ikisi birlikte ölürler.

11. C. 3. 7. Gök Hüseyin Ağa

Gökdere köyünün muhtarıdır. Karaca Ali ile işbirliği içindedir. Ona gidip, köylüyü kışkırtan kişinin Sultan Karı olduğunu söyler. Karaca'nın isteğiyle Halil'in düğününü geciktirir.

12. AĞRIDAĞI EFSANESİ[41]

1970'te Hürriyet'te tefrika edildikten sonra aynı yıl Abidin Dino'nun çizgileriyle kitap halinde basılmıştır. Yazar, konunun bir destandan alınmadığını, tamamen kendisi tarafından tasarlandığını söyler. Bu nedenle yazar, konunun bir destandan alındığını söyleyen çevreler tarafından eleştirilir.

Roman, halk destanlarına benzeyen bir anlatımla, şiir diliyle yazılmıştır. Yaşar Kemal, bir aşk öyküsünün etrafında yöre insanının Osmanlı dönemindeki sorunlarını anlatır.

Ağrıdağı Efsanesi, tüm dünyada büyük ilgi görmüş, pek çok ülkede yayımlanmıştır. Roman, ülkemizde filme de alınmıştır.

12. 1. Romanın Özeti

Ahmet, Ağrı'da yaşayan bir çobandır. Bir gün kapısında güzel bir at bulur. Geleneğe göre kapıya gelen at üç kez uzağa bırakılır, at tekrar kapıya gelirse artık kapısında durduğu evin sahibinin atı olur. Ahmet de öyle yapar. At artık onundur. Beyazıt Paşası Mahmut atını Ahmet'ten ister. Ahmet, atı geri vermeyince, arkadaşı yaşlı Sofi ile birlikte zindana atılır. Kendisini destekleyen Musa Bey de zindana atılır. Sofi, zindanda kaval çalarken Mahmut Bey'in güzel ve zeki kızı Gülbahar kaval sesinden çok etkilenir ve sık sık Sofi'yi ziyaret eder. Ahmet de zindana atılınca Gülbahar, zindan bekçisi Memo sayesinde Ahmet'i uzaktan görüp ona aşık olur. Ahmet de çok güzel kaval çalmaktadır. Gülbahar ile Ahmet gizli gizli görüşürler. Mahmut Paşa kırk gün içinde at geri getirilmezse üçünün da boynunu vurduracaktır. Gülbahar, Ahmet'i kurtarmak için çareler düşünür. Durumu kardeşi Yusuf'a anlatır. Yusuf çok korkar ve Gülbahar'a yardım etmez. Gülbahar, Demirci Hüso'ya gider. Hüso, onu Kervan Şeyhi'ne gönderir. Kervan Şeyhi, mührünü Hüso'ya vererek ondan atı getirmesini ister. Hüso atı getirip sarayın kapısına bağlar. Paşa, mahkumları mutlaka idam ettirmek istediği için atın kendisine ait

[41] Alıntılar, romanın Milliyet Yayınları'ndan çıkan 1978 tarihli baskısından alınmıştır.

olmadığını söyler ve idamdan vazgeçmez. Gülbahar, Memo'ya giderek ondan Ahmet'i bırakması karşılığında ona ne isterse vereceğini söyler. Memo ondan sadece saçının bir tutamını ister. Alınca da tutukluları serbest bırakır. Sabah olunca Paşa'nın gözü önünde kendini uçuruma atar ve dünyadan istediğini almış olmanın mutluluğu ile ölür.

Yusuf, babasının her şeyi bildiğini ve kendisini öldüreceğini düşünerek babasının korkusundan ona Gülbahar'ın bütün yaptıklarını anlatır. Paşa, Gülbahar'ı gizlice zindana attırır.

Gülbahar'ın zindana atıldığı kısa sürede halk arasında duyulur. Gülbahar ile Ahmet'in aşkı için türküler çıkarılır. Bir gün halk Mahmut Paşa'nın sarayına yürür, kapıyı kırıp içeri girerler. Paşa Gülbahar'ı onlara teslim etmek zorunda kalır. Kervan Şeyhi, aşıkları Hoşap Beyi'nin kalesine gönderir. Töre gereği, beyin aşıkları evlendirmesi ve gelenlere ne pahasına olursa olsun teslim etmemesi gerekmektedir.

Ahmet'in Gülbahar'a karşı tavırları değişir. Gülbahar'ın bütün ısrarlarına rağmen bunun nedenini Gülbahar'a söylemez.

Mahmut Paşa, Hoşap beyinin elçilerini üzerlerine asker göndermekle tehdit eder ama Hoşap Beyi kesinlikle aşıkları teslim etmez. Mahmut Paşa, savaştan çekinmektedir. Sağ kolu İsmail Ağa'nın teklifi üzerine düğün için bir şart sunar. Ahmet'i o güne kadar kimsenin çıkamadığı Ağrıdağı'na çıkacak, ondan sonra düğün yapılacaktır. Mahmut Paşa, Ahmet'in dağa çıkamayacağını zannettiği için bu işten kurtulduğunu düşünüp sevinir. Ama halk Mahmut Ağa'nın zalimliğinden artık bıkmıştır. Ahmet'i ölüme gönderdiğini anlayınca öfkeli kalabalık sarayın etrafını sarar. Mahmut Ağa, kalabalıktan çok korkar ve Ahmet'i bağışladığını söyler. Kalabalık dağılır. Ahmet, Ağrı'nın doruğuna çıkar ve ateşi yakar. Geri dönünce Gülbahar'a derdini açar. Gülbahar'ın Memo'ya Ahmet'in canını kurtarmak için ne verdiğini sorar. Gülbahar'ın ne isterse vereceğini söylemesi üzerine de o gece oradan yok olur. Kendisini Küpgölü'ne atar.

12. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış

Şahıs kadrosu bakımından çok sınırlı olan romanda dağlılar ile saraylılar arasında bir çatışma vardır. Kendisi de bir dağlı olan Mahmut Paşa, değişmiş, bozulmuş ve töreleri unutmuştur. Mahmut Paşa'nın babası eğitim gördükten sonra İstanbul'a gidip, saraya girmiş ve Beyazıt'a paşa olarak gönderilmiştir. Mahmut Paşa da iyi eğitim görmüştür. İstanbul'dan dönmek ona zor gelmiştir. Kendisinin de bir dağlı olduğunu unutmuş, dağlıları küçümsemektedir. Mahmut Paşa, kendisini bir Osmanlı olarak görür ve Osmanlılıkla gurur duyar.

Dağlıları ise Ahmet temsil eder. Mahmut Paşa'nın atı kaçar ve Ahmet'in kapısında durur. O yörenin törelerine göre kapıya gelmiş bir at üç kez uzağa bırakılır. Üçünde de geri gelirse at artık o evin sahibinin atı olur. Ahmet de töreye uyar ve ata sahip olur. Mahmut Paşa, atı geri istediğinde vermez. Bunun üzerine araya giren Musa Bey, Mahmut Paşa'dan Ahmet'in tutuklanmayacağı sözünü aldıktan sonra Ahmet'i saraya getirir. Mahmut Paşa, sözünü tutmaz ve Ahmet'i zindana attırır. Buna karşı çıkan Musa Bey'i de zindana attırır. Böylece Mahmut Paşa, hem atla ilgili töreye uymaz hem de sözünü tutmaz. Yöre halkı ile Mahmut Paşa arasındaki en önemli farklardan biri de verilen sözün tutulmasıdır. Yöre halkı canları pahasına da olsa sözlerini tutarlar. Araya saygın bir insan olan Demirci Hüso ile dini bir kişilik olan Kervan Şeyhi girer. At, geri getirilir. Mahmut Paşa, Ahmet'i mutlaka asmak istediği için atın kendisine ait olmadığı yalanını söyler. Mahmut Paşa aşka da değer vermez. Kızı Gülbahar'ın Ahmet'e aşık olduğunu öğrenince kızını hapse atar. Yöre halkı buna katlanamaz ve sarayı basarak aşıkları kurtarır. Mahmut Bey, törelere değer vermeyen, verdiği sözleri tutmayan, yalan söyleyen, halkı küçümseyen yöneticilerin temsilcisidir.

Ahmet, sözünün eri, törelere ve aşka değer veren dağlıların temsilcisidir. Zindana atılsa bile Mahmut Paşa'nın atının artık kendisine ait olduğunu söyler ve atı geri vermez. Mahmut Paşa'nın atı, Ahmet'in evinin önüne üç kez gelir. Bu motif, Köroğlu'nun atı Kırat'ta da vardır. Kırat da sahibinin evine gelir. Atın sahibini seçmesi, halk masallarında vardır.

Romanın sonunda onun namus kavramına çok değer verdiği ve sevdiğini kıskandığı görülür. Gülbahar, Ahmet'i kurtarmak için Zindancı Memo'ya ne isterse vereceğini söylemiştir. Bunu öğrenen Ahmet, Gülbahar'ı bırakıp kendisini Küpgölü'ne atar.

Romandaki kişiler sosyal durumlarına göre şu şekilde sınıflandırılabilir.

Dağlılar: Ahmet, Sofi, Demirci Hüso.

Paşalar, beyler: Mahmut Paşa, İsmail Ağa, Hoşap Beyi, Musa Bey.

Saraylılar: Gülbahar, Yusuf, Zindancı Memo, Gülistan, Gülriz.

Din adamı: Kervan Şeyhi.

Roman kişilerini iyiler ve kötüler olarak iki gruba ayırabiliriz:

İyiler: Ahmet, Sofi, Gülbahar, Gülistan, Gülriz, Musa Bey, Memo, Demirci Hüso, Kervan Şeyhi, Hoşap Beyi.

Kötüler: Mahmut Paşa, Yusuf, İsmail Ağa.

Romanda kadınların sayısı erkeklere oranla çok azdır. Gülbahar, Gülistan ve Gülriz romanda yer alan kadınlardır. Gülbahar, paşa kızı olmasına rağmen, dağlılar gibi giyinen, diğer saraylıların tersine halkla yakın ilişkiler kuran biridir. Ahmet aşık olunca babasından korkmadan aşkın peşinden gider. Ahmet'i zindandan kurtarabilmek için Zindancı Memo'ya ne isterse vereceğini söyler. Ahmet, kurtulduktan sonra Gülbahar'ın kendisini kurtarmak için ne yaptığını öğrenir. Kıskançlık ve namus kavramına verdiği değer nedeniyle kendini Küpgölü'ne atar. Gülbahar da onun arkasından gider ama onu bulamaz. İkisi o yörede efsaneleşir.

Romandaki erkekler: Ahmet, Sofi, Mahmut Paşa, Musa Bey, Memo, Yusuf, Demirci Hüso, Kervan Şeyhi, Hoşap Beyi, İsmail Ağa.

Mahmut Paşa'nın sağ kolu olan İsmail Ağa da Mahmut Paşa gibi saraylıları temsil eder. Hoşap Beyi ve Musa Bey, zengin birer beydirler ve törelere son derece bağlıdırlar. Aşıklara yardımcı olurlar. Bu yönleriyle saraylıların karşısında yer alırlar.

Romanda Mahmut Bey'in eğitimli olduğu belirtilmiştir. Diğer kişilerin eğitim durumları ise belirtilmemiştir.

Roman kişilerinin etnik kökenleri de belirtilmemiştir. Roman dağlılar ile saraylılar arasındaki mücadeleyi anlatır.

Yaşar Kemal'in romanlarında geniş yer tutan demirciler, her zaman iyi karakterlerdir. Cesur, yardımsever, güçlü ve biraz da mistik karakterlerdir. Gizemli tarafları vardır. Demirci Hüso, bu özelliklerin tamamına uyar.

Kervan Beyi, yöre halkının saygı duyduğu, dini bir kişiliktir. İnce Memed'deki Anacık Sultan gibi iyi din adamlarındandır. Yaşar Kemal'in romanlarında din adamları her zaman iyi değildir. Bazıları ezici güçlerin tarafındadırlar.

Romanda çocuk karakter yoktur.

Romandaki gençler: Ahmet,Gülbahar, Gülistan, Gülriz, Musa Bey, Memo, Yusuf.

Yaşlılar: Sofi, Mahmut Paşa, Demirci Hüso, Kervan Şeyhi.

Orta yaşlılar: Hoşap Beyi.

Romandaki gençlerin sayısı yaşlılara göre daha fazladır.

12. 3. Şahıs Kadrosu

12. 3. 1. Ahmet

Ahmet, Ağrıdağı'nın en iyi kaval çalan erkeğidir. "Ahmet'in sarışın, kıvır kıvır, altın sarısı, pırıltılı sakalı uzundu, dalga dalgaydı. Kirpikleri, iri, duru mavi gözlerine bir kederli özlemi katıyordu. Uzun boyluydu Ahmet. Saçları kıvır kıvır alnına dökülüyordu. Uzun ince yüzü yaralı bir karacanın acılı yüzünü ansıtıyordu. Bütün insanların kederi, özlemi, tutkusu gelmiş de bu yüze birikmişti. Bir düşte, bir büyüdeydi Ahmet. Aydınlık bir buğu ardındaydı yüzü. Görenin kanını kaynatan, uzak bilinmez bir dünyanın ateşine alıp götüren bir tadı vardı duruşunun, bakışının." (s. 35)

Ahmet, bir gün kapısının önünde güzel bir at bulur. Geleneğe göre kapıya gelen at üç kez uzağa bırakılır. At üçünde de geri dönerse artık atın sahibi, evin sahibidir. Ahmet de öyle yapar ve atın yeni sahibi olur. Atın sahibinin Beyazıt Paşası Mahmut Bey olduğu anlaşılır. Mahmut Bey, adamlarını gönderip atını geri

ister ama töre gereği Ahmet atı geri vermez. Ahmet'in yakın arkadaşı yaşlı Sofi, Mahmut Paşa'ya töreyi söylediği için zindana atılır. Sofi'nin kaval sesini duyan Paşa'nın zeki ve güzel kızı Gülbahar, Sofi ile dost olur. Ahmet de bir süre sonra, Musa Bey'in kendisine verdiği güvence ile Paşa'nın karşısına çıkar. Paşa, sözünde durmayıp Ahmet'i zindana attırınca Musa Bey, Paşa'ya karşı gelir. O da zindana attırılır. Zindanda kaval çalan Ahmet ile Gülbahar birbirlerine aşık olurlar. Gülbahar gizli gizli Ahmet'i görmeye gelir. Paşanın atın geri getirilmesine rağmen tutukluları bırakmaması üzerine Gülbahar, Memo'dan Ahmet'i bırakmasını ister. Bunun karşılığında ona ne isterse vereceğini söyler. Memo onun saçının bir tutamı karşılığında Ahmet'i bırakır. Aşıklar, Hoşap kalesine gönderilince Ahmet Gülbahar'a eskisi gibi davranmamaya başlar. Ahmet'in kafasına takılan bir düşünce vardır ama bütün ısrarlarına rağmen bunu Gülbahar ile paylaşmaz.

Mahmut Paşa, Ahmet'in Ağrıdağı'na çıkmasını ister. Ondan sonra düğüne izin verecektir. Ahmet, dağa çıkar. Geri döndüğünde uzun zamandır kafasını kurcalayan soruyu Gülbahar'a sorar. Gülbahar, Memo'ya Ahmet'in canı karşılığında ne vermiştir? Gülbahar, ne isterse vereceğini söylediğinde Ahmet, Gülbahar'ı bırakıp ortadan yok olur.

12. 3. 2. Sofi

Çok yaşlıdır. " Sofi bütün şu doğunun, Kafkas'ın, İran'ın, Turan'ın en ünlü kavalcısıydı." (s.11) Sofi, Ahmet'in kapısına gelen at üzerine şunları söyler: " 'Çok düşünme, atı al, şu aşağı yola bırak gel. At bir daha kapına gelirse, al gene götür. Bunu üç kere böyle yap,' dedi Sofi. At gene gelirse bu senin atındır. Atın sahibi bey de olsa, paşa da, Osmanlı Padişahı, Acem Şahı da olsa, Köroğlu da olsa, kelleni verir de bu atı veremezsin. Ve hem de veremeyiz.'" (s. 15) Sofi, Mahmut Bey'e de bunları söyleyince zindana atılır. Zindanda kaval çalışını çok beğenen Paşa'nın kızı Gülbahar ile dost olur.

12. 3. 3. Demirci Hüso

Yaşlı, güçlü, sert, işine önem veren demirci tiplerindendir. "Hüso'nun yaşı belli değildi. Demirci dükkanında beş oğluyla birlikte çalışır, çok güzel, altın işleme, keskin, kırılmaz kılıçlar döğerdi. Kendini bildi bileli paşa sarayına, bey konağına adımını atmamıştı. Ramazan'da oruç tutmaz, hiç namaz kılmaz, hiç dua etmezdi. Bazıları Hüso'nun ateşe taptığını söylüyorlardı. Bazı geceler körüğünü çekiyor çekiyor, dükkanın içi, kapısı kıvılcımlar içinde kalıyor, Hüso bu ateşin önünde dize gelip, ellerini ateşe açıyordu." (s. 60)

Gülbahar, Hüso'dan Ahmet'i kurtarmak için yardım ister. Hüso Gülbahar'ı Kervan Şeyhi'ne gönderir. Kervan Şeyhi, mührünü Hüso'ya verir ve atı getirmesini ister. Hüso atına atlayıp, atı getirir. Paşa, atın kendisine ait olmadığını söyler ve idamdan vazgeçmez. Bunu üzerine Hüso öfke içinde sarayın kapısına gider. "Bu zulümdür Paşa, bu zulümdür. Bu zulüm sürüp gitmeyecek. At senindir Paşa. Sen bu ata layık değilsin ama at senindir" (s. 77) diyerek atı bağlı olduğu yerden çözer.

Hüso, halkın Paşa'nın sarayını sarması üzerine şu sözleri söyler: "Biz hep böyle, her yerde birlik olsak, kimse bize diş geçiremez. Bize dağlar, şahlar dayanamaz. Hiç kimse... Yeter ki böyle birlik olalım." (s. 135) Bu sözlerden onun haksızlıklara boyun eğmeyen, asi kişiliği ortaya çıkar.

12. 3. 4. Kervan Şeyhi

Kervan yolunun kıyısındaki meşe ağacının altında yaz kış bir ayı postunun üstünde oturan çok yaşlı, ak sakallı biri olan Kervan Şeyhi, herkes tarafından saygı görür. Kervan yolundan geçenler, meşenin dibine para bırakırlar, Kervan Şeyhi de bu paraları bayramda yoksullara dağıtır.

Kervan Şeyhi, kendisinden Ahmet'i kurtarmak için yardım isteyen Gülbahar'ı kırmaz ve mührünü Demirci Hüso'ya vererek atı dağlılardan getirtir.

Gülbahar'ın zindandan çıkarıldığı zaman da gene aşıklara yardım eder ve onları evlendirmesi için Hoşap Beyi'ne gönderir.

12. 3. 5. Mahmut Paşa

Babası Erzurum Medresesi'nde eğitim gördükten sonra İstanbul'a gider, oaradan da Beyazıt'a paşa olarak gönderilir. Mahmut Paşa'nın babası oraya bir saray yaptırır ve sanatçıları, bilim adamlarını sarayına toplar. Dağlıların törelerine değer veren biridir. Bu nedenle dağlılar tarafından saygı görür. Mahmut Paşa da babası gibi Erzurum'da okur. Uzun süre dünyanın çeşitli yerlerini dolaştıktan sonra Beyazıt'a gelir. Biri Ermeni, biri Kürt, diğeri Kafkasyalı üç kadınla evlenir. Üç kızı, sekiz oğlu olur. Dağlılardan nefret eder. Onları ilkel insanlar olarak görür. "Paşa çok uzun boylu, kartal burunlu, kara gözlü, kara kıvırcık sakallıydı. Her halinde, davranışında, elini sallayışında, konuşmasında kendine güveni ortaya çıkıyordu. Çok az konuşuyor, hep düşünüyordu. Uzun adımlarla bir heybet gibi yürüyordu. Samur kürkünün içinde terliyordu boyuna." (s. 21)

Paşa'nın atı kaybolur. Törelere göre atın kapısına vardığı kişinin olması gerekmektedir. Paşa törelere uymaz. Önce kendisine töreyi anlatan Sofi'yi zindana atar. Sonra Ahmet'e beylerini gönderir ve kendisini tutuklatmayacağına söz verir ama sözünü tutmaz. Beylerinden Musa Bey'i de kendisine sözünü hatırlattığı için zindana attırır.

Paşa, zindana attırdığı üç kişiyi at geri gelmezse kırk gün içinde idam ettirecektir. Kervan Şeyhi ve Hüso sayesinde at geri getirilince Paşa bu atın kendisine ait olmadığını söyler ve adamları idam ettirmekten vazgeçmez.

Yusuf, babasına korkusundan Gülbahar'ın bütün yaptıklarını anlatır. Paşa Memo'yla ilgili gerçeği öğrenince halka rezil olmamak için gizlice kızını zindana atar.

Gülbahar'ın zindanda olduğu halk arasında duyulur ve bir gece öfkeli kalabalıklar, sarayın kapısını kırıp Gülbahar'ı alarak Ahmet'le beraber Hoşap Beyi'ne götürürler. Mahmut Paşa, Hoşap Beyi'nin elçisini üzerlerine asker göndermekle tehdit eder. Arkadaşı olan bey ve paşalardan yardım ister ama kimse ona yardım etmez. Tek başına Hoşap Beyi'yle savaşmaya da cesaret edemez. Sağ

kolu olan İsmail Ağa'nın aklına iyi bir fikir gelir. Düğünü kabul etmelerinin tek şartı o güne kadar kimsenin çıkamadığı Ağrıdağı'na Ahmet'in çıkmasıdır. Ahmet'in dağa çıkamayacağını kendilerinin de bu işten kolayca kurtulacaklarını zannederler. Halk, Paşa'nın zalimliğinden bıkmıştır. Aşıkları bahane ederek sarayı kuşatırlar. Mahmut Paşa, kalabalıklardan korkar. Ahmet'i affettiğini söyler. Kalabalık da dağılır.

12. 3. 6. İsmail Ağa

İsmail Ağa, Mahmut Paşa'nın sağ kolu ve akıl hocasıdır. Mahmut Paşa'nın törelere aykırı ve yıkıcı kararlar almasında etkili olur.

12. 3. 7. Hoşap Beyi

Kervan Şeyhi'nin kendisine evlendirmesi için gönderdiği Gülbahar ve Ahmet'i büyük bir konukseverlikle karşılar. Geleneklere göre kendisine sığınmış olan kızı babasına teslim etmemesi, ne pahasına olursa olsun babasının rızasını alarak kızın düğününü yapması gerekmektedir. Hoşap Bey'i Mahmut Paşa'nın ne kadar zalim olduğunu bildiği halde töreye uyar.

12. 3. 8. Musa Bey

Mahmut Paşa'nın beylerindendir. Ahmet'i zindana atılmayacağına dair güvence vererek Mahmut Paşa'ya getirir. Paşa'nın sözünde durmamasını kaldıramaz ve Paşa'ya karşı gelir. Paşa Musa Bey'i de zindana attırır.

12. 3. 9. Gülbahar

Mahmut Paşa'nın kızı olan Gülbahar, dağlı kadınlar gibi giyinir ve halkın arasında dolaşıp, yardıma ihtiyacı olanlara yardım eder. Babası ve kardeşleri gibi kendisini halktan üstün görmez. Bu nedenle köylüler tarafından çok sevilir. Çok zekidir. Az konuşur, sürekli gülümser. Sarayı hiç sevmez. Kardeşleriyle de anlaşamaz.

Gülbahar, zindanda kavalının sesini duyduğu Sofi ile dost olur. Ahmet'e de uzaktan aşık olur. Kendisine aşık olan zindan bekçisi Memo sayesinde Ahmet ile görüşür. Gülbahar, Ahmet'i zindandan kurtarmak için önce kardeşi Yusuf'tan yardım ister. Yusuf çok korktuğu için yardım etmez. Gülbahar bunun üzerine Demirci Hüso'ya oradan da Kervan Şeyhi'ne gider. Bu şekilde atı dağdan getirtir. Babasının, atın kendisine ait olmadığını söyleyip idam kararından vazgeçmemesi üzerine Memo'ya giderek Ahmet'i bırakması karşılığında ne isterse vereceğini söyler. Memo sadece Gülbahar'ın saçından birkaç tel ister ve tutukluları serbest bırakır. Kendisi de sabah kalenin burçlarından atlayarak ölür.

Gülbahar, kardeşi Yusuf'un korkusundan babasına her şeyi anlatması üzerine zindana atılır. Bir gün onun zindanda olduğunu duyan halk sarayın kapısını kırarak Gülbahar'ı alıp Ahmet'le birlikte Kervan Şeyhi'ne götürür. Kervan Şeyhi, onları Hoşap Beyi'ne gönderir. Orada Gülbahar, Ahmet'in kendisine karşı tavırlarının değiştiğini görür. Babasının şartı gereği Ahmet, Ağrıdağı'na çıkar. Dönüşte Gülbahar'a Memo'ya kendisini bırakması için ne verdiğini sorar. Gülbahar'ın ne isterse vereceğini söylemesi üzerine de ortadan kaybolur. Gülbahar, Ahmet'i arar ve bulamaz. İkisi de efsaneleşir.

12. 3. 10. Gülistan

Gülistan, Mahmut Ağa'nın Ermeni karısından olan kızıdır. Kıyafetleri İstanbul'dan gelir. Gösterişe düşkündür. Saraydakiler gibi giyinir. Kendisini halktan üstün görür.

12. 3. 11. Gülriz

Mahmut paşa'nın en sevdiği çocuğudur. Okumaya, özellikle şiire meraklıdır. Babasının divanında ünlü şairlerin şiirlerini ezbere okur. O da Gülistan gibi giysilerini İstanbul'dan getirtir.

12. 3. 12. Yusuf

Gülbahar'ın kardeşidir. Gülbahar, Ahmet için kendisinden yardım istediğinde korkusundan ona yardım etmez. " Yusuf'un ince, uzun soluk bir yüzü vardı. Sanki yüzü hiç güneş görmemişti. Yusuf çok da uzun boyluydu." (s. 56)

Yusuf, babasından çok korkmaktadır. Babasının her şeyi bildiğini ama kendisini sınadığı için bir şey söylemediğini, eğer Gülbahar'ın yaptıklarını babasına anlatmazsa babasının kendisini idam ettireceğini düşünür ve babasına her şeyi anlatır. Korkusundan kendini kaybedip, yataklara düşmüştür.

12. 3. 13. Memo

Zindancıbaşıdır. Mahmut Paşa'nın güvendiği, çocukları kadar da sevdiği biridir. Memeo'nun babası sarayın en sadık adamlarından biri iken bir savaşta öldürülmüştür. Memo o sırada iki yaşındadır. Memo, cesur ve Mahmut Paşa'ya son derece sadık bir gençtir. Gülbahar'a aşıktır. Çok utangaç olduğundan Gülbahar'ın yüzüne hiç bakamaz.

Memo, Gülbahar'a aşıktır ama ona bunu söyleyemez. Gülbahar'ın Ahmet'i sevdiğini anlayınca çok üzülür ama Gülbahar'ın gizli gizli Ahmet'i görmesine izin verir. Paşa'nın Ahmet ve diğerlerinin idamına karar vermesi üzerine Gülbahar gelip Memo'dan Ahmet'i bırakmasını, kendisine ne isterse vereceğini söyler. Memo, bu sözlerden büyük mutluluk duyar. Gülbahar'dan sadece saçının birkaç telini ister. Gülbahar'ın saçından bir parça alır ve tutukluları serbest bırakır. Ertesi gün kendini kaleden uçuruma atar ve ölür. Dünyadan istediğini almış bir adamın mutluluğu içinde ölmüştür.

13. BİNBOĞALAR EFSANESİ[42]

1971'de Cumhuriyet'te tefrika edilen roman aynı yıl kitap halinde basılır. Yaşar Kemal, romanda neyi anlattığını şu sözlerle ifade eder:

> "Bu roman göçebeliğin yokoluşunun bir hikayesidir. Bu göçebeler toprağa yerleşmemek için hep savaşlar vermişlerdir. En büyük savaşları da 1865'te benim bölgemde, yani romanlarımın ülkesi Çukurova'da geçmiştir. Osmanlı toprağa yerleşmeyen Türkmen Yörüklerinin üstüne ordu göndermiş; birleşmiş Türkmen aşiretleriyle Osmanlı ordusu arasında bir savaş olmuş, Türkmenler, bundan sonra toprağa yerleştirilmişlerdir. Yenilgi yılı Toroslara hiçbir Türkmen çıkarılmamıştır. Toroslara giden yollar, geçitler Osmanlı ordusunca kapatılarak, Çukurova'ya doldurulan, Çukurova'nın sıcağına, sivrisineğine, sıcak sularına, iklimine alışmamış Türkmenler o yaz ovada sıtmadan sivrisinekten, hastalıklardan yarı yarıya kırılmışlardır. O korkunç yıl daha belleklerde, türkülerde, destanlarda, kilimlerdedir. Başkaldırının şairi de büyük şair Dadaloğlu'dur. Başkaldıranın, yenilginin acısı bütün derinliğiyle onun şiirlerindedir. Türkiye'de onun aşağı yukarı herkesçe bilinen bir şiiri daha belleklerdedir. 'Hakkımızda devlet etmiş fermanı/ Ferman padişahın dağlar bizimdir.' Ben bu başkaldırının onurunda, bu yenilginin acısı içinde doğdum, büyüdüm. Sonra da koşullardan dolayı, sonradan toprağa yerleşmemiş bu insanlar, bu kez de toprağa yerleşmek, kendilerini bitirmek için savaşım veriyorlar. Bu bir gerçektir, bir romancı için de iyi malzemedir. Benim romanımın üstünde duranlar, benim doğa betimlemelerimi çok öven eleştirmenler salt göçebelik sorunu, bu insanların onurları, bitişleri üstünde durdular. Ama benim romanım yalnız bu değildi ki... Daha derinlemesine temalar vardı. Bu romanı özellikle bu temalar için yazmıştım."[43]

Yaşar Kemal, Haydar Usta'nın kılıç hikayesini anlatarak, romanını yazmasının asıl sebebinin ne olduğunu söyler:

> "Eşyanın, aracın değerinin göreceli olma sorunuydu. Belki de size çok uzak bir benzetme gibi gelebilir. Ama ben böyle düşündüm ve romanın bütün dallarını kılıç yöresine toplamak istedim."[44]

13. 1. Romanın Özeti

1876 yılında, Yörükleri yerleşik hayata geçirmek isteyen Osmanlı Devleti ile Yörükler arasında bir savaş olur. Savaşta yörükler yenilir ve iskana zorlanır.

---

[42] Alıntılar, romanın Cem Yayınevi'nden çıkan 1971 tarihli 1. baskısından yapılmıştır.
[43] Kemal, Yaşar, Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor: Alain Bosquet İle Görüşmeler, Adam Yayınları, İstanbul, 1997, s.142.
[44] Kemal, a.g.e., ss. 142-144.

Türkmenler silah zoruyla Çukurova'ya yerleşmeye zorlanır. Bazı Türkmen obaları dağlara kaçarak yerleşmekten kurtulur ve Yörüklük daha uzun yıllar devam eder. Bunlar arasında yer alan Karaçul obası 1940'lı yıllara gelindiğinde göçebeliği devam ettirirken pek çok zorluk yaşamaktadır. Dağlarda ormancılar, rahat vermemekte, Çukurova'da ise yerleşecek yer bulamamaktadırlar. Karaçullular, yerleşmek için bir tek çare görürler. O da Ceren adlı genç kızı bir ağanın oğluna vererek kendilerine ağanın topraklarından bir yer alarak yerleşmektir. Ceren ise obanın beyi olan fakat, kışlak nedeniyle ettiği bir kavga yüzünden dağda kaçak olan Halil'e aşıktır.

Karaçul obasının yıllardır Çukurova'da kışlak olarak kullandıkları Deliboğa hüyüğüne herkes sahip çıkmaktadır. Burasının kendilerine ait olduğunu iddia eden pek çok kişi onlardan para istemekte vermek istemediklerinde de çeşitli yöntemlerle onları topraklarından çıkarmaktadırlar. Karaçul obasının eski görkemli günlerindeki gibi toprak alacak parası da olmadığı için, oba yersiz yurtsuz kalmıştır.

Obanın konduğu Deliboğa höyüğü, Karaçul obası oradayken onlardan para isteyenler tarafından yakılır. Oba, günlerce yağmurun altında Çukurova'da konacak bir yer bulmak için dolaşır durur. Yıllarca kışlak ve otlak yüzünden kavga etmedikleri köy kalmamıştır. Bu nedenle konacak bir yer bulamazlar. Onlar da sürülerinin açlıktan ölmemesi için geceleri köylülerin ekinlerinin içine salarlar. Bu nedenle köylülerle aralarında kavgalar olur. Ceren'e aşık olan Oktay Bey de obanın arkasından yağmur çamur demeden onları takip etmekte, Ceren'i ikna etmeye çalışmaktadır. Ceren ise obanın kurtuluşu için bile olsa istemediği biriyle evlenmemeye kararlıdır. Tüm oba Ceren'i suçlar ve ona düşman olur.

Sarıçam'a gelen oba buraya yerleşir. Süleyman Kahya, bütün obaya emir vererek hepsine Ceren'le konuşmalarını söyler. Obadakiler, tekrar Ceren'le konuşmaya başlar. Sarıçam'da köylüler ile Karaçul obası arasında taşlı sopalı bir kavga olur. Bunun üzerine jandarmalar ve Kaymakam gelerek Yörüklerin çadırlarını söker ve onları Sarıçam'dan çıkarır.

Süleyman Bey, obanın kadınlarının bütün altınlarını alarak Derviş Bey'e gider ve ondan toprak ister. Derviş Bey, Sabit Bey'i öldüren Yörüklerin Çukurova'da korku yarattığını, Yörüklere toprak verirse herkesin kendisine düşman olacağını söyleyerek bu isteği reddeder.

Haydar Usta, otuz yıldır yapımı için uğraştığı kılıcı bitirir. Kılıcı beylerden birine verecek onlar da obaya toprak vereceklerdir. Yıllardır bunun hayalini kuran Haydar Usta, önce Adana'ya beylere gider. Beylerden hiçbiri kılıca ilgi göstermez. Haydar Usta son çare olarak Ankara'ya İsmet Paşa'ya gider. Paşa da kılıca ilgi göstermeyince devrin değiştiğini anlayan Haydar Usta, obaya döner, saatlerce demir dövdükten sonra ölür. Otuz yıldır yapımı için uğraştığı kılıcı şekilsiz bir demir haline getirmiştir.

Oba, bir dağ başına konar. Köylüler, dağ bastı parası isterler. Yörükler bu parayı veremeyince de köylüler, gece çadırların üstüne kaya yuvarlayarak iki çocuğun ölümüne neden olurlar. O gece Ceren, Oktay Bey ile evlenmeye razı olur. Oba, Hasan Ağa'nın çiftliğine konar. Ceren ile Oktay Bey nişanlanır. Obadakiler bu çiftlikte sürekli kalacaklarını zannederler. Oysa Hasan Bey, onlara sadece bahara kadar kalmaları için izin verdiğini Süleyman Kahya'ya söyler. Bu arada çiftliğe Halil gelir ve Ceren ile birlikte kaçarlar. Oba çiftlikten ayrılıp Aladağ'a döner. Bir hıdırellez günü Halil ile Ceren obaya dönerler. Obadakiler, yersiz yurtsuz kalmalarından dolayı Halil'i suçlarlar. Bu nedenle onu öldürürler. Ceren, Halil'i gömdükten sonra kayıplara karışır.

13. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış

Yörüklerin iskan edilmelerinden sonra hala göçebe olan bir Yörük obasının yerleşmek için toprak bulma mücadelesini anlatan Binboğalar Efsanesi kişi kadrosu bakımından zengindir. Roman kişilerini öncelikle obalılar ve onun dışındakiler olarak ikiye ayırabiliriz. Obanın dışındakilerin büyük bölümü, Karaçul obasının düştüğü kötü durumdan faydalanmaya çalışan insanlardır.

Obalılar: Demirci Haydar Usta, Müslüm, Ceren, Yeter, Mustan, Kel Musa, Süleyman Kahya, Halil, Deli Aptullah, Kerem, Fethullah, Rüstem, Koyun Dede.

Oba dışındakiler: Resul, Derviş Bey, Rahmi Bey, Binbaşı Ali Paşa, Muhtar Fehmi, Köse Ali Ağa, Onbaşı Nuri, Sadi Usta, Şafaklayan Durmuş, Oktay Bey, Hurşit Bey, Hasan Ağa, Arzuhalci Kör Kemal, İsmet İnönü, Kasım Gülek, Kaymakam, jandarmalar.

Bunlar içinde obalılara yardımcı olmaya çalışan sadece Kör Cemal adlı arzuhalcidir. Kör Cemal, hakkında bilgi verilmemesine rağmen, Yaşar Kemal ile büyük benzerlikler göstermektedir. Yaşar Kemal de hayatının bir bölümünde arzuhalcilik yapmıştır.

Roman kişilerini iyiler ve kötüler olarak iki gruba ayırabiliriz:

İyiler: Demirci Haydar Usta, Müslüm, Ceren, Yeter, Resul, Süleyman Kahya, Rahmi Bey, Halil, Deli Aptullah, Kerem, Sadi Usta, Oktay Bey, Arzuhalci Kör Cemal, Hurşit Bey, İsmet İnönü, Kasım Gülek.

Kötüler: Mustan, Kel Musa, Derviş Bey, Binbaşı Ali Paşa, Muhtar Fehmi, Köse Ali Ağa, Onbaşı Nuri, Fethullah, Şafaklayan Durmuş, Hasan Ağa, Kaymakam, jandarmalar.

Romanda aşka da geniş yer verilmiştir. Ceren adlı obalı kıza hem oba beyi Halil –Oba kalmadığı için beylik de kalmamıştır- hem de Hasan Ağa'nın oğlu Oktay aşıktır. Ceren ise Halil'i sever. Ceren, Oktay ile evlenirse obalılar Hasan Ağa'nın kendilerine yer vereceğine inanırlar. Bu nedenle Ceren'e Oktay ile evlenmesi için baskı yaparlar. Halil, bir toprak meselesinde adam öldürdüğü için kaçaktır. Obaya bazen gizli gizli gelir. Ceren, sonunda obası için fedakarlık yapıp Oktay Bey ile evlenmeye karar verir ama Halil'in gelmesiyle fikrini değiştirir ve obadan kaçar. Aradan bir süre geçtikten sonra obaya dönen aşıklar, obalılar tarafından suçlanırlar. Halil, obalılardan bazıları tarafından öldürülür. Ceren ise Halil'i gömdükten sonra başını alıp gider. Romandaki aşk hikayesi de Yörüklerin sonu gibi kötü biter. Halil, gömülür. Beylik alametleri de yakılır. Artık yok olma aşamasına gelmiş bir Yörük obasının ölümü ve beylik alametlerinin yakılması artık Yörüklerin devrinin son bulduğunu anlatır.

Roman kişilerine kadınlar açısından bakıldığında sadece Ceren'in ön planda olduğu diğer obalı kadınların ikinci planda olduğu görülür. Yaşar Kemal'in diğer

romanlarında olduğu gibi bu romanında da erkeklerin sayısı kadınlara oranla çok fazladır.

Kadınlar: Ceren, Yeter.

Erkekler: Demirci Haydar Usta, Müslüm, Mustan, Kel Musa, Resul, Süleyman Kahya, Derviş Bey, Rahmi Bey, Halil, Deli Aptullah, Binbaşı Ali Paşa, Muhtar Fehmi, Köse Ali Ağa, Onbaşı Nuri, Kerem, Sadi Usta, Fethullah, Şafaklayan Durmuş, Oktay Bey, Hurşit Bey, Hasan Ağa, Rüstem, Koyun Dede, Arzuhalci Kör Cemal, İsmet İnönü, Kasım Gülek, Jandarmalar, Kaymakam.

Roman kişilerini sosyal durumlarına göre şu şekilde sınıflandırabiliriz:

Yörükler: Demirci Haydar Usta, Müslüm, Ceren, Yeter, Mustan, Kel Musa, Resul, Süleyman Kahya Halil, Deli Aptullah, Kerem, Fettullah, Rüstem, Koyun Dede.

Ağalar, beyler: Derviş Bey, Fehmi Ağa, Köse Ali Ağa, Oktay Bey, Ramazanoğlu Hurşit Bey, Hasan Ağa.

Bürokratlar ve yöneticiler: İsmet İnönü, Kasım Gülek, Kaymakam, jandarmalar, Onbaşı Nuri.

Aydınlar: Arzuhalci Kör Kemal.

Köylüler: Sadi Usta, Şafaklayan Durmuş.

Romanlarında çocuklara ve onların saf ve düşsel dünyasına geniş yer veren Yaşar Kemal, bu romanda da Demirci Haydar Usta'nın torunu Kerem'i anlatmıştır. Ön planda gelen roman kişilerinden olan Kerem, obanın düştüğü duruma üzülür. Deli Aptullah'ın kendisine verdiği şahini Nuri Onbaşı'nın oğluna götürmek için alması üzerine Kerem obayı terk edip şahinin peşine düşer. Kendisi gibi çocuk olan arkadaşlarının yardımıyla şahinini geri alır. Obaya geri döner. Dedesi ölünce şahinini salıp tekrar Yalnızağaç köyüne döner. Orada Sadi Usta'nın yanında demircilik öğrenecektir. Yaşar Kemal'in diğer romanlarındaki çocuklar gibi Kerem de demirciliğe ilgi duyar. Bıkmadan usanmadan Sadi Usta'nın demir dövüşünü izler. Bu durum Yaşar Kemal'in çocukluğu ile ilgilidir. O da çocukluğunda demircilere büyük ilgi duymuştur. Romanda iki demirci vardır. Biri hala Yörüklerin eski devirlerinde yani bir düş dünyasında yaşayan Haydar Usta'dır.

Haydar Usta, otuz yıldır bir kılıcı yapmaya çalışır. Bu kılıcı bitirip, bir beye verecek, o bey de obaya toprak verecektir. Kılıcı bitirdikten sonra, çevredeki beyleri dolaşır. İlgi görmeyince İsmet İnönü'ye gider. İsmet İnönü de kılıca ilgi göstermeyince büyük bir hayal kırıklığına uğrar. Devrin değiştiğini, artık kılıçların ve törelerin ilgi görmediğini anlayan Haydar Usta, Yörüklerin sembolize edildiği kılıcı bir gece boyunca dövüp, demir parçası haline getir. Bu acıya dayanamayıp, sabahleyin ölür. Bu bir anlamda Yörüklerin, göçebeliğin ve törelerin de yok oluşudur.

Romandaki diğer demirci Yalnızağaç köyünde Kerem'in tanıştığı Sadi Usta'dır. İşine önem veren, disiplinli, az konuşan, gizemli, dürüst, inatçı, iyi niyetli, güçlü bir insan olan Sadi Usta, Kerem'in ustası olur. Yaşar Kemal'in romanlarındaki bütün demirciler, bu özellikleri taşır. Roman kişileri yaşlarına göre şu şekilde gruplandırılabilir:

Çocuklar: Kerem, Onbaşı'nın oğlu, Kerem'in arkadaşları.

Gençler: Ceren, Yeter, Mustan, Kel Musa, Resul, Halil, Deli Aptullah, Onbaşı Nuri, Fethullah, Şafaklayan Durmuş, Oktay Bey.

Orta Yaşlılar: Süleyman Kahya, Rahmi Bey,

Yaşlılar: Derviş Bey, Muhtar Fehmi, Sadi Usta, Köse Ali Ağa, Hurşit Bey, Hasan Ağa.

Eğitim durumlarına göre roman kişileri incelenirse eğitimli kişilerin sayısının az olduğu görülür. Obalılardan sadece Fethullah, iki kış okula gittiği için okuryazardır. Bunun dışında İsmet İnönü, Kasım Gülek, Hurşit Bey, Arzuhalci Kör Cemal, Binbaşı Ali Paşa eğitimli kişilerdir. Arzuhalci Kör Cemal, romandaki tek aydındır.

13. 3. Şahıs Kadrosu

13. 3. 1. Demirci Haydar Usta

Karaçullu obasının en yaşlılarındandır. Türkmenlerin zengin ve güçlü olduğu dönemleri özler. Babası, Haydar Usta henüz çocukken kendilerini iskana zorlayan Binbaşı Ali Bey'e verdiği kılıç ile obayı kurtarmıştır. Haydar Usta, hala

eski günlerde yaşadığı için insanların kılıçlara eskisi gibi değer verdiğini düşünmektedir. Bu nedenle yıllardır yapmaya uğraştığı kılıcı bitirerek, bir beye verip, kendilerine yerleşecek yer almayı düşünür. Haydar Usta'nın en sevdiği insan torunu Kerem'dir. Haydar Usta, otuz yıldır yapmaya uğraştığı kılıcı bitirir ve yanına Osman'ı alarak bu kılıcı şehirde yaşadığına inandığı Türkmen'in ünlü beyi Ramazanoğlu'a götürür. Modern şehir hayatını ilk kez görmüş ve hayrete düşmüştür. Ramazanoğlu öleli yüz yıl olmuştur. Onun torunlarından birini bulur. Ama artık her şey değişmiştir. Yerleşik hayata geçen Yörükler, çoktan eski günleri unutup, modern hayata alışmışlardır. Haydar Usta, birkaç beye gider. Bunlardan biri Yörüklerle akraba olduğunu söylemek bile istemez. Şehirde herkes Yörüklerden nefret etmekte, onları geri kalmış bir topluluk olarak görmektedir. Haydar Usta, bunu anlayınca çok üzülür. Artık devir değişmiş ve kimse bir kılıca değer vermez olmuştur. "Demek her şey değişiyor, bitiyor, yerine yepyeni bir şeyler, anlamadığımız, bilmediğimiz bir zulüm geliyor." (s. 223) diye düşünür.

Haydar Usta, kılıcını Ankara'ya İsmet Paşa'ya da götürür. İsmet Paşa da kılıca ilgi göstermeyince devrin değiştiğini anlayan Haydar Usta yıkılır. Obasına geri dönünce hayal kırıklığı içinde ölür. Otuz yılda yaptığı kılıcı da öldüğü gece döverek bir demir parçası haline getirir.

13. 3. 2. Müslüm

Obanın en yaşlısıdır. "Saçı, sakalı, elleri, kaşı, bıyığı, her bir yanı apaktı. (...) Küçücük pamuk gibi bir adamcıktı Müslüm." (s. 10)

Müslüm, ölümden koktuğu için Hıdırellez'de bütün köylü yerleşim alanı bulmak için dilekte bulunma konusunda anlaşmalarına rağmen ölümsüzlük dileğinde bulunur.

13. 3. 3. Ceren

"Üç kardeşin bir bacısıydı. Uzun boylu, yanık, büyük ela gözlüydü. En güzel Türkmen kılığından giyinirdi."(s.25) Halil'e aşıktır.

Çukurova'daki beylerden birinin oğlu olan Oktay Bey, Ceren'e altı yıldır aşıktır ama Ceren onu istemez. Obalılar, Ceren onunla evlenirse, kendileri de Oktay Bey'in babasının çiftliğinde yerleşecekleri için Ceren'i ikna etmeye çalışırlar. Hatta, Halil'in öldüğü yalanını söyleyip, kanlı bir de gömlek getirirler. Ceren o adamla evlenmektense kendini öldüreceğini söyler. Bütün oba ona düşman olur. Kimse onunla konuşmaz. Oktay Bey, yıllardır, obanın arkasında atla dolaşmaktadır. Umutla Ceren'in evet diyeceği günleri bekler.

Ceren, nihayet Oktay Bey ile evlenmeyi kabul eder. Oba, bu sayede Hasan Bey'in çiftliğine yerleşir. Bir gün obaya Halil gelince Ceren'in aşktan aklı başından gider ve Halil ile kaçar. Aradan bir süre geçtikten sonra bir hıdırellez günü Halil ile Ceren obaya dönerler. Yersiz kalmalarından dolayı Halil'i suçlayan bazı Yörükler Halil'i öldürür. Halil'i gömen Ceren, Halil'in tüfeğini alarak yarı deli dağlara doğru gider.

13. 3. 4. Yeter

Obalılardandır. On altı yıldır başlık parası kazanmak için çalışmaya gurbete giden nişanlısını bekler. Hıdırellez günü kendini nehre atarak intihar eder.

13. 3. 5. Mustan

Mustan, bir ağanın oğlunu öldürdüğü için dağlarda jandarmalardan kaçmaktadır. Ağanın oğlu onu obanın önünde dövmüş, o bunu sineye çekmiş ama Ceren'in bu olayı görmesine dayanamadığı için ağanın oğlunun başını kesip, Ceren'in önüne atmıştı. Ceren'e karşılıksız olduğunu bildiği bir aşk duymaktadır.

Mustan, Hıdırellez gecesi jandarmalarla girdiği çatışmadan yaralı kurtulur. Dağda Resul adlı çoban çocuk ona süt vererek yaşamasını sağlar. Resul, öksüz büyüyüp, çok ezildiği için eline geçen Mustan'ı bir oyuncak olarak görmekte ve onunla oynamaktadır. Mustan'ı yalvartarak ona süt verir. Mustan, Musa'nın kendisine merhem getirmesiyle iyileşir. Musa, ona bu yardımı bir karşılık

bekleyerek yapmıştır. Mustan'dan Halil'i öldürmesini ister. Mustan da bunu kabul eder.

Mustan, iyileştikten sonra Resul'u döverek bayıltır. Sonra acıyıp, onu öldürmekten vazgeçer. Kör Ali, Mustan'a eğer Resul'ü öldürmezse onun bir gün kendisini öldüreceğini söyler. Mustan, Resul'ü öldürmeyi dener ama yapamaz.

Mustan, Halil'in obada saygıyla karşılanması ve Ceren'in ona aşık olması nedeniyle Halil'i çok kıskanmaktadır. Halil'i uyurken öldürmeye çalışır ama başaramaz. Resul'ün eline tüfeği verip ondan Halil'i vurmasını ister. Resul, Halil yerine, davranışlarını onurlu bulmadığı Mustan'ı öldürürür.

13. 3. 6. Süleyman Kahya

Obanın kahyasıdır. Sürekli gülen, iyi niyetli biridir. Süleyman Kahya, Türkmenlerin görkemli günlerden bu günlere gelmesine çok üzülür. Çukurova'da yersiz yurtsuz dolaşırken kendileri gibi perişan dolaşan Horzumlu obasını görünce, kendine değil de Horzumlu beyinin haline ağlar.

Obadakiler, Ceren'e Oktay Bey'le evlenerek obayı kurtarması için yalvarırlar ama Ceren'i ikna edemezler. Süleyman Bey'e gelerek Ceren'le onun konuşmasını isterler. Süleyman Bey, "Horasan'dan geldik, atların sırtında... Çok işler geçti başımızdan. Kadınlara, çocuklara dokunmadık. Sevdalara, gönüllere dokunmadık. İncitmedik anaları. Budur bizim töremiz. Ömür geldi gidiyor, bunu yapamam. Bunu da yaparsam bu son olacak. Her şey bitecek. İnsanlığımız gidecek." (s. 157) diyerek bu teklifi şiddetle reddeder.

Süleyman Ağa, obasının yerleşik hayata geçmesi için bütün altınları toplayıp Derviş Bey'e gider. Derviş Bey, Yörüklerin çiftliklerinin tamamını ele geçireceklerinden korktuğu için bunu kabul etmez. Fakat Süleyman Kahya'ya obayı ailesiyle birlikte bırakırsa ev yeri satabileceğini söyler. Süleyman Kahya ona "Sağol, ben ölünceye, oba dağılıncaya kadar ben içindeyim. Obada son kalan kişi ben olmalıyım. Bir gün yanıma yönüme bakmalıyım, bakmalıyım ki kimse kalmamış, işte o zaman başımın çaresine bakarım. İşte o zaman ben de başımı alır bir yana giderim." diyerek obasına ihanet etmez.

13. 3. 7. Kel Musa

Karaçul obasındandır. Ceren'in kendisini isteyen Hasan Ağa'nın oğluna zorla da olsa verilmesini ister. Bu şekilde Hasan Ağa'nın oğlu kendilerine toprak verecektir. Ceren'in Halil'e aşık olduğunu bilmekte bu nedenle dağda yaralı olan Mustan ile Halil'i öldürmesi için anlaşma yapmaktadır. Kel Musa bunun karşılığında Mustan'ı iyileştirecektir.

13. 3. 8. Kerem

Haydar Usta'nın torunudur. Hayatta en çok istediği şey bir şahininin olmasıdır. Hıdrellez gecesi dedesinin kayan yıldızları gördüğünde oba için bir yer dilemesi gerektiğini söylemesine rağmen o yıldızları gördüğünde bir şahin diler. Birkaç gün sonra da bir şahini olur. O, obasının yersiz yurtsuz kaldığı, böyle bir zamanda bencillik yapıp, bir şahin istediği için sürekli suçluluk duyar. Bunu da kimseye anlatamaz.

Obanın konduğu tarla, onlardan para isteyen köylüler tarafından yakıldığında, Kerem, korkudan kaçmış ve bütün köyün yandığını sanmıştır. Yolda Hacı ve Abdi adlı kişilerden obanın yanmadığını, başka bir yere gittiğini öğrenir. Bu iki kişiye şahininden bahsedince adamlardan biri ona Onbaşı'dan şahini çalmasını öğütler. Kerem de zaten bunu düşünmektedir. Karakolun bulunduğu Yalnızağaç köyüne gider. Köyün demircisi Sadi Demirtok ile tanışır. Sürekli Sadi Usta'nın demir dövüşünü izler. Demirciliğe karşı ilgi duyar. Sadi Usta, Kerem'in varlığını yadırgamaz. Köylüler de onu Sadi Usta'nın yeni çırağı zannederler. Kerem, köyün çocuklarıyla da kısa sürede kaynaşıp, onlara şahinden söz eder. Çocuklar, ona yardımcı olmak isterler. Onbaşı'nın oğlundan şahini çalıp Kerem'e verirler.

Kerem obaya dönünce dedesi ölür. Bunun üzerine şahini salıveren Kerem obadan ayrılıp, arkadaşlarının bulunduğu Yalnızağaç köyüne gider.

13. 3. 9. Halil

Obanın beyidir. Dedesi ve babası öldükten sonra obalılar tarafından büyütülmüştür. Türkmenlik yok olmaya yüz tuttuğu halde obalılar hala ona saygı duyarlar. Onun çadırına kutsal bir emanet gibi davranırlar. Çukurova'da kışlak yüzünden köylülerle ettikleri bir kavgadan sonra kaçak olur. Dağlarda saklanıp arada bir obaya uğrar.

Mustan, Halil'in tüm obada saygı duyulan biri olması ve Ceren'in de ona aşık olması nedeniyle Halil'i kıskanır. Musa'ya verdiği söz nedeniyle de Halil'i uykusunda öldürmek ister ama çocukluk arkadaşı oldukları için bunu yapamaz. Resul'e tüfeği verip ondan Halil'i öldürmesini ister. Resul, tüfekle Mustan'ı vurur.

Halil, Ceren'in nişanlandığını öğrenince obanın konduğu Hasan Ağa'nın çiftliğine gelir. Ceren ile birlikte kaçarlar. Aradan bir süre geçince bir hıdrellez günü Ceren ile obaya dönerler. Yersiz kalmalarından dolayı Halil'i suçlayan obalılardan bazıları onu öldürür.

13. 3. 10. Deli Aptullah

Kerem'e bir şahin hediye eder. "Deli Aptullah durmadan gece gündüz kayalıkları dolaşır, kartal, şahin, doğan, atmaca yuvalarını bulur, onlarla uğraşırdı. Hiçbir kuşa, yavrusuna, yumurtalarına dokunmazdı. Kerem'in şahin isteğini, tutkusunu biliyor, en çok da dünyada Haydar Usta'yı seviyordu.

13. 3. 11. Fethullah

Süleyman Kahya'nın oğludur. İki kış uzak bir köydeki ilkokula gitmiş, bu nedenle obanın tek okuryazarı olmuştur. Fethullah, çok sinirlidir. Halil'in öldürülmesine de katılır.

13. 3. 12. Hasan Ağa

Ceren'e aşık olan Oktay Bey'in babasıdır. Büyük bir çiftliği vardır. O da Yörük'tür ama uzun yıllar önce yerleşmiştir. Karaçul obası Ceren sayesinde onun topraklarına yerleşir. Obalılar, ağanın kendilerine toprak satacağını ve sürekli bu topraklarda kalacaklarını düşünmektedirler. Hasan Bey, Süleyman Kahya'ya obanın sadece bahara kadar kalmasına izin vereceğini söyler. Oğlunun verdiği sözler onun umurunda değildir. "Uzun boylu, azıcık köse, yüzünden kurnazlık, hile akan, bunu da durmadan gösteren birisiydi. Şimdi sana gülüyorum, az sonra canına okuyacak, seni sırtından hançerleyeceğim der gibiydi her an. Sivri yüzü bir tilkinin yüzüne çok benziyordu ama, çok sevimsiz, yılgın, buruş buruş, ezilmiş, kötü acılar içinde yoğrulmuş, sonunda da başarmış ama, lanet olsun böyle başarıya, diyen bir yüz."(s. 327)

13. 3. 13. Hurşit Bey

Türkmen'in ünlü beyi Ramazanoğlu'nun soyundandır. Şehirde küçük bir dairede yaşar. Haydar Usta, Türkmen'in eski gücünü yitirdiğini bilmediği için otuz yıldır yapımıyla uğraştığı kılıcı ona götürür. Hurşit Bey'in de kendisine yer vereceğini düşünür. Hurşit Bey'i görünce, ve onun artık toprağı olmadığını duyunca büyük bir hayal kırıklığına uğrar. "Kafası dazlak, küçücük, yüzü solgun, yaşlıca, sakalsız bıyıksız" (s. 217) biri olan Hurşit Bey, Haydar Usta'ya şunları söyler: "Türkmen kocası Haydar Usta. İşte böyle, elimizi ayağımızı kırdılar. İşte böyle, bu dünyayı bir zulüm haline getirdiler. İşte böyle, bu dünyayı kendilerine de, bize de cehennem yaptılar. İşte böyle... Bu koca şehir şimdi bizim değil. Zenginlerin, ağaların, Kayserililerin. Her şey onların." (s. 222)

13. 3. 14. Oktay Bey

Eski bir Yörük olan, yirmi yıl önce Çukurova'ya yerleşip, büyük bir çiftlik sahibi olan Hasan Ağa'nın oğludur. Ceren'e altı yıldır aşıktır. Ceren'in kendisini istemediğini bilmekte ama sabırla obanın arkasından giderek Ceren'i ikna etmeye

çalışmaktadır. " Oktay Bey büyük gözlü, ortadan uzun boylu, azıcık şişmanca, kara bıyıklı, alnından yukarı saçları dökülmüş, hep kederli gözüken yirmi beş yaşlarında gösteren bir delikanlıydı." (s. 191)

13. 3. 15. Köse Ali Ağa

Çukurova'da kendisine ait olmayan bir toprağı, çeşitli Yörük obalarına satıp, onları dolandırarak geçimini sağlayan zengin bir ağadır.

13. 3. 16. Muhtar Fehmi

Kösecik köyünün muhtarı, ve parti başkanıdır. Soyunda Yörüklük vardır ama o bunu kabul etmez. Köklerinden utanmaktadır. Evindeki Türkmen'den kalma bütün eşyaları attırmış, yeni ve modern eşyalar almıştır. Yörüklerin bu ülkenin geri kalmış taraflarından biri olduğunu düşünmektedir. Karaçul obasının konduğu toprakların kendisine ait olduğunu ileri sürmekte ve kira bedeli istemektedir. Müslüm Koca'yı çocukluğundan beri tanımasına rağmen, kendisinden yardım istemeye geldiğinde onun kıyafetleriyle alay etmiş ve onu tanımazlıktan gelmiştir.

13. 3. 17. Rahmi Bey

Bir zamanlar Yörük olmak için şehir hayatını bırakıp obaya katılan Rahmi Bey, bir yıl Süleyman Kahya'nın evinde kalır. Ata binmeyi, silah kullanmayı, avlanmayı öğrenir. Bir sabah ortadan kaybolur. Süleyman Kahya merak edip onu arattırır. Rahmi Bey, evlenmiş ve çok zengin olmuştur. Kendisini görmeye gelen Yörüklerle de hiç konuşmamıştır.

13. 3. 18. Derviş Bey

Karaçul obasının konduğu toprakların sahibidir. Çok geniş toprakları vardır. Bu topraklara konan Yörüklerin sırtından geçinir. Büyük paralar kazanır ve kazandıklarını kumarda harcar. "Derviş Bey'in kalın dudakları, çıkık elmacık kemikleri, iri gözleri, ak saçları, düşük bıyıklarıyla yüzü sert, zalim merhametsizdi. Yanık, kara, tunç yüzünün bir yanı habire seğiriyordu." (s.297)

Süleyman Kahya, kendisine para ve altın getirerek bir yer satın almak ister. Derviş Bey ise Yörüklerin çiftliğine yerleşip, bir süre sonra bütün çiftliği ele geçirmelerinden korkar. Bu nedenle Karaçul obasına yer vermez.

13. 3. 19. Arzuhalci Kör Cemal

Romanda Yörüklere yardımcı olan tek kişi Arzuhalci Kör Cemal'dir Yaşar Kemal'in diğer romanlarında da sık sık karşımıza çıkan zor durumda kalan insanlara yardım eden aydın arzuhalci tiplerinden biridir. Romanlarda kim oldukları açıkça belirtilmeyen bu tipler, Yaşar Kemal'in kendisidir.

13. 3. 20. İsmet İnönü

Demirci Haydar Usta, obanın bir kışlak sahibi olabilmesi için otuz yıldır yapımı için uğraştığı kılıcı İsmet İnönü'ye götürür. İsmet İnönü, kılıcın güzel olduğunu söyler ve yoluna devam eder. Eskiden devlet adamlarının büyük değer verdiği kılıcın artık değerini kaybettiğini bu şekilde anlayan Haydar Usta, hayal kırıklığına uğrayarak obaya döner. Ertesi gün de kılıcı bir demir parçası haline getirdikten sonra ölür.

13. 3. 21. Kasım Gülek

Haydar Usta, İsmet İnönü'ye kılıcı götürdüğünde İsmet İnönü'nün yanında Kasım Gülek vardır.

13. 3. 22. Kaymakam

Obalılar, Sarıçam yakınlarına geldiklerinde köylülerin saldırısına uğrarlar. Kaymakam ve jandarmalar, kavgalara müdahale eder. Yörükler, oradan da ayrılmak zorunda kalır.

13. 3. 23. Nuri Onbaşı

Karaçul obasını kondukları yerden çıkarmamak için rüşvet ister. Kendisi de Yörük soyundan gelmektedir. Kerem'in şahinini oğluna götürmek ister. Kerem,

vermek istemediği için kaçsa da obadakiler, şahini zorla Kerem'den alıp ona verirler.

13. 3. 24. Binbaşı Ali Paşa

Ali Bey görmüş geçirmiş, akıllı bir adamdı. Sarışın, uzun boylu, mavi gözlüydü. Ancak otuzunda gösteriyordu. Hırslıydı. İstanbul'un fakir bir mahallesinden, fakir bir ailesinden çıkmış, yükselmek, para kazanmak için yanıp tutuşuyordu." (s. 83-84)

1876'da Türkmen isyanı sırasında Binbaşı olan Ali Paşa'nın görevi dağ yollarını tutmaktır. Ali Bey, para kazanmak için Yörüklere Binbaşı Ali Paşa Fermanı adı verilen belgelerden dağıtır. Bu belgeye göre Yörüklerin Çukurova'da toprakları olacak, istedikleri zaman dağlara göçüp, istedikleri zaman düze inebileceklerdir. Bu belgelerden kazandığı paralarla İstanbul'un en büyük konaklarına sahip olur. Ali Paşa, bir kere Türkmenleri toprağa bulaştırmıştır. Türkmenler zamanla kendilerine ayrılan yerlere ev yapmaya başlarlar. Türkmenler toprağa yerleşir. Sadece Aydınlı denilen Ali Paşa Fermanı'na sahip olan Türkmenler göçebeliği sürdürür. 1949 yazında Çukurova'ya inen Aydınlılar ekilmemiş bir karış toprak bulamazlar. Ellerindeki fermanlar artık işe yaramamaktadır. Topraksız ortada kalırlar.

13. 3. 25. Jandarmalar

Oba bulmak amacıyla Sarıçam yakınlarına gelen obaya köylüler saldırınca, obalılar ve köylüler arasında kavgalar olur. Bu kavgalar, jandarmalar tarafından durdurulur.

13. 3. 26. Çoban Resul

Babası o küçükken ölmüş, annesi de başka bir adamla kaçmıştır. Resul'ü amcası büyütmüştür. Amcasının ve amcasının oğullarının dayaklarını yiyerek aç sefil bir şekilde büyüyen Resul, insanlardan çok korkmaktadır. Çocukluğunda çektiklerinin acısını başka insanlardan çıkarmak ister gibidir. Mustan, jandarmalar

tarafından yaralandığında dağa çıkar. Dağda Çoban Resul ona her gün yalvartarak süt verir. Öksüz, el elinde büyümüş, ezilmiş. Bu yaşa kadar hep toprakta, otlar üstünde yatmış. Giydiği her şey kendi dokuması, örmesi. Bir dost eli görmemiş, bir tatlı söz duymamış. Eline bir Mustan geçmiş." (s. 66-67) Mustan, iyileştikten sonra Resul'ü öldürmemek için onun kendisine yalvarmasını ister. Resul "Ben adamım. Bir can için kimseye yalvarmam. Ben senin gibi bir adam değilim." diyerek Mustan'ın kendisini dikenlerle dövmesine rağmen canını kurtarmak için yalvarmaz. Mustan, Resul'e acıdığı için onu öldüremez., karşılığını da vermişti." (s.183-184)

Mustan, Halil uyurken onu öldürmek ister ama başaramaz. Resul'ün eline tüfeği verip, ondan Halil'i öldürmesini ister. Resul, elindeki tüfekle Mustan'ı vurur.

13. 3. 27. Şafaklayan Durmuş

Karaçul obasının kondukları yer yakıldıktan sonra yol üzerinde, nereye gideceklerini düşünmek için kısa bir süre durdukları Sakarcalık köyündendir. Obanın durduğunu görünce hemen hayvan veya para koparabilmek için yanlarına gider. Onlardan para ve koyun ister. Fethullah ile aralarında tartışma çıkar. Sonunda toprakbastı parası olarak bir koyun alır.

13. 3. 28. Sadi Usta

Kerem'in şahin'in peşinden gittiği köyde bulunan demircidir. Kerem, bir süre Sadi Usta'nın yanında çıraklık yapar. Sadi Usta, Kerem'e çok iyi davranır. Yaşar Kemal'in pek çok romanında bulunan demirci tiplerinden olan Sadi Usta da diğer demirciler gibi olumlu bir karakterdir.

13. 3. 29. Diğer Köylüler

Yerleşecek yer bulma çabaları sırasında karşılaştıkları köylülerden hiç biri Yörüklere yardımcı olmaz. Ya köylerinden kovmak için Yörüklere saldırırlar ya da toprak karşılığında onlardan para koparmak için uğraşırlar.

14. ÇAKIRCALI EFE[45]

Çakırcalı Efe'nin hayatını anlatan bu biyografik roman 1956'da yazılmış, 1972'de kitap halinde yayımlanmıştır. Yaşar Kemal, Çakırcalı'yı öldüren müfrezenin kumandanı emekli bir Jandarma Albayı olan Albay Rüştü Kobaş'ın anılarından, Kadirli'de arzuhalcilik yaptığı sırada ortağı olan Hacı Ali Çavuş'tan dinlediklerinden faydalanarak bu romanı yazar. Çakırcalı'nın fiziksel özelliklerini ise Yakup Kadri Karaosmanoğlu'dan öğrenir. Bunların yanında daha pek çok kişiden yararlanarak, 1872-1912 yıllarında yaşamış, tarihi bir kişiliğin yaşamına ışık tutar.

14. 1. Romanın Özeti

Babası henüz o küçükken öldürülen Çakırcalı Efe, Hacı Efe, tarafından büyütülmüş ve küçük yaşlarda eşkıyalığa alıştırılmıştır. Çakırcalı kendi çetesini kurar ve kısa sürede ünlü ve güçlü bir eşkıya olur. Halka zarar vermeyen, tersine onları koruyan zenginden alıp fakire veren iyi bir eşkıyadır. Hayatı boyunca askerlerden kaçmayı başarır. İki kez aftan yararlanıp köyüne yerleşir ama dayanamayıp gene dağa çıkar. İki karısı vardır. Çakırcalı, Albay Rüştü Kobaş'ın düzenli çalışmasıyla öldürülür.

14. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış

Roman bir yaşam öyküsüdür. Bundan dolayı kişiler de gerçek hayattan alınmıştır. Asıl kahraman, yaşam öyküsü anlatılan Çakırcalı Efe'dir. Çakırcalı Efe, Yaşar Kemal'in diğer romanlarında da sıkça rastlanan İnce Memed ve Köroğlu gibi soylu bir eşkıyadır. İstemeden eşkıya olmuştur. Eşkıyalığı süresince masum halka

[45] Alıntılar, romanın Adam Yayınları'ndan çıkan 2002 tarihli 7. baskısından yapılmıştır.

zarar vermemiş, tam tersi onlara yardımcı olmuştur. Zenginden alıp fakire vermiştir. İki kez eşkıyalığı bırakmış ama halk sürekli ondan yardım istediği için eşkıyalığa istemese de geri dönmüştür.

Romandaki kişileri iyiler ve kötüler şeklinde değil de Çakırcalı'nın yanında olanlar ve karşısında olanlar olarak iki gruba ayırabiliriz.

Çakırcalı'nın yanında olanlar: Hacı Eşkıya, Hacı Mustafa, Seyid Ağa, Hapisteki Bir Köylü, Çoban Memet, Yörük Ağası, Halil Bey, Sait Paşa, Vitoller; Iraz, Kel Hayim, Arabaki Ağa, Kara Ali Efe.

Çakırcalı'nın karşısında olanlar: Hasan Çavuş, Deli Yörük, Mustafa Ağa, Mustaf Efendi, Posluoğlu, Kamil Paşa, Sait Paşa, Çamlıcalı Hüseyin, İsmail Efe, Binbaşı Rüstem Bey, Mutafizade, Koca Memet, Bayındırlı Mehmet Efendi, Albay Rüştü Kobaş.

Romanda Iraz dışında önemli kadın kişi yoktur. Iraz, kocasını seven, ona destek olan, inatçı, güçlü kadın tipidir. Gençtir. Hürü ve Kamer gibi güçlü yaşlı kadın tiplerine benzer. Kocası evlenmek istediği zaman kendi elleriyle onu evlendirir. Her zaman kocasını destekler. Evin tüm işlerini o yapar.

Erkekler: Çakırcalı Mehmet Efe, Hasan Çavuş, Hacı Eşkıya, Seyid Ağa, Deli Yörük, Hapisteki Bir Köylü, Çoban Memed, Yörük Ağası, Halil Bey, Mustafa Efendi, Posluoğlu, Kamil Paşa, Sait Paşa, Vitoller, Çamlıcalı Hüseyin, Kara Sait Paşa, Kel Hayim, Arabaki Ağa, Tevfik Bey, İsmail Ağa, Binbaşı Rüstem Bey, Kara Ali Efe, Mutafizade, Koca Memet, Bayındırlı Mehmet Efendi, Albay Rüştü Kobaş, Ahmet Efe.

Yaşlarına göre kişileri sınıflandırırsak Çakırcalı'nın tüm yaş dönemlerinin anlatıldığı görülür.

Romandaki gençler: Çoban Memet, Mustafa Efendi, Posluoğlu, Iraz, Kel Hayim, Tevfik Bey, İsmail Efe, Kara Ali Efe, Koca Memet, Bayındırlı Mehmet Efendi, Albay Rüştü Kobaş.

Romandaki yaşlılar: Hasan Çavuş, Hacı Eşkıya, Seyid Ağa, Yörük Ağası, Mustafa Ağa, Arabaki Ağa.

Romandaki orta yaşlılar: Hacı Mustafa, Deli Yörük, Halil Bey, Kamil Paşa, Sait Paşa, Çamlıcalı Hüseyin, Binbaşı Rüstem Bey, Mutafizade.

Romandaki gençlerin sayısı daha çoktur. Romanda Çakırcalı Efe'nin çocukluğundan başka çocuk yoktur.

Sosyal durumlarına göre kişiler:

Efeler (eşkıyalar): Çakırcalı Efe, Ahmet Efe, Hasan Çavuş, Hacı Mustafa, Deli Yörük, Çoban Memed, Posluoğlu, Çamlıcalı Hüseyin, Kel Hayim, İsmail Efe, Kara Ali Efe, Koca Memet.

Eşraf, ağalar: Seyid Ağa, Yörük Ağası, Mustafa Ağa, Vitoller, Arabaki Ağa, Tevfik Bey, Mutafizade.

Askerler ve yöneticiler: Mustafa Efendi, Kamil Paşa, Sait Paşa, Kara Sait Paşa, Binbaşı Rüstem Bey, Bayındırlı Mehmet Efendi, Albay Rüştü Kobaş.

Köylüler: Iraz, Hapisteki bir köylü, diğer köylüler ve Yörükler.

Eğitim durumlarına göre kişiler incelenirse yöneticiler ve askerler dışında bazı beylerin eğitim görmüş olabilecekleri düşünülebilir. Romanda bu durum belirtilmemiştir. Çakırcalı Mehmet Efe ise medrese eğitimini yarım bırakmıştır. Romanda aydın düşünce yapısına sahip biri yoktur.

Kişilerin milliyetlerine bakıldığında Kel Hayim adlı eşkıyanın Yahudi olduğu, Arabaki Ağa'nın milliyetinin belirtilmediği ama büyük ihtimalle Rum olduğu, Hacı Mustafa'nın Kürt olduğu görülür. Çakırcalı'nın ilişkide olduğu Vitol ailesi İngilizdir. Diğer kişiler ise Türk'tür.

14. 3. Şahıs Kadrosu

14. 3. 1. Çakırcalı Efe

Babası, Ahmed Efe eski bir eşkıyadır. Ahmed Efe, arkadaşı olan Hasan Çavuş tarafından öldürülür. "Memed büyüyordu. Babasına yapılan kancıklığı her gün duya duya büyüyordu. Yıllar yılı kulağında bir ağıt sesi, anasının sesi: 'Demedim mi Efem? Demedim mi Osmanlı'nın dostluğu olmaz." (s. 12) Ahmed Efe'nin ölümünden sonra Hacı Efe Çakırcalı'ya sahip çıkar. Ona silah verir ve onu eşkıyalık için yetiştirir. Çakırcalı o bölgedeki eşkıyaların tamamı gibi kaçakçılık

yapar. Çakırcalı, bir iki yıl Ödemiş'te medresede eğitim görmüştür. Efelik, Ege'de kökü çok öncelere dayanan bir gelenektir. Eşkıyalar, önce kaçakçılık yaparak işe başlarlar.

Çakırcalı, Hacı Mustafa ve Çoban Memed ile bir çete kurar. Bu çeteyle önce Hacı Eşkıya'nın bir tutma ile kaçan karısı ve aşığını öldürür. Hasan Çavuş, onları tutuklayıp hapse atar. Çakırcalı hapiste kendisine hakaret eden Seyid Ağa'yı döverek hapishanenin saygın kişilerinden olur. Hapisten çıktıktan sonra eşkıyalığı bırakmak ister ama Hacı Mustafa, bu saatten sonra eşkıyalığı bırakırsa, herkesin alay konusu olup, birileri tarafından öldürüleceğini söyler.

Çakırcalı, Hapiste Hasan Çavuş'u öldüreceğini söyler ve bu duyulur. Hasan Çavuş, Çakırcalı'nın peşine düşer. Çakırcalı, dağlarda kendine yer edinmek için önce isim yapmak ister. Bunun için zengin ve kötü bir ağa olan Mahmut Ağa'yı soyar. Altınları da dağlardaki Yörüklerin fakirlerine, hastalarına, evlenecek kızlara ve erkeklere dağıtır. Arıca Yörüklerin yanında namaz kılarak onlara dindar olduğunu gösterir. Çakırcalı'nın yoksullara yardım ettiği, namaz kıldığı çevre illerde bile duyulur. Bu sayede Çakırcalı halkın sevgisini kazanmış olur. Halkın sevgisinin yanına korkusunu da kazanmak isteyen Çakırcalı, kendi adına eşkıyalık yapan dokuz Arnavut'u diri diri yakar.

Çakırcalı, pusu kurarak Hasan Çavuş'u vurur. Hasan Çavuş'un elinde Çakırcalı'nın babasının kılıcı vardır. Çakırcalı, ölünün yanına gidip bu kılıcı alamadığı için ölünceye kadar pişmanlık duyar. Hasan Çavuş'un yanında bulunan Mülazım Hüsnü'yü öldürmek istemeyen Çakırcalı, onu ayağından vurdurur.

Çakırcalı'nın ünü bu olaydan sonra her yerde duyulur. Osmanlı onun yakalanması için bir müfreze gönderir. Çakırcalı kendi adına birkaç tane yardımcı çete kurar. Bu çetelerle düşmanlarını şaşırtır ve istediği gibi dolaşır. Bu arada Çakırcalı'ya düşman olan çeteler de türemiştir.

Çakırcalı, bir çatışmada esir aldığı Mülazım Mustafa Efendi'ye hakaret eder. Mülazım Bey, hakarete hakaretle karşılık verir ve şunları söyler: "Ben seni bir adam sanırdım! Ününe, yaptıklarına baktım da seni bir efe sandım. Sen bir çalıkakıcı bile değilmişsin. Adam eline geçmiş esire hakaret etmez. Ya öldürür, ya

bırakır. Anladın mı? Seni südü bozuk..." Çakırcalı, Mustafa Efendi'nin yiğitliğini takdir eder. Onu tabanlarını yüzdürerek serbest bırakır.

Çakırcalı Posluoğlu adlı hapisten yeni çıkan efeyi çeteye almak için çağırır. Posluoğlu, otururken güvenlik nedeniyle tüfeğini Çakırcalı'ya doğru tutar. Çakırcalı, Posluoğlu'nun bu tavrını aklında tutar. Posluoğlu, bir kızan olarak kızanlarıyla birlikte Çakırcalı çetesine girer. Birlikte sorun çıkaran pek çok Arnavut'u öldürürler. Çakırcalı bir gece Posluoğlu'nu uykusunda öldürür. Posluoğlu'nun bir gün mutlaka kendisini öldüreceğini düşündüğü için bunu yapmıştır. Sonra da üzüntüden oturup ağlar.

Çakırcalı'nın büyük bir tehlike oluşturduğunu gören zamanın İzmir valisi Kamil Paşa, Çakırcalı'ya af çıkarılmasını ister. Çünkü Çakırcalı İzmir'e ilk yabancı sermayeyi sokan İngiliz Vitol ailesi nedeniyle İngiltere'de ün yapmıştır. Çakırcalı'nın şartları vardır. Silah bırakmayıp kızanlarıyla birlikte Çine kazasının Akçaova köyünde oturacaktır. Padişah, Çakırcalı'yı affedip, onu kırserdarı olarak görevlendirir.

Çakırcalı düze indikten sonra sevincinden köyleri dolaşır. Yenipazar köyüne gider. Köylüler, onun düze indiğini bilmedikleri için korkularından saklanırlar. Çakırcalı, bunu anlayınca köylüler üzerindeki etkisinden dolayı mutlu olur.

Çakırcalı, düze inince kimseye kötülük yapmadan yaşar. Iraz'la evlenir. Her ihtimale karşı nişan talimlerini de bırakmaz. Halk onu rahat bırakmaz. Sürekli ondan yardım ister. Çakırcalı, bir süre sonra o bölgede hakim gibi olur. Halkın çıkarlarını korur. Bu eşrafın işine gelmez. Çakırcalı'yı yok etmek için Çamlıcalı Hüseyin adlı eşkıya kışkırtılır. Çamlıcalı, Çakırcalı'nın kız kardeşi ile oğlunu öldürür. Çakırcalı ile Çamlıcalı arasında bir çarpışma olur ama ikisi de ölmez. Çamlıcalı, Hacı Ali Paşa'nın oğlu Sadık Bey'in, Çakırcalı ise Vitol'ün ve Kamil Paşa'nın oğlu Sait Paşa'nın adamıdır. Çamlıcalı'nın da affedilip düze indiğini haber alan Çakırcalı ona pusu kurar, onu öldürme görevini de Çoban'a verir. Çoban atışında başarısız olunca kendini Çamlıcalı'ya doğru atar. Çamlıcalı, onu öldürür ve kaçar. Çakırcalı bu olay üzerine istemese de dağa çıkmak zorunda kalır. "Bu ikinci dağa çıkışında Çakırcalı artık çekilmez olmuştu. Eşraf, ağalar, elinden zar

ağlıyordu. İşte bu sırada hükümet onun tenkiline Kara Sait Paşa'yı göndermişti." (. 67) Sait Paşa'ya pusu kuran Çakırcalı, onu öldürmeye kıyamaz. Paşa'ya bir mektup gönderip kendisine bu olayı anlatır ve ondan kendisini takip etmekten vazgeçmesini ister. Sait Paşa, bir süre daha Çakırcalı'yı takip edip, sonra istifa eder.

Çakırcalı, halkın hem korkusunu hem de sevgisini kazandığı için korunur. Bu arada Kayaköy'den Memed Ağa'nın kızı Fatma'ya aşıktır ve onunla evlenmek ister. Bunun için Iraz'dan izin almak gerekmektedir. Iraz bunu kabul eder.

Kamil Paşa'nın Arabaki Ağa'ya Çakırcalı'yı yakalaması için teklif götürdüğünü ama Arabaki'nin bunu kabul etmediğini öğrenen Çakırcalı, Arabaki'yi dağda misafir eder, ona para da verir.

Hükümet, Çakırcalı ile başa çıkamayınca, bütün şartlarını kabul edip, onu affeder.

Çakırcalı, Fatma'nın aşkından ölmekte ama Iraz'a bunu yapamamaktadır. Iraz, Çakırcalı'yı kızı alması için ikna eder. Kızın babası Çakırcalı'ya kızı vermez. Kendisi de İzmir'e kaçar. "Kızın babası biliyordu ki Çakırcalı kızını kendi rızası olmadan, aşktan ölse de çekip almaz. Çakırcalı ilkelerine sadık adamdır. İlkelerinin birincisi de ırza ilişmemek, kimsenin karısına kızına yan gözle bakmamak. Kadına karşı en küçük bir eğilim gösteren kızanlarından çoğunu vuruvermiştir." (s. 79)

Çakırcalı, adama pek çok tehdit mektubu gönderir. Akrabalarını köyde bir odaya hapseder. Adam razı olmaz. Iraz, Efe'nin bu şekilde aşağılanmasına dayanamaz ve tüfeğini alıp, kızın babasını bulur ve onu tehdit eder. Adam, geri dönüp, Çakırcalı ile kızına düğün yapar. Sonra da Çakırcalı'yı çok sever. Düğünde Iraz da bulunur.

Çakırcalı, rahattır. Halktan saygı görmektedir. Ününü duyan Fransız ve İngiliz gazetecileri onu görmeye gelirler. Dağda küçük, halka zulmeden eşkıyalar da çoğalmıştır. Bu eşkıyaları yakalaması için gene Kara Sait Paşa görevlendirilir. Sait Paşa, önce af çıkarır. Sonra da Çakırcalı'ya bir mektup gönderip, bütün eşkıyalar gibi silahlarını bırakmasını ister. Çakırcalı, silahlarını bırakmaz ve dağa

çıkar. Dağa çıkmadan önce hapiste karısının ihanetine uğrayan köylünün intikamını karısından ve aşığından alır.

Sait Paşa, köylüleri dayaktan geçirip, Çakırcalı'nın yerini öğrenmeye çalışır. Çakırcalı, köylülere haber gönderip, Sait Paşa'ya yanlış yerler söylemelerini ister. Köylüler, sürekli yanlış yerler bildirir. Sait Paşa, bu yerlere gitmekten yorulunca köylüleri dinlemez olur.

Çakırcalı, kendisine yardımcı olan köylüleri ödüllendirmek için ağaları soyup paraları halka dağıtır. Dağlardaki küçük eşkıyalar da artık sinmiştir. Sadece Kamalı Zeynep adlı eşkıya Çakırcalı'ya kafa tutmaktadır. Çakırcalı, onu öldürür.

Sait Paşa, halka Çakırcalı'nın kendisiyle karşılaşmaktan korktuğuna dair söylentiler çıkarır. Çakırcalı, onunla karşılaşır ve gene elinden kurtulur. Sait Paşa'ya onu aşağılayan bir mektup yazar.

Çakırcalı ile eşraftan Tevfik Bey arasında birbirlerini koruyan bir anlaşma vardır. Çakırcalı, Tevfik Bey'in bir gün para için amcasının oğlunu öldürmesini istemesi üzerine Tevfik Bey'e bir tokat atar. "Bu olaydan sonradır ki Çakırcalı Çakırcalı oldu. Ağalara, beylere sırt döndü. Hiçbir zaman onların aleti olmadı. Ondan hiçbir ağa, bey faydalanamadı. Onları Çakırcalı kullandı. Astı, kesti, soydu. Tarlalarını aldı, fıkaraya dağıttı. Paralarını aldı kızlara çeyizlik, hastalara ilaç yaptı." (s. 102)

Tevfik Bey'in Çakırcalı'nın küçük düşmanlarından İsmail Efe'yi tutması üzerine Çakırcalı, İsmail Efe'yi öldürür. İsmail Efe gibi yiğit birini öldürdüğüne de çok üzülür.

Çakırcalı'yı zaman zaman kuşatanların bazıları Osmanlı'nın aylıklı zabitleri, bazıları da askerdi. Çakırcalı, zaptiyelere acımazken askerleri vurmuyordu. Askerler de bunu bildiklerinden Çakırcalı'yı koruyorlardı.

Kamil Paşa, gene Çakırcalı'yı afla düze indirir. Çakırcalı, zaten eşkıyalığı sevmeden yapmaktadır. Onu eşkıyalığa zorlayanlar yüzünden bu işi yapmaktadır. Düze inince ikinci karısından olma kızını severek, evinin bahçesiyle uğraşarak normal bir hayat yaşamak ister. Öncelikle köylüler onu rahat bırakmaz. Sürekli dertlerini anlatırlar. Çakırcalı, bunlara karşı sabırlıdır. Ama onun pek çok da

düşmanı vardır. Onlardan biri olan Çakırcalı'nın öldürdüğü Teğmen Hüsnü Efendi'nin ağabeyi Binbaşı Rüstem Bey, bir gün Çakırcalı'nın köyüne gelir. Amacı, onu öldürmektir. Çakırcalı, bunu önceden haber aldığı için tedbirlidir. Rüstem Bey, Çakırcalı'nın gönderdiği yemeği döküp, Çakırcalı'ya küfredince Çakırcalı, onu öldürür. Bu olay üzerine gene dağa çıkmak zorunda kalır.

Osmanlı, Çakırcalı'yı dize getirmek için ailesini Ödemiş'e götürüp hapseder. Çakırcalı, kaymakama bir mektup yazıp, ailesi bırakılmazsa çok kötü şeyler yapacağını bildirir ve posta arabasını soyar. Bu şekilde ailesi serbest bırakılır.

Çakırcalı'nın kızanlarından Kara Ali Efe, yakalanır. Asılmak için Ödemiş'e götürülür. Bu, Çakırcalı'ya bir tuzaktır. Efe, Teğmen Mehmet Efendi tarafından vurulduğunda Hacı ona yaralı olarak Kara Ali'yi kurtarmaya gitmemesi için Kara Ali'nin asılacağını anlatmaz. Efe, iyileştikten sonra kızanlarına Kara Ali'yi kurtarmaya gideceklerini söyler ama iş işten geçmiştir. Kara Ali'nin asıldığını öğrenen Efe, bir süre Konya'daki Yörüklerde kalır. Geri dönünce halkın beylerden zulüm gördüğünü öğrenir. Zengin bir bey olan Osman Bey'i kaçırıp onun sayesinde çok para kazanır.

Çakırcalı'nın takibine gönderilen, o zamanlar yüzbaşı olan Albay Rüştü Kobaş, sistemli bir çalışma ile Çakırcalı'yı öldürmeyi başarır. Mezarı halk tarafından bir evliya mezarı gibi ziyaret edilir.

14. 3. 2. Ahmet Efe

Çakırcalı'nın babası olan Ahmet Efe, arkadaşı Hasan Çavuş tarafından öldürülür. Çakırcalı daha sonra babasının intikamını alır.

14. 3. 3. Hasan Çavuş

Hasan Çavuş ile Çakırcalı'nın babası Ahmed Efe, Ahmed Efe'nin eşkıyalık dönemlerinde kanlı bıçaklı idiler. Ahmed Efe, eşkıyalığı bıraktıktan sonra ise çok iyi dost olup, pek çok eşkıyayı birlikte yakalamışlardır. Osmanlı, dağdan inip köylerine yerleşen eşkıyaların tekrar dağa çıkmalarını ve bölgelerinde derebeyi

gibi yaşamalarını önlemek için hepsini öldürtür. Ahmed Efe'yi öldürme görevi de Hasan Çavuş'a verilir. Hasan Çavuş, onun güvenini kötüye kullanarak, Ahmed Efe'yi öldürür.

Çakırcalı Efe'nin kendisini öldüreceğini duyarak onu aramaya başlar. Köyüne gidip annesine hakaretlerde bulunur. Çakırcalı tarafından öldürülür.

14. 3. 4. Hacı Mustafa

Hacı o bölgeye doğudan iskan edilmiş bir Küt aşiretindendir. Hacı Mustafa ile Çakırcalı bir kaçakçılık sırasında tanışırlar. Hacı Mustafa, Ahmed Efe'nin eski arkadaşıdır. Çakırcalı'nın atıcılığı geliştirmesinde yardımı olur. Kendisi efeliği Çakırcalı'ya bırakıp, çetede kızan olur.

14. 3. 5. Hacı Eşkıya

Hacı Eşkıya ile Çakırcalı'nın babası çok yakın arkadaştırlar. Babası ölünce Çakırcalı'yı o büyütür. Hacı Eşkıya, Memed'i babasının yolunda gitmesi için etkiler. Ona bir at, bir de mavzer verir. Hacı Eşkıya'nın genç karısı yıllar önce bir yanaşmayla kaçmıştır. Hacı Eşkıya çok yaşlı olduğundan onları öldüremez. Yıllardır bu nedenle asık suratlı dolaşmaktadır.

Hacı Eşkıya, Çakırcalı'dan karısını ve aşığını öldürmesini ister. O da arkadaşlarıyla karı kocayı uykularında boğazlar.

14. 3. 6. Deli Yörük

Çakırcalı hapse düştüğünde hapiste herkesin korktuğu hapishanenin haracını alan Deli Yörük adlı biri vardır. Deli Yörük, güçlü kuvvetli, gözü kara bir adamdır. Çakırcalı, Deli Yörük'ü dövdükten sonra hapishanede saygı görür.

14. 3. 7. Çoban Memed

Çakırcalı'nın çetesinin elemanıdır. "Çoban Memed hiç konuşmuyordu. Adeti böyleydi. Hiç konuşmaz, ta kaçakçılığından beri Hacı ne derse onu yapardı." (s. 29) Babasız büyüyen Çoban Memet, Hacı Eşkıya kendisini kaçakçılığa alıncaya

kadar bir ağanın yanında boğaz tokluğuna çobanlık yapmıştır. Yirmi altı yaşındaki Çoban Memet, hiç konuşmaz sürekli kaval çalıp türkü söyler. Cesur, iyi niyetli, atıcılıkta da usta bir eşkıyadır.

14. 3. 8. Posluoğlu

Bir efe olan Posluoğlu, bir çatışmada arkadaşlarını askerlere teslim etmemek için kaçmadığından dolayı hapse düşmüştür. Hapisten çıktıktan sonra Çakırcalı, Posluoğlu'nun mutlaka dağa çıkacağını ve kendisine düşman olacağını bildiğinden dolayı, onu yanına çağırır. Posluoğlu, tedbir için otururken silahı Çakırcalı'ya doğru tutar. Bu olay Çakırcalı'nın kafasında yer eder. Posluoğlu, bir kızan olarak Çakırcalı'ya katılır. Birlikte sorun çıkaran pek çok Arnavut'u öldürürler. Çakırcalı, Posluoğlu'nun bir gün kendisini öldüreceğinden korkar ve onu uykusunda öldürür. Böyle yakışıklı ve mert birini öldürdüğü için çok üzülür ve ağlar.

14. 3. 9. Çamlıcalı Hüseyin

Hacı Ali Paşa'nın oğlu Sadık Bey'in adamıdır. Sadık Bey, Çamlıcalı'yı Çakırcalı'yı öldürmesi için kışkırtır. Çamlıcalı, Çakırcalı'nın kız kardeşi ile oğlunu öldürür. Çakırcalı ile aralarında çatışmalar olur. Çamlıcalı da affedilip düze indirilir. Çakırcalı çetesi ona pusu kurar. Çamlıcalı gece karanlığında kurtulur.

14. 3. 10. Kel Hayim

Çakırcalı'nın adamlarındandır. "Hayim bir Yahudidir. Cesurdur. Ataktır. Efe'nin en güvendiği yatağıdır. Sonra bir de Efe'nin en çok sevdiği adamıdır." (s. 72)

Efe, karısının üstüne, başka bir kadınla evlenmek ister. Karısı Iraz'a da Hayim'i gönderir. Hayim, Iraz'a "Bir Efe'ye, hele bizim efemiz gibi bir efeye bir kadın yakışmaz. Efe, şerefli efe en az iki karılıdır," (s. 72) diyerek Iraz'ı ikna eder.

14. 3. 11. İsmail Efe

Çakırcalı'nın küçük düşmanlarındandır. Tevfik Bey, Çakırcalı ile aralarında sorun çıkınca İsmail Efe için af çıkartıp, onu adamı yapar. Çakırcalı, İsmail Efe'nin evini çevirir. Çatışmadan sonra İsmail Efe, evden çıkmayınca evi yakar. İsmail Efe evde yanarak ölür. Çakırcalı bu olaya çok üzülür. Bu, onun öldürdüğü bir insan için ikinci ağlayışıdır.

14. 3. 12. Kara Ali Efe

Çakırcalı'nın kızanıdır. Çakırcalı'ya tuzak kurmak isteyen askerlerce yakalanıp asılması için Ödemiş'e götürülür. Kara Ali Efe, bütün mahkumiyeti boyunca Çakırcalı'nın kendilerini kurtarmasını bekler. İdam edilirken bile umudunu kesmez. İpi boğazına geçirmeden önceki son sözü " Efe neden geç kaldı acep?" olur.

14. 3. 13. Koca Memet

Çakırcalı'nın öldürdüğü İsmail Efe'nin kardeşidir. Genç ve cesurdur. Çakırcalı'yı öldürmek için girdiği bir çatışmada öldürülür.

14. 3. 14. Seyid Ağa

Çakırcalı, Seyid Ağa ile hapiste tanışır ve onu çok sever. Zengin bir köy ağası olan Seyid Ağa, namus meselesi nedeniyle dört kişiyi öldürmüştür. Yüz bir yıla mahkum olan Seyid Ağa, çok görmüş geçirmiş, olgun biridir. Ceza kanununu çok iyi bildiğinden Çakırcalı'ya mahkemeden önce nasıl davranacağı ve neler söyleyeceği konusunda bilgiler verir.

14. 3. 15. Yörük Ağası

Çakırcalı'nın dostluklarını kazanmak istediği Yörük ağalarındandır. Çakırcalı'nın baş yatağıdır. Bu nedenle Çakırcalı'ya buraya kesinlikle gelmemesini ve kendisine yardımcı olduklarını kimseye belli etmemesini söyler. Çakırcalı'nın zor zamanlarında bu Yörük obası onu bulup gizlice yardım edecektir.

14. 3. 16. Mustafa Ağa

Zenginliğiyle ünlü ve zalim bir ağadır. Çakırcalı onun bin iki yüz altınını alıp fakirlere dağıtır.

14. 3. 17. Vitol Ailesi

İzmir'de yaşayan bir ailedir. "Bu Vitol ailesi Türkiye'ye yabancı sermayeyi ilk sokanlardandır. Bu aile türlü işleri yanında, bir sümbül soğanı ticareti yapıyordu. Soğanlar dağlardan toplanıyordu. Bu yüzden Vitollerin adamları dağları geziyordu. Bazılarınca Vitollerle Çakırcalı münasebeti bu yüzden başlamıştı." (s. 54) Çakırcalı Vitol ailesi sayesinde Londra'da tanınmıştır.

14. 3. 18. Arabaki Ağa

Yaşlı biri olan Arabaki Ağa, Girit'te hükümetin başa çıkamadığı çeteleri dize getirmiştir. Kamil Paşa, Çakırcalı'yı öldürmesi için onu görevlendirmek ister ama o "Böyle yiğit bir adamı öldüremem. Elim varmaz. Kusura kalma." (s. 73) diyerek bu teklifi kabul etmez. Bu olayı duyan Çakırcalı, Arabaki Ağa'yı dağda üç gün misafir eder ona para da verir.

14. 3. 19. Tevfik Bey

O zamanın eşrafı dağlarda kendileri için eşkıya besler. Eşraf ile efeler arasında çıkar ilişkisi vardır. Eşraf efeye para verir. Efe de eşrafı korur ve onun pis işlerini yapar. Tevfik Bey, çok zengin bir derebeydir. Çakırcalı'nın dağa çıkmasına

yardım etmiştir. Çakırcalı, Tevfik Bey'in düşmanlarını öldürür, Tevfik Bey de Çakırcalı'ya para verir, onu zor durumlardan kurtarır. Tevfik Bey, gene Çakırcalı'dan bir düşmanını öldürmesini ister. Tevfik Bey, bir çiftlik meselesi için amcasının oğlunun öldürülmesini istemektedir. Çakırcalı, bu teklife çok sinirlenir ve Tevfik Bey'e bir tokat atar. Tevfik Bey, bu olaydan sonra İsmail Efe'yi eşkıya olarak tutar. Çakırcalı, İsmail Efe'yi öldürür.

14. 3. 20. Mutafizade

Turgutlu'da çok zengin bir beydir. Çakırcalı ondan bin lira ister. Mutafizade "Ben gönderemem. Gelsin de alsın." diye cevap verir. Efe, bir yıl sonra Mutafizade'nin on altı yaşındaki oğlunu kaçırır ve on bin lira aldıktan sonra serbest bırakır.

14. 3. 21. Halil Bey

Halil Bey, Çakırcalı'ya para ve mektup gönderir. Mektupta şunlar yazılıdır: "Biz burada dururken sen hiç çekinme. Bir elin İzmir'de, bir elin Ödemiş'te, bir elin İstanbul'da padişahın sarayında demektir..." (s.31) O bölgenin ünlü derebeylerinden olan Halil Bey'in sülalesi de o bölgeye para ve eşkıya ile hükmetmiştir.

14. 3. 22. Mustafa Efendi

Çakırcalı'nın çatışmaya girdiği bir mülazımdır. Mülazım esir edildikten sonra Çakırcalı, ona hakaret eder. Mülazım da Çakırcalı'ya hakaret ederek, esirlere hakaret edilmeyeceğini, onların ya öldürüleceğini ya da bırakılacağını söyler. Çakırcalı, Mustafa Efendi'nin yiğitliğine hayran olur. Onu, tabanlarını yüzdürerek serbest bırakır.

14. 3. 23. Kamil Paşa

Zamanın İzmir valisidir. "İşini bilir bir devlet adamı idi" (s. 54) Çakırcalı'nın takibine adamlar gönderir. Sonunda Çakırcalı'nın affedilmesi için çalışır ve affedilmesini sağlar.

14. 3. 24. Sait Paşa

Kamil Paşa'nın oğludur. Çakırcalı ile ilgisi olduğu ve ondan para aldığı söylenmektedir.

14. 3. 25. Kara Sait Paşa

Bir tümen asker ile Çakırcalı'nın takibine görevlendirilir. Sarayın en güvendiği askerlerden biri olan Kara Sait Paşa, kendisine verilen tüm görevleri başarıyla yerine getirmiştir.

Sait Paşa, uzun süre Çakırcalı'yı takip eder. Bir gün Çakırcalı'dan bir mektup alır. Çakırcalı, ona bir pusu kurmuş, Sait Paşa onun yanından geçmiş ama Çakırcalı, Sait Paşa'ya acıdığından onu öldürmemiştir. Çünkü onun gençliğine ve güzelliğine kıyamaz. Sait Paşa, bir süre sonra bu görevden istifa eder.

14. 3. 26. Binbaşı Rüstem Bey

Çakırcalı'nın öldürdüğü Teğmen Hüsnü Bey'in ağabeyidir Rüstem Bey, intikam almak için Çakırcalı'nın köyüne gider ama Çakırcalı tedbirli davrandığı için onu öldüremez. Çakırcalı onu öldürüp tekrar dağa çıkar.

14. 3. 27. Bayındırlı Mehmet Efendi

Çakırcalı'nın takibi ile görevlendirilen bir teğmendir. Mehmet Efendi, çatışmanın sonunda bütün adamlarının öldürüldüğünü görünce Çakırcalı'ya esir düşmektense kendini uçuruma atmayı tercih eder. Ama uçuruma düşerken bir ağaca takılarak kurtulur. Çakırcalı, onun öldüğünü zannedip oradan ayrılır. Ertesi gün yaralı arkadaşlarını almaya gelen Çakırcalı Mehmet Efendi tarafından vurulur. Vakit olmadığı için ateş edenin kim olduğunu anlayamazlar. Kendisini vuranın kim olduğunu çok sonra öğrenir.

14. 3. 28. Albay Rüştü Kobaş

Yaşar Kemal, romanın ikinci kısmını Albay Rüştü Kobaş'tan öğrendiği çin onun ağzından yazar.

Albay, 31 Mart Vakası'nda önemli görevler üstlenmiş, çok başarılı bir askerdir. Düzce'ye tayin edilince Kara İsmail adlı ünlü eşkıyayı ve pek çok eşkıyayı yakalar. Bunun üzerine Çakırcalı'yı yakalama görevini alır. Eğer Çakırcalı'yı yakalayamazsa askerlikten istifa edip birkaç arkadaşıyla eşkıya olup Çakırcalı'yı öldürme kararı alır.

Albay, bölgeye gittikten sonra uzun süre halktan Çakırcalı ile ilgili bilgiler edinir ve halka kendini sevdirir. Müfrezesinde askerler, eşkıyalar, halktan insanlar vardır. Çakırcalı'nın nasıl giyindiğini bile öğrenir. Çakırcalı'nın hayatını öğrendikçe de ona sevgi duyar. Onun istemeden eşkıya olduğunu da öğrenince Çakırcalı'nın karısını çağırıp Çakırcalı'yı düze inmeye davet eder. Çakırcalı, ne zaman düze indiyse hükümetten kötü muamele gördüğü için bu teklifi kabul etmez. Albay, adamlarıyla Çakırcalı'yla girdikleri bir çatışmada başı ve elleri kesik, göğüs derisi de yüzülmüş bir adam bulurlar. Bu Çakırcalı'dır. Karısı Iraz onu bir benden teşhis eder. Çakırcalı'nın ölüsü ayaklarından asılarak teşhir edilir. Gömüldüğü yer halk tarafından bir evliya mezarı olarak ziyaret edilir.

14. 3. 29. Iraz

Çakırcalı'nın karısıydı. "O yanlar Iraz için, 'efe gibi kadın. Tam Çakırcalı karısı,' diyordu. Gerçekten de erkek gibiydi. Efesinin üstüne titriyordu. Bağı bahçeyi, evin her bir işini üstüne almıştı." (s. 60)

Çakırcalı, başka bir kıza aşık olup da Iraz'dan bu kızla evlenmek için izin isteyince Iraz "Düşünme onu Efe'm. Senin gibi bir efeye iki değil, dört kadın bile az. Ne dilersen onu yap. İstersen kızı babasından istemeye ben giderim." (s. 78) der. Babasının kızını vermemesi üzerine de eline tüfeği alır ve adamı bulup onu tehdit eder. Adam bunun üzerine kızını vermeye razı olur. Düğünde Iraz da bulunur.

14. 3. 30. Hapishanedeki Bir Köylü

On beş yıla mahkum olan köylü bir gün hapishaneye gelen bir haber ile yıkılır. Karısı ile kardeşi evlenmiştir. Köylü, o günden sonra yemeden içmeden kesilir, kimseyle konuşmaz. Deli gibi görünmektedir. Çakırcalı, bu köylünün haline çok üzülür ama elinden bir şey gelmez.

15. FİLLER SULTANI[46]

1977'de Cumhuriyet'te tefrika edilmiş, aynı yıl kitap halinde basılmıştır. Yaşar Kemal, romanı ile ilgili olarak şunları söyler:

> "Karıncalar filler hikayesi, elbette halkın yarattığı bir hikayedir. Küçük bir hikaye. Ben bu hikakeyi aldım işledim. Belki bu hakaye çağlar önce Anadolu'da uydurulmuştu. Bir küçücük hikaye olarak günümüze kadar geldi ve benim elime geçti... Doğanın en büyük hayvanı olan fili sömürücü olarak aldım. Benden önce halk, bu zavallı garip hayvanı, ona düşmanlığından değil, sırf iri gövdesinden ötürü sömürücüye simge olarak almış. Sömürülenlerin çokluğunu, çalışkanlığını, yaratıcılığını göstermek için de halk karıncayı almış.
>
> Neye üzülüyorum biliyor musunuz, bu kitabı okuyanlar, özellikle de çocuklar, filleri belki hiç sevmeyecekler. Bu bana çok dokunuyor. Ne yapabilirdim ki? Oysa filler bugünkü sömürücüler kadar ne korkunçtur, ne zalimdir, ne özgürlük düşmanıdır, ne de işkencecidirler. Eğer insan soyunun bu en zaliminin simgesini, benzerini, hayvanlar arasında arayacak olsaydım, belki timsahları bulurdum, boa yılanlarını bulurdum. Yok yok, sanmıyorum ki yeryüzünde bu zalimleri simgeleyecek korkunçlukta bir hayvan türü bulabilelim..." (Yaşar Kemal, Filler Sultanı, arka kapak yazısı)

15. 1. Romanın Özeti

Ulukepez'in karıncalar ülkesinin çok zengin olduğunu söylemesi üzerine Filer Sultanı, karıncalar ülkesine sefer düzenler. Ülkeyi yerle bir eder. Bacağı bu sırada kopan Kırmızı Sakal adlı karınca, cesaretle Filler Sultanı'na karşı çıkar. Ondan bunun öcünü alacağını söyleyerek kaçar. Ulukepez ile diğer karıncalar, uzun süre onu ararlar ama bulamazlar. Karıncalara kendisine bir saray yaymalarını içini, yiyeceklerle, mücevherlerle doldurmalarını söyler. Fillerden kaçan sarı, kırmızı, mor, kara ve atlı karıncalar ormana sığınmışlardır. Orada üç gün üç gece bir çıkar yol bulmaya çalışırlar ama bulamazlar. Filler Sultanı'na boyun eğmeye karar verirler. Karıncalar, filleri, hüdhüd kuşlarını beslemek ve Filler Sultanı'na saray yapmak için bütün güçleriyle çalışırlar. Filler Sultanı, karıncaları sürekli sömürebilmek için, onlara fil dilini öğrenmeyi zorunlu kılar. Karıncalar içinde sarıca karıncaları kendisine muhbir yapar. Karıncaların beyinlerini yıkama çalışması başlatır. Bu çalışmayı Ulukepez yönetir. Karıncaların da eskiden fil

---

[46] Alıntılar, romanın Adam Yayınları'ndan çıkan 2002 tarihli 6. baskısından yapılmıştır.

olduğu karıncalara benimsetilir. Karıncaların fillere özenip karınca oldukları unutturulacaktır.

Filler Sultanı, Ulukepez'in önerisiyle dünya üzerindeki bütün karınca ülkelerini ele geçirir. Bütün karıncalar onun için çalışmaktadırlar.

Filler Sultanı'nın karıncaları filleştirme çalışmaları sonucunda bütün karıncalar kendilerini fil sanmaya başlarlar. Bir fil gibi davranıp, çalışmayı bırakırlar. Fil bu duruma kızar. Kış gelince bütün yıl yiyecek toplamayan karıncalar aç kalırlar. Filden yiyecek isterler. Filler Sultanı, sadece kırmızı sakallı karınca öldürüp getirene yiyecek vereceğini söyler. Ülkedeki kırmızı sakallı karıncalar, demirci kırmızı sakalın yanına kaçtıkları için ülkede kırmızı sakallı karınca kalmamıştır. Karıncalar, sarıca karıncaları öldürüp kırmızıya boyayarak sultana götürürler ve yiyecek alırlar. Karıncaların ellerinden kurtulabilen kırmızıya boyalı sarıca karıncalardan bir kısmı, dağdaki kırmızı sakallıların arasına karışırlar. Kırmızı sakallılara, işkence gördükleri için tuhaf göründüklerini, kendilerinin de birer kırmızı sakallı karınca olduklarını söylerler. Kırmızı sakallılar, onları aralarına alır ve yaralarını sararlar. Sarıcalardan biri kırmızı sakallı karıncalardan birini öldürüp sakallarını kendisine takar. Sarıcalar, onu zekasından dolayı başbuğ ilan ederler. Diğer sarıcalar da kırmızı sakallı karıncaları öldürüp sakallarını kendilerine takarlar. Kırmızı sakallıların arasındaki sarıcalar, kırmızı sakallıları, birbirlerine düşürürler. Fillerle savaş konusunda ayrı ayrı görüşlere sahip olan kırmızı sakallar pek çok gruba bölünürler. Demirci kırmızı sakal, onları sarıcalara karşı uyarır ama sözünü dinletemez. Değişik görüşlere sahip olan olan karıncalar birbirleriyle savaşmaya başlarlar. Demirci kırmızı sakal başbuğ karıncanın bir sarıca olduğunu anlar ama ona belli etmez. Kırmızı Sakal sürekli kitap okuyarak fillere karşı çıkmanın ve karıncların gözünü açmanın yollarını arar. Bir gün karıncalara karınca olduklarını hatırlatan bir türkü duyulur. Karıncalar, karınca olduklarını hatırlayıp, gruplar halinde kendi yöntemlerine göre fillerle savaşırlar ama birlik olmadıkları için hepsi yenilir. Topal Karınca, karıncaları toplayıp onlarla konuşur. Birleşerek fillerin saraylarının altlarını oymak gerektiğini söyler. Başbuğ karıncanın takma sakalını çeker, altından çıkan sarı sakalı karıncalara

gösterir. Karıncalar, birbirlerinin sakallarını çekerek içlerindeki sarıcaları bulur ve kafalarını koparırlar. Dünyanın bütün karıncaları birlik olup fillerin saraylarının altını oyar ve onların çukurlara düşmesini sağlayarak, filleri öldürürler.

15. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış

Filler Sultanı, alegorik bir eserdir. Eserde insanların sembolleri olan çeşitli hayvanlar kullanılmıştır.

Filler, sömürücülerin sembolleridir. Sömürmek için kaba kuvvetin yanında her türlü hileye de başvururlar. Sömürdükleri kişilerin beyinlerini yıkayıp, onları da kendilerine benzetirler. Onların dillerini ve kültürlerini unutmalarını sağlarlar. Bunun için gazete, dergi, radyo, televizyon gibi yaratıcılığı ve düşünmeyi engelleyen, uyutucu aletleri de kullanırlar. Sömürdükleri milletlerin, sadece kendileri için çalışmalarını sağlarlar. Sömürücülerin temsilcileri olan filler romanın sonunda sömürdükleri karıncaların uyanıp karınca olduklarını hatırlamaları sonucunda yok edilirler.

Kırmızı Sakallı Topal Karınca, bir işçi liderini temsil eder. Haksızlığa, sömürüye karşı cesurca karşı çıkar. Topal Karınca, demircidir. Yaşar Kemal'in romanlarında demirci karakterler önemli bir yer tutar. Demirciler, kendi işinde gücünde, cesur, inatçı, tavizsiz, haksızlığa karşı çıkan, yardımsever ve bilge kişilerdir. Topal Karınca da böyledir. Topal Karınca, fillere karşı karıncaları uyarır. Sürekli kitaplar okuyup düşünerek, karıncalıklarını unutmuş olan karıncaları uyandırmak, hain sarıca karıncalar nedeniyle çeşitli görüşlere bölünmüş ve birbirleriyle savaşan karıncaları kendilerine getirmek için ne yapılması gerektiğini düşünür. Başlangıçta karıncalara sözünü dinletemez. Sonra başta emekçileri temsil eden eli nasırlı karıncalar olmak üzere bütün karıncalar, karınca olduklarını hatırlar ve Topal Karınca'nın liderliğinde birleşirler. Topal Karınca onlara fillerin saraylarının altının oyulması ile fillerin yok edilebileceğini söyler. Dostu, barışın sembolü olan leyleğin kanadına binerek Filler Sultanı'na gider ve karıncaların özgürlüğünü ilan eder. Yaşar Kemal, sömürüye karşı, bütün sömürülenlerin birleşerek karşı koymaları gerektiğini sembolik olarak anlatmıştır.

Hühhüdlerin başı olan Ulukepez, sömürücülerle işbirliği yaparak, çıkar elde etmeye çalışan, dalkavuk ve işbirlikçi tipleri temsil eder. Ulukepez, yalancı ve hilebaz bir tiptir.

Gözlüklü kırmızı karıncalar, işçilerin haklarını savunan aydınlardır. Eserde, işçileri temsil eden eli nasırlı karıncaların onlar tarafından kandırılıp yoldan çıkarılacağı belirtilir. Bu da aydınların hakların savunulmasında pek faydalı olamadığını gösteriyor.

Sarıca karıncalar, sömürücülerle uzlaşan, onlarla işbirliği yapan, kendi cinslerinden olan kişilere hainlik eden tiplerdir. Diğer karıncaların arasına girerek, habercilik yapan, onları çeşitli gruplara bölerek birbirlerine düşüren tiplerdir. Onlar da hühhüdler gibi küçük çıkarlar peşindedir. Liderleri Başbuğ Karınca'dır.

15. 3. Şahıs Kadrosu

15. 3. 1. Filler Sultanı

"Filler Sultanı bir ak güvercinden daha ak, iri, görkemli bir fildi." (s.7) Ulukepez adlı hüdhüd kuşunun karıncaların zengin ve verimli ülkeleri olduğunu söylemesi üzerine karıncalar ülkesine sefer düzenler. Bütün ülke fillerin ayakları altında ezilir. Filler Sultanı, kendisine bunun nedenini soran Kırmızı Sakallı karıncaya savaşı başlatanların karıncalar olduğunu, fillerin ise kendilerini savunduklarını söyler. Filler Sultanı karıncalardan kendisine büyük bir saray yapmalarını, içini yiyecek ve mücevherlerle doldurmalarını ister.

Filler Sultanı, karıncaları köleleştirmiş, onları sömürmektedir. Hüdhüd kuşları da filler gibi ormanda yan gelip yaymakta ve karıncaların getirdikleri yiyeceklerle beslenmektedir. Filler Sultanı, karıncaların beynini yıkayıp, karınca olduklarını unutturmak için önce onlara fil dili öğrettirir; sonra fillere özenip kendilerini aşağı görmeleri sağlanacaktır. "...karıncaların beynini yıkayabilirsek, onlara karıncalıklarını untturabilirsek, her şeyi kazandık demektir. Bu düzen kıyamete kadar sürer, siz de biz de karıncaların sırtından, onların alın terleriyle cennet bir dünya yaşarız, değil mi?" (s.34) diyen Filler Sultanı, karıncaların beyinlerini yıkamak için her yolun kullanılmasının ister.

Filler Sultanı, karıncaları kendisine karşı kışkırtmasından korktuğu Kırmızı Sakal'ı bulması için Ulukepez'i görevlendirir.

Filler Sultanı, karıncalar içinden sarıca karıncaları kendisine muhbir yapar. Diğer karıncalarla ilgili bilgileri onlardan alacaktır.

Karıncalar, kendilerini fil sanmaya başlayınca çalışmayı bırakırlar. Kış gelip karıncalar aç kalınca Filler Sultanı, kırmızı sakallı karınca öldürüp getirenlere yiyecek vereceğini söyler. Bunun üzerine karıncalar kırmızı sakallı karınca diye öldürüp kırmızıya boyadıkları sarıca karıncaları getirirler. Sultanın bundan haberi yoktur. O demirci kırmızı sakalı bulup, imparatorluğunu, bu tehlikeden kurtarmak için uğraşmaktadır. Sarıca karıncaları kırmızıların arasına gönderip, kırmızıların birbirlerini kırmalarına neden olur. Filler ve hüdhüdler karıncaların emeklerini sömürerek, hiç çalışmadan rahat bir yaşam sürerler. Bir gün karıncalar, Topal Karınca sayesinde karıncalıklarını hatırlayıp fillerin saraylarının altını oyarlar. Filler de bu çukurlara düşüp ölürler.

15. 3. 2. Ulukepez

Hühhüd kuşlarının başı olan Ulukepez, yaşlı, zeki, çıkarcı bir kuştur. Filler Sultanı'nın habercisidir. Karıncalar ülkesinin çok zengin ve verimli olduğunu Filler Sultanı'na söyleyince Sultan, karıncalar ülkesine sefer düzenler. Ulukepez de ona yardım eder.

Filler Sultanı, Ulukepez'i başdanışmanı, ve bütün hüdhüdleri fillerin propagandacı başısı yapar. Hüdhüdler, ormana başka kuşların yerine yerleşir. Diğer kuşlar fillerin korkusundan ormanı terk etmek zorunda kalırlar.

Ulukepez, karıncaları köleleştirmek için file yardım eder. Karıncaların kendi dillerini unutup fil dilini öğrenmelerini sağlar. Sarıca karıncaları diğer karıncalar arasına ajan olarak salar. Bir yandan da Kırmızı Sakal'ı arar.

Ulukepez'in önerisiyle Filler Sultanı, diğer karınca ülkelerine seferler düzenleyip, dünya üzerindeki bütün karınca ülkelerini sömürgesi yapar. Fillerin öldürülmesiyle hühhüdler de rahat yaşamlarından olurlar.

Hüdhüdler, çıkarcı, güçlünün yanına yanaşıp dalkavukluk yapan insan tiplerinin temsilcileridir.

15. 3. 3. Sarıca Karıncalar

Filler Sultanı ile işbirliği yaparlar. Diğer karıncalar içinde Kırmızı Sakal'ı ararlar. Filler Sultanı'na bağlıdırlar. Onun için muhbirlik yaparlar. Bunun karşılığında diğer karıncalar açken onlar, yiyecek içinde yüzerler. Kış gelip diğer karıncalar aç kaldığında sultan sadece kırmızı sakallı karınca getirene yiyecek vereceğini söyler. Bunun üzerine karıncalar, sarıca karıncaları öldürüp kırmızıya boyarlar ve sultana götürüp bunun karşılığında yiyecek alırlar. Diğer karıncaların ellerinden kurtulabilen kırmızıya boyalı sarıca karıncalar, dağda bulunan kırmızı sakallı karıncaların arasına karışırlar. Onları farklı görüşleri olan gruplara bölerler. Fillerle savaş konusunda farklı yollar üzerinde duran kırmızı karıncalar birbirleriyle savaşmaya başlar. Sarıcalar içinden biri kırmızılardan birini öldürür ve onun sakalını kendisine takar. Diğer sarıcalar zekasından dolayı onu başbuğ yaparlar. Başbuğ karınca demirci ile dost olmaya çalışır. Demirci ona başta inanır. Sonra Başbuğ'un sarıca olduğunu anlar ama ona belli etmez. Başbuğ, karıncaları sürekli böler ve onları birbirlerine karşı kışkırtır. Romanın sonunda karıncalar, fil değil de karınca olduklarını hatırlayınca Topal Karınca, Başbuğ Karınca'nın kırmızı sakalını çeker ve altından çıkan sarı sakalı karıncalara gösterir. Topal Karınca bütün karıncalara birbirlerinin sakallarını çekmelerini ve sarıca karıncaların kellelerini koparmalarını söyler. Kendisi, Başbuğ Karınca'nın kellesini koparır. Karıncalar, içlerindeki sarıca karıncaları bulup, kellelerini koparır. Topal Karınca, Filler Sultanı'na gidip, karıncaların özgürlüğünü ilan ettiğinde sarıca karınca kellelerini de sultanın önüne atar.

15. 3. 4. Başbuğ Karınca

Sarıca karıncalardan biri olan Başbuğ Karınca, bir kırmızı sakallı karıncayı öldürüp, sakalını kendisine takar. Diğer sarıcalar, zekasından dolayı bu sarıca karıncayı Başbuğ yaparlar. Başbuğ Karınca, kırmızı sakallıların arasına girer,

onları çeşitli gruplara böler. Bu şekilde onları birbirlerine düşürür. Topal Karınca, Başbuğ'un gerçek yüzünü anlar ve onun kafasını keser. Başbuğ, insanları birbirlerine düşüren, ajanlık yapan insanları sembolize eder.

15. 3. 5. Kırmızı Sakallı Topal Karınca

Fillerin karıncaların ülkesini yıkmaları sırasında dükkanı yıkılan bir demircidir. Ayağı duvarın altında kaldığı için kopmuştur. Filler Sultanı'na cesurca bunun hesabını sorar. Sultan'ın kendileriyle alay etmesine dayanamaz ve "Bu ülkelerin, bu kentlerin, bu kırgının öcünü senden alacağız, ey zalim, ey ahmak, ey sersem sultan.(...)" (s.17) diyerek Ulukepez'in kanadından atlayıp kaçar. Filler Sultanı, karıncaları kendisine karşı kışkırtmasından korktuğu için her yerde Kırmızı Sakal'ı aratır. Filler Sultanı, "...demircilerin hem elleri işler, hem kafaları düşünür. Şu dünyada en tehlikelileri böylesi yaratıklardır. Bir de böylesilerin düşünceleri bulaşıcı mikrop gibi bir anda bütün dünyaya yayılır." (s.47) diyerek Kırmızı Sakal'ın diğer karıncaları ayaklandırmasından korkar.

Demirci Kırmızı Sakal, kendisine bağlı kırmızı sakallarla dağa çıkmıştır. Dağda kitaplar okuyup, fillere karşı çıkmanın bir yolunu bulmaya çalışmaktadır. Bir yandan da kırmızı karıncaları, diğer karıncaların arasına göndermiş, onlardan gelecek haberleri beklemektedir. Kırmızı sakalların arasına sızan casus sarıca karıncalar, kırmızı karıncaları, farklı düşünceleri olan gruplara bölerek birbirleri ile savaşmalarına neden olurlar. Kırmızı karıncaları, demirciye karşı da kışkırtırlar. Demirci, kırmızı karıncaları uyarır ama sözünü dinletemez. Demirci, bir ara kendisini kafdağının ardındaki kırmızı karıncaların başbuğu olarak tanıtan sarıca karıncaya inanır ama sonra gerçeği görür. Başbuğ'a belli etmeden kendisine bağlı kırmızı karıncalara ona karşı dikkatli olmalarını söyler. Topal Karınca, sürekli kitap okuyarak ve düşünerek, karıncaları nasıl uyandıracağını, filleri nasıl yok edeceğini araştırır. Bir gün bir türkü sesiyle karıncalar karınca olduklarını hatırlarlar. Fillere karşı her karınca grubu kendi yöntemiyle karşı çıkar. Birlik olmadıkları için de yenilirlar. Topal karınca eli nasırlı karıncalarla birlikte diğer karıncaları da toplayıp, onlara filleri yok etmenin yolunun birleşmekten geçtiğini

söyler. Karıncalar birleşerek fillerin saraylarının altını oyarlar. Topal Karınca, kırmızı sakal takmış sarıcaların gerçek yüzlerini de karıncalara gösterir. Aralarındaki sarıcaları bulup kafalarını keserler. Topal Karınca kendisine yardım eden güvercinin kanadına binerek Filler Sultanı'na gider. "Biz bundan böyle bağımsızlığımızı ilan ettik. Bütün karınca ülkeleri karar verdik ki, artık hiçbir karınca, sana, fillere, hüdhüdlere çalışmayacak. Karınca ülkeleri karıncalarındır ve bizler özgürüz, bağımsızız." (s.172) diyerek elindeki sarıca karınca kellelerini sultanın önüne atar. Kızan filler yerlerinden kalkıp saldırıya geçerler ama toprağın altı karıncalar tarafından oyulduğu için çukurlara düşüp ölürler.

15. 3. 6. Tuhaf Karınca

Kırmızı Sakal'ın çırağıdır. O da yaşlıdır. Fillerin istilası sırasında üç bacağı, sakalı ve bıyığı kopmuştur. Fillere boyun eğmekten yana değildir ama korkudan Fillerden yana gibi görünür. Fillerin kendilerini baskı altına almalarının nedeninin karıncaların buna karşı bir önlem almamaları olduğunu söyler.

15. 3. 7. Yaşlı Karınca

Fillere karşı mücadelenin gerekli olduğunu anlatır. Umudun her şeyden daha önemli olduğunu söyler.

15. 3. 8. Eli Nasırlı Kırmızı Sakallar

Onlar çalışan sınıfı temsil eden karıncalardır. Sarıca karıncaların başbuğu, fillerin en büyük düşmanının bu karıncalar olduğunu ve onlara dikkat etmek gerektiğini söyler. Eli nasırlı karıncalar Topal Karınca'nın önderliğinde Filler Sultanı'na karşı çıkarlar.

15. 3. 9. Gözlüklü Kırmızı Karıncalar

İşçi haklarını savunan aydınları temsil ederler. Başbuğ Karınca, eli nasırlı karıncaları kandıracak kişilerin gözlüklü kırmızı sakallılar olacağını belirtir.

15. 3. 10. Güvercin

Güvercin Topal Karınca'nın dostudur. Topal Karınca'yı alıp filerin sarayına götürür. Barışın temsilcisi olan güvercin romanın sonunda ortaya çıkar ve Topal Karınca'nın yanında yerini alır.

16. AKÇASAZIN AĞALARI I[47]

DEMİRCİLER ÇARŞISI CİNAYETİ

Akçasaz'ın Ağaları, üçlü olarak planlanmıştır. İlk iki cilt yayımlanmış ama yazarın adını Anavarza koymak istediği ve yabancılaşma sorununu anlatacağı üçüncü cilt hala yazılmamıştır.

1973'te kitap biçiminde yayımlanan romanda olaylar Akyollu Mustafa Bey ile Sarıoğlu Derviş Bey, arasındaki kan davasına dayanır. Yaşar Kemal, iki aile arasındaki kan davasının çevresinde gelişen olaylarla toplumsal bir değişim sürecini anlatır. Feodalitenin kapitalizme dönüşüm sürecini verirken, Derviş Bey ve Mustafa Bey, feodalitenin temsilcileri olurlar.

Yaşar Kemal, Akçasazın Ağaları'nda Çukurova'da bir yozlaşmayı anlatır. "Öyle anlaşılıyor ki yazar yozlaşmanın başlıca iki nedeni olduğu inancında. Bunlardan biri 1876'daki iskan olayıdır, ikincisi de 1950'lerde başlayan tarımdaki sanayileşme."[48]

16. 1. Romanın Özeti

Çukurova'da yaşayan Akyollu ve Sarıoğulları arasında çok uzun zamandır devam eden bir kan davası vardır. Son olarak Sarıoğlu Derviş Bey'in ağabeyi Cevdet Bey, Akyollu Mustafa Bey tarafından öldürtülür. Derviş Bey de töreler gereği Mustafa Bey'in kardeşi Murtaza Bey'i öldürtür. Şimdi Mustafa Bey'in Derviş Bey'i öldürmesi gerekmektedir. Mustafa Bey, Derviş Bey'i öldürmek için her çareye başvurur. Sürekli pusu kurar, Derviş Bey'in evini kurşunlar ama bir türlü Derviş Bey'i öldüremez. Derviş Bey ise ölüm korkusuyla yaşamaktadır. Bu iki aşiret beyi töre ve kan davası ile uğraşıp dünyayı unutmuşlarken Çukurova'da büyük toprakları yavaş yavaş ele geçiren, gözlerini para hırsı bürümüş, töreleri umursamayan, para için her türlü ahlaksızlığı yapan yeni yetme ağalar çoğalmaktadır.

---

[47] Alıntılar, romanın Tekin Yayınevi'nden çıkan 1983 tarihli 7. baskısından yapılmıştır.
[48] Moran, Moran, Türk Romanı'na Eleştirel Bir Bakış, C. 2, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, s.116.

Derviş Bey ile Mustafa Bey'in çatışmaları sırasında kimi zaman yanlışlıkla bu işle ilgisi olmayan insanlar öldürülür, kimi zaman da iki tarafın yanaşmaları birbirini öldürür. Bu durum kasaba ileri gelenleri tarafından tepki görür. İki tarafı barıştırmak için araya vali bile girer ama onlar barışmaya yanaşmazlar.

Mustafa Bey'in oğlu Memet Ali, artık yarıcılık devrinin geçtiğini, bir traktörün bin kişinin yaptığı işi yaptığını, eğer yarıcılığa devam ederlerse ailecek yok olacaklarını söyleyerek topraklarındaki insanları çiftlikten kovar. Anakız Hatun da Mustafa Bey de töreleri gereği buna karşı çıkarlar.

Kasaba ileri gelenleri, savcı ve kaymakamın yardımıyla Mustafa Bey ile Derviş Bey'i kan davası güttükleri için kasabadan sürgün ettirmeye karar verirler. Onlar da bu şekilde beylerden kalan geniş topraklara el koyabileceklerdir.

Derviş Bey, kendisine çayırda pusu kuran Mustafa Bey'i yakalar ve ona işkence eder. Onu çırılçıplak soyup evine bırakır. Karakız Hatun, buna karşılık Derviş Bey'in oğlu İbrahim'i öldürür, sonra da kendisi at üzerinde ölür. Derviş Bey, oğluna karşılık Mustafa Bey'in oğlu Memet Ali'yi öldürmek ister ama o çoktan ortadan kaybolmuştur.

16. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış

Geniş bir kişi kadrosuna sahip olan romanda olumlu bir karakter yoktur. Olaylar Derviş Bey ile Mustafa Bey adlı iki Türkmen beyinin çevresinde gelişir. Romanda Çukurova'da feodal düzenden kapitalist tarım düzenine geçiş anlatılır. Feodalitenin temsilcileri Mustafa Bey ile Derviş Bey adlı iki derebey kalıntısıdır. İkisinin de eski güçleri kalmamıştır. İki aile arasında uzun zamandır devam eden bir kan davası vardır. En son Derviş Bey, Mustafa Bey'in kardeşi Murtaza'yı öldürür. Sıra Mustafa Bey'dedir. Bu iki aile birbirleriyle savaşarak güçlerini daha da kaybederler. Bunlara karşılık kapitalist tarım düzeninin temsilcileri yeni yetme ağaların sayısı artmaya başlar. Türkmen beyleri, gelenekler, töre, aşiret düzeni, onur, işkence ve ölüm korkusu ile teslim edilirler. Yeni yetme ağalar ise bencil, para için her türlü hileye başvuran kişilerdir.

Türkmen beyleri ve yakınları: Derviş Bey, Mustafa Bey, Murtaza, Derviş Bey'in Karısı, Karakız Hatun, Sabahat Hatun, Seher Hanım, İbrahim.

Türkmen beylerinin yanaşmaları: Mahmut, Alicik, Yel Veli, Zülfikar, Ali Rıza, Köse Hidayet.

Yeniyetme ağalar, eşraf: Rüstemoğlu, Memet Ali, Kabakçıoğlu Mahir Bey, Kurtboğa Hacı Ağa, Süleyman Aslansoypençe, Ala Temir, Cafer Özpolat, Tefeci.

Yerel yöneticiler: Kaymakam, Savcı İzzettin Fahrettin.

Köylüler, kasabalılar: Saraç, Muallim Rüstem.

Halk hekimi: Kürt Cerrah Ağa.

Romanda Karakız Hatun, Sabahat Hatun, Seher Hanım ve Derviş Bey'in karısı dışında kadın yoktur. Karakız Hatun, inatçı, güçlü, törelere bağlı, sözünü dinleten ve kan davası güden yaşlı bir kadındır. Yaşar Kemal'in romanlarındaki yaşlı kadın tiplerine benzer fakat farklı yönü, kan davası gütmesidir. Romanın sonunda Derviş Bey'in oğlunu öldürerek oğlunun öcünü almış olur. Sabahat Hatun, Derviş Bey'in kardeşidir. Evli olmasına rağmen önüne gelen her erkekle ilişkiye girer. Derviş Bey, ona bir şey yapmaz. Kocasını ise karısına sahip olmadığı için işkence ile öldürür.

Erkekler: Derviş Bey, Murtaza Bey, Mustafa Bey, Mahmut, Köse Hidayet, Yel Veli, Zülfikar, Rüstemoğlu, Alicik, Memet Ali, Kürt Cerrah Ağa, Kaymakam, Kabakçıoğlu Mahir Bey, Kurtboğa Hacı Ağa, Savcı İzzettin Fahrettin, Ali Rıza, Muallim Rüstem, Süleyman Aslansoypençe, Saraç, Tefeci, Ala Temir, Cafer Özpolat, İbrahim.

Eğitim durumlarına göre kişilere bakılacak olursa, eğitimli kişilerin sayısının az olduğu görülür. Derviş Bey, Mustafa Bey, Sabahat Hatun (Liseden kovulmuştur.), Kabakçıoğlu Mahir Bey, Savcı İzzettin Fahrettin, Muallim Rüstem, Kaymakam romandaki eğitimli kişilerdir. Romanda aydın bir kişi yoktur. Yaşar Kemal, bu romanda asıl kişiler arasında olumlu bir karaktere de yer vermez. Murtaza Bey, Zülfikar, Derviş Bey'in Karısı, Kürt Cerrah Ağa, Seher Hanım, Saraç olumlu sayılabilecek tiplerdir.

Roman kişileri yaşlarına göre şu şekilde sınıflandırılabilir:

Gençler: Murtaza Bey, Mahmut, Köse Hidayet, Alicik, Memet Ali, Sabahat Hatun, İbrahim.

Yaşlılar: Derviş Bey, Mustafa Bey, Zülfikar, Karakız Hatun, Kürt Cerrah Ağa, Kurtboğa Hacı Ağa, Savcı İzzettin Fahrettin, Süleyman Aslansoypençe, Saraç, Ala Temir.

Orta yaşlılar:Yel Veli, Rüstemoğlu, Derviş Bey'in Karısı, Kaymakam, Kabakçıoğlu Mahir Bey, Muallim Rüstem Bey, Tefeci, Cafer Özpolat.

Romandaki yaşlıların sayısı daha fazladır.

16. 3. Şahıs Kadrosu

16. 3. 1. Derviş Bey

Derviş Bey, aralarında kan davası olan Akyollulardan Murtaza Bey'i öldürtür. Şimdi Mustafa Bey'in de Derviş Bey'i öldürtmesi gerekmektedir. Derviş Bey, ölüm korkusu nedeniyle geceleri kendini konağın bir odasına kilitlemektedir. Bu sırada havasızlıktan ve sıcaktan ölse de çıkmaz.

Derviş Bey, İstanbul'da hukuk öğrenimi görmüştür. İstanbul'dan döndükten sonra da okumayı bırakmaz. Özellikle felsefe okur. Yaşam ve ölüm hakkında düşüncelere dalar. En büyük tutkularından biri de yabancı dil öğrenmektir. Fransızca, İngilizce, Rumca ve Arapça'yı iyi derecede öğrenir.

Çok cömert biridir ve para harcamayı çok sevdiği için de babadan kalan tarlaları teker teker satmaya başlar.

Derviş Bey, derebey kalıntısıdır. Töreler, gelenekler, onur, soy, sop onun için paradan daha önemlidir. Eğitim görmüş biri olmasına rağmen kan davasına devam eder. İnsan hayatı onun için önemli değildir.

16. 3. 2. Mustafa Bey

Akyollu beyidir. Derviş Bey'in eğitimli, yakışıklı ve herkes tarafından saygı gören biri oluşunu kıskanır. Aralarındaki kan davası nedeniyle Derviş Bey'i

kendisi öldürmek ister. Derviş Bey'in geçtiği yollara pusular kurup, aylarca pusuya yatar, Derviş Bey'i öldürmek için her yolu dener ama başarılı olamaz.

Mustafa Bey, oğlunun yarıcıları kovup, traktörlerle işleri yapma fikrine karşı çıkar. Mustafa Bey, annesine karşı, sevgi, saygı ve korku duygularını bir arada duyar. Annesinin sözünden çıkamaz. Annesi, Mustafa Bey'in Derviş Bey'i öldürmesini çok istemesine rağmen Mustafa Bey Derviş Bey'i öldürmek istemez. Annesi topraklarından aşiretlerini kovmasına karşı çıktığı için aşiretini topraklarında tutmaya devam eder.

Mustafa Bey de Derviş Bey gibi iyi bir eğitim almıştır. O da soya sopa, geleneklere, onura önem verir. Derviş Bey kadar ince zevklere sahip değildir.

16. 3. 3. Murtaza Bey

Murtaza Bey'in kan davası ve törelerle hiç ilgisi olmadığı halde kardeşi Mustafa Bey'in Derviş Bey'in kardeşini öldürtmesi nedeniyle, Derviş Bey tarafından öldürtülür. Öldürüleceğini öğrenince uzun süre bunu kabullenemez. Kimseye bir şey yapmamıştır çünkü. Ölümden kurtulmak için İstanbul'a kaçar. Orada her hafta bir ev değiştirir ama gene de düşmanlardan ve ölüm korkusundan kurtulamaz. Her gün ölmektense bir kez ölmeyi tercih ederek baba evine geri döner. Bu iş bir süre daha uzasa ya kendini öldürecek ya da delirecektir. Öldürülmesi onun için bir kurtuluş olur.

16. 3. 4. Karakız Hatun

Mustafa Bey'in annesidir. Oğlunun öldürülmesine çok üzülür ve Mustafa Bey'e Derviş Bey'in bir an önce öldürülmesi için baskı yapar. Derviş Bey'in öldürüldüğünü görmeden rahat etmeyecektir. Karakız Hatun, güçlü bir kişiliktir. İnsanlar üzerinde korku ve saygı duyguları uyandırır. Onun isteklerine oğulları da dahil kimse karşı gelemez.

Geleneklere bağlıdır. Torununun daha çok para kazanmak isteğiyle aşireti topraklarından kovma fikrine şiddetle karşı çıkar ve Mustafa Bey'e aşiretini

çiftlikten atmamasını vasiyet eder. Romanın sonunda Derviş Bey'in oğlunu öldürür. Kendisi de at üstünde ölür.

16. 3. 5. Derviş Bey'in Karısı

Çok güzel bir Türkmen kadınıdır. Eski Türkmen kadınları gibi giyinir. Çok az konuşur. İyi niyetli, saygılı, görgülü biridir. Babasının evinde kan davasına alıştığı için kocasının öldürülmesinden korkmaz. Onu düşündüren kocasının ölümünden sonra çocuklarının nasıl yetişeceğidir.

16. 3. 6. Seher Hanım

Mustafa Bey'in karısıdır. Uysal, saygılı biridir. "Yüzü soluktu. Uzun boylu, zayıf, sivri çeneli, büyük gözlü, elmacık kemikleri çıkık, ağırbaşlı bir kadındı" (s.296)

16. 3. 7. İbrahim

Derviş Bey'in oğludur. Kan davası nedeniyle çok korkar, dengesini kaybeder. Korkudan zaman zaman bir uçurumun başına çıkıp sallanır. Onu orada görenler alıp babasına götürürler ve bahşiş alırlar. Romanın sonunda Derviş Bey'den öç almak isteyen Karakız Hatun tarafından öldürülür.

16. 3. 8. Sabahat Hatun

Sabahat Hatun, Derviş Bey'in kardeşidir. Adana Kız Lisesi'nde okurken Adana'daki erkeklerle görüştüğü için okuldan atılmıştır. Çiftliğe dönünce Kamil adlı bir Bitlisli ile evlenir. Evlendiğinin ilk yılı bir şey yapmaz. Aile buna sevinir. Daha sonra çevrede kim varsa onunla beraber olur. Derviş Bey, bunları bilmesine rağmen kardeşine bir şey söylemez. Kamil'e karısına sahip çıkmasını söyler. Kamil'in, karısının son derece namuslu olduğunu söylemesi üzerine de Kamil'i döve döve öldürür.

16. 3. 9. Mahmut

Akyollu çiftliğinin yanaşmalarındandır. Derviş Bey'in adamıdır. Çiftlikte herkes onun Derviş Bey'in adamı olduğunu bilmesine rağmen kimse onu önemsemez. Utangaç, hep yere bakan, konuşmaktan bile utanan biridir. Kimsenin kenidisini önemsememesinin acısını duyar. Mahmut, Derviş Bey'in emriyle Murtaza Bey'i öldürür, sonra da dağa kaçar. Romanın sonunda Mahmut, Murtaza'yı Derviş Bey'in öldürttüğünü itiraf etmediği için dövülerek öldürülür.

16. 3. 10. Alicik

Derviş Bey'in adamlarından biridir. Yalan söyleyen, hırsızlık yapan, küçük kızlara tecavüz eden, akıl almaz işkencelerle adam öldüren Alicik, Derviş Bey tarafından da adam yerine konulmaz. "Belinden aşağısı çok uzun, güçlü, bacakları olağan doğmuş bir adamın bacakları gibi düzgündü. Yalnız Aliciğin üst yanı, başı, omuzları, beli, kolları, elleri on yaşında bir çocuğun başı elleri gibiydi. Küçücük yüzü, gözlerinin içine kadar kıllarla örtülüydü." (s. 211)

Alicik kimsesizdir. Selvi Ana, onu yaralar içinde bulur ve büyütür. Alicik'i Selvi Ana'nın oğulları ağır işlerde çalıştırdıkları için sık sık evden kaçar, kısa süre sonra da açlıktan ölmek üzere iken geri döner. Selvi Ana, ona çok iyi bakar ve bütün sevgisini ona verir. Alicik, yirmi yaşlarında gene ortadan kaybolur. Geri döndüğünde durumu çok iyidir. Yanında da karısı vardır. Selvi Ana'ya bu halini gösterip, annesi gibi sevdiği bu kadının sevinmesini ister ama Selvi Ana çoktan ölmüştür.

16. 3. 11. Yel Veli

Çukurova'nın en tanınmış izcisidir. Her yaratığın izini sürebilir. Çok hızlı yürür. Bu nedenle çok zayıftır. Hiç evlenmemiştir. Evlenmeyi de düşünmez.Yel Veli, önce Mustafa Bey'in adamı iken sonra Derviş Bey'in adamı olur.

16. 3. 12. Zülfikar

Derviş Bey'in çiftçibaşıdır. Ne kadar zamandır çiftlikte olduğunu kimse bilmez. Hep kırk yaşında gösteren bir adamdır. "Çiftliğin her işini o görürdü. Ürünü alır satar, ırgatları tutar çalıştırır, Derviş Bey'in bunlardan hiçbir haberi olmazdı." (s. 160-161)

Çiftçibaşı, Derviş Bey'in sürekli tarla satması nedeniyle tarlaların azalmasından büyük üzüntü duyar. "Bu aileyi, bu toprakları canı yürekten seven bir kişi vardı, o da Zülfikar. Zülfikar Derviş Bey'in bir düşkün yanını görmesin, sezmesin kederinden deli olurdu. Onun mutluluğu Derviş Bey'in mutluluğu, sevinci, acısıyla birlikti." (s. 163)

16. 3. 13. Ali Rıza

Yarıcılık bittiği zaman Gözükaranın Hatunu, toprağındaki yarıcıları kovar. Ali Rıza da bunlardan biridir. Bir sal yaparak karısını ve çocuklarını Akçasaz'ın ortasında ki bir alana götürür ve kamıştan bir kulübe yapar. Zamanla çalışarak Akçasaz'dan bol miktarda toprak elde eder ve topraklarını ekip dikmeye başlar. Onu diğer köylüler takip eder ve Aksasaz'a bir köy kurarlar. Köyün adı Cankurtaran köyü olur.

16. 3. 14. Köse Hidayet

Mustafa Bey'in adamıdır. "Boyu kısacıktı. Kız yüzü gibi köse çocuğumsuydu. Bu köse yüzdeki bir iki kırışık onun çok da gür gördüğünü her görene ilk anda söylüyordu. Çocuksu, sert, hileci, saf, yırtıcı, bıyıksız yüz karmakarışıktı." (s. 80)

16. 3. 15. Rüstemoğlu

Rüstemoğlu, Darende'den on beş yaşında Çukurova'ya gelir. Önce bir ağanın yanına yanaşma olarak girer. Burada ağanın gözüne girebilmek için namaz dualarını bilmeden namaza başlar. Namaz kılmasının sonucunda ağa onu ırgat başı

yapar. Rüstemoğlu, bir süre sonra pamuk hırsızlığına başlar. Kendisine bir eşek alarak, köylere incik boncuk satmaya gider. Akçasaz'ın kıyısındaki tarlaları satın alarak Akçasaz'dan büyük tarlalar elde eder. Derviş Bey'den de Akçasaz'ın kıyısında bir tarla alır.

İşini bilen, toprak ve para elde etmek için her türlü hileye başvuran biridir.

16. 3. 16. Memet Ali

Mustafa Bey'in oğludur. Kan davasıyla ilgisi yoktur. Onun en büyük zevki traktörlerdir. Her gün ayrı bir renk traktör getirir çiftliğe. Memet Ali, yeni yetme ağalar gibi insanlara değil paraya değer verir. Topraklarındaki yarıcıları sokağa atıp, onların yaptıkları işleri traktörlere yaptırıp çok para kazanmak ister. Mustafa Bey, oğluna karşı çıkar ama Memet Ali, yarıcıları kovar.

16. 3. 17. Kabakçıoğlu Mahir Bey

Kasaba ileri gelenlerinden biridir. Viyana'da öğrenim görmüştür. Kaymakamla görüşerek Derviş Bey ile Mustafa Bey arasındaki kan davasının bitirilmesini ister.

16. 3. 18. Kurtboğa Hacı Ağa

Hacı Kurtboğa, Yemen savaşında erkeksiz kalan köye yerleşir. Kendini imam olarak tanıtır. Köydeki kadınlarla teker teker evlenir ve mallarına el koyduktan sonra onlardan boşanır. Çok mal mülk sahibi olur ve politikaya atılır. Siyaset alanında önemli biri olur. Kendi karı ve çocuklarını acımadan köyden atar. Kendisi çok yoksulluk çektiği için yoksul insanlardan nefret eder.

16. 3. 19. Sultan Eşkıya Yüzbaşı (Süleyman Aslansoypençe)

Eskiden eşkıyalık yapan sonra politikaya atılan bir kasaba ileri gelenidir. Ermenileri öldürüp paralarına el koyan ve bu paraları Adan Paşası'na veren odur. Adamlarıyla on beş tane genç kıza tecavüz ettikten sonra böyle namusu kirlenmiş

kızlar insanlığa yaramaz diye hepsini öldürür. Pek çok insanı öldürmüş ve savcı sayesinde bu cinayetlerin hepsinden ceza almadan kurtulmuştur.

16. 3. 20. Ala Temir

Genç yaşlarında bir dul kadın olan Zöhre'nin yanına yanaşma olarak girer. Bir süre sonra da Zöhre ile evlenir. Ala Temir, çok cimridir. Yemeyip içmeyip para biriktirir. Yıllar geçtikçe topraklarını büyütür. Çok zengin bir adam olduktan sonra bile cimriliğe ve çalışmaya devam eder. Ala Temir, Derviş Bey'den tarla satın alarak tarlalarını büyütür. Ala Temir, hala geleneklere bağlı olduğu için beylere saygı gösterir. Cafer Özpolat'a her ay para verir ve bu parayı geri alamayınca da evinin önünde ona küfreder. Bundan büyük bir zevk alır.

16. 3. 21. Cafer Özpolat

Babası bir oba beyidir. Kendisi de eskisi kadar olmasa da hala obalıları tarafından sözü dinlenir. On iki köylük obası hala onu bey bilir. Bu köylerden köylülerinden tamamı at hırsızı olanına bir konak yaptırmıştır. Bu köydekiler, onun her dediğini yaparlar. Cafer Özpolat, kendisini hala bey olarak gören Temir Ağa'dan sürekli para alır ve bunları geri vermez.

16. 3. 22. Tefeci

Çok yoksul bir çocukluk geçirmiştir. Askerliğini onbaşı olarak yapmıştır. Askerlikte köylülerden bol bol rüşvet almıştır. Kasabaya geldiğinde tefeciliğe başlar. Kasaba ileri gelenleri ve devlet memurlarıyla dostluk kurar, politikaya atılır. Köylülere tefecilik yapmaya da devam eder.

16. 3. 23. Kaymakam

Kaymakam kasabaya yeni tayin edilir. İlk işi arasında kan davası olan iki aile arasındaki sorunu çözmek için çalışmak olur. Kasaba ileri gelenleri ile görüşür

ve derebeylik kalıntıları olarak gördüğü Mustafa Bey ile Derviş Bey'i aileleri ile birlikte kasabadan sürmeye karar verir.

16. 3. 24. Savcı İzzettin Fahrettin

Savcı, sadrazam soyundan gelmedir. Uzun yıllar önce hayata küsmüş ve bu kasabada yaşamaya başlamıştır. Kumara düşkündür. Yenildiği zaman kasabadaki birçok insandan borç alır ve aldıklarını geri vermez. Savcı'ya işi düşenler, bu kumar gecelerinde ona borç verirler. Savcı, genellikle aldığı borçlara karşılık hiçbir iş yapmaz ama Hacı Kurtboğa gibi güçlü adamlardan da korkar ve işlerini yapar.

16. 3. 25. Saraç

Saraç, sanata değer verir. Mustafa bey ile Derviş Bey gibi gerçek sanata değer veren beyler kalmadığı için onların kasabadan sürülmek istenmesine çok üzülür.

16. 3. 26. Muallim Rüstem

Kasabaya geldiğinde çok yoksul olan Muallim, kaçan Ermenilerden birinin evine el koyar. Arkadaşlarına da bu Ermeni evlerinden verir. Aklını kullanıp, yüksek mevkilerdeki insanlarla dost olarak Akçasaz'dan toprak elde eder.

16. 3. 27. Kürt Cerrah Ağa

Kürt Cerrah Ağa, çok yaşlıdır. Çukurova'ya geldiğinden beri dağ tepe dolaşıp çiçek böcek toplar. Sonra topladıklarıyla ilaç yapar. Yaşar Kemal'in romanlarında sık karşılaşılan yöresel hekim tiplerindendir. Lokman Hekim ile benzerlik taşırlar. Az konuşan, kimsenin işine karışmayıp kendi işlerine önem veren, insanlara yardım etmek için uğraşan iyi tiplerdir.

17. AKÇASAZ'IN AĞALARI II[49]

YUSUFÇUK YUSUF

Roman ilk kez Tanin gazetesinde daha sonra Milliyet'te tefrika edildikten sonra 1975'te kitap biçiminde basılmıştır.

> "Toplumsal bir çöküşü anlatıyor Yaşar Kemal Yusufçuk Yusuf'ta. Feodal ilişkilerin egemen olduğu bir düzenin, bu düzenle birlikte bütün değerlerin yıkılışının, doğa-insan ilişkilerinin, insanı insan yapan tutkuların, korkuların, düşlerin destanını."[50]

Yaşar Kemal, bu ciltte Derviş Bey ile Mahir Kabakçıoğlu arasındaki çatışmayı merkez alarak bir toplumsal değişim sürecini anlatır. Tarımda makileşme ile feodalitenin çöküşünün anlatıldığı romanda Derviş Bey, feodalitenin, Mahir Bey ise yeni yetme ağaların, kapitalizmin temsilcisidir. İki güç arasındaki çatışmayı Mahir Bey kazanmış gibi görünmektedir. Mahir Bey, ekonomik ve siyasal gücün sahibidir. Derviş Bey ise köylüler üzerinde fodaliteden gelen bir güce sahiptir. Derviş Bey, gücünü töreden ve aşiret geleneklerinden alır. Ekonomik değişme beraberinde siyasal değişmeyi de sağlar ve feodalite yıkılmaya yüz tutar.

17. 1. Romanın Özeti

Oğlu Akyollular tarafından öldürülen Derviş Bey, karşılık olarak Akyollu Mustafa Bey'in oğlu Mehmet Ali'yi öldürmek ister ama Mehmet Ali, Adana'ya kaçmıştır. Babasını da götürmek ister ama evinden, yerinden ayrılmak istemeyen Mustafa Bey, bunu kabul etmez. Mehmet Ali, babasına tarlaları ve paraları kendisine vereceğini yazan belgeler imzalattırır. Mustafa Bey, son olarak bankadaki para ve çiftliği oğluna vereceğini belirten belgeleri getiren oğluna bu belgeleri asla imzalamayacağını söyler.

---

[49] Alıntılar, romanın Adam Yayınları'ndan çıkan 1997 tarihli 2. baskısından yapılmıştır.
[50] Özkırımlı, Atilla, Romanların Dünyasında, Ümit Yayınları, Ankara, 1994 , s.85.

Kurutulan Akçasaz bataklığından büyük topraklar koparmaya çalışan ağalar, beyler ve topraksız köylüler arasında kıran kırana bir mücadele başlar.

Kasaba zenginlerinden Mahir Bey, Viyana'da öğrenim görmüş, fakir bir ailenin oğludur. Yüksek bir memuriyet alabilecekken toprak tutkusu nedeniyle kasabaya dönüp çiftlik sahibi olmayı ve topraklarını gün geçtikçe zenginleştirmeyi tercih eder. Topraklarını daha da büyütmenin yolu Derviş Bey'in Akçasaz'ın kıyısındaki tarlalarından birini almaktan geçmektedir ama Derviş Bey, Mahir Bey'den nefret etmektedir. Mahir Bey, Derviş Bey'in kendisiyle barışmasını sağlamak için defalarca Derviş Bey'e yalvarır, kasabanın önemli insanlarını ricacı olarak gönderir ama Derviş Bey, her seferinde hem onu hem de ricacılarını evinden kovar. Mahir Bey, son olarak Derviş Bey'in çok saygı duyduğu eski bir bey olan Reşid Ağa'yı Derviş Bey'e gönderir. Derviş Bey, iyi niyetli bir insan olan Reşid Ağa'nın hatırı için Mahir Bey ile barışmayı kabul eder; ama barışma eski Türkmen geleneklerine göre yapılacaktır. Mahir Bey, geleneklere göre bir kefen giyerek kasabada dolaşıp Derviş Bey'in evine gidecektir. Mahir Bey, Derviş Bey'i bu karardan vazgeçirmek için çok uğraşır ama başaramaz. Sonunda Derviş Bey'i öldürmesi için bir adam tutar. Bu adam Derviş Bey'in öldürülen adamı Mahmut'un yakın arkadaşı Sarı Mıstık'tır. Sarı Mıstık, yolda Mahmut'un büyüyen ve Derviş Bey'in adamı olan oğlu Yusuf tarafından yakalanır. Sarı Mıstık Derviş Bey'i öldürmeyi Mahmut'un ölümü nedeniyle kabul etmiştir. Derviş Bey'le tanışıp konuşunca Derviş Bey'e saygı duyar ve Mahir Bey'e giderek kasabalının önünde onu aşağılayıp silahı ve parayı ona geri verir. Mahir Bey'in törelere uygun olarak barışmaktan başka çaresi kalmaz. Bunun için akrabalarını, eşini dostunu eve davet edip geleneklere bağlılığın bir millet için öneminden, Oğuz geleneklerinin tekrar hayata geçirilmesi gerektiğinden bahseder. Kasabada gelenekçiliğin yayılmasını sağlayan bir kampanya başlatır. Kasabada insanlar kendilerini savaşçı Türkmen geleneklerinin havasına kaptırırlar ve kasabada komünist olduğuna inanılan Arzuhalci Ali'yi düşman olarak görürler. Savcı ve Jandarma Komutanı da bu işin içindedir. Ali'yi tutuklarlar. Mahir Bey, Ali'nin Rusya ile iletişimi olan bir vatan haini olduğunu söyler ve onu lanetlemek için bir miting düzenler. Bu mitingden

sonra halkı kışkırtıp Ali'yi linç ettirmeyi düşünmektedir ama Ali, yargılanmak için ile götürülünce çılgınlık içindeki kasabalılar, Ali'yi kaçırdığını duydukları Kaymakam ile ortaokul sınavlarını geçemediği için müdüre kin duyan bir gencin kışkırtması üzerine ortaokul müdürü linç edilmeye çalışılırken askerler tarafından kurtarılır. Bu olaylardan sonra Ali Efendi, bir ay; ortaokul müdürü ise bir yıl hapis cezası alırlar. Mahir Bey, bütün bunları, Derviş Bey ile barışması sırasında kimse onunla alay edemesin diye yapmıştır. Mahir Bey, barışma günü kefen giyer ve bir eline kılıç alarak Derviş Bey''n evinin önüne gider. Orada sabahtan öğleye kadar bekler. Derviş Bey, bütün köylere haber göndererek, bir ulusal gazeteden haberci çağırarak bu olayı herkesin duymasını sağlar. Mahir Bey, büyük bir kalabalık içinde bu aşağılayıcı töreni gerçekleştirir. Sonucunda Derviş Bey'in sevgisini de kazanır. Derviş Bey, Mahir Bey'in gelenekleri yaşatmak için bu törene katıldığına inanır.

Akçasaz'dan toprak almaya çalışan köylülerden biri olan Mestan, kendisine engel olmaya çalışan Süleyman Aslansoypençe'yi vurarak öldürür ve kendisini bataklığa atar. Güvenliklerinin ve Akçasaz'ın elden gitmekte olduğunu düşünen kasaba ileri gelenleri Mahir Bey'in teklifiyle Mestan'ın ailesinin cezalandırılmasını isterler. Mestan'ın bütün ailesi ve Yel Veli'nin yaşlı ablası kasaba meydanında dövülerek cezalandırılır. Yüzbaşı'yla konuşup ona vaatlerde bulunan Muallim Rüstem, ondan Akçasaz'daki köylüleri oradan çıkarmasını ister. Yüzbaşı, para için askerlerini toplayıp suçsuz köylülerin üzerine ateş açtırıp onları Akçasaz'dan çıkarır.

Mahir Bey ile Derviş Bey arasındaki dostluk gün geçtikçe artar. Mahir Bey, içten içe nefret ettiği Derviş Bey'in yüzüne gülmektedir. Derviş Bey, ise yıllardır yalnız olmanın verdiği dostluk isteğiyle Mahir Bey'i bir kardeş gibi sevmektedir. Mahir Bey'in Akçasaz'da kuracağı çiftlik için Derviş Bey, Akçasaz'ın kıyısındaki topraklarını Mahir Bey'e satar. Bir süre sonra Mahir Bey'in gerçek yüzünü görmesine rağmen Derviş Bey, bu zorunlu dostluğu sürdürmek zorunda kalır. Mahir de kefen içinde yürüdüğü günün intikamını almak için Derviş Bey'in İstanbul'da okuyan kızını kötü yola düşürme amaçlı çalışmalar yapar ama amacına

ulaşamaz. Akrabalarından birini tutarak, ondan tüm kasabaya Derviş Bey'in kızının kötü yolda olduğuna dair yazılar yazmasını ister. Derviş Bey, bu yazıları görünce hemen kızını İstanbul'dan getirtir. Suçsuz olduğunu bildiği halde bir daha da onun yüzüne bakmaz.

Mahir Bey, Kefen olayının öcünü almak için Deli Hacı'ya para vererek Derviş Bey'e kasabanın ortasında küfür ettirir. Derviş Bey, Yusuf'a Deli Hacı'yı öldürme görevi verir. Yusuf, Deli Hacı'yı öldürür. Mahir, Derviş'i hapse attırmak için yetkililere bu cinayeti Derviş'in işlettirdiğini söyler. Bir yandan da Derviş ile dost görünüp Yusuf'un yerini öğrenmeye çalışır. Yusuf, cinayetten sonra konağa gelir. Konak Yüzbaşı tarafından sarıldığı için Derviş Bey, onu dağdaki adamlarından biri olan Sakallı Ali'ye gönderir. Yusuf, Sakallı Ali'yi bulamaz. Çünkü Sakallı Ali, Yüzbaşı tarafından tutuklanmıştır. Derviş Bey, çok iyiliklerde bulunduğu, kendisi sayesinde yüksek mevkilere gelmiş eski dostlarından Yusuf'u ve kendisini kurtarmak için yardım ister ama hiç kimseden yardım alamaz. Ankara, derebeylerin soyunu tüketmek için Derviş'i bu bahaneyle hapse atmayı istemektedir. Muzaffer, Mehmet Ali, Mahir Bey, Ala Temir ve Muallim Rüstem Bey ile ortak olarak kuracakları mensucat fabrikası için babasından para ister. Derviş Bey, son kalan tarlalarını da Ala Temir'e ve Rüstemoğlu'na satar. Kendisini çok aşağılanmış hisseder. Rüstemoğlu, Mahir Bey'in arkasından çevirdiği dolapları Derviş Bey'e anlatır. Derviş Bey, gerçeği anlar ama iş işten geçmiştir. Artık gücü kalmamıştır. Yıllardır beylik geleneğine uyarak düşmanlarından sakladığı Emir Sultan, gene gelir ama Derviş bey, artık onu koruyamaz ve düşmanlarına teslim eder. Avlusunda Emir Sultan'ın parçalandığını görür. Bu olay derebeyliğin çöküşünün sembolüdür.

Derviş Bey, baskılara daha fazla dayanamaz. Kendisini ve çocuklarını kurtarmak için Yusuf'u öldürür. Yusuf'un cesedi Akçasaz'a gömülür.

17. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış

Romanda geniş bir kişi kadrosu vardır. Birinci ciltte önemli bir yeri olan Mustafa Akyollu bu ciltte ikinci plandadır. Derviş Bey, Mahir Bey ve Yusuf bu

cildin en önemli üç kişisidir. Bunun yanında yeni yetme ağalar da bu ciltte geniş yer tutar. Birinci ciltte anlatılan feodalitenin çöküp, kapitalist tarım düzeninin gelişi konusuna devam edilir. Derviş Bey, bu cildin sonunda istemese de yeni düzeni kabul etmek zorunda kalır. Yusuf'u öldürmesiyle bütün değerlerini ve onurunu öldürmüş olur. Birbirlerine düşman olan Derviş Bey ile Mustafa Bey'in oğulları bir fabrikanın ortakları olurlar. Kan davası onların umurlarında değildir. İkisinin de tek önem verdikleri şey paradır. Yaşar Kemal birinci ciltte olumlu tip çizmemiştir. Bu ciltte olumlu tipler görülür.

İyiler: Reşid Ağa, Uzun Ali Rıza, Tosun Bey, Amer Bey, Meyro, Yusuf, Gülizar, Süllü, Sarı Mıstık, Ortaokul Müdürü, Koca Reis, Emine, Molla Haydar, Aşık Hüseyin, Nurhan, Köşker Hasan, Memet Usta, Saraç, Değirmenci, Habip Azgıngüç, Çolak Emin, Cüce İmam, Demirci Sami, Halis Bey, Kara Memet, Demirci Osman Usta, Arap Saim, Ahmetçe, Mestan, Yel Veli, Tellal, Derviş Bey'in Karısı, Çöpçü Göçmen Murat, Kürt İmam, Kürt Cerrah.

Kötüler: Derviş Bey, Mustafa Bey, Mahir Kabakçıoğlu, Deli Halid, Memet Ali, Süleyman Sami Dağyaran, Muallim Rüstem Bey, Hacı Kurtboğa, Süleyman Aslansoypençe, Ala Temir, Zalımoğlu, Cafer Özpolat, Osman Remzi, Tapucu Abdulhalık Efendi, Muzaffer, Ceyhun, Osman Rasim, Kaymakam, Savcı, Jandarma Komutanı, Yüzbaşı, Ergin, Ahmet, Hazma Bey, Arif, Karadağlı Murtaza, Deli Hacı, Gizik Duran, Kara Memet, Karakız Bedia, Hidayet, Sabahat Hatun, Kumarcı Riza, Kör İbrahim, Topal Mustafa, Sakallı Ali, Tosun Dayı, Zalo, Zekeriya, Emir Sultan, Rüstemoğlu, Ramaznoğlu, Mutsan Dayı, Mahmut Karadağlı, Kara Mustafa Bey.

Romanda olumsuz tiplerin sayısı daha fazladır.

Romanda yer alan kadınların sayısı azdır. Önüne gelen erkekle ilişkiye giren Sabahat Hatun, Adana'da bir hayat kadını olan Karakız Hatun, olumsuz tipler olarak; Derviş Bey'in karısı, Meyro, Emine, Nurhan, Gülizar ise olumlu tipler olarak romanda yer alan kadınlardır.

Sosyal durumlarına göre kişileri şu şekilde sınıflandırabiliriz:

Türkmen beyleri ve yakınları: Derviş Bey, Mustafa Akyollu, Tosun Bey, Amer Bey, Derviş Bey'in Karısı, Nurhan, Ceyhun, Sabahat Hatun, Arif.

Türkmen beylerinin adamları: Süllü, Sakallı Ali, Tosun Dayı, Zekeriya, Muhtar, Hidayet.

Yeniyetme ağalar: Mahir Kabakçıoğlu, Memet Ali, Süleyman Sami Dağyaran, Muallim Rüstem Bey, Hacı Kurtboğa, Süleyman Aslansoypençe, Ala Temir, Zalımoğlu, Cafer Özpolat, Muzaffer, Osman Rasim, Karadağlı Murtaza, Rüstemoğlu, Ramazanoğlu, Mustan Ağa, Mahmut Karadağlı, Kara Mustafa Bey.

Kasabalılar, köylüler: Deli Halid, Tellal, Yel Veli, Reşid Ağa, Uzun Ali Rıza, Meyro, Yusuf, Gülizar, Sarı Mıstık, Molla Haydar, Arzuhalci Ali, Emine, Aşık Hüseyin, Ahmet, Köşker Hasan, Deli Hacı, Memet Usta, Arap Saim, Bolat Mustafa, Saraç, Değirmenci, Habip Azgıngüç, Çolak Emin, Çöpçü Göçmen Murat, Cüce İmam, Kumarcı Rıza, Demirci Sami, Kör İbrahim, Halis Bey, Sultan, Kara Memet, Topal Mustafa, Kürt İmam, Kürt Cerrah.

Bürokratlar, yerel yöneticiler: Osman Remzi, Kaymakam, Jandarma Komutanı, Savcı, Koca Reis, Ortaokul Müdürü, Tapucu Abdulhalık Efendi, Yüzbaşı.

Bürokrat ve yerel yöneticiler, Koca Reis hariç olmak üzere yeni yetme ağalardan rüşvet alarak onların her türlü işini yapan, yoksul halkı ezen kişilerdir. Koca Reis, Yaşar Kemal'in romanlarında az bulunan olumlu bürokrat tipidir.

Dini nitelikli kişiler Molla Haydar adlı Alevi dedesi ile Cüce İmam adlı Allah'a inanmayan ama dini bilgisi çok olan ilginç bir kişidir. İkisi de olumlu tiplerdir.

Yaşar Kemal'in romanlarında özel bir yeri olan demircilerin sayısı bu romanda çok fazladır. Demirciler çarşısındaki demircilerin tamamı, işine önem veren, çalışkan tiplerdir.

Arzuhalci Ali, Demirci Osman Usta, Habip Usta, aydın, haksızlıklara karşı çıkan, cesur tiplerdir. Arzuhalci Ali, yazarın kendisidir.

Romanda feodaliteyi ve derebeyliği temsil eden Derviş Bey, aşiret düzenine, törelere, kaba kuvvete, işkenceye, namus ve onura önem veren biridir.

Gittikçe gücünü kaybeder ve romanın sonunda çok sevdiği birini çıkarları için öldürerek onurundan da olur. Mahir'in temsilcisi olduğu yeni yetme ağalar, onura ve törelere değil paraya önem veren, çıkarcı, bencil, iki yüzlü kişilerdir. Yusuf'un temsi ettiği yoksul köylüler ise güçlülerin savaşları sırasında ezilen küçüklerdir. Yusuf, olumlu bir kişidir ama bilinçli değildir. Deli Hacı'yı düşünerek değil, Derviş Bey istediği için öldürür. Derviş Bey'in emirlerine koşulsuz uyar. Deli Hacı'yı neden öldürdüğünü bilmez. Bu nedenle köylülerin haklarını korumak için bilinçli olarak adam öldüren İnce Memed gibi tiplerden farklıdır. Yaşar kemal'in bu romanında diğer romanlarına göre eğitimli kişi sayısı oldukça fazladır.

Eğitimli Kişiler: Derviş Bey, Mustafa Bey, Mahir Kabakçıoğlu, Memet Ali, Süleyman Sami Dağyaran, Muallim Rüstem Bey, Süleyman Aslansoypençe, Cafer Özpolat, Osman Remzi, Tapucu Abdülhalık Efendi, Muzaffer, Ceyhun, Osman Rasim, Kaymakam, Jandarma Komutanı, Savcı, Ortaokul Müdürü, Arzuhalci Ali, Yüzbaşı, Koca Reis, Halis Bey, Nurhan, Sabahat Hatun, Ergin, Ahmet, Kumarcı Rıza, Kürt Cerrah.

Yaş gruplarına göre kişiler:

Gençler: Memet Ali, Muzaffer, Ceyhun, Nurhan, Ergin, Sabahat Hatun, Yusuf, Gülizar, Emine, Yüzbaşı, Ahmet, Deli Hacı, Kara Memet, Arap Saim, Savcı, Köşker Hasan.

Orta yaşlılar: Mahir Kabakçıoğlu, Deli Halid, Yel Veli, Mestan, Tellal, Süleyman Sami Dağyaran, Muallim Rüstem, Süleyman Aslansoypençe, Zalımoğlu, Cafer Özpolat, Uzun Ali Rıza, Osman Remzi, Osman Rasim, Derviş Bey'in Karısı, Meyro, Sarı Mıstık, Kaymakam, Jandarma Komutanı, Ortaokul Müdürü, Arzuhalci Ali, Aşık Hüseyin, Arif Bey, Karakız Bedia, Hidayet, Saraç, Çolak Emin, Çöpçü Göçmen Murat, Cüce İmam, Kumarcı Rıza, Demirci Sami, Kör İbrahim, Sultan, Topal Mustafa, Muhtar.

Yaşlılar: Derviş Bey, Mustafa Bey, Reşid Ağa, Hacı Kurtboğa, Ala Temir, Tapucu Abdülhalık Efendi, Tosun Bey, Amer Bey, Süllü, Molla Haydar, Hamza Bey, Karadağlı Murtaza, Memet Usta, Bolat Mustafa, Değirmenci, Habip Azgıngüç, Halis Bey, Sakallı Ali, Tosun Dayı, Zalo, Demirci Osman Usta,

Zekeriya, Kürt İmam, Emir Sultan, Kürt Cerrah, Rüstemoğlu, Ramazanoğlu, Mustan Ağa, Mahmut Karadağlı, Kara Mustafa Bey.

Görüldüğü gibi romandaki yaşlıların ve orta yaşlıların sayısı gençlere göre daha fazladır.

17. 3. Şahıs Kadrosu

17. 3. 1. Derviş Bey

Derviş Bey, geleneklere, töreye, soyluluğa inanan bir beydir. Zamanın değiştiğini, insanların soya, geleneklere değil de paraya değer verdiklerini görmekte ve etrafındaki yozlaşmadan nefret etmektedir. İnsanların bir parça toprak için ne kadar alçalabileceğini görmüştür. Oğullarının da değişen dünya düzenine uyum sağladıklarını ve kendisini geri kafalılıkla suçladıklarını da farkeder. Kendisi ne pahasına olursa olsun inandığı değerlerden taviz vermeyeceğini oğluna söyler.

Mahir Bey, Derviş Bey'den Akçasaz'ın kıyısındaki tarlalardan birini alarak tarlalarını genişletecektir. Derviş Bey, toprak için her türlü kötülük ve onursuzluğu yapan bu adamdan nefret ettiği için Mahir Bey'in teklifini kabul etmez. Mahir Bey'in araya koyduğu bütün insanları geri çevirir. Son olarak Mahir Bey'in Reşid Ağa'yı göndermesi üzerine Derviş Bey, çok sevdiği ve saygı duyduğu bu adam için barışmayı kabul eder; ama barışma eski Türkmen geleneklerine göre olacaktır. Derviş Bey, kasabada çok konuşulacak olan bu olayla hem Mahir Bey'e iyi bir ders verip onu aşağılayacak hem de eski Türkmen geleneklerini gene hayata geçirecektir.

Derviş Bey'in Akyollu Murtaza Bey'i öldürttüğü Mahmut, yakalanıp, işkenceyle öldürülür. Derviş Bey, bu olaya çok üzülür. Mahmut'un karısı Meyro ile oğlu Yusuf'a her türlü maddi ve manevi yardımı yapar. Yusuf'u kendi oğullarından ayırmaz, hatta kendi oğullarından daha çok sever. Yusuf'u da oğulları gibi Tarsus Amerikan Koleji'nde okutacaktır ama Yusuf, okumak istemez. O da babası gibi silahlara meraklıdır. Derviş Bey, Yusuf'un kendisini koruması onun atıcılığı öğrenmesini sağlar ama kendi kendine Yusuf'un sonunun da babası gibi olmaması için elinden geleni yapacağına dair söz verir.

Mahir Bey, Derviş Bey'in isteği üzerine kefen giyerek geldiği Derviş Bey'in evinin önünde sabahtan öğlene kadar bekler. Bu şekilde barışırlar. Derviş Bey, bu aşağılayıcı durumu kabul eden Mahir Bey'in gelenekleri yaşatmak için bunu yaptığını zanneder ve Mahir Bey'i kardeşi gibi sevmeye başlar. Mahir Bey'in Akçasaz'da kuracağı çiftlik için toprak bulup Mahir Bey'e satar. Uzun yıllardır yalnız olan Derviş Bey, dosta susamışlığını Mahir Bey ile gidermeye çalışmaktadır. Kısa bir süre sonra Mahir Bey'in gerçek yüzünü anlar ama bu zorunlu dostluğu da bitirmez. Mahir Bey, bir adamına Derviş Bey'in İstanbul'da okuyan kızı Nurhan'ın kötü yola düştüğüne dair yazılar yazdırır. Bunları yazanların Derviş Bey'i destekleyen insanlardan bazıları olduğunu söyleyerek Derviş Bey'in kendi adamlarını cezalandırmasını sağlar. Ayrıca Derviş Bey'in en çok değer verdiği şey olan namusuna da leke getirmiştir. Derviş Bey, suçsuz olduğunu bildiği halde kızını İstanbul'dan geri getirtir. Bir daha da kızının yüzüne bakmaz. Kız çocuklarından nefret etmektedir.

Derviş Bey, tarih ve felsefe meraklısıdır. Sık sık derin düşüncelere dalıp hayatını ve çevresindekileri sorgular. Dünyayı insanların ölüm korkusu unutmak için oynadıkları kötü, korkunç ve kanlı oyunlardan ibaret olarak görür. İnsanların nerede doğup, nasıl yetiştirilirlerse o şekilde yaşamaya devam edeceklerini, kaderlerini değiştirmek için pek fazla şansları olmadığını düşünür. Kendisi de bir kan davasının içinde doğduğu için yeteneklerinin harcandığına ve ölüm korkusuyla hayatını geçirmek zorunda olduğuna inanır. İstemediği bir oyunu oynamak zorunda kalmıştır. Yusuf'a kendisine kasaba meydanında hakaret eden Deli Hacı'yı öldürme görevi verir. Yusuf'un bu görevi kabul etmemesini diler ama Yusuf, sevinçle bu görevi kabul eder. Derviş Bey, bu işten vazgeçip Yusuf'un hayatını mahvetmemeyi düşünür ama bu işi yapabilecek başka güvenilir bir adamı yoktur. Yusuf'u da babası gibi katil yapacağı için kendinden nefret eder ama kararını da değiştirmez. Yusuf, Deli Hacı'yı öldürür. O sırada Derviş, İstanbul'dadır. Döndüğünde Yusuf'un arandığını öğrenir. Derviş Mahir Bey'in başlangıçta gerçekten kendisinin dostu olduğunu zanneder. Yusuf, çiftliğe gelir. O sırada Yüzbaşı'nın çiftliği sardığı haberi gelince Derviş Bey, Yusuf'a silah ve para verip,

onu dağdaki adamlarından biri olan Sakallı Ali'ye gönderir. Yusuf'a yakalanacak olursa, son kurşunu kendisine sıkmasını söyler. Yüzbaşı, ev ev dolaşıp çiftlikte Yusuf'u arar. Muhtar, Derviş'in adamıdır. Bu nedenle Yusuf'u ölü gösterir ama Yüzbaşı buna inanmaz.

Çiftliğinin aranması Derviş Bey için aşağılayıcı bir durumdur. Yusuf'u kurtarmak için Muzaffer'i Ankara'daki önemli insanları aramaya gönderir. Kendisinin pek çok yardımda bulunduğu, zengin ettiği, hapisten kurtardığı, milletvekili yaptığı, bugün yüksek mevkilerde olan dostlarından hiçbir yardım göremediği gibi bir de hakaret görür. Ankara'daki adamlar artık derebeyliği yok etmek isterler. Bu da Derviş'i yok etmek için bulunmaz bir fırsat olur.

Derviş Bey, eskiden olsa rüşvet ile veya dostlarının yardımıyla suç işleyen adamlarını kurtarırdı. Mahmut'a gelene kadar adamları çok kısa sürelerle hapiste kalırlardı. Mahmut'un yakalanması ve onun içerde öldürülmesi onun onurunu kırmış ve adamlarının ona karşı olan güvenlerini yıkmıştı.

Eskiden çok uzak yerlerden kaçaklar ona sığınırdı. Katilleri derebeyinin koruması bir gelenekti. Bir derebeyi evine sığınan bir katili korumazsa bu o derebeyinin çöktüğüne işaretti. "Derviş Bey, yaptığı iş ne kadar sarpa sararsa sarsın, ne kadar kötüye giderse gitsin pişmanlık duymayan, iyiyse de öyle çok sevinmeyen, her işi öyle olması gerekiyormuşçasıca doğal karşılayan, yani hiçbir zaman arkasına dönüp bakmayan kişilerdendi."(s.443)

Yusuf'un başına bunları getirdiğine çok pişman olan Derviş ömründe ilk kez ağlar. Çok çaresizdir. Muzaffer, Mehmet Ali, Mahir Bey, Rüstem Bey ve Ala Temir ile ortak bir fabrika kurmak üzeredir. Bu nedenle paraya ihtiyacı vardır. Derviş Bey, Ala Temir'i çağırır ve onun kasılmalarına katlanarak bir tarla satar. Kendisini çok aşağılanmış hisseder. Arkasından Rüstemoğlu'nu çağırır. Rüstemoğlu'na da bir tarla satar. Rüstemoğlu, Derviş Bey'e hala saygı duyduğundan Mahir Bey'in arkasından çevirdiği dolapları anlatır.

Derviş Bey, yıllardır kendisine sığınan ve sürekli kanlılarından kurtardığı evinde sakladığı Emir Sultan'ı artık kanlılarından kurtaramaz. Çünkü artık eski gücü yoktur. Emir Sultan'ı kanlılarına teslim eder ve avlusunda düşmanlarının onu

parçalayışını görür. Bu olay artık onun beyliğinin çöktüğünün de bir göstergesi olur. Derviş Bey, sonunda Yusuf'u öldürür ve cesedi Akçasaz bataklığına gömülür.

17. 3. 2. Mustafa Akyollu

Oğlu Mehmet Ali, her şeyini satıp Adana'ya taşınmıştır. Adana'da Muzaffer ve Rüstemoğlu ile ortak bir fabrika kurma çalışmalarına başlamıştır. Mustafa Bey, karısı, çocukları ve akrabaları onu bırakıp gittikten sonra bir yatağın içinde elinde silah sabahtan akşama kadar oturur.

Mehmet Ali, son olarak babasının içinde oturduğu konağı da satar ve babasını Adana'ya götürmeye gelir. Mustafa Bey, oğluna ateş eder ve konağının yıkıldığını gördükten sonra kendini Akçasaz bataklığına atarak intihar eder.

17. 3. 3. Tosun Bey ve Amer Bey

Tosun Bey, Birinci Dünya Savaşı'nda Çukurova'ya göç eden Kürt beylerinden biridir. Derviş Bey, onun gurbette, açlık çekerken bile saltanatı, soyluluğu, geleneği bırakamayışına hayran kalmış ve ona büyük yardımlarda bulunduğu için aralarında bir dostluk başlamıştır. "Beylik göreneğince bir bey için çok konuşmak, gevezelik etmek olacak işlerden değildi. Tosun Bey de boş yere bir tek sözcük konuşmuyordu. Yıllar yılı da bir tek fazla söz çıkmamıştı ağzından. Sesinin tonu da çok ayarlıydı. En korkunç olaylar karşısında, en büyük sevinçlerde bile sesi bir ton alçalmaz yükselmezdi. Temkinli, hakim, biraz yiğit, vakur ve biteviye..." (s. 83)

Tosun Bey'in Amer Bey adlı bir düşmanı da Çukurova'ya gelir ve Tosun Bey'le barışmak ister. Törelere göre bir beyin onları barıştırması gerekmektedir. Derviş Bey, onları barıştırır.

17. 3. 4. Derviş Bey'in Karısı

Derviş Bey'in karısı Türkmen gelenekleri nedeniyle çok az konuşur. Kocasına itaat eder. "Karısının beyaz başörtü altındaki yüzü inceydi, sararmıştı. Kocaman gözleri kederliydi, derin. İnce çenesi, çıkık elmacık kemikleri bu ince

yüzün kederinin yoğunluğunu tamamlıyordu."(s. 102) Derviş Bey'in karısı, bir Türkmen beyinin kızıdır. Geleneklerinden kesinlikle vazgeçmemiştir. Giyimi eski Türkmen kadınlarınınki gibidir. Türkmen kadınları gibi ağıt yakmakta da üstüne yoktur.

17. 3. 5. Nurhan

Derviş Bey'in İstanbul'da üniversiteye başlayan kızıdır. Mahir Bey, Derviş Bey'den intikam almak için önce bir akrabasının oğlu olan Ergin'i Nurhan'ı elde edip adını çıkarması için görevlendirir. Derslerinden başka bir şey düşünmeyen; namusuna çok düşkün olan Nurhan'ın Ergin'i sertçe reddetmesi üzerine Mahir Bey, akrabalarından birine para karşılığı kasabanın her yerine Nurhan'ın kötü yola düştüğünü yazdırır. Buna çok kızan ve kızların okutulmaması gerektiğine inanan Derviş Bey, Nurhan'ı İstanbul'dan geri getirtir. Suçsuz olduğunu anladığı halde namusunun lekelenmesine sebep olduğu için bir daha kızının yüzüne bakmaz. Nurhan üzüntüsünden kahrolur.

17. 3. 6. Ceyhun

Derviş Bey'in Amerikan kolejinde okuyan oğullarından biridir. "Ceyhun on yedi yaşındaydı ve Muzaffer'in küçüğüydü. Sarı, dimdik saçlı, çekik yemyeşil gözlü, elmacık kemikleri Çinlilerin elmacık kemikleri gibi çıkıktı." (s.66) Derviş Bey, oğulları içinde en çok Ceyhun'u seviyor ve ona yumuşak davranıyordu ama Ceyhun'un da kendine layık bir evlat olmadığını biliyordu. Çünkü Ceyhun da zamane gençleri gibi soya sopa değil paraya ve güce önem verir.

17. 3. 7. Sabahat Hatun

Derviş Bey'in kardeşi olan Sabahat Hatun, şehvet düşkünü bir kadındır. Bu ciltte de önüne gelenle beraber olmaya devam eder.

17. 3. 8. Emir Sultan

Kendisini yıllardır takip eden kanlılarından kaçan bir beydir. Yıllardır gelip Derviş Bey'e sığınır. Derviş Bey, gelenekler nedeniyle asla onu düşmanlarına vermez. Derviş Bey, artık gücünü yitirdiği için son gelişinde Emir Sultan'ı düşmanlarına teslim eder. Emir Sultan, Derviş Bey'in avlusunda kanlıları tarafından parçalanır. Bu olay Derviş bey'in yok oluşunun yani derebeyliğin çöküşünün sembolüdür.

17. 3. 9. Ergin

Hamza Bey'in yakışıklı, zengin, çapkın oğludur. İstanbul'da okumaktadır. Mahir Bey'in isteği üzerine para karşılığı Derviş Bey'in kızı Nurhan'ı elde edip, adını çıkarmaya çalışır ama başaramaz.

17. 3. 10. Zalo

Derviş Bey'in yıllar önce evinde sakladığı, Urfa'dan gelen, aynı aileden beş kişiyi öldüren bir kaçaktır. Öldürülen kişinin akrabaları Zalo'yu bulurlar ve Derviş Bey'den onu kendilerine vermesini isterler ama Derviş Bey, onlara Zalo'yu vermez. Çünkü eğer verirse bu beyliğinin çöktüğüne işarettir.

17. 3. 11. Süllü

Derviş Bey'in babası zamanından kalma yaşlı ama çok iyi atıcı olan adamıdır. Yusuf'a hem atıcılığı hem de töreleri öğretir. Süllü, Derviş Bey'in babasının düşmanını öldürmüş, on beş yıl da hapis yatmıştır.

17. 3. 12. Sakallı Ali

Derviş Bey'in dağdaki güvendiği adamlarından biridir. Derviş Bey için kaçakları saklar. Derviş bey, Yusuf'u da ona gönderir ama bunu öğrenen Yüzbaşı, Sakallı Ali'yi tutuklar.

17. 3. 13. Zekeriya

Derviş Bey'in adamıdır. Alım satım işleriyle ilgilenir. Derviş Bey'in sürekli tarla satmasına çok kızar. Derviş Bey'e küfreder ama Derviş Bey, bunu onun deliliğine verir. Zekeriya, beyliğin devamını ister.

17. 3. 14. Mahir Bey

Yoksul bir adamın Viyana'da öğrenim görmüş oğludur. Viyana'dan dönünce yüksek mevkilerde çalışabilecekken o toprak tutkusu nedeniyle kasabada çiftlik sahibi olmayı seçmiştir. Telgraf müdürü Zekeriya Bey'in kızıyla evlenir. Kasabada herkes ona yardımcı olur. Tapu memuru Abdulhalık Efendi'ye yanaşmanın yolunu bulur. Onun sayesinde hazinenin topraklarını ucuza kapatır. "Mahir toprağa doymuyordu. Herkesin bir şeye tutkusu vardı. Kadına, paraya, fabrikaya, güzel yaşamaya. Mahir Bey de toprağa tutkundu. Delicesine; açıkça, divanecesine seviyordu toprağı."(s.53)

Mahir Bey, Akçasaz kurutulurken payına düşen toprağı almak için Derviş Bey'in Akçasaz'ın kıyısındaki tarlalarından birini almak ister ama Derviş Bey, ondan nefret etmektedir. Derviş Bey'i ikna etmek için başta oğulları olmak üzere, kasabadaki önemli insanların tümünü ona ricacı olarak gönderir ama Derviş Bey'i ikna edemez. Son olarak Derviş Bey'in çok saygı duyduğu Reşid Ağa'yı gönderir. Derviş Bey, Reşid Ağa'nın hatırına barışmayı kabul eder.

Mahir Bey, fakir bir aileden gelip de aklını kullanarak zengin biri olmasından dolayı gurur duyar. Önemli olan soy sop, gelenek değil çalışarak bir yerlere gelmektir ona göre. Derebeylerinden nefret eder. Başarıya ulaşmak için her yolun mübah olduğunu düşünür.

Derviş Bey, barışmanın eski Türkmen geleneklerine göre olmasını ister. Bu geleneklere göre barışmayı isteyen kişi kefen giyip diğerinin evine gidecektir. Mahir Bey, bu olayın kendisini küçük düşüreceğini bildiği için uzun süre düşünür. Derviş Bey'i öldürmesi için bir adam tutar ama adam Derviş Bey'i öldürmez ve

tabancasını Mahir Bey'e geri vererek ona aşağılayıcı sözler söyler. Mahir Bey, bütün bu aşağılanmaya rağmen toprak için kefen giymeyi kabul eder. Kasabalının kendisiyle alay etmesini engellemek için de Oğuz geleneklerini yeniden yaşatmanın gerekliliği, vatanseverlik konularında büyük bir kampanya başlatır. Halk, bir süre sonra kendilerini bu vatanseverlik, geleneğe dönüş çılgınlığına kaptırır ve bir komünist avı başlar. Rusya ile konuştuğuna inanılan Arzuhalci Ali ile ortaokul müdürü linç tehlikesi yaşarlar. Sonra da vatan hainliğinden tutuklanırlar. Mahir Bey, kendi çıkarları için insanları kendisinin alay ettiği değerlere bağlılık konusunda kışkırtmış ve suçsuz insanların cezalandırılmasına neden olmuştur. Çıkarları için dini ve milli duyguları istismar etmekten çekinmemiştir.

Mahir Bey, sonunda kefen giyerek hiç inanmadığı ve değer vermediği bir geleneği sadece toprak kazanmak için gerçekleştirir. Bu olay üzerine Derviş Bey'in çok sevdiği biri olur. Derviş Bey, Mahir Bey'in Akçasaz'da kuracağı çiftlik için toprak bulup, ona satmaktadır. Mahir Bey ise dıştan Derviş Bey'in yüzüne gülüp içten ondan nefret etmektedir. Kefenle kasabanın içinde kendisini yürüten Derviş Bey'den intikam almak için Derviş Bey'in İstanbul'da okuyan kızını kötü yola düşürmeyi planlar. Bir arkadaşının İstanbul'da okuyan oğlu olan Ergin'e para vererek, ondan Nurhan'ı elde etmesini ister. Ama derslerinden başka şey düşünmeyen Nurhan, Ergin'e çok sert tepki göstermiştir. Bunun üzerine Mahir Bey, bir akrabasının oğlunu tutup, ondan kasabanın her yerine Nurhan'ın kötü yola düştüğüne dair yazılar yazmasını ister. Derviş Bey, yazıları görünce küplere biner; hemen kızını geri getirtir ve suçsuz olduğunu bildiği halde bir daha onun yüzüne bakmaz. Mahir Bey, bu işi Derviş Bey'i destekleyen birkaç kişinin üstüne atar ve onların hapiste yatmalarına neden olur. Bu şekilde hem Derviş Bey'in namusunu lekelemiş hem de onu destekleyenleri cezalandırmıştır.

Süleyman Aslansoypençe'yi öldüren Mestan intihar edince Mahir Bey, onun ailesinin cezalandırılmasını önerir. Mestan'ın karısı, çocukları ve Yel Veli'nin yaşlı ablası kasaba meydanında dövülürler. Mahir Bey, köylülerin ayaklanmasından

korksa da kasabayı karıştıran bu olayın kendi kefen meselesini unutturmasından memnun olmuştur.

Mahir Bey, Akçasaz'ın kıyısından toprak alma işini bitirdikten sonra Süleyman Sami'ye milletvekilliği sözü vererek, onu yetkililerle görüşmesi için Ankara'ya gönderir. Süleyman Sami, bataklık nedeniyle köylülerin sıtmadan kırıldıklarını söyleyecek ve bataklığın kurutulmasını isteyecektir. Kasabadan köylüler, muhtarlar ve esnaf adına çekilen telgraflar da sıtmanın büyük bir tehlike olduğunu gösterecektir. Mahir Bey, bataklık kurutulunca topraklarını genişletecektir.

Mahir Bey, kasabadakilere Viyana'dan dönüşünde Ankara'daki memuriyetini bırakıp gelişinin nedeni olarak memleket sevgisini göstermiştir. Oysa Ankara'daki memuriyetten yaptığı küçük bir hata yüzünden aşağılanarak atılmıştır. Kasabaya geri dönmek zorunda kalmış ve insanları söylediği yalanlara inandırmıştır ama işinden olmanın acısını yıllarca içinde taşımıştır.

"Mahir Bey'in en iğrendiği en korktuğu şey küçük görülmek, horlanmaktı. Bunun önüne geçmek için elinden geleni de, gelmeyeni de yapmıştı."(s.231) Mahir Bey, Derviş Bey'in kendisine kefen giydirerek kasabada aşağılamasını unutamaz. Deli Hacı'ya para vererek Derviş Bey'e önemli insanların yanında küfür ettirir. Derviş Bey'in Deli Hacı'yı öldüreceğini ve hapse gireceğini düşünmektedir; ama işler umduğu gibi gitmez. Derviş Bey, Deli Hacı'yı yakalayıp kendisine bunu yaptıranı itiraf ettirmeyi düşünmektedir. Korkan Mahir, Deli Hacı'yı kendisi öldürtmek ister. Bunun için önce Veli'ye sonra da Ahmet'e teklifte bulunur ama ikisi de bu teklifi kabul etmez. Mahir, Deli Hacı'ya daha çok para vererek gitmesi için yalvarır. Deli Hacı'yı öldürmeyi bile düşünür ama adam öldüremeyecek kadar korkaktır. Sonunda Veli'yi işlemediği bir suçtan hapse attırmakla tehdit ederek Deli Hacı'yı Veli'ye öldürtmeye çalışır.

Mahir'in geniş pamuk tarlaları vardır. Her yıl dağlardan gelen ırgatları yok pahasına çalıştırarak, onlara pamuklarını toplattırır. Ankara'da iktidardaki partide aktif olarak çalışır. Partiyi kullanarak kendi yasal olmayan işlerini halleder. Demokrasinin tehlikeli olduğunu düşünür ve şöyle söyler: "Bizimki muhalefetin

ağzını açtırmamaya karar verdi. Belki de muhalefeti ortadan kaldıracak. O zaman bu memleket memleket olacak. Bizde, bu doğu memleketlerinde demokrasi sökmez."(s. 304) Mahir Bey, Allah'a hiç inanmadığı halde seçim zamanlarında dindar görünür, camiye gidip namaz kılar.

Deli Hacı öldürülür. Mahir, önce Veli'nin öldürdüğünü zanneder. Onun öldürmediğini anlayınca Ahmet'e sorar. Ahmet de öldürmemiştir. O zaman Deli Hacı'yı Derviş Bey'in öldürttüğünü anlar. Zaten o öldürtmese bile suçu onun üzerine atacaktır. Hemen Savcı ve Yüzbaşı'ya gider. Onlara Hacı'yı Derviş'in öldürttüğünü söyler. Bir yandan da Derviş'e gidip, ona dost gibi davranıp ağzından laf almaya çalışır. Yüzbaşı'yla görüşüp, Yusuf'u yakalayacak olanlara on bin lira ve Akçasaz'dan tarla vermeyi teklif eder. Parayı kendisinin verdiği gizli kalacaktır. Bu şekilde kasabada bir insan avı başlar.

Mahir Bey artık çok güçlüdür. Kasabaya onun izni olmadan hiçbir memur atanamaz. Atananlar da onun kanun dışı da olsa isteklerini yaparlar.

Mahir Bey, Muzaffer, Memet Ali, Ala Temir ve Muallim Rüstem Bey ile bir mensucat fabrikasına ortak olur. Artık Derviş Bey yani derebeylik son bulmuş, yerine Mahir'in temsil ettiği kapitalist ağalar geçmiştir.

17. 3. 15. Mahir Bey'in Karısı

Mahir Bey'i sever ve her konuda onu destekler. Mahir ile aynı fikirleri paylaşır. Mahir'in kendisini Adana'da başka bir kadınla aldattığını bilir ama sesini çıkaramaz. Demokrasi hakkındaki görüşleri şöyledir: "Ayağı çarıklıların reyiyle devlet kuruyorlar. Onlar ne bilirler ki devlet kursunlar, hiçbir bilgileri yok. Devleti kültürlü insanlar kurarlar. Nereden çıkarmışlar bu demokrasi oyununu? Kim akıl etmiş?" (s.304)

17. 3. 16. Osman Remzi

Mahir Bey'in memuriyette yükselmiş bir arkadaşıdır. Mason olduktan sonra zengin olmuştur. Mahir Bey, onun zengin ve güçlü biri oluşunu kıskanır.

Osman Remzi, Ankara'da gücü olan biridir. Rüşvet alarak Mahir'in yasal olmayan isteklerini yerine getirir.

17. 3. 17. Memet Ali

Akyollu Mustafa Bey'in oğludur. Gözlerini para hırsı bürümüş, gelenekleri ve töreyi umursamayan Memet Ali, babasının törelere ve kan davasına bağlı olmasını anlayamaz. Tarımda makineleşmeye geçiş dönemi yaşanmaktadır. Bir traktör binlerce işçinin yapabileceği işi kısa sürede yapabilmektedir. Bu devirde yarıcı beslemek para kaybıdır. Memet Ali, uzun yıllardır kendileriyle beraber olan yarıcıları, hiç acımadan kovar. Kan davası nedeniyle Derviş Bey'in kendisini öldüreceğini bildiği için bütün traktörleri ve babasının parasını alıp Adana'ya kaçar. Romanda, yeni ekonomik düzenin yarattığı, çıkarcı, para ve toprak düşkünü, insani değerlerden yoksun, acımasız ağaların bir temsilcisidir.

Memet Ali, babasının her şeyini satarak Rüstemoğlu ile bir fabrika kurar. Düşmanları olan Derviş Bey'in oğlu Muzaffer ile de barışır ve onu fabrikaya ortak eder.

Memet Ali, babasının yaşadığı konağı da satar ve babasını Adana'ya götürmeye çalışır ama babası ona kurşun sıkar. Memet Ali, babasını konakta bırakır gider. Bu şekilde babasının kendisini Akçasaz'a atıp intihar etmesine neden olur.

17. 3. 18. Süleyman Sami Dağyaran

Kasaba eşrafındandır. İnsanları etkileyip, onları yönlendirme konusunda uzmandır. Politikacılarla ve hükümet görevlileriyle arası çok iyidir. İşini bilen çıkarları için her şeyi yapabilecek olan biridir.

Yaşar Kemal'in hemen hemen her romanında Süleyman Sami gibi işini bilen, çıkarları için her şeyi yapan, devlet adamları ve politikacılarla yakın ilişkiler içinde olan tipler çoktur.

Akçasaz bataklığının kurutulması ve ağaların topraklarını genişletmeleri için Süleyman Sami yetkililerle görüşerek sanki köylülerin sıtmadan kurtulmasını

sağlamak için bataklığın kurutulmasını istermiş gibi davranır. Mahir Bey, Akçasaz'ın kıyısından toprak alma işini bitirince, Süleyman Sami'ye gider ve milletvekilliği sözü vererek ondan bataklığın kurutulmasını sağlamasını iter. Sülayman Sami, Ankara'ya bir heyetin başında giderek, yetkililerle görüşecek; onlara köylülerin sıtmadan kırıldıklarını, köylülerin sıtmadan kurtarılması için bataklığın kurutulması gerektiğini söyleyecektir. Ayrıca kasabadan köylülerin, muhtarların ve esnafın adına telgraflar çekilerek sıtma sorunu inandırıcı hale getirilecektir. Mahir Bey de bataklığın kurutulması ile topraklarına toprak katacaktır.

17. 3. 19. Muallim Rüstem Bey

Kasaba eşrafındandır. Öğretmen olarak kasabaya gelmiş; eşrafla dost olup; onlar gibi yoksulun hakkını yiyerek zengin olmuştur. Kasaba eşrafıyla ortak olup; Akçasaz'dan kendisine pay çıkarıp; topraklarına toprak katmak için her türlü kötülüğü yapmaktan çekinmez.

Süleyman Aslansoypençe'nin Mestan tarafından öldürülmesi üzerine canlarının ve Akçasaz'ın ellerinden gideceğinden korkan kasaba ileri gelenlerinden biri olan Muallim Rüstem, Yüzbaşı'ya para vererek, ondan köylüleri Akçasaz'dan çıkarmasını ister. Yüzbaşı, bu isteği hemen yerine getirir. Memet Ali, Muzaffer, Ala Temir Mahir Bey ile ortak bir mensucat fabrikası kurar.

17. 3. 20. Hacı Kurtboğa

Kasaba eşrafından Hacı Kurtboğa, Demirci'yi öldürüp suçu Tellal'ın üzerine atar ve Tellal hapse girer. Hapiste Tellal'ın Demirci'yi öldürmekle övünmesi, kasabalıların bu cinayeti Hacı Kurtboğa'nın işlediğini konuşmaları nedeniyle Hacı Kurtboğa, çok kızar ve Tellal'a kötülük yapmak için planlar kurar. Tellal'ı serbest bırakan Koca Reis'i öldürtür. Tellal, hapisten çıktıktan sonra Hacı Kurtboğa'yı öldürür.

17. 3. 21. Süleyman Aslansoypençe

Kasaba eşrafındandır. Topraksız köylülerin Akçasaz'dan toprak elde etmek için çalışmalarına çok kızar. Köylülerden nefret eder ve şöyle söyler: "Benden iyi köylü korkutmasını bu dünyada, şu Çukurova ülkesinde kimse bilmez."

Mestan ve Yel Veli'nin Cafer Özpolat'ın kendisinin olduğunu iddia ettiği Akçasaz'dan tarla elde etmesine çok kızan Süleyman Aslansoypençe, silahlı adamlarla Mestan'ı oradan çıkarmaya gider ve Mestan tarafından vurularak öldürülür.

17. 3. 22. Ala Temir

Çok fakir bir köylü iken çok çalışarak, yemeyip, içmeyip, giymeyerek, paraları iyi değerlendirip toprak alarak zengin bir çiftlik sahibi olur. Eşrafla dost olur ve ortak yapılan kanunsuzluklarla o da çıkar elde eder. Son olarak Mehmet Ali, Muzaffer ve Mahir Bey ile ortak bir mensucat fabrikası işine girer.

Zengin olduktan sonra kılık kıyafetine de dikkat etmeye başlar. Eskiden yanında konuşmaktan bile çekindiği Derviş Bey'e tepeden bakmaya ve onu küçümsemeye başlar. Sonradan görme zenginlerden biridir. Ala Temir, kaşları nedeniyle kendisini Atatürk'e benzetir.

17. 3. 23. Cafer Özpolat

Cafer Özpolat, eski bir Türkmen beyidir. Hala kendisine bağlı olan Türkmenleri kullanır. O da Akçasaz'dan toprak elde etme çılgınlığına kapılan ağalardandır.

17. 3. 24. Muzaffer

Derviş Bey'in oğludur. Tarsus Amerikan Koleji'ne gitmektedir. Derviş Bey, oğullarının geleneklerine bağlı İngilizler gibi olmalarını istediğinden onları İngilizce öğrenebilecekleri bir koleje göndermiştir ama Muzaffer'in soyuna,

geleneklerine bağlı bir İngiliz gibi değil de para ve güç dışında hiçbir şeye değer vermeyen bir Amerikalı gibi olduğunu görmüştür. Zamanın gençleri gibi Muzaffer de köksüz, çıkarcı ve para düşkünüdür.

Derviş Bey, Muzaffer'e değer vermez. Bunu bilen Muzaffer'in babasına karşı duyduğu kin de her geçen gün artar.

Muzaffer, düşmanlarının oğlu Memet Ali ile barışarak onunla ortak bir şirket kurar. Bundan babasının haberi yoktur. Yusuf'un Deli Hacı'yı öldürmeşi üzerine Derviş Bey, eski dostlarından yardım ister. Onları araması için muzaffer'i görevlendirir. Muzaffer, eski dostlarının hakarete varan sözlerini babasına büyük bir zevkle anlatır. Babasının acı çekmesinden dolayı mutludur. Çocukluğundan beri babasının kendisine yaptıklarının acısını çıkarmaktadır.

Babasına ortak bir mensucat fabrikası kuracağını söyleyen Muzaffer, ondan para ister. Derviş Bey, Ala Temir'e ve Rüstemoğlu'na tarla satar. Muzaffer, Yusuf nedeniyle işinin tehlikede olduğunu söyleyerek babasından Yusuf'u öldürmesini ister. Babası da öldürür. Muzaffer babasını eski bir derebey artığı olarak görür ve onu küçümser. Artık onun devrinin geçtiğine inanır.

17. 3. 25. Rüstemoğlu

Kasaba eşrafındandır. Cahil, görgüsüz biridir. Derviş Bey'den tarla satın alırken Derviş Bey'e hala saygısı olduğundan ve ona acıdığından Mahir Bey'in kendisinin ardından çevirdiği dolapları anlatır. Derviş Bey'e toprak devrinin bittiğini sanayi devrinin başladığını anlatır.

17. 3. 26. Yusuf

On sekiz yaşındadır. Derviş Bey'in öldürülen adamı Mahmut'un oğludur. Mahmut, Derviş Bey'in emri ile Akyollu Murtaza Bey'i öldürür, dağa kaçar. Yakalanınca Murtaza'yı Derviş Bey'in öldürttüğünü itiraf etmeyince döve döve öldürülür. Derviş Bey, Mahmut'un ölümünden duyduğu vicdan azabı nedeniyle Mahmut'un karısı Meyro ile oğlu Yusuf'a çok iyi bakar. Yusuf'u kendi oğullarından ayırmaz. Onu ilkokula gönderir. Oğulları gibi Yusuf'u da Tarsus

Amerikan Koleji'ne göndermeyi düşünür ama Yusuf, ilkokul ikiden sonra okula devam etmez. Yusuf, babası gibi silahlara düşkündür. Derviş Bey, onun sonunun da babası gibi olmaması için uğraşır. Yusuf'u kendi oğullarından daha çok sevmektedir. Yusuf, evin eski adamı Süllü tarafından yetiştirilir. Yusuf, hem çok iyi bir atıcı, hem de Derviş Bey'e canı pahasına bağlı biri olur.

Yusuf, yakışıklı bir çocuktur. Bir Türkmen kızı olan Gülizar'a aşıktır ama bunu itiraf etmeye çekinir çünkü çok utangaçtır.

Yusuf, Mahir Bey'in Derviş Bey'i öldürmek için tuttuğu adamı yakalayarak Derviş Bey'in kendisini daha çok sevmesini sağlayacaktır. Sarı Mıstık adlı bu adamı yakalamayı başarır. Onu çiftliğe götürürken adamın babasının en yakın arkadaşı olduğunu öğrenir. Adamın yolda kaçması için elinden geleni yapar ama adam kaçmaz. Yusuf, buna üzülür ama adamı gene de çiftliğe götürür.

Derviş Bey, Yusuf'a kendisine kasaba meydanında hakaret eden Deli Hacı'yı öldürme görevi verir. Yusuf, beyin sevgisini kazanacağı düşüncesi ile başlangıçta sevinir ama sonra hem adam öldürmekten hem de yakalanıp hapse girmekten çok korkar. Kendisine beyin her dediğini yapması öğretildiğinden; ailesinden böyle gördüğünden istemese de Deli Hacı'yı öldürmeye karar verir. "Yusuf yakışıklı, kız gibi utangaç ve de beyine tapıyor. Bu onun halinden belli. Bir bakışı var ki... Ancak tapanlar, büyük hayranlar böyle candan bakarlar. Büyük sevdalılar, karasevdalılar bile bu kadar güzel bakamazlar." (s. 251)

Yusuf, Deli Hacı'yı uzun süre takip eder. Uzaktan karısı ve çocuklarını görür. Deli Hacı'nın karısına ilgi duymaya başlar. Çocuklara oyuncaklar ve şekerlemeler alır. Bunları evin penceresinden içeri atar. Babalarını öldüreceği için çocuklara acır. Çocukken Ceyhun'un kamyonuyla oynamayı çok istemiş ama Ceyhun vermemiştir. Büyüdükten sonra bir kenara atılmış kamyonu bulmuş ve oynamıştır. Yusuf, çocukluğundan beri yoksulluğu ve babasızlığı içinde hissetmiştir.

Yusuf, uzun süre kendisiyle cebelleştikten sonra Deli Hacı'yı öldürür. Derviş Bey'in konağına gelir. O sırada konak Yüzbaşı'nın askerleri tarafından sarıldığı için Derviş Bey, Yusuf'u dağdaki adamı Sakallı Ali'ye gönderir. Yusuf,

Sakallı Ali'yi bulamaz. Çünkü Sakallı Ali, hapse atılmıştır. Yusuf, aç, susuz, sürekli kaçarak hayatını kurtarır. Dengesini kaybetmiştir. Sürekli kasabaya gelir ve insanların arasında dolaşır. Romanın sonunda Yusuf, Derviş Bey tarafından öldürülür. Yusuf, ağalar beyler arasındaki mücadelede ezilmiş, hayatı mahvedilmiş biridir.

17. 3. 27. Meyro

Yusuf'un annesi olan Meyro, oğlunun da kocası gibi öldürülmesinden korkar ama bu konuda yapabileceği hiçbir şey yoktur. Meyro, Derviş Bey'e saygı duymaktadır.

17. 3. 28. Deli Halid

Deli Halid, eski bir beydir. Parasız kalınca, hamallık yapmaya başlar ve herkesin saygısını kaybeder. Parası varken kendisine değer verenler, şimdi onunla alay etmektedir. Mahir Bey, Derviş Bey ile kendisini barıştırması için para ve toprak karşılığında Deli Halid'i Derviş Bey'e gönderir. Deli Halid, para için Derviş Bey'in ayaklarına kapanınca Derviş Bey tarafından aşağılanarak kovulur. Deli Halid, buna aldırmadan aldığı paraya sevinir.

17. 3. 29. Tellal

Kasabanın tellalı iken arkadaşı demirci Mustafa'yı öldürüp hapse girer. Mahkumlar, demirciyi onun öldürdüğüne inanmazlar. Tellal, demirciyi neden öldürdüğünü kimseye anlatmaz ama onu öldürmekten büyük bir gurur duyar. Tellal hapse zincirli olarak gelir. Kimsenin zincirlerine dokunmasına izin vermez. Sürekli zincirlerini parlatarak ve arı yakalayarak vakit geçirir. Bu durum mahkumların sinirlerini bozar. Kimse onunla konuşmaz. Onun bir deli olduğunu düşünürler.

Demirciyi, Hacı Kurtboğa öldürmüş; suçu da Tellal'ın üzerine atmıştır. Tellal, yediği dayaklar nedeniyle Demirci'yi kendisinin öldürdüğünü söyler. Tellal'ın hapiste zincirlerini parlatarak, demirciyi öldürmekten duyduğu gururdan rahatsız olan Hacı Kurtboğa, adamı olan Yüzbaşı'ya zincirleri çıkarttırır. Kasabada

herkes Hacı Kurtboğa'nın Demirci'yi öldürüp, suçu da Tellal'a attığını konuşmaktadır. Yıllarca insanlar üzerinde oluşturduğu olumlu etkinin Tellal nedeniyle sarsılmasına kızan Hacı Kurtboğa Tellal'ı kötü duruma düşürmek için planlar yapar.

Mahkemede Tellal, yapmadığı halde Demirci'yi kendisinin öldürdüğünü söyler ama Koca Reis onu serbest bırakır. Bu olaydan sonra Koca Reis, Hacı Kurtboğa tarafından öldürülür. Doktor, aldığı rüşvet ile Koca Reis'in damdan düştüğünü rapor eder.

Tellal, kasabaya on yedi yaşında gelmiştir. Saz çalıp türkü söyleyen Tellal, kasabanın tellalı olur. Kasabada bir arsa alır. Evini yapar, bahçesini düzenler. Tellal'ın annesi ve babası o küçükken ölür. Amcası, Tellal'ı evine alır ama babasından kalan tarlaları da kendi tarlalarına katıp zengin olur. Amcası, üç karısı ve çocukları Tellal'a yapmadıklarını bırakmazlar. Tellal, dayanamayıp, curasını alarak kasabaya gelir.

Tellal, evini kurup evlendikten sonra amcasından tarlalarını ister ama amcası kendisinde Tellal'ın tarlası olmadığını söyler. Tellal, hapisten çıktıktan sonra eline bir silah alıp amcasının evine gider. Tarlalarını ve paralarını onun elinden alır. Tellal, Hacı Kurtboğa'yı öldürür. Tellal'a daha sonra ne olduğu romanda belirtilmez.

17. 3. 30. Yel Veli

Mustafa Bey ile Derviş Bey için çalışır. İz sürüp, kaçak insanların yerini tespit eder. Ağaların yanında çalışmaktan bıkmıştır. Akçasaz'dan toprak elde edip tarla yapmak ister. Mestan ile birlikte çalışarak Akçasaz'dan bir tarla elde ederler ve oraya ev yaparlar. Cafer Özpolat, o bölgenin kendisine ait olduğunu söyleyerek onları tarladan atmaya çalışırken Mestan, Süleyman Aslansoypençe'yi vurur; sonra da kendini bataklığa atıp öldürür. Yel Veli, korkudan ortadan kaybolur. Bir daha da ortaya çıkmaz.

Yel Veli'nin kardeşi Emine, onun yıllardır koşmasının nedeninin ölümden kaçma isteği olduğunu söyler. Yel Veli, ölümden çok korkar ve sürekli koşarsa

ölümün kendisini yakalayamayacağını düşünür. Yıllardır kardeşiyle dolaşmadık yer bırakmamış, son olarak Çukurova'da karar kılmıştır. Burada kalmasının nedeni de Lokman Hekim'in ölümün çaresini burada bulmuş olmasıdır.

17. 3. 31. Kel Veli

Eski bir eşkıya olan Kel Veli, Mahir Bey'in adamıdır. Derviş Bey'den toprak satın almak isteyen Mahir Bey, elçi olarak Kel Veli'yi Derviş Bey'e gönderir. Derviş Bey, her seferinde onu kovunca Kel Veli, gururuna yediremez ve bir daha Derviş Bey'e gitmez. Tek isteği biraz para kazanıp, tarla sahibi olmaktır.

Kel Veli, Arzuhalci Ali ile dosttur. Ali Efendi'nin ağaların beylerin yoksulların hakkını yediğine dair söylediği sözlere katılır. Fırsat bulsa Çukurova'da Ağa, bey koymayacaktır. Kendini Ali Efendi'nin yanında çok rahatlamış hisseder.

Mahir Bey, Veli'ye Deli Hacı'yı öldürtmek ister ama Veli artık yaşlandığını ve adam öldüremeyeceğini söyler. Mahir bunun üzerine Veli'yi işlemediği bir cinayetten hapse attırmakla tehdit eder. Kel Veli, buna rağmen Deli Hacı'yı öldürmez.

17. 3. 32. Mestan

Akçasaz'dan oğlu ve Yel Veli ortak olarak tarla çıkarıp toprak sahibi olmak isteyen yıllardır ağaların yanında çalışmış, topraksız bir köylüdür. Yel Veli ile ailelerini alarak Akçasaz'dan toprak elde ederler ve oraya ev yaparlar. Cafer Özpolat, o bölgenin kendisine ait olduğunu iddia eder ve kasaba eşrafını da alarak silahlı adamlarla onları Akçasaz'dan çıkarmaya gider. Mestan, toprağı vermemek için Süleyman Aslansoypençe'yi silahla vurur ve öldürür. Ailesine bu toprağı asla bırakmamalarını vasiyet ederek kendini bataklığa atar ve ölür. Kendisinin ölümü üzerine karısı ve çocukları kasaba meydanında dövülerek cezalandırılırlar.

17. 3. 33. Uzun Ali Rıza

Makineleşme nedeniyle çiftlik sahibi tarafından çiftlikten kovulan köylülerin başında Akçasaz'ın ortasında küçük bir alan bulup, canları pahasına bu alanın genişletilmesine çalışır. Sıtmaya, tehditlere aldırmadan toprağı üzerine bir köy kurulabilecek kadar genişletirler. Çalışkan, azimli, toprak için her şeyi yapabilecek topraksız köylüyü temsil eder.

17. 3. 34. Reşid Ağa

Birinci Dünya Savaşı'nda göçmen olarak Van'dan gelmiş, Van'ın en büyük beylerindendir. Şimdi büyücek bir kumaş dükkanı vardır. Herkes tarafından sevilen, soylu, az konuşan biridir. Kasabadaki bütün düşmanları o barıştırır. Mahir Bey onu Derviş Bey'e kendilerini barıştırması için gönderir. Derviş Bey, onu saygıyla karşılar, onun hatırı için Mahir Bey ile barışmayı kabul eder. Reşid Ağa, iki beyi hiç karşılık beklemeden, sadece barış için barıştırır.

17. 3. 35. Gülizar

Yusuf'a aşıktır ama Yusuf gibi o da bunu kimseye söylemez. "Gülizar, beyin yarıcısı Akça Dursun'un kızıydı. Güçlü kuvvetli, tuttuğunu koparır inatçı bir kızdı. Tarlada erkeklerden daha iyi iş yapar, çift sürer, ekin biçer, harman savururdu. Çok da güzeldi. Türkmen kadınlarının ana, yüzde yüz dişi, şefkatli, insanı koruyan havasındaydı. Ela büyük gözleri gölgeliydi. Uzun kirpikleri dalgın, kederli gözlerini sürmeliyordu. Hep sevinçli yüzü, kederli gözlerine aykırıydı. Yüzü her an kederle sevincin çarpıştığı bir oyun alanıydı." (s. 115)

17. 3. 36. Sarı Mıstık

Derviş Bey'in öldürülen adamı Mahmut'un en yakın arkadaşıdır. Uzun boylu, iri yarı, sarışın bir adamdır. Mahir Bey, Derviş Bey'i öldürmesi için onu tutar. Sarı Mıstık, Derviş Bey'i Mahmut'un ölümünden sorumlu tuttuğu için

öldürmeyi kabul eder. Yolda Yusuf tarafından yakalanır. Yusuf, onun kaçması için elinden geleni yapar ama o kaçmaz ve Derviş Bey'in karşısına çıkar. Derviş Bey ile konuştuktan sonra yanlış yaptığını anlar. Mahir Bey'e giderek silahı ve parayı ona geri verir. Mahir Bey'i insanların ortasında azarlayarak da Derviş Bey'in intikamını alır.

17. 3. 37. Arzuhalci Ali

Topraksız köylüye toprak dağıtılmasını savunduğu, evinde Rus klasiklerini bulundurduğu için vatan haini bir komünist olmakla suçlanır ve hapse atılır. Bir ay sonra hapisten çıkar ama kasabadaki aşırı milliyetçilik ortamında güvende olamayacağını anladığından uzak bir köydeki akrabasının evine sığınır. Ortalık durulduktan sonra da kasabaya geri döner.

Eğitimli, bilgili, sürekli okuyan, dünyadan haberi olan, iyi niyetli bir adamdır. Herkese yardımcı olmaya çalışır. Ali Efendi'nin babasını küçükken vurmuşlar. Onu annesi büyütmüştür.

Yusuf'un babası Mahmut ile Ali Efendi hapishanede tanışırlar. Ali Efendi, bütün mahkumlara ağaların beylerin kötülüklerini, yoksulların haklarını yemelerini anlatır. Bütün mahkumları etkiler. Mahmut, beyine çok bağlı olduğundan önceleri Ali Efendi'ye çok kızar ve onu öldürmeye karar verir. Sonra Mahmut, Ali Efendi'nin haklı olduğunu görür ve ondan özür diler. Ondan sonra ikisi çok iyi dost olurlar.

Deli Hacı'nın öldürülmesi üzerine kasabada insanlarla konuşarak onları değiştirme çabalarının boş olduğunu anlar. Koşulları değiştirmeden insanları değiştirmeye çalışmanın anlamsız bir çaba olduğunu düşünerek kasabayı terk eder.

Arzuhalci Ali, Yaşar Kemal'in kendisidir. Yazar, Kadirli'de arzuhalcilik yaparken komünizm propagandası yapmaktan tutuklanır. Ortaokul müdürü, bir kez Yaşar Kemal ile konuştuğu için linç edilir ve hapishaneye gönderilir. Yaşar Kemal, roman kahramanlarının büyük bölümünü kendi yaşamından almıştır. Çeşitli romanlarda anlattığı olaylar da başından geçen veya tanık olduğu olaylardır.

17. 3. 38. Molla Haydar

Bir Alevi dedesi olan Molla Haydar, ölümden korkan Yel Veli'ye Köroğlu'nun atı Kırat ile Hazreti Ali'nin atı Düldül'ün ölümsüzlük suyunu içtiklerini anlatır ve şunları söyler: "Allah o iki at gibi kimseyi etmesin... Dünyanın sonuna kadar çok acı çok yoksulluk, çok ölüm, çok acı görecekler. Yanlarında yörelerinde dünyalar yıkılacak, onlar öyle seyirci kalacaklar. Her gün her gün, her ölenle ölecekler, her acı çekenle acı çekecekler. Allah bu atları neden sevmez ola ki, bu iki atı ölümsüz kılmış." (s. 161)

Molla Haydar, hikmetli sözler söyleyen, sevgi dolu, bilge bir Alevi dedesidir. Yel Veli'ye ölümün yaşamdan daha iyi olduğunu söyler.

17. 3. 39. Aşık Hüseyin

Kasabanın ünlü aşığıdır. Derviş Bey ile Mahir Bey'in barışma törenlerinde türkü söyler. Mahir Bey, aşıklardan nefret ettiği için onu daha önce evinden kovmuştur. Bu nedenle Aşık Hüseyin sadece Derviş Bey'in soyunu över. Derviş Bey'in neden Mahir Bey'in soyunu övmediğini sorması üzerine de şöyle cevap verir: "Biz ancak soyluların soyunu överiz. Soysuzları da itler över."(s.198)

17. 3. 40. Emine

Yel Veli'nin kardeşidir. Yel Veli'nin sürekli yer değiştirme isteğinin ölüm korkusundan kaynaklandığını bilir ve her yere onunla birlikte gider. Mestan'ın Akçasaz'dan kendilerini çıkarmaya çalışan Süleyman Aslansoypençe'yi vurması üzerine Yel Veli korkudan ortadan kaybolur. Mestan'ın bütün ailesi ve Emine kasabada dövülerek cezalandırılırlar.

17. 3. 41. Ahmet

Mahir uzak bir akrabasının dağ köylerinden birinde yaşayan oğludur. Babası Mahir Bey'den iş istemiş ama Mahir Bey tarafından kovulmuştur. Herkesi amaçları için kullanan Mahir Bey, köyden kurtulmak isteyen Ahmet'i çiftliğine alır. Ona

Derviş Bey'in kızının kötü yola düştüğüne dair yazıları tüm kasabaya yazma görevi verir. Ahmet, para için bunu başarıyla yapar.

17. 3. 42. Deli Hacı

"Deli Hacı uzun boylu, esmer, çok yakışıklı bir adamdı. Kasabanın başserserisi, kumarcısı, külhanbeyiydi. Ama cömert, mert bir adamdı. Ona güvenilebilirdi."(s.232)

Mahir Bey, Derviş Bey'e herkesin ortasında küfür etmesi için Deli Hacı'ya büyük miktarda para verir. Deli Hacı, para için bunu yapar. Bu parayla, karısı ve çocuklarına giysiler alır. Evi tamir ettirip, elektrik bağlatır. Evin her yerini ampullerle donatıp yıllardır ışıksız olmanın acısını çıkarır. İçkiyi bırakır ve karısıyla kavga etmez olur. Derviş Bey de Mahir Bey de onu öldürtmek için adam tutarlar ama o bunların farkında değildir.

Deli Hacı, çocuklarını, kızını bile okutacaktır. Onları okutmak için büyük şehre gitmek ister.

Deli Hacı, Mahir Bey'in kendisine muhtaç olduğunu anlamıştır. Bu nedenle ondan biraz daha para koparmaya çalışır. Söz verdiği halde kasabadan ayrılmaz. Mahir, onu öldürtmek için adamlar ayarlamaya çalışır. Deli Hacı, Yusuf tarafından öldürülür.

17. 3. 43. Memet Usta

Elinden her iş gelen Memet Usta, kasabanın camcısı, marangozu, badanacısı, boyacısı, tenekecisi, elektrikçisi, kalaycısıdır. Herkes tarafından çok sevilir. İşine önem verdiği için üstüne başına dikkat etmez. Yaşar Kemal, romanlarında işinde gücünde olan marangoz, demirci gibi tipleri çok kullanır. Bu tiplerin tamamı, çalışkan, iyi niyetli, gereksiz konuşmayan insanlardır.

17. 3. 44. Bolat Mustafa

Arzuhalci Ali'nin yakın arkadaşıdır. "Bu Bolat Mustafa'nın sağduyusuna, dünyayı doğru, dosdoğru görüşüne şaşıyordu. Bir tuhaf adamdı. Bir tuhaf ve inatçı.

Altmış beş yaşını geçeli bir hayli oluyordu. Okuryazarlığı da yoktu. Ama onun için dünya, insan ilişkileri doğrucana bilinen işlerdi. Gençliğinde Yemen'e gitmemiş, askerden kaçmış, bütün o yöre delikanlılarını da yoldan çıkarmış, Yemen yerine Toros'a götürmüştü onları.Yemen sözü edilince Bolat Mustafa öfkeden yalıma kesiyordu."(s. 278-279)

17. 3. 45. Arap Saim

Demircilik yapan Arap Saim, garip biridir. İşine önem verir. Kumar oynadığı, rakı içmediği halde kumar oynayanların ve rakı içenlerin yanından ayrılmaz. Kumarda kaybedenlere para, rakısı olmayanlara rakı alır.

17. 3. 46. Çolak Veli

Çolak Veli, batıl inanışları olan köylülere örnektir. Çolak Veli'nin on bir çocuğu olmuş, çocukların hepsi bir haftaya kalmadan ölmüştür. Bunun üzerine Çolak Veli bir kurbağayı kurutup karısının saçlarına takar. Kasabada çocuğu olmayan kadınların saçlarına kurbağa ölüsü takma adeti vardır. Her yıl kurbağayı yenilediği halde gene de çocuğu olmaz.

17. 3. 47. Deli Hacı'nın Karısı

Deli Hacı'nın karısı çocuk doğurmasına, yoksulluk çekmesine rağmen güzel bir kadındır. Yusuf da ona aşık olur. Kocasını öldürdükten sonra da sürekli evinin etrafında dolaşır.

17. 3. 48. Osman Usta

Çok yaşlı bir adam olan Osman usta, demircidir. İşine önem veren, çevresinde sevgi ve saygının yanında korku da uyandıran bir insandır. Dükkanının önünde sardunyalar yetiştirir. Osman Usta'nın yaptığı saban demirlerini alanlar asla pazarlık etmezler, parayı saygılıca önüne bırakıp giderler. İşini çok iyi yapan

Osman Usta'nın saban demirleri uzun yıllar dayanır. Osman Usta'nın çocukları ve başka çocuklar saygı ve korkudan kesinlikle onun dükkanının önünden geçemezler.

Osman Usta, Yusuf'un babası Mahmut'un yakın arkadaşıdır. Yusuf, Osman Usta'dan bir bıçak alır ve kendisini tanımasını bekler ama Osman Usta, müşterilerin suratına bile bakmaz. Yusuf, on dakikada bir Osman ustadan bıçak alır ama Osman Usta, Yusuf'un suratına hiç bakmaz. Yusuf, buna çok kızar.

17. 3. 49. Kimsesiz Ahmetçe

Köye nereden geldiği, kim olduğu bilinmeyen güzel giyimli, çok parası olan bir yabancıdır. Önce köyden Omarca'nın evinde kalır. Kaldığı eve yardımı da dokunur. Yirmi yaşlarında, kederli, sessiz, korku dolu biridir. Diken üstünde oturur. Sevgi doludur. Köylüler, Ahmetçe'ye güvensiz davranırlar. Onu yabancı olarak görürler. Ahmetçe'nin parası bitip, giysileri eskiyince Kör Ali'nin yıkık samanlığında kalmaya başlar. Kimse onunla ilgilenmez. Bahar geldiğinde ortaya çıkan Ahmetçe, bir deri bir kemik kalmıştır. Köylüler ona giyecek, yatak, yeni bir oda vermek isterler ama o kabul etmez. Getirilen yiyecekleri yemez. Bir gün samanlıktan ölüsü çıkar.

17. 3. 50. Habip Azgıngüç

Elli yaşlarında bir traktör sürücüsüdür. Çukurova'ya gelen ilk traktörü kullanmakla övünür. Aksi ve küfürbaz bir adamdır. Yakışıklı ve paralı biri olmasına rağmen hiç evlenmemiştir. Üstü başı toz toprak içindedir. Bununla gururlanır. Bir çiftlikte üç aydan uzun süre kalmaz. Mutlaka bir kavga çıkarıp çiftlikten uzaklaşır. Çiftlik sahibi kavga çıkarılamayacak kadar yumuşak biri ise bir gece hakkını bile almadan oradan kaçar. Çiftlik sahipleri onun çalıştığı çiftliğe bereket getireceğine inanırlar.

Habip Usta, yıllardır sürülmemiş, uzun süre uğraşılması gereken bir toprakta işini bitirmeden oradan ayrılamaz. Toprak sahibi ona her türlü kötülüğü etse de toprağı istediği hale getirmeden oradan ayrılamaz. Toprağa aşıktır. Toprağı para getirdiği için değil, toprak olduğu için sever. Toprak sahiplerinden özellikle

de Mahir'den toprağı sırf para kazandırdığı için seven ağalardan nefret eder. Traktör İşçileri Sendikası başkanıdır.

17. 3. 51. Çolak Emin

İşine çok önem veren bir demircidir. Demirciler Çarşısı'nda dükkanı ilk olarak o açar, en son o kapatır. Sessiz bir adam olan Çolak Emin, işinden evine, evinden işine gider. İşini çok sevdiği için sürekli çalışır.

17. 3. 52. Çöpçü Göçmen Murat

Kasabanın çöpçüsü olan Göçmen Murat sabahtan akşama kadar kimi yakalarsa ona eskiden zengin bir derebey olduğunu, bütün malının Bulgaristan'da kaldığını anlatır.

17. 3. 53. Cüce İmam

Şakacılı, güler yüzlü bir adam olan Cüce İmam'ın nereli olduğu, ne zaman imamlığa başladığını kimse bilmez. Adını da kimse bilmez. Allah'a inanmadığı ama Müslümanlıkla ilgili bilgisinin çok derin olduğu söylenir.

17. 3. 54. Kumarcı Rıza

Ziraat okulunu bitirmiş, birkaç yıl ilkokul öğretmenliği yapmıştır. Sonra Kasabanın en ünlü kumarcısı olur. Kumar nedeniyle geceleri uyumaz. Çok temiz ve güzel giyinir. Şimdiye kadar üç kişiyi öldürmüş üçünde de ya affan yararlanmış, ya da mahkemede işini uydurmuş, birkaç yıl yatıp çıkmıştır. İki karısı, sekiz çocuğu vardır. Üç seçimdir bir partiden milletvekili adayı olur, halktan en çok oyu kendisi aldığı halde partisi seçimi kazanamadığı için o da kazanamaz.

Rıza, dıştan dalkavukluk yaptığı ağalara karşı içinden büyük bir kin besler. Bütün zenginlerin öldürülmesi gerektiğine inanır. Bir yandan da onlar gibi zengin ve güç sahibi olamadığı için onları kıskanır.

17. 3. 55. Kara Memet

Tüm dünyayı dolaşmış, Fransızca öğrenip Faransız yazarlarını okuyan bir kasabalıdır. Aslı Torosların arkasından bir yerden gelmiştir. Kadınları da erkekleri de iyi silah kullanan soyunda pek zengin insan yoktur. Kaçakçılıkla geçimlerini sağlarlar. Kara Memet, Her şeye başkaldırıp, ağzına geleni söylediği için bir işte tutunamaz. Çok cesur ve iyi bir nişancı olduğundan hakaret ettiği insanlar ona dokunamaz.

17. 3. 56. Kara Memet

Neden kaçak olduğu bilinmeyen bir kanun kaçağıdır. Bataklığın ortasına, sazların arasına bir yatak yapmış ve üç yıl orada kalmıştır. Karısı ona yemek taşımıştır. Kara Memet, üç yılın sonunda kasabaya döndüğünde sıtmalanmış, bir deri bir kemik kalmıştır. Artık kimse onu bu halde tanıyamaz.

Yusuf da Deli Hacı'yı öldürdükten sonra bu şekilde saklanmayı düşünür. Gülizar'ın kendisine yemek taşıyacağından emindir.

17. 3. 57. Kürt İmam

Kasabaya kırk yıl önce gelmiş ve iki nakışlı Yunan direk başlığı taşının üstüne kurduğu tezgahta limonata satmaya başlamıştır. Kasabaya nereden geldiğini kimse bilmez. Müze müdürü, bu taşları müzeye aldırmak istemiş ama Kürt İmam, çok sert tepki verince üstelememiştir. "Ağalar, beyler, hükümet adamları geçerken tezgahının önünden Kürt İmam ağı gibi, ağılı iğne gibi dilini onlara uzatıyordu."(s.567)

Kürt İmam, dili nedeniyle Yüzbaşı tarafından tutuklanır. Eşrafın araya girmesiyle serbest bırakılır. Kürt İmam, bu olaya çok üzülür. Karısını alıp kasabayı terk eder.

17. 3. 58. Savcı

Kasabadaki aşırı gelenekçi ortamda Arzuhalci Ali Efendi'yi Rus klasiklerini, Dadaloğlu ve Pir Sultan'ı okuduğu için hapse attırır. Bu ortamdan yararlanıp yükselmeyi umar. Mahir Bey ile işbirliği yaparak Arzuhalci Ali'nin linç edilmesi için uğraşır. Eşraftan rüşvet alarak onların isteklerini gerçekleştirir.

17. 3. 59. Yüzbaşı

Kasaba ileri gelenleri ile yoksul halka karşı iş birliği içindedir. Rüşvet alarak eşrafın bütün isteklerini gerçekleştirir. Akçasaz'dan toprak elde etmeye çalışan yoksul köylüleri eşraftan aldığı para karşılığında ateş açarak oradan çıkarır.

Yüzbaşı, gençtir. Ağalardan, beylerden nefret eder. Yükselmek için Derviş Bey'i yok etmesi gerekmektedir. Ankara'dan Yusuf'u yakalaması için büyük bir baskı alır. Mahir Bey ile işbirliği yaparak Yusuf'u yakalayıp Derviş Bey'i hapse göndermeyi planlar.

17. 3. 60. Koca Reis

İki oğlu da deldellice kuşu yakalarken öldükleri için Koca Reis, dengesini kaybeder ve oğullarının ölümünden sorumlu tuttuğu kuşların yuvalarını yirmi beş yıldır yakar.

Koca Reis, Tellal'ın yargılandığı davada Tellal'ı suçsuz bularak, serbest bırakır. Ertesi gün Hacı Kurtboğa tarafından öldürülür. Doktor aldığı rüşvet nedeniyle kaza raporu verir.

17. 3. 61. Kaymakam

Arzuhalci Ali'yi linç etmeye çalışan kalabalık, yargılanmaya götürülen Ali'yi bulamayınca, Ali'yi kaçırdığını düşündükleri Kaymakam'ı, Ortaokul Müdürü ile linç etmeye çalışırlar. Kaymakam, askerler tarafından kurtarılır.

17. 3. 62. Ortaokul Müdürü

Arzuhalci Ali'yi linç etmeye çalışan kalabalıktan ortaokul sınavlarını geçemeyen ve müdüre kin duyan birinin kalabalığı kışkırtması sonucu, linç edilmek üzereyken askerler tarafından kurtarılır. Bu olay üzerine bir yıl hapis cezası alır. Ortaokul müdürü, Yaşar Kemal'in Kadirli'deyken tanıdığı, ve kendisiyle bir kez konuştuğu için linç edilen ve hapse atılan biridir.

17. 3. 63. Gizik Duran

Eski ve ünlü bir eşkıyadır. Bir gün Derviş Bey'e gelip insanlara karşı inancını yitirdiğini ve bu nedenle sonunun yaklaştığını söyler. Bu olaydan on beş gün sonra Gizik Duran insanlar tarafından ihanete uğrayarak öldürülür. Derviş Bey, yıllarca bu olayı düşünür. Gizik Duran'ın kendisine yapılacak bir ihaneti sezip de mi insanlara güvenini yitirdiğini; yoksa o insanlara güvenini yitirdiği için mi insanların ona ihanet ettiğini bir türlü anlayamaz. Kendisi de insanlara güvenini yitirmiştir.

18. AL GÖZÜM SEYREYLE SALİH[51]

1976'da Vatan'da tefrika edildikten sonra aynı yıl kitap biçiminde basılır. Daha önceki romanlarında Çukurova köylüsünün toprak ile ilişkisinden bahseden yazar, bu romanında bir Karadeniz kasabası olan Şile'de yaşayan insanları bir çocuğun gözüyle anlatır. Romanlarında çocuklara çok yer veren Yaşar Kemal, bu romanında ana karakteri bir çocuk yapmıştır.

Yaşar Kemal, bir yandan kasabadaki insanların yaşamlarını, geçim sıkıntılarını anlatırken bir yandan da dönemin (1970'li yıllar) sosyal ve politik olaylarına ışık tutar.

18. 1. Romanın Özeti

Karadeniz'in bir balıkçı kasabasında yaşayan on bir yaşındaki Salih, yaralı bir martı bulur. Martıyı iyileştirmesi için merhemleriyle ünlü büyük annesine götürür. Büyük annesi Salih'i sevmediği için merhem yapmaz. Salih'i de martısını da boğarak öldüreceğini söyler. Büyük anne, kendisini yirmi iki yaşındayken terkeden kocasını beklemektedir yıllardır. Salih, dedesinin hiç dönmeyeceğini söyleyince büyük annesi Salih'e düşman olmuştur. Salih'in babası alkolik ve kumarcıdır. Akşamları, büyük annenin kışkırtmalarıyla karısını ve çocuklarını döver. Büyük anne de bundan mutluluk duyar. Salih'in annesi ve kız kardeşi bez dokuyarak evi geçindirir. Salih, evin bu olumsuz durumundan dolayı vaktini sokakta dolaşıp, dünyayı izleyerek geçirir. Bu nedenle herkes onun hayırsız olduğunu düşünür.

Salih, balıkçı Temel Reis'i izleyerek balıkçılığı, İsmail Usta'yı izleyerek de demirciliği öğrenir. İsmail Usta'nın kendisini çırak olarak almasını bekler. Salih, can sıkıntısı içinde sürekli kendine oyunlar bulur. Balık yakalayıp, martısına yedirir. Kurbağa yakalayıp leyleğe verir. Arı yakalayıp iple bağlar. Mahallenin

---

[51] Alıntılar, romanın Adam Yayınları'ndan çıkan 2002 tarihli 5. baskısından yapılmıştır.

kaçakçısı Metin'i gizli gizli gözetler. Metin'in arkadaşlarının Metin'i öldüreceğini öğrenip, Metin'i uyarır ama Metin, ona gülüp geçer.

Salih, hayal dünyasında yaşar ve düş ile gerçeği birbirine karıştırır. Büyümek istemeyen bir çocuk gibidir.

Salih, gördüğü bir oyuncağı alamayınca oyuncağı alan çocuktan çalar ve beğendiği oyuncakları çalmaya başlar. Bunu da bir oyun olarak görmektedir. Kasabada her çocuğa oyuncak alınmaya başlandığında Salih, oyuncak aşırma oyunundan sıkılır.

Salih, martısını iyileştirmesi için pek çok insana götürür ama hepsi de ona martının öleceğini söyler. Son olarak martıyı Temel Reis'e götürür ve Temel Reis, ilaçlarla martıyı iyileştirir.

Metin, Salih'in gözleri önünde kaçakçı arkadaşları tarafından öldürülür. Salih'in babası çalışmak için uzaklara gitmeye karar verir. Vedalaşma sırasında babasının da dedesi gibi dönmeyeceğini söyleyen Salih'in boğazına sarılan büyük annesi, Salih'in kurtarılması üzerine eline geçirdiği martının kafasını koparır. Salih, bu olaylar üzerine çocukluktan kurtulup, hayatın gerçekleriyle karşılaşır ve para kazanmaya karar verir. Önce Temel Reis'le balığa çıkmaya karar verir. Sonra vazgeçip İsmail Usta'nın demirci dükkanında çırak olur.

18. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış

İstanbul'un Karadeniz kıyısındaki kasabalarından birini Salih Adında bir çocuğun gözüyle anlatan Yaşar Kemal, romanlarında çocuklara ve onların düşle dolu dünyalarına geniş yer vermiştir. Salih'in büyük annesi Dilber ile Salih arasındaki ilişki kötüdür. Dilber Hanım, Salih'ten de oğlu dışında ailenin diğer fertlerinden de nefret eder. Uzun yıllar önce evi terk eden kocasını hala bekler. Salih, kocasının geri dönmeyeceğini söyleyince Salih'e düşman olur. Dilber, çeşitli hastalıklara iyi gelen merhemler yapıp, bunları satar. Paraya düşkündür. Salih'in getirdiği yaralı martıya merhemlerinden vermez. Salih'in babası çalışmak için evden giderken Salih, babasının geri dönmeyeceğini söyler. Bunun üzerine büyük anne Salih'in boğazına sarılır. Sonra da martının kafasını koparır.

Büyük anne bu yönüyle Dağın Öte Yüzü'ndeki Meryemce ile torunları arasındaki ilişkiden çok farklı bir ilişki içindedir Salih'le. Yaşar Kemal'in romanlarında çocuklar ve yaşlıların diğer kişilerden ayrı bir yeri vardır.

> " Benim romanlarıma, hikayelerime bakarsan, ağırlığı olan iki insan tipi var. Biri çocuklar, biri yaşlılar. Ben çocukları çok severim. Onları anlamaya çalışırım sevmekten daha çok. Ben çocuklara çocuk gibi davranmam. Bir çocukla ilişkim, dostluğum, arkadaşlığım varsa, o benim arkadaşımdır, çocuk değildir. Çocuk gibi bakmam. Ayrı bir insan türü gibi bakmam. Niye bu böyle? İnanmadım hiçbir zaman çocukların, insanların çocuklara davrandığı gibi çocuk olduklarına. Basbayağı insandır onlar. Çok şeyler öğrenmemiştir daha, zenginliği azdır yaşlanmış insanlara karşılık, daha az yaşamıştır, ama düpedüz insandır. Anaların babaların çocuklara yaptıkları inanılmaz bir zulüm benim için. Ayrı bir yaratıkmış gibi bakıyorlar. Korkunç baskılar yapıyorlar. Baskılar, dayaklar, öğütler canından usandırıyor çocukları. Ya da şımartıyorlar şefkatle, okşamayla. Çocuk, insanlıktan çıkıyor her iki halde de. Yine benim çocuklarda saptadığım bir şey var, bütün çocuklar evlerden kaçmak istiyor. Benim bu bir araştırmamdır. Derinliğine indiğin zaman her çocuk, bir eli yağda, bir eli balda bile olsa, kaçmak istiyor. Çocuk, dünyamızda rahatsız bir kişidir. Bu, dünyamızın da bir sorunu. Bu kadar kötü yetiştirilen, bu kadar kötü davranılan insanlar büyüdükleri zaman yarım oluyorlar. Savaşların, kötülüklerin nedenlerini ararsak, temelde, çocuklukta insanların başlarından geçenler karşımıza çıkıyor. Bir gün dünyamız gerçek bir barışa, insanca bir yaşama kavuşacaksa çocuklara davranışımızın değişmesi gerekiyor (...)"[52]

Yaşar Kemal'in romanlarında sempatiyle çizdiği balıkçı, demirci ve marangoz tipleri bu romanda da vardır. Temel Reis (balıkçı), İsmail Usta (demirci), Dursun Usta (marangoz), Salih'in sevdiği kişilerdir. Salih, romanın sonunda uzun süre izlediği İsmail Usta'nın çırağı olur. Yaşar Kemal'in romanlarındaki çocukların demircilere ve demirciliğe karşı bir sempatileri vardır.

Romandaki kötü kişiler büyük annenin dışında holding sahibi Mustafa Kaval ve oğlu Yusuf'tur. Yusuf, son model arabasıyla giderken yolda Selim'i isteyerek ezer. Babasının gücü sayesinde ceza almaz. Selim'in babası Halo Şamdin, oğlu için mücadele eder ama polisler tarafından dayak yer. Mustafa Kaval ve oğlu köylerde halkı ezen ağaların şehirlerde yaşayan şekilleridir.

İyiler: Salih, Hacer, Osman Kaptan, Salih'in Kız Kardeşleri ve Eniştesi, Bahri, İsmail Usta, Temel Reis, Dursun Usta, Metin, Cemil, Halo Süleyman, Halo Şamdin, Selim, Doktor Yasef, Fazıl Bey, Gözbağcı Ali.

Kötüler: Mustafa Kaval, Yusuf, Salih'in Büyük Annesi.

Arada olanlar: Sakallı Haydar, Tefeci Hacı Nusret.

Milliyetlerine göre kişileri incelersek, kasabanın yerlilerinin dışında doğudan gelmiş olan Halo Süleyman ile oğlu Cemil ve Halo Şamdin ile oğlu Selim vardır. Bunlar Kürt'tür. Maddi durumları kötüdür. Doktor Yasef ise Rum'dur.

Eğitim durumlarına göre kişilere bakarsak veteriner olan Sakallı Haydar, Doktor Yasef, Eczacı Fazıl Bey eğitimli kişilerdir. Mustafa Kaval ile Oğlu Yusuf'un da eğitimli kişiler olduğu düşünülebilir. Romanda aydın düşünce yapısına sahip kimse yoktur.

Romandaki kadınların sayısı erkeklere oranla daha azdır. Salih'in annesi, kız kardeşleri, ablası ve büyük annesi dışında kadın karakter yoktur.

Kadınlar: Hacer (Salih'in annesi), Salih'in Kız Kardeşleri, Hanife (Salih'in ablası), Dilber (Salih'in büyük annesi).

Erkekler: Salih, Osman Kaptan (Salih'in babası), Mustafa (Salih'in eniştesi), İsmail Usta, Temel Reis, Dursun Usta, Sakallı Haydar, Metin, Cemil, Halo Süleyman, Tefeci Hacı Nusret, Mustafa Kaval, Yusuf, Halo Şamdin, Selim, Doktor Yasef, Fazıl Bey, Gözbağcı Ali, Bahri.

Yaş gruplarına göre kişiler:

Gençler: Metin, Yusuf, Selim, Hanife, Mustafa.

Yaşlılar: Büyük anne, İsmail Usta, Temel Reis, Dursun Usta, Halo Süleyman, Tefeci Hacı Nusret, Mustafa Kaval, Halo Şamdin, Doktor Yasef.

Orta yaşlılar: Sakallı Haydar, Salih'in Babası, Fazıl Bey, Gözbağcı Ali.

Çocuklar: Salih, Bahri, Cemil, Salih'in Kız Kardeşleri.

Roman kişileri Salih'in ailesi ve diğer kasabalılar olarak ikiye ayrılabilir.

Salih'in ailesi: Salih, Hacer, Hanife, Büyük anne, Osman Kaptan, Mustafa, Salih'in Kız Kardeşleri.

Diğer kasabalılar:

Esnaf: İsmail Usta (demirci), Dursun Usta (marangoz), Tefeci Hacı Nusret (tefeci ve oyuncakçı), Fazıl Bey (eczacı)

[52] Kabacalı, Alpay, A'dan Z'ye Yaşar Kemal: Kitaplık Dergisinin Armağanı, sy. 68, YKY, İstanbul, 2004, s. 9.

Balıkçılar: Temel Reis ve sonradan kaçakçılığa başlayan Metin.

İş adamı: Mustafa Kaval ve Yusuf.

İşsizler: Halo Süleyman, Cemil, Halo Şamdin, Selim, Sakallı Haydar (Veteriner olmasına rağmen işini yapmaz.)

Doktor: Yasef.

Gözbağcı ve defineci: Ali.

Güvenlik güçleri: Polisler.

18. 3. Şahıs Kadrosu

18. 3. 1. Salih

Salih, romanın kahramanıdır. Roman onun istekleri, oyunları, korkuları, hayalleri üzerine kuruludur. On bir yaşındadır. Salih, sürekli dünyayı izlediği, çalışıp para kazanmadığı için ailesi ve mahalleli tarafından hayırsız bir çocuk olarak görülür. Balıkçı Temel Reis, Salih'e "Senin adın, Al Gözüm Seyreyle Salih olsun, sen hep seyreyliyorsun dünyayı." (s. 22) der. "Salih, gözleri kocaman kocaman açılmış, ta kendini bildiğinden bu yana dünyada ne görmüşse şaşırmış, onun karşısında, yanında, uzağında durmuş, içine girercene, canını verircene, canını koymuş, bütün gücünü, insanlığını gözlerine toplamış, baktığı şeyle, ağaçsa ağaçla bütünleşmiş, bir olmuş, kuşsa kuş, bulutsa bulut, balıksa balık, çiçekse çiçek, karıncaysa karınca olmuş, insansa, sevdiği insansa insan..." (ss.22- 23)

Salih, Temel Reis'i izleyerek ondan balık tutmasını öğrenir. Marangoz Dursun'u izleyerek ondan marangozluğu, İsmail Usta'yı izleyerek de demirciliği öğrenir.

Salih, kanadı kırık bir martı bulur ve onu eve götürür ama evdekiler martıyı istemez. Büyük annesi de merhem yapmakta usta olduğu halde martıya ilaç yapmaz. Salih, onu bir gün yıllardır beklediği kocasının gelmeyeceğini söyleyerek kızdırmıştır. Büyük anne o günden sonra Salih'e düşman olur. Salih'i de martıyı da boğacağını söyleyip durur. Salih, sürekli uykusunda büyük annesinin kendisini boğacağı korkusunu yaşar.

Salih, martıyı ablasına götürür, eniştesi martıyı iyileştirmek için çalışır. Salih'in Hanife ablası ve eniştesi Mustafa ile arası iyidir. Salih'in babası alkolik ve kumarcıdır. Evde sürekli bir kavga gürültü vardır. Annesi ve kız kardeşleri de bez dokuyarak evi geçindirirler. Babası genelde çalışmaz. Sürekli içip sarhoş olur ve annesinin dolduruşu ile Salih'i annesini ve kız kardeşlerini döver. Salih bu nedenle evinden nefret eder.

Salih, hayal dünyasında yaşar. Kurduğu hayallerin etkisinde kalıp, gerçek ile bağlantısını koparır. Düş ile gerçek arasında bir dünyada yaşar.

Salih, sürekli bir can sıkıntısı içindedir. Can sıkıntısını azaltmak için de türlü oyunlar bulur. Hayvanlarla uğraşmak, balık tutmak, balıkçıyı, marangozu ve demirciyi izlemek, arı yakalamak, kurbağa yakalayıp leyleğe yedirmek, kaçakçılık yapan Metin'i geceleri izlemek bu oyunlardan bazılarıdır. Bu özellikler Yaşar Kemal'in de özellikleridir. Yaşar Kemal'in romanlarındaki çocukların büyük bölümü Yaşar Kemal'in çocukluğundan izler taşır. Yaşar Kemal, Alain Bosquet ile görüşmesinde şunları söyler:

> "Bir şeye gözümü dikip günlerce durmadan seyretmek benin çocukluk huylarımın başlıcalarındandı. Örneğin eve getirilmiş bir kilimi aylarca bıkmadan, usanmadan seyrettiğimi anımsıyorum. Çocukluğumda demircilerin ocakları, marangozların uğraşları da benim için arı seyretmek gibi bir şey olmuştur. Bu seyretme işim günlerce de sürüyordu. Sanki dünyayı, hiçbir şey yapmadan seyretmeye gelmiştim."[53]

Metin, oyuncakçıda bir kamyon görür ve ona sahip olmak ister. Büyük annesinin paralarını çalmaya çalışır ama başaramaz. Temel Reis'e yardım eder ve ondan balık alır. Bu balıkları satıp para kazanacaktır ama bu işi yapmaya utandığı için balıkları satamaz. Oyuncağı satın alan çocuğu bulur ve ondan oyuncağı çalar. Daha sonra beğendiği oyuncakları çalmaya devam eder. Bir gün kasabada her çocuğun elinde bir oyuncak görünce oyuncak çalma oyunundan sıkılır.

Salih, yaralı martıyı iyileştirmesi için önce veterinere, sonra doktor ve eczacıya gider ama hepsi de martının öleceğini söylerler. Salih, umudunu

---

[53] Kemal, Yaşar, Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor: Alain Bosquet ile Görüşmeler, Adam Yayınları, İstanbul, 1997, s. 41.

kaybetmez ve martısını Temel Reis'e götürür. Temel Reis'in yaptığı ilaçlar ve Salih'in tuttuğu balıklarla iyileşen martı uçabilmesine rağmen Salih'i bırakmaz.

Salih, bir turist kızın verdiği, üzerinde Che Guevera'nın resmi olan bir gömlek giymektedir. Bu resmi üzerinde taşıyan birinin vatan haini olduğunu düşünen mahallenin gençleri onu dövüp polise teslim ederler. Karakolda bir gün kalan Salih, serbest bırakılır ama uzun süre iyileşemez.

Salih, kasabanın kaçakçısı Metin'i çok sever. Onu sürekli izler. Onun gibi giyinip, yürümek ister. Metin'i kaçakçılık yaparken izlemiş ve arkadaşlarının Metin'i öldüreceğini öğrenmiştir. Bunu Metin'e anlatır ama Metin, Salih'e inanmaz. Metin Salih'in gözleri önünde öldürülür. Salih'in babası çalışmak için uzaklara gider. Salih'in evde vedalaşma sırasında babasının da dedesi gibi bir daha dönmeyeceğini söylemesi üzerine büyük annesi Salih'in boğazına sarılır. Salih'i annesi kurtarınca, büyük anne martının kafasını koparır. Bu olaylardan sonra çocukluk düşlerinden uyanır ve çalışmak için İsmail Usta'nın demirci dükkanına gider. Orada çıraklığa başlar.

18. 3. 2. Büyük Anne

Salih'in büyük annesi, sevimsiz, dünyadaki her şeye ve herkese düşmanlık duyan biridir. Kocası Halil, henüz birkaç yıllık evlilerken onun çenesine dayanamadığı için çalışma bahanesiyle uzaklara gitmiş bir daha da geri dönmemiştir. Büyük anne sürekli onun gelmesini bekler. Bez dokuyarak kazandığı parayı kimseye vermez. Gelinini ve torunlarını da sevmez. Oğlunu kışkırtarak gelinini ve torunlarını dövdürür ve bu olayları zevkle izler.

Pek çok hastalığa iyi gelen merhemler yapar ama bunları herkese vermez. Para karşılığı merhemleri satar. Salih'in yaralı martı için kendisinden merhem istemesine çok kızar ve merhemlerinin insanlar için olduğunu söyler.

Büyük annenin Salih'e karşı özel bir düşmanlığı vardır. Salih bir gün ona kocasının geri dönmeyeceğini söyleyince Salih'e düşman olmuştur. Salih'i de martısını da boğarak öldüreceğini söyleyerek Salih'i korkutur. Bir gün Salih'in babası çalışmak için uzaklara gider. Salih'in, babasının da dedesi gibi geri

dönmeyeceğini söylemesi üzerine büyük anne, önce Salih'in boğazına sarılır. Annesinin Salih'i kurtarması üzerine de martının boğazını koparır.

18. 3. 3. Hacer

Salih'in annesi olan Hacer, alkolik kocasından sürekli dayak yer. Kızlarıyla birlikte evde bez dokuyarak aile bütçesine katkıda bulunur.

18. 3. 4. Hanife

Salih'in evli olan ablası Hanife ile arası iyidir. Salih, yaralı martısını iyileştirmeleri için ablası ve eniştesinden yardım ister. Onlar da Salih'e yardımcı olurlar.

18. 3. 5. Salih'in Babası

Salih'in babası çalışmaz, annesi ve kız kardeşlerinin dokudukları bezleri satarak geçinir. Cömert bir adamdır ama kumara düşkündür. İçip içip karısını ve çocuklarını döver. Salih'in babası dönem dönem içkiyi bırakıp, çalışmaya başlar ama bu kısa sürer. Bir gün sürekli çalışmaya karar verir. Çalışmak için uzaklara gider.

18. 3. 6. Mustafa

Salih'in ablası Hanife ile evlidir. Salih, eniştesini de ablası gibi sever.

18. 3. 7. Salih'in Kız Kardeşleri

Bez dokuyarak aile bütçesine katkıda bulunan kızlar, sık sık da babalarından dayak yerler.

18. 3. 8. İsmail Usta

Salih, kendini bildi bileli İsmail Usta'nın dükkanının önünde onun demir dövüşünü izler. Bir gün kendisini çırak olarak çağıracağı günleri bekler.

Yaşar Kemal'in romanlarındaki bütün çocuklar gibi Salih de demirciliğe ve demircilere hayrandır. Bıkıp usanmadan demirci ocağından çıkan kıvılcımları seyreder. Artık demirciliği en ince ayrıntısına kadar öğrenmiştir.

İsmail Usta, sabah çok erken saatlerde çalışmaya başlar. Çıraklarını da çok çalıştırır ama onlara az para verir. Bu nedenle ona çırak dayanmaz. İsmail Usta ile çırağı hiç konuşmazlar. Bir çırak eğer oradan ayrılır da geri dönerse asla onu kabul etmez. İlkelerinden taviz vermemek için senelerce yalnız çalışmayı tercih eder. İsmail Usta'nın oğlu da dükkanında çıraklık yapmış, bir gün haber vermeden çekip gitmiştir. Oğlunun İstanbul'da büyük bir döküm atölyesi vardır. Oğluyla gurur duyan İsmail Usta onunla kesinlikle konuşmaz.

Salih, yıllarca İsmail Usta'yı izler, demirciliği öğrenir ve Usta'nın kendisini çırak olarak almasını bekler. Bir gün İsmail Usta, Salih'i çırak olarak alır.

18. 3. 9. Dursun Usta

Salih'in izlediği sevdiği ustalardan biridir. Marangoz olan Dursun Usta, işini iyi yapar. Nereli olduğunu, nereden geldiğini kimse bilmez. Kimsesi yoktur. Deli bir adamdır. Yaptığı her işe kocaman katmerli bir gül koyar.

18. 3. 10. Tefeci Hacı Nusret

"Dükkanda çember kara sakallı, bereli bir adamdır.(...) Beş kere hacca gitmiş, kızını bile bir Arap'a vermişti. Arap hiç çalışmıyor, onun parasıyla gece gündüz içiyordu. Hacı Nusret suratsız, asık yüzlü, sapsarı, mat yanaklı, anlamsız, cam gözlü, güldüğü hiç görülmemiş, dünyada ne görmüş, ne görüyorsa düşmanca bakan, konuştuğu da hiç görülmemiş bir kişiydi. Gözlerinin altı çürümüştü." (s. 141)

Tefeci Hacı Nusret'in bir oyuncakçı dükkanı vardır. Salih, onun dükkanındaki kamyonlardan birini almak ister ama parasını getirmeden Hacı Nusret, onu kamyona dokundurtmaz.

18. 3. 11. Fazıl Bey

Sürekli dükkanında çalışan Fazıl Bey'in ilaçları çok pahalıdır. Her gün başka bir altın gözlük takar. Dükkanı sabahın çok erken saatlerinde açılır. Başını kaldırmadan ilaç yapar. Kadınlara karşı ilgisi olmadığı söylenir.

18. 3. 12. Temel Reis

Salih'in demirci kadar sevdiği biridir. Salih balıkçılığı onu izleyerek öğrenmiştir.

18. 3. 13. Metin

Metin, Salihlerin kapı komşusudur. Metin'in annesi ve kız kardeşleri önceden bez dokurlar, Metin de teknesiyle balıkçılık yapardı. Metin, teknesini satıp kaçakçılık yapmaya başlayınca çok para kazanır. Bu işlerden dolayı üç kez yaralanır. Onu Salih'in büyük annesinin merhemleri iyileştirir.

Metin sarı saçlı, mavi gözlü, sarı bıyıklıdır. "Şu kasabada Metin'den daha eli açık, daha yiğit, daha sıcak, daha canlı hiçbir kimse yok. Azıcık da gösterişçi ya, ne yapsın onun da huyu öyle." (s. 72)

Metin, Salih'in gözleri önünde kaçakçılık yaptığı insanlar tarafından öldürülür.

18. 3. 14. Mustafa Kaval

Holding sahibi, zengin bir iş adamı olan Mustafa Kaval, Selim'i öldüren Yusuf'un babasıdır. Maddi gücünü kullanarak suçlu olduğunu herkesin bildiği oğlunun hapse girmesine engel olur.

18. 3. 15. Yusuf

Mustafa Kaval'ın oğlu olan Yusuf, kasabadaki yazlıklarına arada bir lüks otomobiliyle gelir. Yanında da mutlaka kızlar olur. Babasının parası ile gününü gün

eden Yusuf, gösteriş düşkünüdür. Bir gün arabası ile giderken kaldırımda yürüyen Selim'in arabasına bakmamasına kızar ve Selim'e çarpar. Selim'i isteyerek öldürmüştür. Mustafa Kaval, oğlunun hapiste bir gün bile kalmamasını sağlar.

18. 3. 16. Halo Süleyman

Salih'in arkadaşı olan Cemil'in babasıdır. Çok yoksul bir aile olan Halo Şamdin'in ailesini oğulları Cemil, deniz kabuğu toplayıp satarak geçindirir.

18. 3. 17. Cemil

Doğudan göç eden Halo Süleyman'ın oğludur. Her zaman öfkeli ve dokunsan ağlayacakmış gibi bir suratla dolaşır. Cemil, Salih'in arkadaşıdır. Deniz kabuğu toplayıp satarak ailesini geçindirmeye çalışır. Salih'in boş boş gezmesine de çok kızar.

18. 3. 18. Halo Şamdin

Selim'in babasıdır. Oğlunu öldürenlerden öcünü almak ister ama altı çocuğu vardır ve geçim sıkıntısı çekmektedir. Savcıya gider, şikayette bulunur. Başvurmadık yer bırakmaz fakat Yusuf'un babası zengin ve güçlü olduğu için kimse ona yardım etmez, bir de dayak yer. "Bir daha Halo Şamdin ne oğlunun, ne de Yusuf Bey'in adını ağzına aldı. Çok da değişti Halo Şamdin. O eskiden tüm çarşıyı güzel öyküleriyle gülmekten kırıp geçiren Halo Şamdin'in şimdi ağzını bıçaklar açmıyordu. Eriyip gitmişti bir öfkede, umarsızlıkta." (s. 251)

18. 3. 19. Sakallı Haydar

En sevdiği şey taze martı yumurtasını çiğ çiğ içmektir. Yirmi yedi yıl önce bu kasabaya yerleşmiş ve evlenmiştir. Veterinerdir ama işini yapmaz. Sürekli içip, kendini öldürmekten bahseder. Sarhoş olup karısını döver. Salih, martısını ona götürür ama Sakallı Haydar, martının öleceğini söyler.

18. 3. 20. Doktor Yasef

Doktor Yasef, yirmi beş yirmi altı yaşlarında bu kasabaya gelmiş, bir daha da ayrılamamıştır. Annesini, kız kardeşlerini ve babasını da kasabaya getirip, burada evlenmiştir. Karısı eğitimli bir Rum kızıdır. Karısı on yaşına gelen kızlarını da alarak bir gün soluğu Amerika'da alır. O günden sonra karısı ona her yıl nisan ayında aşkını anlatan mektuplar yazar. Doktor Yasef'e bu mektuplar yetmektedir. Doktor Yasef, para almadan her türlü insana bakar. Babasından ona yeteri kadar para kalmıştır. "Doktor Yasef burada doğanın, insanların bir parçası gibiydi. Herkesle, her olayla ilgileniyor, doğanın her bir kıpırdanışına katılıyordu. Borçluyla borçlu, kanlıyla kanlı, açla aç, yaslıyla yaslı oluyordu." (s. 275)

18. 3. 21. Gözbağcı Ali

Tel cambazlığı, burnundan güvercin çıkarma, Kızdırılmış kılıç yutma, elini yılanın ağzına sokma gibi hünerleri vardır. Bu hünerleri Hindistan'da tutsak olduğu sırada öğrenmiştir. Bu işten çok para kazanmış, kazandıklarıyla ucuza arsa, konak, bahçe kapatır. Daha sonra defineciliğe merak sararak bütün varlığını kaybeder. Oğlunu bile bu yolda kaybeder ama definecilikten vazgeçmez.

19. DENİZ KÜSTÜ[54]

1978'de Milliyet'te tefrika edildikten sonra aynı yıl kitap biçiminde basılmıştır.

Al Gözüm Seyreyle Salih'ten sonra konusu İstanbul'da geçen ikinci romanıdır. Romandaki kişiler, İstanbul'a Anadolu'nun çeşitli yerlerinden, değişik sebeplerle gelmiş, kendilerine yeni bir yaşam kurmaya çalışan insanlardır.

19. 1. Romanın Özeti

İstanbul'da Menekşe'de Zeynel bir gün İhsan adlı kabadayıyı öldürür. Selim Balıkçı, Zeynel'e bir tokat atar. Zeynel, polislerden kaçarken Selim Balıkçı'yı öldüreceğini söyler. Selim Balıkçı'nın evini kurşunlar ama Selim Balıkçı, Zeynel'in kendisini sevdiğini ve öldürmeyeceğini bilir.

Zeynel, çok güvendiği arkadaşı, Hüseyin Huri tarafından ihbar edilir ama kaçmayı başarır. Hüseyin Huri, polislerin adamıdır.

Zeynel, Galata Köprüsü'nde balık tutarken Kemal adlı bir çocukla tanışıp arkadaş olur. Kemal onu eve davet eder. Kemal'in annesi ile Zeynel arasında bir aşk başlar.

Zeynel'in maceraları, abartılarak tüm gazetelerde çıkar. Zeynel, bundan dolayı gururludur. Sadece gazetedeki resmin kendisine ait olmamasından pek memnun olmaz.

Selim Balıkçı, on beş yirmi yıl önce Cerrahpaşa Hastanesi'nde görüp aşık olduğu hemşire ile evlenebilmek için arsa parası biriktirmektedir. Bu nedenle yıllardır sade suya ekmek doğrayarak, içki içmeyerek para biriktirir. Mahalleli, onun cimri olduğunu söyler ama kimse nedenini bilmez.

Zühre'yi kocası bıçakla öldürür, suçu da Zeynel'in üstüne atar. Zeynel için vur emri verilmiştir. Polisler, İstanbul'un her yerinde Zeynel'i ararlar. Zeynel ile Kemal birlikte kaçmaktadırlar.

---

[54] Alıntılar, romanın Adam Yayınları'ndan çıkan 1996 tarihli 1. baskısından yapılmıştır.

Selim Balıkçı, Halim Bey Veziroğlu'nun kendisine yıllardır satın almaya çalıştığı arsayı, çok az bir paraya vermesine rağmen bu arsayı istemez.

Zeynel, Dursun Kemal'den başına kendi yüzünden bir şey gelmemesi için ayrılır. Dursun Kemal, on yaşlarında bir çocukla arkadaş olur. Beraberce İstanbul sokaklarında gezip, Zeynel'i ararlar.

Zeynel, Selim Balıkçı'ya sığınır. Ondan kendisini Yunan adalarından birine götürmesini ister. Selim Balıkçı'nın teknesiyle yola çıkarlar. Zeynel, yolda hayaller kurarak Selim Balıkçı'nın kendisini öldüreceğinden korkar ve onu öldürmeye çalışırken Selim Balıkçı, kendisini korumak için Zeynel'i öldürür. O günden sonra kendine gelemez. Zeki Bey'den bir arsa alarak ev yaptırır ama Zeynel'i bir türlü unutamaz ve intihara kalkışır. Selim Balıkçı, iyileştikten sonra Menekşe'deki herkesle konuşmaya , insanlara iyilikler yapmaya başlar. Bu durum uzun sürer. Bir gün Selim Balıkçı, ortadan kaybolur. Geri döndüğünde hayattan bıkmış bir hali vardır. Menekşe'deki gecekonduların yıkılacağını ve oraya bir arıtma tesisi kurulacağını öğrenir. Halim Bey Veziroğlu da son model tekneler almış, radarları olan bu teknelerle balık avlayacak balıkçılar işe almaktadır. Selim Bey, silahını alır ve Halim Bey'i vurur.

19. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış

Romanlarının çoğunda Çukurova'yı mekan olarak kullanan Yaşar Kemal'in bu romanında olaylar İstanbul'da geçer. Yazar, İstanbul'daki, yozlaşmayı, yabancılaşmayı anlatır. Romanın konusu İstanbul'da geçmesine rağmen kişiler İstanbullu değildir. Selim Balıkçı, Kafkasya'dan; Zeynel, Rize'den; Hüseyin Huri, Urfa'dan; Mustafa Bey, Antep'ten; Dursun Kemal ve Zühre Paşalı, Rize'den; Veziroğlu ve Dursun Reis, Karadeniz'den gelip İstanbul'a yerleşmişlerdir. Adem Usta, Bursalıdır. Kör Agop ise Ermenidir.

Olaylar Selim Balıkçı ile Zeynel'in etrafında gelişir. Selim Balıkçı, çevre dostu, yardımsever bir insandır. Yıllar önce gördüğü ve nerde olduğunu bilmediği bir hemşire ile evlenmek için para biriktirip arsa almaya çalışır. Arsa parasını biriktirdikten sonra arsayı almaz ve daha pahalı bir arsa için para biriktirmeye

başlar. Bunun nedeni onun hayallerine aşık olmasıdır. Hayallerinin devam etmesini ister. Sürekli hayal kurar ama hayallerini gerçekleştirmez. Romanda iki kişiyi öldürür. Zeynel'i öldürmesinin nedeni kendini korumaktır. Veziroğlu'nu ise çevreyi kirlettiği ve küçük balıkları avladığı için öldürür. Şehrin yozlaşmasından, çevrenin sürekli kirletilmesinden, balıkların tükenmesinden, insanların değişmesinden çok rahatsızdır. Bunların sembolü olan Veziroğlu'nu öldürerek tepkisini ortaya koymuş olur.

Zeynel ise kan davası nedeniyle İstanbul'a gelmiştir. Çocukluğundan itibaren hep kötü olaylar yaşamış, insanlardan kötü muamele görmüştür. Bu nedenle aslında iyi bir insan olmasına rağmen kötü işler yapmıştır. Pek çok kanunsuz işlerine cinayet de eklenmiştir. Yazar, hayat koşullarının insanları kötü olmaya yönelttiğini göstermek için Zeynel kişiliğini romanda işler sanki.

Kişileri iyiler ve kötüler olarak şu şekilde gruplandırabiliriz:

İyiler: Balıkçı Selim, Kör Agop, Sendikacı, Dursun Kemal, Zühre Paşalı, Bursalı Adem Usta, Kör Mustafa, Ahmet, Topal Hasan. Sadece çok korktuğu için adam öldüren Zeynel de iyiler arasında yer alabilir.

Kötüler: Hüseyin Huri, Halim Bey Veziroğlu, Polisler, Dursun Reis, Salih Paşa, İhsan.

Hüseyin Huri, hırsızlık, kaçakçılık, eroin satıcılığı, cinayet, haraç gibi pek çok kanunsuz işin yanında polislere muhbirlik yaparak korunur. Veziroğlu, eroin kaçakçılığına varana kadar her türlü kötü işten çok fazla para kazanır. Politikayla da ilgisi vardır. Bu yaptıklarına rağmen toplumda saygın bir yer edinir. Arsa alım satımında çok para olduğu için bu işi zevkle yapar. Romanın sonunda balık işine el atmış ve radarlı tekneler almıştır. Selim Balıkçı bu nedenle onu öldürür.

Polisler, Kürtlerden Lazlardan ve Türkler dışında kalan herkesten nefret ederler.

Dursun Reis, içlerine Balıkçı Selim'in arkadaşı olan yunus da dahil olmak üzere Marmara'da Yunus bırakmayacak kadar avlanan balıkçılardandır.

Salih Paşa, Selim Balıkçı'nın askerde iken komutanı olan ve Kürtlerden nefret ettiği için onları katleden bir askerdir.

İhsan da Hüseyin Huri gibi her türlü pis işe bulamış bir katildir. Romandaki kötü kişiler İstanbul'un kirlenip yozlaşmasında payı olan gerçekten kötü kişilerdir. Bunların en önemlisi olan Veziroğlu romanın sonunda bu sorunlara karşı duyarlı olan Selim balıkçı tarafından öldürülerek cezalandırılır.

Romanda Zeynel'in sevgilisi Zühre Paşalı ile Selim Balıkçı'nın Rum sevgilisi ve hemşire sevgilisi dışında kadın yer almaz. Selim Balıkçı'nın sevgililerine geriye dönüşlerle yer verilir.

Erkekler: Selim Balıkçı, Zeynel, Kör Agop, Sendikacı, Hüseyin Huri, Dursun Kemal Alceylan, Bursalı Adem Usta, Halim Bey Veziroğlu, Polisler, Dursun Reis, Salih Paşa, Kör Mustafa, İhsan, Ahmet, Topal Hasan.

Romanda yer alan çocuklar Dursun Kemal ile Ahmet, zor koşullarda yaşayan çocuklardır. Çevrelerinin etkisiyle onlar da büyüdüklerinde Zeynel gibi kötü işlere bulaşacak gibi görünmektedirler. Hayat onlara pek seçim şansı tanımaz. Dursun Kemal, Zeynel'e yardımcı olan iyi bir çocuktur. Romanın sonunda annesi babası tarafından öldürülür ve kendisi de sokakta kalır.

Romandaki gençler: Zeynel, Zühre Paşalı, Sendikacı, Hüseyin Huri, Polisler, İhsan.

Romandaki yaşlılar: Selim Balıkçı, Kör Agop, Bursalı Adem Usta, Halim Bey Veziroğlu, Kör Mustafa, Topal Hasan.

Romandaki orta yaşlılar: Dursun Reis.

Kişiler, eğitim durumlarına göre incelenecek olursa sadece polislerin ve Sendikacı'nın eğitimli oldukları görülür. Romanda aydın düşünce yapısına sahip tek kişi olan Sendikacı, pek çok kötü muameleye maruz kalmıştır.

Sosyal durumlarına göre şahıslar şu şekilde sınıflandırılabilir:

Balıkçılar: Selim Balıkçı, Dursun Reis, Topal Hasan.

Kanunsuz işler yapanlar: Zeynel, Hüseyin Huri, İhsan, Halim Bey Veziroğlu, Kör Mustafa.

Polisler.

Meyhaneci: Kör Agop.

Sendikacı

Gecekonduda yaşayanlar: Zühre Paşalı, Dursun Kemal, Ahmet ve diğerleri.

Yazmacı: Bursalı Adem Usta.

Asker: Salih Paşa.

Yaşar Kemal, pek çok romanında demircilik gibi el sanatlarıyla uğraşan insanları işlemiştir. Bu romanda da İstanbul'un son yazmacısından söz edilir. Bir ara Dursun'un da ustası olan Bursalı Adem Usta, sanatına önem veren, çalışkan, işinden başka şeyle ilgilenmeyen iyi kalpli yaşlı biridir.

19. 3. Şahıs Kadrosu

19. 3. 1. Selim Balıkçı

"Selim Balıkçı o kadar az konuşur ki, konuştuğunda da konuşması öyle bizim bildiğimiz gibi bir konuşma değildir ki, o konuşmaz, patlar, sonra da rahatlamış, patladığı yerden utangaç bir yüzle başı yerde uzaklaşır gider." (25)

Yaşar Kemal de romanda bir karakter olarak yer alır. Selim Balıkçı ile yazar çok iyi arkadaştır. Selim Balıkçı, kimseyle konuşmadığı halde, yazara her şeyini anlatır. Selim Balıkçı alıngan biri olduğundan yazar onu kırmamak için dikkatli davranır. "Selim, nemrut, gaddar, içi kötülük, kin, öç dolu bir adam değildir. Değildir ya, Selim küsen adamdır. İnsana, balığa, kuşa kurda, börtü böceğe, ağaca, denize, göğe de küser. (...) Gökten çok yağmur yağıyor da denize çıkamıyor diye, aylarca küser de göğe bakmaz Selim Balıkçı." (s. 44)

Selim Balıkçı, İstanbul'da, Menekşe'de oturur. Oradaki insanlar, onun çok cimri olduğunu düşünürler ama bunun bir sebebi vardır. Gençliğinde Kumkapı meyhanelerinin en ünlü adamıdır. Eğlenceye önem veren Selim Balıkçı o devirde bütün yıl kazandığını bir gecede harcayan bir adamdır. Kumkapı insanına küsen Selim Balıkçı bir daha oralara uğramaz. Menekşe'ye gider. Oranın insanını da beğenmez. İnsanların dedikoducu ve ikiyüzlü olmalarına bir anlam veremez. İnsanlardan uzaklaşıp, kendi dünyasında yaşamaya başlar. Arada bir kahveye uğrayıp insanlara bakar.

Selim Balıkçı'nın dört kişilik bir yunus ailesi ile arkadaşlığı vardır. Anne yunus ile konuşur. Yunuslar, sık sık onu görmeye gelirler. Marmara'da yunusun çok bulunduğu dönemde balıkçılar yunus yağının kar getirdiğini görünce tüfeklerle yunusları avlayarak Marmara'daki bütün yunusları öldürüp, yağlarını satarlar. Selim Balıkçı ile birkaç balıkçı arkadaşı, önce balıkçılarla konuşurlar. Sonra yetkililerle görüşüp, böyle giderse Marmara'da hiç balık kalmayacağını anlatırlar. Selim Balıkçı "Deniz size küsecek, deniz bize küsecek, bu yaptığımız kötülükten sonra deniz bize bir çaça bile vermeyecek..." diyerek balıkçılara yalvarır.

Selim Balıkçı, balıkçılara gidip, yunusunu tarif eder ve bu yunusu vurmamalarını söyler. Onun yunusunun sırtında bir beni vardır, kuyruğu düz ve kırıktır. Dursun Reis adlı balıkçının yunusunu öldürdüğünü görünce, bir tüfek alıp onu öldürmeye gider ama Dursun Reis korkusundan Karadeniz'e kaçar.

Selim Balıkçı, gençliğinde bir Rum kızını sevmiştir ama annesi kızı Atina'ya götürür. Selim Balıkçı, kızı geri getirmeyi düşünür ama yapamaz. Selim Balıkçı, bu olaydan sonra balıkçı olur. Daha önce vurup kırarak para kazanırdı. Bir gün askere alınır. Askerde Uzunyayala'daki ailesinin yanına dönmeyi düşünür. Çerkesleri ve Çerkesçeyi çok özlemiştir.

Askerlikte vurulunca Cerrahpaşa'ya gönderilir. Orada sarı saçlı, mavi gözlü bir hemşireye aşık olur. Hemşireden de karşılık görür. Hastahaneden çıktıktan sonra kızı görmeye bir türlü gidemez. Kızı aklından da çıkaramaz. Kızın adını bile unutmuştur. Çünkü çok uzun zaman geçmiştir. Kızın yaşlanmış, evlenmiş olabileceğini düşünür ama bunu umursamadan çok para kazanıp, bir arsa alıp ev yaptırdıktan sonra kızın yanına gidip, onunla evlenecektir. Yıllardır yemeyip, içmeyip kazandığı her kuruşu biriktirir. Veziroğlu'na gidip tarla almak ister ama bu paraya tarla alamaz. O da para biriktirmeye devam eder. Ağzına içki bile koymaz, sade suya ekmek doğrayıp yer. Hayattaki en büyük umudu bir arsa alabilmektir.

Menekşe'deki insanlar, ondan hem korkar hem de nefret ederler. Onu kıskandıkları için sürekli onun dedikodusunu yaparlar. Bir gün kahvede Zeynel, İhsan'ı vurunca Selim, Zeynel'e bir tokat atar. Zeynel, ondan sonra Selim'i öldüreceğini söyler ama gerçekte Selim'i sevdiği için bunu yapmaz. Mahalleli,

Zeynel'in yaptığını iddia ederek onun evini yıkar, sonra da ona gecekondusunu yapmada gene yardım ederler.

Selim Balıkçı, Veziroğlu'nun evine gider. Onu öldürmeye karar vermiştir. Veziroğlu, ona yıllardır istediği arsayı, sadece elindeki paraya satacağını söyleyince şaşırır kalır. Selim Balıkçı, artık bu arsayı istememektedir. O Zeki Bey'in arsasını almak için çalışacaktır bundan sonra. Böylece umut etmeye de devam edecektir.

Selim Bey, kendisinden yardım isteyen Zeynel'e yardım etmeyi, onu Yunanistan'a götürmeyi kabul eder. Yolda Selim Balıkçı'nın kendisini öldüreceğinden korkan Zeynel, onu öldürmeye çalışır. Selim Balıkçı, kendini korumak için Zeynel'i öldürmek zorunda kalır. Bu olaydan sonra Selim Balıkçı, kendine gelemez. Silahla kendini vurur ama ölmez. İyileşince Selim Balıkçı, çok değişir. Tüm insanlarla konuşan, onlara iyilik yapan neşeli biri olmuştur ama bu durum uzun sürmez. Selim Balıkçı, bir gün ortadan yok olur. Döndüğünde hayattan kopmuş bir haldedir. Menekşe'nin yıkılıp, yerine bir arıtma tesisi yapılacağını öğrenir. Halim Bey'in radarlı teknelerle balık avlayacağını öğrenince Halim Bey'i öldürür.

19. 3. 2. Dursun Reis

Beş tekneyle, Marmara'da ne kadar yunus varsa yakalamıştır. Yakaladığı yunuslar içinde Selim Balıkçı'nın yunusu da vardır. Selim Balıkçı, onu öldürmek için tüfek almaya gittiğinde kaçar.

19. 3. 3. Topal Hasan

Topal Hasan, çevreye karşı duyarlı bir balıkçıdır. Tuttuğu balık yirmi altı santimden küçükse büyüsün diye onu tekrar denize atar; büyükse yumurtlasın diye denize bırakır.

19. 3. 4. Zeynel

Zeynel, Karadeniz'den kan davası nedeniyle İstanbul'a gelmiştir. O on yaşında iken düşmanları bütün ailesini öldürmüştür. Onu komşuları korku içinde bulurlar. Zeynel, orada korku içinde ancak bir ay kalabilir. En ufak bir sesten bile ürküp sürekli saklanarak yaşamaya başlar. Bir gemiye kaçak olarak binip İstanbul'a gelir. Memekşe'de kasabadaki eski komşuları Laz Tevfik'in evine sığınır ve altı ay dışarı çıkmaz. On altı on yedi yaşlarında ise bu her şeyden korkan çocuk her türlü kavganın kötülüğün içinde olmaya başlar. On beş yaşına gelince ailesinin soyadını unutup kendisine Çelik soyadını yakıştırır.

Zeynel'i Menekşe'deki herkes işlerinde kullanır. Zeynel, her türlü işe koşar, herkese yardım eder. Menekşeliler, hem onu kullanırlar hem de ona kötü davranırlar. "Zeynel'in bir kere olsun ağzını açıp da bir kişiye bir kötü söz söylediği, bu kadar işten bir kerecik olsun yakındığı görülmüş değildi. Hep düşünceli, hep başı yerde, hep gülümseyen, hep sabırlı, dayanıklı, her işe sevinçle koşan, hep çok utangaç..." (s. 103)

Zeynel, İhsan'ı öldürdükten sonra kaçar. Zeynel'i İhsan'ı öldürdükten sonra tokatlayan ve ondan ölüm tehdidi alan Selim Balıkçı, Zeynel'in kendisini öldürmeyeceğini bilir. Çünkü Zeynel tasarlayarak değil ancak korkudan adam öldürür. "Zeynel Çelik çetesinin İhsan'ı öldürdükten sonra polisleri bağlayışı, ondan sonra Beyoğlu'ndaki en büyük bankalardan birini soyuşu, ondan sonra da gelip en büyük düşmanı Selim Balıkçı'nın evini yakması... Gazetelere gün doğmuştu. Artık gazeteler, bu azılı gangster yakalanıncaya kadar onun birer destan değerindeki maceralarıyla dolup taşacak ve İstanbul şehri eli yüreğinde her sabah gazeteleri gün ışımadan dört gözle bekleyecekti." (s. 168)

Zeynel'i yıllarca her işe koşan ve ona kötü davranan Menekşeliler, Zeynel'in kendilerini öldüreceğinden korkarlar.

"Zeynel Çelik memleketindeyken üçe kadar okula gitmiş okumayı yazmayı sökmüştü." (s. 178) Zeynel, gazetelerde kendi hakkında yazılanları takip eder ve gururlanır.

Zeynel, Dursun Kemal Alceylan adlı bir çocukla tanışır ve arkadaş olur. Çocuğun annesiyle aralarında bir aşk başlar. Kadının adı Zühre'dir. Zühre, kocası tarafından bıçaklanarak öldürülür. Kocası suçu Zeynel'in üstüne atar. İstanbul'da işlenen pek çok suçun sorumlusu olarak her yerde aranan Zeynel için vur emri çıkarılmıştır. Zeynel'in peşine Kemal de takılır ve birlikte kaçmaya başlarlar. Zeynel, Kemal'i kardeşi gibi sevmektedir. Onun başına bir şey gelmemesi için onu bırakıp, Selim Balıkçı'dan kendisini Yunanistan'a götürmesini ister. Yolda Selim Balıkçı'nın da kendisini öldüreceğinden korkar ve Selim Balıkçı'nın boğazına sarılır. Selim Balıkçı, kendini korumak için Zeynel'i öldürür.

19. 3. 5. Hüseyin Huri

Babası Urfa'dan Almanya'ya giden Hüseyin Huri, annesi ölünce ortada kalır. Onu bir genelev kadını yanına alır. Hüseyin Huri genelevde büyür. Dokuz yaşında tüm dünyayı dolaşır. On yaşında bütün gazetelerin kendisinden bahsettiği bir çocuk olur. Hüseyin Huri, bütün şöhreti bir kenara bırakıp İstanbul'a gelir. Sirkeci Garı'nda serseri çocukların arasına karışıp, kumar oynayıp, içki içmeye, yankesicilik yapmaya başlar. Bunu duyan ve reklam yapmak isteyen bir zengin onu evlat edindiğini iddia eder. Gazetelerde fotoğrafları çıkıp, ünlü olunca da Hüseyin Huri'yi bir daha arayıp sormaz "Sirkeci'den çok çocuk geldi geçti... Ama Hüseyin Huri oradan ayrılmadı, Anadolu'dan, İstanbul'un fıkara semtlerinden kopup gelen her çocuk kuşağını kumarda, yankesicilik, tufacılık ve söğüşçülükte, kaçakçılıkta ve sigara satışlarında o yönetti. Hüseyin Huri'nin polislerle çok iyi ilişkileri vardı. Sirkeci'de polisin bir numaralı adamı oydu. Arkasında polis olmasın, kim takardı Huseyin Huri'yi... Geçenlerde sigara toptancısı Çolak Salman'ı öldürüp ölüsünü demiryolunun üstüne boylu boyunca serdi de bunu da Sirkeci'de hem çocuklar, hem herkes gördü de polis gene Hüseyin Huri'nin kılına bile dokunmadı." (s. 101)

Hüseyin Huri ile Zeynel'in dostlukları eskiye dayanır. Zeynel'i pis işlere bulaştıran odur. Zeynel, İhsan'ı öldürdükten sonra güvendiği için Hüseyin Huri'ye gider. Hüseyin Huri, onu polise ihbar eder ama Zeynel, kurtulur.

19. 3. 6. İhsan

İhsan bir randevu evi sahibesi olan Meliha'nın dostu ve fedaisidir. İstanbul'un en tanınmış kabadayılarındandır. Dört tane adam öldürüp yıllarca hapiste kalmıştır. Herkesin korktuğu biridir. Haraç alarak geçinir. Menekşe'de bir gün silahını çekip üç kişiyi vurur. Vurulanlar sakat kalır. İhsan bunun için ceza almaz. Bütün gün kumar oynayarak vakit geçirir. Zeynel, İhsan'ı öldürür. Kimse bunun nedenini anlayamaz.

19. 3. 7. Halim Bey Veziroğlu

Çok zengin bir arsa sahibidir. Selim Balıkçı, yıllardır, yemeyip içmeyip, bir arsa almak için biriktirdiği paraları ona götürür. Veziroğlu, bu paraların arsa almaya yetmeyeceğini söyleyerek onu geri gönderir. Uzun yıllar İstanbul'un esrar, eroin kaçakçılığını o yönetmiştir. Bir çete kurup kumar kulüplerinde fedailik yapar. Gücünün yettiğinden haraç keser. Hapse girip çıkar. Çok acımasız biridir. Paradan başka şeye değer vermez. İstanbul'un en büyük eroin imalatçısı Hayri Gülistan'ın kızı ile evlenir. Siyasi partilere büyük paralar verir. Bu partiler iktidara gelince onun yardımlarının altında kalmazlar. Boş arsaları yıllar öncesinden ucuza kapatır. Kaçakçılığı bırakır. Fabrikaları, çiftlikleri, gemileri, çeşitli ortaklıkları vardır. En büyük hobisi arsa almaktır.

19. 3. 8. Kör Mustafa

Antepli olan Kör Mustafa, en büyük kaçakçılık şebekesinin başıdır. Antep, Urfa, Mardin ve Diyarbakır civarının en ünlü sınır kaçakçısıdır. O sırada şebedekiler birbirlerine düşüp, kan dökülmeye başlayınca Kör Mustafa İstanbul'a kaçıp adını değiştirip Kör Mustafa yapmıştır. İstanbul'da bir gecekonduda oturup saf biri gibi görünmesine rağmen silah kaçakçılığında polislerle ortaktır. Selim Balıkçı'nın arkadaşıdır. Ona silah sağlar.

19. 3. 9. Polisler

Zeynel'in takibine üç polis görevlendirilir. Bu polisler, polis olmadan önce, çok fakirlik çekmişlerdir. Üçü de ülkedeki fakirlerden, Lazlardan, Çerkeslerden Kürtlerden, Rumlardan, Ermenilerden nefret ederler. Amaçları Türkiye'deki bu üç milyon farklı ırktan insanı yok edip yerine Orta Asya'dan saf kan Türkler getirmektir. Yaşar Kemal, bu kişilerle toplumda yer alan ırkçıları eleştirmek ister.

19. 3. 10. Kör Agop

Kumkapı'da bir balık lokantası vardır. Amacı para kazanmak değil dostlarıyla sohbet etmektir. Yıllardır at yarışı oynar. Bazen kazanır, bazen kaybeder. Atları ve atlar üzerine sohbet etmeyi sever. Kumkapı Ermeni Kilisesi'nin bahçesinde yirmi üç tane Denizli horozu besler.

19. 3. 11. Sendikacı

İstanbul'da kurulan ilk sendikayı yönetmiş, grev ve direnme kışkırtıcılığından dolayı işten kovulmuştur. Sendikacılıktan dolayı başına gelmedik kalmamıştır. Selim Balıkçı, bu adamı sever ve ona güvenir. Sendikacı da ona her zaman iyi davranır. Yaşar Kemal'in romanlarında sıkça yer alan sendikacılar, iyi, haksızlığın karşısında oldukları için başlarına kötülükler gelen, aydın tiplerdir.

19. 3. 12. Dursun Kemal Alceylan

Zeynel'in Galata Köprüsü'nde balık tutarken tanıştığı ve dost olduğu bir çocuktur. Karadeniz'den annesiyle beraber gelmiştir. Laz'dır. Annesi, kendisini aldatan babasını affetmemiştir. Kemal, Zeynel'i evine götürür. Annesiyle Zeynel'in arasında bir aşk başlar. Annesi babası tarafından öldürülünce Zeynel'in peşine takılır ve onunla birlikte polislerden kaçmaya başlar.

19. 3. 13. Zühre Paşalı

Kemal'in annesidir. Zeynel ile birbirlerine görür görmez aşık olurlar. Zühre, Zeynel'in polislerden kaçmasına yardım eder. Zühre'nin kocası onu başka bir kadınla aldattığı için Zühre Rize'den İstanbul'a gelmiş, kendisinden af dileyen kocasını da affetmemiştir. Kocası Zeynel ile ilişkisinden dolayı onu bıçaklayarak öldürür. Suçu da Zeynel'in üstüne atar.

19. 3. 14. Ahmet

Dursun Kemal'in Zeynel onu bıraktıktan sonra Galata Köprüsü'nde tanıştığı kimsesiz bir çocuktur. Çocuk babasının çok içtiğini, annesini dövdüğünü, annesinin de komşuları Tuncer ile kaçtığını anlatır. Babası, annesini öldürmeye gidince çocuk sokakta kalır. Dursun Kemal, çocuğa Zeynel'in kendisine bıraktığı paralardan bir kısmını bırakır.

19. 3. 15. Adem Usta

"Adem Usta İstanbul'da kalmış son yazmacıydı. Yaşı yetmişi çoktan aşmıştı. Yumuşak başlı, güler yüzlüydü. Uzun sakalları bembeyazdı. Nakış kalıbını boyaya bir mühür gibi basıp bezlerin üstüne koyarken, boya bulaşmasın diye sakalını dürer büker boynuna, gömleğinin içine sokardı. Uzun, çok uzun parmaklıydı elleri. Onu ilk görünce, önce sakalını, sonra da elini görürdün." (s. 123) Kemal, uzun zamandır Bursalı Adem Usta'nın çırağıdır.

Yaşar Kemal'in, Adem Usta gibi tükenmek üzere olan sanatlarla uğraşan, işine önem veren çalışkan insanlara karşı sevgisi vardır. Bu sevgisini romanlarında işinde gücünde, kimseye kötülük yapmayan böyle tipleri anlatarak gösterir.

19. 3. 16. Salih Paşa

Selim Balıkçı'nın askerde komutanıdır. Selim'i sever. Salih Paşa, Doğu Anadolu'da pek çok Kürt köyü basıp Bütün Kürtleri kurşuna dizdirmiştir. Kürtlerin Atatürk'e isyan ettiğini düşünmektedir. Kürt beylerini de içki içerek oynatır.

20. KUŞLAR DA GİTTİ[55]

1978'de yayımlanan romanda asıl kişiler çocuktur. İstanbul'da geçen romanda yazar, yozlaşma, yabancılaşma, doğanın dengesinin bozulması temalarını işler.

20. 1. Romanın Özeti

Yazar, Florya'da kuş yakalayıp, bunları cami önlerinde azat buzat olarak satmaya çalışan üç çocukla tanışır. Çocukların üçü de Anadolu'nun çeşitli yerlerinden gelmiş, İstanbul'da var olmaya çalışan yoksul aile çocuklarıdır. Çocuklar, yaşamlarını sürdürebilmek için daha önce hırsızlık da yapmışlardır. Kuşları yakalayıp sattıktan sonra kazanacakları para ile Hayri'nin Rize'de kalan annesini İstanbul'a getirmeyi düşünmektedirler. Yazar, onlara kendisine bir şahin yakalamaları karşılığında yüz lira verir. Semih, şahini yakalar ama bunu kendisine alır. Yüz liranın elli lirasıyla kafes alırlar, kalan elli lirayı Semih alır ve ortadan kaybolur. Hayri ile Süleyman, onun yaptıklarına kızarlar ama geri döneceğine de inanırlar.

Bu çocukları izleyen altı tane şehir çocuğu vardır. Bunlar, babası bekçi olan Tuğrul'un arkadaşlarıdır. Tuğrul ve arkadaşları, hiç konuşmadan, bu üç çocuğu düşmanca bakışlarla izlerler. Sonunda Semih dayanamaz ve onlarla kavga eder. Semih, bıçağını çekince çocuklar, kaçarlar. Semih de bu olaydan sonra ortadan kaybolur. Tuğrul'un orada beklemesinin nedeni, kuş yakalayan çocukların kuşları ne zaman yiyeceklerini görmektir. Hayri ile Süleyman, kuşları ne kadar aç kalsalar da yemeyeceklerini söylerler.

Yazar arkadaşı, balıkçı Mahmut'tan çocuklara yardımcı olmasını ister. Mahmut da eskiden kuş yakalayıp satanlardandır. Mahmut, çocukları ve kuşları alarak İstanbul'un her yerinde bu kuşları satmaya çalışır ama devir değişmiştir,

[55] Alıntılar, romanın Adam Yayınları'ndan çıkan 2002 tarihli 8. baskısından yapılmıştır.

artık kimse kuşları azat buzat edip sevap kazanmak istemez. Mahmut da çocuklar da bu sevap kazanmak istemeyen, kötü yozlaşmış insanlara kızarlar.

Yazar, bir gün çocukları görmeye gittiğinde çadırın orada olmadığını Tuğrul'un da bu manzarayı, alaylı ve sevinçli bir şekilde izlediğini görür. Yazar, ocağın başında yüzlerce kesik kuş kafası görünce olanları anlar.

20. 2. Şahıslar Kadrosu

Romanın şahıslar kadrosu çok sınırlıdır. Yedi kişilik kadroda yazar da vardır. Semih, Süleyman ve Hayri adlı kuş yakalayıp satmakla geçinmeye çalışan üç sokak çocuğunun yaşadıkları ile yozlaşma, yabancılaşma gibi kavramlar anlatılır. Çocuklar, kuşları yakalar ve onları serbest bırakmak için para alırlar. Buna azat buzat adı verilir. Eski devirlerde insanların önem verdiği bu meslek artık yok olmuştur. Çünkü modern hayatın içinde eski, yardımseverlik ve acıma gibi duygularını kaybeden insanlar ne çocuklara ne de kuşlara acırlar. Yazar ve yazarın arkadaşı Balıkçı Mahmut çocuklara yardım etmeye çalışırlar ama başaramazlar. Çocukların kuş yakaladıkları yerde şehirli çocuklar, sürekli onları izler. Kuş yakalayan çocukları, yoksul oldukları için aşağılar ve yakaladıkları kuşları yiyecekleri günü beklerler. Kuş yemeleri sokak çocuklarının yenildiklerinin simgesidir. Romanın sonunda Çocuklar kuşları yer. Tuğrul ve arkadaşları da sokak çocuklarının yenilmesinden mutluluk duyarlar. Romanda Hayri, Süleyman ve Semih, kötü koşullarda yaşamak zorunda kalan, seçme şansları olmamış, şanssız çocuklardır. İstanbul gibi tehlikeli bir şehirde yaşama mücadelesi verirler. Kötü yollara düşmemek için ellerinden geleni yaparlar ama şehrin tuzağına düşmekten kurtulamazlar.

Tuğrul ve arkadaşları ise rahat yaşama alışmış, acımasız şehirli insanların temsilcileridir. Yazar ve Balıkçı Mahmut dışında roman kişilerinin tamamı çocuktur.

20. 3. Şahıs Kadrosu

20. 3. 1. Hayri

Hayri, Karadenizlidir. Babası komşusunu öldürünce annesi neleri var neleri yoksa satıp avukatlara verir. Babası gene de on beş yıl ceza alır. Komşularının akrabaları ölen adama karşılık Hayri'yi öldürmeye çalışırlar. Hayri bunun üzerine İstanbul'a kaçar. İstanbul'da yapmadığı iş kalmamıştır. Hırsızlık bile yapar. Hayri annesini çok özler. Kuşları satarak kazanacaklarını umdukları para ile annesini İstanbul'a getirmeyi düşünür. Hayri hiç denecek kadar az konuşur. Türkü söylemeyi sever.

20. 3. 2. Semih

"Bir bıçkındı. Hani ateş parçası derler ya, o türden bir çocuktu. Bir an yerinde duramıyor, elleri durmadan işliyor, bir şeyleri yapıp bozuyor, konuşuyor, bağırıyor, arkadaşlarına takılıyordu. Çakır gözlerinde onulmaz bir keder çakıp sönüyordu. İncecik sarı bıyıkları sarkıyordu. Elleri boş kaldığında doğru bıyıklarına gidiyordu. Öfkeyle, koparacakmış gibi bıyıklarını çekiştiriyordu. Yuvarlak, öne doğru kıvrılarak uzamış çenesi güçlüydü. Bu güçlü çenede de bir keder vardı." (s. 7)

Semih, üç arkadaşıyla İstanbul'da, Florya'da bir çadır kurar ve kuş avlayarak bu kuşları cami önlerinde insanlara azat buzat ettirip para kazanmaya çalışır ama bu eski gelenek tarihe karıştığı için kimse kuşları almaz. Semih, bu duruma çok kızar. Yazar, onların bu hallerine acıdığı için onlara kendisine bir şahin yakalamaları karşılığında yüz lira verir. Semih, şahini yakalayıp kendine alır. Yüz liranın elli lirasına kafes alırlar, elli lirasını da Semih alıp ortadan kaybolur. Ortadan kaybolmadan önce de sürekli kendilerini izleyen Tuğrul ve arkadaşlarıyla kavga eder. Kavgada bıçak çekip hepsini kaçırır.

Semih, bir gün ekmek çaldığı fırıncıya acıklı sözler söyleyince fırıncı, ağlayarak ona ekmek verir, ne zaman acıkırsa gelip oradan ekmek almasını söyler. Semih her sabah fırıncıdan üç ekmek alır, ekmekleri satıp parasını biriktirir, bu

parayla da arkadaşlarıyla birlikte sinemaya gider. Bu olayı duyan fırıncı bir sabah ekmek almaya gelen Semih'i döver.

20. 3. 3. Süleyman

Süleyman, Hayri ve Semih ile kuş yakalayıp satarak karnını doyurmaya çalışır. Sürekli konuşan bir çocuktur. Artık kuş satamamaya başlayınca bir gün kuşların kafalarını koparıp ortadan kaybolurlar.

20. 3. 4. Mahmut

Mahmut, balıkçıdır. Yazarın arkadaşıdır. Menekşe'de doğup büyüdüğü için o yörenin denizini çok iyi bilir. O bölgedeki kuş türlerini de bilir. Altmış yaşlarındadır. Sessiz, kendi halinde biridir.Yazarın isteği üzerine çocukların kuşları satmalarına yardımcı olmaya çalışır. Bir gün çocuklarla kuş kafeslerini alıp İstanbul'un birçok yerinde kuşları satmaya çalışır ama başaramaz. Mahmut, İstanbul'un değiştiğini, bu şehirde iyi insan kalmadığını düşünür. Kendisi de yıllar önce kuş yakalar, bunları azat buzat olarak satardı. O zamanlarda insanlar, bu kuşların hepsini alır, sevap kazanmak için uçururlardı. Mahmut, artık insanların iyilik değil kötülük peşinde olduğuna inanır.

20. 3. 5. Ali Şah

Ali Şah Dolapdere'de oturur. Edrne çingenelerinin çeribaşıdır. Arnavut ağzıyla konuşur. O bölgenin en sevilen, sayılan, akıl danışılan kişisidir. Ali Şah, insanların kendisinden istediklerini mutlaka yapar. Ali Şah'ın uzun, sarı, kırçıl bıyıkları vardır. Ali Şah var ya, her sabah kırçıl bıyıklarını badem yağıyla burar, pırıl pırıl... Eskiden bıyıklarını kınalardı, iki yıldır bundan vazgeçti, bıyıkları kıpkırmızı parlardı eskiden, bir heybet gibi. Kırmızı kuşağının arasına çifte tabanca sokar. Hiçbir polis onun tabancasına dokunamaz. Kimse Ali Şah'ın yanına yaklaşamaz. Hele bir yaklaşsınlar, Dolapdere'nin yankesicileri, hırsızları, kanlıları,

külhanileri, kızları, oğulları öfkeye gelip İstanbul'u onların başına bir tekmil yıkarlar." (ss. 43-44)

Semih Ali Şah'a gidip yakaladığı şahini eğitmesini isteyecektir.

20. 3. 6. Tuğrul

Yazarın tanıdığı bir bekçinin oğludur. Altı arkadaşıyla birlikte kuş yakalayan üç çocuğu sürekli izler. İki grup da birbiriyle hiç konuşmaz. Bir güh Semih dayanamaz ve onlarla ağız dalaşına girer. Tuğrul Semih'e, kuşları ne zaman yiyeceklerini sorar. Yoksul ve aç oldukları için onları aşağılar. Semih, bıçağını çekip Tuğrul ve arkadaşlarını kovalar. Romanın sonunda yazar çocukları görmeye gittiğinde çadırın orada olmadığını ve ocağın başında yüzlerce kuş kafası bulunduğunu görür. Çocuklar, sonunda dayanamayıp kuşları yemişlerdir. Tuğrul, beklediğinin gerçekleşmesinden dolayı mutludur.

20. 3. 7. Yazar

Florya'da kuş toplayarak, azat buzat etmek isteyen bu şekilde para kazanmayı uman çocuklara sevgiyle yaklaşır. Çocukların her biri Anadolu'nun bir yerinden gelmiştir. Yoksuldurlar. Büyük şehirde yaşayabilmek için hırsızlık da yapmışlardır. İstanbul'da artık kimse azatlık kuş alıp, sevap kazanmak istemez. İnsanlar, kendi hallerinde para peşindedir. Yazar, bu çocuklara para vererek yardımcı olmaya çalışır. Çocuklara çok acır ama elinden bir şey gelmez. Çocuklar, sonunda yakaladıkları kuşları yiyerek, kendilerine yardımcı olmayan insanlardan kendilerince öç alırlar.

21. KİMSECİK I[56]

YAĞMURCUK KUŞU

1980'de Cumhuriyet'te tefrika edildikten sonra aynı yıl kitap biçiminde basılmıştır. Yazar, kendi ailesinin hikayesinden etkilenerek yazdığı Kimsecik serisinin bu ilk romanında ailesinin 1915 Sarıkamış bozgunu nedeniyle Van'dan Çukurova'ya göç edip, orada kendilerine yeni bir hayat kuruşlarını anlatır. Bu cilt, romanda İsmail Ağa olarak verilen Yaşar Kemal'in babasının öldürülmesi ile biter.

21. 1. Romanın Özeti

İsmail Ağa, Van'da bir köyde yaşayan bir Kürt ağasıdır. Kurtuluş Savaşı sırasında Türk askerlerinin Sarıkamış'ta Ruslara yenilmesi üzerine ailesi ile birlikte Diyarbakır'a gider. Orada Haşmet adlı bir Kürt beyiyle tanışırlar ve Haşmet Bey, onları Çukurova'da bir Türkmen Beyi olan Arif Bey'e gönderir. Arif Bey, İsmail Bey'e Ermeni konaklarından birini vermek ister ama İsmail Bey, yolda ölen annesinin vasiyeti nedeniyle bunu kabul etmez. Arif Bey de onları taşlı, kayalık, yaşanması zor bir yere gönderir. Yolda yaralı bir çocuk bulurlar. Çocuğa çok iyi bakıp onu iyileştirirler. Çocuğun adı Salman'dır. İsmail Bey, ona oğlu gibi davranır. Köyde, köylüler onlara bir ev yapıp hediye ederler. Köyde sıtmalanırlar. Paraları bitince İsmail Bey ile kardeşi, kök sökmeye giderler. Haşmet Bey, İsmail Ağa'yı işlerinin başına geçirir. Çok para kazanırlar. Kurtuluş Savaşı'nda Fransızlara karşı savaşan çeteleri yönetip, Ankara'dan gelen subayları saklarlar. Cumhuriyet kurulunca işleri daha da iyi gider. Ankara'nın güvenini kazanmışlardır. Haşmet Bey, bir adamı tarafından öldürülünce İsmail Bey, işlere yalnız devam eder. Arif Saim Bey adlı milletvekili ile dost ve iş arkadaşı olurlar. İsmail Bey, kendisini çok seven Salman'ı koruması yapar. Mustafa adlı bir oğulları olur. Salman bu çocuğu çok kıskanır.Mustafa'yı küçük yaşlarında yılanlarla, kurbağalarla korkutmuş ve onu öldüreceğini söylemiştir. Çocuk Salman'ı gördüğü

---

[56] Alıntılar romanın Adam yayınları'ndan çıkan 1998 tarihli 3. baskısından yapılmıştır.

her yerde ondan kaçmaktadır. Babasına da hiçbir şey söyleyemez. Salman'ın bir gün kendisini öldüreceğini düşünmektedir. Salman'ın Mustafa'ya karşı olan kıskançlığı ve nefreti büyür. Babasına karşı sevgisi de artar. İsmail Bey, köyü kurşunlayan Salman'ı koruculuktan alır ve onu çiftliğe gönderir. Salman, çok gücenir.

Arif Saim Bey de nedense İsmail Bey'in kendisini öldüreceğini düşünmektedir. Salman'ı bir gün arabayla alır ve üç gün sonra bırakır. Bu olaydan sonra Salman bir garip olmuştur. Sürekli babasının öldürüleceği korkusu yaşar ve bir gün İsmail Bey'i öldürür.

21. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış

Romandaki kişiler, genellikle Yaşar Kemal'in ailesinden, olaylar da kendi yaşamından seçilmiştir. Mustafa, kendisidir. Arif Saim Bey, Kozan mebusu Ali Saip Bey'dir. Babası Sadık Yaşar'ı İsmail Ağa; annesi Nigar Hanım'ı Zero; amcası Tahir Ağa'yı Hasan adıyla anlatmıştır. Aile fertlerinin adlarını değiştirmiştir. Romanda ailesinin Van'dan Çukurova'ya göçünü ve Çukurova'daki yaşamlarını anlatır.

Romanda korku teması hakimdir. Ailenin göç sırasında yolda ölmek üzere buldukları genç, Salman adıyla verilir. Salman'a kendi çocukları gibi bakan İsmail Ağa ve Zero'nun Mustafa adlı bir çocukları olunca Salman, çocuğu kıskanır. Roman boyunca çocuğu korkutur. Mustafa'nın Salman'dan ve ölümden korkusu üç ciltte de vardır. Salman, kendisini büyüten İsmail Ağa'yı romanın sonunda öldürür.

Romandaki kadın sayısı erkeklere oranla azdır. Zero, İsmail Ağa'nın annesi, Dal Emine ve Hazal (İsmail Ağa'nın kardeşi) romandaki kadınlardır. İsmail Ağa'nın annesi, Dağın Öte Yüzü'ndeki Meryemce gibi güçlü, inatçı, iyi yaşlı kadınlardandır. Yaşar Kemal'in bu kadınları yaratırken esinlendiği kişinin kendi büyük annesi olduğu anlaşılır. Zero da güçlü, kocasını seven ve ona destek olan genç bir kadındır. Dal Emine, İsmail Ağa'ya aşıktır. Salman ile de evlilik dışı ilişkisi vardır.

Erkekler: Mustafa, Kuş Memet, İsmail Ağa, Hüseyin Bey, Salman, Onnik, Niyazi, Haşmet Bey, Koca Tanış, Memik Ağa, Hasan, Zalımoğlu Halil, Sofi, Arif Saim Bey.

Roman kişileri iyiler ve kötüler olarak ikiye ayrılabilir.

İyiler: İsmail Ağa, Hasan, Mustafa, Kuş Memet, Hüseyin Bey, Onnik, İsmail Ağa'nın Annesi, Zero, Haşmet Bey, Koca Tanış, Zalımoğlu Halil, Dal Emine.

Kötüler: Salman, Memik Ağa, Sofi, Arif Saim Bey.

Romanda Birinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan Ermeni düşmanlığından da bahsedilir. Ermeni Onnik, çok yakın arkadaşı olan komşusu tarafından öldürülmeye çalışılır. Bir din adamı olan Sofi de sevap kazanmak için Onnik'i öldürmek ister. Ermenilerden kalan yerlere Arif Saim Bey gibi insanlar tarafından el konulur.

Yaş gruplarına göre kişiler sınıflandırılırsa gençlerin sayısının fazla olduğu görülür.

Gençler: Zero, Salman, Hüseyin Bey, Niyazi, Hasan, Zalımoğlu Halil, Dal Emine.

Yaşlılar: İsmail Ağa'nın Annesi, Haşmet Bey, Memik Ağa, Arif Saim Bey, Koca Tanış.

Orta yaşlılar: İsmail Bey, Onnik, Sofi.

Çocuklar: Mustafa, Kuş Memet.

Arif Saim Bey, İsmail Bey ve Hüseyin Bey dışında romanda eğitim görmüş kişi yoktur. Romanda aydın sayılabilecek bir kişi yoktur.

Kişilerin büyük bölümü Kürt'tür. Bunun yanında Yörükler, Yezidiler ve Ermeniler de vardır. Salman bir Yezidi'dir. Onnik ise Ermeni'dir. Dal Emine ve Koca Tanış Yörük'tür. İsmail Ağa'nın ailesi ve Arif Saim Bey ise Kürt'tür.

Sosyal durumlarına göre kişileri şu şekilde sınıflandırabiliriz:

Ağalar, beyler: İsmail Ağa, Arif Saim Bey, Hüseyin Bey, Hasan Ağa, Zero, İsmail Ağa'nın Annesi, Mustafa, Haşmet Bey, Koca Tanış, Memik Ağa, Salman, Dal Emine, Koca Tanış.

Köylüler: Kuş Memet, diğer köylüler.

Eşkıya: Zalımoğlu Halil.

Din adamı: Sofi.

Kaçakçı: Niyazi.

Zalımoğlu Halil, Kendisine yapılan bir haksızlık nedeniyle eşkıya olan, İnce Memed gibi soylu bir eşkıyadır.

Salman, İsmail Ağa'yı neden öldürdüğü tam anlaşılamayan değişik bir roman kişisidir. Pek konuşmadığı için gerçek kişiliği tam anlaşılmaz. Ne zaman ne yapacağı belli olmayan, garip, dengesiz biridir.

21. 3. Şahıs Kadrosu

21. 3. 1. İsmail Ağa

İsmail Bey, Kurtuluş Savaşı'nda Van'dan Çukurova'ya gelmiş bir Kürt beyidir. İsmail Bey, Van'da Rüştiye'ye gitmiştir. Beyin amcasının oğlu olur. Üç kardeştirler. En büyüğü İsmail Bey'dir. Sarıkamış'ta Ruslara yenilen Türk askerleri, Ruslardan kaçıp köylere gelirler ve talan yaparlar. Onların önlerinden kaçan köylüler de Diyarbakır ovasına giderler. Orada sıtmadan kırılıp, dağ köylerini yağma ederler. İsmail Bey'in ortanca kardeşi bu yolda ölür. İsmail Bey, yolda Haşmet Bey adlı bir Kürt beyine gider ve ona karısının çok değerli altın kemerini satar. Bey, onları Çukurova'da bir Türkmen beyi olan Arif Bey'e gönderir. Arif Bey, kendisine Haşmet Bey'in mektubunu getiren İsmail Bey'i hürmetle karşılar. Arif Bey, İskan Komisyonu başkanıdır. İsmail Bey'e Ermeni konaklarından birini vermek ister. İsmail Bey istemeyince aralarında bir tartışma başlar. Arif Bey, öfkelenip, onları kayalık, yılanlı, yaşanması zor olan bir köye gönderir. İsmail Bey, köylülerden yardım görür. Köylüler onlara bir ev yaparlar. Köyde tüm aile sıtmalanır. İsmail Bey, ilaç ve cibinlik alır. Kasabaya cibinlik onun sayesinde girmiş olur. Kemerin parasını köyde ihtiyacı olanlara dağıtan İsmail Bey, parasız kalır. Bir süre açlık çekerler. Sonra İsmail Ağa, ağa olduğuna bakmadan, çalışmanın ayıp olmadığını düşündüğü için Memik Ağa'nın tarlalarında kök söker. Bir süre sonra Haşmet onu çağırarak işlerinin başında durmasını ister ondan.

İsmail Bey, Haşmet Bey'in ormancılık ve hayvan sevkıyatı işlerinin başındadır. İşler çok iyi gider. Dağlarda eşkıyaların çoğaldığı bir dönemdir. Fransızlar, o bölgeye girmişlerdir. İsmail Bey ile Haşmet Bey, Fransızlara karşı savaşan eşkıyaları beslerler, Ankara'dan gelen subayları saklarlar. Böylece Ankara'nın güvenilir adamları olurlar. Padişahlık biter, Cumhuriyet başlar, onların işleri de devam eder.

Haşmet Bey'i korumalarından biri öldürür, kendisini uçuruma atıp, konağı da yakar.

İsmail Bey, gittikçe zenginleşir. Köylülere de yardım eder. İsmail Ağa ile Arif Saim Bey arasındaki dostluk da bu arada başlar. Arif Saim Bey, ondan bir Ermeni'nin çiftliğini beraber almalarını ister. İsmail Bey, annesinin vasiyetine rağmen bunu yapar. İş ilişkileri bundan sonra daha da artar ve İsmail Bey çok para kazanır.

İsmail Bey ile Zero'nun çocukları olmaz. Arif Saim Bey, onları bir gün doktora götürür ve bir sorunları olmadığı anlaşılır. Daha sonra bir oğulları olur. Adını Arif Saim Bey koyar. Çocuğa Atatürk'ün adı olan Mustafa adı verilmiştir.

İsmail Bey, Salman'ı da Mustafa gibi sever. Salman'ın kendisini Tanrı gibi sevdiğini, kendisi gibi giyindiğini, kendisi için seve seve canını vereceğini bilir. Salman'ın kendisinin iş nedeniyle köyde olmadığı bir gün köyü kurşunladığını öğrenince onu korumacılıktan alır, çiftliğe gönderir. Sonra Salman'ın gönlünü almaya çalışır ama başarılı olamaz. Bir gün Salman tarafından öldürülür.

21. 3. 2. Hüseyin Bey

İsmail Ağa'nın amcasının oğlu ve Van'daki köylerindeki beyin en küçük kardeşidir. İsmail Ağa ile birlikte Van'da rüştiyede okumuşlardır. Çok yakın arkadaştırlar. Hüseyin Bey, İstanbul'dan döndüğünde İsmail Bey'e "Ben mutsuzum İsmail." (s. 54) der ve ondan sonra insan içine çıkmayıp, kimseyle konuşmaz. Hüseyin Bey, her sabah, bütün gün gözlerini göle dikip öyle kalır, akşam da yatar. Köy, düşmandan kaçarken İsmail Ağa, Hüseyin Bey'in kendini göle atarak intihar ettiği görür.

21. 3. 3. Salman

İsmail Bey, Salman'ı Van'dan savaş nedeniyle ailesiyle Çukurova'ya gelirken bulmuştur. Salman, açlıktan ve hastalıktan bir deri bir kemiktir. Her tarafında açık yaralar vardır. Onu bu halde bulan İsmail Bey ve ailesi, Salman'ı ilaçlarla ve yemeklerle kısa sürede iyileştirirler. İsmail Bey, henüz bir oğlu olmadığı için Salman'ı oğlu gibi sevmekte ve ne isterse yapmaktadır. Salman'ın İsmail Ağa'ya olan sevgisi ise bir babaya duyulan sevgiden de fazla bir sevgidir. Salman, İsmail Ağa'ya tapmaktadır.

Mustafa doğunca bütün ilginin ona yönelmesinden dolayı büyük bir kıskançlık duyan Salman, çocuk dört beş yaşlarındayken onu dağlara oynamaya götürmeye başlar. Çocuğun önüne korktuğunu bile bile kafası koparılmış çekirgeler, öldürülmüş kurbağalar atar, eline yılan verir. Onu babasına bir şey söylerse öldürmekle tehdit eder. Bir gün Mustafa, Salman'a saldırır ve bir daha onun yanına gitmez. İsmail Ağa, çocuğun Salman'dan korktuğunu anlayınca, Salman'ın Mustafa'nın yanına gitmesini yasaklar. Köyün bütün çocukları da Salman'ın kendilerini öldüreceğinden korkarlar. Salman, çocuklar üzerindeki bu etkisinden memnundur.

Salman, Mustafa'ya alınan bütün oyuncak ve hediyeleri, ona gösterilen her türlü ilgiyi kıskanır. Bunu Mustafa'ya da bakışlarıyla belli eder. Mustafa'yı daha çok korkutur.

Salman, az konuşan, garip bakışlı, tuhaf bir dilden yanık türküler söyleyen biridir. Gündüzleri tüfeğini temizleyip, yağlar ve karşısına geçip hayranlıkla seyreder. Salman, ilk cinsel ilişkisini ahırdaki al tayla yaşamıştır ve bunu devam ettirmiştir. Bir gün al tay satılınca, köyü kurşun yağmuruna tutar. Korkudan Mustafa da kaçınca İsmail Ağa, ona bunun nedenini sorar, Salman, bir şey söylemeyince Salman'ı korumacılıktan atar ve onu çiftliğe gönderir. Salman, uzun süre serseri gibi dolaşıp, sonra çiftliğe gider. Orada çok iyi çalışır. Babası gönlünü almak için onu gene korumacı yapmak ister ama o kabul etmez. Salman, babasına aşık olduğu bilinen Emine ile ilişki yaşar. Bundan dolayı da babasından utanır. Bir

gün Arif Saim Bey, Salman'ı arabayla alır ve üç gün sonra getirir. Döndüğünde deli gibi olmuştur. Sürekli İsmail Ağa'yı birilerinin öldüreceğinden korkar ve sonunda gidip babasını hançerle kendisi öldürür.

21. 3. 4. Mustafa

İsmail Ağa'nın oğlu olan Mustafa, büyük bir korku içinde yaşar. Bu korkusunu köyün çocuklarıyla paylaşır ve onlara da geçirir.

Mustafa küçükken Salman, onu dağlarda, böceklerle, kurbağalarla, yılanlarla korkutmuştur. Ayrıca Mustafa'yı ölümle tehdit etmiştir. Bu olaylar, çocuğu derinden etkilemiş ve her gördüğü yerde Salman'dan kaçmasına neden olmuştur. Bütün hayvanlardan da korkmaya başlamıştır. Arkadaşlarına Salman'ın bir gün kendisini öldüreceğini söyler. Korkuculuk adlı bir de oyun uydurmuştur. Deli gibi koşup, "korkmuyorum" diye bağırmaktadır. Babasına da Salman'dan korktuğu için hiçbir şey söyleyemez.

Salman, ahırdaki al tayla cinsel ilişki kurmakta, bunu da Mustafa seyretmektedir. Bütün arkadaşlarını da çağırıp, onlara da gizli gizli seyrettirir. Salman, atı satılınca köyü kurşun yağmuruna tutar. Mustafa ve arkadaşı Kuş Memet, korkudan kaçarlar. Birkaç gün sonra da bulunurlar.

Mustafaf, yazarın kendisidir. Çocukluğunda başından geçen olayları, korkularını, düş dünyasının zenginliğini, oynadığı oyunları bu romanda anlatmıştır. Diğer romanlarındaki çocuklar da Mustafa'ya benzerler. Onların da korkuları, değişik oyunları, zengin bir düş dünyaları vardır.

21. 3. 5. Arif Saim Bey

İsmail Bey'in ününü duyan Arif Saim Bey, bir gün İsmail Bey'e gelerek, bir Ermeni'nin evini ucuza birlikte almalarını ama bundan Paşa'nın haberi olmamasını teklif eder. İsmail Bey, bunu kabul eder ve ikisinin hem dostlukları hem de iş arkadaşlıkları başlar. Birlikte çok paralar kazanırlar. Arif Saim Bey, Cumhuriyet'in güvenilir bir milletvekilidir.

Daha sonraları insanların dedikoduları nedeniyle Arif Saim Bey, İsmail Ağa'nın kendisini öldüreceğine inanmaya başlar. Bir gün Salman'ı arabasıyla alır ve üç gün sonra geri getirir. Salman bu olayın ardından babasını öldürür.

21. 3. 6. İsmail Ağa'nın Annesi

İsmail Ağa'nın annesi yıllardan beri yatalak hastadır. İsmail Ağa, onu yol boyunca sırtında taşır. "Güzel ince yüzlü bir kadındı. Yaşı yetmişi geçmesine karşın, yüzünde en küçük bir kırışık bile yoktu. Büyük acılar içinde kıvranırken bile gülümserdi. Yüzü en umutsuzlukta, umarsızlıkta ışılardı. Kötü bir söz, bir umutsuzluk, umarsızlık sözü ağzından çıkmış değildi. Aylarca yatağından kalkamamış, bir yanından öbür yanına dönememişti de gene bir kere olsun yakınmamıştı. Bir tek üzüntüsü oğlunun sırtına binip onu yormasıydı, bu acısını bile kimseye, oğluna bile belli etmiyordu." (s. 61)

İsmail Ağa'nın annesi yolda ölür, ölmeden önce oğluna öğütler verir. Oğlundan kasabadaki Ermenilerden kalma sahipsiz evleri ve tarlaları kabul etmemesini ister. Oğlunun kendisine karşı tüm görevlerini yerine getirdiğini, onunla gurur duyduğunu söyler.

Yaşar Kemal'in romanlarındaki güçlü, yaşlı, iyi niyetli, inatçı köylü kadın tipleri, kendi büyük annesinden esinlenilerek oluşturulmuştur. İnce Memed'deki Hürü, Dağın Öte Yüzü'ndeki Meryemce, Teneke'deki Zeyno bu tip kadınlardandır.

21. 3. 7. Zero

İsmail Ağa'nın karısıdır. İnce uzun çok genç bir kadındır. "Sert, inatçı, dövüşken, sağlam kişilikliydi..." (s. 64) En zor zamanlarda kocasına destek olur. Asla korkuya ve ümitsizliğe kapılmaz. Aile göç ederken hastalara, yaşlılara o bakar. Herkese yardım eder. Tam bir Anadolu kadınıdır.

21. 3. 8. Haşmet Bey

Zengin ve konuksever bir Kürt beyidir. İsmail Bey'i çok iyi ağırlar. Ona kendi çiftliğinde kalabileceklerini söyler ama İsmail Bey kabul etmez. İsmail

Bey'in satmak istediği kemeri almak istemez, ona istediği kadar borç verebileceğini söyler, sonunda İsmail Bey'in ısrarına dayanamayıp kemeri alır ama istediği zaman gelip kemeri geri alabileceğini de söyler. İsmail Bey'i Çukurova'ya arkadaşı olan bir Türkmen beyine ev bulması için gönderir.

21. 3. 9. Koca Tanış

İsmail Ağa'yı Çukurova yolunda konuk edip, çok iyi ağırlayan bir Yörük beyidir. Güler yüzlü ve bilgedir.

21. 3. 10. Memik Ağa

Memik Ağa, ağaçlardan nefret eder. "Zinhaaar, ben tarlalarımda ağaç namıyla bir şey istemem. Ağaç kadar muzur bir nesne yaratmamıştır yüce Tanrı." (s. 118) diyerek tarlalarındaki tüm ağaçları kestirir.

Memik Ağa, savaş nedeniyle giden Ermeni tarlalarını ucuza kapatıp, Toros'tan gelip ucuza kök söken adamları bu tarlalarda çalıştırır. Kökçülere sabah tarhana, öğlen de yağsız bulgur pilavından başka yiyecek vermez. Kökçüler, çalılar arasındaki mantarları yiyerek hayatta kalırlar. "Yüzü uzundu, dudakları usturayla kesilmiş gibi incecikti, çıkık elmacık kemikleri, sivri burnu, çekik gözleriyle bir çakala benziyordu. Kurnaz, gözlerini kısmış, kinli bakıyordu." (s. 114)

Memik Ağa, Halil'in yıllardır kazandığı parayı vermeyince üstelik bir de onu borçlu çıkarınca Halil tarafından öldürülür.

21. 3. 11. Hasan

İsmail Ağa'nın kardeşidir. Ağasına her zaman saygısı ve sevgisi vardır. İsmail Ağa'yı insanüstü bir varlık, bir tanrı gibi görür ve her hareketiyle ona özenir.

21. 3. 12. Kuş Memet

Mustafa'nın en yakın arkadaşıdır. O da köyün bütün çocukları gibi Salman'dan korkuyor, Mustafa'nın Salman'dan herkesten fazla korktuğunu biliyor ve ona yardımcı olmaya çalışıyordu.

21. 3. 13. Onnik

İsmail Ağa'nın Van'daki köyünde yaşayan bir Ermenidir. Köyün yarısı Ermenidir ama onlar da Kürtçe konuşurlar. Köydeki Ermeniler ile Kürtler yüz yıllar boyunca kardeşlik içinde yaşarlar. Birbirlerinin dinlerine ve geleneklerine saygı duyarlar. Hatta birbirlerinin ibadethanelerinde ibadet ederler. Bir gün kapı komşusu Onnik İsmail Ağa'ya korku içinde gelerek en yakın arkadaşı Rıza'nın kendisini öldüreceğini söyler. İsmail Ağa, Onnik'i evinde misafir eder ama Onnik korkudan gece dağlara kaçar. İsmail Ağa, buna çok üzülür. Kel Rıza'ya bunun nedenini sorar ama bir sebep bulamaz. Bir süre sonra Onnik'in kendisini öldürüp, cennete gitmek isteyen sofiden kaçıp bir mağarada saklandığını duyunca, Onnik'i kurtarıp, onu Irak'a götürüp, babasının arkadaşı olan bir Yezidi'ye teslim eder.

21. 3. 14. Zalımoğlu Halil

Yedi yıldır Memik Ağa'nın tarlalarında kök sökerek, memleketine gidip, annesini, ninesini ve sevgilisi İpekçe'yi göreceği günü bekler. Kazandığı tüm para saklaması için Memik Ağa'da durur. Herkesten üç kat daha fazla kök söktüğü için, diğer kök sökücülerden üç kat daha fazla para alır. İsmail Bey'i de çok sevmiş, ona kök sökmesini öğretmiştir.

Halil, yedi yıl sonra Memik Ağa'dan paralarını isteyince Ağa, ona paralarını vermediği gibi, onu bir de borçlu çıkarınca Halil, Ağa'yı öldürüp, eşkıya olur.

21. 3. 15. Sofi

Ermeni Onnik'i öldürünce cennete gideceğine inanan cahil, acımasız biridir. Onnik'i de öldürünce öldürdüğü Ermenilerin sayısının cennete girmek için yeterli olacağını düşünür, halkı da kışkırtır.

21. 3. 16. Dal Emine

Dal Emine, İsmail Ağa'nın köyüne göç eden bir Türkmen beyinin kızıdır. Bir gün beyin düşmanları köyü basar ve bey ile oğullarını alıp götürürler.

Emine'nin annesi de bu baskında öldürülür. Baskından sadece Emine ile onun koruması olan bir seyis sağ kalır. Emine, İsmail Ağa'ya aşıktır. İsmail Ağa'ya evlenme teklifi eder ama İsmail Ağa bunu kabul etmez. Dal Emine, Salman ile ilişki kurar. İsmail Ağa'nın Salman tarafından öldürüldüğünü duyduğunda koşarak İsmail Bey'in ölüsünün üstüne kapanır. O günden sonra eve kapanır, bir daha da dışarı çıkmaz.

21. 3. 17. Niyazi

Tütün kaçakçısıdır. Haşmet Bey'e tütün getirdiği bir gün İsmail Bey ile tanışırlar. Asker kaçağıdır. "Topladım köyün erkeklerini böyle böyle dedim. Vatansa vatan, biz vatanın sahibi miyiz, padişahımız efendimiz, bir de Kürt Haşmet Bey bu vatanın sahibi. Onlar gitsinler bu sefer de, bu vatan onların. Biz baldırı çıplaklar gidelim de niye onların vatanı için ölelim, değil mi?" (s. 69) diyerek askere gitmenin kendileri için anlamsızlığını anlatır.

22. KİMSECİK 2[57]

KALE KAPISI

1985'te Güneş gazetesinde tefrika edildikten sonra aynı yıl kitap biçiminde basılır. Kimsecik serisinin bütününe bir korku teması hakimdir. Bu ciltte Salman'ın İsmail Ağa'yı öldürmesinden sonra dağa çıkması ve kardeşi Mustafa'yı öldüreceğini söylemesi nedeniyle başta Mustafa olmak üzere bütün köy halkının Salman'dan korkması anlatılır.

22. 1. Romanın Özeti

Salman, İsmail Ağa'yı öldürdükten sonra çiftliğe Müslüm'ün yanına saklanır. Müslüm, korkusundan bunu kabul eder. Arif Saim Bey, askerlere Salman'ın bir an önce yakalanması için emir vermiştir. Salman'ın çiftlikte kaldığı anlaşılır ve Müslüm yakalanır. Müslüm, Zero'ya Salman'ı yakalayacağına dair söz verir ve Salman'ın peşine düşer. Birkaç gün sonra Salman, Müslüm'ü öldürür ve cesedini çiftliğin kapısına çiviler. Çobanbaşı'nın kafasını kesip, Zero'ya gönderir. Zero'dan babasından kalan mirasın yarısını ister. Koyunları ve atları çalıp satar. Babasının bindiği atı da öldürür. Zero'ya adamı Cemşit'i gönderip Mustafa'yı öldüreceğini söyler.

Mustafa, korku içinde yaşamaktadır. Salman dan da ölümden de çok korkar ama bunu belli etmemeye çalışır.

Zero'ya her gün Salman'ı öldürmek için para isteyen bir sürü insan gelir. Zero, hepsine para verdiği için paraları çok azalır.

Salman, konağı yakar. Köylüler, Zero'ya yeni bir ev yaparlar. Mustafa, o kadar çok korkar ki ortadan kaybolur. Uzun süren aramalardan sonra onu yarasa dolu bir mağarada baygın halde bulurlar.

---

[57] Alıntılar romanın Adam Yayınları'ndan çıkan 1999 tarihli 3. baskısından yapılmıştır.

22. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış

Kale Kapısı'nda İsmail Ağa'nın ölmesiyle Zero'nun Salman'ı öldürtme çabaları ve Mustafa'nın Salman'dan korkusunun artarak devam etmesi işlenir. Aile, İsmail Ağa'nın öcünü almak isteyen Zero'nun Salman'ı öldürmek için gelenlere para dağıtmasıyla yoksulluğa düşer. Mustafa, korkudan yarı düş, yarı gerçek bir dünyada yaşar. Köyün çocukları, özellikle de Kuş Memet, ona yardımcı olmaya çalışırlar. Mustafa'nın yaşadıkları, Yaşar Kemal'in çocukluğunda yaşadıklarıdır.

> "Çocukluğunun krallığında neler yoktu ki... Çiğdemler, babasını öldüreni öldürtmek için uğraşlar, bir al tayı ovalarca koşturmalar, keklikler, kartallar, kartal yuvalarına tırmanma, böğürtlen toplama, Ceyhan ırmağında yüzmeler, boyunu aşan ekinler arasında tavşan yavrusu aramalar, Anavarza kalesinin yıkıntıları arasında renkli seramik parçaları toplama, akarsuya düşen yıldızlar, suyla akıp giden bulutlar, bir gün ulu denizi görebilmek düşü...
>
> Anlatılamayacak kadar zengindi o krallık. Doğada her yaratık, her renk, koku onu sevinçten delirtiyor, kendinden geçirtiyordu. Durmadan türküler söylüyordu. Köyde adını Deli Kemal koymuşlardı.
>
> Onca romanında anlata anlata bitiremediği çocukluk dünyasının bir yanı kan içindeydi, bir yanı düşlerin büyüsünde... Bir yanında çangal bıyıklı kanlı eşkıyalar, at hırsızları, bir yanında büyük destancılar, bir yanında tüyden ince Karacaoğlanlar, bir yanında 1865 Kozanoğlu başkaldırısının şiirini söyleyen, Türk tarihinin en büyük başkaldırı şairi Dadaloğlu... Kemal, bir gün saz şairlerinin dizi dibinde, bir gün bir defînecinin ardında...
>
> Annesi Nigar Hatun, biricik çocuğu Kemal'in üzerine titriyordu. Oğlunun 'Aşık Kemal' olarak tanınmasını, halk şairleri gibi şiirler söylemesini hiç istemiyordu. Onlar gibi olursa başını alıp gider, yuvadan uçardı...
>
> Bir gün babasının-bugünkü deyişle-koruması olan, Sadık'ın öldürülmesinden sonra da eşkıyalığa başlıyan Zalanın Oğlu, Toroslarda jandarmalarca öldürüldü. Yumuşak, tatlı, güler yüzlü bir adamdı Zalanın Oğlu. Bazı geceler, yanında beş eşkıya, Kemallerin evine gelir, ona armağanlar getirirdi.
>
> Onun ölüm haberini alır almaz Kemal uzun bir ağıt yaktı. Anasına da söyledi. Anası ilk olarak bu türküsünü sevdi, ilk olarak şiir söylemesine ses çıkarmadı."[58]

Roman kişileri içinde Salman'ı öldürmek için gelenler geniş bir yer tutar. Roman kişilerini sosyal durumlarına göre şu şekilde sınıflandırabiliriz:

İsmail Ağa'nın ailesi: Zero, Mustafa, Hazal, Hasan Bey, Pero.

---

[58] Kabacalı, Alpay, A'dan Z'ye Yaşar Kemal: Kitaplık Dergisinin Armağanı, sy. 68, YKY, İstanbul, 2004, s. 11-13.

İsmail Ağa'nın adamları: Seyis Süllü, Müslüm, Sefer, Çoban Cemşid, Başçoban, Hüseyin, Hasan.

Salman'ı öldürmeye gelenler: Cemal, Zaloğlu Musa, Hüseyin, İskender Çavuş, Altıparmak Cafer, Zübeyr.

Asker ve Bürokratlar: Yüzbaşı, Onbaşı, Doktor, Savcı, Jandarmalar.

Beyler: Arif Saim Bey, Emir Sultan, Kütükçüoğlu Rifat Bey, Gözükaranın Hatunu, Sultanoğlu, Temir, Dal Emine, Koca Tanış.

Köylüler: Abbas Usta, Resul Usta, Kuş Memet, Kısacık Nuri, Tırtıl Hüseyin, Hacı Efendi, Kara Anşa, Memet Efendi, İmam, Mestan Ağa, Çoban Cemşit.

Doktor: Ahmet Bey.

Dengbejler: Abdal Sofi, Göksünlü Veli Dede.

Ağıtçı Kadınlar: Telli Hatun, Zala Hatun, Eşe Hatun, Zeynep Ana, Erkek Hüsne Hatun, Yeşil Anşa Hatun.

Zero, Meryemce gibi güçlü, yaşlı kadın tiplerine benzer ama yaşlı değildir. Zero, Dal Emine ve Gözükara'nın Hatunu, Uzun Hazal, Pero, Kara Anşa, Telli Hatun, Zala Hatun, Eşe Hatun, Zeynep Ana, Erkek Hüsne Hatun, Yeşil Anşa Hatun, romandaki kadın karakterlerdir. Bu romanda da erkeklerin sayısı daha fazladır.

Erkekler: Tırtıl Hüseyin, Tırtıl Yusuf, Kısacık Nuri, Kuş Memet, Yüzbaşı, Doktor, Savcı, Jandarmalar, Memet Efendi, İmam, Onbaşı, Sefer, Müslüm, Cemal, Topal Hacı Abbas Usta, Hasan, Ahmet Bey, Hüseyin, Hasan, Mestan Ağa, Bey, Emir Sultan, Hacı Efendi, Veli Dede, Başçoban, Kütükçüoğlu Rifat Bey, Zaloğlu Musa, Çoban Cemşit, İskender Çavuş, Altıparmak Cafer, Zübeyir, Temir, Sultanoğlu, Mustafa, Salman, Arif Saim Bey, Resul Usta, Süllü, Abdal Sofi.

Romanda Mustafa, başta olmak üzere köyün çocuklarına da geniş yer verilir. Mustafa'nın düş dünyası ve psikolojisi ayrıntılarıyla verilir.

Çocuklar: Mustafa, Tırtıl Yusuf, Kısacık Nuri, Kuş Memet.

Gençler: Salman, Cemal, Hasan, Zero, Yüzbaşı, Jandarmalar, Dal Emine, Hüseyin, Hasan, Uzun Hazal, Çoban Cemşit, Altıparmak Cafer, Zübeyir.

Yaşlılar: Müslüm, Topal Hacı Abbas Usta, Ahmet Bey, Resul Usta, Süllü, Abdal Sofi, Sefer, Mestan Ağa, Bey, Hacı Efendi, Veli Dede, İskender Çavuş, Gözükara'nın Hatunu, Temir, Sultanoğlu.

Orta Yaşlılar: Arif Saim Bey, Kara Anşa, Doktor, Savcı, Memet Efendi, İmam, Onbaşı, Telli Hatun, Zala Hatun, Eşe Hatun, Zeynep Ana, Erkek Hüsne Hatun, Yeşil Anşa Hatun, Emir Sultan, Başçoban, Kütükçüoğlu Rifat Bey, Zaloğlu Musa.

Yaşar Kemal, romanın teması olan korkuyu Ahmet Bey'e söyletir.

Topal Hacı Abbas Usta ve Resul Usta, romanda yer alan, çalışkan ve iyi demircilerdir. Abbas Usta'nın Mustafa ile dostluğu vardır.

Yaşar Kemal'in pek çok romanında olduğu gibi bu romanında da halk şairlerine ve dengbejlere yer verilir. Abdal Sofi ve Göksünlü Veli Dede, ailenin dengbejleridir. Bunlar halk şairliğinden, destancılıktan başka iş yapmazlar ve toplumda çok saygı görürler.

Romanda Arif Saim Bey çok az yer alır. Her zamanki gibi, çıkarcı ve kötüdür. Güvenlik güçleriyle de ilişkisi vardır. Güvenlik güçleri, beylerin işlerini yaparlar. Yoksul halka zülüm ederler.

Romandaki eğitimli kişiler: Yüzbaşı, Arif Saim Bey ve Ahmet Bey'dir. Ahmet Bey, romandaki tek aydın kişidir.

Roman kişileri iyiler ve kötüler olarak sınıflandırılırsa şu tablo ortaya çıkar:

İyiler: Mustafa, Müslüm, Topal Hacı Abbas Usta, Hasan, Ahmet Bey, Zero, Resul Usta, Süllü, Abdal Sofi, Tırtıl Yusuf, Kısacık Nuri, Kuş Memet, Memet Efendi, İmam, Sefer, Dal Emine, Hüseyin, Hasan, Mestan Ağa, Bey, Pero, Telli Hatun, Zala Hatun, Eşe Hatun, Zeynep Ana, Erkek Hüsne Hatun, Yeşil Anşa Hatun, Emir Sultan, Veli Dede, Uzun Hazal, Başçoban, Kütükçüoğlu Rifat Bey, Gözükara'nın Hatunu, Temir, Sultanoğlu.

Kötüler: Salman, Arif Saim Bey, Kara Anşa, Yüzbaşı, Doktor, Savcı, Jandarmalar, Onbaşı, Hacı Efendi.

Aradakiler: Cemal, Zaloğlu Musa, Çoban Cemşit, İskender Çavuş, Altıparmak Cafer, Zübeyir.

Hacı Efendi, dindar bir kişidir. Pek çok kez hacca gitmiştir ama İsmail Bey'in ölümünden dolayı evdeki kalabalıktan yararlanıp Zero'nun altınlarını çalar. Yaşar Kemal'in romanlarında, görünüşte dindar olan ama her türlü kötülüğü yapmaktan geri durmayan bu tip kişilere çok rastlanır.

Romanda belirtildiği kadarıyla kişilerin etnik kökenleri şöyledir:

Türkmenler: Dal Emine, Mestan Ağa ve diğer köylüler.

Kürtler: İsmail Ağa'nın ailesi ve Arif Saim Bey

Yezidi: Salman

Dürzü: Emir Sultan

22. 3. Şahıs Kadrosu

22. 3. 1. Mustafa

Mustafa, zaten Salman'dan çok korkmaktadır. Babasının gözlerinin önünde öldürülmesi de onun psikolojisini derinden etkiler. Sürekli, hayaller ve karabasanlar görür. Salman'ın kendisini öldüreceğinden korkar ve bu korkusunu köydeki diğer çocuklara da geçirir. Çocuklar da Salman'ın kendilerini öldüreceklerinden korkarlar. Zero, köylüler, çocuklar sürekli Müstafa'nın yanında Salman'ın kendisini öldüreceğinden bahsedip, çocuğun korkusunun artmasına neden olurlar. Mustafa, bunlara rağmen iyi niyetli ve sağlıklı bir çocuktur.

Mustafa, kendisine büyüyünce Salman'ı öldürüp öldürmeyeceğini soran çocuklara: "Ben kimseyi öldürmeyeceğim." diyerek kin güden biri olmadığını gösterir.

Salman, bir gün köye gelir. Mustafa, onun üstüne saldırır ve ona vurmaya başlar. Salman, onu silkeler ve silahı ona doğrultur. Kuş Memet ve diğer çocuklar Mustafa'nın önüne siper olurlar. Mustafa, bu olay üzerine kasılır kalır. Doktor, onun korktuğunu ama korkusunu yenmeye uğraştığını söyler.

Mustafa, babası öldüğünden bu yana insanlardan utanmaya başlamıştır. Babasına öldüğü için küsmüştür. Çünkü köydeki bütün çocukların babası vardır. Mustafa, babasına ölüp, kendisini yalnız bıraktığı için küsmüştür.

Salman, Müslüm'ü öldürüp, cesedini kapıya çiviler, Çobanbaşı'nın kafasını gönderip, Zero'ya kafayı kapıya asmasını, yoksa Mustafa'yı öldüreceğini söyler. Mustafa, bütün olanları görür, duyar ve çok korkar. Geceleri ahırda atların yemliğinde yatar, sabah olunca da uyanıp kimseye belli etmeden yatağına gider. Gündüzleri Abbas Usta'nın yanında onun çalışmasını izleyerek huzur bulur. Bazen oradan da korkar ve dağlara çıkıp, hayvanlarla uğraşır. "Çocuk içini göstermemek için her şeyi yapıyordu. Yürekliyse korkak, akıllıysa deli, korkaksa yürekli, acıyorsa acımasız gözükmeyi ustalık haline getirmişti. Doğruyu söylemektense uydurmayı, hem de inanılmaz hikayeler uydurmayı yeğliyordu. Kendi kendine hikayeler uyduruyor, kendi hikayelerinde yitip gidiyordu. Bunun da hiç farkında değildi. Bu huyunu bilseydi eğer, benim huyum budur, diye işin bir farkına varsaydı, bunun tam karşıtını yapardı, huyunu herkesten, dünyalardan gizlemek için." (s. 208)

Babası öldükten sonra insanların kendisine acıdıkları için iyi davranmalarına kızan Mustafa, Kuş Memet ve Tırtıl Yusuf ile kavga eder. Annesini kızdıracak şeyler yapar. Annesi ona kızınca da çok mutlu olur. Babasına öldüğü ve kendisini yalnız bıraktığı için küsmüştür. Bu nedenle babasıyla ilgili söz duymak istemez.

Mustafa, Abbas Usta'nın çalışmasını izlemeyi çok sever. Topal Abbas Usta'nın evine sabahın erken saatlerinde gelerek onun ağaç ve metal işleriyle uğraşmasını izler. Mustafa, babasının ölümünden sonra Abbas Usta ile hiç göz göze gelmez. Bunun nedeni Mustafa'nın babasının ölümünden dolayı duyduğu utançtır. Abbas Usta, ona anlayışla yaklaşır.

22. 3. 2. Salman

Salman, İsmail Ağa'yı öldürdükten sonra kaçar. İsmail Ağa'yı tam olarak neden öldürdüğünü bilmez. İsmail Ağa'nın kendisine acıması, sebeplerden biridir.

Salman, çiftliğe gidip Müslüm Ağa'nın yanına sığınır. İsmail Bey'i neden öldürdüğünü soran Müslüm Ağa'ya şunları söyler: "Ben öldürmesem onu zaten öldüreceklerdi. Herkes, herkes onu öldürüyordu. İyi ki yetiştim de ben öldürdüm.

Babamı hiç kimseye öldürtmedim Müslüm Ağa. Ben babamı hiç kimseye öldürtür müyüm!" (s.54)

Salman, sürekli bir korku içindedir. Herkesin kendisini öldüreceğinden şüphelenmektedir. İsmail Ağa'yı öldürmesinin bir nedeni de onun kendisini öldüreceğini düşünmesidir.

Salman, kendi peşine düşenleri öldürür. Müslüm'ün cesedini çiftliğin kapısına asar. Çobanbaşı'nın kafasını kesip, adamı Cemşit ile Zero'ya gönderir. Zero'dan babasından kalan mirasın yarısını ister. Koyunları çalıp satar. Kır atı öldürür, diğer atları da çalıp satar. Zero'ya haber gönderen Salman, ondan Van'a geri dönmelerini yoksa Mustafa'yı öldüreceğini söyler.

22. 3. 3. Uzun Hazal

İsmail Ağa'nın kız kardeşidir. Çok uzun boyludur. Yaşı gelmesine rağmen evlenmemiştir.

22. 3. 4. Zero

Zero, Salman'ın öldürülmesi için bütün parasını harcar. Çok güzel bir kadın olduğu için kocasının ölümünden sonra çok fazla talibi çıkar ama o kocasına sadık kalacağını söyler ve bütün taliplerini geri çevirir.

22. 3. 5. Hasan Ağa

Hasan Ağa, utangaç, kimseye kötü bir söz söyleyemeyen, sürekli gülümseyen biridir. Çocuksu bir yüzü vardır. Acı çekerken bile gülümser. Hasan Ağa, Zero'ya Salman'ı ben öldüremez miyim diye sorunca Zero ona "Öldüremezsin Hasan Ağa'm. Sen bir karıncayı bile öldüremezsin. Senin bir kelebeğe bile gücün yetmez." (s. 288) der.

Hasan çok güzel türkü söyler. O bölgenin en ünlü türkü söyleyenidir. İçi insan sevgisi ile dolu olan Hasan, ağabeyinin bile intikamını alamayacak kadar ince ruhlu, sessiz, sakin, kimseye zararı dokunmayan biridir.

22. 3. 6. Pero

Hasan Ağa'nın karısıdır. Sessiz, sakin, ev işleriyle uğraşan biridir.

22. 3. 7. Emir Sultan

Suriyeli bir Dürzü beyidir. İsmail Ağa, düşmanlarından kaçarken yaralanan Emir Sultan'ı doktorlara götürmüştür. Emir Sultan'ın düşmanları, İsmail Ağa'ya gelip Emir Sultan'ı istemişler ama İsmail Ağa, her türlü tehdide rağmen onu vermemiştir.

22. 3. 8. Süllü

Köse olan Süllü yaşını belli etmez. İsmail Ağa'nın seyisidir. İsmail Ağa'ya gelmeden önce bir Türkmen beyinde seyislik yapmış, bey ölüp, atlar dağılınca ne yapacağını şaşırıp İsmail Ağa'ya gelmiştir. Süllü, kendi baktığı al tayı kim satın aldıysa, o adamın attan anlayacağını düşünür ve İsmail Ağa'nın seyisi olur. İsmail Ağa'nın atlarının çalınması üzerine boşluğa düşen Süllü, Mustafa'ya bir at aldırarak o ata bakmaya başlar. "Onun atlardan başka hiçbir şeyi gözü görmemişti. Ne kadın sevgisi, ne dost, ne ana, ne baba, ne kardeş, o, yalnız atları sevmişti." (s. 232)

22. 3. 9. Müslüm

Müslüm, Salman'dan korktuğu için onun çiftlikte saklanmasına göz yumar. Salman'ın çiftlikte kaldığı anlaşılınca Salman'ı yakalayıp getireceğine dair Zero'yo söz verir ve ortadan kaybolur. Salman, onu öldürmüş, ölüsünü de çiftliğin kapısına çivilemiştir.

22. 3. 10. Sefer

Ünlü bir eşkıya olan Sefer, İsmail Ağa'nın konağına koruyucu olarak girer. Toroslarda acımasız bir insan kasabı olarak tanınır. Gözleri çok keskindir. Atıcılıkta da iyidir. Sürekli somurtur.

İsmail Ağa'yı öldüren Salman'ın peşine düşen Sefer, "Yoruldum. Koruduğu adamı öldürtmüş bir kişiye kim yüz verir ki... Bundan sonra da ben eşkıyacılıkta ömür tüketemem ki, her gün ölerek. Bir kere bağışlandım, Hükümet insanı bin kere bağışlamaz ki... Ben bu Salman'ı öldürmezsem öldüm." (s.16) diyerek Salman'ı öldürmek için çalışır.

22. 3. 11. Çoban Cemşid

Salman'ın adamı olur. Başçoban'ın kesik başını Zero'ya getirir. Zero'nun çobanlarından biridir. Salman'dan korktuğu için oraları bırakıp gider.

22. 3. 12. Başçoban

İsmail Ağa'nın öldürülmesi üzerine Salman'ın peşine düşer. Salman tarafından öldürülür ve kesik başı Cemşid ile Zero'ya gönderilir.

22. 3. 13. Hüseyin

İsmail Ağa'nın korumalarındandır. "...bu hiç konuşmayan iri, büyük elli, büyük kara gözlü, çangal bıyıklı, çok uzun bacaklı adamın ölümüydü de İsmail Ağa'nın ölümü. Bir daha hiçbir kapıda iş bulamazdı. Ömrü boyunca elinde silah böyle bey kapısı beklemişti." (s.9)

İsmail Ağa, öldürüldüktan sonra Salman'ın peşinden koşanlardan biri olan Hüseyin'in üç çocuğu ve güzel bir karısı olduğu için Salman onu öldürmez.

22. 3. 14. Hasan

İsmail Ağa'nın korumalarındandır. Hüseyin'in kardeşidir. Zero'yu ve ailesini Salman'a karşı korumak için elinden geleni yapar.

22. 3. 15. Cemal

Cemal, Salman'ın bir gün İsmail Ağa'nın mezarına geleceğini düşünür ve onu yakalayıp ödül alabilmek için sürekli orada bekler.

22. 3. 16. Zaloğlu Musa

Zero'ya gelip, Salman'ı öldürme karşılığı beş yüz altın ister. Zero, pazarlık sonucunda iki yüz elli altın vermeyi kabul eder. Zaloğlu Musa, soyu ile övünen biridir. Kimse onun soyunu bilmez. Zaloğlu Musa, Salman'ı öldüremeden geri gelir.

22. 3. 17. İskender Çavuş

İskender Çavuş, Salman'ı on altın, bir filinta ve otuz yedi tane mermi karşılığında öldürme teklifinde bulunur. Zero bunu kabul eder. İskender Çavuş'un bir bacağı dizinden kesiktir.

22. 3. 18. Altıparmak Cafer

Salman'ı öldürmek için İsmail Ağa'nın altın saatini ister. Çakaloğlu adlı biri tarafından gönderilmiştir. Çakaloğlu, İsmail Ağa'nın saatini alabilmek için böyle bir yola başvurur.

22. 3. 19. Zübeyir

İsmail Ağa'nın akrabası olduğunu ve Salman'ı öldürmek için geldiğini söyler. Çukurova'ya çocuk yaşta gelmiş, aklına kimin evi estiyse oraya sığınmış, her girdiği evde en fazla bir yıl kalmıştır. Her gittiği evde kendisine yeni bir aile uydurur. İsmail Ağa öldükten sonra ona sahip çıkar. Her yerde onun akrabası olduğunu söyler.

Zübeyir'in Zero ile evleneceği dedikoduları köyde yayılınca Sefer, onu evden kovar. Zübeyir de köyde Zero'nun kendisine haksızlık yaptığını anlatır, köylüleri de buna inandırır. Bir süre sonra da unutulur.

22. 3. 20. Arif Saim Bey

Arif Saim Bey, Salman'ın yakalanması için adamlarına emirler verir. Bir süre sonra Arif Saim Bey, İsmail Bey'i unutur. Bir gün gelerek İsmail Bey ile ortak

olduğu çiftlikte İsmail Bey'in hiçbir hissesi olmadığını söyleyerek onu Zero'dan alır. Karşılığında da çok az para verir.

22. 3. 21. Gözükaranın Hatunu

Zero Hatun, Salman'ı nasıl öldüreceği konusunda yardım almak için Gözükaranın Hatunu'na gider. Hatun, kocasını öldürenlerin sülaselesindeki bütün erkekleri öldürtmüş, cesetlerini de kollarından bacaklarından gerdirtip kartallara parçalatmıştır. Bir kadının kolay kolay yapamayacağı bu davranışı nedeniyle Çukurova'da büyük bir saygı görür. Büyük ve modern araçlarla dolu bir çiftliğe sahiptir.

Gözükara'nın Hatunu, kocasını öldürenleri, kendisine aşık olan Temir adlı birine öldürtmüştür. Temir hala Gözükara'nın Hatunu'nun yanındadır ama yaşlanmıştır. Bu nedenle Salman'ı öldüremeyeceğini söyler.

22. 3. 22. Temir

Gözükara'nın Hatunu'na aşık olduğu için onun kocasının düşmanlarını öldürür. Eski bir eşkıyadır. Gözükara'nın Hatunu'na aşık olunca eşkıyalığı bırakıp, konağa yanaşma olarak girmiştir. Hala Gözükara'nın Hatunu'nun konağında yaşamaktadır. Zero ile Mustafa, Salman konusunda onlardan yardım istemeye gelirler. Temir, artık yaşlandığı için Salman'ı öldüremeyeceğini söyler.

22. 3. 23. Sultanoğlu

Zengin bir beydir. Dağda eşkıyaları vardır. Temir, Zero'yu ona gönderir. Sultanoğlu, artık adam öldürmeyi bıraktığını ama dağlardaki adamlarına Salman'ı öldürteceğini söyler.

22. 3. 24. Yüzbaşı

Arif Saim Bay'in Salman'ı yakalaması için görevlendirdiği askerdir. Bütün köylüleri dayaktan geçirtir ve onlardan Salman'ın yerini söylemelerini ister.

22. 3. 25. Yüzbaşı, Savcı, Doktor, Jandarmalar

Köye gelerek, kendilerinden izinsiz gömülen Müslüm'ü mezarından çıkartıp otopsi yaparlar. Yüzbaşı, köylüleri aşağılayan bir tavır içindedir. Köylüleri küçük ve geri kalmış görmektedir. Köylülerin Salman'ı sakladıklarını söyleyerek, Salman'ı saklayan dört kişinin yakalanmasını ister. Jandarmalar, köylülerden rastgele dört kişiyi seçerek, işkence ederler. Daha sonra bütün köy dayaktan geçirilir. Yine de Salman'ın yerini öğrenemeyen Yüzbaşı ve adamları köyden ayrılır. Yüzbaşı, Arif Saim Bey'den kesin emir aldığı için Salman'ı yakalamak ister.

Yüzbaşı, Salman tarafından yakalanır ve bir ağaca bağlanır. Bir köylü kadını tarafından kurtarılan Yüzbaşı, bu olaydan sonra Salman'ın üzerine gitmez.

22. 3. 26. Onbaşı

Onbaşı, köylülere dayak atmakta uzmandır. Köylülerin suçlu suçsuz olup olmadıklarına bakmadan, yaşlı, hasta ayırt etmeden hepsini dayaktan geçirir. Köylülerden nefret etmektedir.

22. 3. 27. Hacı Efendi

İsmail Ağa'nın komşusudur. "Yedi kere hacca gitmiş gelmiş, ağzından bir saniye bile Allah adını düşürmeyen, köyün, yalnız köyün değil bütün bu bölgenin kutsal bir kişi saydığı" (s. 53) bu adam İsmail Ağa'nın öldürülmesi üzerine evin kalabalık olmasını fırsat bilip altınları çalar.

22. 3. 28. Kuş Memet

Mustafa ile Memet birbirlerini çok severler. Memet, iriyarı bir çocuk olduğu için Mustafa'yı diğer çocuklara karşı korur. Bir gün köye gelen Salman'ın üzerine saldıran Mustafa'ya Salman tarafından silah doğrultulunca Kuş Memet, Mustafa'yı korumak için Mustafa'nın üzerine abanır. Mustafa'yı kendi hayatını tehlikeye

atacak kadar sevmektedir. Onun Salman'dan korkmamasını sağlamaya çalışır ama tam tersi olur ve Mustafa Memet'e korkusunu geçirir.

22. 3. 29. Topal Hacı Abbas Usta

Köylüler, bir yayla dönüşü, onun dere kıyısına yerleştiğini görürler. Nereden geldiğini bilmezler. Oraya bir ev yapar. Demir ve ağaç ustasıdır. Yıllardır. Ceviz ağaçları içinde bir şeyler arar. Mustafa, Topal Hacı Abbas Usta'nın çalışmasını izlemeyi çok sever. Abbas Usta da ona çok iyi davranır. Abbas Usta Kütükçüoğlu Rifat Bey ile ortak bir iş yapmaktadır. Rifat Bey'in işlenmiş kütükleri nehir yoluyla Abbas Usta'nın evinin önüne kadar gelir ve Abbas Usta, işine yarayacak kütükleri alır. O kütüklerde bir şeyler arayan Abbas Usta'nın ne aradığını kimse bilmez. Abbas Usta, herkesin saygı duyduğu bir insandır.

22. 3. 30. Resul Usta

"Hoş adamdı, tatlı adamdı, ama dükkanını canı istediği zaman açıyor, istediği zaman birkaç saban demiri dövüyor, istediği zaman bozulmuş bir pulluğu onarıyor, istediği zaman da çocuklara küçücük demir tekerlekli arabalar yapıyordu. Ama bir de inat etmesin, öldür Allah eline bir iş almıyor, dükkanından yana bile dönüp bakmıyordu." (s. 172)

Resul Usta, demirciliği sevdiği kadar, hatta daha fazla seviyordu toprağı sürmeyi. Bu nedenle demirciliğe çok fazla vakit ayırmıyordu.

22. 3. 31. Dal Emine

İsmail Ağa'ya aşık olan, Türkmen kızıdır. İsmail Ağa, Zero nedeniyle onu istemeyince, Dal Emine, Salman ile aşk yaşar.

22. 3. 32. Mestan Ağa

Dal Emine'nin ailesi düşmanları tarafından öldürüldükten sonra, onun korumalığını yapan, yaşlı bir adamdır.

22. 3. 33. İsmail Ağa'nın Amcasının Oğlu

Van'dan sürgün edilen bir beydir. Arif Saim Bey ile çok eskiden tanışan Bey, Diyarbakır'da hapiste iken Arif Saim Bey tarafından hapisten çıkartılıp İzmir'e sürdürülmüştür. İsmail Bey'in isteği üzerine de İzmir'den Adana'daki kasabaya getirilmiştir. Arif Saim Bey, ona büyük bir Ermeni evini vermiştir. Bey, İsmail Bey, öldükten çok sonra sürgünde bulunduğu kasabadaki kaymakamdan izin alabilir ve Zero'yu ziyaret eder. Bey, eski gücünü kaybetmektan dolayı büyük utanç duymaktadır. Sarıkamış'ta Enver Paşa'nınki gibi bir ordusu bulunan Bey'in ordusu büyük yararlılık göstermesine rağmen sürgün edilmekten kurtulamamıştır.

22. 3. 34. Tırtıl Hüseyin

Mustafa'nın köydeki arkadaşlarından biridir. Bir köylü çocuğudur. Köyün diğer çocukları gibi Mustafa'nın etkisi altındadır. Mustafa'nın Salman'dan korkusuna ortak olur.

22. 3. 35. Kısacık Nuri

Mustafa'nın köydeki arkadaşlarından biridir. "Saçları kızların saçları gibi örgülü, uzundu" (s.75)

22. 3. 36. İmam

Köyün imamıdır. Müslüm'ün ölüsünü gömer. Yüzbaşı'nın isteğiyle ölü mezardan otopsi için çıkarıldığında ölünün yaraları ona sorulur. "Süklüm püklüm, geniş, eski setreli, kara sakallı, uzun sarı yeşile kaçan yüzlü, kocaman çukura kaçmış gözlü, iri, kemik burunlu, otuzunda gösteren bir kişi (dir)." (s.133)

22. 3. 37. Memet Efendi

Köyün muhtarıdır. Kendi halinde bir köylüdür. Zero'ya her konuda yardımcı olur.

22. 3. 38. Ahmet Bey

Sülaleden kasabalı olan Ahmet Bey, tüm dünyayı dolaşmış, doktor olup kasabaya geri dönmüştür. Kurtuluş Savaşı'na katılır ve pek çok yaralar alır. Kasabaya geri dönünce sıtma ile mücadeleye başlar. Yardımsever, idealist bir doktordur.

Yazar, romanın konusu olan 'korku' üzerine Ahmet Bey'e şunları söyletir: "Hepimiz, bütün insanlar çılgıncasına korkuyu yaşıyoruz. Her an, her saniye, her şeyden korkuyoruz. İnsanoğlunun mayası korkuyla yoğrulmuş." (s. 113)

22. 3. 39. Abdal Sofi

Yaşlı, elinde bir kutsal değnek taşıyan sürekli gülen bir dengbejdir. İsmail Ağa soyunun dengbeji yüz yıllardan bu yana Abdal Sofi'nin soyudur. Abdal Sofi, bir ay yürüyerek İsmail Ağa için ağıt yakmak amacıyla Van'dan Çukurova'ya gelir. "Dengbejler çalışmazlar, ellerini ılıktan soğuğa vurmazlardı. Konaklarda bir tek işleri vardı, destanlar, türküler söylemek, masallar anlatmak. Çok saygı görürlerdi yörede, kutsal kişi sayılırlardı." (s. 188)

22. 3. 40. Veli Dede

Alevi dedesi olan Veli Dede, İsmail Ağa'nın yakın arkadaşıdır. İsmail Ağa'nın öldüğünü duyunca yedi günlük yoldan kalkar gelir. Cenazeye yetişemez ama İsmail Ağa'nın mezarının başında saz çalar.

22. 3. 41. Telli Hatun

Ünlü bir Türkmen beyinin kızı, ünlü bir beyin de dul eşi olan Telli Hatun, Türkmen'in başağıtçısıdır. Her ölüye ağıt yakmaz. Çok zengindir. Telli Hatun, o bölgede çok sevilen ve sayılan İsmail Ağa'nın ölüsü için ağıt yakar.

22. 3. 42. Zala Hatun

Lek Kürtlerindendir. Aşiret kavgasında üç oğul kaybettiğinden ölen her yiğide oğullarıyla birlikte ağıt yakar. Zala Hatun, İsmail Ağa'nın ölüsü için de ağıt yakar.

22. 3. 43. Eşe Hatun

İskenderun hükümdarı Küçükalioğlu'nun soyundandır. Onun ağıt yaktığı ölü ölü sayılmaz, sağlardan daha çok yaşayan biri sayılır. İsmail Ağa için de ağıt yakar.

22. 3. 44. Zeynep Ana

Plaklara, kasetlere geçen ünlü ağıtlar yakmıştır. Çok yaşlıdır. İsmail Ağa için de ağıt yakar.

22. 3. 45. Erkek Hüsne Hatun

Akçasaz çiftliğinin sahibidir. On üç yaşında kan davası nedeniyle dul kalır. Hala gelin gibi giyinmektedir. İsmail Ağa'ya ağıt yakan kadınlaradan biridir.

22. 3. 46. Yeşil Anşa Hatun

Zengin bir kadındır. Evini basan altı eşkıyı ellerini kollarını bağladıktan sonra suya atmasıyla ünlüdür. İsmail Ağa'ya ağıt yakmaya gelir.

23. KİMSECİK III[59]

KANIN SESİ

1989'da Güneş gazetesinde tefrika edildikten sonra 1991'de kitap biçiminde basılmıştır.

Serinin bu cildinde Mustafa'nın korkularıyla yüzleşmesi, korkuya neden olan etmenlerin yok olması anlatılır. Romanın sonunda Salman öldürülür ve köyün çocukları bir düş ülkesini bulmak için dağların arkasına doğru yola çıkarlar.

23. 1. Romanın Özeti

Mustafa, Salman'ın kendisini öldüreceğinden korktuğu için kasabadaki babasının amcasına kaçar. Onlara kendisini annesinin gönderdiğini söyler. Amcasının oğlu Kerem, onun daha önceki zengin yaşantısını kıskandığı için Mustafa'ya kötü davranınca Mustafa köye geri döner. Sürekli hayaller ve karabasanlar görmektedir. Korkusunu unutmak için sürekli yalanlar söyler ve korkusuna köyün çocuklarının da ortak eder. Çocuklara Salman'ın bütün çocukları öldüreceğini söyler. Köyün çocukları da Mustafa gibi hayallerle dolu olarak yaşarlar. Mustafa, bir tüfek alıp, atış talimlerine başlar. Salman, Mustafa'yı öldürmek için onun ölümün ne olduğunu anlayacak kadar büyümesini beklemektedir. Köye hala Zero'dan para koparmak için Salman'ı öldürme bahanesiyle gelen insanlar vardır. Bunlardan bazıları Zero ile evlenmek isterler. Zero, paraları Salman'ı öldürmek için gelenlere dağıtmış, paraların bir kısmı da çalınmıştır. İsmail Ağa'nın borç verdiği kişiler borçlarını ödemedikleri için Zero ve ailesi parasız kalır. Salman, konağı yakınca köylüler, Mustafa ve ailesine küçük bir ev yaparlar. Bütün aile Avcı Ali Çavuş'un tarlasında yarıcı olarak çalışır. Salman'ın kendisini öldürmek için köye doğru geldiğini haber alan Mustafa arkadaşları ile köyden kaçar. Sürüsüne el koyduğu için Salman'ı öldüren

[59] Alıntılar romanın Adam Yayınları'ndan çıkan 1997 tarihli 2. baskısından yapılmıştır.

Çobanbaşı Eyüp, onun kesik başını Zero'ya gönderir. Memet ile Mustafa hala kayıptır.

23. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış

Salman'ın Sünbül Eşkıya'nın çetesine katıldığı bu bölümde Mustafa'nın Salman'dan korkusu devam eder. Zero'nun parası bittiği için eve Salman'ı öldürmek için gelenler azalır. Romanın sonunda Salman, Çobanbaşı Eyüp tarafından öldürülür. Çobanbaşı'nın diğerlerinden farkı Salman'ın sürüsüne el koyarak onun onuruna zarar vermesidir.

Bu ciltte İsmail Ağa'nın amcasının ailesi de kişiler arasına katılır. Mustafa, korkudan onların yanına gitmiştir. Amcasının oğlu Kerem, Mustafa'ya kötü davranır. Çünkü Mustafa'nın bir zamanlar bolluk içinde yaşamasını kıskanır. Kendisi yoksulluk nedeniyle okulu bırakmak zorunda kalmıştır. Yaşar Kemal, Kerem'in asiliğinin nedenlerini vererek onun kötü bir kişi olarak görülmesini engeller.

Roman kişileri şu şekilde gruplandırılabilir:

İsmail Ağa'nın ailesi: Zero, Mustafa, Hasan, Hazal, Pero.

İsmail Ağa'nın akrabaları: Emir Ağa, Kerem, Selver Ana, Haydar, Meryem, Hacı Çocuk.

Eşkıyalar: Salman ve Sünbül Eşkıya, Yanık Halil, Kazıkçı Veli, Kör Cemil, Sarıoğlan.

Köylüler: Avcı Ali Çavuş, Kuş Memet, Çobanbaşı Eyüp, Topal Hacı Abbas Usta, Tırtıl Hüseyin, Tırtıl Yusuf, Nuri, Dal Emine, Tanır Ağa, Cemşit, Deli Poyraz (aşık ve kaçakçı)

Ağalar, Beyler: Arif Saim Bey, Sultanoğlu.

Romandaki kadınlar: Zero, Dal Emine, Pero, Hazal, Meryem, Selver Ana olarak sayılabilir. Kadınların sayısı erkeklere oranla çok azdır.

Erkekler: Topal Abbas Usta, Mustafa, Salman, Hasan Ağa, Avcı Ali Çavuş, Emir Ağa, Haydar, Ahmet, Kerem, Hacı, Velo, Nuri, Tırtıl Yusuf, Tırtıl Hüseyin,

Sultanoğlu, Cemşit, Yanık Halil, Kazıkçı Veli, Kör Cemil, Sarıoğlan, Deli Poyraz, Sünbül Eşkıya, Arif Saim Bey, Çobanbaşı Eyüp, Tanır Ağa, Aşık Rahmi.

Roman kişilerini yaş gruplarına göre şu şekilde gruplandırabiliriz:

Çocuklar: Mustafa, Tırtıl Yusuf, Nuri, Kuş Memet, Ahmet.

Gençler: Zero, Salman, Salman, Pero, Hazal, Hasan Ağa, Avcı Ali Çavuş, Meryem, Kerem, Tırtıl Hüseyin, Dal Emine, Cemşit, Yanık Halil, Kazıkçı Veli, Kör Cemil, Sarıoğlan, Çobanbaşı Eyüp.

Orta Yaşlılar: Sünbül Eşkıya, Deli Poyraz, Arif Saim Bey.

Yaşlılar: Topal Abbas Usta, Emir Ağa, Selver Ana, Sultanoğlu, Tanır Ağa.

Romanda Arif Saim Bey dışında eğitimli biri yoktur. Aydın düşünce yapısına sahip biri de yoktur.

Roman kişilerinin etnik kökenlerine bakılacak olursa İsmail Ağa'nın ailesinin ve Arif Saim Bey'in Kürt, diğerlerinin ise Türkmen olduğu görülür.

Roman kişilerini iyiler ve kötüler olarak da sınıflandırabiliriz:

İyiler: Mustafa, Topal Abbas Usta, Mustafa, Zero, Pero, Hazal, Hasan Ağa, Avcı Ali Çavuş, Emir Ağa, Selver Ana, Meryem, Ahmet, Hacı, Velo, Tırtıl Hüseyin, Tırtıl Yusuf, Dal Emine, Sultanoğlu, Çobanbaşı Eyüp, Tanır Ağa, Aşık Rahmi.

Kötüler: Salman, Kerem, Yanık Halil, Kazıkçı Veli, Kör Cemil, Sarıoğlan, Arif Saim Bey.

Aradakiler: Cemşit, Deli Poyraz, Sünbül Eşkıya.

23. 3. Şahıs Kadrosu

23. 3. 1. Mustafa

Mustafa, Salman'ın kendisini öldüreceğinden korktuğu için sürekli hayaller ve karabasanlar görür. Kasabaya, babasının amcasının evine kaçar. Oraya kendisini annesinin gönderdiğini söyler. Halasının oğlu Kerem, Mustafa'nın küçükken zenginlik içinde yaşadığını görüp, kıskandığı için Mustafa'ya kötü davranır. Mustafa, birkaç ay orada kaldıktan sonra köye geri döner. Köydeki çocuklarla değişik oyunlar oynar. Çocukların lideridir. Salman'a karşı olan korkusunu

çocuklara da geçirir. Salman'ın bütün çocukları öldüreceğini söyler. Korkusunu yenmek için sürekli yalanlar söyler, söylediği yalanlara kendisi de inanır. Bir tüfek alıp, silah talimlerine başlar. Dal Emine'nin yanına sık sık gitmeye başlar. Onun yanında korkusunu unutur. Bir gün çocuklarla köyden kaçar.

23. 3. 2. Zero

Zero, artık Salman'ı öldürtmek için uğraşmaktan vazgeçmiştir. Mustafa'nın akıl sağlığını korumaya çalışır. Eve Salman'ı öldürme bahanesiyle gelip, kendisinden para koparmaya çalışanlara artık para vermez. Sadece, Salman'ı öldüreceğine inandığı için Çobanbaşı Eyüp'e silah verir.

Zero, kendisiyle evlenmek isteyen zengin insanları da İsmail Ağa'ya ölene kadar sadık kalacağını söyleyerek geri çevirir.

Romanın sonlarına doğru, Mustafa, Dal Emine'nin evine sık sık gitmeye başlar. Zero, oğlunun bu sayede ölüm korkusundan kurtulduğunu görür ve Dal Emine'ye teşekkür eder. İki kadın bu şekilde dost olurlar. Zero'nun parası bittiği için bütün aile Avcı Ali Çavuş'un tarlasında ortak olarak çalışır.

23. 3. 3. Hasan Ağa

İsmail Ağa'nın kardeşidir. Sesiz, sakin, çalışkan, insanlara kötülüğü dokunmayan, iyi kalpli biridir. Aynı zamanda saz şairidir. İsmail Ağa'nın katilini bile öldüremeyecek kadar yufka yüreklidir.

23. 3. 4. Pero

Hasan Ağa'nın karısıdır. Sessiz, sakin, ev işleriyle uğraşan biridir.

23. 3. 5. Hazal

İsmail Ağa'nın kardeşidir. İlerlemiş yaşına rağmen evlenmez. Çok uzun boyludur. Ev işlerinde Zero'ya yardım eder.

23. 3. 6. Emir Ağa

İsmail Ağa'nın amcasının oğlu olan Emir, Van'dan Çukurova'ya sürgün edilmiştir. Mustafa, Salman'dan korktuğu için köyden kaçar ve Emir'in evinde uzun süre kalır. Emir, sürgünde bulunmaktan dolayı derin bir üzüntü ve utanç içindedir. Kendi halinde sakin bir insandır.

23. 3. 7. Selver Ana

Emir Ağa'nın karısıdır. Mustafa'yı evde çok iyi ağırlar. Oğlu Kerm'in Mustafa'ya kötü davranmasına üzülür ama elinden bir şey gelmez.

23. 3. 8. Meryem

Emir Sultan'ın evinde kalan, Mustafa'nın yakın akrabası olan bir kızdır. Bütün ailesi Van'dan göç ederlerken yolda ölmüştür.

23. 3. 9. Haydar

Selver Ana'nın oğludur. Mustafa ile arkadaş olurlar. Kederli ve düşünceli görünen bir çocuktur.

23. 3. 10. Aho

Selver Ana'nın çocuklarından biridir. "...neredeyse şişmandı, kekeliyordu. Dudakları kalındı, sarkıyordu. Bütün dişleri apak ortalıktaydı. Ağzı hiç kapanmıyordu. Dünyaya bomboş, ahmak gözlerle bir tuhaf bakıyordu." (s.78)

23. 3. 11. Kerem

Selver Ana'nın büyük oğludur. Mustafa'ya çok kötü davranır. Mustafa'nın babası hayatta iken her istediğinin yapıldığını görmüş ve onu çok kıskanmıştır. Şimdi Mustafa'dan o günlerin hıncını çıkarmaktadır. Kerem Adana'daki okulu

yarım bırakıp bir çiftçi olduğu için öfkelidir. Öfkesini çevresindeki insanlardan çıkarır.

23. 3. 12. Salman

Salman, Sünbül çetesine girer. Sünbül Eşkıya, İsmail Ağa'ya olan saygısından dolayı onu çetebaşı yapar. Salman, Mustafa'yı öldürmek için onun biraz daha büyümesini bekler. Bu şekilde ölümün ne olduğunu anlayacaktır. Salman, kendisini öldürmek isteyen Sarısultanoğlu'nu öldürür ve kesik başını Zero'ya gönderir. Sürüsüne el koyduğu Çobanbaşı Eyüp tarafından öldürülen Salman'ın kesik başı, Zero'ya gönderilir.

23. 3. 13. Sünbül Eşkıya

Eskiden hızarcı olan Sünbül Eşkıya, çetesine gelen Salman'ı babasını tanıdığı için çeteye alır. Daha sonra da çete reisliğini Salman'a bırakır. Salman'a saygı duymaktadır.

23. 3. 14. Avcı Ali Çavuş

Mustafa'nın en yakın arkadaşı Memet'in babasıdır. Hiç kimseyi, çocuklarını bile sevmez ama Mustafa'yı sever. Hiç çalışmaz. Tüm parasını çaya verir. Sürekli çay içer. Karısı, kızları ve kız kardeşleri tarlalarda çalışarak ona bakarlar. O, dağlarda dolaşıp avlanır.

Avcı Ali Çavuş, Mustafa'ya silah kullanmasını öğretir. Parası kalmayan Zero ve ailesine kendi tarlasında ortak olarak çalışmalarını önerir. Aileye yardımcı olan kişilerdendir.

23. 3. 15. Deli Poyraz

Mustafaların komşusu olan aşık ve at hırsızı. İsmail Ağa'nın arkadaşıdır. İsmail Ağa, sık sık Deli Poyraz'ın evine gidip türkü dinlermiş. Mustafa da babası gibi türküye meraklı olduğu için Deli Poyraz'ın evine gitmeyi çok ister ama

annesi buna izin vermez. Deli Poyraz köylüler tarafından pek sevilmez. Evinde her zaman çalıntı birkaç at bulunur. Türkü söyleyip, Köroğlu hikayeleri anlatır. Bütün kaçakçılar, eşkıyalar ve destancılar, onun evinde toplanırlar. Zero, Mustafa'ya babasından kalan silaha Deli Poyraz'dan kurşun alır.

23. 3. 16. Tırtıl Yusuf

Mustafa'nın arkadaşı köylü çocuklardan biri olan Tırtıl Yusuf, kartal yavruları yakalayabilmak için kartal yuvalarının önünde bekler. Bütün gün gözünü bile kırpmadan kartal yuvalarına bakar. En büyük tutkusu budur. Babası Tırtıl Hüseyin, oğlunun bu tutkusundan kurtulması için onu kartal yuvalarının yakınında yakaladığında döver. Bütün köylüler, Yusuf'a öğütler verirler ama Tırtıl Yusuf, onları dinlemez.

23. 3. 17. Çobanbaşı Eyüp

Salman, çetesiyle Çobanbaşı Eyüp'ün koyunlarını kesmiş, kendisine de işkence etmiştir. Bu nedenle Eyüp, Salman'ı öldürmeye yemin eder. Zero'dan silah ve kurşun alır. Romanın sonunda Salman'ı öldürür ve kesik başını Cemşit ile Zero'ya gönderir.

23. 3. 18. Topal Abbas Usta

Köyün yakınlarındaki nehrin kıyısında ağaç ve demir işleri yaparken bir yandan da ceviz ağaçlarının içinde dini tasvirler arar. Bulduğu tasvirleri Mustafa'ya gösterir. Mustafa, kendisini Salman'dan korumak için tasvirlerden birini çalar. Daha sonra dayanamayıp tasviri Abbas Usta'ya geri götürür.

23. 3. 19. Kuş Memet

Avcı Ali Çavuş'un oğlu ve Mustafa'nın en yakın arkadaşıdır. Mustfa'yı çok sever ve her durumda onu korur.

23. 3. 20. Tırtıl Hüseyin

Yusuf'un babasıdır. Araba ustasıdır ama çok başarılı değildir. Oğlunun kartal yakalama tutkusuna çok kızar Oğlunu bu tutkudan vazgeçirmek için sürekli onu döver ama oğlu, kartal yuvalarının önünden ayrılmaktan vazgeçmez.

23. 3. 21. Dal Emine

Dal Emine, İsmail Ağa'ya olan aşkına karşılık bulamaz ama onun oğlu olan Mustafa'yı sık sık görerek İsmail Ağa'ya olan özlemini giderir. Mustafa, Dal Emine, sayesinde Salman'a olan korkusundan kurtulmuştur. Bu nedenle Zero, Dal Emine'ye teşekkür eder. İki kadın dost olurlar. Dal Emine'nin babası düşmanları olan Arap şeyhleriyle anlaştığı için Dal Emine'yi almaya gelirler. Dal Emine, İsmail Ağa'nın mezarını bırakıp gitmek istemese de babasına karşı gelemez ve köyü terkeder.

23. 3. 22. Tanır Ağa

Yaşlı bir Türkmen olan Tanır Ağa, Dal Emine'nin ailesinin yanında yanaşmadır. Ailesi Arap şeyhleri tarafından kaçırılınca Dal Emine'yi koruma görevi Tanır'a düşer.

23. 3. 23. Cemşit

Çoban olan Cemşit, korkudan Salman'ın öldürdüğü adamların kellelerini Zero'ya taşımak zorunda kalır. Çobanbaşı tarafından öldürülen Salman'ın kesik başını da Zero'ya o götürür.

23. 3. 24. Arif Saim Bey

Bir gün köye gelir ve muhtarın evine gider. Zero'nun evine hiç uğramaz. Mustafa, bu duruma çok üzülür. Arif Saim Bey, önüne geleni öldüren Salman'ı yakalamak için bilgi almaya gelmiştir.

23. 3. 25. Sultanoğlu

Ünlü bir beydir. Dağdaki eşkıyalarla da bağı vardır. Zero'nun kendisinden Salman'ı öldürtmesini istemesi üzerine Zero'ya Salman'ı öldüreceğine dair söz verir. Salman, bu nedenle Sultanoğlu'nu öldürür.

24. BİR ADA HİKAYESİ I[60]

FIRAT SUYU KAN AKIYOR BAKSANA

Dört kitaptan oluşması planlanan serinin ilk kitabı olan Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, 1998'de yayımlanır. "Ege'de yüzleri birbirlerine dönük milyonlarca insanın yerlerinden yurtlarından edilişinin öyküsü anlatılıyor. Sonunda insanoğlunun yol açtığı bir trajedinin ilk romanı." (arka kapak)

Yaşar Kemal romanlarında doğanın da bir roman kahramanı olduğunu şu sözleriyle belirtir:

> "Doğa da canlı. Canlı olamayanlar bile roman kahramanı olamaz mı? Benim adam da üstündeki, altındaki her şeyiyle bir roman kahramanı değil mi? Yeter ki romancı niyet etsin, dünyada kahraman olmayan çok şey kalamaz."[61]

Yaşar Kemal, Kimsecik serisinin Bir Ada Hikayesi dörtlüsünün kendi yaşadıkları ve tanık olduğu olaylardan oluştuğunu söyler:

> "Yunanistan'dan gelenlerin başlarından geçenleri, savaşlardan dolayı yurtlarından olanları, Balkan, Foğu Anadolu, Karadeniz göçmenlerinin derin acılarını yaşadım. Bir romancının romanlarında o romancının hangi sebeplerden yazdığı belli olur. Bu roman ebnim çocukluğumden bu yana gelen maceramdır. İnsanın toprağından ayrılmasının ne mene bir bela olduğunu hep canevimde duydum, onun ağıtları, destanlarıyla büyüdüm. 'haribe vay haribe!' Bu roman da Dağın Öte Yüzü Üçlüsü gibi yaşamım ve tanıklığımdır."[62]

24. 1. Romanın Özeti

Karınca Adası, Rumların yaşadığı bir adadır. Adadaki Rumlar, Türklerle barış içinde yaşarlarken mübadele nedeniyle Yunanistan'a gönderileceklerini öğrenince çok üzülürler. Götürebildikleri kadar eşyayı alıp giderler. Adadaki balıkçı Vasili, yurdunu bırakmak istemediği için gizlenerek adadaki yaşantısına devam eder.

Kasabaya Poyraz Musa adlı savaş kahramanı olduğunu söyleyen biri gelir. Rumlardan kalan evleri rüşvet alarak el altından satan Mal müdürü, Tapucu ve

---

[60] *Alıntılar romanın Adam Yayınları'ndan çıkan Kasım 2002 tarihli 20. baskısından yapılmıştır.*

[61] Andaç, Feridun, "Yaşar Kemal'in Sözlerinde Yaşamak", Adam Sanat: Yaşar Kemal Özel Sayısı, sy.197, İstanbul, 2002, s.18.

[62] Andaç, a.g.e., s.13.

Kaymakam, Poyraz'ın Kuvayi Milliyeci olduğunu düşündüklerinden ondan para bile almadan Karınca Adası'ndan bir ev ve değirmen verirler ona.

Poyraz Musa'nın asıl adı Abbas'tır ama bu adı kimseye söylemez. Kurtuluş Savaşı'nda Fransızlara karşı savaşan bir Osmanlı zabiti olan Poyraz, savaş sırasında Yezidileri ve Arapları öldürerek, paralarını çalan, asker kaçaklarından oluşan bir çeteye katılmıştır. Bu soygunlardan birinde güçlü bir Arap kavminin şeyhinin kardeşini öldüren Poyraz Musa, yaralı olarak bir Arap emirin konağına sığınır. Emir ile dost olurlar. Emirden insanları sevmeyi öğrenen Poyraz Musa, kendisini öldürmek için sürekli peşinden gelen Araplardan kurtulmak için adını değiştirir ve Karınca Adasına yerleşir.

Poyraz adada kendisinden başka birinin yaşadığını bilir ama onu bulamaz. Vasili, adaya ilk ayak basan kişiyi öldüreceğine dair yemin etmesine rağmen Poyraz'ı öldüremez. Adaya Yunanistan'a gönderilen Rumlardan biri olan Lena da gelir. Vasili, fırtınalı bir gün denizde kalan Poyraz Musa'nın hayatını kurtarır ve ikisi çok iyi dost olurlar. Adadan Vasili'ye de bir ev alırlar. Adaya daha sonra annesini de alarak Kadri Kaptan adlı tekne kaptanı yerleşir. Hep birlikte dostluk içinde adada yaşamaya başlarlar.

24. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış

Mübadele sonrasında Karınca Adası'ndan ayrılan Rumların yerine Poyraz Musa'nın gelmesinin anlatıldığı romanda önemli kişiler Poyraz Musa ve Vasili'dir. Başlangıçta birbirlerine karşı ön yargılı olan farklı milliyetlerden bu iki kişi bir adada dostça yaşamaya başlarlar. Onlara zamanla Lena, Kadri Kaptan ve Melek Hanım da katılır. Rumlar ve Türkler bir adada barış içinde yaşamaya başlarlar.

Roman kişilerini milliyetlerine göre sınıflandırırsak şöyle bir tablo ortaya çıkar:

Türkler: Kadri Kaptan, Melek Hanım, Tapucu Talip, Abdülvahap Bey, Kaymakam, Hançerli Efe, Doktor Selman Sami, Kavlakzade Hacı Remzi Efendi, Baytar Cemil, Uğur İncelik Berberi Nuri, Yüzbaşı, Vasili'nin Yüzbaşısı, Üzeyir Han'ın Karısı, Kadri Kaptan'ın Babası.

Rumlar:Vasili, Lena, Tanasi, Yordanis, Perikles, Stefani, Hariklia, Aliki, Keti Sotiri, Elia Sotiri, Çorbacı Manolis, Panosaki.

Kürtler: Kürt Haydar, Poyraz'ın Yüzbaşısı.

Çerkesler: Poyraz Musa, Emire.

Çeçenler: Nüfus Müdürü Üzeyir Han.

Arap: Emir.

Yunanistan göçmeni: Ali Paşa Selim Bey.

Roman kişilerini yaşadıkları yer bakımından şu şekilde sınıflandırabiliriz:

Adada yaşayanlar: Poyraz Musa, Vasili, Kadri Kaptan, Lena.

Ada'dan Yunanistan'a gidenler: Tanasi, Yordanis, Perikles, Hariklia, Keti Sotiri, Panosaki.

Kasabalılar: Kaymakam, Abdülvahap Bey, Tapucu Talip, Doktor Selman Sami, Uğur İncelik Berberi Nuri, Üzeyir Han'ın Karısı, Kavlakzade Hacı Remzi Efendi, Yüzbaşı, Üzeyir Han.

Adaya yerleşmek amacıyla gelip de vazgeçen kişiler: Hançerli Efe, Baytar Cemil, Ali Paşa Selim Bey.

Kişilerin düşünceleri ile tanıdığımız kişiler: Emir, Emire, Kürt Haydar, Poyraz'ın Yüzbaşısı, Vasili'nin Yüzbaşısı, Vasili'nin Babası, Kadri Kaptan'ın Babası, Aliki, Elia Sotiri.

Romandaki kadınların sayısı erkeklere oranla daha azdır. Melek Hanım, Lena, Emire, Üzeyir Han'ın Karısı, Aliki, Hariklia, Keti Sotiri, romanda yer alan kadınlardır.

Erkekler: Poyraz Musa, Vasili Atoynatanoğlu, Kadri Kaptan, Üzeyir Han, Tapucu Talip, Abdülvahap Bey, Kaymakam, Emir Selahaddin Sultan, Hançerli Efe, Doktor Selman Sami, Tanasi Koçiras, Yordanis Güzeloğlu, Kavlakzade Hacı Remzi Efendi, Perikles Karagüloğlu, Kürt Haydar, Baytar Cemil, Ali Paşa Selim Bey, Uğur İncelik Berberi Nuri, Adalıları göndermekle görevli Yüzbaşı, Poyraz'ın Yüzbaşısı, Vasili'nin Yüzbaşısı, Kadri Kaptan'ın Babası Mustafa, Stefani, Elia Sotiri, Çorbacı Manolis, Panosaki.

Eğitim durumlarına göre roman kişilerini incelersek diğer romanlara göre eğitimli kişilerin sayısının fazla olduğunu görürüz. Romanda aydın düşünce yapısına sahip kişiler arasında Emir, Emire, Doktor Selman Sami ve Baytar Cemil vardır.

Eğitimli kişiler: Üzeyir Han, Tapucu Talip, Kaymakam, Emir, Emire, Doktor Selman Baytar Cemil, Yüzbaşı, Poyraz'ın Yüzbaşısı, Vasili'nin Yüzbaşısı, Aliki, Keti Sotiri, Elia Sotiri, Mal Müdürü Abdülvahap Bey.

Romanda yer alan kişilerin sayısı Yaşar Kemal'in pek çok romanın aksine daha fazladır.

İyiler: Poyraz, Vasili, Kadri Kaptan, Melek Hanım, Lena, Emir Selahaddin Sultan, Emire, Hançerli Efe, Doktor Selman Sami, Tanasi Koçiras, Yordanis Güzeloğlu, Perikles Karagüloğlu, Kürt Haydar, Baytar Cemil, Yüzbaşı, Üzeyir Han'ın karısı, Kadri Kaptan'ın Babası Mustafa, Vasili'nin Babası Stefani, Aliki, Hariklia, Keti Sotiri, Elia Sotiri, Çorbacı Manolis, Panosaki, Uğr İncelik Berberi Nuri, dedikoducu biri olmasına rağmen zararsızdır.

Kötüler: Nüfus Müdürü Üzeyir Han, Tapucu Talip, Kaymakam, Kavlakzade Hacı Remzi Efendi, Vasili'nin Yüzbaşısı, Poyraz'ın Yüzbaşısı, Ali Paşa Selim Bey, Mal Müdürü Abdülvahap Bey.

Nüfus Müdürü, soya sopa önem veren ırkçı biri olmasının yanında gözünün tuttuğu kişilere usulsüz nüfus cüzdanı verir. Tapucu Talip, Kaymakam Nüfus Müdürü ve Mal Müdürü, Rumlardan kalan evleri ve arsaları el altından satarlar. Kavlakzade Hacı Remzi Efendi, mübadelenin haberini alır almaz, yıllardır arkadaşı olan Perikles'in evini ucuza kapatmak ister. Poyraz'ın Yüzbaşısı Kurtuluş Savaşı'nda sert önüne geleni kurşulayan biridir. Vasili'nin Yüzbaşısı ise bütün Yezidi, Kürt ve Arapları öldürten biridir.

Kasabadaki bürokratlar, Yüzbaşı dışında olumsuz tiplerdir.

Yaş gruplarına göre kişileri şu şekilde sınıflandırabiliriz:

Gençler: Emire, Hançerli Efe, Baytar Cemil, Hariklia.

Yaşlılar: Melek Hanım, Lena, Nüfus Müdürü Üzeyir Han, Emir Selahaddin Sultan, Doktor Selman Sami, Yüzbaşı.

Orta yaşlılar: Poyraz, Vasili, Kadri Kaptan, Tapucu talip, Mal Müdürü Abdülvahap Bey, Kaymakam, Tanasi, Yordanis, Kavlakzade Hacı Remzi Efendi, Perikles, Kürt Haydar, Ali Paşa Selim Bey, Uğur İncelik Berberi Nuri, Vasili'nin Yüzbaşısı, Poyraz'ın Yüzbaşısı, Üzeyir Han'ın Karısı, Aliki, Keti Sotiri, Çorbacı Manolis, Panosaki.

Elia Sotiri, Vasili'nin Babası, Kadri Kaptan'ın babası ise olayların geçtiği sırada yaşamazlar. Kişilerin geçmişi düşünmeleri sırasında ortaya çıkan kişilerdir.

24. 3. Şahıs Kadrosu

24. 3. 1. Poyraz Musa

İstanbul'dan geldiğini söyleyen, Karınca Adasından bir değirmen ve ev alıp adaya yerleşen, hakkında kimsenin bir şey bilmediği biridir. Akıllı biri olduğu için insanlarla nasıl konuşulacağını bilir. Nüfus müdüründen Poyraz Musa adına bir nüfus cüzdanı çıkartır. Mal Müdürü'nün yanında kendisinin bir savaş kahramanı olduğunu göstermek için şunları söyler: "Poyraz benim lakabımdır. Urfa'da Fransızlarla savaşırken bu Poyraz adını bana Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin arkadaşı Urfa'nın milli kahramanı Ali Saip Beyefendi koydu. Şimdi kendileri Adana mebuslarıdır." (s.23)

Poyraz, adaya yerleşir. Adada kendisinden başka biri olduğunu anlar ama bir türlü onu bulamaz. Bu kişi adasını bırakıp gidemeyen Vasili adlı bir Rum'dur. Poyraz Musa, fırtınalı bir günde hayatını kurtaran Vasili ile çok iyi dost olur. Adaya gelen Lena, Kadri Kaptan ve onun annesi Melek Hanım ile mutlu bir hayat sürmeye başlarlar.

Poyraz Musa, Vasili'ye geçmişini anlatır. Poyraz'ın asıl adı Abbas'tır. Kurtuluş Savaşı'nda Fransızlara karşı savaşmış bir Osmanlı zabitidir. Savaş sonrasında o bölgedeki asker kaçakları, Yezidileri ve Arap bedevilerini öldürerek, onların mallarını alırlar. Poyraz Musa da bunların arasında yer alır. Çok sayıda Yezidi'yi ve Arap bedevisini öldürerek mallarını çalar. Bir gün Arabistan'ın en savaşçı kabilelerinden birine baskın yaparlar. Şeyhin kardeşini öldüren Poyraz Musa, Arapların ellerinden yaralı olarak kurtularak o bölgedeki güçlü bir emire

sığınır. Emir, onu iyileştirir ve çok iyi ağırlar. Kendisinden Poyraz'ı istemeye gelen Arapları sert bir şekilde kovar. Çünkü bir emirden evine sığınan kaçağı istemek, yapılabilecek en büyük saygısızlıktır.

Poyraz Musa, emirin insan sevgisine, derin kültürüne, sanata değer vermesine hayran kalır. Emirin kendisine verdiği değerli hediyeler ve altınlarla oradan ayrılır. Kendisini takip eden Arap bedevilerinden adını değiştirip Karınca Adasına kaçarak kurtulur.

24. 3. 2. Vasili Atoynatanoğlu

Mübadele yıllarında Karınca Adası'ndaki bütün Rumlar Yunanistan'a giderler ama Vasili adasını bırakıp gidemez. Adada teknesini saklayacak bir yer bulur, ve yaşamını sürdürmeye devam eder. Vasili, adaya ayak basacak ilk kişiyi öldürmeye yemin etmiştir. Poyraz Musa, adaya yerleştikten sonra uzun süre onu takip eder. Onu öldürmek için uğraşır ama yapamaz. Tam tersine fırtınalı bir gün denizde kalan Poyraz'ın hayatını kurtarır. Poyraz ile dost olurlar. Adaya geri dönen Lena da onlara katılır ve mutlu bir şekilde adada yaşamaya devam ederler. Poyraz, adadaki evlerden birini de Vasili'ye satın alır. Vasili'ye yeni bir nüfus cüzdanı çıkarılır. Bu cüzdanda Vasili, İstanbullu olarak görünmektedir.

Vasili, insanları, doğayı seven, dostluğa değer veren, dürüst ve iyi niyetli bir insandır. Gençliğinde Aliki adlı zengin bir tüccarın kızına aşık olmuş, kız Amerika'ya gittikten sonra onu unutamadığı için hiç evlenmemiştir. Hala onu beklemektedir.

Vasili'nin çocukluğu çok iyi geçmiştir. Kendisi gibi balıkçı olan babası, Vasili'yi hiçbir şeyden mahrum bırakmamıştır. Vasili, babası gibi çok iyi bir balıkçı olmuştur.

Vasili, Kurtuluş Savaşı'nda doğuda savaşmış, dağda donmuş, sırtında ölü taşımıştır. Askerden döndüğünde annesinin öldüğünü öğrenmiştir.

24. 3. 3. Kadri Kaptan

Bir teknesi vardır. Annesiyle birlikte yaşamaktadır. Annesini çok sevip, ona çok saygı duyduğu için onun bir dediğini iki etmez. Aynı zamanda annesinden korkar çünkü Melek Hanım, güçlü bir kişiliktir.

Kadri Kaptan, Karınca Adasına yerleşmeye karar verir. Adadan Poyraz'ın verdiği altınlarla bir ev alır. Annesini de alarak adaya yerleşir. O da adaya yerleşen diğer insanlar gibi iyi kalpli, dostluğa değer veren biridir.

24. 3. 4. Melek Hanım

Kadri Kaptan'ın annesidir. Kocasını Birinci Dünya Savaşı'nda kaybetmiştir. Güçlü bir kişiliği vardır. Oğlu, ona hem sevgi, saygı duyar hem de onu kızdırmaktan korkar. Karınca Adasına yerleşme fikri onu çok sevindirir.

24. 3. 5. Lena

Gençliğinde çok güzel olan Lena'nın hem Türklerden hem de Rumlardan çok talibi çıkar ama onun gözü Gözükaraoğlu Yordanis'ten başkasını görmez. Lena, çok yaşlanmıştır. Lena'nın beş oğlu da Çanakkale Savaşı'nda ölmüştür. Lena, bunu bilse de kabullenmek istemez ve yıllardır oğullarını bekler. Mustafa Kemal Paşa'nın oğullarını çok sevdiği için onları yanında götürdüğünü anlatır herkese. Oğullarının Mustafa Kemal Paşa'nın yanında olduğunu zannetmektedir.

Lena çok neşeli, hayat dolu biridir. "Yüzü kırış kırış olmuş, bu derin, duru mavi gözlü, ak başörtülü kısa boylu kadın iliklerine kadar işlemiş mutluluğunu dağa taşa, ota çiçeğe, börtü böceğe dağıtıyordu." (s. 221)

Lena, Yunanistan'a gönderilen Rumlardandır. Adayı özlediği için geri dönerek Poyraz ve Vasili ile adada yaşamaya başlar.

24. 3. 6. Nüfus Müdürü Üzeyir Han

Kasabanın nüfus müdürü olan Üzeyir Han, soyunun Çeçen sultanlarına dayandığını, aslında çok zengin ve soylu bir Çeçen sultanı olduğunu ama bu küçük

kasabada yaşamak zorunda kaldığını anlatmaktadır. Poyraz Musa, onun soyunu överse, Üzeyir Han'ın her istediğini yapacağını bildiği için Üzeyir Han'ın soylu bir insan olduğunu söyler. Poyraz Musa da Çerkes olduğu için Üzeyir Han, onun adına sahte bir nüfus cüzdanı çıkarır. Üzeyir Han, birisi onun soyunu överse o kişinin her istediğini yapabilir. Hayatta en değer verdiği şey soydur.

24. 3. 7. Tapucu Talip Bey

Tapucu Rumlardan kalan evleri Kaymakam ve Mal Müdürü ile ortak olarak rüşvetle satan bu sayede zengin olmuş biridir. Kanunlar gereği bu evlerin açık artırmayla satılması gerekirken onlar el altından satarak, devlet hazinesine para vermemiş olurlar.

Talip Bey, Poyraz'ın bir Kuvayi Milliyeci olduğunu zannettiği için Cumhuriyet ve Mustafa Kemal Paşa düşmanı olduğu halde onun yanında Kuvayi Milliyeci gibi davranır. Çıkarları gereği çok ikiyüzlü davranabilen biridir.

24. 3. 8. Mal Müdürü Abdülvahap Bey

Mal Müdürü, Rumlardan kalan evleri el altından rüşvet karşılığı satan Kaymakam ve Tapucu ile ortaktır. O da insanlara politik görüşlerine göre davranır. Poyraz Musa'nın yanında tam bir Kuvayi Milliyeci ve savaş kahramanı olmuştur. Poyraz Musa'nın Mustafa Kemal'i tanıyan bir savaş kahramanı olduğunu öğrenince ondan para bile almadan ona bir Rum evi ile değirmeni satar.

24. 3. 9. Kaymakam

Mal Müdürü ve Tapucu ile ortak olup Rumlardan kalan evleri el altından satıp zengin olan biridir. "Uzun boylu, sert, kırışık içinde kalmış uzun, sarı yüzlü bir adamdı." (s.286)

24. 3. 10. Emir Selahaddiin Sultan

Poyraz Musa, Kurtuluş Savaşı'nda Urfa'da Fransızlara karşı savaşan bir Osmanlı zabiti iken savaşın bitmesinden sonra Yezidileri ve Arapları öldürüp paralarını alan asker kaçakları arasına katılır. Bir gün güçlü bir Arap kabilesine saldırırlar. Şeyhin kardeşini öldüren Poyraz, Arapların ellerinde yaralı olarak kurtulur ve bir emirin evine sığınır.

Şeyh, İstanbul'da ve Fransa'da okumuş, eğitimli biridir. Sanat eserlerine karşı düşkünlüğü vardır. Karısı ile birlikte adamlarına o bölgedeki değerli tarihi eserleri toplattırarak koleksiyon yaparlar. İkisi de bu konuda çok bilgilidir. Kendilerine getirilen bir heykelin hangi kavmin eseri olduğunu ve hangi devirde yapıldığını hemen söyleyebilirler.

Emir, o bölgenin en güçlü ve saygı duyulan insanıdır. Poyraz'ın düşmanları buna rağmen ondan Poyraz'ı isterler. Kendisine sığınmış bir kaçağı bir emirden istemek ona karşı yapılabilecek en büyük saygısızlıktır. Emir onları sert bir şekilde kovar.

Emir, Yezidi değildir ama Yezidilerin insanlıklarına hayranlık duyar. Poyraz Musa'ya Yezidilerle ilgili şunları söyler: "Ben Yezidi değilim, ama onların direnme güçlerini insanlıklarını, dostluklarını seviyorum, onların dirençlerine saygı duyuyorum. Onlar adam öldürmezler. Adam öldürenler Yezidilikten çıkarılırlar. Onlar savaşı bir toplu kırım sayarlar. Savaşa katılmamak için direnirler. Yüzyıllardır kan revan içindedirler, durmadan durmadan kanları seller gibi akmıştır. Ottan başka yiyecek bulamamışlar, ama yürekleri kararmamış, sevinçlerini yitirmemişler, hangi koşul içinde olurlarsa olsunlar, yüce dağların kovuklarında kartallar gibi yaşamışlardır." (s. 244)

Emir, Arapça, Süryanice, Kürtçe, Farsça ve Türkçe olmak üzere beş dili bilir.

24. 3. 11. Emire

Emir'in karısı olan Emire çok güzel, kültürlü, İstanbul Türkçesi ile konuşan, sanata değer veren, iyi kalpli biridir. Çerkestir. Emire, o bölgedeki

heykelleri adamlarına toplatır. Hangi heykelin hangi kavme ve hangi devre ait olduğunu bir bakışta anlayabilecek kadar da bilgilidir.

24. 3. 12. Hançerli Efe

On dört yaşında silah kullanmadaki hüneri ve cesareti sayesinde Çakırcalı Efe'nin kızanı olmuştur. Çakırcalı'nın yanına sadece bir hançerle gittiği için adı Hançerli Efe kalmıştır. Uzun süre Çakırcalı'nın çetesinde bulunmuş, Çakırcalı'nın ölümü üzerine de kendi çetesini kurmuştur. Adamlarıyla zenginden alıp fakire vermiştir. Yunanlıların İzmir'e çıkmasından Yunanlılarla savaşan Hançerli Efe, Demirci Efe'nin birleşme teklifini kabul eder. O sıralarda padişah yanlıları artmaya başlamış. Demirci Efe, köylerde Mustafa Kemal'e düşman köylüleri işkence ile bulup idam etmeye başlar. Hançerli Efe, buna karşı çıkınca düşman olurlar. Hançerli Efe, etrafındaki adamlarla Yunanlılarla savaşmaya devam eder. Savaş bittikten sonra da adamlarını köylerine gönderip, kendisini sürekli takip eden Demirci Efe'den kaçar. Yerleşmek için Karınca Adasına gelir ama adayı çok küçük bulduğu için yerleşmekten vazgeçip gider.

24. 3. 13. Doktor Selman Sami

Karınca Adası'na yerleşmeye gelen ama adanın boşluğunu gördükten sonra vazgeçenlerdendir. Askeri doktor olan Selman Sami, binbaşılıktan emekli olmuştur. Karınca Adası'nda oturan Rumları iyi tanıyan, onlarla dostlukları olan doktor adanın boşluğundan dolayı büyük üzüntü duyar. Kurtuluş Savaşı'nda yaralı olarak geldiği adada hemen hastalarla ilgilenmeye başlamış, arkasından koşan doktorlar onun yaralarını sarmışlardır. Doktor, insanları seven, onlara yardım etmek için çırpınan biridir. Aldığı yaralar nedeniyle sağ ayağı aksamaktadır.

24. 3. 14. Tanasi Koçiras

Karınca Adası'nda yaşayan Rumlardandır. Mübadele nedeniyle Yunanistan'a giderken evdeki bütün yiyecekleri evde bırakır. Yunanistan'a giden diğer Rumlar götürebildikleri kadar eşyayı yanlarında götürmüşler, geri kalanını da

atmışlardı. Tanasi ise adaya gelecek insanlara tam bir yıl yetecek kadar yiyecek bırakmıştı. "Tanasi iyi bir adamdı. Ona göre insanoğlunun hiçbir emeği boşa harcanmamalıydı. Bu zeytinyağı yağ haline gelinceye kadar ne kadar, ne kadar çok emek yemişti."(s. 92) Karınca Adası'nda yaşamaya devam eden Vasili, Lena ve Poyraz, Tanasi'nin bıraktığı yiyeceklerle yaşamlarını sürdürürler.

24. 3. 15. Yordanis Güzeloğlu

Karınca Adası'nda yaşayan ve mübadele nedeniyle Yunanistan'a gitmek zorunda kalan Rumlardandır. Sürekli gülen, şaka yapıp çevresindekileri de güldüren biridir. Savaşa bile gülerek gitmiştir. Çanakkale Savaşı'ndan bir ayağını orada bırakarak geri dönmüştür. Kopan bacağı üzerine türküler çıkarmıştır.

24. 3. 16. Kavlakzade Hacı Remzi Efendi

Rumlardan nefret eden, çıkarcı bir insan olan Hacı Remzi Efendi, Rumların Yunanistan'a gönderileceğini duyunca, onların evlerine ve eşyalarına ucuza konmak için hemen adaya koşar. Perikles, Sarıkamış'ta Hacı Remzi'nin hayatını kurtarmıştır. Hacı Remzi ise Perikles'in zor günlerinden faydalanıp, evini yok pahasına almak ister. Perikles, bunu kabul etmeyince de Rumlara hakaret edip adadan ayrılır.

24. 3. 17. Perikles Karagüloğlu

Karınca Adasındaki Rumlardan biri olan Perikles, Sarıkamış'ta hayatını kurtardığı Hacı Remzi'nin mübadeleyi duyarak, kendisinin evini ucuza almak istemesinden büyük üzüntü duyar. Çocuklarını, karısını ve tüm eşyalarını alarak Yunanistan'a gider.

24. 3. 18. Kürt Haydar

Vasili'nin tanıdığı biridir. "Babayiğit, yakışıklı, güzel gözlü, yürekli, mert, sözünün eri bir kişiydi. Bir Rum kızıyla birbirlerine sevdalanmışlar, kaçıp bir Türkmen köyüne sığınmışlardı. Kürt Haydar, kızın istemesine karşın karısını Müslüman etmemişti. İki çocuğu vardı ve Türkmen köyünde sersefil, bir karış

toprağı bile olmadan, karı koca zeytin çırpıcılığı, ırgatlıkla yaşayıp gidiyorlardı." (s. 168)

24. 3. 19. Cemil

Rumların Karınca Adası'ndan ayrılmalarından sonra adayı yerleşme amacıyla görmeye gelenlerden biridir. Poyraz Musa, adada yalnızlıktan sıkıldığı için Cemil'in kalmasını ister ama veteriner olan Cemil mesleğini yapamayacağı için adaya yerleşmekten vazgeçer.

24. 3. 20. Ali Paşa Selim Bey

Yunanistan'dan Türkiye'ye mübadele nedeniyle gelen bir Türk'tür. Zengin bir paşanın torunu olduğunu iddia ederek Yunanistan'da kalan bu topraklara karşılık büyük topraklar ister ama ona yerleşmesi için Karınca Adası'ndan bir ev verilir. Buna çok kızan Ali Paşa Selim Bey, Poyraz Musa'ya Yunanistan'ı öven, Osmanlıyı ve Türkiye'yi küçümseyen konuşmalar yapınca Poyraz Musa ile aralarında tartışma çıkar. Ali Paşa Selim Bey, zengin soyuyla övünen biridir. Bu konuda doğruyu söyleyip söylemediği de bilinmemektedir. Adayı küçük bulduğu için adaya yerleşmek istemez ve öfkeyle geri döner.

Ali Paşa Selim Bey, "Şalvarlı, kırmızı kuşaklı, kravatlı, kartal burunlu, uzun yüzlü, mavi cipil gözlü, posbıyıklı, kalın beygir dudaklı, sert olmayıp da sert görünmeye çalışan, göğüs her zaman ilerde, kurumlu gözükmeye alışmış, aynanın önünde iki buçuk saat bıyık burarak çok yakışıklı suretine baktığı her halinden belli olan, iri, uzun boylu, göğüsten göbekli, heybetli bir kişi(dir)." (s. 181)

24. 3. 21. Uğur İncelik Berberi Nuri

Poyraz Musa, kasabaya ilk geldiğinde kasaba hakkında bilgi almak için bir berbere gider. Çok konuşan berber, kasaba hakkında bütün bilgileri Poyraz Musa'ya verir. Kasabaya İstanbul'dan gelmiştir.

24. 3. 22. Yüzbaşı

Karınca Adası'ndaki Rumların adadan ayrılmasını sağlamakla görevli yüzbaşıdır. Yüzbaşı, adalıları yurtlarından ayırmak zorunda olduğu için çok üzgündür. Adalılara saygılı davranır ama görevini de yapar. "Saçları, bıyıkları, kaşları ağarmış topallayan (yüzbaşının) yüzü koyu esmerdi, kırışıktı." (s. 72)

24. 3. 23. Yüzbaşı

Poyraz'ın Urfa'daki yüzbaşısıdır. "Yüzbaşı, Mustafa Kemal Paşa'nın Fransızlara karşı halkı örgütlemek için gönderdiği Kerküklü bir Kürttü. Sert, önüne geleni kurşunlayan cinsindendi." (s. 239)

Fransızlara karşı Araplarla anlaşmıştır. Poyraz'ın diğer askerlerle birlikte Yezidileri öldürüp, paralarını çaldığını öğrenir ve onlardan onar altın alır ve hiçbir şey yapmaz. Savaşın sonunda da milletvekili olur.

24. 3. 24. Yüzbaşı

Vasili'nin Birinci Dünya Savaşı'ndaki yüzbaşısıdır. Yüzbaşı, önüne çıkan Arapları, Kürtleri, Yezidileri, ve hayvanları acımadan öldürür. Ona göre herkes asker kaçağıdır. Vasili, aradan yıllar geçmesine rağmen bu zalim adamı unutamaz.

24. 3. 25. Üzeyir Han'ın Karısı

Üzeyir Han'ın karısı, kocasını seven, saf, iyi niyetli biridir. Evine gelen misafiri çok iyi ağırlar. Özel günlerde içki bile içer.

24. 3. 26. Kadri Kaptan'ın Babası

Karısının askere gitmemesi için bütün yalvarmalarına rağmen, savaşa gider ve bir top güllesiyle yaşamını kaybeder.

24. 3. 27. Vasili'nin Babası

Vasili'nin babası, o denizlerin en tanınmış balıkçıdır. Tuttuğu balıkları, İzmir'e götürüp satar. İzmir'de onun balıkları ünlüdür. Balıkçı Stefani, oğlu Vasili'yi hiçbir şeyden yoksun bırakmamıştır. Vasili, balıkçılığı da babasından öğrenir. Vasili'nin babası ölmüştür.

24. 3. 28. Aliki

Vasili'nin çocukluğunda aşık olduğu zengin bir ailenin kızı olan Aliki, eğitim için Amerika'ya gider ve bir daha da geri dönmez. Vasili hala onun geri döneceği günü beklemektedir.

24. 3. 29. Hariklia

Vasili'nin hatırladığı Rum kızlarından biridir. Hariklia köyün en güzel kızıdır ve köydeki pek çok erkekle beraber olur. Vasili, onunla beraber olmadığına pişmandır.

24. 3. 30. Keti Sotiri

Kadri Kaptan'ın evini satın aldığı, Yunanistan'a giden bir Rum'dur. Herkes tarafından sevilen biridir. Kocasından kalan malları satıp, iki çocuğuna bakar.

24. 3. 31. Elia Sotiri

Keti Sotiri'nin kocasıdır. Zengin ve eğitimli biridir. Balkan Savaşı'nda Rus taburuna karşı küçücük birliğiyle üç gün, üç gece çarpıştıktan sonra ölmüştür.

24. 3. 32. Çorbacı Manolis

Adanın en zenginlerindendir. Poyraz Musa, onun evine yerleşir. "Kendisi bu mıntıkanın en büyük kumaş, şarap, zeytinyağı tüccarıydı, şarabı, zeytinyağını Yunanistan'a, İtalya'ya ihraç eder, kumaşı da onlardan ithal ederdi." (s. 26)

24. 3. 33. Panosaki

O bölgenin en iyi balıkçılarındandır. Çok balıkçı yetiştirmiştir. Hastalara, yoksullara, yardıma ihtiyacı olan herkese yardım etmiştir. Çevrede çok sevilen sayılan birirdir. Herkese ve her şeye sevgiyle bakan, içi iyilik dolu bir insandır.

25. BİR ADA HİKAYESİ II:[63]

KARINCANIN SU İÇTİĞİ

2002'de yayımlanır. "Bu roman, türlü savaşlar ve yıkımlarla yerlerinden yurtlarından ayrılmak zorunda kalan insanların, yaşadıkları inanılmaz acıların üstüne yeni bir hayat kurmalarının destansı öyküsüdür.

Karıncanın Su İçtiği, tıpkı ölümsüzlüğü işleyen epopeler gibi, insanoğlunun en umutsuz anlarında bile umudu ve yaşama sevincini yeniden yaratabilme yeteneğinin benzersiz, yeni bir dille anlatımıdır." (arka kapak)

25. 1. Romanın Özeti

Karınca Adası'nda yaşayan Vasili, Poyraz, Kadri Kaptan, Lena, Melek Hanım, son derece mutludurlar. Adaya Kerim adlı tuhaf bir adam gelir ve hemen geri döner. Poyraz, onun çölde öldürdüğü adamın öcünü almak için gönderilen biri olduğunu anlar. Bu arada adaya Yunanistan'dan gelen pek çok göçmen kalmak için gelir ama hiçbiri adayı beğenmez. Daha sonra Hüsmen adlı Yunanistan göçmeni karısı ve altı kızıyla adaya yerleşir. Onlardan sonra açlıktan ölmek üzere olan kalabalık bir grup adaya gelir ve yerleşir. Adadakiler, yeni gelenlere yiyecek, giyecek, kalacak yer verirler. Kasabadaki dükkan sahibi Hayri Bey, Nüfus Müdürü Üzeyir Bey, Mal Müdürü Vahap Bey ve Kaymakam, adaya gelen göçmenlere yardım için iskan komisyonunu toplayıp, para yardımı yaparlar.

Adaya Karadeniz'den Nişancı Veli adlı bir balıkçı ile birlikte pek çok insan gelir. Nişancı Veli, üç torunuyla birliktedir. Karısı kasabadan köyüne savaştan künyeleri gelen oğullarının geri dönebileceğini düşündüğü için geri dönmüştür.

Girit'ten de bir grup göçmen gelir. Aralarında Girit'in en iyi atlarını yetiştiren Musa Kazım ile iki kızı da vardır. Kızlardan Zehra ile Poyraz'ın arasında bir aşk başlar.

---

[63] Alıntılar romanın Adam Yayınları'ndan çıkan 2002 tarihli 1. baskısından yapılmıştır.

Poyraz'ın öldürdüğü Arap şeyhinin adamlarından biri olan Kerim adaya iki kez gelir. İkisinde de Poyraz'a tuhaf bir şekilde uzun uzun bakıp geri gider. Poyraz ölüm korkusuna kapılır. Kerim için önlemler almaya karar verir.

Adadaki herkes birbirine yardım eder. Hep birlikte yemek yerler. Aralarında para sorun olmaz İsteyen istediği evde kalır. Adada mutlu bir hayat yaşanmaktadır. Adadakilerin hepsi, çok kötü şartlarda yaşamış, savaştan, açlık ve sefaletten canlarını kurtarabilmiş insanlardır. Onlar için ada bir cennettir. Melek Hatun ile Musa Kazım arasında da bir aşk başlar.

Nişancı Veli iyi bir balıkçıdır. Ona Rum köylerinden birinde oturan Ali Çavuş'tan bir tekne alırlar. Tekne, Ali Çavuş'un çok yakın arkadaşı olan mübadele nedeniyle adadan göç eden Hristo adlı balıkçınındır. Nişancı Veli, tekne ile ada sakinlerine sürekli balık tutar.

Adadan Girit'ten gelen göçmenler ayrılırlar. Girit'ten gelenlerden sadece Musa Kazım ile kızları kalır.

Adaya, Şehmus Ağa ve ailesi ile Dengbej Uso ile ailesi de yerleşirler. Uso, geceleri söylediği destanlarla tüm ada halkını etkiler.

Ali Çavuş'un, hem çocukluk hem de asker arkadaşı olan Kör Salih'e Aleko adlı Rum'dan bir tekne kalmıştır. Ali Çavuş, Kör Salih'ten bu tekneyi Baytar Cemil'e vermesini ister. Kör Salih, kendisine emanet edilen tekneyi vermeyeceğini isterlerse kendi teknesini para almadan verebileceğini söyler. Ali Çavuş, savaşta hayatını kurtardığı Kör Salih'in bu yaptığına kızar. Aradan birkaç gün geçtikten sonra Nişancı Veli, Kör Salih'i ikna edip tekneyi alır. Ali Çavuş, buna daha da kızar. Kör Salih, Nişancı Veli'nin gözleriyle kendisini büyülediğini, bu nedenle tekneyi verdiğini, sonra da emanete ihanet ettiği için çok üzüldüğünü söyler. Ali Çavuş arkadaşını affeder.

İsmail Usta, Elia adlı Rum'un çiftliğinin kahyasıdır. O gelene kadar çiftliğe bakacaktır. Çiftliğe gelen Kavlakzade, çiftliğin tapulu malı olduğunu söyleyerek konağı yıktırır. Kendisine engel olmak isteyen İsmail Usta'yı da adamı olan Yüzbaşı'ya dövdürür. Yüzbaşı, Rumlarla arkadaş olduğu için İsmail Usta'yı hainlikle suçlar. İsmail Usta, Elia'nın atlarını satmış, parayı da Elia gelince ona

vermek üzere saklamıştır. Yüzbaşı ondan bu parayı ister. İsmail Usta, vermeyince de onu jndarmalara dövdürür. İsmail Usta'yı öldüğünü zannederek, bir çukura attırır. İsmail Usta'nın asker arkadaşı İbrahim, onu çukurda bulur ve Hayri Efendi'nin evine götürür. Cerrah Sait, onu ölümden kurtarır.

Bir asker kaçağı ve Yunan casusu olan Kavlakzade Remzi, savaştan sonra kahraman ilan edilmiştir. Şimdi de Halk Fırkası'nın kasaba reisliği kendisine verilecektir. Kavlakzade, hilelerle Rumlardan kalan pek çok malı talan eder. Poyraz Musa'dan korkan Kavlakzade'nin Poyraz'ın düşmanları ile ilişkisi vardır.

Adaya iki Karadenizli kadın ile on iki yaşlarında iki çocuk gelir. Hasan Kaptan adlı genç bir asker kaçağı da adaya yerleşir. Son olarak Doktor Sami Rifat ile Doktor Salman Sami, yerleşir. İkisi de Çanakkale Savaşı'ndan sonra malülen emekli olmuşlardır. Savaşta adanın hastahane haline getirilmiş kilisesinde hastalara bakmışlardır. Bu nedenle adaya yerleşmek istemişlerdir. Adadakiler, yardımseverlik ve uyum içinde yaşamaktadırlar. Yeni gelenleri de hemen aralarına alırlar.

25. 2. Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış

Romanın kalabalık bir şahıs kadrosu vardır. Birinci ciltte yer alan kişilere bu ciltte çok sayıda kişi eklenir. Poyraz, Vasili, Lena, Melek Hetun, Kadri Kaptan, Kavlakzade, Kaymakam, Tapucu, Nüfus Müdürü, Mal Müdürü, Baytar Cemil, Selman Sami birinci ciltte de yer alan kişilerdir. Bunların dışındaki tüm kişiler, romana ikinci ciltte katılırlar.

Romanda erkeklerin sayısı kadınlara oranla çok daha fazladır. Melek Hatun, Lena, Zehra, Sabiha, Hatçe, Nesibe, Şerife Hatun, Hace ve Nişancı Veli'nin Karısı, Nermin romandaki kadınlardır. Kadınların tamamı olumlu tiplerdir. Nişancı Veli'nin dışındaki kişiler adaya yerleşmişlerdir. Melek Hatun, Lena ve Zehra kadınlar içinde ön planda gelenlerdir. Lena ve Melek Hatun, yaşlı ve güçlü kadın tiplerindendir.

Erkekler: Hüsmen, Nişancı Veli, Hayri Efendi, Baytar Cemil, Balıkçı Kirkor, Sofi, Van'daki Kaymakam, Vali, Poyraz, Vasili, Kadri Kaptan,

Abüdülvahap Bey, Üzeyir Han, Kaymakm, Tapucu Talip, Musa Kazım, Çorbacı Dimitri, Cafer, Ali Çavuş, Hristo, Halis Usta, Şehmus Ağa, Kör Salih, Kavlakzade Hacı Remzi Efendi, Dengbej Uso, İsmail Usta, Çolak Memet, Yüzbaşı, Jandarmalar, Çavuş, İbrahim Onbaşı, Cerrah Sait, Mahir Bey, Hasan Kaptan, Selman Sami, Halil Rifat.

Birinci ciltte ön planda olan Vasili bu ciltte ikinci plandadır. Poyraz, Nişancı Veli, Kavlakzade, Musa Kazım bu ciltte ön planda gelen kişilerdir.

Roman kişilerini olumlu tipler ve olumsuz tipler olarak iki gruba ayırabiliriz.

Olumlu Tipler: Hüsmen, Sabiha, Nişancı Veli, Hayri Efendi, Hatçe, Baytar Cemil, Balıkçı Kirkor, Sofi, Poyraz, Vasili, Lena, Melek Hatun, Kadri Kaptan, Abdülvahap Bey, Üzeyir Han, Kaymakam, Tapucu Talip, Zehra, Musa Kazım, Nesibe, Çorbacı Dimitri, Cafer, Ali Çavuş, Hristo, Halis Usta, Şehmus Ağa, Şerife Hatun, Kör Salih, Debgbej Uso, Hace, İsmail Usta, Çolak Memet, İbrahim Onbaşı, Cerrah Sait, Mahir Bey, Hasan Kaptan, Selman Sami, Halil Rifat, Nişancı Veli'nin Karısı.

Olumsuz Tipler: Van'daki Kaymakam, Vali, Kavlakzade Hacı Remzi Efendi, Yüzbaşı, Jandarmalar, Çavuş.

Van'daki kaymakam ve Vali, Kavlakzade Remzi Efendi, Yüzbaşı, Çavuş, jandarmalar, romandaki olumsuz tiplerdir. Kavlakzade, savaş kahramanı ilan edilen bir asker kaçağı ve Yunan casusudur. Zengindir. Eşraftandır. Siyasetle de ilgisi vardır. Halk Fırkası'nın kasaba başkanlığına atanacaktır. Çıkarcı, iki yüzlü, bencil, Rum düşmanı bir ırkçıdır. Para ve güç için her yolu dener. Kasabada Rumlardan kalan her şeyi düzmece belgelerle yağmalar. Poyraz'dan ve Nişancı Veli'den korkmaktadır. Bu nedenle adadakilere dokunamaz. Poyraz'ın düşmanlarıyla işbirliği yaptığı anlaşılmaktadır. Yüzbaşı, Çavuş ve jandarmalar, Kavlakzade'nin yanında yoksullara işkence ederler. Askerler bu romanda da güçsüz insanlara dayak atarlar. Van'daki Vali ve Kaymakam da Kürt ve Yezdi gibi o bölgede bulunan farklı milliyetten insanlara düşmanlıkla davranırlar. Irkçıdırlar.

Birinci ciltte çıkarları gereği zenginlere düzmece tapular veren Kaymakam, Tapucu, Nüfus Müdürü ve Mal Müdürü, bu ciltte de aynı işe devam ederler ama ada halkına yaptıkları yardımlarla olumlu kişiler arasındadırlar. İskan Komisyonu'nu toplayıp adadaki yoksullara para yardımında bile bulunurlar.

Milliyetlerine göre kişiler büyük bir çeşitlilik oluşturur. Yaşar Kemal, yüz yıllar boyu bir arada yaşamış olan Kürtler, Yezidiler, Süryaniler, Asuriler, Rumlar, Kürtler ve Ermenileri, onların dostluklarını, hatta düşmanlıklarını anlatmıştır.

Yunanistan ve Girit Göçmenleri: Hüsmen, Sabiha, Nermin, Musa Kazım(Alevi Dedesi), Zehra, Nesibe.

Karadenizliler: Nişancı Veli ve Karısı, Hatçe.

Rumlar: Vasili, Lena, Çorbacı Dimitri, Tanasi, Hristo, Aleko, Çorbacı Elia.

Kafkasyalılar: Poyraz(Çerkes), Doktor Selman Sami(Çerkes), Üzeyir Han(Çeçen).

Kürtler: Şehmus Ağa, Dengbej Uso, Şerife Hatun, Hace.

Ermeni: Balıkçı Kirkor.

Türkler: Hayri Efendi, Baytar Cemil, Van'daki Vali ve Kaymakam, Sofi, Melek Hatun(Alevi), Kadri Kaptan, Kaymakam, Tapucu, Mal Müdürü, Cafer, Ali Çavuş, Halis Usta, Kör Salih, Kavlakzade Hacı Remzi, İsmail Usta, Çolak Memet, Yüzbaşı, Çavuş, Jandarmalar, İbrahim Onbaşı, Cerrah Sait, Mahir Bey, Hasan Kaptan, Halil Rifat, Nişancı Veli'nin Karısı.

Yaşlarına göre kişileri şu şekilde sınıflandırabiliriz:

Gençler: Poyraz, Sabiha, Hatçe, Baytar Cemil, Kadri Kaptan, Zehra, Nesibe, Cafer, Hasan Kaptan, jandarmalar.

Orta Yaşlılar: Hüsmen, Van'daki Kaymakam ve Vali, Abdülvahap Bey, Kaymakam, Çorbacı Dimitri, Şerife Hatun, Kör Salih, İsmail Usta, Çolak Memet, Yüzbaşı, Çavuş, İbrahim Onbaşı, Halil Rifat.

Yaşlılar: Nişancı Veli, Hayri Efendi, Balıkçı Kirkor, Sofi, Vasili, Lena, Melek Hatun, Musa Kazım, Ali Çavuş, Hristo, Halis Usta, Şehmus Ağa, Dengbej Uso, Hace, Cerrah Sait, Mahir Bey, Selman Sami, Nişancı Veli'nin Karısı.

Romanda adaya gelen ailelerin çocuklarından bahsedilir ama çocuklar bu romanda ön planda değildir. Van'da savaş sırasında ailelerini kaybeden Yezidi ve Kürt çocuklarının aç kalıp, kasabalara saldırdıklarından söz edilir. Bu çocuklar, köylüler ve kasabalılar tarafından öldürülür.

Eğitim seviyelerine göre kişilere bakarsak romanda çok sayıda eğitimli kişi olduğu görülür.

Nüfus Müdürü Üzeyir Han, Mal Müdürü Abdülvahap Bey, Tapucu Talip, Kaymakam, Baytar Cemil, Van'daki Kaymakam ve Vali, Sofi, Poyraz, Zehra, Nesibe, Yüzbaşı, Cerrah Sait, Mahir Bey, Doktor Selman Sami ve Doktor Halil Rifat romandaki eğitimli kişilerdir. Selman Sami, Baytar Cemil, Sofi, Halil Rifat, Cerrah Sait, Mahir Bey, Balıkçı Kirkor romandaki aydın kişilerdir.

Kadınlar içinde sadece Zehra ve Nesibe eğitim görmüşlerdir. Yaşar Kemal'in romanlarında eğitimli kadınlara pek rastlanmaz. Musa Kazım kızlarını Amerikan okulunda okutmuştur.

Roman kişilerini sosyal durumlarına göre şu şekilde sınıflandırabiliriz:

Adadakiler: Poyraz, Vasili(balıkçı), Nişancı Veli(balıkçı), Kadri Kaptan(kaptan), Melek Hatun, Lena, Hüsmen(çiftçi), Sabiha, Hüsmen'in çocukları, Hatçe, Baytar Cemil(veteriner), Zehra, Musa Kazım(at yetiştiricisi), Nesibe, Ali Çavuş (kıyıdaki başka bir adadadır), Şehmus Usta, Şerife Hatun, Dengbej Uso, Hace, Hasan Kaptan, Doktor Selman Sami, Doktor Halil Rifat, Nişancı Veli'nin karısı.

Bürokratlar ve yöneticiler: Mal Müdürü, Abdülvahap Bey, Nüfus Müdürü Üzeyir Han, Tapucu Talip, Kaymakam, Yüzbaşı, Çavuş, jandarmalar, Hakim Mahir Bey,

Kasabalılar: Hayri Efendi, Cafer, Halis Usta, Kör Salih, Kavlakzade Hacı Remzi(eşraf), İsmail Usta, Çolak Memet, İbrahim Onbaşı, Cerrah Sait(doktor).

Baytar Cemil'in Van'da tanıdığı kişiler: Balıkçı Kirkor, Sofi, Van'daki Kaymakam ve Vali.

Adadan göç eden Rumlar: Çorbacı Dimitri Hristo, Aleko, Çorbacı Elia.

25. 3. Şahıs Kadrosu

25. 3. 1. Poyraz Musa

Birinci ciltte de yer Poyraz, adaya gelenleri dostça karşılar. Onların ihtiyaçlarını kendi parasıyla karşılar. Öldürdüğü Arap şeyhinin adamlarından biri olan Kerim adaya iki kez gelir. Her seferinde garip garip bakıp, hiç konuşmadan geri gider. Poyraz ona karşı dikkatli olmaya karar verir.

Adaya gelen Girit göçmenlerinden Musa Kazım'ın kızı Zehra'ya aşık olur. Zehra da Poyraz'a aşıktır.

Poyraz'ı sürekli takip eden adamlar vardır. Poyraz, onların Arap şeyhinin adamları olduğunu anlar.

25. 3. 2. Nişancı Veli

Açlıktan ölmek üzere iken adaya gelen kalabalık bir grubun içindedir. Adadakiler, onlara çok iyi bakar. Yaşlı biri olan Nişancı Veli, balıkçıdır. "Mavi kıvılcımlı yeşil gözleri kurnaz, sevinç içinde parlıyordu." (s.86)

Nişancı Veli, gençliğinda aşık olduğu Karadeniz'in dağ köylerinden birinden Sultan adlı bir kızla evlenir. Kasabada balıkçılık yaparken, teknesini satıp, Sultan'ın köyüne yerleşir. Üç oğulları olur. Savaş çıkınca on bir yıl askerde kalır. Eve döndüğünde oğulları büyümüştür. Üç tane torunu vardır. Oğulları da savaşa gider ve dönmezler. Sultan, oğullarının künyeleri geldiği halde onların öldüğüne inanmaz. O sırada Yunanistan'dan gelen göçmenler, onların köyüne yerleşir. Jandarma zoruyla köylerinden atılan Nişancı Veli ile Sultan torunlarını da alarak uzun süre Karadeniz'de dolaşırlar. Karınca Adası'nın bağlı olduğu kasabaya gelirler. Sultan köyüne geri döner. oğullarının geri döneceğine inanmaktadır. Nişancı Veli, torunlarıyla adada kalır. Karısını aramaya gitmez.

Adadakilerle çok iyi anlaşan, dost canlısı, sevimli biri insan oalan Nişancı, iyi bir balıkçıdır. Poyraz, ona kıyıdaki Rum köylerinden birinden mübadele nedeniyle göç eden Hristo adlı bir balıkçının teknesini alır. Teknenin tamiri sırasında Ali Çavuş'un adasında kalan Nişancı, Yunanistan'dan gelen ve korkudan

hiç dışarı çıkamayan göçmenlerin evlerine girerek hepsiyle dost olur. Hepsinin evlerinden dışarı çıkmalarını sağlar.

Kör Salih, kendisine Rum arkadaşı Aleko'dan emanet kalan tekneyi savaşta hayatını kurtaran, çocukluk arkadaşı Ali Çavuş'un ısrarlarına rağmen Baytar Cemil'e satmaz. Nişancı Veli, Kör Salih'ten tekneyi sadece bakışlarıyla alır. Kör Salih, onun gözlerinin efsunlu olduğunu söyler. Nişancı Veli'nin ikna edemeyeceği kimse yoktur.

25. 3. 3. Hüsmen

Yunanistan'dan gelen göçmenlerdendir. Karısı ve altı kızıyla adaya yerleşmeye gelir. Adadakiler onu çok iyi karşılar.

25. 3. 4. Sabiha

Hüsmen'in karısıdır. Adada diğer kadınlara her türlü işte yardımcı olur.

25. 3. 5. Hatçe

Nişancı Veli ile adaya gelen kalabalık grup içindedir. "Uzun boylu, iri mavi gözlü, yüzü gamzeli, uzun, kuğu boyunlu, kırmızı saçlı bir kadındı." (s.104)

Kocası Çanakale'de, kardeşleri ise çölde ölmüşlerdir. Hatçe, iki çocuğu ile dul kalmış, kimsesiz bir kadındır. Dikiş bildiği için Melek Hatun'a yardım eder.

25. 3. 6. Baytar Cemil

Vanlıdır. Savaş sırasında Ruslara esir düşer. Kurşun yarasından dolayı ayağı aksamaktadır. Ruslardan kurtulup Van'a babasını ve nişanlısını bulmaya gider ama harabeye dönen şehir bomboştur. Van'da yüzyıllar boyu barış içinde yaşayan Müslümanlar, Hristiyanlar, Asuriler, Yezidiler, Nasturiler, Ermeniler, Kürtler, Türkler şehri terk etmiş veya hepsi ölmüştür. Şehirde sadece Balıkçı Kirkor ile Sofi'yi bulur. İkisi buldukları yiyecekleri paylaşarak yaşamaktadırlar. Baytar Cemil, Van'dan ayrılıp yola devam eder. Yolda bir çukurda ölmek üzere olan çocukları görür. Savaş sırasında aileleri öldürülen Ermeni, Yezidi ve Kürt

çocukları aç kalmışlar, kalabalık gruplar halinde köyleri ve kasabaları talan etmişlerdir. Bunların çoğu girdikleri köylerdeki insanlar tarafından öldürülür. Çocuklar, ile köylüler arasında taşlı tüfekli savaşlar olur. Köylülerden de çocuklardan da çok ölen olur. Cemil, çukurdaki çocuklara yardım istemek içim kaymakama ve valiye gider. İkisi de bu çocukların ölmeleri gerektiğini söyler. Baytar yol üzerinde üç yüz kişilik bir çocuk grubu daha görür ve çukurdaki çocukları onlara da anlatır. Çocuklar, çukurdakilere yardım edeceklerini söylerler. Baytar Cemil, Karınca Adası'na gider. Adadakilerle mutlu bir yaşam sürmeye başlar. Kör Salih'ten Nişancı Veli'nin sayesinde bir tekne alarak balıkçılığa da bailar.

25. 3. 7. Vasili

Birinci ciltte de yer alan Vasili, adadaki herkes gibi yeni gelenlere yardımcı olur. Poyraz'ın peşinde olan Arap şeyhinin adamlarına karşı Poyraz'ı korumak için çalışır.

25. 3. 8. Lena

Birinci ciltte de yer alan Lena, Melek Hatun ile birlikte adaya gelen göçmenlerin yiyeceklerini ve giyeceklerini hazırlar. Adadaki herkes gibi o da uyum içinde çalışır. Nişancı Veli'ye karşı bir şeyler hissetmektedir.

25. 3. 9. Melek Hatun

Birinci ciltte de yer alan Melek Hatun, adaya gelen, aç ve çıplak göçmenlere, yiyecek ve giyecek hazırlar. Adadaki herkes gibi o da diğerlerine yardımcı olur."Melek Hatun hiç de yaşlı sayılmazdı. Boylu poslu, güzel, güleç yüzlü, sevgi dolu iri kara gözleriyle alımlıydı." (s.192) Melek Hatun, Alevidir. Bir Alevi dedesi olan Musa Kazım'a aşık olur.

25. 3. 10. Kadri Kaptan

Adaya gelen göçmenleri ücretsiz taşır. Her gün adadakilere yiyecek bulabilmek için balığa çıkar. Adadakilerin ihtiyaçlarını karşılamak için teknesiyle kasabaya gider.

25. 3. 11. Nermin

Hüsmen'in kızıdır. O da adadaki kadınlara yemek hazırlama konularında yardım eder.

25. 3. 12. Zehra

Musa Kazım'ın kızıdır. Poyraz ile aralarında bir aşk başlar. Genç ve güzeldir. Babası onu Amerikan okulunda okutmuştur.

25. 3. 13. Musa Kazım

Adaya gelen Girit göçmenlerindendir.Girit'in en ünlü at yetiştiricisidir. Girit'e geri dönebileceklerini umut eder. Kızı Zehra'yı Poyraz'a yakıştırır.

Musa Kazım, Alevi dedesidir. Bir Alevi olan Melek Hatun ile aralarında bir aşk başlar.

Musa Kazım, çiftliksiz yaşayamayacağını söyleyerek Poyraz'dan bir çiftlik ister. Bakmaya gittikleri çiftliğe Kavlakzade tarafından el konulduğunu görürler. Musa Kazım, mübadele ile yer değiştirenlerin bir daha asla eski yurtlarına dönemeyeceklerini öğrenince çok üzülür.

25. 3. 14. Nesibe

Musa Kazım'ın küçük kızıdır. O da adadki kadınlara yemek konusunda yardımcı olur. Ablası gibi kolejde okumuştur.

25. 3. 15. Şehmus Ağa

Adaya son gelen yaşlı biridir. Koyu bir Kürt ağzıyla konuşur. İki oğluyla adaya gelmiş bir asker kaçağıdır. Şehmus Ağa'nın eşi, ada korkusundan kasabada kalmıştır. Onu kasabadan alıp, adaya gtirirler.

Şehmus Ağa, hayatı boyunca askerlik yapmıştır. Sık sık askerden kaçtığı için askerliği yeniden başlatılır. Her askerden kaçıp karısının yanına gelişinde Şehmus ağa'nın bir çocuğu olur. Her seferinde onu bulup tekrar askere alırlar. Adada onu bulmayacaklarını düşünmektedir. Şehmus Ağa, üç oğlunu askere aldıklarında onlara askerden kaçmalarını öğütler. Oğulları onu dinlmedikleri için Rus cephesinde donarak ölürler.

25. 3. 16. Şerife Hatun

Şehmus'un karısıdır. Geliye Botan Emirliğinin en büyük kilim ustasıdır.

25. 3. 17. Dengbej Uso

Adaya ailesiyle gelen aç ve çıplak bir destancıdır. Adadakiler, onları da aralarına alırlar. Destanlarını Kürtçe söyler. Arada Türkçe söylediği de olur. "Bir hak aşığı, beylerden, paşalardan daha çok hürmet görür. (...) Uso bir hak aşığıdır. Hak aşıkları yalan söylemez, riya, kötülük bilmezler. Çok yüreklidirler. Gözlerini daldan budaktan esirgemezler. Bu adama güvenilir, çok da onurlu bir kişi. Böyle bir kişi incitmeye gelmez." (s.310) Uso, adalılara geceler boyu süren destanlar anlatır.

25. 3. 18. Hace

Uso'nun karısıdır. O da adadaki kadınlara her işte yardım eder.

25. 3. 19. Hasan Kaptan

Adaya en son gelenlerdendir. Asker kaçağıdır. Dağa kaçan asker kaçaklarının yakalandığını görünce o da denize çıkar. Bu şekilde savaştan kurtulmayı başarır. O da adaya yerleşir.

25. 3. 20. Selman Sami

Çanakkale Savaşı'ndan sonra malülen emekli olmuştur. Savaş sırasında Karınca Adası'ndaki kilisede yaralılara bakmıştır. Adayı unutamadığı için tekrar dönüp adaya yerleşmeye karar verir.

Doktor Selman Sami'nin soyu Kafkas sürgünlerindendir. İstanbul'da doğup, büyümüş, doktor olmuştur. Uzmanlığını da Fransa'da yapmıştır. Hala Kafkasya'ya özlem duymaktadır.

25. 3. 21. Doktor Halil Rifat

Doktor Selman Sami gibi o da Çanakkale'den sonra malülen emekli olmuştur. Çanakkale Savaşı'nda Karınca Adası'nın hastahane haline getirilen kilisesinde Selman Sami ile yaralı askerlere bakmıştır. Bu nedenle o da adaya yerleşir.

25. 3. 22. Halis Usta

Ali Çavuş'un tanıdığı bir gemi ustasıdır. Nişancı'nın gemisini de tamir eder. Neşeli, dost canlısı biridir. Nişancı'dan para almadan tekneyi tamir eder.

25. 3. 23. Kör Salih

Çanakkale'de bir gözünü kaybetmiştir. Ali Çavuş'un yakın arkadaşıdır. Çanakkale'de Kör Salih'in hayatını Ali Çavuş kurtarmıştır. Kör Salih'in kör

kaldığından beri yüzü hiç gülmez. Ali Çavuş, Baytar Cemil için Kör Cemal'e Aleko'nun bıraktığı tekneyi ister. Kör Cemal, çok inatçıdır. Aleko'nun mutlaka geri döneceğini söyler ve kendisine bırakılan emanete hıyanet etmez. Kendi teknesini para almadan vermeyi teklif eder ama Aleko'nun teknesini vermez. Birkaç gün sonra gelen Nişnacı'ya tekneyi vermeyi kabul eder. Nişancı'nın ikna yeteneğine herkes şaşar.

25. 3. 24. İsmail Usta

Kör Salih'in tanıdığı seyistir. Göç eden Rumlardan Çorbacı Elia'nın kahyasıdır. Elia göç edince çiftliğini İsmail Usta'ya emanet eder. İsmail Usta, emanet edilen çiftliğe gözü gibi bakarken Kavlakzade çiftliğin kendisine ait olduğunu söyleyerek Elia'nın konağını yıktırır. Kendisine karşı çıkan İsmail Usta'yı da jandarmalara dövdürür. İsmail Usta'nın elinden bir şey gelmez.İsmail Usta, Gelibolu'da savaştığı halde Kavlakzade'nin adamı olan Yüzbaşı tarafından asker kaçağı olmakla suçlanır. Rumlarla dost olduğu için ona casus derler. Elia'nın çiftliğindeki atları satıp elde ettiği parayı getirmelerini isterler. İsmail Usta, o paranın Elia'nın olduğunu söyleyerek parayı vermez. Yüzbaşı onu jandarmalara dövdürür. Öldüğünü zannederek İsmail Usta'yı bir çukura atarlar. Cepheden arkadaşı İbrahim Onbaşı tarafından o çukurda bulunan İsmail Usta, Hayri Efendi'nin evinde Cerrah Sait tarafından kurtarılır. İsmail Usta, Gelibolu'da Hayri Usta'nın iki oğlu ile birlikte savaşmıştır. Hayri Efendi'nin ölen oğullarını mezar kazarak gömer ve mezar taşlarına da adlarını yazar. Bu nedenle Hayri Efendi'nin ona karşı minnet borcu vardır.

25. 3. 25. Çolak Memet

Kör Salih'in cepheden arkadaşıdır. Ekmek parası için Kavlakzade'ye amelelik yapar. Elia'nın konağının yıkılmasında çalışır. İsmail Usta'nın jandarmalar tarafından dövüldüğünü gören Kör Salih, Kavlakzade'yi vurmak için geldiğinde ona Çolak Memet engel olur. Çolak Memet, savaşta canını ortaya

koyup, kolunu kaybettikten sonra Kavlakzade için amelelik yapmaktan dolayı çok üzgündür.

25. 3. 26. İbrahim Onbaşı

Gelibolu'da İsmail Usta ile savaşmıştır. İsmail Usta'yı jandarmaların attıkları çukurda bulur ve onu Hayri Efendi'ye götürür. İsmail Usta'nın hayatını kurtarır.

25. 3. 27. Cafer

Cafer, Çorbacı Dimitri'ni dükkanında çalışır. Dimitri, dükkanı kendisine emanet etmiş, savaştan sonra döneceğini söylemiştir. Cafer, Dimitri'nin söylediği gibi kazandığı paranın içinden maaşını alır. Paranın kalanını Dimitri için güvenli bir yerde saklar. Maaşını artırmayı bile düşünmez. Dimitri'nin bir gün geleceğini düşünmektedir. Poyraz Musa, adadakiler için alışverişi onun dükkanından yapar.

25. 3. 28. Ali Çavuş

Kıyıdaki Rum köylerinden birindendir. Çanakkale'de bir bacağını kaybetmiştir. Tahta bacaklıdır. Çanakkale'den bir bacağı eksik gelince dünyaya küser. Onu bu küskünlüğünden en yakın arkadaşı olan Hristo kurtarır. Hristo, mübadele nedeniyle adadan ayrılınca her şeyini Ali Çavuş'a bırakır. Rumlar adadan ayrıldıktan sonra adaya gelen göçmenler evlerine kapanıp, hiç dışarı çıkmazlar. Adadakilerin getirdiği yemekleri bile yemezler. Onlar da dünyaya küsmüşlerdir.

Ali Çavuş, Poyraz ve Nişancı Veli'ye her türlü yardımı yapar. Onlarla dost olurlar. Ali Çavuş'un hem çocukluk hem de askerlik arkadaşı Kör Salih, Aleko'nun kendisine emanet ettiği tekneyi Ali Çavuş'un ısrarlarına rağmen Baytar Cemil'e vermez. Ali Çavuş, Çanakkale'de hayatını kurtardığı Kör Salih'e çok kızar. Kör Salih'in Nişancı Veli'ye tekneyi vermesine ise daha çok kızar. Daha sonra arkadaşını affeder.

25. 3. 29. Hayri Efendi

Kasabadaki dükkan sahibidir. Oğullarını Çanakkale'de kaybetmiştir. Adaya gelen aç ve çıplak insanlara giyecek alan Poyraz'a indirim yapar. Nişancı Veli'ye alınan ayakkabının da parasını almaz. İyi niyetli, üzüntülü bir insandır. Adadaki göçmenlere maddi manevi her türlü yardımda bulunur.

25. 3. 30. Kavlakzade Hacı Remzi

Birinci ciltte de yer alan kişilerdendir. Olumsuz bir kişiliktir. Çıkarcı ve bencil bir insandır. Irkçıdır. Rum düşmanıdır. Adadaki kiliseyi, okulu ve çorbacıların köşklerini alır. Kiliseyi yıktıracağını söyler. "Bize ihanet eden Rumların namı nişanı kalmasın. Bu kilise kalırsa onlar geri gelirler, işte kilisemiz derler, seni de beni de bu adadan, bu topraklardan Orta Asya'ya, geldiğimiz yerlere sürerler. Bu kiliseyi, elime geçen bütün kiliseleri yıkacağım." (s.277) diyen Kavlakzade ırkçı bir insan olduğunu gösterir.

Kavlakzade, mektep ile iki muallim evini Poyraz'dan korkusundan ona satmaya razı olur. Kiliseyi de köşkleri de yıktırır. Hacı Remzi, Şark cephesinde çarpışmış bir gazi olduğunu söyler ama aslında asker kaçağıdır. Kendisine Halk Fırkası'nın kasaba reisliği teklif edilmiştir.

Kavlakzade, Elia adlı Rum'un İsmail Usta'ya bıraktığı çiftliğin kendisinin tapulu malı olduğunu söyleyerek Elia'nın konağını yıktırır. Kendisine engel olmak isteyen savaş gazisi İsmail Usta'yı adamı olan Yüzbaşı'ya dövdürür. İsmail Usta'yı Rumlarla dost olduğu için casuslukla suçlar. İsmail Usta, çiftliğin atlarını satmış, parayı da Elia dönünce vermek için saklamıştır. Kavlakzade ondan bu parayı da ister. Vermeyince de İsmail Usta'yı jandarmalara öldüresiye dövdürür.

Kavlakzade'nin elinde tezkeresi olmasına rağmen, herkes onun asker kaçağı olduğunu, Yunanlılara casusluk yaptığını bilir. Savaştan sonra kahraman ilan edilmiştir. O da bundan faydalanıp, siyasete atılmış ve Rumlardan kalan her şeyi talan etmeye başlamıştır. Poyraz'ın düşmanı olna kişilerle de ilişkisi olduğu anlaşılmaktadır.

25. 3. 31. Abdülvahap Bey

Adadaki aç ve çıplak göçmenlere her türlü yardımda bulunur. Kasabanın mal müdürüdür.

25. 3. 32. Üzeyir Han

Üzeyir Han, adaya gelen aç ve çıplak göçmenlerin durumuna üzülür. Onlara her türlü yardımda bulunur. Kasabanın nüfus müdürüdür.

25. 3. 33. Kaymakam

Adadaki aç ve çıplak göçmenlere yardımcı olur. İskan komisyonunu toplayıp, göçmenlere para yardımında bulunulmasını sağlar.

25. 3. 34. Tapucu Talip

Kasabanın tapucusudur. Bu ciltte pek adı geçmez. Onun adadaki göçmenlere tapu konusunda yardımcı olduğu anlaşılmaktadır.

25. 3. 35. Cerrah Sait

Kasabanın doktorudur. Eczanelerin ilaçlarına güvenemediği için topladığı çiçeklerle ve otlarla kendi ilaçlarını kendi yapar. Jandarmaların öldüresiye dövdükleri İsmail Usta'yı o iyileştirir.

25. 3. 36. Mahir Bey

Kasabaya yeni tayin edilen hakimdir. Görmüş geçirmiş, savaşta yaralanmış, konuşkan, biridir. Lafını esirgemeyen Mahir Bey, İstiklal Mahkemeleri ile alay eder. Daha yüksek mevkilerde olacakken muhalif tavırları nedeniyle kasaba hakimi olarak kalır.

25. 3. 37. Yüzbaşı

Kavlakzade'nin adamıdır. Elia'nın çiftliğinin kahyası İsmail Usta'dan sattığı atların parasını ister. İsmail Usta, paranın Elia'ya ait olduğunu söyleyerek parayı vermez. Yüzbaşı onu jandarmalara dövdürür. Öldüğünü zannederek İsmail Usta'yı bir çukura attırır.

25. 3. 38. Jandarmalar

Yüzbaşı'nın dövmelerini istediği herkesi öldüresiye döverler. Yaşar Kemal'in romanlarındaki bütün jandarmalar, masum ama güçsüz insanları döven tiplerdir.

25. 3. 39. Çavuş

Yüzbaşı'nın emrinde İsmail Usta'yı öldüresiye dövenlerdendir.

25. 3. 40. Van'daki Kaymakam

Baytar Cemil, Van'dan dönerken yolda bir çukurda ölmek üzere olan pek çok çocuk görür. Kaymakam'dan çocuklar için yardım ister. Kaymakam, yaşlı ve pos bıyıklıdır. Cemil'e o çocukların Ermeni, Kürt ve Yezidi olduklarını; köyleri, kasabaları yıkıp, talan ettiklerini ve katledilmeleri gerektiğini söyler.

25. 3. 41. Van'daki Vali

Baytar Cemil'e çukurda ölmek üzere olan çocukların ölmelerinin daha iyi olduğunu söyler. Kaymakam ile çocukların ölmeleri gerektiği konusunda aynı fikirdedir.

25. 3. 42. Balıkçı Kirkor

"Balıkçı Kirkor Van'ın ünlü kişilerindendi. Onu herkes tanırdı. Yüreği sevgiyle, dostlukla doluydu. Kalenin kayalıklarında en iyi kavalı, meyi o çalar, aşağıda da halay başı olurdu. Abdale Zeyniki, Fakiye Teyran'ı en güzel o çalar, o

söylerdi. Sesi Allah vergisiydi." (s.152) Baytar Cemil, savaş sırasında gittği Van'da sadece Balıkçı Kirkor ile Sofi'yi görür. Şehirde onlardan başka kimse kalmamıştır.

25. 3. 43. Sofi

Bir harabeye dönen ve hiç kimsenin kalmadığı Van'da Balıkçı Kirkor ile kalırlar. Buldukları yiyecekleri paylaşarak yaşarlar. Van'da farklı dinden ve milliyetten iki insanın barış içinde yaşayabileceğini gösterirler. Sofi, çok güzel ney çalar.

25. 3. 44. Yani

Kasabada değirmenci iken savaşın başlamasıyla kasabadan ayrılan Rumlardandır.

25. 3. 45. Çorbacı Dimitri

Karınca Adası'nda ve kasabada dükkanları olan, zengin bir Rum tüccar alilesindendir. Savaş başlayınca dükkanını yanında çalışan Cafer 'e bırakır. Cafer'e dükkanı eskisi gibi işletmesini, kazandığı paradan maaşını alıp, paranın kalanını güvenli bir yere saklamasını söyler. Savaş bittikten sonra geri döneceğini düşünmektedir. Dimitri'nin dükkanı bir Türke emanet etmesi dükkanda çalışan Rumları kızdırır. Rumlar, dükkandan ayrılırlar.

25. 3. 46. Hristo

Ali Çavuş'un yakın arkadaşıdır. Kıyıdaki Rum köylerinden birinde balıkçılık yapar. Çanakkale'de sol kolunu kaybetmiş, köye dönünce balıkçılığa devam etmiştir. Çok sevdiği turuncu teknesine aşıktır. Bu nedenle onunla balığa çıkmaz. Başkalarının tekneleriyle balığa çıkar. Ali Çavuş'u bacağını kaybetmesinden dolayı düştüğü bunalımdan o kurtarır. Mübadele nedeniyle adadan ayrılırken her şeyini Ali Çavuş'a bırakır. Teknesini iyi bir balıkçıya para almadan vermesini ister. Ali Çavuş, tekneyi Nişancı Veli'ye verir

26. BİR ADA HİKAYESİ III[64]

TANYERİ HOROZLARI

2002'de yayımlanan kitapta çeşitli yerlerden adaya gelen insanların adayı yeni bir yurt haline getirme çabaları ve uyum içinde yaşamaları anlatılır. Serinin son kitabı henüz yayımlanmamıştır.

26. 1. Romanın Özeti

Karınca Adası'nın sakinleri huzurlu ve mutlu yaşantılarına devam etmektedirler. Arap şeyhinin Poyraz'ı öldürmesi için gönderdiği Süleyman adlı Çerkes adaya gelir. Adadakilerin dostça davranışları ile karşılaşır ve Poyraz'ı öldürmekten vazgeçer. Poyraz'a yardım etmek içim şeyhin kral olmak üzere olan Emir Selahaddin ve Poyraz'ı öldürtmeye çalıştığını Emir'e söylemek için yola düşer.

Musa Kazım, vatanı olarak gördüğü Girit'e dönmenin yollarını aramaktadır. Poyraz Musa, onu Urfa'daki komutanının yanına götürür. Komutan, onları çok iyi karşılar ama Musa Kazım'ın Girit'e dönmek istemesine çok kızar. Musa Kazım'ı vatan hainliği ile suçlar. Poyraz'ı da böyle bir adamı yanına getirdiği için madalyasını geri almakla tehdit eder. Musa Kazım, bunun üzerine İstanbul'da okurken yakın arkadşı olan Sait Rahmi'ye gider. Sait Rahmi, babasının yerine mebus olacaktır. Musa Kazım ile Poyraz'ı arkadaşı olan Yunan sefirinin yanına götürür. Yunan sefiri, Musa Kazım gibi Yunanistan'da çok tanınan bir Türk'ü geri göndermenin zor olduğunu ama elinden geleni yapacağını söyler.

Adaya Poyraz'ı arayan beş kişi gelir. Onlar da şeyhin adamlarıdır. O sırada adada Poyraz yoktur. Adadakiler, o civarda Abbas diye birinin bulunmadığını söyleyerek adamları başlarından savarlar.

---

[64] Alıntılar romanın Adam Yayınları'ndan çıkan 2002 tarihli 2. baskısından yapılmıştır.

Adaya birinci ciltte adayı görmeye gelen ama beğenmeyen Hançerli Efe de yerleşir. Asker kaçağı olan Hasan, yakalanacağından korktuğu için kaçar bulunup adaya getirildikten sonra insanların kendisine çok iyi davranmasıyla korkusundan kurtulur.

Musa Kazım, hala Girit'e dönmek istemektedir. Bir yandan da at yetiştirmeye devam edebilmek için Arsen Usta'ya bir konak ve bir çiftlik yaptırır.

Hançerli Efe, adadan bir ev almış, karısı ve çocuklarıyla oraya yerleşmiştir. Hançerli Efe, adadaki şeftaliyi, inciri ve narı Şükrü Efendi adlı toptancıya satmaya karar verir. Bunun sonucunda kazanılan paradan kendine düşen payın da ada halkına dağıtılmasını ister.

Musa Kazım, Bir türlü Girit'e dönmesinin imkansız olduğunu anlamaz. Yunanistan'dan gelen bir mektupla tekrar umutlanır. Yunanlı bir general olan arkadaşı savaş kaybedilince hapse atılmıştır. Musa Kazım, arkadaşının hapisten çıktıktan sonra kendisini Girit'e aldıracağını düşünmektedir.

Adaya yeni gelen Karadenizli göçmen grubundan Uzun Aziz, Salman Sami'nin yanında çalışan Emine ile aynı köydendir. Emine ile konuşmaya çalışan Aziz, Emine'nin kendisini tanımazlıktan gelmesi üzerine Emine ile Halil Rıfat'ın yanında çalışna Esme'nin aileleri arasında yıllardır devam eden bir kan davası olduğunu herkese söyler. Emine ile Esme, kocaları şehit olunca oğullarının kan davasını duyup birbirlerini öldürmelerini engellemek için bu adaya gelmişlerdir. Uzun Aziz yüzünden oğullarının kan davasını öğrenmelerinden korkarlar ve adadan ayrılmaya karar verirler. Salman Sami ile Nişancı Veli, Uzun Aziz ile konuşarak, onun bu konuda konuşmasını engellerler. Uzun Aziz, Emine'nin oğlu Cemal ile Esme'nin oğlu Hamdi'ye babalarının çok iyi dost olduklarını ve birbirlerine sarılarak şehit düştüklerini anlatır. Çocuklar, buna inanırlar ve iyi birer dost olurlar.

Adaya daha önce gelen ve konuşmadan geri giden Kerim, yanında Peri adlı genç bir kızla geri döner. Göçmenlerle birlikte adaya yerleşmek için geldiklerini söyler. Nişancı Veli, onları Kavlakzade'nin aday yerleştirdiğini düşünmektedir.

Kerm ile Peri, adadakilerin arasında yaşamaya başlarlar. Kendilerini adakilere kabul ettirdikten sonra Poyraz'ı öldürmeyi planlarlar.

Uzun Aziz ve Karaca Elif ile adaya gelen Anadolu göçmenleri daha önce hiç üzüm yemedikleri için adanın malı olan üzüm bağlarını talan ederler. Üzümler, Şükrü Efendi'ye satılacaktır. Anadolu göçmenleri yaptıklarından dolayı özür dilerler. Salman Sami ve diğerleri onların yaptıklarını anlayışla karşılarlar.

Adada bir okul hazırlanır. Adaya yerleşenlerin çocukları okul açmak için yeterlidir. Sıtkı Bey, okula öğretmen olarak gönderilir. Doktorlar da öğretmenlik yapacaklardır.

Kış başlayıca adadakilerin odunları biter. Hızarcı'dan ağaç kesmesini isterler. Hızarcı, uğrusuzluk getireceğini düşündüğünden ağaç kesmez. Hızarını da kimseye vermez. Bunun üzerine Arsen'den alınan baltalarla Haydar'ın önderliğinde çamlıktaki ağaçlar kesilir. Çamlar bitince zeytin ağaçları da kesilmeye abşlanır. Adada herkes birbirine yardımcı olur, kardeşlik ve barı içinde yaşamaya başlarlar.

26. 2. Romanın Şahıs Kadrosuna Toplu Bir Bakış

Romanın kalabalık bir kadrosu vardır. Birinci ve ikinci ciltte yer alan kişilere bu ciltte yenileri eklenir. Poyraz, Musa Kazım, Salman Sami, Zehra, Lena, bu ciltte ön planda yer alan kişilerdir.

Romandaki kadınların sayısı erkeklere oranla azdır. Zehra, Nesibe, Lena, Melek Hatun, Şerife, Sultan, Zarife, Emine, Fatma, Esme, Emine(Salman Sami'nin yanında çalışan), Esme, Peri, Karaca Elif romanda yer alan kadınlardır. Karaca Elif, Lena ve Sultan güçlü kişilikli yaşlı kadınlardandır. Zehra ve Nesibe ise Yaşar Kemal'in romanlarında pek rastlanmayan eğitimli kadınlardandır.

Erkekler: Poyraz, Musa Kazım, Vasili, Süleyman, Emir Selahaddin, Kumandan, Yüzbaşı, Sait Rahmi, Yunan Sefiri, Hasan, İshak Bey, Hançerli Efe, Miralay, Kadri Kaptan, Baytar Cemil, Doktor Salman Sami, Doktor Halil Rifat, Lefteris, Enver Paşa, Üzeyir Han, Abdülvahap Bey, Arsen Usta, Sami, Osman, Nişancı Veli, Hayri Efendi, Cafer, Ahmet, Ali Çavuş, Şehmus Ağa, Uso, Şükrü

Efendi, Hüsmen, Uzun Aziz, Cemal, Hamdi, Osman Çavuş, Salih, Hızarcı, Haydar, Sıtkı, Kerim, Kavlakzade Hacı Remzi.

Romandaki olumsuz kişiler asker kaçağı olduğu halde çeşitli hilelerle kendini kahraman ilan ettiren, Halk Fırkası'ndan mebus olan Kavlakzade Remzi, Musa Kazım'ı hain olarak değerlendiren Kumandan, Poyraz'ı öldürmeye gelen Kerim ve Peri olmak üzere sadece dört kişidir. Bunun dışındaki tüm kişiler olumludur.

İyiler: Poyraz, Musa Kazım, Vasili, Süleyman, Emir Selahaddin, Yüzbaşı, Sait Rahmi, Yunan Sefiri, Hasan, İshak Bey, Hançerli Efe, Miralay, Kadri Kaptan, Baytar Cemil, Doktor Salman Sami, Doktor Halil Rifat, Lefteris, Enver Paşa, Üzeyir Han, Abdülvahap Bey, Arsen Usta, Sami, Osman, Nişancı Veli, Hayri Efendi, Cafer, Ahmet, Ali Çavuş, Şehmus Ağa, Uso, Şükrü Efendi, Hüsmen, Uzun Aziz, Cemal, Hamdi, Osman Çavuş, Salih, Hızarcı, Haydar, Sıtkı, Zehra, Nesibe, Lena, Melek Hatun, Şerife, Sultan, Zarife, Emine, Fatma, Esme, Emine(Salman Sami'nin yanında çalışan), Esme, Karaca Elif.

Yaşlarına göre kişileri şu şekilde sınıflandırabiliriz:

Gençler: Poyraz, Zehra, Nesibe, Süleyman, Yüzbaşı, Hasan, Hançerli Efe, Kadri Kaptan, Baytar Cemil, Sami, Osman, Cafer, Ahmet, Emine, Esme, Peri, Sıtkı, Kerim.

Çocuklar: Cemal, Hamdi, adaya gelen diğer göçmenlerin çocukları.

Orta yaşlılar:Vasil, Kumandan, Yunan Sefiri, İshak Bey, Meleke Hatun, Halil Rifat, Abdülvahap Bey, Arsen Usta, Ali Çavuş, Şerife, Şehmus, Uso, Hüsmen, Kavlakzade Hacı Remzi.

Yaşlılar: Musa Kazım, Lena, Emir Selahaddin, Sait Rahmi, Miralay, Salman Sami, Üzeyir Han, Sultan, Zarife, Emine, Fatma, Nişancı Veli, Hayri Efendi, Şükrü Efendi, Uzun Aziz, Osman Çavuş, Karaca Elif, Salih, Hızarcı.

Milliyetlerine göre kişileri şu şekilde sınıflandırabiliriz:

Rumlar: Lena, Vasili, Yunan Sefiri, Lefteris.

Çerkesler: Poyraz, Süleyman, Kerim, Peri.

Yunanistan göçmenleri: Musa Kazım, Zehra, Nesibe, Hüsmen.

Anadolu Göçmenleri: Karaca Elif, Osman Çavuş.

Karadeniz Göçmenleri: Nişancı Veli, Sultan, Emine, Esme, Cemal, Hamdi, Uzun Aziz.

Kürtler: Uso, Şehmus Ağa, Şerife.

Ermeniler: Arsen Usta.

Araplar: Emir Selahaddin, Şeyh.

Türkler: Kumandan, Yüzbaşı, Sait Rahmi, Hasan, İshak Bey, Hançerli Efe, Miralay, Melek Hatun, Kadri Kaptan, Baytar Cemil, Doktor Salman Sami, Doktor Halil Rifat, Enver Paşa, Abdülvahap Bey, Sami, Zarife, Eminr, Fatma,Osman, Hayri Efendi, Cafer, Ahmet, Ali Çavuş, Şükrü Efendi, Salih, Hızarcı, Haydar, Sıtkı.

Çeçen:Üzeyir Han.

Romandaki eğitimli kişiler Yaşar Kemal'in diğer romanlarına göre daha fazladır. Poyraz, Musa Kazım(İstanbul'da yüksek tahsil yapmıştır), Zehra, Nesibe(ikisi de İngiliz okulunda okumuşlardır), Emir Selahaddin, Kumandan, Yüzbaşı, Sait Rahmi, Yunan Sefiri, İshak Bey, Miralay, Baytar Cemil, Doktor Salman Sami, Doktor Halil Rifat, Enver Paşa, Üzeyir Han, Abdülvahap Bey, Hayri Efendi, Şükrü Efendi romandaki eğitimli kişilerdir. Musa Kazım, Sait Rahmi, Yunan Sefiri, Doktor Salman Sami, Doktor Halil Rifat, Baytar Cemil romandaki aydınlardır.

Roman kişilerini adadakiler, kasabalılar ve bürokratlar olmak üzere üç gruba ayırabiliriz.

26. 3. Şahıs Kadrosu

26. 3. 1. Poyraz

Poyraz, adadakilere yardımcı olarak hayatına devam eder. Zehra ile aralarındaki aşk da büyür. Poyraz, savaş sırasında Yezidi kadınlarının göğüslerinin kesilerek öldürüldüğünü görmüş, bir şey yapamadığı için utanç duymaktadır. Zehra'nın ısrarları üzerine bu olayı Zehra'ya anlatır. Zehra, bunun onun suçu olmadığını söylediğinde rahatlar. Poyraz, bu olayı adadaki herkese anlatır. Bu

şekilde gördüğü hayallerden kurtulur. Poyraz'ı öldürmek için şeyhin adamlarından sık sık aday gelip gidenler olur. En son adaya yanında Peri adlı bir kızla gelen Kerim, Poyraz'ı öldürmeye niyetlidir. Poyraz, onlara kaşı dikkatlidir.

26. 3. 2. Musa Kasım

Musa Kazım, hala Girit'e bir gün döneceğine inanmaktadır. Bir yandan da Arsen Usta'ya bir konak ve çiftlik yaptırarak At yetiştiriciliğine devam etmeyi düşünür. Girit'e geri dönmeden kızlarının çeyiz sandıklarını açmalarına izin vermez. İstanbul'daki arkadaşı Sait Rahmi, Musa Kazım'ın Girit'e gönderilmesini arkadaşlarından istemiş, bu nedenle mebusluktan olmuştur. Yunanistan sefiri ise görevinden alınmıştır. Musa Kazım, Yunanlı bir general olan eski bir arkadaşından mektup alır ve onun Kurtuluş Savaşı'nda başarısız olduğu için hapse atıldığını öğrenir. Musa Kazım, hala arkadaşının hapisten çıktıktan sonra kendisini Girit'e aldıracağını zanneder.

26. 3. 3. Lena

Adadakilere yemek yaparak, yeni gelenlere yardımcı olarak yaşamaya devam etmektedir. Savaşta ölen oğullarının Mustafa Kemal Paşa'nın yanında olduklarını zannetmektedir. Ölmeden oğullarını son bir kez daha görmek ister.

26. 3. 4.Vasili

Vasili, adada balık tutup, göçmenlere yardımcı olmaya devam eder.

26. 3. 5. Zehra

Zehra ile Poyraz'ın aşkları büyür. Zehra, Poyraz'ın bir sıkıntısı olduğunu bilir ama ne olduğunu anlayamaz. Babasının Girit'e mutlaka geri döneceğini bildiği için Poyraz'la evlenemeyeceklerini düşünür. Zehra, Poyraz'a kendisine derdini anlatmasını ösyler. Poyraz, savaş sırasında Yezidi kızlarının göğüsleri kesilerek öldürüldüklerini gördüğünü ama hiçbir şey yapamadığını, bu nedenle utanç duyduğunu söyler. Zehra, bunun Poyraz'ın suçu olmadığını anlatır. Poyraz'a

İngiliz okulunda kendilerine nasıl çocuk yapılmayacağının öğretildiğini, isterlerse kimsenin haberi olmadan ilişkilerinin devam edebileceğini söyler.

26. 3. 6. Nesibe

Musa Kazım'ın küçük kızıdır. Ablası ve babasıyla mutlu bir şekilde adada yaşamaya devam eder.

26. 3. 7. Hasan

Asker kaçağıdır. Kendisini yakalayıp asacaklarından çok korkar. Bu nedenle yılardır kaçmaktedir. Adadaki doktorlardan da korkar ve kaçar. Bulunup adaya getirildikten sonra adadakilerin sevgisi ve ilgisi ile korkudan kurtulur. Kendisine bir tezkere alınır.

26. 3. 8. Melek Hatun

Melek Hatun, Musa Kazım'a aşıktır ama aşkını itiraf etmesi mümkün değildir. Melek Hatun, adaki kadınlarla birlikte yemek yapıp, dikiş dikerek vakit geçirir.

26. 3. 9. Kadri Kaptan

Kadri Kaptan, adalıların kasaba ile ulaşımını sağlar. Diğerleriyle yardımlaşarak yaşamını sürdürür.

26. 3. 10. Baytar Cemil

Baytar Cemil, balıkçılığa başlar.

26. 3. 11. Doktor Salman Sami

Adada Halil Rifat ile birlikte bir okul açma çalışmalarına başlar. Okul açılır. Valinin gönderdiği öğretmen ile birlikte Salman Sami ve Halil Rifat öğretmenlik yapacaktır. Salman Sami, iyi niyetli babacan, çabuk sinirlenen, otoriter bridir.

26. 3. 12. Doktor Halil Rifat

Salman Sami ile adada açılan okulda öğretmenlik yapar.

26. 3. 13. Hançerli Efe

Birinci ciltte adaya yerleşmek için gelir ama adayı küçük bulduğu için geri döner. Hançerli Efe, Topal Binbaşı'nın kendisine adadan ev aldığını söyler. O da adaya yerleşir. Hala efe kıyafetleri giymektedir. Karısı ve çocuklarıyla adada satın aldığı evde yaşayan Hançerli Efe'nin bir zanaatı olmadığı için adada ne yapacağını bilemez. Daha sonra adadaki şeftalileri satmaya karar verir. Hayri Efendi'nin arkadaşı olan Şükrü Bey'e şeftalileri ağaçta iken satacaktır. Adadaki şeftaliler, incirler, zeytinler, narlar, satılacak ve para ada halkı arasında paylaştırılacaktır.

26. 3. 14. Hızarcı

Hızarcı adadakilerin odunları bittiğinde ağaç kesmeyi kabul etmez. Kendisi de çocukları ve karısıyla soğuktan donar ama kimse onu ağaç kesmeye ikna edemez. Gençliğinde ağaç keserken bir ak sakallı dedenin kendilerini yaş ağaç kesmemesi için uyardığını anlatır. Uyarılara dikkat etmeyen Hızarcı, ağaç kesmeye devam eder. Bunun sonucunda ailesinden pek çok kişiyi savaşta kaybettiğine inanan Hızarcı, ağaç kesmeyi bırakmıştır. Hızarcı, adalılara ağaç kesmeleri için hızarını da vermez.

26. 3. 15. Haydar

Kış gelip, adadakilerin odunları bitince, Hızarcı, uğursuzluk getireceğine inandığından ağaç kesmez. Hızarını da kimseye vermez. Bunun üzerine Arsen'den balta alan Haydar, ağaçları keser. Haydar, çamlıktaki ağaçlar bitince çok üzülerek zeytin ağacı da kesmek zorunda kalır.

26. 3. 16. Peri

Poyraz'ı öldürmeye gelen Kerim'in yanında gelmiştir. Kerim'le birlikte Poyraz'ı nasıl öldüreceklerini planlarlar. Peri, adadakilerin arasına karışır ve dikkat çekmeden onlarla yakınlık kurar.

26. 3. 17. Sıtkı

Adada açılacak okula gönderilen öğretmendir. Kendisi hakkında pek bilgi verilmez.

26. 3. 18. Süleyman

Şeyhin Poyraz'ı öldürmesi için gönderdiği adamlardan biridir. Süleyman da Poyraz gibi Çerkestir. Gençtir. Çanakkale'de savaşmıştır. Poyraz'la tanıştıktan sonra onu öldürmekten vazgeçer. Yakında kral olacak olan Emir Selahaddin'e şeyhin Poyraz'ı ve kendisini öldürtmek istediğini söylemek için adadan ayrılır. Poyraz da ona güvenir ve serbest bırakır.

26. 3. 19. Emir Selahaddin

Poyraz'ın düşmanı olan şeyhin Poyraz'ı öldürmesi için gönderdiği adam Emir Selahaddin'in yakında kral olacağını bu nedenle şeyhin Emir Selahaddin'i öldürmek istediğini söyler.

26. 3. 20. Sultan

Nişancı Veli'nin karısıdır. Kasabadan kaçarak köyüne dönene Sultan, oğullarının savaştan dönmesini bekler. Nişancı Veli, karısını alıp adaya götürür.

26. 3. 21. Arsen Usta

Arsen Usta savaş sırasında yaralanınca adadaki hastanede uzun süre kalmıştır. İyileştikten sonra İstanbul'daki akrabalarının yanına gider. Orada demircilik yapar. Adanın boş olduğunu öğrenince adaya yerleşmeye karar verir.

Arsen Usta, Toroslardan bir köydendir. Savaşa gitmiş, yaralanıp köyüne döndüğünde köyde kimseyi bulamamıştır. Bunun üzerine İstanbul'a giden Arsen Usta, orada olta, zıpkın, tekne araçları yapan, motorları onaran bir ustanın yanına girer. Zaten yedi yaşından beri demircilik yapmaktadır.

Arsen Usta, Musa Kazım'a bir çiftlik ve konak yapmaya başlar.

26. 3. 22. Nişancı Veli

Adada balıkçılığa devam eder. Köyüne dönen karısını alıp adaya getirir. Karısı hala Sarıkmamış'tan künyeleri gelen çocuklarının geri geleceğine inanmaktadır.

26. 3. 23. Ahmet

Nişancı Veli'nin gemisinde çalışan bir gençtir. Nişancı Veli'ye yardımcı olur.

26. 3. 24. Şerife

Şehmus Ağa'nın karısıdır. Çok güzel kilim dokur. Adadaki diğer kadınlara da kilim dokumayı öğretir.

26. 3. 25. Dengbej Uso

Adada yaşamaya devam eder. Adadakilere geceleri destanlar söyler.

26. 3. 26. Hüsmen

Hüsmen, karısı ve çocuklarıyla adada yaşamaya devam eder.

26. 3. 27. Emine

Salman Sami'nin yanında çalışan Karadenizli kadındır. Adaya Karadeniz'den gelen bir göçmen grubu içindeki Uzun Aziz, aynı köyden Emine'yi tanır. Onunla konuşmaya çalışır ama Emine, onu tanımazlıktan gelir. Bunun üzerine Uzun Aziz, Emine ile Halil Rifat'ın yanındaki Esme'nin aileleri arasında kan davası olduğunu, sıranın da on iki yaşlarındaki bu iki çocukta olduğunu söyler. Emine, çocukların kan davasını duyup birbirlerini öldürmelerinden korktuğu için Esme ile adadan ayrılmaya kara verir. Salman Sami ve Nişancı Uzun Aziz ile sert bir şekilde konuşarak bir daha bu konudan bahsetmemesini söylerler. Uzun Aziz bunu kabul eder.

26. 3. 28. Esme

Emine ile birlikte Karadeniz'den gelen ve Halil Rifat'ın yanında çalışan kadındır.

26. 3. 29. Uzun Aziz

Karadeniz'den gelen kalabalık grubun başıdır. Adada kendi köyünden Emine'yi görür. Emine kendisini tanımazlıktan gelince de Esme ile Emine'nin ailesi arasında yıllardır süren kan davasını herkese anlatır. Emmine ile Esme, çocukların kan davasını duyup birbirlerini öldürmelerinden korkmaktadır. Bu nedenle adadan gitmeye karar verirler. Salman Sami ile Nişancı Uzun Aziz ile sert bir şekilde konuşarak bir daha bu konuda ağzını açmamasını sağlarlar. Uzun Aziz, çocuklara giderek babalarının çok iyi arkadaş olduğunu birbirlerine sarılarak şehit düştüklerini söyler. Adadaki herkese de Emine'yi başkasına benzettiği anlatır ve yaptığı hatayı düzeltir.

26. 3. 30. Cemal

Emine'nin oğludur. Yıllardır aileleri arasında kan davası olan Hamdi ile dosttur. Kan davasından haberleri yoktur. Babalarının çok iyi arkadaş olduklarını ve beraber şehit olduklarını zannederler.

26. 3. 31. Hamdi

Esme'nin oğludur. Cemal ile aileleri arasındaki kan davasını bilmeden çok iyi dost olurlar.

26. 3. 32. Osman Çavuş

Tek bacaklı olan Osman Çavuş, Sarıkamış'tan geriye kalanlardandır. Adaya kalabalık bir grupla gelir. Köylüler, adada kendilerine gösterilen güzel evlerde oturmazlar. Kış ortasında bu evlerden atılacaklarını zannettikleri için kendi yapacakları evlerde oturacaklardır. Salman Sami ve Nişancı onlarla konuşarak evlere oturmalarını sağlarlar.

26. 3. 33. Karaca Elif

Osman Çavuş'la gelen gruptandır. Kadınların başıdır. Konuşkan, inatçı ve iyi niyetli bir kadındır. Kendilerine verilen evlerin kış ortasında ellerinden alınacağını sandığı için bahçede yatmaktadır. Salman Sami ve Nişancı Karaca Elif'i evlerinin ellerinden alınmayacağı konusunda ikna edince diğer köylüler de evlere yerleşirler. Köylülerin reisi gibidir.

26. 3. 34. Sami

Rum terzisinin kalfasıdır. Rum terzinin diktiği giysiler, kumaşlar Sami'ye kalır. Sami, Nişancı Veli'ye giysileri dörtte bir fiyatına satar.

26. 3. 35. Hayri Efendi

Hayri Efendi, adadakilere her türlü yardımı yapar. Kasabada oturmaktadır.

26. 3. 36. Cafer

Adadakilere indirimli mallar satar. Dürüst, işine bağlı, yardımsever bir gençtir.

26. 3. 37. Ali Çavuş

Kıyıdaki başka bir köydendir. Adadakilerin dostu ve yardımcısıdır.

26. 3. 38. Şükrü Efendi

Hayri Efendi'nin hem arkadaşı hem de uzaktan akrabasıdır. Hançerli Efe'nin adanın şeftalilerini satmak için bir toptancıya ihtiyacı olunca Hayri Efendi, Şükrü Efendi'yi önerir. Şükrü Efendi, kendisiyle pazarlık yapılmasından ve Çanakkale, Gelibolu, savaş sözcüklerinden nefret eder. Bütün yakınlarını savaşta kaybettiği için bu sözcükleri duymaya dayanamaz. "Şükrü Efendi rahat, işini bilir, yumuşak, alçakgönüllü, ağır ağır konuşan, sesini yükseltmeyen, güven veren bir adam(dır)." (s.247)

26. 3. 39. Salih

Vahap Bey'in arkadaşıdır. Oğulları Çanakkale'de düşmana esire düşmüşler, sonra da kurtulmuşlardır. Oğulları Vahap Bey'in arkadaşlarıdır. Kasabadaki dükkanı savaş sırasında battığı için Vahap Bey'in önerisiyle adada dükkan açmaya ve adaya yerleşmeye karar verir.

26. 3. 40. Zarife

Oğlunun savaştan dönmesini bekler. Her gün oğlu ile ilgili düş görür. Sultan'ın köyündeki kadınlardan bridir.

26. 3. 41. Emine

Oğlunun savaştan dönmesini bekler. Sultan'ın köyündeki kadınlardandır. Kadınlar, sürekli kapı önlerinde oturup beklerler.

26. 3. 42. Fatma

Sultan'ın köyündeki oğlunun savaştan dönmesini bekleyen kadınlardandır.

26. 3. 43. Osman

Sultan'ın köyündendir. Savaştan bir kolunu, bacağını ve gözünü kaybetmiş olarak köye döner. Oğullarını bekleyen kadınlar, onu görünce ümitlenirler. Osman, Sarıkamış'tan sağ kalan pek kimse olmadığı söyler.

26. 3. 44. Nüfus Müdürü Üzeyir Han

Adadakilere nüfus cüzdanı hazırlar ve her konuda göçmenlere yardım eder.

26. 3. 45. Mal Müdürü Abdülvahap Bey

Rüşvet alarak da olsa adadakilere tapu verir.

26. 3. 46. Kumandan

Poyraz'ın Urfa'daki kumandanıdır. Musa Kazım, Girit'e dönmenin yollarını ararken Poyraz ona arasının iyi olduğu kumandandan söz eder. Kumandan Ankara'da mebus olmuştur. Poyraz ve Musa Kazım, kumandanla görüşmek için Ankara'ya giderler. Kumandan onları iyi karşılar. Musa Kazım, vatanı olan Girit'e dönmek istediğini söyleyince, kumandan çok kızar. "Buraya, öz vatanımıza biz sizi istedik ve sizi Yunanlılardan kan pahasına aldık." (s.43) diyerek Musa Kazım'ı hainlikle suçlar. Poyraz'ı da böyle bir insanı yanına getirdiği için hakaretlerle odasından kovar. "Bir Yunan köpeğini, muhibbini bana getirdiğin, cennet ve ve de öz vatanını beğenmeyipYunan uşaklığını tercih eden bu soysuzu bana getirdiğin için seni insanlıktan derakap tardediyorum" (s.45) diyen kumandan Poyraz'ı kendisine verdikleri madalyayı geri almakla tehdit eder.

26. 3. 47. Yüzbaşı

Poyraz'ı ve Musa Kazım'ı kumandanın yanına götüren Yüzbaşıdır. Kumandanın onları azarlamasına çok üzülür. Kumandanın yaptıklarından dolayı Musa Kazım ve Poyraz'dan özür diler.

26. 3. 48. Sait Rahmi

Musa Kazım'ın İstanbul'da okurken en yakın arkadaşıdır. Babası mebustur. Musa Kazım, Girit'e geri dönmek için Sait Rahmi'den yardım istemeyi düşünür. Sait Rahmi, onları çok iyi karşılar. Yakında babasının yerine mebus olacaktır. Musa Kazım ile Poyraz'ı arkadaşı olan Yunan sefirinin yanına götürür. Yunan sefiri Musa Kazım'ın işiyle ilgileneceğini söyler. Aradan bir süre geçtikten sonra Musa Kazım, Sait Rahmi'den bir daha haber alamaz. Nereye mebus olarak atandığını da öğrenemez. Bir süre sonra Sait Rahmi, Avrupa'dan döner. Musa

Kazım'ın Girit'e dönmesi için çalışırken mebusluktan olmuştur. Çevresindeki herkes onu hainlikle suçlamıştır. Musa Kazım bir daha ondan haber alamaz.

26. 3. 49. Yunan Sefiri

Sait Rahmi'nin arkadaşıdır. Musa Kazım gibi Yunanistan'da tanınmış bir Türkün Girit'e geri gönderilmesinin zor olduğunu ama elinden gelen yardımı yapacağını söyler. Yunan sefiri, Musa Kazım'ın durumunu Yunanistan'a yazar, bu nedenle görevinden alınır.

26. 3. 50. Enver Paşa

Yaşar Kemal'in romanlarının çoğunda adı geçer. Sarıkamış'ta askerlerin donrak ölmelerinden sorumlu olmasından dolayı olumsuz bir kişidir.

26. 3. 51. İshak Bey

Askerlik şubesi başkanı topçu binbaşısıdır. Sarıkamış'ta bir bacağını kaybettiği için ona Topal Binbaşı olarak adlandırılmaktadır. Tek bacağıyla Kurtuluş Savşı'na da katılmış ama henüz İstiklal Madalyası gönderilmemiştir. Hasan'a bir tezkere hazırlar. Bu şekilde Hasan'ın asılma korkusu sona erer.

26. 3. 52. Miralay

Kavlakzade Hacı Remzi'nin Halk Fırkası'na giriş törenlerine katılıp bir konuşma yapar. "İnce uzun boylu, kavruk yüzlü (dür)."(s.120) Gelibolu'da ve Kurtuluş Savaşı'nda bulunmuştur. Daha sonra da mebus olur.

26. 3. 53. Lefteris

Kavlakzade'nin arkadaşı olan bir Rumdur. Mübadele nedeniyle Yunanistan'a giderken konağını Kavlakzade'ye satar. Lefteris, Kavlakzade'ye çok güvenmektedir.

SONUÇ

Yaşar Kemal'in romanlarındaki şahıslar, cinsiyetlerine göre sınıflandırılırsa erkeklerin kadınlara oranla çok daha fazla olduğu görülür. Ön planda gelen şahısların hemen hepsi erkektir. Kadınlar, genellikle, erkeğinin yanında, ona destek olan, eğitimsiz, yoksul kadın tipleridir. Bunun yanında Hürü ve Kamer gibi yaşlı, güçlü, inatçı kadın tipleri de vardır. Bu kadınlar, asıl kahramana yardımcı olurlar. Zaman zaman çevrelerindeki insanları etkileyip, onlara önderlik ederler. Kadınlar içinde eğitimli olanları da vardır ama bunların sayıları azdır. Bazı kadınlar ise şehvet düşkünüdür. Evli olmalarına aldırmadan çevrelerindeki tüm erkeklerle ilişkiye girerler. Bunların sayısı çok azdır.

Yaşar Kemal'in romanlarında çocuklar önemli yer tutar. Çocukların hemen hepsi maddi durumu çok kötü olan ailelerin çocuklarıdır. Hasan (Yılanı Öldürseler), Mustafa (Kimsecik) ve Tuğrul (Kuşlar da Gitti) dışındakilerin hepsi yoksul aile çocuklarıdır. Hasan, orta gelirli bir köylü çocuğu, Tuğrul, bir memur çocuğudur. Mustafa ise zengin bir ağanın çocuğu iken, babasının ölümünden sonra yoksulluğa düşer. Bu çocuklar içinde olumsuz özelikteki çocuklar sadece Salman'ın çocukluğu ve Tuğrul'dur. Bunun dışındaki çocuklar, iyi niyetli, asıl kişilere yardımcı olan çocuklardır. Mustafa dışındaki çocuklar, ikinci plandaki çocuklardır. Mustafa, Yaşar Kemal'in çocukluğudur. Aşık Mustafa (İnce Memed 3) ve Hasan (Kimsecik), Hasan (Yılanı Öldürseler) Yaşar Kemal'in çocukluğundan izler taşır.

Yaşar Kemal'in romanlarındaki çocukların zengin bir düş dünyaları vardır. Doğadaki her şeyi gözlemlerler. Hayvanlarla, bitkilerle iç içe yaşarlar. Romanlarda doğa, çocukların bakış açısı ile tasvir edildiğinden büyülü bir dünya gibi görünür.

Yaşar Kemal'in çocuklara bakışı biraz farklıdır. O, çocukları da yetişkin birer insan gibi görür. Çocuklar, Yaşar Kemal'in çocukluğundan izler taşır. Yazar, her çocukta kendi çocukluğundan bir parça verir. Çocukların doğayla ilişkileri kendilerine özgüdür. Ağaçlarla, çiçeklerle, bitkilerle, arılarla, böceklerle, yılanlarla, kuşlarla sevgiye dayalı bir ilişkileri vardır. Çocukların büyük bir

bölümü Anadolu çocukları olduğu için bitkilerle ve hayvanlarla iç içe yaşamaktadırlar. Bu nedenle bilgili oldukları doğa ile aynı zamanda dostturlar.

Çocukların gelişmiş bir hayal güçleri vardır. Fantastik hayaller görürler veya uydururlar. Yaşadıkları çevre nedeniyle çocuklar çok ezilirler. Çok küçük yaşlarda tarlalarda ağır işlerde çalıştırılırlar. Bu nedenle çocukluklarını yaşayamadan büyürler. Ailelerinden veya ağalardan dayak yiyen, ağır işlerde çalışan, yoksulluk içinde, büyüyen çocuklar bir yandan da çevrelerinden periler, cinler, ermişlerle dolu garip hikayeler duyarlar. Bu nedenle korku içindedirler. Çoğu evlerinden kaçar.

Kendisi de bir aşık olan Yaşar Kemal, romanlarında aşık çocuklara da yer verir. Çocuklar, Anadolu'da aşıklardan türküler, dengbejlerden destanlar dinleyerek büyüdükleri için bu kültürden etkilenirler. Yetenekli olanlar saz çalıp türkü söylemeye başlarlar.

Demirciler ve marangozlar ile çocuklar arasında değişik bir bağ vardır. Çocukluğunda demircileri ve marangozları hayranlıkla izleyen Yaşar Kemal'in romanlarındaki çocuklar da marangozları özellikle de demircileri büyük bir ciddiyetle izleyerek hem demirciliği öğrenirler hem de günlük sorunlarından bu şekilde kurtulmaya çalışırlar. Demirciler hiç konuşmadan işlerini yaparken çocuklar da sessizlik ve ciddiyetle onları izlerler.

Romanlarda ön planda yer alan kişilerin çoğunluğu gençtir ve iyi insanlardır. Özellikle eşkıyaların büyük bölümü genç kişilerden oluşmaktadır. Ağalar, beyler, bürokratlar gibi yoksul köylülere eziyet eden kötü insanlar ise çoğunlukla orta yaşlılardan oluşmuştur. Romanlarında çocuklar kadar yaşlılara da özel bir yer ayıran Yaşar Kemal'in romanlarındaki yaşlıların büyük bölümü iyi insanlardır. Onların da çocuklar gibi özel bir dünyaları vardır. Asıl kahramana yardımcı olurlar ve haksızlıkların karşısında dururlar. Yaşlı kadın tipleri, güçlü kişiliklerdir. Sözlerini dinletirler, inatçı, şakacı, neşeli, yaşamaktan zevk alan bu kadınlar, çevrelerindeki insanlara yardımcı olurlar. Geleneklere bağlıdırlar. Aynı zamanda hepsi birer yöresel hekimdir. Çeşitli bitkilerden yaptıkları ilaçlarla hastaları iyileştirirler. Toplum tarafından sevilir ve sayılırlar. Herkese istediklerini

söylerler, yeri gelince küfür ederler ama toplumda bir dokunulmazlıkları olduğu için kimse onlara kötü bir karşılık vermez. Bu tiplere denk olan yaşlı erkek tipleri de bu özellikleri taşırlar. Yaşar Kemal'in yaşlılara ve çocuklara karşı sevgi duyduğu romanlarındaki bu tiplerden kolayca anlaşılabilir.

Sosyal durumlarına göre kişiler sınıflandırılırsa şu gruplar ortaya çıkar:

a.Ağalar, beyler ve eşraf

b.Eşkıyalar ve kaçakçılar

c.Yoksul köylüler

ç.Askerler, bürokratlar ve yerel yöneticiler

d.Yanaşmalar ve kiralık katiller

e.Din adamları

f.Dengbejler ve aşıklar

g.İzciler

h.Ağıtçı kadınlar

ı.Hırsızlar

i.Akıl hastaları

j.Avcılar

k.Şehvet düşkünü kadınlar

l.Mahkumlar ve zindancı

Romanların çoğunda zengin ağalar, beyler ve eşraf ile yoksul köylüler arasındaki çatışma anlatılır. Ağalar, beyler, bürokrat ve askerleri de kullanarak yoksul köylüleri ezerler. Onların emeğini sömürürler ve topraklarına el koyarlar. Ağalar ve beylerin çoğunluğu kötü insanlardır. Bunların içinde iyi insanlar da vardır ama sayıları azdır. Özellikle iskana zorlanan Türkmen beylerinin bir kısmı iyidir. Bunlar içinde Battal Bey gibi asıl kahramana yardımcı olanlar da vardır. Ağalar, tarımda sanayileşmenin başlaması ile iki gruba ayrılır. Geleneklere, soya sopa bağlı derebeyleri ile paradan başka bir şeye önem vermeyen yeni yetme ağalar. Derebeyleri, yüzlerce yıl babadan dededen kalma toprakları ve insanları töreler ve kaba kuvvetle yönetmişler, bölgelerinde ilah gibi yaşamışlardır. Kendilerine karşı gelenleri ise ağır işkencelerle öldürmüşler ve kimseye hesap

vermemişlerdir. Tarımda modernleşmenin gelmesiyle değişen ekonomik sistem derebeylerin de sonunu getirir. Onların yerini geleneklere, insanlara ve ahlak kurallarına değer vermeyen para, toprak ve güç kazanmak için her türlü yola başvuran yeni yetme ağalar alır. Köylüler, gene ezilmeye devam ederler ama onların işlerini yapan makineler gelince çalışacak yer bulamayıp daha da yoksullaşırlar. Ağalar, beyler ve eşraf, isteklerini elde etmek için askerleri, bürokratları ve yerel yöneticileri kullanırlar.

Eşkıyalar, soylu ve soysuz olmak üzere ikiye ayrılır. Soylu eşkıya, kendisine yapılan bir haksızlık sonucu dağa çıkar. Bir süre sonra kişisel intikam duyguları, yoksul halkı koruma duygularına dönüşür. Zenginden alıp, fakire verirler. Soysuz eşkıya ise soylu eşkıyanın tersidir. Soylu eşkıyanın olumlu özelliklerini belirginleştirmek için romana konmuş gibidir. Soysuz eşkıyalar, çıkar için eşkıya olurlar. Dağlarda her ağanın beslediği bir eşkıya vardır. Ağalar, ihtiyaçları olduğunda, kanunsuz işleri için bunları kullanırlar.

Yoksul Anadolu köylüsü, eğitimsizdir. Hakları ağalar tarafından sömürülür. Çoğu buna sesini çıkarmaz. Onların hakkını koruyan bir eşkıya çıktığı zaman sevinirler. Eşkıyayı öven sözler söylerler. Yunan tragedyalarındaki gibi koro halinde konuşurlar. Zorda kaldıklarında aralarından birini mitleştirirler. Sıkıntıdan kurtulduklarında mitleştirdikleri kişinin yüzüne bile bakmazlar. Eşkıyalar, işlerine gelmeyen bir davranışta bulunduğunda koro halinde beddualar ederler. Yaşar Kemal, köylüyü, ikiyüzlü, çıkarcı, dönek tavırlarıyla vermiştir. Köy romanlarının çoğunda olduğu gibi köylüleri idealize etmez. Onları olumlu ve olumsuz yönleriyle olduğu gibi yansıtır.

Eğitim görmelerine rağmen çoğu aydın düşünce yapısına sahip olmayan askerler, bürokratlar ve yerel yöneticiler, rüşvet alarak, ağaların beylerin yanında yer alırlar. Çıkarları gereği kanunsuz işler yaparlar. Özellikle uzatmalı çavuşlar ve jandarmalar köylüye işkence konusunda uzmanlaşmışlardır. Bunların içinde sayıları az olmakla beraber olumlu tipler de vardır.

Yaşar Kemal, Anadolu'da Alevi, Sünni, Ermeni, Yahudi din adamlarının hemen hepsinin barışçı özelliklere sahip olduğunu gösterir. Bunlardan bazıları,

köylünün hakkını korumak için eşkıya olur. Bir kısmı da düşünceleriyle çevrelerindekileri aydınlatır. Bunun yanında bazı din adamları, çıkarları gereği ağaların taraftarıdır.

Yanaşmalar ağaların her türlü pis işini yapan, yoksul, çaresiz insanlardır. Çoğunun babası dedesi de yanaşmadır. Bunlar ağalar istediği zaman adam öldürürler, insanlara işkence ederler.

Romanlarının hemen hepsinde en az bir aşık karakterine yer veren Yaşar Kemal, çocukluğunda saz çalıp türkü söyleyen bir aşıktır. Romanlarındaki aşık karakterleri kendisinden izler taşır. Bu kişilerin tamamı olumlu, sevgi dolu kişilerdir. Yaşar Kemal, Çukurova'da ünlü olan halk şairi Abdale Zeyniki'nin destan söylediği bir evde büyümüştür. Abdale Zeyniki ve diğer destancıları dinleye dinleye altı yedi yaşlarında iken o da şiir söylemeye başlar. Kısa sürede çevrede ünlenir. İlkokulun son sınıfında iken Torosların ünlü aşığı Aşık Rahmi ile karşılıklı atışırlar. Aşık Rahmi, ona birlikte köy köy dolaşıp şiir söyleme teklifinde bulunur. Yaşar Kemal, ortaokula gitmeyi tercih eder.

İzciler, o bölgede bulunması istenen insanların izlerini süren ve karşılığında para alan kişilerdir. İzciler arasında asıl kaharamana yardımcı olan iyiler olduğu gibi asıl kahramanın düşmanları tarafından yakalanması için iz sürenler de vardır. İzciler, bu konuda yetenekli olup, bir usta izcinin yanında yetişen ve iz sürmeden yaşayamayan kişilerdir. İzciler, iz sürme konusunda saplantılıdırlar. Sonunda başlarına kötü şeyler geleceğini bilseler de iz sürmekten vazgeçemezler.

Ağıtçılar, günümüzde pek karşılaşılmayan, o devirde doğuda bulunan tiplerdir. Ağıtçılar, bir yakınlarını kaybettikten sonra başka ölüler için de ağıt yakmaya başlayan kadınlardır. Toplumda saygı gören bu kadınlar, para almadan değer verdikleri kişilerin cenazelerinde ağıt yakarlar.

Yaşar Kemal'in romanlarında hırsızlara da sıkça rastlanır. Bunların bazıları güçlü, örgütlü çetelerdir. Başlarında bir bey bulunur. Köylülerin atlarını çalarlar. Tek başlarına hırsızlık yapanlar da vardır. Pamuk, oyuncak, para, hayvan çalan kişiler arasında bunu alışkanlık haline getirenlerin yanında tek seferlik yapanlar da vardır.

Sadece iki romanda akıl hastası vardır. İkisi de iyi niyetli kişilerdir. Dağın Öte Yüzü Üçlüsü'ndeki Vurgun Ahmet, iyilere iyi; kötülere kötü davranır. İnsanların yüzlerine karşı her tülü hatalarını çekinmeden söyler. Vurgun Ahmet'in bir dokunulmazlığı vardır. Kimse ona bir şey yapmaz. Köylüler tarafından sevilir. Aynı zamanda perilere karıştığı düşünüldüğünden bir korku da uyandırır.

Romanlardaki avcılar da izciler gibi saplantılı kişilerdir. Başlarına çok kötü şeyler geleceğini bilseler de av tutkularından vazgeçemezler. Hepsi olumlu kişilerdir.

Kadınlardan bazıları çevrelerindeki her erkekle beraber olurlar. Bunlar evli olmalarına rağmen bu davranışlarından vazgeçmezler. Çevrelerindeki herkes hatta kocaları bile onların bu özelliklerini bilirler. Bu kadınlar tutucu olduğu sanılan Anadolu toplumunda rahat yaşamlarına devam ederler. Onlardan çok bu konuda kocaları suçlanır. Eşlerine sahip olmadıkları için bazıları öldürülür.

Hapisteki kişiler genellikle iyi tiplerdir. Haksız yere hapse düşenlerin yanında suçlu olanlar da vardır. Mahkumlar kader birliği yapıp birbirlerine yardımcı olurlar. Bunun yanında hapishanenin haracını almaya kalkanlar da vardır. Onlar, cezasını diğer mahkumlar verir.

Romanlarda yer alan kişiler meslekleri bakımından incelenirse çeşitlilik görülür. Arzuhalciler, öğretmenler, askerler, doktorlar, savcılar, valiler, belediye başkanları, milletvekilleri, eczacılar, veterinerler, kaymakamlar, avukatlar, noterler, hakimler, sendikacılar, seyisler, demirciler, marangozlar, bostan bekçileri, yöresel hekimler, değirmenciler, çiftçiler, saraçlar, bakkallar, fotoğrafçılar, şoförler, balıkçılar, hamallar, çöpçüler, tefeciler, lokantacılar, defineciler, gözbağcılar, meyhaneciler, tüccarlar, azat buzatçılar, muhtarlar, iş adamları, imamlar, polisler, ziraat mühendisi, tapu memuru, tahrirat katibi, nüfus müdürü, müftü, türbedar, tellal, hattat, defterdar, mal müdürü, hızarcı ve yazmacı olarak roman kişilerinin meslekleri sıralanabilir.

Romanlardaki kişilerin büyük bölümü eğitim görmemiş, cahil tiplerdir. Üniverite eğitimi almış olan kişiler genellikle devlet memurlarıdır. Bazı ağalar ve beyler de iyi eğitim almışlardır. Kadınlar arasında eğitim görmüş kişilerin sayısı

Sadece iki romanda akıl hastası vardır. İkisi de iyi niyetli kişilerdir. Dağın Öte Yüzü Üçlüsü'ndeki Vurgun Ahmet, iyilere iyi; kötülere kötü davranır. İnsanların yüzlerine karşı her tülü hatalarını çekinmeden söyler. Vurgun Ahmet'in bir dokunulmazlığı vardır. Kimse ona bir şey yapmaz. Köylüler tarafından sevilir. Aynı zamanda perilere karıştığı düşünüldüğünden bir korku da uyandırır.

Romanlardaki avcılar da izciler gibi saplantılı kişilerdir. Başlarına çok kötü şeyler geleceğini bilseler de av tutkularından vazgeçemezler. Hepsi olumlu kişilerdir.

Kadınlardan bazıları çevrelerindeki her erkekle beraber olurlar. Bunlar evli olmalarına rağmen bu davranışlarından vazgeçmezler. Çevrelerindeki herkes hatta kocaları bile onların bu özelliklerini bilirler. Bu kadınlar tutucu olduğu sanılan Anadolu toplumunda rahat yaşamlarına devam ederler. Onlardan çok bu konuda kocaları suçlanır. Eşlerine sahip olmadıkları için bazıları öldürülür.

Hapisteki kişiler genellikle iyi tiplerdir. Haksız yere hapse düşenlerin yanında suçlu olanlar da vardır. Mahkumlar kader birliği yapıp birbirlerine yardımcı olurlar. Bunun yanında hapishanenin haracını almaya kalkanlar da vardır. Onlar, cezasını diğer mahkumlar verir.

Romanlarda yer alan kişiler meslekleri bakımından incelenirse çeşitlilik görülür. Arzuhalciler, öğretmenler, askerler, doktorlar, savcılar, valiler, belediye başkanları, milletvekilleri, eczacılar, veterinerler, kaymakamlar, avukatlar, noterler, hakimler, sendikacılar, seyisler, demirciler, marangozlar, bostan bekçileri, yöresel hekimler, değirmenciler, çiftçiler, saraçlar, bakkallar, fotoğrafçılar, şoförler, balıkçılar, hamallar, çöpçüler, tefeciler, lokantacılar, defineciler, gözbağcılar, meyhaneciler, tüccarlar, azat buzatçılar, muhtarlar, iş adamları, imamlar, polisler, ziraat mühendisi, tapu memuru, tahrirat katibi, nüfus müdürü, müftü, türbedar, tellal, hattat, defterdar, mal müdürü, hızarcı ve yazmacı olarak roman kişilerinin meslekleri sıralanabilir.

Romanlardaki kişilerin büyük bölümü eğitim görmemiş, cahil tiplerdir. Üniverite eğitimi almış olan kişiler genellikle devlet memurlarıdır. Bazı ağalar ve beyler de iyi eğitim almışlardır. Kadınlar arasında eğitim görmüş kişilerin sayısı

daha da azdır. Devlet memurları eğitim görmüş olmalarına rağmen aydın düşünce yapısına sahip olamayan kişilerdir. Romanlardaki eğitimli kişiler olan bürokratlar ve askerler, çıkarları gereği yoksul insanlara kötü davranan, onların haklarını sömürme konusunda zengin ağalara ve beylere yardımcı olan, rüşvet alan, kanunları çiğneyen kişilerdir. Bu kişiler, eğitim görmüş olmaları nedeniyle yarı aydın kişiler grubunda yer alabilirler. Bunun yanında eğitim görmüş veya görmemiş kişiler arasında kendini geliştirmiş, çevresindeki olaylardan haberdar olan, cahil insanlara akıl veren, onları yönlendirmeye çalışan, haksızlığın karşısında olan aydın tipleri de vardır.

Yaşar Kemal'in romanlarında Türkmenler, Kürtler, Yörükler, Ermeniler, Yezidiler, Dürzüler, Süryaniler, Rumlar, Boşnaklar, Araplar, Çerkesler, Lazlar, Arnavutlar, Kafkasyalılar, İngilizler, Yahudiler, Çingeneler, Balkan göçmenleri olmak üzere bu topraklarda yaşayan çok çeşitli etnik kökenden insana yer verilmiştir.

KAYNAKÇA

Andaç, Feridun, "Yaşar Kemal'in Sözlerinde Yaşamak", Adam Sanat: Yaşar Kemal Özel Sayısı, sy. 197, İstanbul, Haziran 2002.

Çiftlikçi, Ramazan, Yaşar Kemal, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 1993.

Delaege, Jean Pierre, Yaşar Kemal'in Sözleri: Bir Yapıtın İzini Sürerken, Yaşar Kemal'i Okumak, Adam Yayınları, İstanbul, 1999.

Gürsel, Nedim, Yaşar Kemal: Bir Geçiş Dönemi Romancısı, Everest Yayınları, İstanbul, 2000.

İnce, Özdemir, "Yaşar Kemal'in Bir Şair Olarak Portresi", Adam Sanat: Yaşar Kemal Özel Sayısı, sy. 197, Adam Yayınları, İstanbul 2002.

Kabacalı, Alpay, A'dan Z'ye Yaşar Kemal: Kitaplık Dergisi'nin Armağanı, YKY, İstanbul, 2004.

Kaplan, Ramazan, Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997.

Yaşar Kemal, "Anadolu Çocuğu", Baldaki Tuz, Cem Yayınevi, İstanbul, 1974.

Kemal, Yaşar, Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor: Alain Bosquet İle Görüşmeler, Adam Yayınları, İstanbul, 1997.

Kemal, Yaşar, İnce Memed I, Adam Yayınları, İstanbul, 2001.

Kemal, Yaşar, İnce Memed II, Adam Yay., İstanbul, 2000.

Kemal, Yaşar, İnce Memed III, Adam Yay., İstanbul, 2000.

Kemal, Yaşar, İnce Memed IV, Adam Yay., İstanbul, 2002.

Kemal, Yaşar, Teneke, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1978.

Kemal, Yaşar, Yılanı Öldürseler, Adam Yayınları, İstanbul, 2002.

Kemal, Yaşar, Hüyükteki Nar Ağacı, Adam Yayınları, İstanbul, 2003.

Kemal, Yaşar, Dağın Öte Yüzü I: Ortadirek, Adam Yayınları, İstanbul, 2002.

Kemal, Yaşar, Dağın Öte Yüzü II: Yer Demir Gök Bakır, Adam Yayınları, İstanbul. 2002.

Kemal, Yaşar, Dağın Öte Yüzü III: Ölmez Otu, Adam Yayınları, İstanbul, 2000.

Kemal, Yaşar, Üç Anadolu Efsanesi, Cem Yayınevi, İstanbul, 1974.

Kemal, Yaşar, Ağrıdağı Efsanesi, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1978.

Kemal, Yaşar, Bin Boğalar Efsanesi, Cem Yayınevi, İstanbul, 1971.

Kemal, Yaşar, Çakırcalı Efe, Adam Yayınları, İstanbul, 2002.

Kemal Yaşar, Filler Sultanı, Adam Yayınları, İstanbul, 2002.

Kemal, Yaşar, Akçasaz'ın Ağaları I: Demirciler Çarşısı Cinayeti, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1983.

Kemal, Yaşar, Akçasaz'ın Ağaları II, Yusufçuk Yusuf, İstanbul, 1997.

Kemal, Yaşar, Al Gözüm Seyreyle Salih, Adam Yayınları, İstanbul, 2002.

Kemal, Yaşar, Deniz Küstü, Adam Yayınları, İstanbul, 1996.

Kemal, Yaşar, Kuşlar da Gitti, Adam Yay., İst. 2002.

Kemal, Yaşar, Kimsecik I: Yağmurcuk Kuşu, Adam Yayınları, İstanbul, 1998.

Kemal, Yaşar, Kimsecik II: Kale Kapısı, Adam Yayınları, İstanbul, 1999.

Kemal, Yaşar, Kimsecik III: Kanın Sesi, Adam Yayınları, İstanbul, 1997.

Kemal, Yaşar, Bir Ada Hikayesi I: Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, Adam Yayınları, İstanbul, 2002.

Kemal Yaşar, Bir Ada Hikayesi II: Karıncanın Su İçtiği, Adam Yayınları, İstanbul, 2002.

Kemal, Yaşar, Bir Ada Hikayesi III: Tanyeri Horozları, Adam Yayınları, İstanbul, 2002

Kudret, Cevdet, Türk Edebiyatında Hikaye ve Roman, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1990.

Livaneli, Zülfü, "Yaşar Kemal", Adam Sanat, S. 203, İstanbul, Aralık 2002.

Moran, Berna, Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış, C. 2, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994.

Naci, Fethi, Yaşar Kemal'in Romancılığı, Adam Yayınları, İstanbul, 1990.

Özkırımlı, Atilla, Romanların Dünyasında, Ümit Yayınları, Ankara, 1994.

Tuncer, Yaşar, "Bir Homeros ve Cevantes Mirasçısı", Yaşar Kemal'i Okumak, Adam Yayınları, 1999.

Yılancıoğlu, Seza, "Halk Masallarından Alınan, Bazı Ögeler Üzerine", Yaşar Kemal'i Okumak, Adam Yayınları, İstanbul, 1999.